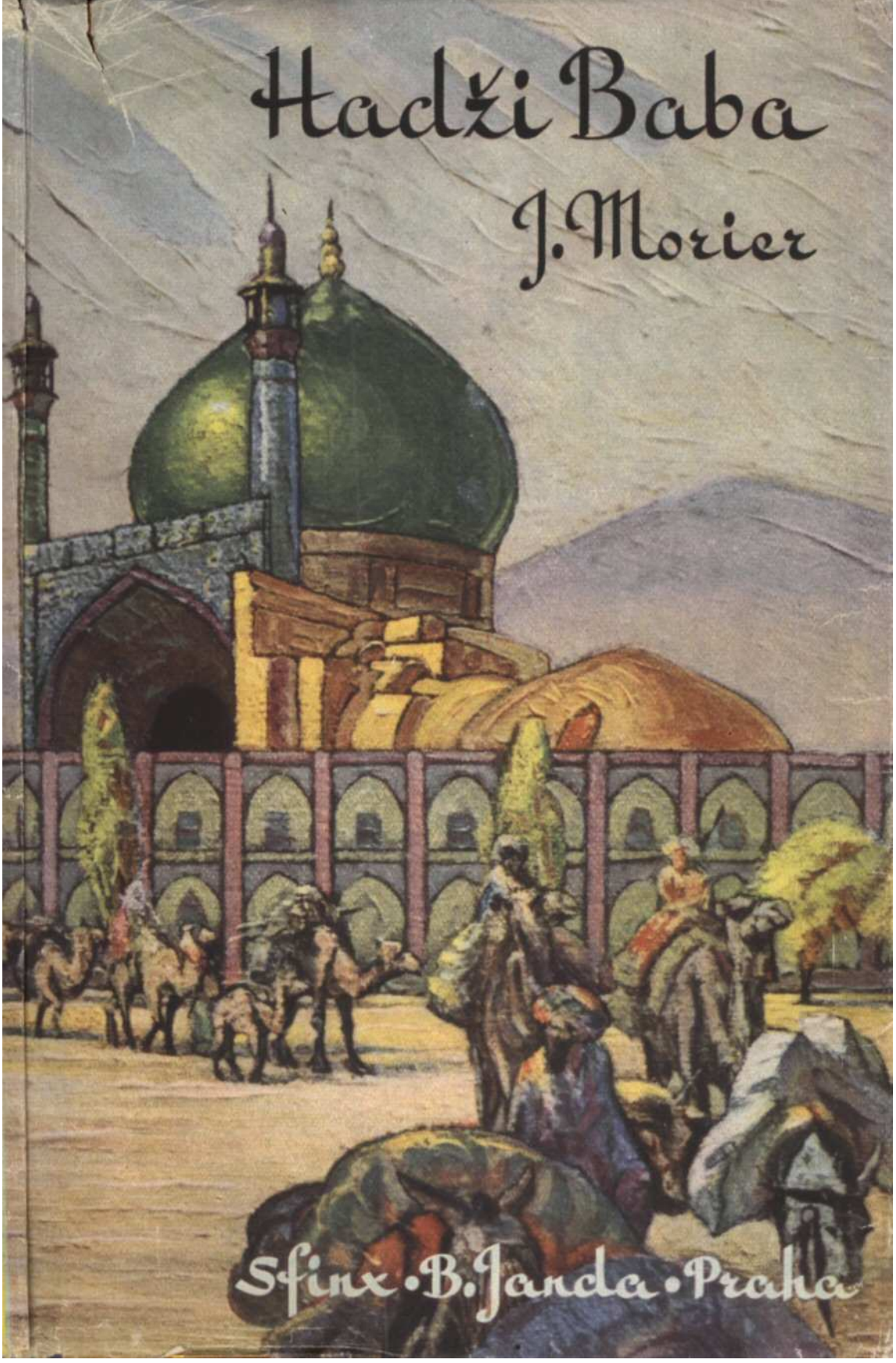
Hadži Baba

J. Morier

Sfinx • B. Janda • Praha

JAMES MORIER

Hadži Baba z Ispahánu

Jednoho krásného dne se HADŽI BABA, syn chudého perského bradýře, vrací do rodného města. S úlevou si vzpomíná na své zajetí, do kterého se před časem dostal a kterému vděčí za tak mnohé. Po celý svůj další život bude totiž těžit z praktik, které tam poznal, a ze styků, jež tam navázal. Začne prodávat vodu, ale na tom se konečně nezbohatne. Pustí se tedy do prodávání kouře; míchá do dýmek mizerný tabák, je při tom přistižen a vypráskán z města. Vydá se na strastiplnou pouť; najde zaměstnání u šachova lékaře a miluje jeho otrokyni. Zase je vyhozen na dlažbu, ale smiluje se nad ním dvorní kat u jasného šacha. Tak stále se střídá dobrodružství s dobrodružstvím. Službu katova pomocníka nahradí válečná výprava, vojenskou hodnost asyl u zchudlých dervišů a písaření u advokáta. Ispahán vystřídá se s Bagdadem a Cařihradem, ale na konec se Hadži Baba přece jen vrací do své domoviny. Stal se diplomatickým poradcem.

O tomhle o všem a o mnohém jiném vypráví tedy tato klasická kniha, která byla napsána před více než sto lety, a která přesto líčí Persii skoro tak, jako by šlo o Persii dneška. Přirovnávání k slavným pohádkám Tisíc a jedné noci a k Le Sageovu Gil Blasovi její klasičnost jen potvrzují. A to, že je to jedna z nejčtenějších knih na světě, svědčí o její životnosti, jež se jeví na každé její stránce.

Přeložil Jarmil Krůta. S 10 čtyřbarevnými a 107 černými ilustracemi Cyruse Lo Roy Baldridge.

KNIHY SFINX

Cena brož. 98 K. vázané 113 K

GRUZIE
Karaklise
Gekle
Aberan
Alturek
Erivan
Echmiazin
Baku
Kur
Aras
Sahova
ERZERUM
Na západ země Sultánova
Tabriz
výprava proti Moskevanům
Erzeli
Resht
KURDOVÉ
Sultánie
Kazvin
Kadž Savar
Sultanie
Sahabdul Azim
Tehrán
Kineragird
DEMAVEND
Asterabad
GULKLAN
Kipčák
TURKESTAN
loupežné výpravy
Meshed
Somnan
CHORASÁN
Turkmenské
Kirmanšáh
Hamadan
Ahlend
Kom
Solné jezero
Kirand
Kašan
VELKÁ SOLNÁ POUŠŤ
Na východ země smrti AFGANSKÝCH
Baqdad
MESOPOTAMIE
Kerbela
Ispáhán
Sulfe
Gabadún
POUŠŤ LUT
PERSIE,
mocnářství Jeho Veličenstva Šáha, Krále Králů
Pro čtenářovo lepší porozumění jsou zde zakreslena místa, která navštívil
HADŽI BABA,
syn Kerbelaje Hasana, slavného lazebníka ispáhanského
Basra
ARABIE
Šíráz
Bušír
PERSKÝ ZÁLIV
Baldridge

HADŽI BABA

JAMES MORIER

HADŽI BABA

SFINX
BOHUMIL JANDA • SPOLEČNOST S R. O.
PRAHA 1941

V Londýně dne 1. prosince 1823

Ctihodnému doktoru Fundgrubenovi,
kaplanu švédského vyslanectví
při Otomanské Portě.

VELEVÁŽENÝ A UČENÝ PANE,

zajisté Vás překvapí, že se na Vás obrací člověk, o němž snad už ani nevíte a jehož jméno Vám pravděpodobně dávno vymizelo z paměti. Ale když Vám připomenu jakéhosi anglického světoběžníka, který před šestnácti lety (promiňte, že jsem tak přesný) měl radostnou příležitost s Vámi rozmlouvat a dokonce se těšil Vaší obzvláštní pozornosti, pak si snad na něho laskavě vzpomenete a uvolíte se přečíst si trpělivě přiložené svazky, v jejichž čele si pisatel dovoluje uvésti Vaše jméno.

V době, o níž se zmiňuji, věnoval jste svůj vzácný čas hlubokomyslnému bádání o hieroglyfické moudrosti a byl jste zaměstnán téměř výhradně sestavováním plodů tohoto svého zpytování, jež zatím byly uveřejněny v pozoruhodném díle „Životopisy slavných mumií“ a naplnily svět úžasem. Od té doby jsem často přemýšlel, kolik Vám vděčím za to, že jste mi dovolil okrádati Vás záležitostmi poměrně bezvýznamnými o drahocenný čas, a to v době, kdy Vaše mysl musila být zaměstnána vážnými a závažnými tématy, o nichž jste pojednal s tak nebývalou učeností a širokým

rozhledem ve zmíněném díle. Především jsem měl na mysli rozmluvu, kterou jsme spolu měli jedné nádherné měsíční noci, pohodlně usazeni na pohovce ve Švédském paláci. Okny se nám naskýtal velkolepý pohled na město a přístav Cařihrad a námětem našeho rozhovoru byly život a mravy podivuhodného lidu, který jej obývá.

Promiňte mi, že budu opakovat Vaše vlastní slova; ale protože mě ta věc velmi zajímala, pamatuji se dobře na Vaši poznámku, že žádný cestovatel Vás nedovedl uspokojit líčením asijských mravů; „obyčejně je odbývají všeobecnými tvrzeními," řekl jste tenkráte, „která nepodávají přesný obraz, nebo se omezují na nesouvislá a isolovaná fakta, jež mají význam jen potud, pokud se vztahují na osobu samotného cestovatele." Shodli jsme se v názoru, že ze všech knih, které kdy o tom tématu byly vydány, podává nejvěrnější obraz o orientálcích „Kniha tisíce a jedné noci", a to z toho prostého důvodu, že jejím autorem je jeden z nich. „Ale ačkoli byly tyto pověsti přioděny po evropsku," řekl jste, „ačkoli byly zbaveny hojného opakování a podle možnosti přizpůsobeny našemu chápání, přece jen málokdo jim bude dokonale rozumět, nežil-li delší dobu na východě a neměl-li příležitost stýkat se s orientálci. Podívejme se na první náhodný příklad, který nám padne do oka," řekl jste a otevřel namátkou jeden svazek; „tady v Příběhu o třech kalenderech vidím, jak Emíne prosí nosiče, kterého potkala, aby ji následoval se svým košem; zastaví se před zavřenými dveřmi, zaklepá na ně, a přijde otevřít křesťan s bílým vlajícím vousem, jemuž Emíne beze slov vtiskne do rukou nějaký peníz. Ale křesťan, který ví, co ona chce, jde do domu, za chvíli se vrátí a přinese džbán plný výborného vína. – Ačkoli my, kteří známe Turecko, můžeme vědět, že ve většině měst se nesmí víno veřejně prodávat a že je lze dostat nejspíše u křesťanů, kteří je pod rukou prodávají mohamedánům, průměrnému evropskému čtenáři by tato okolnost nenapadla a snad by čekal, že v dalším vypravování se něco vyvine z věci, která je ve skutečnosti jen obvyklým zjevem každodenního života."

Mínil jsem tehdy, že Evropan, který by chtěl podat přesný obraz východních mravů, který by líčil pestré proměny orientálcova života, jeho smýšlení o vládě, jeho chování v domácnosti, jeho naděje a plány pro životní úspěchy, jeho závistivost a ramenářství, krátce všechno, co souvisí s činností těla a duše –, že by takový Evropan pochodil nejlépe, kdyby nasbíral co nejvíce faktů a anekdot ze

skutečného života, jež vrhají světlo na stavy a třídy, z nichž se skládá muslimská pospolitost, a kdyby je pak zpracoval v souvislé vypravování podle vzoru Le Sageova „Gil Blase“, který podává výborný obraz evropského života.

Vy jste proti tomu ráčil vyslovit námitky, protože jste pokládal za vyloučené, aby Evropan – i kdyby se zřekl vlastní víry a stal se mohamedánem, jak tomu bylo v případě Monsieur de Bonneval, který dosáhl vysokého postavení v turecké vládě, a v případě pánů C– a B– v době nejnovější (první z nich topči baši čili generál dělostřelectva, druhý pobočník kapudana baši) – mohl přesně vniknout do těch přejemných odstínů a skrytých záměrů v chování a činech, které jsou zjevné jen čistokrevnému Asiatovi. K zdůraznění svého názoru jste uvedl pozorování, že ani vzdělání, ani čas, ani nadání nemohou cizinci v žádné zemi dopomoci k tak dokonalé znalosti jazyka, aby mohl být pokládán za domorodce; zastával jste názor, že přes veškeré úsilí ho vždycky prozradí nějaká idiomatická chyba nebo dokonce přílišná úzkostlivost gramatická. Dodal jste pak: „Kdyby však rozený orientálec mohl být přiveden k tomu, aby se snažil vědomě vniknout do evropského vkusu a napsal pak ucelený a zevrubný životopis vlastní, začínající útlým mládím a vypisující všechny jeho osudy až do sklonku života, pak bychom se mohli nadíti, že se nám dostane žádoucího poučení.“

Tuto rozmluvu, ctihodný pane, jsem uchoval v paměti jako poklad. Ztrávil jsem dlouhá léta ve východních zemích a nikdy jsem nepustil se zřetele možnost, že se buď setkám s domorodcem, který sepsal své příběhy, nebo že s některým z nich uzavru tak důvěrné přátelství, abych ho mohl přimět k pravdivému vypravování životních osudů, které by mi sloužilo jako materiál pro dílo, na jehož sestavení jsem se tuze těšil, pokládaje je za velmi užitečné. Měl jsem vždycky v úctě většinu orientálních zvyků a mravů, z nichž mnohé se zdají průměrnému Evropanovi směšné a odporné, neboť jsem v nich viděl věrné kopie prastarých vzorů. Na východě se ještě dodnes jí rukou a soustolovníci noří prsty najednou do jedné mísy; kdo by mohl pokládat tento zvyk za nechutný, když čte zároveň ve svatém písmě: „Kdo se mnou omáčí ruku v míse…?“ Musím se přiznati, že jsem po každé, když jsem obědval se svými východními přáteli a vykonával tento velmi přirozený úkon (ačkoli musím upozornit, že chovám vidličku i nůž ve veliké vážnosti), měl pocit, že jsem živým

dokladem starodávného zvyku a že dokazuji pravost podání, na němž závisí naše štěstí. Když jsem slýchal zvolání „jaký to popel padl na mou hlavu“, kterého se užívá v Persii tak často při malých nehodách, neviděl jsem v něm naprosto nic směšného, neboť se mi při něm vtírala vzpomínka na jeden z nejobvyklejších výrazů hoře zaznamenaných ve Starém zákoně.

Za výborný poznatek, že mravy východu jsou jaksi stereotypní, vděčím Vám, vzácný pane. Ačkoli se mi nezdá, že jsou příliš výrazné, přece bych řekl pro objasnění svého názoru, že se podobají posledním obtahům z měděné rytiny; je na nich sice ještě viditelný celý obraz, avšak určité části byly hojným užíváním setřeny.

Smím-li se tak vyjádřit, řekl bych, že celé bytí Asiatů je prostoupeno malebností, kterou v našich zemích marně pohledáváme a která podle mého názoru činí vše, co má k nim nějaký vztah, tak půvabným, že člověk pociťuje potřebu sdělovat své dojmy jiným lidem. Je to něco podobného, jako když cestující, bez ohledu na to, zda umí kreslit, *tant bien que mal,* se pokouší o vyobrazení krásné krajiny. Omlouvám se tedy i za to, že se odvažuji předstoupit před veřejnost jako skromný překladatel.

Dovedete si snad představit, jak jsem byl potěšen, když jsem se nedlouho po naší shora zmíněné rozmluvě vrátil do Anglie a byl určen za oficiálního člena vyslancovy družiny, kterou naše vláda vypravila ze závažných důvodů k perskému šáhovi. Persie, ono domnělé sídlo orientálního lesku, ona země poetů a růží, ona kolébka lidstva, onen nezkalený zdroj východních zvyků, Persie ležela přede mnou, proniknutým cítěním, které chápete z toho, co jsem Vám dosud řekl; byl jsem bez sebe radostí, že budu mít příležitost sledovat svou největší zálibu. O četných zemích, které jsem se chystal navštívit, měl jsem jen nejasné představy, a z nich se rodily velkolepé cestovní plány –

Sive per Syrtes iter aestuosas,
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quae loca fabulosus
Lambit Hydaspes.

Podobal jsem se poněkud jakési francouzské dámě, která měla o východu tak povrchní znalosti, že mi při loučení doporučovala, abych se seznámil s jedním jejím dobrým známým, který prý bydlí

quelque part dans les Indes. K svému úžasu jsem shledal, že je z blízkosti mysu Dobré naděje.

Nemohu tvrdit, že se uskutečnily všechny mé sny, neboť žádná země na světě snad nezklame svým nedostatkem přírodních krás a chudobou obyvatelstva víc než Persie. Naproti tomu však žádný jiný asijský národ nenese na sobě tak silnou pečeť starodávného původu, bereme-li v úvahu jeho zvyky a mravy. Měl jsem dojem, že i ve výrazu jejich tváří lze rozeznat cosi původního, a tento dojem byl potvrzen, když jsem si všiml, že obličeje persepolských soch, které jsou zachovány tak dokonale, jako by byly vytesány teprve včera, jsou vlastně vesměs podobizny novodobých Peršanů, hlavně obyvatelů provincie farské.

Během svého dlouhého pobytu v Persii jsem nikdy nezapomněl na naši rozmluvu ve Švédském paláci, a když jsem přidával ke své sbírce nějakou anekdotu, nějaké pozorování o orientálních obyčejích nebo nějakou črtu, vždycky jsem vzpomínal na ctihodného doktora Fundgrubena a vzdychal jsem po tom vysněném rukopise, který napíše vysněný syn východu, aby v něm dokonalým způsobem vylíčil život svých krajanů.

Nemohu tvrdit, učený pane, že roky ztrávené v Persii byly šťastné; neoddával jsem se klamné domněnce, že žiji mezi pravěkými patriarchy nebo mezi těmi Peršany, jejichž vládcové dali zákony skoro celé Asii: naopak, toužil jsem po oholených bradách a po elegantních večerních úborech; a ačkoli píši tyto řádky tak výtečnému archeologovi, jako jste Vy, neostýchám se doznati, že bych se byl raději procházel mezi davem na vídeňském Grabenu nebo v naší Bond Street než mezi zříceninami Dareiových paláců.

Konečně nadešel den odjezdu a já jsem opouštěl Persii se sešity plnými zápisků a s deskami napěchovanými původními črtami. Během cesty jsem se obíral plány do budoucnosti, a jako snad všichni jiní cestovatelé jsem byl v duchu přesvědčen, že jsem viděl a pozoroval věci, které přede mnou ještě nikdo neviděl a nepozoroval, a že uveřejnění plodů mé sběratelské činnosti vzbudí při nejmenším takový rozruch jako objevení nové planety.

Míjel jsem úpatí ctihodného Araratu a štěstí mi přálo, neboť jsem projížděl chladnými armenskými končinami v příznivou dobu, „*nec Armeniis in oris stat glacies iners menses per omnes*“; nebezpečné hranice mezi Tureckem a Persií jsem překročil bez dobrodružství, které by stálo za zmínku. Musím Vás však požádat, abyste laskavě věnoval

pozornost příhodě, která mě potkala v Tokatu, neboť jí vděčíte Vy za tento dopis a obecenstvo za připojené svazky.

Po únavné cestě jsem vjel se svým průvodem, skládajícím se ze dvou Tatarů, dvou sluhů, z nosičů našich zavazadel a z poštovních koní, do města Tokatu. Náš příjezd byl jako obyčejně ohlašován křikem mezkářů, kteří v mých službách namáhali své plíce asi víc než jindy, neboť se jim zdálo, že tyto zvuky, zvěstující odpočinek a zábavu, musí být velmi příjemné cestujícím, kteří jsou tak unaveni a utrmáceni jako my. Měsíc svítil jasně, když náš jezdecký průvod škobrtavě vjížděl po dlážděné cestě do města, a zaléval svým světlem hrůzně vznešené věže čnějící na štítech okolních skal. V poštovní stanici mě ihned zavedli do hostinského pokoje, kde jsem se zbavil svého obtížného kabátu, zbraní, těžkých bot a oblékl se do pohodlných trepek a županu. V klidu jsem popíjel silnou kávu a pokuřoval čibuk, který mi ihned donesli, a pak jsem pojedl trochu rýže, kus tuhé drůbeže a talířek kyselého tvarohu.

Připravoval jsem se k nočnímu odpočinku na pohovce poštovní stanice, kde mi moji sluhové ustlali, když náhle vpadl bez ohlášení do pokoje nějaký neznámý člověk. Poznal jsem v něm Peršana a podle jeho ustrojení jsem soudil, že je sluhou. Kdykoli jindy bych byl býval rád, že ho vidím a že se s ním mohu pobavit, protože po svém dlouhém pobytu v Persii jsem se pokládal do jisté míry za perského občana, a teď jsem byl v zemi, kde s oběma našimi národy zacházeli stejně pohrdlivě a kde mé cítění pro přívržence sekty Alího bylo mnohem silnější než jinde.

Poznal jsem podle utrápeného obličeje neznámého muže, že ho ke mně vede nějaká smutná událost. Svým vyprávěním tuto mou domněnku potvrdil. Jeho pán, jakýsi mírzá Hadži Baba, který se vracel ve službách šáhových z Cařihradu, se těžce roznemohl a musil přerušit v Tokatu cestu. Ubytoval se už uplynulého týdne v karavanseraji, kam ho chodil léčit jakýsi franský doktor bydlící v Tokatu, který ho však svým uměním přivedl na pokraj hrobu. Když uslyšel o mém příjezdu z Persie, rozjasnila se jeho tvář, a žádal, abych ho bez prodlení přišel navštívit, neboť si byl jist, že jedině člověk přicházející z jeho vlasti ho může uzdravit. Jeho sluha dokončil své vypravování slovy, obvyklými při takových příležitostech a řekl, že jeho veliteli nezbývá kromě Boha a mne nikdo, v koho by mohl na tomto světě doufat.

Ihned jsem si vzpomněl, kdo ten mírzá Hadži Baba je. Ačkoli jsem

ho už několik roků neviděl, přece jsem se s ním kdysi hodně stýkal a zajímal jsem se živě o všechno, co s ním nějak souviselo, protože pobyl nějaký čas v Anglii, kamž doprovodil jako tajemník prvého vyslance, kterého Persie v moderní době vypravila k anglickému králi. Od té doby sloužil svému panovníkovi v rozličných postaveních, někdy vysokých, jindy nižších, jak to s sebou přinášejí proměnlivé osudy, jimž se žádný Peršan nemůže vyhnout. Nakonec byl vyslán do Cařihradu jako řádný konsul.

Ačkoli jsem byl vysílen a zemdlen, nemeškal jsem ani okamžik; přehodil jsem si jen plášť, jinak jsem zůstal v úboru, ve kterém jsem byl, a spěchal jsem se sluhou do karavanseraje.

Tam ležel na lůžku uprostřed malého pokojíku, obklopen několika služebníky, nemocný mírzá, který se podobal spíše nebožtíkovi než živému člověku. Dříve jsem ho znal jako nápadně hezkého muže s krásným orlím nosem, oblou tváří, výraznými rysy a ztepilou postavou. Teď už přestoupil zenit svého života, ale byl stále ještě velmi hezký a jeho oči byly plny ohně. Na první pohled mě poznal a radost z našeho setkání se projevila oživnutím tváře a tisícerými výkřiky, tak obvyklými v ústech Peršanových.

„Podívejme se," řekl, „jak je mi příznivě nakloněn osud, že v okamžiku, kdy se mne hodlá zmocnit anděl smrti, přichází anděl života a vdechuje do mých nozder nového ducha!"

Když pominulo jeho počáteční nadšení, snažil jsem se ho přimět k tomu, aby mi řekl, jaké má potíže a čím ho dosud léčili. Podle šafránového zbarvení pokožky jsem viděl, že příčinou nemoci je žluč, a protože jsem během svého pobytu v Persii nabyl značných zkušeností v léčení tohoto druhu nemocí, povzbudil jsem ho ihned ujištěním, že mu mohu pomoci.

„Co ti mám povídat?" řekl. „Nejdříve jsem myslil, že jsem se nakazil morem. Bolela mě silně hlava, před očima se mi dělaly mžitky, píchalo mě v boku, v ústech jsem cítil odpornou chuť a byl jsem přesvědčen, že do tří dnů umru; ale neumřel jsem, a ačkoli příznaky trvají, jsem stále ještě naživu. Jakmile jsem přijel do Tokatu, zeptal jsem se po lékaři a dověděl jsem se, že jsou v městě dva praktikové, jeden Žid a jeden Frank. Rozhodl jsem se samozřejmě pro Franka, ale teď je mi jasné, že v té volbě měla prsty má nešťastná hvězda. Ještě se mi nepodařilo zjistit, k jakému kmeni Franků můj doktor náleží – Angličan to jistě není. Ale mimořádnějšího osla ještě svět neviděl, ať je národnosti jaké chce.

Když přišel, řekl jsem mu, že jsem velmi, velmi nemocen. S vážnou tváří mi na to odpověděl: *„Mášalláh,* Chvála Bohu!“ Když jsem překvapeně a vztekle zvolal: „Vždyť pojdu, člověče!“, řekl mi se stejně vážnou tváří: *„Inšalláh,* Dejž to Bůh!“ Moji sluhové už ho chtěli vyhodit z pokoje, když přišli na to, že nezná z našeho jazyka nic jiného než tato dvě slova, kterých se naučil užívat jen na nepravém místě. Předpokládal jsem, že snad přesto něco zná ve svém povolání, a uvolil jsem se užít jeho léku. Ale to jsem si mohl ušetřit, neboť den ode dne je mi hůře.“

Mírzá se zarazil, aby popadl dechu. Nedovolil jsem mu další námahu a neprodleně jsem se vrátil do hotelu pro svou schránku s léky, připravil jsem dávku kalomelu a téhož večera jsem mu ji ještě s patřičnými obřady podal. Pak jsem se odebral na lůžko.

Příštího rána jsem ho šel navštívit a k svému velkému uspokojení jsem shledal, že můj lék vykonal pravé divy. Pacientovy oči byly otevřeny, bolení hlavy značně polevilo, zkrátka, byl jako vyměněn. On i jeho sluhové mě přijali s poctami hodnými největšího mudrce a nedovedli najít slova, kterými by vyjádřili obdiv nad mou úžasnou dovedností. Jak mě zasypávali projevy díků a vděčnosti, ohlédl jsem se a spatřil jsem v místnosti neznámého člověka, kterého musím s Vaším laskavým svolením popsat, neboť vypadal nesmírně směšně a výstředně. Byl střední postavy, poněkud obtloustlý, měl husté obočí a tmavé oči, třídenní vous a knírek. Na sobě měl dlouhý turecký plášť, který mu visel s ramen, žluté papuče, kolem pasu šálu a v ruce dlouhou hůl; ale nad rameny byl Evropan, neboť kolem krku měl šátek a účes vybíhal v dlouhý cop; a nade vším trůnil staromódní třírohý lemovaný klobouk. Bez námahy jsem uhodl, že je to můj sok v doktorském povolání, a viděl jsem, že je přesně tím, co jsem na základě mírzových slov čekal: potulným mastičkářem, který snad kdysi míchal medicíny v nějaké italské nebo cařihradské apatyce a nyní se zařídil v tomto odlehlém koutu Asie, kde mohl břídit a zabíjet podle libosti.

Nezdráhal jsem se seznámit se s ním, protože jsem si byl jist, že životní osudy takové osůbky jsou nanejvýše zajímavé a zábavné. Se srdečností jsem tudíž vycházel vstříc jeho námluvám doufaje, že si tím získám jeho důvěru.

Za chvilinku mi už prozrazoval, kdo je a čím se zabývá. Ani trochu ho nezaráželo, že jsem se ujal léčení jeho pacienta bez předběžné konsultace s ním. Jmenoval se Ludovico Pestello a

předstíral, že studoval a nabyl doktorské hodnosti v Padově. Před nedávnem prý přijel do Cařihradu s úmyslem otevřít si tam ordinaci, ale shledav, že město oplývá aeskulapy, dal se najmout do služeb jednoho paši, který byl vyslán k tokatské vládě a u něhož teď působí jako osobní lékař. Měl jsem podezření, že je tato povídka vylhaná, a jal jsem se prozkoumávat jeho znalosti v medicíně, vyptávaje se ho především na případ perského mírzy. Zmatené odpovědi, které mi na moje jasné otázky dával, byly tak neskonale směšné a tolik se do nich zaplétal, že konečně už nevěděl kudy kam a dobromyslně se připojil ke smíchu, kterého jsem se už nedovedl zdržet. Přiměl jsem ho, aby se upřímně vyznal, že z medicíny nezná nic víc než několik drobtů, které nasbíral jako sluha dosti známého padovského lékaře. Přiznal se též, že lidé, které zprovodil za své lékařské praxe se světa, mu nijak nezatěžují svědomí, protože všichni jeho pacienti jsou kacířští a odporní muslimové. „Ale *caro signor dottore*“ řekl jsem, „jak jste to, u všech svatých, zaonačil, že vám dosud nezpřelámali kosti? Pohrávat si s Turky je velmi nebezpečné.“

„Ó,“ řekl bezstarostně, „Turci věří všemu a já se mám na pozoru, abych jim nedával škodlivé léky.“

„Ale přece musíte mít nějaké drogy a musíte jich používat,“ namítal jsem. „Kde je máte?“

„Mám různé barevné vodičky,“ odpověděl, „a dokud je dostatek chleba a vody, nemám nikdy nedostatek pilulek. S nimi provádím všechny své kury, jen k tomu ještě přidávám slova mášalláh a inšalláh.“

„Chléb a voda! Báječné!“ volal jsem.

„*Signor, si,*“ řekl, „pro obyčejný lid posypu své pilulky špetkou mouky, pro vznešenější pacienty, agy a paši, je zabalím do pozlátek; spolknou je a ani nedutají.“

Věci, které mi ten výborný chlapík vypravoval o sobě, o způsobu svého života a o svých podivuhodných dobrodružstvích mě tolik pobavily, že jsem ho pozval na oběd; a kdyby tento dopis nebyl už příliš dlouhý, pokládal bych za správné učinit Vás vypsáním signorových příhod podílníkem své zábavy. Odvděčil jsem se mu, jak sám tvrdil, až příliš štědře, dárky ze své lékařské schránky; ujišťoval mě, že je toho víc než dost, aby mohl poskytnout pomoc celé Malé Asii.

Nebylo ovšem ani pomyšlení na to, abych zanechal ubohého Peršana v tak nespolehlivých rukou. Cítil jsem, že mu mohu

zachránit život, a rozhodl jsem se proto zůstat v Tokatu, dokud nepomine bezprostřední nebezpečí.

Když Hadži Baba užíval po tři dny kalomelu, nabyla jeho pleť skoro normální barvy, a protože už se dalo říci, že je mimo nebezpečí a že se vůčihledě zotavuje, chtěl jsem pokračovat v cestě. Ubožák nevěděl, jakými výrazy by mi vyjádřil svůj vděk, a pozoroval jsem, že usilovně přemýšlí, aby si vzpomněl na nějaký dar, který by mne byl dosti důstojný. Konečně na něj připadl. Když jsem se s ním loučil, poručil svým sluhům, aby nás nechali o samotě, a řekl mi:

„Zachoval jsi mi život. Jsi můj starý přítel a zachránce. Čím ti mohu projevit svou vděčnost? Světských statků mám málo, už je tomu dávno, co mi vláda vyplatila poslední plat, a ta trocha peněz, co tu mám, mi stěží vystačí, abych se dostal do vlasti. Kromě toho znám Angličany – jsou nad takové věci povzneseni a je zbytečné nabízet jim peněžitou odměnu. Jakmile jsem poznal tvůj národ, všiml jsem si, jak zvídaví a vědychtiví jsou jeho příslušníci. Kdykoli jsem s nimi cestoval, viděl jsem, že svá pozorování zapisují do knih; když se navrátí domů, seznamují své krajany tímto způsobem s nejodlehlejšími končinami zeměkoule. Věřil bys, že jsem se, ačkoli jsem Peršan, řídil jejich příkladem a za svého pobytu v Cařihradě trávil čas spisováním svého podrobného životopisu? Je to sice historie člověka málo významného a obyčejného, ale je tak pestrá a dobrodružná, že její uveřejnění může podle mého názoru vyvolat v Evropě živý zájem. Nabízím ti ji a chci ti tak projevit, jakou důvěru mám v tvoji šlechetnost, neboť nikomu jinému bych tuto nabídku neučinil. Přijmeš ji?“

Představte si, drahý pane, představte si, jak jsem byl šťasten – konečně se mi dostávalo do rukou přesně takové dílo, na jaké jste Vy už tak dlouho pohlížel jako na nutný příspěvek k dějinám lidstva. Dílo, v jehož uskutečnění jsem už dávno přestal doufat.

Z očí mi jistě vyzařovala radost, když jsem děkoval mírzovi za jeho velkomyslnost. Čím důrazněji jsem odmítal jeho nabídku (neboť se mi zdálo, že ji nemohu za takových podmínek přijmouti), tím naléhavěji mi svůj dar vnucoval.

Odůvodňoval to také tím, že se vrací do své vlasti a neví, zda se bude těšit šáhově přízni; a protože ve svých zápiscích vyjádřil neobaleně své smýšlení a také své názory na Anglii, obává se prý, že by to mohlo vést k jeho záhubě, kdyby upadl v nemilost a dílo by se u něho našlo.

Takovým prosbám jsem už nedovedl odolávat, i přistoupil jsem na jeho žádost a stal jsem se majitelem rukopisu, který dal podklad připojenému dílu. A řekněte, vážený pane, komu jinému bych je mohl věnovat než člověku, který mě první upozornil na jeho cenu? Prokážete-li mi laskavost a přečtete si je, shledáte, že jsem se vynasnažil přizpůsobit je vkusu evropského čtenáře, zbavit je zbytečného opakování, přehánění a nadsazování, jimiž bývají skladby orientálců prostoupeny; nicméně v něm objevíte bezpochyby mnohou úchylku od pravdy a mnohé porušování časového sledu, které je také příznačné pro východního autora. O obsahu knihy však mohu prohlásit vzhledem k tomu, že jsem v době, kdy se děj odehrává, v Persii žil, že většina příhod se zakládá na pravdě, se kterou sice pisatel nezachází tak úzkostlivě jak jsme tomu zvyklí u autorů evropských, která však dostačuje k tomu, aby nám dala nahlédnout do perských mravů. Mnohé z nich se budou zdát nemožnými lidem, kteří jejich dějiště nikdy nenavštívili; to je přirozené, neboť ze samé povahy věci vyplývá, že se takové příhody mohou odehrávat jen ve východních zemích.

Musíme velmi přesně rozlišovat mezi „národy s kloboukem a národy s vousem“; dokud se nesblíží v každodenním styku, musí nutně považovat to, co se o druhých vypravuje, za pravdě nepodobné. Co je u jednoho mravné a počestné, je u druhého podlé – co křesťan zavrhuje, je u mohamedána posvátné. Ačkoli rozdíl mezi jejich zvyky a mravy je snad velmi zábavný, přece bude každý křesťan nadmíru vděčný za to, že nežije pod mohamedánskou nadvládou a nebyl vychováván v mohamedánském duchu; naopak zase muslim, který shlíží na ostatní lidstvo jako na nečisté nevěrce, bude se zuby nehty držet svého přesvědčení, dokud se zásahem Prozřetelnosti nezaplaší mravní a intelektuální temno, které ještě stále zastírá tak značnou část asijského světa.

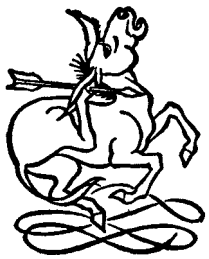
Z obavy, že bych příliš zvětšil rozsah díla, vystříhal jsem se četných poznámek, které bych byl dovedl následkem svého dlouhého pobytu v Persii přičinit, a jen tu a tam jsem přidal vysvětlivku nezbytnou pro porozumění obsahu. Z téže obavy jsem si netroufal vyvést Hadžiho z jeho vlasti. Poznámky, které učinil o Anglii za svého pobytu v této zemi a během svých cest, stály by snad za povšimnutí; kdyby se ukázalo, že čtenářská obec o ně projevuje zájem, vynasnažil bych se, abych jeho názory o Evropě přetlumočil, jak nejlépe dovedu.

Musím se teď s Vámi, velevážený pane, rozloučit a vyjádřit Vám své politování, že jsem Vás při návratu z Persie nezastihl v Cařihradě. Neboť kdyby mi bylo přálo štěstí a byl bych se tam s Vámi sešel, nepochybně by mi byly Vaše cenné pokyny pomohly k tomu, aby dílo, jež Vám nyní předkládám, bylo v každém ohledu hodno Vašeho příznivého přijetí. Ale Vás tehdy zaměstnávaly věci mnohem důležitější; hledal jste novou oasu v divoké poušti (abych užil Vašeho vlastního symbolického vyjádření), do které Vás měla, pokud jsem se dověděl, zavésti zpráva, nalezená na vnitřním obalu jedné z Vašich nejzajímavějších mumií.

Kéž byly Vaše kroky šťastné a kéž se dožiji příležitosti, abych Vám mohl ústně vyjádřit, že jsem, velevážený a učený pane,

Váš upřímně oddaný a vděčný sluha

PEREGRINUS PERSICUS

DŮLEŽITÉ OSOBY VYSTUPUJÍCÍ V PODIVUHODNÝCH PŘÍHODÁCH HADŽIHO BABY

Kerbelái Hasan, Hadžiho otec, věhlasný ispahánský lazebník
Alí Mohamed, kapidži, stařičký vrátný karavanseraje
Áchond, učitel
Osmán ágá, bagdádský kupec obchodující s jehněčinami, a jeho krásná dcera *Dilárám*
Čáúš, vedoucí karavany z Tehránu do Mešhedu
Aslán sultán, Veliký Lev, pohlavár loupeživých Turkmenů, a jeho *bánú* neboli hlavní žena
Asker Kirmání, melik-uš-šuará, král básníků na dvoře prince šírázského
Gáládúnský kádí
Princ šírázský
Alí Kátir, mezkář
Šáhův pátý syn, *šáhzáde z Chordsánu*
Dervíš Sefer
a *druhý dervíš,* jeho spoluvinník
Třetí dervíš, kissegój, povídkář
Gís-sefíd, věštkyně ze Semnánu
ŠÁH, Král králů, Střed Vesmíru, Stín Boží na zemi
Mírzá Ahmak, hekím báší, osobní lékař šáhův, jeho *chánum* a *Núr-Džihán,* její černá otrokyně

Zejneb, Jezídka, krásná dcera kurdského pohlavára Ókúze ágy
Námerd chán, vrchní popravčí, náčelník nesekčíů
Guvernér erivánský, serdár, šáhův generál
Júsuf, Armen z Gavmišlú, syn chodži Petrose, a krásná *Mirjam z Geklú,* jeho žena
Chalífa ečmiadzinského kláštera, patriarcha armenské církve
Mírzá Abdul-Kásim, mudžtehid
Tíz-Nigáh, kouzelník, věštecký odborník v Ispahánu
Mollá Nádán
Mollá báší z Tehránu a *jeho vdova*
Vdova jednoho stříbrotepce
Jiná chánum
Abdul-Kerím, dárúga tehránský, policejní úředník
Kedchodá ze Seídábádu
Šekerleb čili Cukrový rtík, krásná dcera bohatého kupce z Alepa, vdova po bohatém emírovi,
její příbuzenstvo a stará služebnice *Áiša*
Kátib neboli písař reíse efendiho
Britský ílčí, velvyslanec z Londýna
Mírzá Fírúz, velkovezír celé Persie
Kromě toho převeliký počet kupců, příslušníků různých kmenů, tanečnic, francouzských vojáků, poutníků, mollů, válečníků, Rusů a jiných přátel i nepřátel.

KAPITOLA I.: O HADŽI BABOVĚ NAROZENÍ A VYCHOVÁNÍ

Můj otec Kerbelái Hasan byl jeden z nejproslulejších holičů ispahánských. Ještě mu nebylo sedmnáct, když se oženil s dcerou kramáře, který bydlil nedaleko jeho holírny. Ale nebylo to šťastné spojení, neboť žena mu nedala potomka, a on ji proto zanedbával. Obratnost, s jakou užíval břitvy, mu spolu s nemalým věhlasem získala četné zákazníky, zvláště mezi kupci, takže po dvacítileté pilné práci shledal, že si pro svůj harém může dopřáti druhé ženy. Podařilo se mu získati dceru bohatého penězoměnce, jemuž v té době holíval hlavu s takovým úspěchem, že beze všeho svolil k sňatku. Aby se alespoň na čas zbavil dotěrné žárlivosti první ženy a také proto, aby si získal úctu svého tchána (který se stavěl svatým, ač o něm bylo známo, že ostrouhává peníze a dává je dále do oběhu, jako by byly bezvadné), vydal se na pout k Husejnovu hrobu v Kerbele. Vzal s sebou svou novou ženu a ta mne cestou porodila. Než se na tu pout vydal, byl můj otec všeobecně znám prostě jako „lazebník Hasan“; ale od té doby býval poctíván přídomkem Kerbelái; a mne, aby se zavděčil matce, jejímž jsem byl mazlíčkem, nazval *Hadži* neboli Poutník a to jméno mi

zůstalo po celý život a zjednalo mi mnoho nezasloužené vážnosti; neboť toho čestného titulu se jen zřídka dostane jiným než těm, kdo vykonali velkou pout k hrobu blahoslaveného Proroka v Mekce.

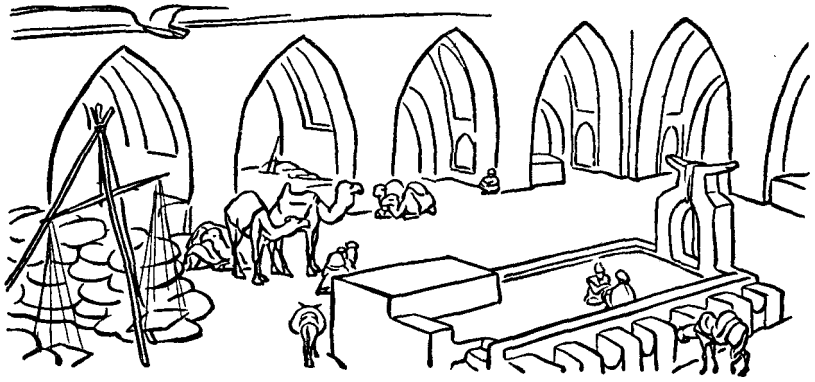
Po návratu ujal se otec se zvýšenou pílí živnosti, kterou na dobu své nepřítomnosti svěřil hlavnímu tovaryši. A pověst horlivého muslima, jíž nabyl svou poutí, přiváděla do jeho krámu jak kněží, tak kupce. Protože mě zamýšleli vychovat k břitvě a řemenu, bylo by se mi sotva dostalo více vzdělání, než bylo potřebí k tomu, aby mě naučili modlitbám, kdyby si mne nebyl všiml jistý *mollá* (neboli kněz), který měl při sousední mešitě školu a jehož můj otec jednou týdně holíval, jak rád vykládával, jen pro lásku boží (to aby si udržel pověst dobrého člověka). Svatý muž se odvděčoval za tu laskavost tím, že mě učil číst a psát. Dělal jsem pod jeho vedením takové pokroky, že jsem po dvou letech dovedl číst v koránu a čitelně psát. Nebyl-li jsem ve škole, pobýval jsem v holírně a učil se základům svého řemesla; byl-li právě nával zákazníků, směl jsem se cvičit na hlavách mezkářů a velbloudářů, kteří věru mé první pokusy leckdy draho zaplatili.

Když mi táhlo na šestnáctý rok, bylo těžko říci, jsem-li obeznámen spíše s lazebnictvím nebo s učeností. Vedle holení hlavy, čištění uší a úpravy vousů jsem byl proslaven obratností, s jakou jsem prováděl koupele. Nikdo nerozuměl lépe rozličným způsobům hnětení a tření těla, jak se provádí v Indii, v Kašmíru a v Turecku; a měl jsem takový svůj zvláštní fortel, že až v kloubech lupalo a moje poplácávání masírovaného těla znělo daleko široko.

Zásluhou svého učitele jsem se naučil z našich básníků tolik, že jsem mohl příležitostně oživovat hovor vhodnými citáty ze Sádího, Háfize a ostatních; tato dovednost spolu s pěkným hlasem mi získala pověst příjemného společníka u všech těch, kdo svěřili své hlavy či údy mé péči. Krátce a dobře, mohu bez marnivosti tvrdit, že se Hadži Baba stal u lidí s vytříbeným vkusem úplnou módou.

Protože otcova holírna stála blízko Královského karavanseraje, který byl v městě největší a nejživější, byla shromaždištěm kupců cizích i domácích; ti mu nezřídka přidali něco nad obvyklou cenu za zábavu, kterou měli z pohotových odpovědí jeho nadějného syna. Jeden z nich, jakýsi bagdádský kupec, našel ve mně zvlášť veliké zalíbení a vždycky se domáhal, abych ho obsluhoval já, dávaje mi přednost před mým mnohem zkušenějším otcem. Měl mě k tomu, abych s ním hovořil turecky, z kteréžto řeči jsem již něco pochytil, a

popisováním rozličných krásných měst, která znal, ve mně vzbudil takovou zvědavost, že jsem brzy pocítil mocnou touhu cestovat. Právě tehdy potřeboval někoho, kdo by mu vedl účty, a poněvadž jsem v sobě spojoval způsobilost holičskou i písařskou, přemlouval mě, abych k němu vstoupil do služeb a sliboval mi takové výhody, že jsem vyhověl jeho přání; ihned jsem se zmínil otci o svém úmyslu.

Otci bylo velmi proti mysli, že mě má ztratit, a snažil se mě přemluvit, abych neměnil jisté zaměstnání za takové, které nejspíše bude provázeno nebezpečím a vrtkavým štěstím. Když však poznal, jak výhodná jest kupcova nabídka, a že není vyloučeno, abych se sám jednou stal kupcem, zvolna mě přestával zrazovat; nakonec mi dal požehnání a nové pouzdro s břitvami nádavkem.

Lítost mé matky nad tím, že mě ztratí, ani její obavy o mou bezpečnost nebyly zmírňovány vyhlídkou na můj očekávaný vzestup, poněvadž si od životní dráhy, nastoupené ve službě sunnitově, neslibovala nic dobrého. Přesto mi na důkaz mateřské lásky dala pytlík sucharů a malou cínovou krabičku s drahou mastí, o které řekla, že léčí všechny zlomeniny i vnitřní neduhy. Dále mě přiměla k tomu, abych opustil dům s tváří obrácenou ke dveřím a tak si přivolal šťastný návrat s cesty, podnikané v znamení tak neblahém.

KAPITOLA II.: POČÍNÁ SE HADŽI BABOVO PUTOVÁNÍ. JEHO SETKÁNÍ S TURKMENY A ZAJETÍ

Osmán ágá, můj pán, byl tedy na cestě do Mešhedu, kde zamýšlel nakoupit kožek buchárských beránků, které chtěl prodat v Cařihradě. Představte si malého, zavalitého muže s velikou hlavou, s čnějícím houbovitým nosem a s hustým černým vousem, a máte před sebou společníka mé cesty. Byl dobrý muslim, neochvějný ve své zbožnosti, a nikdy, ani v nejchladnějších jitrech, neopominul si stáhnout punčochy a umýt nohy, aby jeho očista byla úplná. Přitom měl ve velké nenávisti sektu Alího, kterýžto cit přísně tajil, dokud byl v Persii. Hlavní jeho vášeň byla hrabivost. Nikdy nešel spát, aniž se ujistil, že jsou jeho peníze uloženy na bezpečném místě. Přesto však se oddával pohodlíčku; kouřil bez ustání, mnoho jedl a tajně popíjel víno, ačkoli hlásal věčné zatracení těm, kdož si dopřávali vína veřejně.

Bylo určeno, že se karavana shromáždí na jaře, i konali jsme přípravy k odjezdu. Pro sebe můj pán koupil silného mezka mimochodníka, pro mne opatřil koně, který nesl ještě kaliján (neboť pán uvykl perskému způsobu kouření), pánev, kožený měch na vodu, dřevěné uhlí a také moje šatstvo, černý otrok, který pro nás vařil, prostíral koberce, nakládal a skládal zboží, jel na jiném mezku, na kterém byly navršeny ložní potřeby, koberce a nádobí. Naši výpravu doplňoval třetí mezek, který nesl dva vaky s pánovým šatstvem a ostatní potřeby.

Den před odjezdem učinil prozíravý Osmán moudré opatření, o němž jsme věděli jen my dva – zašil totiž do bavlněné vycpávky svého těžkého turbanu padesát dukátů, které nám měly posloužit, kdyby nás cestou potkala nehoda. Zbytek hotovosti, za nějž chtěl pořídit nákupy, jsme zašili do bílých kožených váčků a uložili v samém středu zavazadel.

Když byla karavana připravena k odjezdu, měla na pět set koní a na dvě stě velbloudů. Většina zvířat nesla náklad zboží, určeného pro severní kraje Persie. Byla provázena asi sto padesáti muži, kupci, sloužícími a vedoucími karavany. Nadto se ke karavaně přidala hrstka poutníků cestujících k hrobu imáma Rezy v Mešhedu, která vtiskla průvodu posvátný ráz. Ostatní účastníci se radovali, že z toho budou mít prospěch, protože lidé, kteří se vydali na pout k svatému místu, bývají ve veliké vážnosti.

Na takovou cestu je každý muž ozbrojen, a můj pán, který bral do zaječích, jakmile se vystřelilo z pušky, a bledl při pohledu na tasený meč, se nyní objevil s dlouhou karabinou, přehozenou šikmo přes záda, a se zakřiveným mečem po boku. Za pasem mu trčely dvě velikánské pistole a zdálo se, že celé jeho tělo se skládá ze samých pouzder na náboje, lahví na prach, nabíjáků a jiného takového náčiní. I já jsem byl po zuby ozbrojen a ještě nádavkem k tomu, co na sebe nabral můj pán, jsem byl poctěn dlouhatánským kopím. Černý otrok měl meč, jemuž chyběla polovina čepele, a ručnici bez kohoutku.

Vyrazili jsme na úsvitě ze severního předměstí Ispahánu za vedení čáúšů, kteří ohlašovali náš odjezd hlasitými výkřiky a vířením měděných kotlů. Brzy jsme se seznámili s ostatními cestujícími; všichni byli ozbrojeni, ale i přes toto válečné vystrojení se zdáli lidmi velmi mírumilovnými. Novost scenerie mě rozjařila tak, že jsem mimoděk pobízel koně, aby cválal a poskakoval, k mrzutosti svého pána, který mi tónem poněkud nevrlým nakázal, abych pamatoval, že zvíře nevydrží cestu, budu-li je unavovati nemístnými kousky. Brzo jsem byl oblíben u všech společníků a mnohé z nich jsem holil, když se skončil denní pochod. Nepřeháním, řeknu-li, že jsem svému pánu byl zdrojem velké úlevy. Po únavné celodenní jízdě jsem uplatňoval leckteré své lazebnické znalosti, svědomitě jsem mu hnětl a třel tělo, aby jeho údy nabyly ohebnosti.

Bez nehod uběhla cesta do Tehránu, kde jsme prodleli deset dní, abychom dali odpočinout mezkům a přibrali nové účastníky. Nastávala nám nebezpečná část cesty, neboť se vědělo, že ji ohrožuje kmen Turkmenů, kteří jsou ve válce s perským králem a nedávno přepadli karavanu, poplenili ji a odvlekli do zajetí její příslušníky. O Turkmenech se vypravovaly věci tak hrůzostrašné, že se mnozí z naší společnosti, zejména můj pán, báli další cesty do Mešhedu; ale protože pán dostal lákavou zprávu o nesmírné ceně beránčích kožek v Cařihradě, odhodlal se přes to přece jen k cestě a pro vyhlídku na zisk potlačil strach. Jeden

čáúš už dlouho předtím shromažďoval v Tehránu a okolí poutníky, kteří čekali na naši karavanu. Jakmile jsme se tam ukázali, dal nám vědět, že se k nám hodlá připojit s početným zástupem. Že prý máme tuto posilu přijmout vděčně, protože budeme musit čelit četným nebezpečím. Byla to figura dobře známá po celé cestě z Tehránu do Mešhedu. Těšil se slavné pověsti statečného muže, jíž nabyl, když uřízl hlavu jednomu Turkmenovi; našel ho na cestě mrtvého. Vzbuzoval nesmírnou hrůzu, neboť byl postavy vysoké a rozložité a tvář měl do sněda osmahlou, přizdobenou na špičce kostnaté brady několika chlupy, které chtěly být vousem. Oděn v železný pancíř, na hlavě přílbici s drátěnou kuklou, která mu plandala po ramenou, po boku zakřivený meč, za pasem pistole, vzadu zavěšený štít a v ruce dlouhé kopí, zdál se vyzývat nebezpečí. Chvástal se svou udatností a o Turkmenech mluvil s takovým pohrdáním, že se můj pán rozhodl pokračovat v cestě pod jeho ochranou. Karavana byla připravena k odjezdu týden po novoroční slavnosti.

Po vykonání pátečních bohoslužeb ve velké shromažďovací mešitě odebrali jsme se do vesnice Šáh Abdul-Azím, odkud měl příštího dne celý zástup vyrazit.

Postupovali jsme pomalými pochody vyprahlou a pustou krajinou, která skýtala oku málo úlevy a srdci málo potěchy. Kdykoli jsme se na své pouti přibližovali k nějaké vesnici nebo potkávali pocestné, vzývali naši vůdcové Alláha a Proroka hlučným a ječivým vyvoláváním a k tomu bili koženým řemenem do kotlů, zavěšených na předním oblouku sedla. Naše hovory se točily hlavně kolem Turkmenů, a ač jsme se všichni shodli, že jsou to strašliví nepřátelé, přece jsme se utěšovali nadějí, že nic nemůže odolat našemu počtu a bojovnému vzhledu, a také tím, že jsme ustavičně pokřikovali: „Ve jménu Božím, jak by si ta psí čeládka mohla troufat nás napadnout?“ Každý se vychloubal svou statečností. Můj pán se chlubil víc než ostatní, vzrušením zrovna jektaje zuby, co všechno by neudělal, kdyby nás napadli. Byl bys myslil, naslouchaje mu, že celý život nedělal nic jiného, než bil a vraždil Turkmeny. Čáúš, který zaslechl jeho chvástání a byl žárlivě ješitný na svou pověst jediného udatného muže v průvodu, pravil hlasitě: „Nikdo nemůže mluvit o Turkmenech, dokud je nespatřil, a nikdo, vyjma ‚pojídače lvů‘ (a tu si kroutil kníry vzhůru směrem k uším), nevyvázl bez úhony z jejich spárů. Sádí dí pravdu, když říká: ‚Mladý muž, i když vládne mohutnou paží a silou slona, v den bitvy strachem na kousky rozkope pouta svých nohou.“

Avšak hlavní naděje Osmána ágy, že bude bezpečen a že se mu povede lépe než ostatním, budeme-li napadeni, spočívala v tom, že byl vyznavačem Omarovým; a aby to dal najevo, ovinul si kolem turbanu kousek zeleného mušelínu a vydával se za emíra neboli potomka Prorokova, s nímž, jak snad čtenář tuší, nebyl spřízněn více než s mezkem, na kterém jel.

Po několik dní jsme se tak ubírali vpřed, až nám čáúš oznámil slavnostním a důležitým hlasem, že přicházíme do končin, kde Turkmeni obvykle číhávají na karavany. Nařídil nám pochodovat v sevřeném útvaru a vyzval nás, abychom se připravili k odhodlanému odporu, budeme-li napadeni. Prvním hnutím mého pána bylo uvázat ručnici, meč i pistole na jednoho z nákladních mezků. Pak si postěžoval na svírání v útrobách, zanechal všech úmyslů uplatnit se v boji a zahalil se do záhybů svého pláště. Nasadil si strastiplnou tvář, jal se odpočítávat kuličky svého růžence, stále do kolečka opakuje modlitbu *astagfirulláh* neboli „Prosím Boha za odpuštění" a poručil se svému osudu. Zdálo se, že nejvíce důvěry vkládá v ochranu čáúše, který odůvodňoval svou nebojácnost četnými talismany a amulety, jež měl uvázány na pažích, ujišťoval nás, že jimi v každý čas odvrátí turkmenský šíp.

Tento muž nad muže a dva tři nejsrdnatější z karavany jeli kousek napřed jako přední hlídka. Aby jejich kuráž neklesala, každou chvíli pobídli koně do cvalu, mávajíce kopími a vrhajíce je do vzduchu.

Posléze se vskutku přihodilo, čeho jsme se tolik obávali. Zaslechli jsme několik výstřelů a divoký, barbarský pokřik nás ohlušil. Všichni jsme se zmateně zarazili a jaksi pudově semkli, lidé i zvířata, v slitý houf, jako když hejno ptáčků v dálce spatří jestřába. Ale když jsme uzřeli, že se na nás opravdu žene tlupa Turkmenů, scéna se mžikem změnila. Jedni prchali, druzí, mezi nimi můj pán, ztratili všechnu životnost, poddali se nesmírné hrůze a křičeli: „Ó, Alláhu! – O, imámové! – Ó, proroku Mohamede! Jsme ztraceni! Umíráme! Jsme nadobro mrtvi!" Mezkáři shazovali náklad se zvířat a odháněli je. Déšť šípů, kterým nás nepřátelé zasypali, když se přiblížili, dokonal jejich vítězství.

Zakrátko jsme se stali jejich kořistí. Čáúš, který přežil už mnoho podobných potyček, prchl hned na počátku srážky a nikdy jsme ho už nespatřili, ani o něm neslyšeli. Útočníci se hned vrhli na zavazadla, jež byla nyní roztroušena po celé pláni.

Můj pán se stočil do klubíčka mezi dvěma balíky zboží, aby tam

vyčkal konce, ale tu ho objevil jeden obrovský Turkmen lítého vzezření. Pokládal ho zprvu za zavazadlo a přehodil si ho přes plece. Tu se můj pán rozvinul (jako to dělají škvoři) v celé své kráse a dal průchod své bázni nechutným žebroněním. Pokoušel se obměkčiti Turkmena tím, že vzýval Omara a klnul Alímu. Ale nebylo mu to nic platno; barbar byl neúprosný, ponechal mu jen turban z úcty k zelené barvě. Jinak ho však vysvlékl úplně až na spodky a košili a před jeho očima si oblékl jeho pohodlný plášť a kalhoty. Poněvadž mé šaty sotva stály někomu za kořist, směl jsem si je ponechat, aniž mě kdo obtěžoval. K svému nemalému uspokojení jsem si směl ponechat i pouzdro s břitvami.

Když Turkmeni dokonali plenění, podělili se o zajatce. Zavázali nám oči a rozsadili nás po jednom na koně za jezdce. Po celodenní jízdě jsme v noci odpočívali v odlehlé rokli. Druhého dne nám nechali oči volné a tak jsme poznali, že se pohybujeme po cestách známých jen Turkmenům.

Projížděli jsme divokými a nehostinnými končinami hornatého kraje, až jsme konečně před sebou uzřeli širou planinu, tak rozsáhlou, jako by jí končil svět. Byla poseta černými stany našich nepřátel a početnými stády bravu a skotu.

KAPITOLA III.: KOMU HADŽI BABA PADNE DO RUKOU A JAKÉ DOBRO MU PROKÁŽE JEHO BŘITVA

Rozdělení zajatců, jak je Turkmeni provedli, dopadlo do té míry šťastně, že jsme – Osmán ágá i já – dostali za pána právě toho divokého loupežníka, o němž jsem se již zmínil. Říkali mu Aslán sultán neboli Lví náčelník. Ukázalo se, že je náčelníkem velikého tábora, ke kterému jsme došli téměř hned, jak jsme sestoupili s hor na pláň. Jeho stany stály na pokraji hluboké strže. Na jejím dně tekla bystřina, která pramenila v pásmu nejbližších vrchů; a kolem dokola, kam až oko dohlédlo, se zelené pastviny hemžily dobytkem. Ostatní druzi v utrpení byli odvedeni do vzdálenějších koutů kraje a byli rozděleni mezi různé turkmenské rody, usazené v těch končinách.

Když jsme se objevili, sběhlo se kolem nás celé ležení. Zatím co našeho přemožitele vítali hlučným voláním, na nás štěkala smečka

ovčáckých hafanů, kteří v nás hned vycítili cizince. Div nás nesežrali. Zelená stuha až dosud mému pánovi zjednávala jistou vážnost; ale jakmile ji spatřila hlavní žena neboli bánú, jak jí říkali, prudce po ní zatoužila; a tak mu k pokrytí hlavy ponechali jenom vycpávaný káuk neboli tiaru, v které byly jeho peníze. A ta zase vzbudila touhu jiné ženy, protože se prý hodila za vycpávku do nákladního sedla, které jejímu velbloudu rozdíralo hřbet do krve. Sňali mu ji s hlavy a hodili do kouta stanu mezi jiné harampádí. Dělal, co mohl, aby si zachoval tento poslední zbytek majetku, avšak nadarmo. Náhradou dostal starou beranici, jež předtím náležela jakémusi nešťastníkovi, který byl zajatcem jako my a nedávno zemřel žalem a bídou. Když dali pánovi čepici po zemřelém, určili mu také v zápětí, aby zastával i jeho práci, totiž aby hlídal velbloudy na horských pastvinách. Poněvadž byl tlustý a neohrabaný, nebylo obav, že uteče. Mně nedovolili vzdálit se od stanů, nýbrž mi uložili, abych otřásal koženými měchy s kyselou smetanou, z které se dělalo máslo.

Na oslavu úspěšné výpravy vystrojil náčelník celému ležení hostinu. Navařili velký kotel rýže a opekli na rožni dva skopce. V jednom stanu se sešli muži z velitelova příbuzenstva (většina se zúčastnila přepadení), v jiném se shromáždily ženy. Když byli rýží a skopovou obslouženi muži, bylo jídlo podáno ženám, a když ty dojedly, pastevcům, a když se ti dosyta nacpali, předhodili nám a psům kosti a dali nám vylízat mísy. Čekal jsem s velikou dychtivostí na ten náš drobítek, neboť co jsme byli zajati, sotva jsem čichl k potravě. Náhle mi jedna z žen dala tajné znamení. Pokynula mi, abych se přikrčil za stanem, položila přede mne misku s kouskem ovčí oháňky v rýži, že prý to posílá hlavní žena náčelníkova, jíž se zželelo mého neštěstí. Povzbudila mě, abych byl dobré mysli a odkvačila, aniž počkala na mé poděkování.

Muži ztrávili den kouřením a vyprávěním o svých dobrodružstvích, ženy zpěvem za doprovodu tamburiny, a můj ubohý pán a já jsme se oddávali přemítání o svém zpropadeném postavení. Znamení přízně, jehož se mi dostalo, vznítilo mou obraznost a způsobilo, že jsem své postavení nepokládal za docela zoufalé. Leč marně jsem se snažil povzbuditi svého druha. Bez ustání si naříkal na svůj těžký osud. Připamatoval jsem mu ono bezpečné útočiště každého věrného muslima v nouzi: „Alláh kerím! – Bůh je milosrdný!“

Jeho odpovědí bylo: „Alláh kerím, Alláh kerím – to je tuze dobré pro tebe, který nemáš co ztratit, ale já jsem zničen provždy!“ Nejvíce se ho patrně dotýkalo, že přišel o výdělek na beránčích kožkách, v který bezpečně doufal. Trávil celý čas tím, že do posledního groše propočítával, jakou ztrátu utrpěl. Leč brzo nám nastalo loučení. Příštího dne byl poslán do hor s dlouhou řadou padesáti velbloudů. Velitel strašlivým způsobem vyhrožoval, že za ztrátu jedinkého z nich bude pykat vlastním nosem a ušima, a pojde-li některý, že bude jeho cena přiražena k výkupnému, které doufá za něho dostat. Abych mu naposledy dokázal svou náklonnost, usadil jsem ho na zemi na velbloudí nákladní sedlo, nabral vody z blízkého pramene a použiv kousku mýdla, který jsem i s břitvami zachránil z trosek našeho majetku, oholil jsem ho před zraky celého tábora. Velmi brzo jsem poznal, že mi mé zaměstnání a má dovednost může v budoucnosti přinést největší výhody. Lidé, kteří měli na hlavě odjakživa strnisko, naráz poznávali, že se musí dát oholit. Pověst o mém umění zakrátko dospěla k uším náčelníkovým, jenž mě povolal a poručil, abych na něm bez prodlení předvedl svou zručnost. Ihned jsem vzal do práce jeho velikou hlavu, na níž bylo vidět stopy po nejednom seku meče a která měla tak hrubý porost jako psi ovčáci, o nichž jsem se nedávno zmínil. Byl asi zvyklý, že mu stříhali vlasy týmž nástrojem, kterého se užívalo k stříži jeho ovcí. Neznal možná větší přepych než se dát zohavit nějakým venkovským pucifousem a připadal si v mých rukou jako v ráji. Netajil se svým uspokojením nad tím, jak jsem mu posloužil. Ohmatávaje si hlavu řekl s uznáním, že za mne nikdy nepřijme výkupné, děj se co děj, a že budu napříště pověřen úřadem jeho osobního holiče. Laskavý čtenář, ať hádá, jaké jsem měl při tom pocity. Zatím co jsem se skláněl a svému novému pánovi s předstíranou vděčností a úctou líbal koleno, rozhodl jsem se, že využiji svobody, kterou mi snad zjedná projevená důvěra, a uprchnu při první vhodné příležitosti. Protože jsem zhusta pobýval v blízkosti velitelově, zakrátko jsem ho měl v hrsti. Ač jsem byl pořád ještě ostražitě hlídán, přece jsem už mohl spřádat plány, kterak uniknout z nenáviděného otroctví. Cítil jsem tak méně, než by jiný byl pociťoval, trampoty a psotu svého postavení.

KAPITOLA IV.: O TOM, JAK HADŽI BABA DŮVTIPNĚ ZACHRÁNIL PŘED TURKMENEM PÁNOVY PENÍZE A JAK SE ROZHODL, ŽE SI JE PONECHÁ

Prvním cílem, který jsem si vzal na mušku k podpoře svého plánu, bylo zmocnit se peněz, jež byly zašity ve vycpávce turbanu mého bývalého pána. Ale káuk ležel v koutě ženského stanu, do něhož jsem nesměl. Dostat se k němu a nevzbudit podezření, vyžadovalo hodně ostrovtipu. Svou holičskou slávu jsem rozšířil i po okolních leženích a dosáhl jsem obliby u mužů. Ačkoli jsem důvodně věřil, že by se pánova bánú ráda se mnou seznámila důvěrněji, omezovaly se do té doby naše styky jen na něžné pohledy a příležitostné známky laskavosti s její strany a s mé na přiměřené projevy vděčnosti a uznalosti. Ani ona ani žádná z ostatních žen nemohla použít mých holičských služeb. Protože však dost dobře znaly civilisovaný život a věděly, že v Persii holiči jsou také ranhojiči – že mimo holení a hnětení těla v lázni dovedou pustit žilou, vytrhnout zub a napravit zlomeninu – zjistila bánú brzo, že potřebuje pustit žilou, a poslala ke mně otrokyni s dotazem, mohu-li jí tu službu prokázat. Měl jsem to za vhodnou příležitost dovědět se něco o předmětu svých tužeb nebo se ho zmocnit. Ihned jsem odpověděl, že si troufám odebrat krev stejně obratně jako největší mistři mého řemesla, opatří-li mi perořízek. Přinesli vyžádaný nástroj a jeden ze starších kmene, jenž byl samozvaným hvězdopravcem, oznámil, že příštího rána nastane postavení planet příznivé pro takovou operaci. V určenou hodinu mě uvedli do ženského stanu, kde jsem našel bánú; seděla na koberci na zemi a čekala na mne s velikou netrpělivostí. Nebyla bytostí, schopnou probudit něžné vzruchy v zelenáči, jako jsem byl já. Za prvé byla plných tvarů (tak rozdílných od útlých forem, jež nás učí oceňovat v Persii), takže jsem na ni patřil s nelibostí; a pak jsem měl takovou hrůzu před Aslánem sultánem, že kdybych se byl ucházel o její přízeň, byl bych býval v ustavičném strachu, že přijdu o uši. Nicméně se ke mně chovala ona i její družina velmi pozorně. Všichni na mne hleděli jako na vyšší bytost a chtěli, abych jim ohmatal tep. Konal jsem přípravy k puštění žilou a střílel jsem očima sem a tam doufaje, že uzřím žádoucí kořist. Náhle mi napadlo, že bych mohl právě při úkonu, k němuž mě zjednali, posloužit svým záměrům. Požádal jsem, aby mi bylo dovoleno ještě

jednou sáhnout pacientce na puls. Se zamyšleným výrazem jsem podotkl, že to není jednoduchá porucha – že krev nesmím vypustit na zemi, nýbrž ji musím zachytit do nádoby, abych ji mohl ve volném čase prozkoumat. Na tento můj podivný návrh strhly ženy okamžitě křik; bánú však odchylka od obvyklého způsobu jen utvrdila v mínění, že jsem velice zkušený. Leč tu nastala nová potíž. Turkmen si stěží může dovolit ze svého skrovničkého vybavení obětovat kterýkoli užitkový předmět a použít ho k úkonu, který by jej nadobro znesvětil. Byla probrána věc po věci a u všech se shledalo, že jsou příliš cenné, aby mohly být obětovány. Byl jsem na vahách, mám-li se odvážit rovnou k cíli, když tu si bánú vzpomněla na starý kožený pohárek a žádala jednu z žen, aby se podívala, neleží-li v koutě stanu. „Tenhle nepostačí; vidíte, jak jím prosvítá světlo," povídám, drže jej proti stanovému vchodu a ukazuje na stehy perořízkem, jímž jsem narychlo přeřezal na půl tuctu stehů. „Kdepak je čepice toho starého emíra?" zvolala bánú. „Ta je má," pravila druhá žena; „potřebuji ji k vycpání svého sedla." „Tvá!" opáčila první zuřivě. „Je jen jeden Bůh! Což nejsem já bánú tohoto harému? Moje bude!" „A nebude tvoje," odvětila druhá. Nato se zdvihl povyk, který se stával tak hlasitým a hrozivým, že jsem se obával, aby nedolehl k sluchu Aslána sultána, který by asi byl urovnal rozmíšku tak, že by byl odebral rozvaděným stranám jablko sváru. Na štěstí však zakročil hvězdopravec. Když ujistil druhou ženu, že velitelčina krev padne na její hlavu, stane-li se při operaci něco neblahého, přivolila vzdát se svých nároků. Chystal jsem se tedy pustit své pacientce žilou; ta však se zalekla, když viděla perořízek a pod ním čepici k zachycení krve a úzkostlivé tváře lidí kolem sebe, a nechtěla mi dovolit, abych pokračoval. Obávaje se, že nakonec přijdu o svou kořist, zatvářil jsem se nesmírně chytře, sáhl jí na tep a prohlásil, že jí zdráhání není nic plátno, neboť je jí určeno osudem, aby jí bylo puštěno žilou. Ona i všichni ostatní přece vědí, že nic nemůže odvrátit událost, o níž je rozhodnuto už od počátku světa. Proti tomu nemohla nic namítat. A poněvadž se všichni shodovali, že by velmi zhřešila, kdyby si troufala odporovat úradkům Prozřetelnosti, vztáhla nahou paži a přijala mé bodnutí se zjevnou srdnatostí. Krev jsme zachytili. Když bylo dílo dokonáno, nařídil jsem, aby odnesli káuk s krví za tábor a aby nikomu nedovolovali přiblížit se k němu. Řekl jsem, že dobro či zlo, jež vzejde pacientce z puštění žilou, závisí na tom, co se stane s krví,

která vyprýští z těla. Vyčkával jsem do noci, až všechno usne, a pak jsem s velkou dychtivostí roztrhal vycpávku. K své radosti jsem v ní našel všech padesát dukátů a hned jsem je ukryl na blízkém místečku. Pak jsem vykopal jámu pro čepici a zahrabal jsem ji. Ráno jsem pověděl bánú, že jsem zakopal káuk se vším všudy, protože jsem viděl několik vlků slídit v okolí stanů a obával jsem se, aby se s její krví nestalo nic neblahého. To ji zřejmě uspokojilo. Za odměnu mi poslala jídlo, které připravila vlastní rukou, pečené jehně nadívané rýží a hrozinkami, a k tomu misku osoleného kyselého mléka.

Musím se přiznat, že mi, když jsem se zmocnil těch padesáti dukátů, prolétla myslí vzpomínka na mého ubohého bývalého pána, který vedl trudný život v horách mezi velbloudy, zatím co já jsem si žil poměrně v přepychu. Napůl jsem se odhodlal, že mu je vrátím, potom však jsem pomaloučku polehoučku počal uvažovat jinak. „Nebýt mého důvtipu," říkal jsem si, „byly ty peníze nadobro ztraceny. Kdo tedy má na ně lepší právo než já? I kdyby je pán zase dostal zpátky, nikterak by mu v jeho novém zaměstnání neprospěly, ba je víc než jisté, že by mu byly odňaty. Proto bude nejlépe, když si je zatím ponechám: ostatně jemu bylo souzeno, aby pozbyl, a mně, abych nabyl." To rozptýlilo všechny mé rozpaky. Považoval jsem se za oprávněného vlastníka padesáti dukátů a myslil jsem, že mě o ně žádný zákon nemůže připravit. Prozatím jsem se pokusil poslat pánovi půlku pečeného jehněte, jež jsem právě dostal, po jednom pasáčkovi, který šel do hor a slíbil, že z něho po cestě ani kousek neují. Pochyboval jsem, že dodrží slovo. Ale mé svědomí potřebovalo po tom rozvažování o dukátech nějaké vykoupení. Říkal jsem si: „Musím se s druhem v příkoří aspoň podělit o svůj blahobyt." Ale ach! Chlapec ještě ani nepřekročil onu hlubokou strž, jež vroubila ležení, a už jsem spatřil, jak nese maso k ústům. Nepochyboval jsem, že dříve, než bude z dohledu, obere čisťounce každou kůstku. Pronásledovat ho byl by býval marný podnik, protože nás dělila strž. A tak jsem se spokojil tím, že jsem za ním poslal kámen a kletbu, leč ani jedno z obojího nedostihlo cíle.

KAPITOLA V.: HADŽI BABA SE Z NEZBYTÍ STANE LOUPEŽNÍKEM A PŘEPADNE RODNÉ MĚSTO

Již déle nežli rok jsem byl v turkmenském zajetí a za tu dobu jsem si získal plnou důvěru svého pána. Radil se se mnou o všech záležitostech vlastních i o věcech své družiny, a poněvadž usoudil, že už je na mne spolehnutí, dovolil, abych ho doprovázel na loupežném nájezdu do Persie. Často jsem žadonil, aby mi povolil tu milost, neboť jsem doufal, že se mi při tom naskytne dobrá příležitost k útěku. Doposavad jsem se směl potulovat jen po ležení a okolních pastvinách, a poněvadž jsem vůbec neznal cesty v solné poušti, jež nás oddělovala od Persie, věděl jsem, že bych se marně pokoušel uniknout. Mnozí přede mnou to zkusili a šmahem zahynuli nebo se vrátili k svým pánům, kteří s nimi pak nakládali přísněji než dříve. Proto jsem se radoval, že budu mít příležitost obhlédnout si kraj, kterým jsme se chystali projet, a rozhodl jsem se, nebudu-li moci upláchnout při této výpravě, že mi nic nezabrání, abych se o to nepokusil po návratu. Hlavní nájezdy podnikají Turkmeni obvykle na jaře, kdy najdou pro koně pastvu na vysočinách a mladé obilí v rovině, protože v ten čas skoro jistě potkají karavany. Ježto tato roční doba byla už přede dveřmi, svolal Aslán náčelníky svého kmene,

setníky a desátníky i všechny, kdo se vyznali v kořistění. Rozvinul před nimi plán výpadu do samotného srdce Persie. Jeho záměrem bylo dostat se až k Ispahánu, vniknout do města za noci, až všechno utichne, a vydrancovat karavanseraj, kam se jak známo uchylují nejbohatší kupci. Ve velké solné poušti měl být naším vůdcem sám můj velitel, který měl větší zkušenost a znal kraj lépe než kdokoli z jeho současníků; v radě navrhl, abych já převzal vedení, jakmile vstoupíme do města, protože nikdo z nich mimo mne neznal ispahánské uličky a bazary. Proti tomu se někteří stavěli a říkali, že není obezřetné důvěřovat cizímu člověku a nadto rodákovi z místa, jež hodlají napadnout, protože by se asi ztratil, jak jen by se toho mohl odvážit. Konec konců po dlouhých rozpravách dali souhlas, abych byl v Ispahánu jejich vůdcem, aby mi však jeli těsně po boku dva muži, a jak jen bych projevil svými pohyby nejmenší známku zrady, aby mě na místě zabili. Když tohle bylo ustanoveno, začali Turkmeni s výcvikem koní. Mně přidělili jednoho, o němž se říkalo, že si z jejich závodů dvakrát odnesl stuhu vítězství. Vystrojen jsem byl jako Turkmen, velikánskou beranici na hlavě, ovčí kožich, šavli, luk, šípy a těžké kopí, jehož hrot se nasazoval nebo snímal, jak okolnosti vyžadovaly. Za sedlem jsem měl vak s obilím a provazy, jimiž jsem uvazoval koně, kdykoli jsme učinili zastávku. K jídlu jsem vzal s sebou několik plátečků chleba a půl tuctu vajec na tvrdo, spoléhaje trochu na náhodu a trochu na svou odolnost proti hladu. Od té doby, co jsem byl zajat, jsem dost přivykl tvrdému životu a spával jsem na zemi, maje za podušku cokoli se namanulo, a tak se mi nestýskalo po posteli a necítil jsem újmu. Moji druzi byli stejně otužilí. Ani v houževnatosti jsme si snad nezadali se žádným národem na světě. Před odjezdem jsem vyhrabal svých padesát dukátů. Svému bývalému pánu, který z toho, jak se užíral, sešel a vyhubl na kost, jsem slíbil, že budu-li kdy míti příležitost, přiměji jeho přátele, aby ho vykoupili. „Ach," pravil, „nikdy mě nikdo nevykoupí. Můj syn bude šťasten, že podědí majetek, a má žena bude šťastna, že dostane jiného muže; a tak naděje nezbývá. Jen o jednu laskavost tě prosím: vyptej se, kolik se platí za beránčí kožky v Cařihradě!"

Tu jsem měl druhou půtku se svým svědomím pro těch padesát dukátů. Mám mu je vrátit? Není výhodnější i pro mého pána, když si je ponechám? Snad bude na troše peněz v mém měšci záležet zdar mého útěku – a jakou má jinou naději, že bude vysvobozen, mimo

mé prostřednictví? Když jsem všecko uvážil, nechal jsem je v opasku. Hvězdopravec nám určil šťastnou chvíli k odjezdu. Se soumrakem jsme nasedali. V naší tlupě bylo kromě Aslána sultána, který byl vyvolen za velitele výpravy, dvacet mužů, mne v to počítajíc. Byli to většinou pohlaváři různých táborů v sousedství, a všichni byli dokonalí jezdci. Měli výborné koně, jejichž rychlost a vytrvalost je právem slavena po celé Asii. A jak jsme tak jeli v měsíční záři, byl jsem si jist, že vypadáme jako nejodhodlanější banda rváčů, která se kdy vydala do pole. Cítil jsem, že mě příroda neurčila k válečnictví. Ačkoli jsem se domníval, že se dovedu tvářit stejně statečně jako každý jiný (a vskutku jsem hrál svou úlohu tak výborně, že jsem přesvědčil svého pána i jeho družinu, že ve mně získali pravého Rustema), přece jen jsem se hrozil chvíle, kdy budu vystaven zkoušce.

Podivoval jsem se, jak obratně nás náš vůdce vedl hustými lesy, jež pokrývají horstvo, vroubící pláně Kipčáku. Nebezpečné srázy a strmé výstupy věru ve mně, mladém cestujícím, budily děs; avšak moji společníci jeli tudy se svrchovanou netečností, spoléhajíce na jistý krok svých koní. Překročivše hory, vstoupili jsme na vyprahlé pláně Persie a tu opět pánova znalost kraje bila do očí. Poznával kdejaký pahorek, který se objevil, stejně bezpečně jako na moři rozpozná zkušený franský plavec vzdálené předhoří. Nejlépe však se jeho chytrost jevila na závěrech, které činil ze zvířecích stop a otisků nohou. Dovedl povědět, jakému druhu pocestných zvířata náležela, odkud cestující přicházeli, kam mířili, byli-li to nepřátelé či přátelé, zda s nákladem či s prázdnou a v jakém počtu, a to vše s největší přesností.

Dokud jsme byli v obydlených končinách, cestovali jsme s velikou obezřelostí, za dne jsme odpočívali a celou cestu konali jen za noci. Zásoby píce a potravin jsme obnovili v táboře kočovného kmene, který jsme navštívili, než jsme dorazili k veliké solné poušti. Když jsme do ní vjeli, pobízeli jsme koně k takovému spěchu, jaký jen podle našeho mínění mohli se svými silami vydržet. Konečně, když jsme ujeli asi 120 parasangů, dospěli jsme do okolí Ispahánu. Chvíle, kdy jsme měli sklidit ovoce za svou námahu a kdy jsem měl vyzkoušet svou odvahu, byla na dosah. Když jsem uslyšel útočný plán, který si moji kumpáni vytyčili, obešla mě hrůza.

Chtěli se dostat do města některou z nestřežených ulic, jež jsem tak dobře znal, a o půlnoci se pustit rovnou ke Královskému karavanseraji, kde doufali polapit spoustu kupců, kteří v tuto roční

dobu se tam shromažďují s hotovými penězi, aby zařídili své nákupy. Měli jsme bez prodlení uloupit všechny hotové peníze, které najdeme, pak, bude-li to možno, chopit se každý jednoho kupce a ucpat mu ústa roubíkem, abychom byli na cestě do ležení, než bude město zburcováno. Záměr se mi jevil šíleně odvážný a úspěch tak málo pravděpodobný, že jsem projevil mínění, abychom se o něj nepokoušeli. Ale můj pán mi řekl s nejrozhodnější tváří: „Hadži, otevři oči – tohle není dětská hra! – Při bradě Prorokově přisahám, že usmažím tvého otce, nebudeš-li se řádně chovat. Povedlo se nám dříve, proč by se nám nepodařilo tentokrát?“ Pak mi poručil, abych jel při něm a po bok mi dal ještě jednoho hromotluka a oba slavně slíbili, zaleknu-li se, že mě rovnou propíchnou. Potom jsme se ujali vedení. Dík své znalosti Ispahánu jsem snadno našel cestu zříceninami, které jej obklopují. Pak jsme vjeli do obývaných ulic, jež byly v tu noční dobu docela opuštěny. Když už jsme byli blízko cíle, zastavili jsme pod oblouky jednoho z pobořených domů, s kterými se tak často setkáváme i v nejlidnatějších částech města, a sestoupili s koní. Zarazili jsme kolíky, přivázali jsme k nim koně a svěřili je do opatrování dvěma druhům. Pro jistotu jsme si určili schůzku v opuštěné rokli, asi padesát parasangů od Ispahánu, kam jsme se chtěli uchýlit, kdyby toho okolnosti vyžadovaly. Pak jsme šli v hloučku dále, pokud možno tiše a vyhýbajíce se bazarům, kde, jak jsem věděl, byly na stráži policejní hlídky. Postranními uličkami jsme dorazili k bráně karavanseraje. Tu byl koutek, jehož každičký čtverečný palec jsem znal zpaměti, totiž otcova holírna. Věda, že brána karavanseraje bude zavřena, zanechal jsem houfec opodál. Zdvihl jsem kámen, zaklepal a zavolal na vrátníka jménem. „Alí Mohamede,“ zvolal jsem, „otevři, otevři, karavana přijela.“

Nic neukazovalo, že hodlá otevřít. Otázal se z polosna: „Která karavana?“

„Karavana z Bagdádu.“

„Z Bagdádu? Vždyť ta přijela včera. Posmíváš se mé bradě?“

Vida, že jsem v pasti, musel jsem se uchýlit k svému jménu a řekl jsem: „Ale přece karavana s Hadži Babou, synem Kerbeláího Hasana, lazebníka, co odešel s Osmánem ágou, bagdádským kupcem. Nesu novinky a čekám odměnu.“

„Jakže, Hadži?“ zvolal vrátný, „ten, co mi tak dobře holíval hlavu? Dlouho nám už chybíš. Buď vítán!“

Pak se jal odsunovat závoru s těžkých vrat k vstupnímu průjezdu.

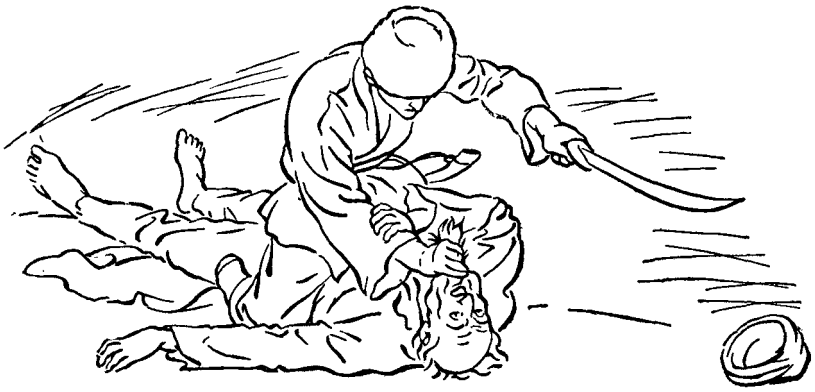
Vrzla v čepech. Ukázal se drobný staroušek ve spodkách, který držel v ruce kovanou lampu, z níž se linulo dost světla, aby bylo vidět, že místo je naplněno kupci a jejich majetkem.

Jeden z naší tlupy se ho ihned chopil a pak jsme vtrhli dovnitř a dali se do díla. Moji společníci, zkušení v takových přepadech, věděli navlas kudy za kořistí a v mžiku se zmocnili všeho zlata a stříbra, jež se dalo najít. První jejich starostí bylo, zajistit si dva tři nejbohatší kupce, jejichž výkupné jim mohlo být zdrojem bohatství. Než se poplach rozšířil, lapli tři kupce, o nichž se dalo předpokládat, že za ně dostaneme dobré výkupné, neboť spali na pěkných lůžkách, přikryti jemnými prošívanými pokrývkami a hovíce si na krajkových poduškách. Ty tři důkladně svázali po svém způsobu, hnali je pryč a posadili na nejlepší koně za nejlepší jezdce, kteří bez průtahů odjeli na místo schůzky.

Poněvadž jsem znal karavanseraj i místnosti, které obvykle obsazovali nejbohatší kupci, věděl jsem, kde se nejspíše najdou peníze. Vešel jsem zlehýnka, jak jen jsem dovedl, do jedné komnaty (byla to táž, které užíval můj první pán), uchvátil malou krabičku, v jakých kupci obyčejně uchovávají peníze, a vytratil jsem se s ní ven. – K svému potěšení jsem shledal, že obsahuje těžký měšec. Vstrčil jsem si jej za ňadra a opatroval jako oko v hlavě, třeba jsem pro tmu nemohl zjistit, jaký kov v něm je.

Asi v tu dobu, kdy jsme zhruba skončili své dílo, bylo město vzhůru. Skoro všichni, kdo byli uvnitř karavanseraje, sluhové, štolbové i mezkáři, se při prvním poplachu utekli na střechu. Lidé ze sousedství se trousili po skupinkách, nevědouce dobře kudy kam. Pak přišel policejní úředník se svými pomocníky a ti také vylezli na střechu karavanseraje, ale svým křikem jen zvýšili vřavu. Aniž se v nejmenším pokusili odrazit nepřítele, volali: „Řežte je, chyťte je, zabte je!“ Několik málo výstřelů bylo vypáleno nazdařbůh; ale dík temnotě a obecnému zmatku se nám podařilo vyplížit se ven bez vážné nehody. Během té mely jsem se co chvíli ocital v pokušení opustit tu zoufaleckou chásku, k níž jsem náležel, a skrýt se někde v koutku, dokud neodejdou. Ale uvažoval jsem takto: I kdyby se mi podařilo uklouznout, přece by mě prozradilo mé vystrojení, a dřív

než bych mohl vysvětlit, kdo vlastně jsem, padl bych jistě v oběť zuřivosti obyvatelstva. Měl jsem nejednou příležitost být svědkem jejích následků. – Na mysli mi zatanula otcova oficina; vzpomínal jsem šťastných dní ztrávených tuto v karavanseraji a byl jsem právě pohřížen v rozvažování co dělat, když mě kdosi drsně chopil za paži. První, co jsem postřehl obrátiv se, byl chmurný obličej Aslána

sultána. Hrozil, že mě na místě zabije, neukáži-li se hodným důvěry, kterou ve mne vkládal. Abych mu dokázal svou odhodlanost, popadl jsem Peršana, který se zrovna hnal kolem nás. Porazil jsem jej a vzkřikl, že ho pošlu na onen svět, nedá-li se klidně zajmout a nebude mě následovat. Počal s obvyklými nářky: „Při imámu Husejnovi, při duši tvého otce, při bradě Omarově tě zapřísahám, abys mne ušetřil.“ A v tu ránu jsem poznal, že ten hlas nemůže náležet než mému otci. V mihotavé záři lucerny jsem rozeznal jeho známou tvář. Zřejmě uslyšel poplach a opustil lůžko, aby zachránil zařízení v svém krámě, které se skládalo všeho všudy asi z půl tuctu ručníků, skřínky s břitvami, mýdla a jednoho koberce. Sotvaže jsem ho poznal, již jsem pustil jeho vous, za který jsem ho pevně držel, a věren úctě, kterou my Peršané rodičům prokazujeme, byl bych mu políbil ruku a povstal před ním. Ale kdybych byl projevil zaraženost, byl by býval můj život v nebezpečí a tak jsem s ním zápolil dále. A aby se mé počínání jevilo opravdovým, předstíral jsem, že ho biji, ale uštědřoval jsem rány nákladnímu sedlu pro mezka, které leželo těsně vedle. Tu jsem zaslechl, jak si otec vzdychá: „Ach, kdyby tu byl Hadži, ten by nedovolil, aby se se mnou takhle zacházelo.“ To na

mne účinkovalo tak, že jsem ho okamžitě propustil a zvolal turecky na Turkmeny: „Ten se nám nehodí, je to jen holič.“ A bez dalších okolků jsem opustil bojiště, vskočil na koně a tryskem prchal městem.

KAPITOLA VI.: POJEDNÁVÁ O TŘECH ZAJATCÍCH TURKMENŮ A O KOŘISTI Z KARAVANSERAJE

Dorazivše na místo schůzky, sestoupili jsme s koní a učinili zastávku, aby si zvířata odpočala a abychom se sami zotavili po namáhavé noci. Kdosi z tlupy měl cestou nápad ukrást jehně. Bylo jedna dvě připraveno k pečení, rozřezáno na malé kousky, které jsme navlékli na nabiják a podrželi nad pomalým ohněm. Rozdělali jsme jej z klestí, pokud se dalo najít, a ze zvířecího trusu. Opečené maso jsme všichni hltavě pojídali.

Další naší starostí bylo zjistit si hodnotu zajatců. První byl vyzáblý dlouhán, asi padesátník, pronikavého pohledu, vpadlých zimničných tváří a chatrného vousu. Na sobě měl hedvábné kalhoty a vestu z jemné látky. Druhý byl malý, kulaťoučký, v středních letech, kvetoucího obličeje, oblečen v tmavý kabátec, který se zapínal na prsou. Vypadal jako nějaký sluha zákona. Třetí byl statný, kosmatý, drsného vzezření, svalnaté a šlachovité postavy. Byl pečlivěji spoután než druzí dva, neboť kladl větší odpor.

Když jsme dokončili jídlo, rozdělili jsme zbytky mezi zajatce. Pak jsme je předvolali a vyptávali se jich na zaměstnání a postavení. Jako prvního jsme zpovídali dlouhána. Poněvadž jsem jediný z tlupy uměl persky, dělal jsem tlumočníka. „Co jsi zač?“ ptal se Aslán sultán. „Poníženě prosím,“ povídal zajatec, „já nejsem nic – jen chudý ubožák, k tvým službám.“

„Jaké máš povolání?“

„Jsem básník, tvůj pokorný sluha; jak se ti mohu zavděčit?“

„Básník,“ zvolal jeden z nejhrubších Turkmenů. „K čemu jen je to dobré?“

„K ničemu,“ vyhrkl Aslán sultán vztekle; „nevynese nám ani deset túmánů. Básníci jsou vždycky chudí a žijí z toho, oč ošálí jiné. Kdopak vykoupí básníka? Ale jsi-li tak chudý,“ pravil Aslán sultán, „odkud ten bohatý šat?“

„To jsou části čestného oděvu," odvětil básník, „který mi nedávno udělil princ šírázský za to, že jsem napsal několik veršů k jeho chvále."

Nato mu byly šaty odebrány. Dostal za ně plášť z ovčí kůže a prozatím byl propuštěn. Pak přišel na řadu malý muž. „Kdo jsi," pravil náčelník, „a jaké je tvé zaměstnání?"

„Jsem chudý kádí," odpověděl muž.

„Jak to, že jsi spal na pěkném loži, jsi-li chudý?" řekl tazatel. „Psí synu, lžeš-li, zkrátíme tě o hlavu! Přiznej se, že jsi bohatý! Každý kádí je bohatý. Všichni prodávají svou duši tomu, kdo dá nejvíc!"

„Jsem kádí gáládúnský, poroučíš-li," povídal zajatec. „Byl jsem povolán do Ispahánu místodržícím, abych odvedl nájemné za vesnici, kde jsem usazen."

„Kde jsou peníze na tvůj nájem?" ptal se Aslán.

„Přijel jsem oznámit," odpověděl kádí, „že nemám peněz na zaplacení, protože mi kobylky zničily celoroční úrodu. A také byl nedostatek vody."

„Tak jakou cenu ten chlapík vlastně má?" řekl kdosi z bandy.

„Má dobrou cenu, je-li náhodou dobrý kádí," odvětil náčelník, „neboť pak si snad sedláci budou přát, aby jim byl navrácen. Není-li však dobrý, dinár je za něho moc peněz. Musíme si ho ponechat, možná že stojí za víc než nějaký obchodník. Leč podívejme se, kolik asi nám vynese ten třetí brach!"

Předvedli tedy toho sukovitého muže a Aslán sultán ho vyšetřoval obvyklým způsobem: „Čím pak ty jsi?"

„Já jsem ferráš" (prostěrač koberců), pravil neobyčejně zarputile.

„Ferráš!" vzkřikla banda jako jeden muž – „ferráš! Jakpak, že jsi spal v pěkném lůžku?" povídal kdosi.

„Nebylo moje," odpovídal, „náleželo mému pánovi."

„Lže! Lže!" křičeli všichni, „je to kupec – kupec jsi. Přiznej se, nebo budeš syn smrti."

Nadarmo ujišťoval, že je jen prostěrač koberců, nikdo mu nevěřil. A dostal tolik ran se všech možných stran, že mu nakonec nezbylo než zařvat, že je kupec.

Avšak já jsem z jeho zevnějšku usuzoval, že nemůže být kupcem, nýbrž že je tím, za koho se vydává. Ujišťoval jsem soudruhy, že jim přinese jen ubohý zisk, a radil jsem jim, aby ho propustili. Ale hned i mne zahrnuli tisícerým zlořečením. Bylo mi řečeno, že budu-li držet

se svými krajany, budu sdíleti také jejich osud a stanu se zase otrokem – a tak mi nezbylo než chovat se klidně a nechat rváče, aby jednali po svém.

Poněvadž jejich spekulace s únosem dopadla tak nešťastně, nepřivedla je výprava zrovna do nejlepší nálady a panovala mezi nimi velká různost. Neshodovali se v názorech na otázku, co si počít s takovými bezcennými zajatci. Jedni navrhovali podržet kádího a zabít básníka i ferráše, druzí zase chtěli uchovat kádího pro výkupné a z ferráše učinit otroka; leč všichni patrně byli pro utracení básníkovo.

Mimoděk jsem pocítil silný soucit s tímto mužem, který vpravdě svými způsoby a svým chováním ukazoval na významného člověka, i když se předtím znal k chudobě. Vida, že se mu asi povede zle, řekl jsem: „K jaké bláhovosti se to chystáte? Zabít básníka! Vždyť je to skoro horší než zabít husu se zlatým vejcem. Nevíte, že básníci jsou leckdy velmi bohatí a že mohou zbohatnout, kdykoli se jim zachce, neboť své bohatství nosí v hlavě? Což jste někdy neslyšeli o králi, který daroval slavnému básníkovi miskál zlata za každou sloku, kterou složil? Nepovídá se totéž o nynějším šáhovi? A – kdož ví – váš zajatec je možná sám osobní básník králův."

„Tak že je to?" řekl jeden z bandy. „Ať tedy pro nás hned dělá sloky! A nevynese-li každá miskál, zemře."

„Pusť se do toho! Pusť se do toho!" volali na básníka jeden přes druhého, rozjařeni takovými skvělými vyhlídkami na zisk, „sic ti vyřízneme jazyk." Konečně bylo rozhodnuto, že budou ušetřeni všichni tři a že zamíříme zpět k pláním Kipčáku, jak jen se podělíme o kořist.

Potom nás Aslán svolal a každý musel ukázat, co ukradl. Jedni přinášeli měšce stříbrňáků a jiní zlaťáky. Avšak neomezili se jen na peníze. Byly před nás položeny i zlaté hlavičky dýmek, stříbrná konvice, ženský plášť ze soboliny, šály a rozmanité jiné věci. Když došlo na mne, vytasil jsem se s měšcem túmánů, nejtěžším ze všech, jež byly předloženy, což mi zjednalo nadšenou pochvalu celé společnosti.

„Výborně! Výborně, Hadži!" říkali mi všichni; „stal se z tebe dobrý Turkmen. Sami bychom nebyli dokázali víc."

Zvláště můj pán mě častoval bouřlivou chválou a pravil: „Hadži, můj synu, má duše! Při hlavě svého otce se zaklínám, že sis vedl srdnatě. Dám ti za ženu jednu ze svých otrokyň. Budeš žít mezi námi

– budeš mít vlastní stan a k tomu dvacet ovcí. Až budu strojit zábavu pro celé ležení, oslavíme tvou svatbu!“

Tato slova se mi vryla hluboko do mysli a posilovala mě v rozhodnutí, že uprchnu při první příležitosti. Prozatím však jsem s napětím očekával rozdílení lupu, neboť jsem se nadál, že na mne připadne značný podíl. Byl jsem však zle ponížen, neboť mi nedali ani dinár. Nadarmo jsem křičel, nadarmo jsem žebronil. Jediné, co mi odpověděli, bylo: „Cekneš-li ještě slovo, uřízneme ti hlavu.“ Tak mi nezbývalo, než se utěšovat svými starými padesáti dukáty, zatím co se mojí druhové hašteřili o své díly. Nakonec z toho byla všeobecná hádanice, jež by byla skončila krveprolitím, kdyby nebyla osvítila myšlenka jednoho z bojujících, jenž zvolal: „Máme tu přece kádího; proč bychom se přeli? Ať nás rozsoudí!“

A tak neprodleně posadili ubohého kádího do svého středu, aby rozhodoval o pokladech, z nichž část mu vlastně náležela; nedostal však ani procenta, na něž měl jako soudce nárok.

KAPITOLA VII.: HADŽI BABA PROJEVÍ CITLIVOU POVAHU. HISTORIE BÁSNÍKA ASKERA

Zpáteční pochod jsme konali stejnou cestou, po níž jsme přijeli, ne však stejnou rychlostí, neboť nás zajatci zdržovali, šli chvílemi pěšky a chvílemi jeli na koních. Od prvního okamžiku budil ve mně zjev básníkův účast; zajímal mě. Ač se znám jen nedokonale, přece soudím, že snad mé marnivosti zalichotila myšlenka, že mohu držet ochrannou ruku nad vzdělaným mužem v nesnázích. Podařilo se mi, aniž jsem o něho zjevně projevil zájem, že jsem byl ustanoven jeho strážcem s úkolem, abych ho přiměl ke skládání veršů. Poněvadž jsme spolu hovořili rodným jazykem, mohli jsme se dorozumívat velmi svobodně; nemusili jsme se obávat, že nám budou rozumět. Vyložil jsem mu své postavení, pověděl mu o svých plánech na útěk a ubezpečil jsem ho, že udělám, co budu moci, abych mu prospěl. Byl zřejmě potěšen, že se setkává s laskavým slovem tam, kde čekal jen zlé nakládání. Když jsem si takto získal jeho důvěru, nerozpakoval se povědět mi o sobě a o blízkých věcech. Poznal jsem, že je muž významný a důstojný, jak jsem se už dříve domníval, neboť nebyl nic menšího než dvorní básník. Dostalo

se mu čestného názvu *melik-uš-šuará* neboli kníže básníků. Vracel se ze Šírázu (kam ho vyslal šáh) do Tehránu. Do Ispahánu dorazil právě v den, kdy nám padl do rukou. – Na přenudné cestě solnou pouští jsem mu vypověděl své osudy a pak jsem ho požádal, aby mi pověděl o svém životě. Vyhověl mi a vypravoval toto:

„Narodil jsem se v hlavním městě Kirmánu a jmenuji se Asker. Můj otec byl za vlády eunucha ágy Mohameda šáha dlouhý čas místodržícím onoho města. Ačkoli byly proti němu strojeny neobyčejně zlovolné pletichy, aby byl připraven o úřad místodržitele, byla jeho vážnost taková, že jeho nepřátelé nad ním nikdy nenabyli úplně vrchu. Velmi často byly jeho oči v nebezpečí, leč jeho obratnost mu je vždycky zachránila; a konec konců se mu poštěstilo zemřít pokojně na lůžku; to už bylo za vlády nynějšího šáha. Bylo mi dovoleno ujmout se jmění, které zanechal a jež se páčilo na 10.000 túmánů. Ve svém mládí jsem byl znám usilovnou pílí, kterou jsem věnoval svému vzdělání. Nebylo mi ještě šestnáct, když jsem se proslavil pěkným rukopisem. Háfize jsem znal zevrubně zpaměti a nabyl jsem v skládání veršových stop takové zběhlosti, že se skoro dalo říci, že mluvím ve verších. Nebylo námětu, o který jsem se nepokusil. Psal jsem o lásce Lejly a Medžnúna. Nikdy jsem neslyšel zpívat slavíka, ale tvrdil jsem, že vyznává lásku růži. A kdykoli jsem vycházel, neopominul jsem se pochlubit svými básněmi a zpíval jsem je ve shromážděních. Tou dobou vedl král válku se Sádikem chánem, nápadníkem trůnu. Byla vybojována bitva, v níž jeho veličenstvo osobně velelo a jež skončila odbojníkovou porážkou. Ihned jsem zapěl chvalozpěv na krále. V popisu srážky jsem dal vystoupiti Rustemovi, jak stojí v oblaku nad bitevním polem a hledí na krále, bijícího kolem sebe hlava nehlava. Rustem volá: „Ale mám to z pekla štěstí, že jsem tu a ne dole, neboť *jeho* ranám bych neunikl se zdravou kůží.“ Svou duchaplnost jsem osvědčil také v básnickém obraze, za nějž jsem sklidil velkou chválu. Pravil jsem v něm, že by Sádik chán a jeho vojáci vlastně neměli naříkat, neboť třeba byli potřeni, král ve své velkodušnosti jejich hlavy povznesl k nebesům. Tím jsem narážel na sloup z lebek poražených, který jeho veličenstvo kázalo navršit. Tyto mé obraty se donesly k šáhovi a on mi s potěšením udělil nejvyšší poctu, jaké se básníkovi může dostat. Kázal totiž, aby má ústa při velkém slyšení byla před tváří celého dvora naplněna zlatými mincemi. To vedlo k mému povýšení. Bylo stanoveno, abych dlel u dvora a psal verše ke každé příležitosti. Abych dokázal svou

horlivost, zmínil jsem se králi, že se sluší pro něho, jenž je největší panovník, jaký kdy vládl nad Persii, aby měl básníka, který by oslavil jeho vládu, podobně jako v dávných časech učinil náš veliký Firdúsí dílem *Šáhnáme* neboli Kniha králů; a prosil jsem pokorně o dovolení napsat *Šáhinšáhnáme* neboli Knihu krále králů. K tomu jeho veličenstvo ráčilo nejmilostivěji svolit. – Jedním z mých nepřátel u

dvora byl nejvyšší správce pokladu, který mě chtěl bez nejmenší příčiny potrestat pokutou 12.000 túmánů. Král však k tomu neráčil přivolit, protože prý jsem prvním básníkem svého věku. Přihodilo se pak jednoho dne, že v jakési velké společnosti byla předmětem rozpravy štědrost Mahmúda šáha Gaznevího k Firdúsímu (daroval mu miskál zlata za každé dvojverší v Šáhnáme). Touže, aby se král doslechl, co jsem hodlal říci, zvolal jsem: „Štědrost nynějšího veličenstva se vyrovná štědrosti Mahmúda šáha – pravil jsem vyrovná? – ne, převyšuje ji, neboť v tomto případě se jí dostává nehodnému tvoru, který stojí před vámi."

Celá společnost dychtila slyšet, kdy a jak mi byl projeven tak veliký důkaz přízně. „Nejdříve," řekl jsem, „když mi zemřel otec. Zanechal mi jmění 10.000 túmánů a král dovolil, abych se ujal dědictví; mohl mi je odebrat – to je 10.000 túmánů. Pak mě chtěl nejvyšší správce pokladnice pokutovat 12.000 túmány. Král k tomu nesvolil – to je dalších 12.000. Pak ještě zbývá hodnotit šáhovo dobrodiní, z něhož žiji, co jsem v jeho službách, a můj výčet je hotov." Potom jsem provolával: „Kéž je král živ věčně! – Ať se jeho stín nikdy nezmenší! – Ať zdeptá všechny své nepřátele!" Všechno to

mé pochlebování bylo králi věrně vypověděno. Několik dní nato jsem byl oděn čestným šatem, který se skládal z brokátového kabátce, z šálu kolem pasu a jiného kolem hlavy a z brokátového pláště, zdobeného kožišinou. Z moci královského fermánu, který jsem podle ustáleného obyčeje nosil po tři dny na čepici, jsem byl poctěn čestným názvem Kníže básníků. Přijímal jsem blahopřání přátel a připadal jsem si důstojnější než kdy předtím. Napsal jsem básnickou skladbu, která sloužila dvojímu účelu, jednak ukájela chtivost pomsty za příkoří, jež jsem utrpěl od nejvyššího správce pokladnice, jednak mi získávala jeho přízeň. Celá skladba byla totiž dvojsmyslná: co on ve své nevědomosti měl za chválu, byl ve skutečnosti posměšek; a poněvadž se domníval, že zvučná slova, jimiž oplývala a jimž nerozuměl (neboť byla ponejvíce arabská), patrně tají chvalozpěv, neměl nejmenší podezření, že jsou to vlastně výrazy, skrývající největší neúctu. Po pravdě jsem přioděl své myšlenky tak, že by je bez mých vysvětlivek bylo bývalo těžko objevit. Ale nevynikal jsem jen v básnictví. Měl jsem značné nadání pro mechaniku a některé z mých vynálezů došly hojného obdivu u dvora. Vynalezl jsem zázračné kolo, jež potřebuje jen malého zlepšení, aby se točilo věčně. Vyrobil jsem různé druhy barevného papíru. Vymyslil jsem nový druh kalamáře. A byl jsem na nejlepší cestě věnovat se výrobě látek, ale jeho veličenstvo mě zarazilo a řeklo: „Askere, drž se svého básnictví: potřebuji-li látku, moji kupci mi ji přivezou z Evropy.“ Poslechl jsem jeho pokynu. K blížící se oslavě nového roku, při které mu podle obyčeje každý služebník něco daruje, napsal jsem velmi zdařilou věcičku o párátku, jež jsem mu podal v pěkné skřínce. Při velkém veřejném slyšení v posvátný den bylo proto nařízeno předním šlechticům dvora, aby mě za námahu, kterou jsem si s básní dál, políbili na ústa. Přirovnal jsem zuby jeho veličenstva k perlám a párátko k lovci-potápěči, jeho dásně ke korálovým útesům, blízko nichž se perly zhusta nalézají; a jeho dlouhou bradu a kníry, jež mu lemují ústa, jsem srovnával s vlněním oceánu. Všichni přítomní dělali poklony mé bujné obraznosti. Ujišťovali mě, že Firdúsí byl proti mně učiněný osel. Těšil jsem se tedy u šáha velké oblibě; a jeho veličenstvo, chtějíc mi dát příležitost, abych nabyl bohatství a cti, vyvolilo mě za doručitele čestného šatu, který podle zvyku každoročně posílá svému synovi, knížeti provincie Fársu. V Šírázu jsem byl přijat s velkými poctami a byl jsem hojně obdarován. S poplatky, jež jsem vybral ve vesnicích při

cestě, to dělalo pěknou sumičku. Osudná událost minulé noci mě připravila o všecko. Byl jsem okraden a tu mě vidíš, nejubožejšího z lidských tvorů. Nepodaří-li se ti pomoci mi k útěku, bojím se, že zhynu v zajetí. Dost možná, že by mě král rád vysvobodil, ale grešli výkupného za mne nezaplatí. Vrchní správce pokladnice není mi přítelem. Kdysi jsem prohodil k velkovezírovi, že správce se vší svou moudrostí nedovede natáhnout hodinky, a tím méně ví, jak jsou sestrojeny. Proto se obávám, že mu mé zmizení nebude ležet na srdci. Peníze, jimiž bych se mohl vykoupit, vzali mi barbaři. Nevím, kde bych takovou částku ještě jednou sehnal. Bylo mi souzeno, aby mě stihla tato pohroma, proto nesmím reptat. Ale zapřísahám tě – jako že jsi bratr muslim – jako že nenávidíš Omara a miluješ Alího – rač mi dovolit prosbu: pomoz mi v mé nesnázi!“

KAPITOLA VIII.: HADŽI BABA UPLÁCHNE TURKMENŮM. OZŘEJMUJE SE RČENÍ „DOSTAT SE Z DEŠTĚ POD OKAP“

tak, když básník skončil své vyprávění, ujistil jsem ho, že pro něho udělám, co budu moci. Prozatím jsem mu doporučil, aby byl trpělivý, neboť jsem ještě nevymyslil bezpečný způsob, jak bych se sám dostal na svobodu. Předvídal jsem velké nesnáze, kdybych chtěl zároveň zachraňovat i jeho. Dokud jsme byli v otevřené poušti, nebylo by se nám podařilo uniknout ostražitosti svých pánů. Jejich koně byli tak dobří jako můj, a Turkmeni se vyznali v krajině mnohem lépe než já. Za těchto podmínek by útěk byl býval šílenstvím. Nezbývalo nám, než čekat na lepší příležitost.

Dorazili jsme k hranicím solné pouště a skoro jsme už přeťali cestu, jež vede z Tehránu do Mešhedu, asi dvacet parasangů na východ od Dámgánu. Tu nás Aslán sultán zarazil a navrhl, abychom se na den ukryli v pahorkatině, jež vroubí cestu, že nám možná osud pošle do rány karavanu, kterou budeme moci oloupit. Už za svítání přiběhl s velkým chvatem zvěd, který hlídkoval na sousedním pahorku. Oznamoval, že spatřil, jak se směrem od Dámgánu zvedají oblaka prachu a blíží k nám po mešhedské cestě.

Hned jsme byli všichni ve střehu. Turkmeni důkladně svázali zajatce a zanechali je na místě, kde jsme odpočívali. Chtěli se pro ně vrátit, až obereme karavanu. Vyjeli jsme velmi ostražitě, po zuby ozbrojeni, hotovi prolévat krev a drancovat.

Aslán jel napřed na zvědy. Zavolal mě k sobě a řekl: „Hadži, ejhle příležitost, aby ses vyznamenal. Budeš mě provázet a budeš si všímat, jaká činím opatření, než se ukáže celá tlupa. Budeš možná tu znalost potřebovat, abys jednou sám mohl velet při takovém kousku. Beru tě s sebou, kdyby snad bylo třeba tlumočníka; vždyť v těchto karavanách nebývá živé duše, jež by rozuměla naší řeči. Přiblížíme se k nim co nejvíce, pokusíme se vyjednávat s velitelem a nedohodneme-li se s ním o podmínkách, vyrazíme na ně s celou četou."

Jak se cestující blížili, pozoroval jsem, že se Aslána sultána zmocňuje zmatek. „Tohle je asi sotva karavana," pravil; „pochodují příliš sevřeně a kromě toho neslyším zvonky. Na jednom místě je prach příliš hustý. Vidím píky – je to velikánský jezdecký průvod – pět náhradních koní – tohleto není zábava pro nás."

Vskutku, jak přijížděli blíž, bylo lehko poznat, že to není karavana, nýbrž spíše družina nějaké významné osobnosti, alespoň místodržícího provincie, jenž cestuje, provázen mnoha jezdci a sloužícími, se vším leskem a nádherou, obvyklou při takových jízdách.

Srdce mi v těle poskočilo, když jsem to všechno spatřil, neboť tohle byla výborná příležitost k útěku. Budu-li se moci k nim přiblížit tak, aby mě mohli zajmout, aniž vzbudím v pánovi předčasné podezření, budu zachráněn. I kdyby snad s počátku se mnou nakládali zle, spoléhal jsem, že moje výmluvnost zjedná víru mému vyprávění. Prohodil jsem k svému společníkovi: „Popojeďme blíže!" a pobídl jsem koně, nečekaje na souhlas. Vyrazil v zápětí za mnou, chtěje mě zadržet; leč sotva jsme přejeli malý pahorek, za nímž jsme byli na číhané, objevil se před námi náhle, ani ne na dostřel luku, celý průvod. Jakmile nás spatřili, oddělilo se od ostatních asi šest nebo sedm nejlepších jezdců a zamířili k nám, ženouce koně plným tryskem. Obrátili jsme se na útěk. Aslán poháněl svého koně s největším úsilím, a já jsem se stejným úsilím zdržoval svého. Dík této lsti mě brzy dohnali a chytili. Srazili mě s koně, odzbrojili, oloupili o padesát dukátů, o břitvy a všechen majetek, a to vše bylo dílem několika vteřin. A ačkoli jsem ujišťoval své nové pány, že nemám na útěk ani pomyšlení, setrvali na svém a svázali mi paže za zády

vlastním mým šálem, který mi odvinuli s beder. Takto sešněrován, dostávaje každou chvíli bití, že se nepohybuji dost rychle, byl jsem vlečen před velitele, který se zastavil s celou družinou.

Domýšlel jsem se podle obřadných pozorností, které mu prokazovali, a podle hlubokých poklon, jež před ním dělali, že je jistě z rodu královského. Když jsem přišel blíže, poznal jsem, že se nemýlím, neboť jsem dostal několik ran do hlavy na znamení, že se mám vrhnout na zemi před šáhzádem neboli princem. Jezdci utvořili kolem nás velký kruh a princ poručil, aby mě zbavili pout. Jen jsem pocítil, že jsem volný, skokem jsem se oddělil od těch, kdo stáli blízko mne, chopil se lemu princova pláště a zvolal jsem: *„Penáh be-šáhzáde* – knížecí záštito!" Jeden strážce se vyřítil, aby mě potrestal za mou smělost, ale princ neráčil dovolit, aby byl svatý obyčej porušen, a slíbil mi ochranu. Zakázal sluhům, aby na mne dotírali, a zároveň poručil, abych vypověděl, jak se stalo, že se ocitám v tomto svízelném postavení.

Klesl jsem na kolena, políbil zemi a vypravoval jsem svůj příběh co nejpodrobněji. Abych podepřel svou výpověď, doporučil jsem napadnouti hrstku Turkmenů, kteří jsou ještě na dosah, a vysvobodit ze zajetí králova básníka i druhé dva Peršany. Ti že mohou má tvrzení dosvědčit.

Sotva jsem to dopověděl, vraceli se jezdci, kteří pronásledovali Aslána sultána, zle polekáni. Zaklínali se Alím a hlavou královou, že se na nás žene nesmírný houf Turkmenů, alespoň tisícihlavý, a že se kníže musí připraviti na boj. Nadarmo jsem jim vykládal, že je jich jen dvacet – nikdo mi nechtěl věřit. Jednali se mnou jako s vyzvědačem a zrádcem a kdekdo říkal, zaútočí-li Turkmeni, že mě bez okolků usmrtí. Celý průvod se dal kvapně na pochod. Pátrali na všechny strany, neobjeví-li se někde očekávaný nepřítel. Na všech tvářích se jevily známé příznaky hrůzy, kterou pouhé jméno Turkmenů budí po celé širé Persii.

Vzali mi koně a dovolili mi, abych jel na nákladním mezku. Teď jsem měl dost času rozvažovat o svém kletém osudu a bídných vyhlídkách. Bez groše v kapse, bez přítelíčka, viděl jsem před sebou jen bídu s nouzí. Nebyl jsem ještě dost dobrým muslimem, abych čerpal útěchu z víry v předurčení, a vzdychal jsem nahlas nad svou pošetilostí, která mě přivedla do nového neštěstí. Láska ke krajanům, která úplně ovládala mé srdce, dokud jsem byl v zajetí, opustila mě nyní docela: spílal jsem jim hlasitě.

„Vy si říkáte muslimové," lál jsem okolním lidem, „vždyť necítíte ani jako psi. Pravil jsem psi? Vy jste horší než křesťanští psi – Turkmeni jsou proti vám muži."

Ale když jsem poznal, že taková řeč vzbuzuje u mých posluchačů jen smích, zkusil jsem, co by zmohly úpěnlivé prosby. „Pro lásku imáma Husejna, pro slávu Prorokovu, při duších vašich dětí, proč nakládáte takhle s krajanem? Nejsem muslim jako vy? Co jsem vám učinil, že je mi polykat toto hoře? Hledal jsem u vás útočiště jako u přátel a jsem zavrhován jako nepřítel."

Nikdo mi neodpovídal. Jen jeden starý mezkář, jménem Alí Kátir, který si právě zapálil kaliján neboli vodní dýmku, ukázal mi laskavou tvář. Dal mi zakouřit a pravil: „Synu můj, všechno na tomto světě je v rukou Božích," Ukazuje na mezka, na němž jel, dodal: „Stvořil-li Bůh toto zvíře bílé, může je Alí Kátir udělat černým? Hle, jeden den je krmeno obilím, druhý den tloustne po bodláku. Můžeme zápasit s osudem? Pokuřuj ze své dýmky a buď šťasten a vděčný, že ti není hůře. Háfiz dí: Na každý radostný okamžik, z něhož se těšíš, hleď jako na zisk: kdož může říci, jak která věc dopadne?"

Tato mezkářova slova mi trochu ulehčila, a když poznal, že se vyznám v Háfizovi stejně jako on a že vděčně přijímám jeho utěšování, jednal se mnou tuze laskavě a dělil se pak se mnou o svou porci jídla. Pověděl mi, že kníže, do jehož moci jsem se dostal, je pátým synem šáhovým, že byl nedávno ustanoven jako vladař nad provincií chorásánskou a nyní že je na cestě do Mešhedu, sídla svého úřadu. Je prý provázen početnější družinou než obvykle vzhledem k neklidným poměrům na turkmenských hranicích. Povídá se, že dostal pokyny, aby začal proti Turkmenům rozhodně vystupovat, a byl prý vyzván, aby do Tehránu poslal co nejvíce jejich hlav, jež mají být navršeny před branou královského paláce. „Můžeš se pokládat za šťastlivce," dodal mezkář, „že ti byla makovice ponechána na ramenech. Kdybys byl náhodou plavý a světlé pleti, malých očí a řídkých vlasů, a ne tak tmavý a snědý jako jsi, věru bys býval usmrcen a tvá hlava by byla nasolena a vydávána za turkmenskou."

Když jsme dorazili na místo nočního odpočinku, jímž byl opuštěný,

polozbořený karavanseraj na okraji pouště, rozhodl jsem se, že se vynasnažím zjednat si přístup ke knížeti a že se pokusím dostat zpět svých padesát dukátů, svého koně a zbraně, na něž jsem si s klidným svědomím činil nárok jako na své. Nic jsem nedbal slabounkého vnitřního hlásku, že ještě někdo má na ně skoro stejné právo jako já. Číhal jsem tudíž na příležitost, abych se před ním mohl objevit ještě dříve, než nastane chvíle večerní modlitby. Seděl na koberci, který byl prostřen na terase karavanseraje, a hověl si na podušce. Než mě jeho služebníci stačili odehnat ranami, zvolal jsem: „*Arzí dárem* – mám k tobě prosbu." Poručil, abych přistoupil, a tázal se mne, co chci. Postěžoval jsem si, jak se mnou zacházeli jeho poddaní, když se mne zmocnili. Pověděl jsem, jak mě obrali o padesát dukátů, a pak jsem pokorně prosil, aby mně byl vrácen kůň a zbraně. Kníže se zeptal své družiny, kdo jsou muži, na něž jsem si stěžoval. A když padla jejich jména, poslal vrchního stavitele stanů, aby je k němu přivedl. Jakmile se ukázali (byli dva), poznal jsem v nich útočníky a ujistil jsem knížete, že jsou to oni.

„Čubčí synové," řekl jim, „kde jsou peníze, které jste ukradli tomuto muži?"

„Nic jsme nevzali," zvolali ihned.

„To hnedle uvidíme," on na to. „Zavolej ferráše!" řekl kníže jednomu ze svých důstojníků, „ať vyplácejí ty darebáky na chodidla dokud těch padesát dukátů nevydají."

Ferrášové se jich hned chopili, a když se nohy vinníků octly ve vzduchu, zachyceny v pevné smyčce, a když na ně dostali několik ran, přiznali se, že vzali ty peníze, a vytasili se s nimi. Dukáty byly doneseny ke knížeti, který je rozvážně přepočítal a uschoval pod podušku, na níž polo leže odpočíval. Potom propustil vinníky a pravil mi hodně nahlas: „Můžeš jít." Stál jsem tam, ústa dokořán, nevěře svým očím. Ještě stále jsem doufal, že dostanu své peníze. Tu mě uchopil jeho obřadník za ramena a strkal mě s terasy. Vykřikl jsem: „A co bude s mými penězi?"

„Co to povídá?" pravil kníže, „dej mu střevícem, promluví-li ještě!" Obřadník sňal svou křiklavě zelenou trepku, uhodil mě okovaným podpatkem do tváře a řekl: „Takto mluvíš ke královu synovi? Jdi v pokoji a měj oči otevřeny, nebo přijdeš o své uši!" Pak mě popadli a odvlekli.

Celý zoufalý jsem se vrátil k svému mezkáři, který nebyl nijak překvapen tím, co se stalo, a povídal: „čeho jiného ses mohl nadít?

Konec konců, není to kníže? Uchvátí-li on nebo kdokoli z mocných nějakou věc, domníváš se, že ji kdy navrátí? Zrovna tak bys mohl čekat od mezka, že se vzdá sousta čerstvé trávy, když už je má v hubě, jako od knížete, že upustí od peněz, které se mu jednou octly v hrsti."

KAPITOLA IX.: Z HADŽI BABY SE ŘÍZENÍM OSUDU STÁVÁ SAKÁ NEBOLI NOSIČ VODY

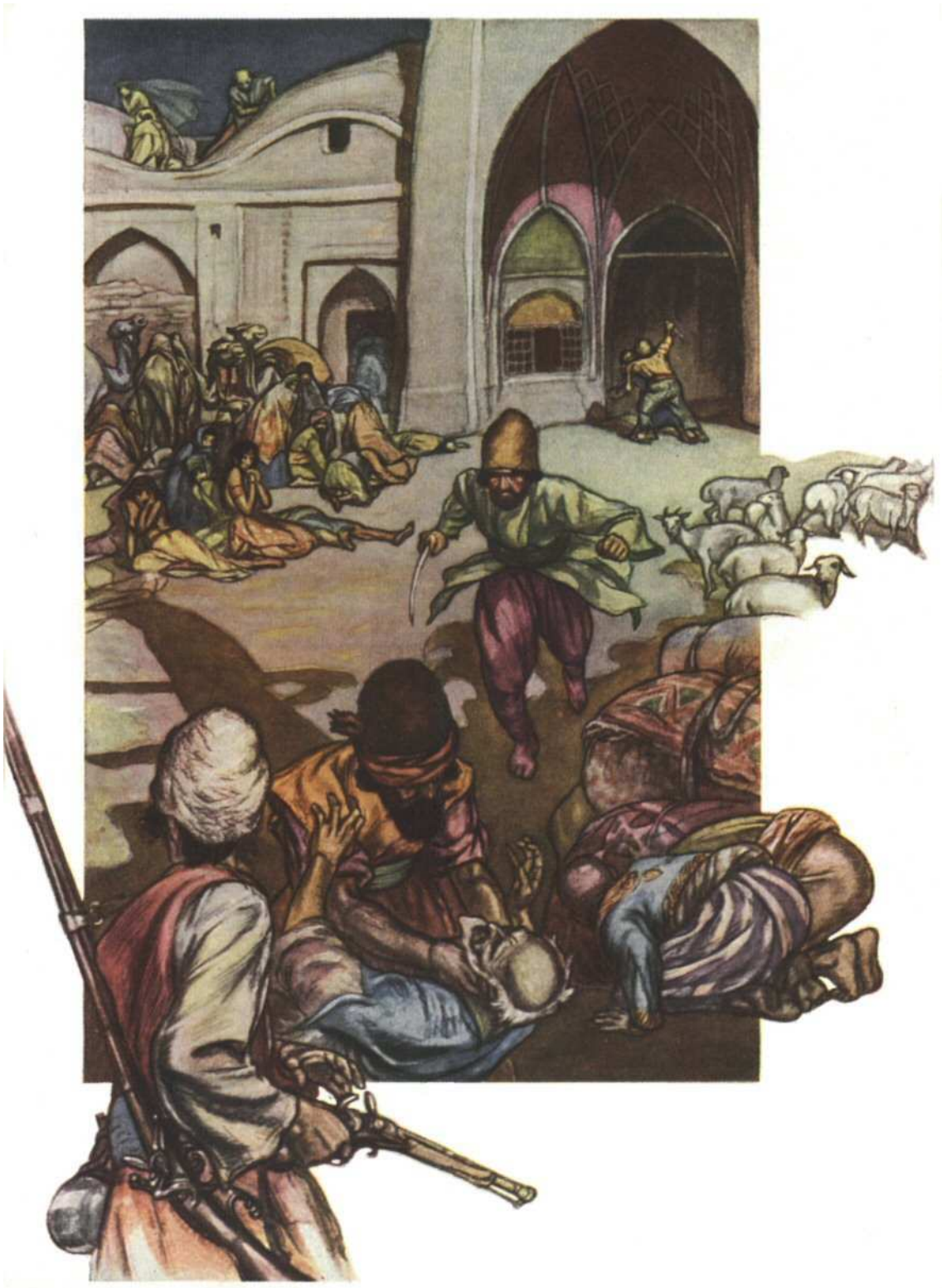
Do Mešhedu jsme dorazili za přiměřený čas a kníže slavil svůj vjezd do města v hluku, lesku a zmatku, jímž bývá takový obřad provázen. Octl jsem se samotinký v cizím městě, daleko od přátel, nemaje ke komu se obrátit o pomoc; ani své břitvy jsem už neměl. Přehlédnuv prostředky, kterými jsem vládl, shledal jsem, že se skládají z pěti túmánů (jež se mi podařilo vyjmout z měšce, který jsem ukradl v karavanseraji, a tajně vložit mezi podšívku čapky), z hnědého vlněného kabátu, z ovčí kazajky, z košile, kalhot a z páru těžkých bot. Dokud mezkář dostával denní příděl potravy, který mu byl vydáván po dobu, kdy náležel ke knížecímu průvodu, žil jsem na jeho účet. Když však teď byl i se svými mezky propuštěn, nemohl jsem očekávat, že mě bude i nadále vydržovat. Myslil jsem na to, začít opět své řemeslo; leč kdo by svěřil svůj krk muži, o němž se povídalo, že je turkmenský špeh? I když jsem si mohl koupit břitvy, přec jen mi nestačily peníze na zařízení krámu. A tovaryšem jsem se nechtěl stát.

Můj přítel mezkář, který znal Mešhed jako své boty, doporučoval mi vřele, abych se stal sakkou neboli nosičem vody. „Jsi mladý a silný," povídal, „máš pěkný hlas. Zval bys lidi k napití libozvučným voláním. Do Mešhedu přichází veliká síla poutníků pomodlit se u hrobu imámova. Dobročinnost je z hlavních prostředků k spáse jejich duší, a proto dávají ochotně těm, kdo jim mohou slíbit nejlepší odplatu. Každý doušek musíš prodávat ve jménu imáma Husejna, našeho nejmilejšího světce, a k jeho poctě. Vždycky jej nabízej zdarma! Hleď však, ať máš peníze v ruce, než jej naliješ! A když se zákazník napije, prones co nejnadšeněji: „Ať je tvůj doušek blahodárný! Ať tě svatý imám vezme v ochranu! Kéž nikdy netrpíš žízní, kterou zakoušel blahoslavený Husejn!" a jiné takové povídání. A musíš to vyzpěvovat tak nahlas, aby tě každý uslyšel. Krátce a

dobře, vyznavačům, kteří sem přicházejí, urazivše na sta parasangů, můžeš napovídat všechno možné a určitě ti uvěří. I já jsem býval mešhedský sakká a znám tu živnost. Umožnila mi, že jsem si koupil stádečko mezků a že jsem se stal mužem, jehož máš před sebou."

Dal jsem na přítelovu radu. Své peníze jsem neprodleně vynaložil na koupi koženého měchu s mosazným kohoutkem a průzračného pohárku. Naplniv měch vodou, nechal jsem jej nějaký čas odmočit, abych jej zbavil koženého pachu, zavěsil si jej přes rameno a vydal se rovnou k náhrobku. A tam jsem se hned pustil do díla. Zvolil jsem si toto volání: „Voda, voda ve jménu imámově, voda." Již dva dny jsem se cvičil a zpíval z plných plic pod dohledem mezkářovým. Stařík mě ujistil, že si počínám tak dobře jako nejstarší praktikus. Sotva jsem se ukázal, hned jsem vzbudil pozornost ostatních sakků, kteří patrně pochybovali, že mám právo provozovat jejich živnost. Když jsem se objevil u nádrže, abych načerpal vody, pokusili se vyvolat hádku, a jeden se chystal hodit mě do vody. Poznali však, jak jsem rázný a jaké mám čilé a silné údy. Proto se omezili na spílání, v němž jsem se ihned ujal vedení (neboť v tom jsem byl pravým mistrem), a docela je umlčel. Vskutku, příroda jako by mě byla předurčila k tomu, aby se ze mne stal sakká. O vodě, kterou jsem před chvilinkou načerpal z kalné nádrže, jsem prášil, že vyprýštila z pramene, jejž stvořil sám Alí a který si nezadá s posvátným zřídlem *Zem zem* a s ramenem řeky, jež protéká rájem. Stěží je možno pochopit, proč tak chutnala a proč jsem za ni utržil tolik peněz, když jsem ji nabízel zdarma. Vždycky jsem hleděl vyzvědět, kdy má přijet nová skupina poutníků, a ještě než sestoupili s mezků, pokryti prachem s cesty a tuze šťastni, že unikli Turkmenům, už jsem se k nim ve jménu Prorokově hrnul s občerstvujícím douškem a připomínal jim, že se sluší, aby mě štědře odměnili, což bude jejich první zbožný čin po šťastném příjezdu do Mešhedu. Mých připomínek sotva kdy nebylo dbáno.

Památný den Husejnovy smrti, který se tak zbožně slaví po celé Persii, byl právě přede dveřmi. Rozhodl jsem se, že se budu trénovat, abych se mohl objevit jako nosič vody, jenž v poslední, nejposvátnější den slavnosti, má význačnou roli při náboženských hrách. Ty se měly předvádět veřejně před knížetem na prostranném náměstí starého města, a doufal jsem, že si získám velkou slávu a hojný zisk siláckým kouskem, který jsem chtěl ukázat. Hodlal jsem nést na zádech ohromný měch naplněný vodou a nádavkem předvést ještě jiné výkony. Měl jsem soupeře, který tu úlohu zastával o minulé slavnosti; protože však měch, který jsem hodlal nésti, obsahoval neskonale víc vody, než on by byl uzvedl, nemohlo být sporu o tom, že se mi nemůže rovnat. Přesto jsem byl varován, abych se měl na pozoru, neboť soupeř byl povahy žárlivé a dalo se čekat, že nezmeškápříležitost ublížit mi, bude-li moci. Když nastal den slavnosti, kníže usedl v síni nad branou svého paláce a všechno obyvatelstvo města se shromáždilo, aby bylo přítomno náboženskému představení. Objevil jsem se obnažen po pás a celý zrudlý námahou jsem se vlekl pod tíží ohromného měchu. Přiblížil jsem se k oknu, u něhož seděl kníže, a přivábil jsem jeho pozornost tím, že jsem mu zvučným hlasem přál štěstí a zdraví. Hodil mi zlatou minci a projevil potěšení nad mým výkonem. Vítězoslavně jsem vyzval několik chlapců, kteří byli pro ten účel po ruce, aby se mi nastavěli na břemeno, což také učinili k velkému udivení davu, který mě povzbuzoval pochvalným voláním. Zavolal jsem ještě na jednoho hocha, ale místo něho přiskočil můj soupeř, který číhal na první vhodnou příležitost, a vyšvihl se nad všechny ostatní doufaje s určitostí, že mě tím zdrtí: leč napjal jsem poslední síly a bez pohromy jsem odnesl své břímě za vzrušeného volání užaslého zástupu. Ačkoli jsem v zápalu vypětí nepocítil nevolnost, shledal jsem, když byl náklad dole, že je můj hřbet zhmožděn tak zle, že už nebudu moci provozovat živnost nosiče vody. Proto jsem prodal měch a ostatní nářadí. Shledal jsem, že s penězi, jež jsem vydělal prodejem vody, jsem na tom docela dobře proti tomu, v jak bídném postavení jsem byl po svém příchodu do Mešhedu. Můj přítel mezkář odjel krátce před slavností s karavanou do Tehránu a teď jsem postrádal jeho radu. Byl bych žádal náhradu za ublížení na těle, které zavinil můj soupeř, a snad bych jej byl vlekl před kádího, avšak byl jsem upozorněn, že v mohamedánském zákoně není pamatováno na pohmoždění. Stojí psáno oko za oko a zub za zub, leč nikde není řečeno pohmoždění za pohmoždění. Kdybych byl měl nějakého mocného ochránce, který by byl za tou záležitostí šel, byli by mi snad přiznali

nějakou náhradu; že však jsem byl jen ubohé stvoření bez známostí a bez přátel, nemohl jsem získat nic, nýbrž jen ztratit tu trochu peněz, kterou jsem si vydělal.

KAPITOLA X.: HADŽI BABA SI ODBUDE SAMOMLUVU A STANE SE POULIČNÍM PRODAVAČEM KUŘIVA

Přemítal jsem a rozvažoval, čím si budu nadále vydělávat na živobytí. Mohl jsem se chytit různých zaměstnání. Žebrota byla v Mešhedu nesmírně výhodná, a soudě podle toho, jaký jsem měl úspěch jako nosič vody, byl bych se brzo musil dostat v čelo žebráckého cechu. Také by se byl ze mne mohl stát lútí a byl bych mohl chodit s ochočeným medvědem. Avšak naučit se fintám prvního povolání a krocení medvěda u druhého, bylo by vyžadovalo jistou zkušenost; proto jsem od toho upustil. Ještě bych se byl mohl dát na své vlastní řemeslo a najmout si krám; ale neměl jsem ani pomyšlení, abych se trvale usadil, zvláště ne v městě tak zastrčeném jako Mešhed. Nakonec jsem povolil své náklonnosti, a protože jsem rád kouřil, rozhodl jsem se, že se stanu pouličním prodavačem kuřiva. Nakoupil jsem dýmek rozličných tvarů, dřevěný truhlík, který se upevňuje řemenem k pasu, železný kotlík na uhlí, železný proštěpec, měděný džbán na vodu, který se zavěšuje na záda, a několik podlouhlých váčků na tabák. Když jsem se ověnčil těmito pomůckami a byl v plné výstroji, vypadal jsem jako naježený dikobraz. Obchodoval jsem s tabákem všeho druhu – tabaským, šírázským, suským a damašským. Pravda, nebyl jsem příliš úzkostlivý, abych jej dával nemíchaný, neboť se mi podařilo udělat si z docela malého množství pravých listů velikou zásobu přidáním všelijakého smetí. Velmi bystře jsem mezi svými zákazníky dovedl poznat pravé znalce, a těm jsem dával téměř čistý tabák. Celý můj zisk závisel vlastně na mé schopnosti vědět, s kým jednám. Středním třídám jsem dával poloviční směs, nižším tříčtvrteční a nejnižší se musili spokojit směsí, v níž už nebylo skoro stopy tabáku. Když jsem zpozoroval, že se někdo ošklíbá, ihned jsem užil všeho svého ostrovtipu a dokazoval jsem výtečnou jakost svého tabáku. Ukazoval jsem vzorky dobrého tabáku, žvanil jsem o jeho výtečných vlastnostech, vykládal jsem jim o zahradníkovi, od kterého jej odbírám, a dušoval jsem se, že zavedu kupce na místo, kde se pěstuje.

Výborná jakost mých dýmek mě proslavila po celém Mešhedu. Hlavním mým zákazníkem byl jistý dervíš, který byl takovým znalcem, že jsem se mu nikdy neodvážil dát falšovaný tabák. Ač jsem na něm příliš nevydělával, neboť nebyl v placení právě dochvilný, přece bylo tak příjemné si s ním pohovořit a doporučoval mě tolika svým přátelům, že jsem si všemožně hleděl jeho přízně. Dervíš Sefer (tak se jmenoval) byl muž prazvláštního vzezření. Měl velký orlí nos, pronikavé černé oči, hustý vous a spoustu havraních vlasů, které mu splývaly po ramenou. Jeho kuželovitá čepice byla poseta vyšívanými průpověďmi z koránu a nábožnými výzvami. Na zádech mu volně visela srnčí kůže, obrácená srstí ven, v jedné ruce měl dlouhou ocelovou hůl, kterou nosíval přes rameno, v druhé nádobku z tykvice, zavěšenou na třech řetízcích, kterou nastrkoval, když se mu uráčilo požádat mimojdoucí o almužnu. Na opasku měl velké achátové spony a na nich viselo množství těžkých dřevěných modlitebních kuliček; a když se kolébal ulicemi a bazary, bylo v jeho řečech i ve všem jeho počínání tolik znepokojivé divokosti, že budil ve všech lidech jakousi posvátnou hrůzu. Tohle všechno, jak jsem se později dověděl, jenom předstíral, aby mu lidé snáze sedali na lep. Když pokuřoval z mých dýmek a nikdo při tom nebyl, choval se úplně přirozeně a nenuceně. Naše známost záhy dozrála v důvěrné přátelství a dervíš mě uvedl do malého kroužku svých druhů; byli skoro jedinými jeho společníky. Od té doby jsem býval zván k jejich schůzkám. Pravda, nesvědčilo to právě mé kapse, neboť oni spotřebovali sami víc dobrého tabáku než ostatní zákazníci dohromady, ale jejich společnost byla tak příjemná, že jsem se jí nedovedl zříci.

Jednoho večera, když jsme toho vykouřili víc než obyčejně, pravil mi dervíš Sefer: „Hadži Babo, ty jsi příliš dobrý na to, abys prodával celý život tabák: proč se nestaneš dervíšem jako my? My si ceníme vážných mužů asi jako bláta; a ačkoli je naše živobytí povážlivě nejisté, oplývá rozmanitostí a pohodlíčkem. Lidé jsou nám pro legraci – žijeme z jejich slabosti a lehkověrnosti. Pokud jsem tě mohl poznat, myslím, že bys našemu povolání dělal čest a že by ses za čas stal tak pověstným, jako sám slavný šejch Sádí.“ Tato řeč se líbila

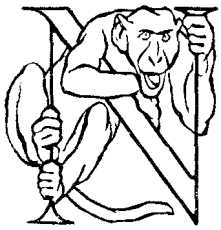
jeho dvěma druhům, kteří mě přemlouvali, abych se přidal k jejich stavu. Nebyl jsem proti tomu, ale omlouval jsem se, že k tomu asi nejsem dosti způsobilý. „Jak je možno," pravil jsem, „aby tvor tak nevědomý a nezkušený jako já rázem nabyl vší té učenosti, bez níž se dervíš neobejde? Umím arci číst a psát, přeříkal jsem si korán a znám Háfize a Sádího skoro zpaměti; kromě toho jsem přečetl slušnou část z Šáhnáme od Firdúsího, ale pak už neznám nic."

„Ach, přítelíčku," pravil dervíš Sefer, „málo toho víš o dervíších a ještě méně o lidech. Ne veliká učenost dělá dervíše: hlavní věc je sebedůvěra. Slibuji ti, že s padesátinou těch vědomostí, jež jsi vypočítal, a s průměrnou dávkou drzosti budeš vládnout nejen měšci, nýbrž i životy svých posluchačů. Drzost ze mne učinila proroka, nestydatost mi pomohla konat zázraky a navracet zdraví umírajícím, opovážlivost mi umožňuje, že vedu život nesmírně pohodlný a že budím strach a úctu u těch, kteří jako ty nevědí, co jsou dervíšové zač. Kdybych si chtěl dát práci a vystavit se takovým nebezpečím, jakých se odvážil Mohamed, i teď ještě bych se mohl

stát stejně velikým prorokem jako on. Právě tak snadno jako on bych pouhým prstem rozkrojil měsíc ve dví; stačilo by jen vnuknout posluchačům slepou důvěru. Tohle a ještě mnohem více dokáže drzost, umíme-li ji správně uplatnit.“ Když dervíš Sefer skončil, jeho druhové schválili nadšeně všechno, co řekl, a potom dávali k lepšímu tak rozmarné historky ze svého dervíšského života, že jsem se jich ani nemohl nasytit. Slíbili, že mi na příští schůzce povědí své životní příběhy a důtklivě mi doporučovali, abych zatím uvažoval o důstojnějším a radostnějším způsobu života, než je potulné obchodování s míchaným tabákem.

KAPITOLA XI.: PŘÍBĚH DERVÍŠE SEFERA A DRUHÝCH DVOU DERVÍŠŮ

edlouho potom jsme se zase shromáždili. Sešli jsme se v místnosti, jejíž okna hleděla na malý čtverhranný dvůr osázený květinami. Usedli jsme na zemi, opřeli se zády o zeď a zapálili si dýmky. Dervíš Sefer, jako uznaná hlava naší společnosti, začal s vyprávěním svých příběhů:

„Jsem syn lútí bášího neboli prvního šaška knížete šírázského a pověstné kurtizány jménem Táús neboli Páveček. Můžete si pomyslit, jakého se mi dostalo vychování od takových rodičů. Druhové mého dětství byli opice a medvědi, náležející mému otci a jeho přátelům. Četným jejich kouskům a jejich učelivé chápavosti snad vděčím za napodobovací vlohy, které mi byly v životě tolik na prospěch. V patnácti letech byl ze mne dokonalý lútí. Dovedl jsem polykat oheň, chrlit vodu a provádět všechny možné kejkle a byl bych asi dělal další pokroky v tomto povolání, kdyby se do mne nebyla zamilovala dcera generála od velbloudího dělostřelectva, když jsem o novoroční slavnosti před celým dvorem tančil na provaze. Můj důvěrný přítel, mladý velbloudář od dělostřelců, měl sestru, která posluhovala v generálově harému, a ta mu pověděla, jaký dojem jsem učinil na její

velitelku. Zašel jsem rovnou k jednomu mírzovi neboli písaři, který měl stanoviště v malé budce na rohu bazaru, a požádal jsem ho, aby mi napsal milostné psaní, užil v něm co nejvíc červeného inkoustu a propletl je křížem krážem všemi kličkami a kudrlinkami, které dovede vymudrovat. Lepší dopis se ani nedal vymyslit. Hned s počátku jsem oznamoval paní svého srdce, že jsem mrtev a že příčinou mé smrti je oheň jejích očí, který nadobro usmažil mé srdce. Přes toto ujištění odvážil jsem se nakonec říci, že jsem ji dosud nespatřil a že doufám v sladké setkání. Žebronil jsem, aby to laskavě nějak zařídila. Protože mi srdce přetékalo radostí nad tím krásným skládáním, prozradil jsem písaři důvěrně, kdo je má zbožňovaná. Sotva se dověděl mé tajemství, pospíchal s ním ještě za tepla ke generálovi, doufaje, že bude za tu službu obdarován. Že se syn lútí bášího opovážil vzhlédnout k dceři zembúrekčí bášího, bylo neodpustitelným zločinem. Poněvadž měl generál nemalý vliv u dvora, vymohl si, že jsem byl s okamžitou platností vypověděn ze Šírázu. Můj otec nechtěl u knížete upadnout v nemilost, a poněvadž se pro mou rostoucí oblibu obával, že se mu budu brzy plést do řemesla, nebyl mu můj odjezd proti mysli. V den svého odchodu ze Šírázu jsem se loučil se svými milými opicemi, medvědy a ostatními zvířaty; tu ke mně přistoupil otec a řekl mi: „Sefere, synu můj, měl bych pociťovat lítost, že se rozcházíme; ale s vychováním, které jsem ti dal, a dík mimořádné výhodě, že jsi žil téměř výhradně ve společnosti mé a mých zvířat, nemůže tě v světě minout štěstí. Odkáži ti teď něco, co ti zajistí rychlý úspěch. Dám ti svou nejlepší opici, je to nejdokonalejší tvor svého rodu. K vůli sobě si z ní učiň přítele a k vůli mně ji opatruj s láskou; pevně věřím, že to jednou přivedeš tak daleko jako tvůj otec.“ Poté mi posadil zvířátko na rameno. Odcházel jsem tedy z otcovského domu a opička mě doprovázela.

Pustil jsem se k Ispahánu v náladě málo růžové; vždyť jsem ani nevěděl, mám-li se nad touto změnou osudu radovat či rmoutit. Mít opičku a být nezávislý, to bylo věru příjemné; avšak opouštět přátele a místa, která mi už v útlém dětství přirostla k srdci, a ještě se musit vzdát oné neznámé krásky, kterou mi má obraznost malovala líbeznější než samu Šírín, to všecko bylo nadmíru skličující. Když jsem dorazil k dervíšské chýši u Teng Alláh Akbar, padla na mne zlá malomyslnost. Usedl jsem na kámen blízko chatrče a drže opičku pod paží, ulevoval jsem svému zármutku proudem slz a hlasitými nářky „*Á váj! Á váj!*“ tónem tak žalostným, jak jen si lze představit.

To vylákalo jednoho dervíše. Když jsem si mu postěžoval, pozval mě do chýše, kde jsem nalezl jiného dervíše, jehož vzezření bylo mnohem honosnější. Byl oděn skoro tak, jako já teď (vždyť mu také tato čepice kdysi náležela), ale v jeho rysech byla jakási divokost, která byla náramně podmanivá.

Když spatřil mne a mou opičku, jako by ho byla náhle osvítila nějaká myšlenka. Něco si šeptal s ostatními dervíši a pak mi navrhl, zda bych mu nechtěl dělat společníka na cestě do Ispahánu; sliboval, že ke mně bude laskav, a budu-li se dobře chovat, že mě uvede na dráhu, na níž najdu své štěstí. Rád jsem přivolil. Chvilku jsme ještě pokuřovali z dýmky, kterou nám nabídl majitel chýše, a potom jsme se vydali na cestu, šli jsme ostrým krokem; nějaký čas mezi námi nepadlo mnoho slov. Konečně se mne dervíš Bídín (tak se jmenoval) počal velmi zevrubně vyptávat na můj dřívější život a byl tuze potěšen, když uslyšel, co všechno dovedu. Pak mi počal vykládat dlouze a široce o výhodách, které přináší život dervíšský, dokazoval, že jsou větší než v povolání lútího, a konečně mě přemlouval, abych honem přestoupil k jeho stavu. Zvolím-li si ho za mistra, naučí prý mě všemu, co zná, a to prý není zrovna malý díl učenosti, neboť je pokládán za nejdokonalejšího dervíše v Persii. Pustil se pak do řeči o magii a hvězdopravectví a naučil mě různým zaříkáním a čárům pro každou příležitost. I když budu prodávat jen tato kouzla, mohu si prý nadělat jmění. Ujišťoval mě, že děcko okamžitě usne, položí-li se mu pod podušku zaječí ocásek, a zaječí krev že dá koni hbitost a dlouhý dech. Vlčí oko a kůstky z vlčí tlapy dají odvahu chlapci, který je nosí u sebe; potře-li se žena vlčím sádlem, promění se mužova láska v lhostejnost, namaže-li se vlčí žlučí, stane se plodnou. Ale nejvýše si v harémech cenili *kus keftár,* vysušenou kůži hyenní samice, která získá všeobecnou oblibu tomu, kdo ji nosí při sobě. Rozprávěl o těchto věcech tak dlouho a líčil mi mé příští štěstí v barvách tak jasných, že mě ponenáhlu docela zaujal; a pak se teprve odvážil učinit mi návrh, který se mne dotkl, jak mohl tušit, velmi nepříjemně.

„Sefere," řekl, „nevíš, co máš za poklad v té opici. Ovšem ne v živé. Kdybychom ji zabili, vyrobil bych z ní takové kouzelné prostředky, že by je v šáhově harému vyvážili zlatem. Věz, že opičí játra, avšak jen játra tohoto druhu opic, navrátí tomu, kdo je nosí u sebe, lásku vytoužené bytosti. Nadto je kůže z jejího čumáku, nosí-li se na krku, spolehlivým prostředkem proti jedu; a posléze, spálí-li se

zvíře v mírném ohni, propůjčí jeho popel tomu, kdo ho požije, všechny opičí přednosti, lstivost, mrštnost a napodobovací schopnosti.“ Nato mi navrhl, abychom zvířátko zabili.

Tento návrh mě nemálo polekal. Byl jsem se svou opičkou vychován, až dosud jsme prožívali bok po boku časy dobré i zlé. Myšlenka, že bych o ni měl přijít takovým barbarským způsobem, byla mi nesnesitelná. Užuž jsem se chystal příkře dervíšovi odmítnout, ale tu jsem zpozoroval, že se jeho rysy, které byly ještě před malou chvilkou usměvavé a laskavé, zkřivily náhlou zuřivostí; protože jsem měl strach, že se opičky zmocní násilím a že ji před ním nebudu moci ochránit, přistoupil jsem s nejhlubším odporem na jeho návrh. Uhnuli jsme s cesty a zašli do odlehlé úžlabiny. Vytrhali jsme trochu strniště, nasbírali klestí a rozkřesali oheň křemenem a ocílkou, které můj společník nosil stále s sebou. Pak popadl Bídín ubohou opičku, bez okolků ji usmrtil a rozpáral. Vyňal játra, stáhl kůži s nosu a tělo spálil na hranici, kterou jsme předtím navršili. Když bylo po všem, pečlivě sebral popel, zavázal do kapesníku a pokračovali jsme v cestě.

Do Ispahánu jsme dorazili podle plánu. Ty části oděvu, které náležejí ke kroji lútího, jsem tam odložil a vyměnil za šat dervíšů. Pak jsme se ubírali dál do Tehránu. Tam vyvolal příchod mého mistra značný rozruch; sotvaže se rozkřiklo, že je tu, lidé nejrůznějších tříd se k němu zrovna hrnuli. – Matky na něm chtěly, aby ochránil jejich děti před uřknutím; ženy ho zas prosily o zaříkadla proti žárlivosti manželů, vojáci o talismany proti zranění v bitvě. Avšak nejlepšími zákazníky byly dámy z králova seráje. Nejdychtivěji se poptávaly po nějakém mocném kouzlu, jež by k nim přivábilo královu pozornost. Takových prostředků měl dervíš Bídín velkou sbírku, rysí chlupy, soví obratle i medvědí sádlo všelijak připravené. Jedné z harémových dam, jež na něho, patrně vzhledem k svému pokročilému věku, naléhala nejvíce, prodal játra mé opičky s ujištěním, že ji jeho veličenstvo vyznamená přede všemi sokyněmi, jakmile si je přiloží na tělo. Jiné, která si stěžovala, že se jí nikdy nepodařilo upoutat šáhovu pozornost, prodal odvar z opičího popelu; a třetí zákaznici, jež chtěla nějaký kouzelný prostředek pro odstranění vrásek, dal mastičku, o níž tvrdil, že jí jistě pomůže, když jí správně použije a nebude se smát nebo jinak křivit obličej.

Do všech těchto tajností mě zasvěcoval. Když mistrova kouzla selhala, pomáhal jsem mu při podvodech, protože mu nezbývalo než

vykonat něco nadpřirozeného, aby si napravil pošramocenou pověst. Ale ať tyto služby vynesly co vynesly, ze všeho měl prospěch pouze on, neboť jsem z toho neměl ani co by se za nehet vešlo; ani opička mi nevynesla jediný gauz.

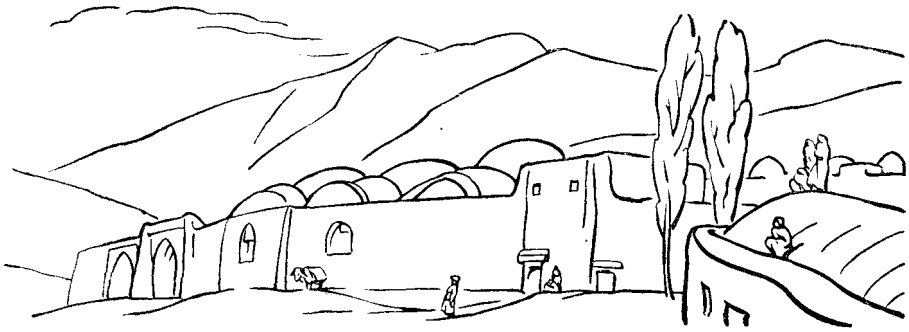
Provázel jsem dervíše Bídína do rozmanitých krajů a všude jsme provozovali své umění; jednou nás uctívali jako svaté, jindy po nás házeli kamením jako po vandrácích. Poněvadž jsme cestovali po svých, mohl jsem důkladně poznat všechna města, do kterých jsme se dostali. Z Tehránu jsme putovali do Cařihradu a odtud do Káhiry přes Alepo a Damašek. Cestou z Káhiry jsme se zastavili v Mekce a Medíně, v Džiddě jsme vstoupili na loď, přeplavili se do Surátu v Gudžarátu a odtud jsme se pustili pěšky do Láhoru a Kašmíru.

I tady chtěl dervíš podle svého starého zvyku bulíkovat lidi, ale ti byli pro naše řemeslo příliš vzdělaní a tak jsme musili s hanbou odtáhnout. Konečně jsme se usadili v Herátu, kde jsme si onen neúspěch stokrát vynahradili. Afgánci byli nesmírně lehkověrní a přijímali dobromyslně všecko, co jsme jim věšeli na nos. Zrovna když dervíš pomýšlel vystoupit jako prorok a když už jsme byli skoro hotovi s připravováním zázraků, musel konečně i on, jenž sliboval tisícům lidí věčné mládí, splatit svůj dluh přírodě. Uzavřel se v malé chatrči na vrcholu jedné hory nad Herátem a lidem jsme namluvili, že je živ jen z toho, co mu přinášejí džinnové a perí; pohříchu však umřel přecpáním, neboť spořádal víc jehněčí pečeně a zavařeného ovoce, než mohl snésti. Abych si uchoval jejich důvěru, musil jsem prohlásit, že džinnové, žárlíce na nás smrtelníky, že máme ve svém středu bytost tak nádhernou, nacpali jej nebeskou potravou, až v něm nezbylo místo pro duši, jež mu byla z těla doslova vyfouknuta a

unášena do pátého nebe prudkým severovýchodním větrem, který právě začal vát. Pokusil jsem se těm lidem namluvit, že tento vítr, který duje v letních měsících nepřetržitě po 120 dní a bez něhož by obyvatelé zahynuli vedrem, je vlastně zázrak, který pro ně dervíš vykonal, a že je to jeho odkaz jim a jejich potomkům na věky věků. Staří lidé, kteří pamatovali vítr od mládí, přikládali tomu jen málo víry, leč jejich svědectví mělo malou váhu proti vlivu, jehož jsme tam nabyli. Dervíš byl pochován s největšími poctami a sám kníže herátský Išik mírzá propůjčil své rámě k nesení rakve. A několik tuze zbožných Afgánců dalo postavit nad jeho hrobem mausoleum, jež je od té doby celému okolí poutním místem.

Po smrti svého druha jsem zůstal ještě nějaký čas v Herátu, abych plně využil toho, že jsem byl přítelem a žákem muže tak proslaveného. Nelitoval jsem svého rozhodnutí. Zaříkadla mi vynášela veliké peníze a nadto jsem si vydělal pěknou sumičku prodejem vousů, vyčesaných z mistrovy brady, a ostřižků jeho nehtů. Balamutil jsem totiž zákazníky a tvrdil jsem, že jsem je v době jeho osamění v horách bedlivě uschovával; byly to arci hlavně moje vlasy a nehty. Když jsem rozprodal těch ostatků tolik, že by z nich bylo bývalo několik ctihodných brad a přiměřená kupa nehtů, cítil jsem, že by Afgánci přes všecku důvěřivost objevili, jaký jsem podvodník, kdybych v tom ještě pokračoval. A tak jsem odjel. Prošel jsem Persii křížem krážem a konečně jsem se usadil mezi Hezáry, velkým kmenem, který žije většinou pod stany a sídlí po celé planině mezi Kábulem a Kandahárem. Dosáhl jsem u nich většího úspěchu, než se mi kdy snilo, neboť jsem uskutečnil herátský plán dervíše Bídína a vystupoval jako prorok.“

Tu se dervíš Sefer obrátil k muži, který seděl vedle něho, položil mu ruku na rameno a pravil: „Tento můj přítel mi byl při tom nápomocen a jistě si vzpomene, s jakou mazaností jsme Hezárům nakukali, že máme kotel, který je neustále plný vařené rýže. – Na tento zázrak přisahali i zatvrzelí nedůvěřivci, dokud z té rýže dostávali svou trošku. Krátce a dobře, jsem sám proslavený Hazreti Íšán, o němž jste nedávno v Chorásánu mnoho slyšeli, a ačkoli má posvátnost neodolala útoku, který na ni podnikli šáhovi vojáci, přece jsem si, pokud trvala, nashromáždil dík horlivosti a lehkověrnosti svých oveček tolik, že mohu trávit zbytek života v pohodlí. Teď žiji nějaký čas v Mešhedu. Zrovna před týdnem se nám podařil zázrak. Navrátili jsme zrak slepému děvčeti, a tak jsme tu nyní ve veliké vážnosti."

Tu příběh končil a dervíš Sefer vyzval svého souseda, aby nám pověděl o svých osudech.

Byl to dervíš, který byl Seferovým pomocníkem u Hezárů; začal vypravovat takto:

„Můj otec žil v městě Komu a byl vyhlášeným právníkem. Bylo o něm všeobecně známo, že odříkává modlitby, koná omývání a dodržuje posty přísněji a pravidelněji než kdo druhý v Persii, a byl nazýván smetanou šíitů a vzorem muslima. Měl mnoho synů a dbal, aby do posledního písmene plnili všechny náboženské předpisy. Nic nám neslevil. Na otcovu neúprosnou přísnost jsme hleděli vyzrát lstí a přetvářkou. Obojí se v nás ponenáhlu zakořenilo, a tak nás všichni brzo označovali, aniž se kdo ohlížel na příčinu, za bandu pokrytců a největší ničemy a lháře v celém městě. Já zvlášť jsem byl tak vykřičený, že mi nezbývalo než stát se dervíšem a odejít do světa, abych se ospravedlnil. A za slavnou pověst, jíž jsem nabyl, vděčím těmto šťastným náhodám.

Když jsem přišel do Tehránu, usadil jsem se zrovna naproti krámu jednoho kořenáře. Ještě jsem se neokoukal, když tu přiběhla jakási stařena a volala mě narychlo k svému pánovi, právě tomu kořenáři odnaproti: že je mu tuze zle, neboť se přejedl, a lék, který vzal, mu nepomohl. Jeho rodina prý chce zkusit, nepomohl-li by mu talisman, a tak mě stařena žádala, abych nějaký vhodný napsal. Poněvadž jsem neměl ani papír, ani pero a inkoust, navrhl jsem jí, že s ní půjdu do jeho enderúnu neboli ženské komnaty a tam že talisman napíši, a ona souhlasila. Vedla mě přes čtverhranný dvorek do kořenářova pokoje, kde jsem našel nemocného, ležícího na

pokrývkách, rozprostřených na zemi. Místnost byla přeplněna ženami, které se kolem něho tísnily a hlasitě naříkaly: „Váj, váj, pro Boha živého, on nám umírá!“ Kolem dokola byly roztroušeny lékařské nástroje; zřejmě bylo učiněno všecko pro jeho záchranu či zhoubu. Na polici stála velká mísa s lékem, který doktor předepsal, v koutě se povaloval strašný mučicí nástroj, dlouhá skleněná klystýrová roura. Mezi ostatním felčarským harampádím seděl netečně doktor a pokuřoval z dýmky. Asi poznal, že lidský důmysl tu nic nezmůže, a uchýlil se k prostředkům nadpřirozeným: předepsal jako poslední útočiště talisman, k jehož napsání mě osud určil. – Nový dervíš probudil nové naděje, což bylo patrno z toho, že můj příchod způsobil veliký rozruch. Požádal jsem o papír s gestem velmi sebevědomým, jako bych měl pevnou důvěru v své síly, ačkoli jsem po pravdě nikdy předtím žádný talisman nenapsal. Přinesli mi papír ze starého kornoutu na koření, pero a inkoust. Zatvářil jsem se co nejvážněji a začal čmárat všelijaké podivné znaky, mezi nimiž se tu a tam objevovalo jméno Alláhovo, Mohamedovo, Alího, Hasanovo, Husejnovo a jména všech imámů. Tato svatá jména jsem různě přesmykoval v hádanky a některá písmena jsem nahrazoval obrazci. Hotový talisman jsem obřadně odevzdal doktorovi. Ten si dal přinést misku s vodou a splachoval do ní čmáranici. Ostatní se při tom modlili, aby drahocenné písmo mělo účinek. Když byl lékař hotov, řekl: „Toto ať nemocný vypije ve jménu Prorokově. Je-li psáno, aby zůstal naživu, pomohou mu posvátná slova, jež polkne, na nohy; ne-li, ani mé, ani žádné jiné umění mu nemůže prospět.“

Nápoj byl šťastně polknut a všichni hned upřeli zraky na ubožákovu tvář, jako by očekávali okamžité vzkříšení. Nějaký čas nedával žádnou známku života. Potom však náhle zahekal k velkému podivení všech, mne a doktora nevyjímajíc. Podepřel si rukou hlavu, požádal o mísu a konečně začal zvracet tak prudce, že by to bylo dělalo čest předpisu samého Avicenny. Uzdravil se.

V duchu jsem tu šťastnou změnu přisuzoval účinku drogy, jež byla kdysi v kornoutu zabalena a spolu s odpornou chutí inkoustu přivodila dávení. Dal jsem si však dobrý pozor, abych ujistil všecky přítomné, že je vyléčení třeba přičíst mé posvátné osobě, a kdyby mne nebylo, že by byl zahynul.

Doktor si naproti tomu osoboval všechny zásluhy pro sebe, neboť sotva nemocný otevřel oči, volal co nejhlasitěji: „Neříkal jsem vám to?“ A jak se stupňovalo působení doušku, pokračoval v jásotu:

„Hleďte, hleďte, to koukáte, jak byl můj předpis účinný! Nebýt mne, ležel by tu kořenář mrtev."

Já však jsem ho zarazil a řekl jsem: „Když jsi takový lékař, pročpak jsi nevyléčil pacienta sám bez mé pomoci? Drž se svých hořčičných náplastí a pouštění žilou a nepleť se do toho, po čem ti nic není."

„Pane dervíši," on na to, „nepochybuji, že umíš napsat velmi dobrý talisman a že také dovedeš přijmout velmi pěknou odměnu, ale každý ví, co jsou dervíšové zač. A jsou-li kdy jejich talismany k něčemu, není to jejich svatost, jež je toho příčinou."

Tu jsem zvolal: „Že si takový pes jako ty troufá takhle mluvit se mnou, jenž jsem sluhou Prorokovým! Ach, vy doktoři, vždyť vaše nevědomost je příslovečná: skrýváte ji, svalujíce všechno na osud. Když se vám pacient čirou náhodou uzdraví, osobujete si všecku zásluhu. Zemře-li, Bůh tomu chtěl a co je tu platno všecko lidské usilování? Jdi jen, jdi, a až přizabiješ dalšího nemocného, pošli jen zase pro mne a já přikryji tvou nestoudnou neznalost pláštěm uzdravení, jako jsem to učinil zde s kořenářem."

„Při mé hlavě a při tvé smrti," odvětil doktor, „já nejsem z těch, kdo by dovedli vyslechnout takové řeči od kohokoli, tím méně pak od takovéhoto dervíšského psa." A vztyčil se v celé výšce a blížil se ke mně s hrozivou tváří. Při tom mě častoval všemi hanlivými přídomky, na něž si mohl vzpomenout.

Uvítal jsem jej přiměřenými výrazy pohrdání a brzy se sypaly rány. On mě popadl tak prudce za vlasy a já jeho za bradu, že jsme si vytrhali celé hrsti porostu, kousali jsme se a plivali na sebe a bojovali jsme bez ohledu na nemocného a na ječící ženy tak zuřivě, že mela dosáhla povážlivého stupně. A snad by to bylo dopadlo zle, kdyby se jedna z žen nebyla mezi nás vrhla. Křičela rozčileně, že dárúgovi pomocníci (strážníci) už buší na dveře a vyptávají se, odkud takový povyk.

Při té zprávě jsme se navzájem pustili. A tu jsem k své radosti poznal, že mi všichni přítomní drží palec, neboť se vyjadřovali pohrdavě o doktorovi a jeho umění, že myslí jen na peníze, aniž nemocnému dost málo prospěje. Naproti tomu na mne hleděli jako na božskou bytost, která pouhým svým rukopisem dovede vyléčit každou nemoc.

Když doktor viděl, že se karta obrací v jeho neprospěch, vytratil se, jak nejrychleji mohl. Než však odešel, sehnul se a posbíral vousy, jež jsem mu vytrhal a v své prohnanosti k nim připojil také trochu

mých vlasů, zamával mi jimi před nosem a řekl: „Uvidíme, komu bude do smíchu, až budeš zítra předveden před kádího, neboť vousy jsou u nás v Tehránu drahé, jeden jediný stojí dukát, a při všech tvých talismanech pochybuji, že budeš moci vykoupit ty, co držím v ruce."

Bylo zřejmo, že jeho vztek ochladne a že hrozbu neuskuteční už z ohledu na svou pověst. A tak jsem se nedal rušit obavami, že budu vlečen před soud, a měl jsem jedinou myšlenku, jak z této šťastné náhody vytěžit co nejvíc. Celým městem se rozlétla zvěst, že přivandrovalý dervíš zachránil kořenáře z klínu smrti (byl to nejváženější kořenář v Tehránu), a já jsem se stal středem obecného zájmu. Od rána do noci jsem byl zaměstnán psaním talismanů a dával jsem si za ně platit podle zámožnosti zákazníků; zakrátko jsem počítal své jmění na stovky piastrů. Leč na neštěstí jsem se na každém kroku nepotkával s umírajícím kořenářem a se zázračným kornoutem. A tak vida, že se musím spokojit slávou toho jediného zázraku, jež se každým dnem vůčihledě tenčila, udělal jsem z nouze ctnost a odešel jsem z Tehránu s úmyslem procestovat Persii. Ať jsem obrátil kroky do kteréhokoli města, zařídil jsem to tak dovedně, aby mě má pověst předcházela. Kořenář mi dal potvrzení opatřené pečetí, že mu talisman napsaný mou rukou zachránil život, a kam jsem přišel, všude jsem je ukazoval, abych dotvrdil pravdivost toho, co se o mně povídalo. Teď ze své pověsti žiji a až dosud mě živí docela slušně, ale kdykoli poznám, že slábne, odcházím jinam." – Těmi slovy dervíš skončil.

Když přišla řada na třetího dervíše, vypravoval: „Moje povídání bude kratičké, ačkoli vyprávění příběhů je mým zaměstnáním. Jsem syn učitele. Otec brzo poznal, že jsem nadán velmi dobrou pamětí, a dával mi číst a opakovat všechny možné povídky, jimiž naše řeč oplývá. Když shledal, že vybavil mou paměť dostatečnou zásobou příběhů, vyhnal mě v dervíšském oděvu do světa, abych je vypravoval náhodným posluchačům, které se mi povede shromáždit.

První mé pokusy se věru nedaly nazvat úspěšnými. Posluchači vyslechli mé příběhy a odešli, neodměnivše mě za námahu ani tím nejmenším. Jen pomaloučku jsem nabýval zkušenosti. Místo abych si povolil a dal se unášet vyprávěčským zaujetím, jak jsem dříve činíval, udělal jsem přestávku, zrovna když se příběh chýlil k rozuzlení a řekl jsem, hledě kolem sebe: „Vážení přítomní, budete-li všichni ke mně štědří, povím vám, co bylo dále." A skoro vždycky

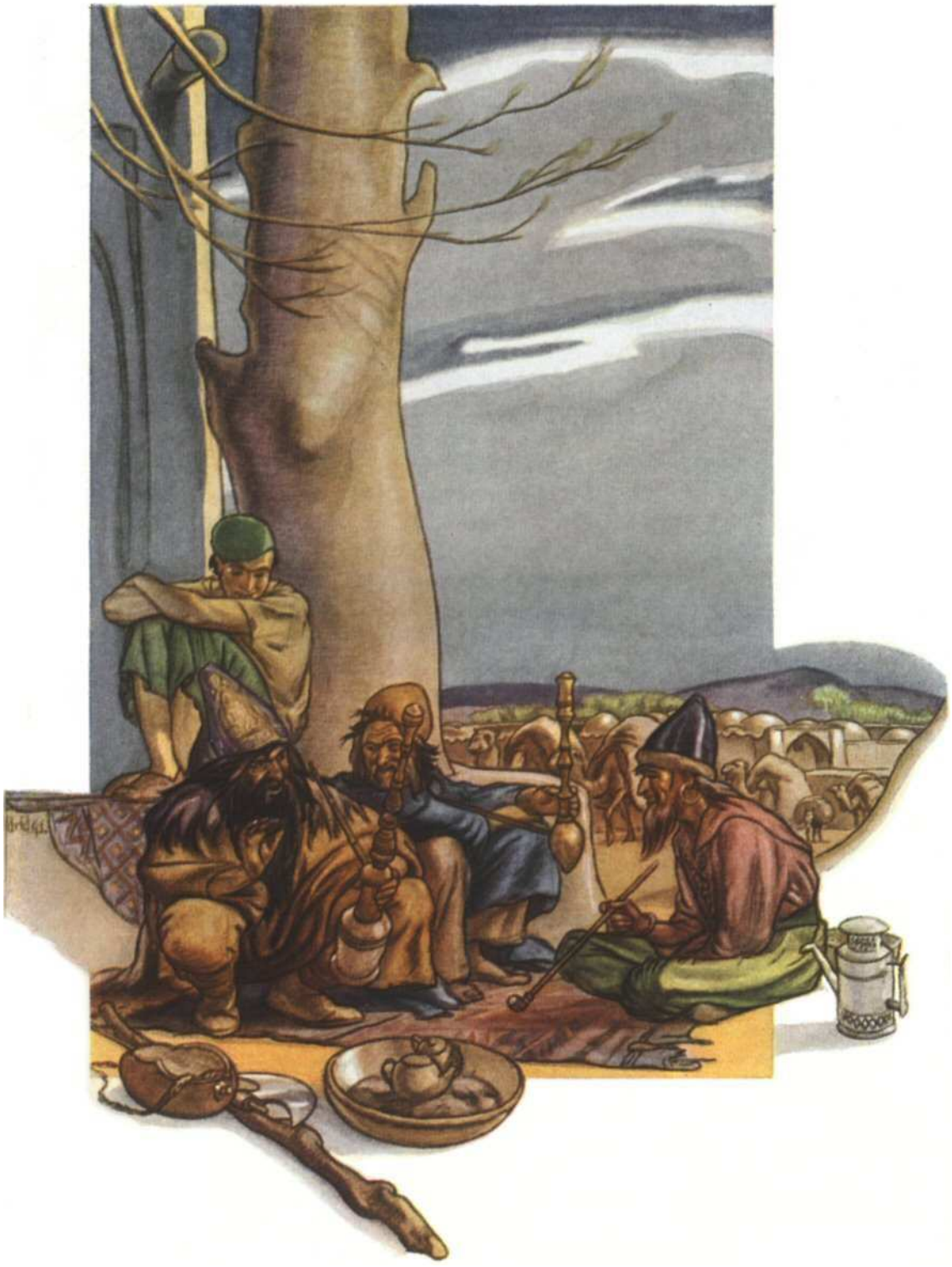
jsem vybral pěknou hrstku měděných mincí. Na příklad v povídce o princi chatajském a princezně ze Samarkandu, když lidožravý obr Hezár fenn popadne prince a chystá se ho pohltit, když princ visí v obrově tlamě mezi horní a dolní čelistí, když se zoufalá princezna s rozpuštěnými vlasy vrhne na kolena a úpěnlivě se modlí, aby byl zachráněn, když princova vytřeštěná družina napřahuje kopí, když se koně plaší a vzpínají, hrom rachotí a obr funí, tehdy ustanu ve vyprávění a řeknu: „Teď, vznešení posluchači, sáhněte do měšce a uslyšíte, jak princ chatajský zázračným způsobem uřízl obrovi hlavu!“ Pomocí takových triků dovedu týt z lidské zvědavosti. A když svou zásobu povídek vyčerpám, odcházím jinam a začínám znovu.“

KAPITOLA XII.: HADŽI BABA POZNÁVÁ, ŽE ZA PODVODEM NÁSLEDUJE I NA TOMTO SVĚTE V ZÁPĚTÍ TREST. SPŘÁDÁ NOVÉ PLÁNY

Když dervíšové skončili svoje vypravování, poděkoval jsem jim za pobavení a poučení, jež mi poskytli. Rozhodl jsem se přiučit se od nich co nejvíce, abych se sám mohl stát dervíšem, budu-li muset zanechat svého povolání. Dervíš Sefer mě naučil četným fintám, jichž užíval, aby v světě vzbuzoval dojem svatosti. Od druhého jsem pochytil umění psát talismany. Pohádkář mě naučil několika pěkným povídkám, jimiž byla jeho hlava přecpána, půjčil mi své knihy a dal mi všeobecné pokyny, jak stupňovat zvědavost posluchačů a nenápadně jim vylákat peníze z kapes.

Celý ten čas jsem prodával dál tabák a dýmky, ale poněvadž jsem se sblížil s dervíši, kteří prokouřili všechny mé výdělky, musel jsem tabák pro ostatní zákazníky falšovat ještě víc než předtím, takže si vlastně pochutnávali jen na kouři ze smetí, slámy a shnilých listů.

Jednoho večera, když se už šeřilo a nastávala chvíle, kdy se zavírají bazary, zastavila mě otrhaná stařena, kterou patrně stáří nahrbilo až k zemi, a žádala, abych jí nacpal dýmku. Byla zahalena hustým závojem a nepromluvila zbytečného slova. Naplnil jsem jí dýmku jednou z nejhorších směsí. Vzala ji do úst a hned začala prskat, kuckat a křičet. Tu se mne chopilo půl tuctu chlapů s dlouhými pruty v rukou a povalili mě naznak. Domnělá stařena pak odhodila závoj a já hleděl v tvář samému mohtesibovi.

„Konečně jsem tě nachytal, ty ispahánský ničemo, co už tak dlouho otravuješ mešhedské obyvatele svými hnusnými míchanicemi. Za to dostaneš tolik ran na chodidla, kolik šáhí jsi vydělal na svém kuřivu. Přineste felek“, pravil svým pomocníkům, „a mažte ho, až mu nehty slezou.“

Jedna dvě mi vstrčili nohy do obávané smyčky a rány padaly tak hustě, že mi hnedle tančily před očima mámivé stíny deseti tisíc mohtesibů a deseti tisíc babic, zřejmě se radujících z mých muk a posmívajících se tomu, jak se svíjím a kroutím. Prosil jsem úpěnlivě svého trýznitele o smilování při duši jeho otce, matky i dědečka – při jeho hlavě – při hlavičce jeho dítěte – při hlavě knížete. Při Prorokovi – při Alím – a při všech imámech. Proklínal jsem tabák, odříkal jsem se kouření. Útočil jsem na soucit shromážděných diváků, dovolával jsem se svých přátel dervíšů, kteří tu stáli a nehnuli pro mne ani prstem. Zkrátka ječel jsem, křičel, prosil, až jsem docela ztratil cítění i vědomí. Když jsem přišel k sobě, shledal jsem, že sedím stranou u cesty, opřen hlavou o zeď a obklopen davem, který civí na mou zbědovanost. Nezdálo se, že by mě kdo litoval. Dýmky, džbán i ostatní můj majetek mi odebrali a zanechali mě ubohého, abych se doplazil domů, jak budu moci.

Když jsem tak v hrozných mukách proležel celý den, maje nohy naběhlé v ohromnou beztvarou hmotu z živého masa a ssedlé krve, přišel mě navštívit jeden z dervíšů, který se ke mně odvážil teprve teď; předtím prý se bál, aby ho nepovažovali za mého spoluvinníka, kdyby mi přispěl na pomoc. Sám přestál na počátku své životní dráhy podobný výprask a věděl tedy, jaké léky přikládat na mé nohy, takže se jim v krátkém čase vrátila stará svěžest.

V době, kdy jsem byl upoután na lůžko, měl jsem dost pokdy rozvážit si své postavení. Rozhodl jsem se odejít z Mešhedu, neboť jsem jasně cítil, že jsem do města vkročil v nešťastnou hodinu. Nejdříve mi byl zhmožděn hřbet, pak jsem přetrpěl bastonádu. Povedlo se mi nashromáždit malou částku peněz, jež jsem pečlivě zahrabal v jednom koutku nedaleko svého bydliště, a s těmi jsem hodlal odejít do Tehránu

s první karavanou, jež bude vypravena. Svěřil jsem se se svým plánem dervíšům, kteří jej schválili, ba dervíš Sefer se dokonce nabídl, že mě doprovodí, neboť prý byl varován, že mešhedští kněží žárlí na jeho rostoucí vliv a ukládají o jeho život. „A poněvadž není možno stavět se na odpor jejich moci," pravil, „zkusím hledat štěstí jinde."

Dohodli jsme se, že obléknu dervíšský šat. Koupil jsem si v bazaru čepici, nějaké dřevěné korále a kozí kůži, kterou jsem si přehodil přes ramena, a byl jsem hotov vydat se každé chvíle na cestu.

Už nás tak pálila půda pod nohama, že jsme se málem rozhodli vypravit se samotni a bez průvodu a důvěřovat svému štěstí, že nesejdeme s cesty a vyhneme se nebezpečí; ale než jsme se k tomu odhodlali, chtěli jsme se podívat, jak nám poradí citát ze Sádího. Dervíš Sefer vykonal obvyklou modlitbu, otevřel knihu a předčítal: „Příčí se rozumu a radě moudrých užívat léku, k němuž nemáme důvěru, nebo dát se neznámou cestou a nepřidržet se karavany." Tato pádná výstraha nás přivedla k rozumu a umínili jsme si, že se jí budeme řídit.

Když jsem se vyptával, kdy vyjíždějí karavany do Tehránu, setkal jsem se k své nemalé radosti se svým přítelem mezkářem Alím Kátirem, jenž nedávno dorazil do Mešhedu a právě se domlouval s jakýmsi kupcem, že mu dopraví do hlavního města náklad beránčích kožek. Jakmile mě spatřil, radostně vykřikl, hned si zapálil kaliján a pozval mě, abych kouřil s ním. Pověděl jsem mu o svých osudech od chvíle našeho rozloučení a on mi vypravoval své. Přidal se ke karavaně z Mešhedu do Ispahánu, s mezky naloženými pruty stříbra a beránčími kožemi, zkusil hodně strachu z Turkmenů, dospěl však šťastně k cíli. Město prý vzpomínalo ještě vzrušeně na nedávný přepad karavanseraje, který jsem vám už vylíčil. A obecně prý se věřilo, že útočníci přitrhli v počtu víc než tisíc mužů, že narazili na nesmírně tuhý odpor a že jakýsi Kerbelái Hasan, povoláním lazebník, vlastní rukou poznamenal jednoho z náčelníků tak zle, že ten chudák jen stěží vyvázl. Vždycky jsem před světem tajil tento úsek svých dobrodružství; proto jsem foukl mezkáři do obličeje pořádný oblak dýmu, abych před ním skryl každý záchvěv pohnutí.

Z Ispahánu pak dopravil do Jezdu bavlněné tkaniny, tabák a měděné zboží. Tam se zdržel nějaký čas, a když se vypravila karavana do Mešhedu, naložil na své mezky jezdské výrobky a přidal se k ní. Dohodli jsme se s Alím Kátirem, že se s ním dervíš Sefer i já vrátíme do Tehránu, a kdykoli se po cestě unavíme chůzí, že nám ochotně dovolí, abychom se svezli na jeho mezcích.

KAPITOLA XIII.: HADŽI BABA ODCHÁZÍ Z MEŠHEDU, VYLÉČÍ SE ZE SVÉHO POLÁMÁNÍ A VYPRAVUJE MRAVOUČNÝ PŘÍBĚH

Jakmile jsem měl za sebou mešhedskou bránu, otřepal jsem si límec u kabátu a zamumlal jsem: „Kéž na tě sešle nebe neštěstí!“ Měl jsem se však na pozoru, aby mě neslyšel některý z poutníků, kteří se právě vraceli z Mešhedu, sic by se mi bylo asi vedlo zle. Můj druh dervíš Sefer, který smýšlel jako já, přizpůsobil se mé náladě a svorně jsme dávali průchod svému záští k obyvatelům města; já pro výprask, kterým mě počastovali, a on pro šikany, jichž mu bylo zakusiti od mollů.

„Cožpak ty, příteli,“ řekl mi, „ty jsi ještě mladý, musíš ještě mnoho vytrpět, než nabudeš potřebných životních zkušeností. Nenaříkej si na první bití, uspoří ti nejspíš četné jiné výprasky a naučí tě, abys po druhé poznal mohtesiba sebelíp schovaného pod ženským závojem: avšak (a tu si hladil vous) pro muže v mém věku, který toho tolik viděl, je opravdu hrozným neštěstím muset se zase potloukat po světě.“

„Ale vždyť bys byl mohl dobře zůstat v Mešhedu, jen chtít,“ řekl

jsem; „kdybys byl pravidelně vykonával modlitby a omývání, byl bys mohl mollům vzdorovat."

„Svatá pravda," řekl dervíš, „ale jedno je jisté, ramazánová slavnost je přede dveřmi a tu by mě hlídali bedlivěji než jindy. A poněvadž se nemohu a nechci postit (neboť kouření je mi stejně potřebné jako vzduch, a víno jako chléb vezdejší), pokládal jsem za nejlepší vydat se zatím na cesty a využít úlev, které jsou dopřávány cestujícím. Snad bych je byl mohl oklamat jako tolikrát předtím a jíst a kouřit potají, ale člověk tak známý jako já, který žije z předstírané svatosti a je pečlivě pozorován, si takový špás nemůže dovolit."

Po cestě do Semnánu se neudálo nic, co by stálo za zmínku, až na to, že jsem si kousek před cílem pochroumal páteř na starém místě, když jsem pomáhal příteli Alímu Kátirovi nakládat na mezka. Byla to taková bolest, že jsem prozatím nemohl pokračovat v cestě, a tak jsem se rozhodl zůstat, kde jsem, dokud se nevyléčím, zvláště když všechno nebezpečí z Turkmenů už bylo za námi a nebylo tedy třeba, abych se ještě vázal na karavanu. Dervíš Sefer, který byl lačný vína a požitků, jež skýtá velké město, pokračoval v cestě.

Ubytoval jsem se v jedné hrobce nedaleko města, v koutě jsem prostřel svou kozí kůži a po způsobu potulných dervíšů jsem oznámil svůj příchod zatroubením na roh a provoláváním *já huva, Alláh akbar,* hlasem co nejzvučnějším a široko daleko slyšitelným. Vzal jsem na sebe divoké a výstřední vzezření a lichotil jsem si, že dělám čest dervíšům, kteří mě naučili, jak klamat lidi.

Navštívilo mě několik žen, kterým jsem napsal talismany; zaplatily mi za ně drobnými dárky, ovocem, mlékem, medem a jinými maličkostmi. Bolest v kříži se tak stupňovala, že mi nezbývalo než se vyptat, zda není v Semnánu někdo, kdo by mi dovedl pomoci. Lazebník a kovář byli jediné osoby, jimž se přičítaly nějaké léčebné schopnosti. První dovedl pouštět žilou, trhat zuby a napravovat zlomeniny, druhý, protože se vyznal v koňských chorobách, býval volán i k nemocným lidem. Ještě tu byla Gis-sefíd neboli šedivá paruka, stará bába, jež jako by z oka vypadla čarodějnici, a s tou se radili jako s vědmou ve všech případech, kdy selhalo vědění lazebníkovo a kovářovo. Měla také lektvary a mastičky na všechny možné nemoci. Po řadě ke mně přišli všichni tři: ku podivu se shodovali, že příčinou neduhu je nastuzení. A poněvadž neznali nic teplejšího než oheň (neboť chladu prý je třeba odporovat horkem), rozhodli se jednomyslně, že je třeba bolavé místo pálit. K provedení

vyvolili kováře, který dovedl zacházet s horkým železem. Ten si přinesl pánev s řeřavým uhlím, měch a několik malých rožňů. Posadil se do kouta, rozdmýchal oheň a rozžhavil rožníky; když byly do červena, položili mě tváří k zemi a pak mě nesmírně slavnostně pražili žhoucím železem. Všichni, kdo přihlíželi, volali při každém dotknutí tuze vážně: *Chodá šifá mídihed* neboli Bůh dává ulehčení. Moji léčitelé se v spojené moudrosti rozhodli žíhat mě k uctění Proroka a dvanácti imámů na třinácti různých místech. Ačkoli jsem se, přetrpěv první půli operace, jal chutě řvát bolestí, nepustili mě, dokud celou proceduru náležitě neskončili. Trvalo dlouho, než se mi zacelily rány, které mi způsobili. A poněvadž by se nebyly hojily, kdybych nebyl býval úplně v klidu, zůstal jsem drahnou dobu v své komůrce a ani se nehýbal. Když ta doba uplynula, bylo vykloubení to tam a mému tělu se navrátila bývalá síla. Uzdravení bylo arci přičítáno třinácti světcům, kteří patronovali mé operaci, a celé město bylo pevně přesvědčeno o účinnosti žhavého železa. Já však jsem si byl jist, že nejlepším lékařem mi byl dlouhý odpočinek, ale nechal jsem si to mínění pro sebe, neboť jsem nic nenamítal, když mě svět pokládal za chráněnce tolika svatých bytostí.

Chtěl jsem pokračovat v cestě do Tehránu, ale netroufal jsem si vystoupit jako dervíš, dokud nevyzkouším na semnánských posluchačích své vypravěčské umění. Odebral jsem se na malé prostranství blízko vchodu do bazaru, kde se o polednách shromažďuje nejvíc zahalečů, a brzo se mi podařilo přilákat vhodnými výkřiky nemalý hlouček, který se rozsadil po zemi kolem místa, jež jsem si zvolil za jeviště. Šťastnou náhodou jsem si vzpomněl zrovna na příběh o jednom bagdádském lazebníkovi, který jsem slyšel vypravovat v otcově holírně. Obklopen hloučkem povalečů, kteří na mne civěli s otevřenými hubami, počal jsem své první vypravování:

„Za panování chalífy Hárúna ar-Rašída šťastné paměti žil v městě Bagdádu proslavený lazebník jménem Alí Sakkál. Měl prý tak jistou ruku a byl v svém povolání tak obratný, že dovedl vyholit hlavu a přistřihnout knír i bradu se zavázanýma očima, aniž zákazníka dost málo poranil. Nebylo v Bagdádu muže jen trochu dbalého na zevnějšek, který by nebyl býval jeho zákazníkem. Tak se k němu lidé hrnuli, že se nakonec tuze nafoukl a nadobro zpychl a nechtěl se dotknout hlavy, jež nenáležela při nejmenším begovi nebo ágovi. V Bagdádu bylo palivové dříví vždycky vzácné a drahé, a poněvadž se

ho v jeho oficině spousta spotřebovala, dodávali mu drvoštěpové ochotněji než jiným, neboť se mohli nadít hotového placení. Stalo se, že k němu jednoho dne přišel do holírny chudý drvoštěp, nováček v řemesle, který neznal jeho povahu, a nabídl mu ke koupi náklad dřeva, který právě přivezl na oslu s místa značně vzdáleného. Alí mu hned nabídl, že odkoupí celý náklad a smluvil si s ním cenu *„za všechno dřevo, které je na oslu“*. Drvoštěp souhlasil, složil náklad a žádal peníze. Ale holič řekl: „Ještě jsi mi nedal všecko dřevo, ještě mi musíš dát podle dohody nákladní sedlo (jež bývá většinou ze dřeva). Tak jsme si to ujednali.“ „Jakže,“ zvolal druhý, „kdopak kdy slyšel o takovém obchodu? To je hloupost.“ Krátce a dobře, po mnoha slovech a dlouhém tahání popadl statnější holič nákladní sedlo i s dřívím a vyhnal chudáka venkovana celého zarmouceného. Ten běžel rovnou cestou ke kádímu a vypověděl mu svou bídu, ale kádí náležel k lazebníkovým zákazníkům a odmítl ho vyslyšet. Drvoštěp se tedy odvolal k vyššímu soudci, ale i ten držel holičovi palec a bral stížnost na lehkou váhu. Ubožák vznesl tedy věc na samotného muftího, jenž uvážil při a rozsoudil, že je to případ tuze nesnadný, poněvadž na něj není pamatováno v koránu, a že se tedy drvoštěp musí se ztrátou smířit. Ale drvoštěp nepozbyl mysli, nýbrž si dal u písaře napsat stížnost k samému chalífovi, a když se chalífa v pátek ubíral slavnostně do mešity, podal mu ji s náležitou úctou. Je známo, jak bedlivě chalífa vyřizoval všecky stížnosti, i netrvalo dlouho a drvoštěp byl k němu obeslán. Přiblíživ se k chalífovi, poklekl a políbil zemi, pak před sebe vztáhl ruce ukryté v rukávech pláště, sevřel kolena a očekával rozhodnutí. „Příteli,“ pravil mu chalífa, „na holičově straně je slovní znění smlouvy – na tvé je jen slušnost. Zákon musí být přesně stanoven slovy, a také smlouvy se uzavírají slovy. Zákon není ničím, není-li mu dán průchod. Také smlouvy je třeba dodržovati, sice by nevládla mezi lidmi důvěra; a proto podrží holič všecko dřevo. Leč –“ tu pokynul drvoštěpovi, aby přistoupil blíže, pošeptal mu něco do ucha tak tiše, že to kromě něho nikdo jiný nemohl zaslechnout, a pak ho propustil velice spokojeného.“

Na tomto místě jsem vyprávění přerušil a pravil jsem, nastavuje cínový pohárek, který jsem celý čas držel v ruce: „Nuže, vznešení posluchači, podarujete-li mě něčím, povím vám, co chalífa drvoštěpovi pošeptal.“ Vzbudil jsem v nich velikou zvědavost a bezmála všichni mi dali nějaký penízek.

„Tak tedy," pokračoval jsem, „chalífa pošeptal drvoštěpovi, co má dělat, aby se na holičovi hojil, a hned vám povím, co to bylo. Drvoštěp poděkoval a odporoučel se, vrátil se k svému oslu, který byl přivázán venku, vzal jej za uzdu a šel domů. Za nějaký den se drvoštěp obrátil na lazebníka a domlouval se – jako by se mezi nimi nebylo nic stalo – že by se on a jeden jeho kamarád rádi svěřili mistrově obratné ruce. Ujednali si pevnou cenu za oba výkony. Když Alí Sakkál vyholil řádně drvoštěpovi temeno, otázal se, kde že je ten kamarád. Venkovan odpověděl: „Ale stojí tady venku, hned tu bude." Vyšel a vrátil se, veda za sebou osla na uzdě. „Tady je můj kamarád, koukej, ať ho oholíš." „Tohohle holit!" zvolal zaražený lazebník, „dost na tom, že jsem se tak snížil a dotkl se tebe, a ty na mně budeš ještě chtít, abych sahal na tvého osla? Ať už jste pryč, sic vás pošlu do džehennem." A už je hnal oba z krámu.

„Drvoštěp šel rovnou k chalífovi, a když ho k němu uvedli, vypravoval, co se sběhlo. „Dobrá," řekl pán všech věřících a zvolal na jednoho z hodnostářů: „Hned mi sem přiveďte Alího Sakkála i s břitvami!" Než minulo deset minut, stál holič před ním. „Pročpak se zdráháš oholit kamaráda tohoto muže?" ptal se chalífa lazebníka. „Neujednali jste si to tak spolu?"

„Pravda, ó chalífo, bylo to tak sjednáno, ale kdopak kdy nazýval osla kamarádem nebo kdo kdy slyšel, aby se s oslem zacházelo jako s pravověrcem?"

„Snad máš pravdu," chalífa na to, „ale komupak kdy napadlo žádat, aby bylo sedlo zahrnuto do nákladu dříví. Ne, ne, teď je řada na drvoštěpovi. Chop se osla, sic poznáš, jak se trestá neposlušnost." A tak nezbývalo holiči než připravit spoustu mýdlové pěny, namydlit zvíře od hlavy k ocasu a oholit je před chalífou a celým dvorem a všichni okolo se mu vysmívali, pošklebovali a dělali si z něho úštěpky. Chudý drvoštěp byl propuštěn s přiměřeným peněžitým darem; historka letěla od úst k ústům a celý Bagdád velebil spravedlnost knížete věřících."

KAPITOLA XIV.: O MUŽI, S NÍMŽ SE HADŽI BABA SETKAL A JAKÉ NÁSLEDKY TOTO SETKÁNÍ MĚLO

Opustil jsem Semnán s lehkým srdcem – vyhojil jsem si svou polámaninu – byl jsem mlád a hezký – v měšečku mi cinkalo dvacet túmánů, které jsem si uspořil v Mešhedu – a získal jsem nové zkušenosti. Umínil jsem si, že svléknu dervíšský šat, jakmile dorazím do Tehránu, a že se vynasnažím povznést se v životě k něčemu vyššímu.

Když jsem byl už den cesty za Tehránem, vesele si vykračuje a zpívaje z plna hrdla píseň o lásce Lejly a Medžnúna, dohonil mě jakýsi kurýr, dal se se mnou do řeči a pozval mě, abych se s ním podělil o jídlo. Poněvadž byl parný den a horko mě už zmáhalo, rád jsem jeho pozvání přijal. Usadili jsme se na břehu potůčku nedaleko žitného pole a kurýr sňal svému koni uzdu a pustil jej, aby se pásl na osení. Pak vylovil z hlubokých kapsářů svých jezdeckých kalhot kapesní šátek, v němž bylo zabaleno několik hrudek studené rýže a dva tři plátky chleba, rozprostřel to mezi nás a přidal k tomu ještě několik zkyslých tvarůžků, které vysypal z pytlíku, jenž byl zavěšen na předním oblouku jeho sedla. Z týchž kalhot, které obsahovaly i jeho střevíce, zásobu tabáku, pohárek k pití a hromadu jiných užitečných věcí, vytáhl půl tuctu syrových cibulí a doplnil jimi hostinu. Pustili jsme se do jídla s takovou chutí, že jsme v minutce dospěli k melancholickému poslednímu chodu, totiž k olizování prstů. Pak jsme ty hody spláchli vodou z potůčku a teprv tehdy (taková byla naše hltavost) jsme pomyslili na to, vyptat se jeden druhého na cíl cesty. Poznal podle mého oblečení, že jsem dervíš. Byl jsem se svým vyprávěním brzo hotov. On byl kurýr asterábádského místodržícího a k mému radostnému překvapení se ukázalo, že nese šťastnou zvěst o vysvobození mého bývalého druha, šáhova básníka Askera chána, ze zajetí turkmenského. Neprojevil jsem před ním, jak nesmírně mě jeho poselství zajímá, neboť mě zkušenost

naučila životní moudrosti, ponechávat si svá tajemství pro sebe. A tak jsem se tvářil, jako bych nevěděl, že takový člověk je na světě.

Můj nový druh mi pověděl, že se básníkovi podařilo bezpečně dospět do Asterábádu; poněvadž je docela na holičkách, posílá prý jeho, aby co nejrychleji vyrozuměl básníkovu rodinu o jeho nepříjemném postavení. Vyňal také ze záňadří svěřené listy, zabalené do kapesníku, a ukázal mi je. A poněvadž byl strašně zvědavý a neuměl čísti, radostně ve mně pozdravil člověka, který mu mohl povědět, jaký asi je jejich obsah. První psaní byl básníkův pamětní spis Králi králů, v němž líčil řečí tuze poetickou muka a útrapy, jež vytrpěl od té doby, co padl Turkmenům do rukou: hlad a žízeň a surové nakládání prý nebyly ničím proti tomu, že byl zbaven pohledu na nejmilostivější, nejskvělejší perlu všeho královského, na klenot vznešenosti, pravzor vší pozemské dokonalosti, velikého Krále králů! Jako se smí těšiti nejbídnější zeměplaz z blahodárného tepla velebného slunce, tak prý doufá i on, nejnehodnější z poddaných, že se zase bude hřát v paprscích královského jasu. Končil pokornou prosbou, aby nebyl pro dlouhou nepřítomnost zbaven přízně dlít ve stínu královského trůnu, nýbrž aby se směl opět ucházet o dřívější místo poblíž osoby jeho veličenstva a aby mu bylo ještě jednou dovoleno závodit se slavíkem v opěvání půvabů a předností líbezné růže.

Druhý dopis byl určen velkovezírovi a v něm nazýval tohoto ministra, známého sešlostí a hanebnou správou veřejných věcí, planetou mezi hvězdami a hlavní kotvou státu, a ucházel se o jeho přízeň. Pak tam byl ještě podobný list jeho bývalému nepříteli, vrchnímu správci pokladnice. Potom jsem prohlédl dopisy rodině, a to ženě, vychovateli jeho syna a správci. Ženě psal o záležitostech enderúnu. Doufá prý, že zbytečně nevyhazovala za šaty a držela otrokyně v kázni, a nakonec projevil přání, aby se s nimi hned pustila do pořádání jeho šatny, neboť přišel o všecko.

Vychovateli přísně nakazoval, aby si pilně hleděl mravů jeho syna. Doufá prý, že ho učil nejlepším způsobům, hladké řeči a zdvořilosti, že dbal, aby se řádně modlil, a že ho už jistě naučil sedět na koni, vládnout kopím a střílet z pušky v plném trysku.

Správci dával všeobecné pokyny o správě statků a přísně mu nakazoval velikou šetrnost. Má prý se každý den ukázat velkovezírovi, chválit ho až do nebes, všemožně si jeho výsost zavázat a dát dobrý pozor na ženy a otroky. Jeho žena prý nemá

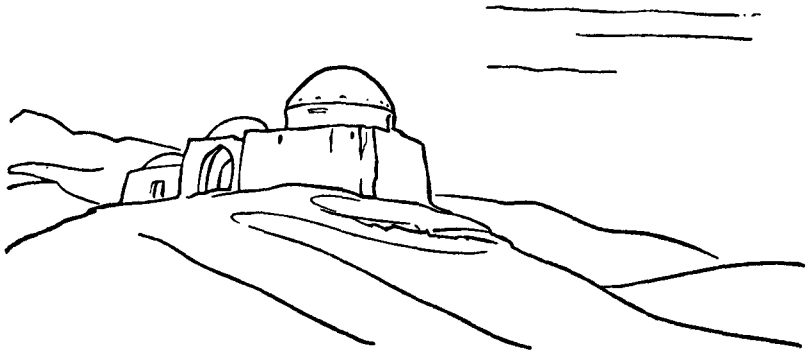
chodit příliš často do lázní, a vyjde-li si s otrokyněmi na vzduch, musí je správce doprovázet. Doufá prý, že do harému nebyly vpouštěny žádné pletichářské stařeny, zvláště Židovky, a že byly zdi, jež obklopují ženské komnaty, udržovány v pořádku, aby se zabránilo sousedskému tlachání se střechy na střechu. Nařizoval, aby se už černému otroku Džouherovi nepovoloval volný přístup do enderúnu, a kdyby byl s některou otrokyní přistižen při důvěrnostech, aby byli oba zmrskáni. Končil přáním, aby správce štědře odměnil posla za to, že přináší rodině tak dobré zprávy.

Listy jsem zase složil a ty, jež byly opatřeny pečetí, jsem opět zapečetil a vrátil poslovi. Ten zřejmě doufal, že dostane velkou odměnu za první zprávy o básníkově zachránění, a svěřil se mi, že z obavy, aby ho nikdo nepředhonil, ujížděl ve dne v noci. A dodal ještě, že koně, na němž jede, uzmul násilím nějakému sedlákovi a zanechal mu svou zchvácenou kobylu, aby ji za ním přivedl.

Ještě jsme chvilku hovořili, a tu ho asi zmohla únava a upadl v hluboký spánek. Hleděl jsem na něho, jak tak přede mnou ležel roztažen v trávě, a začal jsem uvažovat, jak snadno bych mu mohl vypálit rybník. Znal jsem zevrubně básníkovy osudy, ba částečně jsem je s ním prožíval, čím déle jsem přemýšlel, tím více jsem se utužoval v přesvědčení, že mám právo, abych o jeho zachránění přinesl první zprávu. – A kůň, ten přece náleží mně stejně jako jemu, a nebude ho dlouho postrádat, neboť sedlák, který mu přivádí jeho vlastního koně, jistě není daleko. A tak jsem bez dalšího otálení rozbalil šátek, který měl ještě na klíně, popadl jsem dopis pro správce, vskočil na koně, polehtal jej třmeny po slabinách a ujížděl tryskem. A v malé chvilce jsem měl k hlavnímu městu o hodně blíž a zanechal jsem spáče daleko za sebou.

Cestou jsem přemítal, jak si nyní počínat a jak se nejlépe uvést v básníkově rodině, aby se mé vyprávění podobalo pravdě a abych si zajistil odměnu, jež byla určena kurýrovi. Počítal jsem, že mám před ním náskok při nejmenším jednoho dne, neboť až se probudí, bude jistě muset jít hezký kus pěšky, než sežene jiného koně, a bylo velmi pochybné, že by mohl dostat zpátky svého dřívějšího. Také bylo málo pravděpodobné, že mu opěšalému někdo uvěří, co se přihodilo, a půjčí mu koně k další cestě. Umínil jsem si tedy, že hned po příjezdu do Tehránu prodám koně i s výstrojí, ať za něj dostanu co dostanu, a vyměním dervišský oděv za tamější kroj. Pak se přistrojím, abych vypadal, jako bych přicházel z daleka, zaklepu na

vrata básníkova domu a budu vypravovat nějaký věrohodný příběh, což bude docela snadné, poněvadž jsem obeznámen se všemi podrobnostmi Askerových osudů.

KAPITOLA XV.: HADŽI BABA DORAZÍ DO TEHRÁNU A JDE DO DOMU BÁSNÍKOVA

Do Tehránu jsem přijel časně ráno branou šáha Abdula Azíma, zrovna když se otvírala, a hned jsem šel prodat koně na dobytčí trh, který se tam každodenně koná. Prokázal mi výborné služby, neboť od chvíle, kdy jsem tak spěšně opustil kurýra, ujížděl jsem plnou rychlostí. Leč handlíř, kterému jsem jej předvedl, přesvědčil mě jasně, že je samá chyba; proto bych byl přijal jakoukoli nabídku. Prý je to *čep* – má prý *eble* – je starý a byly mu už opalovány zuby, zkrátka má všechny vlastnosti, jež kůň nemá mít. Proto jsem byl překvapen, když mi za něj nabídl pět túmánů, přihodím-li uzdu a sedlo. I on byl asi překvapen, když jsem ho vzal za slovo a přijal jeho nabídku. Polovinu mi vyplatil hotově a za zbytek mi nabízel vychrtlého osla, ale to jsem odmítl, a tak mi slíbil zaplatit dluh, až se zase sejdeme. Příliš jsem spěchal, a proto jsem s ním nemohl dál smlouvat; pak jsem pospíchal rovnou do bazaru. Tam jsem si koupil černou čepici, odložil dervíšskou tiaru a vystrojil se tak, aby mě považovali za pocestného, který přišel z daleka. Teprve pak jsem se vyptal na cestu k básníkovu obydlí.

Dům stál v příjemné čtvrti, obklopen zahradami, v nichž rostly topoly a granátové stromy, v ulici, kterou tekl potok vroubený nádhernými *činárv.* Avšak dům sám jako by opravdu svědčil o

pánově nepřítomnosti. Vrata nebyla dovřena a nikde se nic nehýbalo.

V prvním dvoře bylo sotva znát, že je dům obydlen. To byla špatná čáka na slibovanou odměnu. Teprve když jsem se dostal do místnosti nad vchodem, viděl jsem muže asi padesátiletého, který seděl na plstěném koberci a kouřil kaliján. Byl to sám názir (správce), kterého jsem hledal.

Rovnou jsem na něho volal: „Dobré noviny! Chán je na cestě domů."

„*Jání če?* – Co tím myslíš?" řekl. „Jaký chán? Odkud? Kdy?"

Když jsem mu věc vysvětlil a odevzdal mu dopis, zřejmě upadl ve zmatek, v němž se mísila předstíraná radost s nelíčeným zármutkem, ohromením a starostmi.

„Ale jsi si tím opravdu jist," pravil, „že je chán živ a zdráv?"

„To si myslím," řekl jsem, „a než mine zítřek, přinese ti jiný kurýr bližší podrobnosti o jeho zachránění a také dopisy králi, vezírům a spoustu jiných."

Tu se jal vyrážet všelijaké nesouvislé výkřiky: „To je mi pěkná věc! Jaký prach to padl na naše hlavy! – Kam jen půjdu! – Co si počnu!"

Když se poněkud vzpamatoval, snažil jsem se ho pohnout, aby mi vysvětlil, proč je tak vzrušen a proč ho uvádí zpráva, která je přece radostná, v rozčilení a zmatek. Ale všechno, co jsem z něho mohl dostat, bylo: „Jistě je mrtev, musí, musí být mrtev, všichni přece říkají, že je mrtev. Jeho ženě se zdálo, že přišla o svůj největší zub, který jí působil tak krutou bolest, a tedy je mrtev. Ostatně král to tak ustanovil. Nemůže a nesmí být živ."

„Dobrá," já na to, „tak je tedy mrtev, budiž. Říkám jen tolik, že tomu není ani týden, co byl v Asterábádu, a než mine další týden, dosvědčí to osobně svým příchodem do Tehránu."

Názir seděl ještě chvíli v udivení a zadumání a pak se rozpovídal: „Nebudeš se divit mému zmatku, až ti povím, co se tu stalo od té doby, kdy se rozšířila pověst o jeho smrti. Předně se zmocnil šáh všeho jeho majetku: dům, zařízení, dobytek i gruzínské otrokyně má dostat Chur Alí mírzá, jeden z mladších synů královýchjeho vesnice připadla velkovezírovi, jeho místo bude asi uděleno mírzovi Fuzúlovi, a koruna všeho, žena se mu provdala za vychovatele jeho syna. Řekni tedy sám, nejsem-li právem udiven a zmaten?"

Dal jsem mu arci za pravdu a řekl jsem: „Ale ještě něco, copak bude s mou odměnou?"

„Ó, co se toho týče," odpověděl názir, „ode mne se nemůžeš nadít

ničeho, neboť mně jsi žádné radostné zvěsti nepřinesl. Můžeš se hlásit o odměnu u pána, až přijede, ale já ti nemohu dát nic."

Tak jsem tedy odešel se slibem, že se v příštích dnech vrátím, a přenechal jsem názira jeho úvahám.

KAPITOLA XVI.: HADŽI BABA DĚLÁ PLÁNY DO BUDOUCNA A ZAPLETE SE DO HÁDKY

Rozhodl jsem se počkat na básníkův příjezd a pokusit se, zda bych jeho vlivem nemohl dosáhnout nějakého postavení, v kterém bych si mohl vydělávat vezdejší chléb poctivě a jež by mi dovolilo dostat se v životě trochu dále, abych se nemusel uchylovat k podvodným kouskům jako dotud. Vždyť už mi bratření s luzou lezlo krkem. Měl jsem před očima tolik příkladů, jak se lidé původu stejně nízkého jako já ve světě povznesli a získali bohatství a pocty, že jsem se už v duchu viděl velkým pánem a uvažoval dokonce o tom, jak si budu počínat, až budu velkovezírem.

Říkal jsem si: „Vždyť hlavní šáhův oblíbenec Ismáíl beg tilái neboli Zlatý byl jenom ferrášem, stavěčem stanů. Není ani hezčí ani výmluvnější než já, a kdybych někdy měl příležitost, změřit se s ním v jezdeckém umění, myslím, že bych mu dík turkmenské škole ukázal, čemu se říká jízda na koni, přes všecku jeho proslulost. A dál, ten slavný vrchní správce pokladnice, který plní královy truhlice zlatem a na své při tom nezapomíná – co ten je zač? Syn holičův je právě tak dobrý jako zelinářův a v tomto případě dokonce mnohem lepší, protože já dovedu číst a psát, kdežto jeho výsost neumí, jak se povídá, ani to ani ono. Jí a pije, co hrdlo ráčí, každý den obléká nový kabát a hned po šáhovi si vybírá z nejkrásnějších dcer Persie. Při tom nemá ani polovinu mého rozumu a mých schopností, neboť podle toho, co lidé povídají, je sotva něco víc než *chari bá tešdíd* neboli korunovaný osel,"

Tyto úvahy mě docela zaujaly a rozvíjel jsem je dál a dál, jak jsem tak seděl opřen zády o zeď v jedné z živých ulic vedoucích k bráně královského paláce. Vábné předtuchy příští velikosti roznítily nakonec mou obraznost do té míry, že jsem na cestě domů s bezděčnou zpupností rozháněl chodce, jako by se člověku s tak vznešenými záměry měla uctivě uvolňovat cesta. Jedni na mě udiveně civěli, druzí mi nadávali, jiní mě měli za blázna. Když jsem

se konečně vzpamatoval a pohlédl na své rozedrané, žebrácké šaty, musil jsem se smát jejich údivu a své pošetilosti a rovnou jsem zamířil ke krejčovskému bazaru, rozhodnut, že prvním mým krokem do nového života bude opatřit si slušný oděv.

Jak jsem si razil cestu zástupem, byl jsem zastaven divokou vádou tří mužů, kteří si spílali s nevídanou zuřivostí. Protlačil jsem se kruhem, který se kolem nich utvořil. A k svému ohromení jsem spatřil, jak kurýr, jehož jsem podvedl, podporován jakýmsi sedlákem, útočí na handlíře a strhuje ho s koně, kterého jsem mu prodal.

„To je můj kůň," volal sedlák.

„To je mé sedlo," volal kurýr.

„Obojí je moje," křičel handlíř.

Hned jsem poznal, v jakém nebezpečí jsem se octl, a chtěl jsem se ztratit; ale tu mě handlíř zpozoroval, popadl mě za pás a řekl: „Tady je člověk, od něhož jsem toho koně koupil." Jakmile mě kurýr poznal, vylila se všechna prudkost hádky na mou hlavu, jako když se roztrhne bouřkové mračno; div jsem pod tím hromobitím neklesl. „Darebáku, zloději, taškáři," hučeli mi do uší bez oddechu a milosrdenství.

„Cos udělal s mým koněm?" křičel jeden. – „Vrať mi sedlo," ječel druhý. – „Sem s mými penězi," řval třetí. – „Před kádího s ním," volal zástup.

Marně jsem vřeštěl, přísahal, vzdoroval, nadarmo jsem ukazoval smířlivou a povolnou tvář: v prvních deseti minutách nebylo možno domoci se sluchu; všichni mě zasypávali vášnivými stížnostmi.

Kurýrův vztek nebylo lze utišit. Sedlák žaloval na spáchanou křivdu. Handlíř mě zahrnoval nadávkami, že jsem na něm vylákal peníze. Prvnímu jsem domlouval, druhému jsem se hleděl vlichotit, třetího jsem se snažil ošulit. Kurýrovi jsem řekl: „Proč se tak zlobit? Hle, tu je tvé sedlo, celé a neporušené, co tedy ještě chceš?“ Sedlákovi jsem domlouval: „Vždyť bys nemohl vyvádět víc, kdyby bylo tvé zvíře zcepenělo. Vezmi si je, vrať se a děkuj Alláhovi, že to nedopadlo hůře.“ Avšak na koňaře jsem si vyjel s hořkostí ošizeného: „Jak si troufáš vyčítat mi podvod, když přece sám víš, žes mi dosud zaplatil jen polovic smluvené ceny a žes mi chtěl za druhou polovinu nastrčit oslí mršinu?“

Nabízel jsem se, že mu vrátím peníze, ale odmítl. Chtěl, abych mu ještě zvlášť zaplatil za stáj a píci pro koně. Z toho povstala nová hádanice; oba jsme měli pádné důkazy, ale navzájem jsme se nepřesvědčili. Proto jsme se domluvili, že se odvoláme k rozhodnutí dárúgy neboli policejního úředníka.

Našli jsme ho na jeho stanovišti na bazarové křižovatce; byl obklopen několika sluhy, kteří měli dlouhé hole a byli hotovi dát bastonádu každému, kdo se prohřeší proti zákonu. Vypovídal jsem jako první, vylíčil jsem případ do nejmenších podrobností a zvlášť jsem zdůraznil, že mě handlíř chtěl ošidit. Handlíř odporoval a dokazoval, že mu kůň vlastně nenáležel, protože byl kradený, a že tedy nemusí nést náklady za jeho vydržování.

Dárúga byl případem zmaten, nevěděl si rady a odmítl

prostředkování. Užuž nás chtěl poslat ke kádímu, když se tu ozval mezi zevlouny jakýsi chatrný stařeček: „Jaképak nesnáze s tak jasnou věcí? Handlíř zaplatí Hadžimu druhou polovici ceny a Hadži mu pak nahradí výlohy za ustájení koně."

Všichni kolem volali: *„Bárak alláh! Bárak alláh!* Chvála Alláhovi!" Asi je všechny tento zdánlivě spravedlivý výrok uspokojil, a proto nás dárúga propustil v pokoji.

Bez průtahů jsem se s handlířem vyrovnal. Teprve když jsme se vypořádali, začal handlíř zkoumat správnost rozhodnutí a tvářil se velice překvapeně, když mu napadlo, že mu měla být přiznána náhrada za opatrování koně, ať už mi zaplatil plnou cenu nebo jen polovičku. Nejspíše poznal, že byl také jednou v životě napálen. Měl jsem však štěstí, že se jeho vztek obrátil proti dárúgovi – prohlašoval ho veřejně za pomatence, který má tak málo právní znalosti jako on sám poctivosti.

KAPITOLA XVII.: HADŽI BABA SI OBLEČE NOVÉ ŠATY, ZAJDE DO LÁZNÍ A RÁZEM JE Z NĚHO JINÝ ČLOVĚK

byl jsem nesmírně šťasten, že jsem mohl udělat tečku za touto nepříjemnou příhodou, kterou jsem si sám uvalil na krk, a blahopřál jsem si k lacinému vyváznutí. Znovu jsem zamířil ke krejčovskému bazáru, zašel k prvnímu krámku hned u brány a poptával se na cenu červeného sukna, z něhož jsem si v své ctižádosti chtěl dát ušít berúní neboli plášť. Doufal jsem, že mi zjedná takovou úctu, s jakou jsem sám vždy vzhlížel k lidem, kteří nosili berúní. Majitel krámu si mě změřil od hlavy k patě a řekl: „Tak tedy berúní, podívejme se! A pro kohopak jej potřebuješ a kdo jej zaplatí?“

„No pro sebe ovšem,“ odpověděl jsem.

„A načpak potřebuje chudák jako ty berúní? Jen mírzové a chánové jej nosí, a ty jistě nejsi takový pán.“

Chtěl jsem mu zlostně odseknout, ale tu šel okolo dallál neboli potulný vetešník, který právě nesl na prodej ranec obnošeného šatstva všeho druhu. Obrátil jsem se tedy na něho, ačkoli mě prodavač neustával volat nazpět; pozdě litoval, že mě tak unáhleně

odpudil. Zašli jsme do nedaleké mešity a tam v koutě chodby sňal dallál své břemeno a rozložil přede mnou zboží. Na první pohled se mi zalíbila vesta z jemného, měňavého hedvábí, zdobená vpředu zlatými prýmky a zlatými knoflíky; zeptal jsem se, co za ni chce. Dallál vychvaloval její krásu i můj vkus a zapřísahal se, že náležela jednomu z šáhových gruzínských milců, který ji měl jen dvakrát na sobě. Pohnul mě, abych si ji vyzkusil, a obcházel kolem mne volaje bez ustání: „Mášalláh, mášalláh! Alláh budiž pochválen!“ To mi dělalo tak dobře, že jsem mermomocí chtěl ještě nějaký šál, který by se nádherou vyrovnal vestě. Vytasil se tedy se starým kašmírským šálem, celým děravým a vyspravovaným. Ujišťoval mě, že prý kdysi náležel jedné dámě z královského harému a že mi jej přenechá za levný peníz. Z ješitnosti jsem dal přednost starému kašmírskému šálu před novým kirmánským, který jsem mohl dostat za stejnou cenu, a ovinul jsem si jej kolem pasu tak, abych skryl všechny díry. Teď už mi chyběla k úplné výstroji jenom dýka a i ta se našla v dallálově ranci. Když jsem byl takto vystrojen, nemohl jsem se zdržet, abych mu neprojevil své uspokojení, a on mě horlivě ubezpečoval, že se v celém Tehránu nenajde hezčí a lépe oblečený muž.

Ale když došlo na účtování, ukázal se rub věci. Dallál mě ujišťoval o své poctivosti, že prý není jako ostatní dallálové, kteří žádají sto a spokojí se s padesáti, a mohu prý vzít jed na to, co řekne. Pak ode mne požadoval pět túmánů za kabátec, patnáct za šál a čtyři za dýku, všeho všudy čtyřiadvacet túmánů.

Jakmile jsem uslyšel cenu, bylo po radosti, neboť jsem měl v kapse pouhých dvacet túmánů; už jsem se chystal svléknout svou nádheru a vrátit se zase k starým šatům, ale dallál mě zarazil a řekl: „Snad pokládáš tu cenu za trochu vysokou, ale při mé hlavě a tvé duši, prodávám, zač jsem koupil – pověz kolik dáš?“ Odpověděl jsem, že o tak vysoké ceně s ním ani nemohu jednati, ale že koupím, spokojí-li se s pěti túmány. Toto podání stroze odmítl, i svlékl jsem se a vrátil mu jeho věci. Posbíral své zboží a obchod byl zřejmě zmařen; tu však náhle řekl: „Cítím k tobě jakousi náklonnost a udělám pro tebe, co bych neudělal pro vlastního bratra – za deset túmánů je všecko tvoje.“ Znovu jsem odmítl a stáli jsme a handrkovali, až jsme se konečně dohodli, že mu dám šest a jeden nádavkem pro dobrou vůli. Řečeno a vykonáno.

Dallál se se mnou rozloučil, já sebral své nákupy a rozhodl se zajít do lázní a tam se vystrojit. Cestou jsem si přikoupil pár zelených

trepek, modrou hedvábnou košili a karmínově červené hedvábné kalhoty, zavázal všecko do kapesního šátku a ubíral se do lázní.

Nikdo si nevšiml mého příchodu, neboť člověk vypadající tak nuzně jako já nemohl vzbudit pozornost, ale utěšoval jsem se, že se všecko změní, jen až obléknu nové šaty. Svůj uzlík jsem odložil v koutě, kde jsem se svlékal, zahalil se do osušky a vešel do lázně.

Tady si byly všecky třídy rovny, alespoň na pohled, a já si lichotil, že budu obdivován pro svou pěknou postavu, širokou hruď a štíhlý pás. Zavolal jsem si jednoho z dalláků (lázeňských sluhů), aby mě obsloužil a provedl na mně všecky možné způsoby ruční masáže a tření žínkou; přikázal jsem mu také, aby mi oholil hlavu a připravil si potřeby k barvení bradky, knírů, kadeří i rukou a chodidel, a aby se přichystal k odstraňování chloupků. Zkrátka oznámil jsem mu, že mám v úmyslu podrobit se celé proceduře očisty.

Dallák začal s hnětením a vykřikoval obdivem nad mou širokou hrudí; já se choval, jako bych byl zvyklý takové chvále a pozornosti, neboť jsem si byl jist, že udělám v nových šatech dojem. Říkal mi, že jsem nemohl přijít v šťastnější chvíli, neboť prý zrovna obsluhoval jakéhosi chána, jemuž šáh daroval čestný šat za to, že přinesl z Ispahánu první melouny; a hvězdopravci mu prý poradili, aby šel do lázní právě v tuto hodinu, která prý je nejvhodnější pro oblékání nových šatů.

Když jsme byli hotovi, přinesl mi dallák suchý ručník a zavedl mě na místo, kde jsem si nechal šaty. S jakým potěšením jsem rozvazoval uzlík a hleděl na svou parádu! Připadalo mi, jako bych se postupně obnovoval, jak jsem si oblékal kus po kuse. Nikdy předtím jsem nebyl oblečen v hedvábí. Natáhl jsem si kalhoty ledabyle jako pravý švihák. S rozkoší jsem naslouchal šustění své vesty a ohlížel jsem se, zda se na mne lidé dívají, šál jsem si otočil podle nejnovější módy, aby vpředu splýval a vzadu byl pěkně rozprostřen. A když se mi za pasem zatřpytila dýka, připadalo mi, že nic nemůže předstihnout dokonalost mého vystrojení. Vršek čepice jsem si vmáčkl přesně po kádžárském neboli královském způsobu a posadil si ji hodně na stranu. Když mi pak lázeňský přinesl zrcadlo na znamení, abych už zaplatil, zdržel jsem ho notně samým shlížením, čechráním vlasů za uši a nakrucováním knírů. Pak jsem mu slušně zaplatil, dal jsem si k němu staré šaty do úschovy a vyšel důstojně jako významný muž.

KAPITOLA XVIII.: BÁSNÍKŮV NÁVRAT ZE ZAJETÍ. JEHO NÁSLEDKY PRO HADŽI BABU

Zamířil jsem k básníkovu domu v naději, že se o poetovi něco dovím. Už s horního konce ulice jsem spatřil, jak se u vrat tísní zástup lidí, a za chvíli jsem už věděl, že básník právě přijel a obřadně vešel do domu přes střechu místo dveřmi. Takový je obyčej, když se člověk pokládaný za mrtvého vrátí domů živ a zdráv.

Protlačil jsem se davem, šel rovnou do místnosti, kde básník odpočíval, blahopřál jsem mu k šťastnému návratu a všemožně dával najevo radost. Ale on mě nepoznal. Ani když jsem mu vyložil, kdo jsem, nemohl uvěřit, že se z otrhaného rošťáka, jehož znával, stal takový úpravný a hezký chlapík.

Pokoj byl plný lidí; někteří se z jeho návratu radovali, jiní byli rozmrzelí. K těmto druhým náležel i mírzá Fuzúl, muž, který měl nastoupit na jeho místo. Byl nejhorlivější z pochlebníků, holdujících básníkovi. Provolával neustále: „Tvé místo zelo prázdnotou a naše zraky jsou osvíceny“ arci, jen dokud neodešel z místnosti. Náhle bylo slyšet velký šum, dveře se otevřely a vešel posel, který přinášel rozkaz od šáha, aby se mu básník hned přišel ukázat. Poslechl a šel k šáhovi jak byl, v zaprášených šatech a botách.

Společnost se rozcházela. Opustil jsem dům s úmyslem, že příští den zase přijdu. Když jsem vycházel ze dvora, potkal jsem názira, s nímž jsem, jak známo, den předtím mluvil. Nevypadal jako by měl radost z básníkova návratu. „Ve jménu Alláhově,“ řekl jsem mu, „teď vidíš, že se má slova naplnila: chán žije!“ „Svatá pravda,“ pravil vzdychaje, „žije a kéž žije dlouho! Ale Bůh je veliký!“ Zabručel ještě dvě tři podobné věty a odcházel, zřejmě sklíčen zármutkem a starostmi.

Po zbytek dne jsem se potuloval městem a stavěl vzdušné zámky. Bloumal jsem po bazarech, zacházel do mešit a lelkoval mezi povaleči, jichž je kolem brány královského paláce vždycky plno. Novinkou dne byl básníkův návrat a slyšení, které mu šáh udělil. Podle jedné verse rozhodlo prý jeho veličenstvo, že to tak nemůže být, že je mrtev a musí zůstat mrtev. Jiní zase říkali, že král byl té zprávě rád a kázal vyplatit doručiteli deset túmánů. Pravdou však bylo, že básníkovo zmrtvýchvstání krále mrzelo, neboť mařilo jeho opatření o poetově domu a majetku, a proto ho nehodlal přijmout milostivě. Avšak Asker, který dobře znal královu vášnivou zálibu pro básnictví, zvláště pro ten

druh, který na něho pěje chvály, předvídal takový případ a měl pohotově skladbu, kterou napsal v turkmenském zajetí a kterou ve vhodné chvíli přednesl jakoby spatra. A tak se odliv královské přízně změnil v příliv: ústa mu byla naplněna zlatem a byl oblečen v nádherný oděv a navráceny mu hodnosti i statky.

Hned jsem k němu jako samozvaný chráněnec zašel s blahopřáním a od té doby jsem nevynechal žádnou jeho ranní audienci. Když jsem poznal, že je mi příznivě nakloněn, pověděl jsem mu, v jakém jsem postavení a prosil jsem, aby mě buď přijal do svých služeb, nebo mě doporučil některému ze svých známých. Vypátral jsem, že názirova sklíčenost při pánově návratu pramenila z obavy, aby se nepřišlo na všelijaké podvůdky, kterými poškozoval svěřený majetek. Poněvadž jsem doufal, že bych snad po něm mohl dostat místo, vystoupil jsem jako nadšený zastánce básníkových zájmů a odhalil jsem mu všecko, co jsem o hříšcích jeho služebníka věděl. Ale nepovedlo se mi to, buď že dovedl prohlédnout lidi lépe, než bych byl do něho řekl, nebo že se názir dovedl očistit z nařčení a mne očernit; nevím. Dopadlo to tak, že názirovi bylo ponecháno jeho místo a já jsem pokračoval v ranních návštěvách.

Jednoho rána mě Asker konečně zavolal k sobě a řekl: „Hadži, příteli, víš dobře, jak jsem ti stále vděčný, žes ke mně byl laskav, když jsme spolu byli v turkmenském zajetí. Nyní ti chci dokázat svou vděčnost skutkem. Právě jsem tě co nejlépe doporučil mírzovi Ahmakovi, který je králův hekím báší neboli osobní lékař a hledá pomocníka. Nepochybuji, že tě naučí svému umění, budeš-li mu vyhovovat, a uvede tě na cestu k štěstí. Stačí, představíš-li se mu a řekneš, že přicházíš ode mne; hned tě zaměstná.“

Necítil jsem nejmenší chuť k lékařskému povolání, ba po tom, co vypravoval dervíš, jsem tímto stavem pohrdal. Leč mé postavení bylo zoufalé. Utratil jsem poslední dinár a tak mi nezbývalo, než to místo přijmout. Šel jsem tedy druhého dne do hekímova domu, který stál v sousedství paláce. Když jsem vešel do praobyčejného, zanedbaného dvora, spatřil jsem několik nemocných. Někteří seděli na bobku opřeni zády o zeď, jiní stáli, podpíráni svými přáteli, nebo držíce v rukou lahvičky, a všichni čekali, až doktor vyjde z ženských pokojů a začne přijímat pacienty. Kráčel jsem dále k otevřenému oknu, pod nímž stáli ti, kdo neměli zvláštní dovolení k vstupu do pokoje, postavil jsem se mezi ně a čekal, až budu zavolán. V pokoji bylo několik lidí, kteří se přišli doktorovi poklonit, neboť každý, kdo

má nějaký úřad u dvora, přijímá každé ráno hold pochlebníků. Pozoroval jsem je a poznával při tom, že člověk, který chce v životě něco dokázat, musí věnovat pozornost všemu, co má vztah k velikánům tohoto světa, třeba to byli jen pes nebo kočka. Rozjímal jsem o všech strážních, které jsem prožil, a počítal jsem, jak dlouho ještě budu muset podlézat a lichotit jiným, než budu sám moci přijímat takové pozornosti. Tu jsem podle poklonkování ostatních zpozoroval, že se doktor usadil u okna a že se počalo léčení.

Hekím byl stařec vpadlých očí a vysedlých lícních kostí. Na bradě měl řídké vousy a byl skoro hrbatý. Když seděl, měl prazvláštní držení těla. Vystrkoval bradu, hlavu skláněl skoro až mezi lopatky, ruce měl v bok a prsty za pasem, takže paže byly ohnuty v loktech a tvořily po stranách trupu dva trojúhelníky. Kladl strohé, úsečné otázky, když se mu odpovídalo, mukal a vyrážel samé „hm“ a budil dojem, že myslí na všecko možné, jen ne na to, o čem je řeč. Vyslechl výčet stížností, s nimiž se na něho obraceli jeho pacienti, a prohodil několik slůvek k malému kroužku svých příživníků. Pak pohlédl na mne, a když jsem mu řekl, že jsem ten, o němž s ním hovořil básník, upřel na mne na vteřinku či dvě svůj pronikavý pohled a pak mě požádal, abych počkal, že se mnou chce mluvit mezi čtyřma očima. Zanedlouho vstal a vyšel z pokoje. Pak mě zavolali, abych za ním přišel do malého odděleného dvorku, obklopeného zdmi na všech stranách kromě jedné, kterou zaujímal chalvet neboli soukromý pokoj, v němž seděl doktor.

KAPITOLA XIX.: HADŽI BABA VSTOUPÍ DO SLUŽEB KRÁLOVA LÉKAŘE. JAKÝ JE JEHO PRVNÍ ÚKOL

Jakmile jsem se objevil, pozval mě doktor dále a požádal mě, abych se posadil. Uposlechl jsem se vší ponížeností, kterou společenská zvyklost předpisuje, když se níže postavenému člověku prokáže taková čest. Pak mi pověděl, že básník o mně mluvil velmi příznivě. Je prý na mne spolehnutí, zvlášť na mou mlčenlivost a opatrnost, viděl prý jsem hezký kus světa a vím si ve všem rady. A svěří-li se mi jakákoli tajná, choulostivá záležitost, že ji velmi obratně a podle přání provedu. Při jeho řeči jsem se opět a opět ukláněl, držel jsem ruce, přikryté okrajem rukávů, uctivě před sebou a dbal jsem, aby i mé nohy byly bedlivě zakryty. Hekím pokračoval: „Potřebuji náhodou právě člověka tvých vlastností, a poněvadž plně důvěřuji doporučení přítele Askera, chci použít tvých služeb. A buď ujištěn, vyhovíš-li mému očekávání, že z toho budeš mít prospěch a že na tebe budu pamatovat."

Pak mě vybídl, abych přisedl blíže, a řekl tlumeným, důvěrným hlasem, ohlédnuv se přes rameno jakoby ve strachu, aby ho neslyšel nikdo nepovolaný: „Věz, Hadži, že přijel nedávno ke dvoru franský vyslanec, v jehož družině je lékař. Ten nevěřící si tu už získal nemalou pověst. Léčí své nemocné způsobem nám docela novým a přivezl si truhlu plnou všelijakých léků, které neumíme ani pojmenovat. Tváří se, jako by znal spoustu věcí, o nichž jsme v Persii dosud neslyšeli. Neuznává rozdíl mezi horkými a studenými chorobami a horkými a studenými léky, jejž stanovili Galenos a Avicenna, nýbrž podává rtuť jako chladící lék. Proti větrům v útrobách nabodává břicho ostrým nástrojem. A co je nejhorší ze všeho, tvrdí, že dovede nadobro zahnat neštovice pouhým vpravením jakéhosi výtažku z krávy do naší tělesné schránky. Tento objev učinil prý nedávno jeden z jejich mudrců. Tohle tak nemůže zůstat, Hadži. Neštovice jsou mi odedávna zdrojem pohodlných příjmů. Nemohu si dovolit, abych o ně přišel jen proto, že se nějakému nevěřícímu zlíbí přijít a nakládat s námi jako s dobytkem. Nemůžeme jen tak dovolit, aby nám utrhoval chléb od úst. Poslyš však, proč potřebuji právě tvou pomoc. Velkovezír onemocněl před dvěma dny podivnou nevolností, když předtím spořádal neobvyklé množství locikového salátu a okurek máčených v slazeném octě.

Doneslo se to k franskému vyslanci, který byl osobně přítomen, když velkovezír salát pojídal. Vyslanec hned poslal svého lékaře, aby požádal o dovolení poskytnout pomoc. Jak se zdá, velkovezír a vyslanec nebyli už nějaký čas v nejlepších stycích, neboť vyslanec tuze naléhal, aby se vyhovělo jakési jeho žádosti politické povahy, kterou musel vezír s ohledem na perské zájmy odmítnout. Proto, pokládaje to za vhodnou příležitost k usmíření nevěřícího, přivolil užít doktorových služeb. Kdybych se byl včas o věci dověděl, byl bych to snadno překazil; avšak doktor dlouho neváhal a podal nemocnému lék, prý malou bílou pilulku beze vší chuti. Jako by tomu chtělo samo neštěstí; slyšel jsem, že bylo její působení zrovna podivuhodné. Velkovezír pocítil takové ulehčení, že o ničem jiném nemluví. Říká, že cítil, jak mu pilulka vyssává nevolnost z celého těla počínaje konečky prstů. Objevil prý v sobě tolik nové síly a čilosti, že se směje svému stáří a dokonce prohlašuje, že doplní počet svých žen na číslo, jež nám povolil blahoslavený Prorok. Na tom však zlo nepřestalo. Pověst o léku a franském doktorovi prolétla celým dvorem a první, o čem král dnes ráno při selámu (ranním slyšení) mluvil, byly zázračné vlastnosti pilulky. Dal si zavolat velkovezíra, aby mu opakoval všecko, co o tom kdy povídal, a když vezír mluvil o divotvorném účinku léku, zněl celým shromážděním jediný šum pochvaly a podivení. Potom se jeho veličenstvo obrátilo na mne, abych vysvětlil, kterak může tak malá věc mít tak veliké účinky. Nezbývalo než odpovědět, i poklonil jsem se co nejhlouběji, abych snáze skryl svůj zmatek, políbil jsem zemi a promluvil: „Jsem tvou obětí a zde mě máš. Ó Králi králů, ještě jsem neviděl pilulku, kterou nevěřící doktor podal služebníkovi tvého veličenstva, velkovezírovi. Ale jakmile ji uvidím, povím tvému veličenstvu, z čeho je připravena. Zatím tvůj ponížený otrok prosí Střed všehomíra, aby ráčil uvážit, že účinnou složkou léku je jistě zlý duch, nepřátelský pravé víře, neboť ten lék byl nástrojem nevěřícího, jenž našeho svatého Proroka nazývá podvodníkem a jenž neuznává zákony všemohoucího předurčení."

To všecko jsem řekl, abych otřásl rostoucím věhlasem Frankovým. Pak jsem se vzdálil usilovně přemýšleje, jak se zmocnit tajemství nevěřícího, zvláště jak se dostat na kloub jeho receptu, který vykonal takové divy. A tak mi přicházíš na pomoc v pravou chvíli. Musíš se hned s tím doktorem seznámit. Přenechávám tobě, jakým způsobem mu nahlédneš do ledví a vyloudíš z něho tajné znalosti. Ale

poněvadž bych rád získal ukázku právě toho léku, který podal velkovezírovi, neboť zítra musím o něm podati podrobnou zprávu šáhovi, bude prvním tvým úkolem v mých službách, sníst aspoň tolik salátu a okurek jako jeho výsost vezír, a rozstonat se stejně jako on. Pak vyhledáš Franka, který ti bezpochyby dá stejnou pilulku jako vezírovi, a přineseš mi ji."

Tento podivný návrh mě trochu polekal, i řekl jsem: „Jakpak mohu jít k člověku, kterého neznám? A o Evropanech kolují povídačky tak neuvěřitelné, že bych byl na rozpacích, jak se chovat. Dej mi tedy, prosím, pokyny, jak si mám vésti."

Mírzá Ahmak odpověděl: „Jejich mravy a zvyky jsou, pravda, docela jiné než naše. Snad si o nich utvoříš jakousi představu, když ti povím, že si neholí hlavu a nenechávají růst bradu jako my, nýbrž dělají pravý opak, neboť na jejich bradách bys marně hledal sebemenší chloupek a jejich hlavy jsou tak vlasaté, jako by byli učinili slavný slib, že se jich nikdy nedotknou. Také nesedívají na zemi jako my, nýbrž na jakýchsi plošinkách. Nejedí po našem způsobu rukama, nýbrž železnými háky. Věčně přecházejí, my raději sedíme. Šaty nosí upjaté, my volné. Píší zleva doprava, my zprava doleva. Nikdy se nemodlí, my pětkrát denně. Zkrátka, dalo by se o nich povídat do nekonečna. Je však jisté, že jsou nejšpinavějším národem světa, neboť nemají nic za nečisté. Beze vší štítivosti jedí zvířata všeho druhu od vepře až po želvu, a ani jim nepodřezávají krk. Také pitvají mrtvoly, aniž se potom očistí, ba ani nepokládají za nutné vykoupat se po vykonání odporných tělesných potřeb v horké vodě nebo se aspoň otřít pískem."

„A je pravda," tázal jsem se, „co se říká o jejich popudlivosti, že se hned bijí na život a na smrt, když se náhodou zapochybuje o jejich slově a když je někdo nazve lháři?"

„I to se o nich říká," odpověděl doktor, „ale takový případ se mi ještě nestal. Poslyš však tuto výstrahu. Kdyby se snad podivovali něčemu, co ti náleží, ne abys řekl, jako je zvykem mezi námi: „Přijmi to darem, je to tvé." Hned by tě vzali za slovo a ponechali si to, což by přece bylo nemilé a proti tvému úmyslu. Vůbec se musíš snažit říkat pouze to, co si opravdu myslíš, neboť tak to mají rádi."

„Ale je-li tomu tak," řekl jsem, „nemyslíš, že franský lékař hned postřehne lež v mých ústech, budu-li při plném zdraví předstírat, že jsem nemocen a potřebuji lék, když jej hodlám dát jinému?"

„Ne, ne," řekl hekím, „musíš onemocnět, opravdu onemocnět, jak

víš, a pak to nebude lež. Jdi, příteli Hadži," a tu mě vzal kolem krku, „jdi, najez se okurek, a hleď, ať tu mám pilulku ještě dnes večer." Po těchto slovech mě pak něžně strkal z pokoje a přitom mi všemožným lichocením bránil v dalších námitkách. A tak jsem odcházel nevěda, mám-li se nad tímto novým obratem svého osudu smát nebo plakat. Rozhodně jsem si nechtěl zkazit žaludek jen tak, aniž mi byla zaručena odměna, i otočil jsem se na podpatku a vracel se k hekímovi rozhodnut, že se s ním napřed pevně dohodnu. Ale – v pokoji, kde jsme spolu mluvili, jsem ho už nenašel; nejspíše se zatím vrátil do svého harému. A tak mi nezbývalo než pokračovat v svěřeném úkolu.

KAPITOLA XX.: HADŽI BABA OŠIDÍ HNED DVA SLUHY AESKULAPOVY: NA JEDNOM VYLOUDÍ PILULKU A NA DRUHÉM ZLAŤÁK

Vyptal jsem se, kde vyslanec bydlí, a ubíral se k jeho domu rozhodnut, že vyhovím hekímovu přání a přivodím si cestou bolení. Leč po bedlivějším uvážení jsem si uvědomil, že zkažené trávení není na prodej a že si je nemůžeme opatřit, kdykoli si zamaneme; neboť třebas locikový salát s okurkami nesvědčil starému velkovezírovi, nepochybně by jej útroby člověka tak mladého jako jsem byl já snadno strávily.

Přesto jsem si umínil, že si pomohu k pilulce lstí, nebudu-li si ji moci opatřit obvyklou cestou. Řekl jsem si: kdybych předstíral nevolnost, doktor by nejspíš ve mně poznal podvodníka a hnal by mě horempádem z domu; zvolím tedy snazší lest, budu se vydávat za sluhu z královského harému a vybásním si už nějakou historku, která mi snad pomůže k úspěchu. – I zašel jsem na bazar do krámku se starým šatstvem a vypůjčil jsem si plášť, jaký nosívají písaři. Místo dýky jsem si strčil za pás svitek papíru a lichotil jsem si, že se mohu vydávat za víc než za obyčejného sluhu.

Vyslancovo obydlí jsem našel snadno. Maje dobře na paměti vše, co mi mírzá Ahmak vypravoval, blížil jsem se k dveřím doktorova bytu váhavě a s obavami. V chodbě domu se tísnily zástupy chudých žen s dětmi na rukou; dověděl jsem se, že přišly požádat o ten nový prostředek proti neštovicím, který Frankové, prý z politických důvodů, horlivě rozdávají. Protože doktor vykonával operaci zadarmo, neměl

nouzi o pacienty, zvláště z chudších tříd. Vždyť si k perskému lékaři nikdo nemůže troufat zajít bez pěkného daru nebo bez tučného honoráře.

Vešel jsem a spatřil jsem muže, sedícího uprostřed místnosti u vyvýšené dřevěné desky, na které byly bez ladu a skladu nakupeny krabičky, knihy, všelijaké nástroje a pomůcky, kdoví k čemu dobré. Doktor byl oblečením a celým zjevem nejpodivnější nevěřící, jakého jsem kdy viděl. Na jeho bradě a horním rtu nebylo ani chloupku, jak tomu bývá u kleštěnců. Hlavu měl proti všemu mravu nepokrytou a kolem krku měl jakousi těsnou pásku s podivnými přístroji po obou stranách čelisti, jako by úzkostlivě zakrýval nějakou ránu nebo chorobu. Jeho šaty přiléhaly těsně k tělu a zvláště jeho kabát byl střižen v ostrých úhlech a tak úsporně, že bylo zřejmo, jak je sukno v jeho zemi vzácné a drahé. Zejména dolní část jeho oděvu byla pohoršlivá; ač byl v místnosti, měl boty na nohou a ani v nejmenším se neohlížel na to, že šlape po koberci. To mě tuze zarazilo, neboť to přece odporovalo všem předpisům slušnosti.

Shledal jsem, že zná dobře naši řeč; jakmile mě zpozoroval, zeptal se, jak se mám, a hned také poznamenal, že máme pěkné počasí, což byla tak zřejmá pravda, že jsem bez okolků přisvědčil. Domníval jsem se, že mu musím říci něco příjemného, a pochleboval jsem mu, jak jsem dovedl. Pověděl jsem mu, že už je v celé Persii slavný; že Lokmán je proti němu hlupák; že by perským lékařům nemohl svěřit ani práci se svým moždířem. Na ty řeči neřekl nic. Pak jsem mu vypravoval, že sám král, uslyšev o divotvorných účincích léku, který cizí lékař dal velkovezírovi, poručil svému dějepisci, aby to zaznamenal v říšských letopisech jako jednu z nejvýznamnějších událostí, které se přihodily za jeho vlády. Že ta příhoda vyvolala v králově seráji velký rozruch, mnoho dam že hned onemocnělo a že pacientky dychtí vyzkoušet jeho umění; králova nejmilejší gruzínská otrokyně prý opravdu trpí vážnou nevolností a mne posílá vrchní kleštěnec na zvláštní příkaz jeho veličenstva, abych přinesl právě takovou pilulku, jakou dostal první ministr. Nakonec jsem doktora požádal, aby neotálel a jednu mi dal.

Zdálo se, že přemítá o mých slovech. Chvilku uvažoval a potom

řekl, že nemá ve zvyku vydat lék pro nemocného, aniž ho viděl; prý by mu spíše uškodil než prospěl. Že však otrokyni velmi rád poslouží, uvidí-li, že potřebuje jeho pomoci.

Odpověděl jsem, že je naprosto vyloučeno spatřit tvář gruzínské otrokyně, to že není dovoleno nikomu v celé Persii kromě jejímu manželovi. V nejnutnějším případě se snad lékaři dovolí sáhnout na tep, ale ruka při tom musí být přikryta závojem.

Frank mi odpověděl: „Abych mohl případ posoudit, musím nejen ohledat puls, nýbrž i vidět pacientčin jazyk."

„Něco takového je v Persii novinkou," řekl jsem na to; „vzal bych na to jed, že by ti v seráji bez zvláštního příkazu takovou prohlídku nikdy nedovolili; každý kleštěnec by si spíš vyřízl svůj vlastní jazyk."

„Tak tedy dobře," řekl, „ale pamatuj si, vydám-li ti lék, že odmítám všecku odpovědnost za následky; neboť neprospěje-li, může třeba také zabít."

Když jsem ho ubezpečil, že mu z toho nemůže vzniknout újma nebo nepříjemnost, otevřel velkou truhlu plnou léků, vzal z ní špetičku jakéhosi bílého prášku, smísil jej s trochou chleba a uhnětl pilulku. Zabalil ji do papíru a dal mi ji s přesným návodem, jak se má nemocné podat. Viděl jsem, že se svými vědomostmi nedělá žádné tajnosti; i začal jsem se ho vyptávat na složení a vlastnosti tohoto léku a na způsob jeho léčení vůbec. Odpovídal bez zdráhání a vytáček, ne jako naši perští lékaři, kteří se jen blýskají pěknými řečmi a každou chorobu, která se jim namane, posuzují podle toho, co čtli v Galenovi, Hippokratovi a Avicennovi.

Když jsem vyzvěděl, co jsem mohl, opustil jsem jej s okázalými projevy přátelství a vděčnosti a vrátil jsem se k mírzovi Ahmakovi, který mě už netrpělivě očekával. Svlékl jsem si však nejdříve vypůjčený plášť, oblékl si zase svoje šaty a potom teprve jsem se objevil před hekímem s umučenou tváří, neboť jsem chtěl, aby uvěřil, že na mně salát a okurky vykonaly své dílo. Co chvíli jsem ustával v řeči a předstíral, že se mne zmocňují prudké střevní křeče. Hrál jsem to tak věrně a přirozeně, že se i zatvrzelé a nepřístupné srdce mírzy Ahmaka nade mnou trochu ustrnulo.

„Na, tu máš," řekl jsem, když jsem k němu vcházel, „vezmi si svou kořist ve jménu Alláhově!" Pak jsem předstíral, že se svíjím, pitvořil jsem se co nejhrozněji a vyrážel strašné vzdechy. „Zde máš! Poslechl jsem tvých rozkazů a teď spoléhám na tvou velkodušnost." Snažil se odejmout mi předmět své touhy, ale já jej držel pevně a

dával jsem mu na srozuměnou, že očekávám okamžitou odměnu. Dělal jsem, jako bych se chystal pilulku spolknout, nedá-li mi hned něco na dlaň. Tolik se bál, že nebude moci odpovědět na královy dotazy o pilulce a tolik toužil zmocnit se jí, že mi honem honem vtiskl do ruky celý zlaťák. Co svět světem stojí, žádný milenec se neucházel horlivěji o přízeň své zbožňované než doktor o mou pilulku. Byl bych asi pokračoval v přetvářce ještě dále a byl bych z něho hleděl vyloudit ještě jeden zlaťák; když však jsem viděl, že se chystá připravit mi dávku vlastní mixtury, aby mi ulehčil, usoudil jsem, že je nejvyšší čas přestat. Předstíral jsem náhlou úlevu a vydal jsem mu kořist.

Když měl pilulku v hrsti, mohl si oči vykoukat a obracel ji na dlani sem a tam; nevypadal ani za mák moudřeji než předtím. Nechal jsem ho vyčerpat všechny dohady a nakonec jsem mu řekl, že se franský doktor nijak netajil s tím, že obsahuje džíve neboli rtuť. „Jejej, rtuť!“ zvolal mírzá Ahmak – „Jako bych to nevěděl. Tak jen proto, že si ten nevěřící, ten psí ísaví vzpomněl otravovat nás rtutí, mám já přijít o svou dobrou pověst a posměch má stíhat moje recepty, o jakých se jeho otci ani nesnilo? Kdopak kdy slýchal, že rtuť je lék? Rtuť je chladná a locikový salát a okurky jsou také chladná jídla. Kdopak by roztápěl led ledem? Ten osel nezná ani první základy svého řemesla. Ne, Hadži, tohle nesmí být. Nesmíme dopustit, aby posměch padl na naše brady.“

Spílal svému sokovi ještě hodnou chvíli. A jistě by v tom byl ještě dlouho pokračoval, kdyby ho nebylo vyrušilo poselství od krále, který mu vzkazoval, aby se k němu bez prodlení dostavil. – Oblékal si tedy spěšně dvorský šat, třesa se po celém těle. Odložil svou všední černou beranici a narazil si parádní pokrývku, otočenou šálem. Natáhl si jen tak halabala červené soukenné punčochy, dal si přivésti koně, popadl pilulku a chvatně odjel. Zřejmě byl na pochybách, jak dopadne audience.

KAPITOLA XXI.: HADŽI BABA POPISUJE, JAK PERSKÝ ŠÁH UŽÍVÁ MEDICÍNU

Tato doktorova návštěva u krále se protáhla do pozdního večera. Jakmile se vrátil, dal si mě zavolat. Našel jsem ho tuze rozčileného a ustaraného. Když mě uviděl, řekl: „Hadži, přistup hodně blízko!“ Potom poslal všechny přítomné z místnosti a šeptal: „Toho nevěřícího doktora se musíme nějak zbavit. Jen si pomysli, co se stalo: šáh s ním rozmlouval dnes ráno celou hodinu mezi čtyřma očima, a mně se o tom nic neřeklo. Jeho veličenstvo pro mne poslalo, aby mi oznámilo výsledek, a není pochyby o tom, že Frank už nabyl velkého vlivu. Šáh mu nejspíš řekl o všem, nač si naříká – o své slabosti, o své zastaralé dušnosti, o svém špatném trávení. Rozhodně však mluvil nadšeně o pronikavé soudnosti toho darebáka. Doktor se prý jen podíval na jazyk a sáhl na tep – ještě ani neslyšel, co a jak – a už se ptal jeho veličenstva, zda si nedopřává příliš často horkých lázní; nedostává-li při kouření návaly kašle; zda si nelibuje nadměrně v ostrých a sladkých jídlech a v rýži plovoucí v másle. Král mu dal tři dny, aby všechno uvážil, poradil se s knihami, vyhledal, jaký názor mají franští mudrcové na tento zvláštní případ, tak důležitý pro blaho Persie, a aby pak

připravil lék, který by šáha úplně vyléčil a celkově omladil. Střed Všehomíra se mne pak tázal na mé mínění, přál si, abych zcela otevřeně mluvil o povaze a vlastnostech Franků, a zvlášť o jejich lécích. Nepromarnil jsem tuto příležitost a projevil jsem své city; po obvyklých úvodních větách jsem řekl, že šáh jistě ví, jaké je to nevěřící a nečisté plemeno, neboť našeho Proroka mají za podvodníka a bez ostychu jedí vepřové a pijí víno; že vypadají jako ženy a chovají se jako medvědi; že je třeba mít se před nimi na pozoru, neboť jejich konečný cíl (co jen natropili v Indii!) je zabírat království, nadělat si z šáhů a nabobů pokorné služebníky. A jejich léky! Ať před nimi samo nebe chrání vaše veličenstvo! Jsou právě tak zrádné ve svých účincích jako Frankové ve své politice: co my dáváme, abychom přivodili smrt, vydávají oni za lék. Hlavní součástkou jejich prášku je rtuť!" (Tu jsem se vytasil s pilulkou). „Užívají svých nástrojů a nožů velmi bezohledně, ba povídá se, že uříznou třeba i celý úd, aby zachránili nemocnému život." Nato jsem v temných barvách líčil osudné účinky, které cizí recept bude skoro jistě mít, a naléhal jsem na šáha, aby mi slíbil, že se mu nepodrobí, aniž učiní všechna opatření, která mu vnukne jeho prozíravá moudrost. Jakmile Frank pošle medicínu, kterou připravuje, budu opět zavolán na poradu. „Poslyš, Hadži," dodal doktor, „šáh se toho léku nesmí ani dotknout, neboť kdyby mu, nedej Bůh, dost málo prospěl, jsem vyřízen. Kdo by ještě někdy dal na mírzu Ahmaka? Ne, ne, něčemu takovému musíme zabránit, i kdybych měl sám spolykat všecky jeho medicíny."

Slíbili jsme si navzájem, že uděláme, co bude v našich silách, abychom nevěřícímu doktorovi zaťali žílu. Po třech dnech byl mírzá Ahmak znovu obeslán k šáhovi, aby prohlédl objednaný lék. Byla to krabička pilulek; mírzá se arci snažil, aby vzbudil co největší nedůvěru v jejich účinnost, a utrousil několik temných narážek, jak nebezpečné prý je přijímat jakýkoli lék od zástupce cizí mocnosti; když mírzá odcházel, byl šáh rozhodnut, že věc předloží svým ministrům. A opravdu, druhého dne při obvyklém veřejném slyšení, když šáh seděl na trůně a okolo něho stáli velkovezír, ministr vnitra, první státní tajemník, nejvyšší komoří, vrchní podkoní, vrchní ohradník, osobní lékař a mnoho jiných vysokých hodnostářů dvora, obrátil se šáh k velkovezírovi a podrobně vylíčil, jak vstoupil v jednání s cizím lékařem, který právě meška u dvora, za účelem uzdravení a omlazení královské osoby. Jak řečený cizí doktor při

první rozmluvě, důkladně prohlédnuv osobu královu, prohlásil, že je tu několik známek slabosti. Jak při druhé rozmluvě šáha ujistil, že plné tři dny nahlížel do svých knih a zápisků, sebral názory svých učených krajanů na tento případ a potom spojil různá účinná léčiva v jediný lék, který prý, užije-li se vnitřně, bude působit tak podivuhodně, že se mu žádný talisman nevyrovná. Potom jeho veličenstvo ještě řeklo, že se také radilo se svým hekím báším neboli osobním lékařem, který ve své starostlivosti o blaho perského mocnářství svědomitě přezkoumal cizincův lék a postavil se proti němu, neboť se mu vkrádají na mysl pochybnosti a obavy dvojího druhu. Za prvé, je-li politicky správné, aby se královo vnitřní ústrojí svěřovalo předpisům a zásahům cizincovým. Za druhé, zda lék v sobě netají nějaké zhoubné síly a neohrozí, nepodryje a nakonec z kořene nevyvrátí životní sílu královské osoby, která přece má být obrozena a zlepšena. „Za těchto okolností," pravil Střed Všehomíra, zvýšiv hlas, „uznal jsem" za moudré celou věc dobře uvážit, než v ní budu pokračovat. A rozhodl jsem se, že vám to předložím k posouzení. Spojte svou moudrost a vyjádřete své mínění způsobem vhodným pro sluch králův. Protože je třeba, abyste se ve věci dokonale vyznali, rozhodl jsem se dále, že se musíte k úvaze řádně připravit; a proto každý z vás vyzkouší ten lék na sobě. Tak budeme moci všichni posoudit jeho rozličné účinky.

Na tuto přemilostivou řeč odpověděl velkovezír i ostatní dvořané voláním: „Ať je král věčně živ! Kéž se králův stín nikdy neumenší! Jsme hotovi nejen užíti léku, nýbrž i položit život ve službě tvého veličenstva! Jsme tvé oběti, tvoji otroci! Kéž Bůh dá šáhovi zdraví a vítězství nad všemi nepřáteli!" Potom dostal první komorník rozkaz přinést z harému krabičku s pilulkami cizího lékaře. Podal ji na zlatém podnose šáhovi. Na pokyn jeho veličenstva přistoupil hekím báší a dostal rozkaz, aby obešel s krabičkou všechny přítomné. Měl začít vezírem a pak pokračovat podle hodnosti a každému podat jednu pilulku.

Tak se také stalo a každý šťastně polkl svůj díl. Potom nastalo velké mlčení a král pozorně pátral v každé tváři, aby nepropásl první účinky léku. Když ustalo všeobecné ušklíbání, hovor se stočil na evropské záležitosti, na něž se jeho veličenstvo mnoho vyptávalo; dvořané odpovídali, jak nejlépe dovedli.

Zatím začal lék znenáhla působit. První, kdo jevil lehké známky nevolnosti, byl nejvyšší pokladník, tělnatý muž hrubých rysů, který

do té chvíle tupě stál a jenom říkal *belí, belí,* ano, ano, kdykoli jeho veličenstvo otevřelo ústa, aby promluvilo; polknutá pilulka hnula všemi starými neduhy, které v něm dřímaly. Všechny zraky se naň upřely a to jen znásobilo jeho nepokoj. Tu však i první státní tajemník zbledl na smrt a počal cedit pot na celém těle. Po něm došlo na ministra vnitra, v jehož nešťastných pohledech bylo vidět pokornou prosbu, aby se směl vzdálit ze vznešené blízkosti jeho veličenstva. I ostatní byli jeden po druhém všelijak postiženi, až na velkovezíra, drobného staříka, o němž bylo známo, že má tuhý kořínek; podšitě se svým trpícím kolegům smál do vousů.

Když šáh viděl, že lék působí, rozpustil shromáždění a nařídil mírzovi Ahmakovi, aby u každého zjistil, jaký byl konečný účinek pilulky, a pak aby mu okamžitě podal zprávu. Potom šáh odešel do svého harému.

Mírzá Ahmak, liška podšitá, měl teď svého soka v hrsti. Zařídil ovšem všechno tak, aby jeho veličenstvo odstrašil od pokusů s medicínou cizího lékaře, a na celou věc se rychle zapomnělo. Když jsme se zase viděli, vypravoval mi celou tu historii, kterou jsem právě vylíčil; zářila z něho nespoutaná radost. „Vyhráli jsme, Hadži," říkal mi. „Ten nevěřící nás měl za blázny, ale teď vidí, kdo jsou Peršané. Že se takový pes vůbec může ucházet o tak velikou čest, jako je léčit Krále králů. Ne, ne, to náleží mužům, jako jsem já. Čerta je nám po jeho nových objevech. Co stačilo našim otcům, je dosti dobré i pro nás, a co předpisovali Lokmán a Avicenna, budeme ve skromnosti předpisovat po nich." Pak mě propustil, aby vymýšlel nové plány, jak zničit postavení a vliv cizího lékaře, kdyby jich snad znovu nabyl, a jak si zachovat důstojenství a vážnost u dvora.

KAPITOLA XXII.: HADŽI BABA POŽÁDÁ DOKTORA O PLAT. JAKÝ VÝSLEDEK, MĚLA TATO ŽÁDOST

Doposud jsem byl doktorovi spíše přítelem než sluhou. Dovoloval mi, abych v jeho přítomnosti seděl, abych s ním jedl a dokonce abych kouřil z jeho dýmky, ale zároveň jsem se přátelil i s jeho sluhy a také s nimi jsem jídal, popíjel a kouřil. Ale takový způsob života se naprosto nesrovnával s mým očekáváním a s mými nadějemi. Na penězích jsem od něho dostal jen onen zlaťák, o

němž už byla řeč a za který jsem mohl děkovat jen své chytrosti. Vypadalo to tak, že už víc nedostanu. Proto jsem se rozhodl, že se ta otázka musí nějak vyjasnit. Využil jsem toho, že byl hekím opojen vítězstvím nad evropským doktorem, a přednesl jsem mu svou stížnost.

Vrátil se právě od brány královského paláce, kde s ním šáh rozmlouval. Vypravoval, že byl k němu šáh velice milostiv a nechal ho stát bez střevíců u kamenné fontány jenom dvě hodiny místo obvyklých šesti. „Jaký je to dobrý král," vykřikoval, „jak přívětivý, jak rozvážný! Nelze ani vypovědět, jak je ke mně laskavý. Spílal evropskému doktorovi, aby tak vyzdvihl mé umění, ba řekl o něm, že není hoden podržet mi střevíce. Nato nařídil svému oblíbenému běžci, aby mi zanesl čestný dar, párek koroptví, které chytili královi sokolové."

Přisvědčil jsem: „Ba věru, král mluví pravdu. Kdo v Persii se teď může s tebou měřit? Šťastný šáh, který má takový poklad! Jak by si mohli Frankové troufat mluvit o lékařství? Chtějí-li znát, co je učenost, vědění a dovednost, ať se podívají na mírzu Ahmaka."

Na ta slova vyňal se samolibým úsměvem dýmku z úst a podal mi ji, popotáhl si knír a přihladil bradu.

„*Inšalláh!* Kéž se zlíbí Bohu!" pokračoval jsem, „aby i na mne padl odlesk tvé slávy a milosti. Ale já jsem jako pes, já nejsem nic, nejsem ani jako ten kousek hlíny, který ve společnosti růže nasákl vůní."

„Copak?" řekl doktor, „proč jsi tak malomyslný?"

Řekl jsem: „Budu ti vypravovat povídku a posuď ji sám. Byl jednou jeden pes, který vypadal navlas jako vlk a choval se jako vlk, takže mu vlci dovolovali, aby žil mezi nimi. Jedl s nimi, pil s nimi a zabíjel s nimi ovce, zkrátka byl, jak má vlk být. Zároveň však žil se svými bratry psy jako pes a nebyl mezi nimi nevítán. – A tu psi znenáhla poznávali, že se druží k vlkům a začali se ho stranit. A také vlci jednoho dne objevili, že je vlastně pes, a nechtěli ho už mezi sebou trpět. A tak ubohý pes zůstal trčet uprostřed, ani tu ani tam, a zvolna chátral a scházel. Nemohl už déle snášet své neurčité, vratké postavení a umínil si, že učiní rozhodný pokus stát se buď psem nebo vlkem. – Já jsem ten pes!" zvolal jsem. „Dovoluješ mi, ty, který jsi tak vysoko nade mnou, abych s tebou sedal a kouřil, mluvíváš se mnou a radíváš se se mnou, ba smím i do společnosti tvých přátel. Co však mám z toho všeho? Přece jen zůstávám sluhou, ale nejsem placen jako sluha. Nedostávám nic. Proto tě prosím, abys podle

svého uvážení určil, jaký úkol budu míti v tvých službách a jaký plat budu dostávat."

„Jakže, plat!" zvolal doktor, „já nikomu nedávám plat. Moji sluhové mají, co vyždímají z pacientů, dělej to také tak! Jedí to, co zbude od oběda, a o slavnosti Nouróz dostanou nový kabát – co by chtěli víc?" Vtom vešel šáhův běžec nesa na rukou stříbrný podnos s dvěma koroptvemi, které jeho veličenstvo poslalo doktorovi darem. Posel velmi slavnostně odevzdal tác doktorovi, ten povstal, zdvihl jej nad hlavu a zvolal: „Kéž se králova laskavost nikdy neumenší! Ať jeho zdraví zkvétá a ať je živ na věky!"

Pak mu bylo připamatováno, aby obdaroval posla. Podal mu nejdříve pět piastrů, ale posel je rozhořčeně odmítl. Potom dával túmán, ale ani ten nebyl přijat. Nakonec mu dal se zoufalou tváří pět túmánů, což byla, jak mu bylo naznačeno, přiměřená částka. Tato nemilá okolnost zkalila všechnu radost z daru a hekím si ve vzteku dovoloval taková slova, že by mu byla způsobila nemalé nepříjemnosti, kdyby se byla donesla ke králi. „Tak tohle je tedy dar!" soptil. „Kéž by takové dary byly na onom světě! Takto musíme platit mzdy královským sluhům – té smečce hrabivých darebáků bez studu a svědomí! A co je nejhorší, musíme jim platit tučné peníze, neboť neznáme dne ani hodiny, kdy nás stihne bastonáda na chodidla, a pak by neměli slitování. Nezapomeňme, co praví Sádí, že nelze spoléhat na královu přízeň více než na hlas dítěte; královská přízeň se mění při nejslabším podezření."

Když doktor skončil své úvahy, počal se však znepokojovat nad tím, co řekl na počátku svého reptání; připamatoval si všechny hrůzy, jež přináší felek, a tu se jakž takž smířil se ztrátou oněch pěti túmánů.

Viděl jsem, že chvíle není právě nejvhodnější, abych se vrátil k hovoru o svých tužbách, a odložil jsem jej na pozdější dobu. Ale co jsem slyšel, stačilo, abych se pevně rozhodl opustit „Lokmána svého věku", jak jen se naskytne příležitost, a zatím se netrápit tím, že nejsem ani pes ani vlk.

KAPITOLA XXIII.: HADŽI BABA SE ZAMILUJE

Byl jsem nespokojen svým osudem, mé vyhlídky do budoucna byly nejisté a mé dny míjely v dokonalé zahálce. Neměl jsem nejmenší chuť dát se na lékařskou dráhu, ačkoli jsem věděl, že se mnozí na ni pustili s vědomostmi o nic pevnějšími, než jaké jsem už získal, a tak jsem se málo staral o to, čím se zabývá mírzá Ahmak. Byl bych nejspíše od něho hned odešel, kdyby se nebylo stalo něco, co pošlo právě z mého volného, neurčitého postavení a co mě v jeho domě zdržovalo, cosi, co ve mně rozechvělo city, které udusily každou úvahu, úplně si mě zotročily a vzbudily ve mně tak prudká hnutí mysli, že sám Medžnún, jak pevně věřím, nemohl být na vrcholu svého bláznění šílenější nežli já. Po tom všem, co jsem pověděl, je zbytečné říkat, že jsem se zamiloval.

Minulo jaro, letní parna už začínala být nepříjemná a přiměla většinu obyvatel, že vynášeli svá lůžka na ploché střechy a spávali pod širým nebem. Protože jsem neměl nejmenší chuti trávit noci ve společnosti sluhů, prostěračů koberců a kuchaře, kteří se na noc ukládali společně v jedné z dolních místností, ustlal jsem si v koutě terasy. Odtud bylo vidět do vnitřního dvora doktorova domu, kam hleděla okna ženských komnat. Dvůr byl čtverhranný a kolem jeho středu byly vysázeny růžové a jasmínové keře a topoly. Uprostřed byla čtyřhranná dřevěná plocha, poněkud vyvýšená, kde si ženy za velkých veder hověly. Často jsem vídal ženy v některém zákoutí dvora, ale žádná na mne svým zjevem nezapůsobila; a i kdyby na mne některá byla udělala dojem, sotva bych se byl odvážil pohlédnout na ni ještě jednou, neboť jakmile objevily, že se na ně dívám, častovaly mě křikem a nadávkami a zasypávaly mě všemi ohavnými jmény, která jim přišla na jazyk.

Avšak jednoho večera brzo po slunce západu, když jsem si ustýlal lůžko, spatřil jsem tam, kde se pod ssedlou zdí terasa svažuje, ženu, která byla zabrána do třídění a rozprostírání tabákových listů. Modrý závoj měla nedbale přehozený, vlasy jí proudily s čela ve dvou těžkých vrkočích. Jak se skláněla, houpaly se jí pletence svůdně a dráždivě; clonily jí téměř celou tvář, ale přece jimi probleskovalo tolik krásy, že mě jala prudká touha spatřit i to, co bylo zastíněno. Celý její zjev zářil krásou. Měla drobné ruce obarvené hennou, malé nohy, a její pohyby, její postava byly půvab a líbeznost sama. Hltal jsem ji očima; nemohl jsem už déle krotit svou vášeň, lehce jsem se

pohnul, ona hned vzhlédla a tu chvilku, než se zakryla závojem, jsem hleděl na nejrozkošnější obličej, o jakém se mi kdy snilo, a zachytil jsem pohled očí tak čarovných, že mé srdce bylo v tu ránu v ohni. Zahalila se, na oko se zlobíc, ale přece jsem pozoroval, že si upravila závoj tak obratně, aby na mne mohla hledět svým temným, jiskrným okem a radovat se z mého zmatku. Protože jsem na ni nepřestával civět, promluvila na mne, aniž však ustala v své práci: „Proč se na mne díváš? To je proti zákonu."

„Při blahoslaveném Husejnovi," zvolal jsem, „neodvracej se ode mne! Láska není zločin. Tvé oči usmažily mé srdce. Při matce, která tě porodila, dovol, abych směl ještě jedinkrát pohledět na tvou tvář."

Odpověděla mi tlumeným hlasem: „Proč to na mně žádáš? Vždyť víš, že je to zločin, odhalí-li žena svou tvář. Nejsi ani můj otec, ani bratr, ani manžel; ba nevím ani, kdo vůbec jsi. Nemáš stud v těle, že takhle mluvíš s dívkou?"

Tu však dala závoji sklouznout jako náhodou, i mohl jsem znovu spatřit její tvář, která byla ještě mnohem krásnější, než jsem si představoval. Měla velké oči, černé jako noc, vroubené dlouhými brvami, které byly přibarveny černidlem a tvořily hradbu, zpoza níž jako ze zálohy vystřelovala šípy svých pohledů. Její obočí bylo vyklenuto a příroda je nad kořenem nosu spojila tak určitou linií, že nebylo třeba spojovat je uměle líčidlem. Měla orlí nos a malá ústa, výrazná a sladká; na bradě měla uprostřed důlek, který byl zdůrazněn jemňounkým modrým tetováním. Nic se nemohlo měřit s krásou jejích havraních vlasů, které jí spadaly na ramena ve dvou těžkých vrkočích. Slovem, její krása mě docela ohromila. Při pohledu na ni jsem pochopil ony obrazy, které jsem nacházel u našich básníků: cypřišové tvary, něžné koloušky, papoušky, mlsající cukr. Zdálo se mi, že bych na ni mohl zírat věčně, bez omrzení; přece však se mne zmocňovalo silné pokušení přeskočit zeď a dotknout se jí. Má vášeň vzrůstala a chtěl sem se k ní přiblížit, tu však mě zarazil čísi pronikavý, vříškavý hlas volající opět a opět s velikou netrpělivostí jméno Zejneb. Má kráska opustila spěšně terasu a já zůstal jako

přikován k místu, kde jsem ji po prvé spatřil. Lelkoval jsem tam ještě dlouhou dobu, doufaje, že se vrátí, ale nadarmo. Napínal jsem sluch, ale zdola nebylo slyšet nic krom toho zlobného hlasu; zdálo se, že si střídavě vyjíždí na všechny a na všechno, nemohl náležet jinému než doktorově ženě, dámě, která podle lidských řečí nebyla z nejněžnějších svého pohlaví a měla svého muže pěkně pod pantoflem.

Den ustoupil černé noci a už jsem se málem šel zoufale uložit, když tu zazněl pronikavý hlas ještě jednou: „Zejneb, kam jdeš ještě? Proč nejdeš spát?“

Jen nejasně jsem zaslechl odpověď zbožňované ženy, avšak uhodl jsem, co asi odpověděla, když jsem ji spatřil přicházet na terasu. Srdce mi bilo až v hrdle; už jsem chtěl přeskočit zeď, která nás oddělovala, ale ztrnul jsem, vida, že sbírá koš, do kterého uložila tabákové listy, a spěšně s ním odchází. Užuž mizela mým zrakům, tu však zašeptla: „Buď tu zítra večer.“ Tato slova mnou projela jako blesk, nikdy předtím jsem nezakusil podobný pocit. Pořád a pořád jsem si je opakoval, neustále jsem je v mysli převracel a nakonec jsem vyčerpán upadl do mrákotného spánku a neprobudil se, až se mi sluneční paprsky opíraly do obličeje.

KAPITOLA XXIV.: KRÁSNÁ ZEJNEB VYPRAVUJE JAK TRÁVÍ ČAS V DOKTOROVĚ HARÉMU

„Tak tedy,“ říkal jsem si, když jsem si důkladně promnul oči, „tak tedy jsem zamilován?“ Dobrá, uvidíme, co z toho vzejde. Půjde-li všechno dobře, dovíme se dnes večer, kdo je náš anděl; a náleží-li nějak doktorovi, však už ho naučím, aby si dával lepší pozor na svůj majetek, ať se mu třeba zřítí vlastní dům nad hlavou. Abych se s ní oženil, na to není ani pomyšlení. Kdopak by svěřil ženu mně, který nemám ani tolik, abych si mohl koupit kalhoty, natož vystrojit svatbu? *Inšalláh,* když se zlíbí Bohu, také se toho jednou dočkám, až budu mít trochu peněz pohromadě; teď však si chci zahrávat s láskou na doktorovy útraty.

S tím úmyslem jsem vyskočil a oblékal se, ale mnohem pečlivěji než jindy. Hrál jsem si s kadeřemi, mazlil jsem se s úpravou šálu, který jsem nosil kolem pasu, a čepici jsem si posadil pěkně na stranu. Potom jsem svinul lůžko a odnesl je do místnosti pro služebnictvo.

Rozhodl jsem se, že půjdu do lázní, abych mohl přijít na večerní schůzku čisťounký a vábný. V lázních jsem prodlel v samém zpívání větší část dopoledne a čas, který zbýval do určené hodiny, jsem probil bezcílným bloumáním po městě.

Den se konečně klonil k večeru a má nedočkavost vrcholila, čekal jsem jen, až skončí šám neboli večeře, abych mohl předstírat bolení hlavy a jít si lehnout na terasu. Má zlá hvězda způsobila, že se doktorova audience u krále protáhla více než obvykle, a poněvadž sluhové večeřeli až po něm, neboť dostávali zbytky, bylo už hodně pozdě, když jsem se uvolnil. Vytoužená chvíle nastala a já hořel nedočkavostí; poslední zákmit dne sestřel po západním nebi lehký opar červeně a měsíc právě vycházel, když jsem se objevil na terase s pokrývkami a poduškami pod paží. Hodil jsem je na zem, spěšně upravil lůžko a rozběhl se s tlukoucím srdcem k sesuté zdi. Opatrně jsem přes ni vykoukl, avšak k svému zděšení jsem spatřil jen tabákové listy, rozprostřené v neúpravných hromádkách a zmateně rozseté, a tu a tam pohozené košíčky, jako by někdo náhle odběhl od nedokončené práce. Rozhlížel jsem se na všecky strany, ale nikde ani památky po Zejnebě. Zakašlal jsem jednou, dvakrát; žádná odpověď. Jediný zvuk, který mi dolehl k sluchu, byl hlas doktorovy ženy, kárající někoho v domě. Ačkoli pronikal i zdí, marně jsem se namáhal poznati, proč je tak rozčilena. Tu se stal náhle ještě vzteklejším a v zápětí se ozval venku.

„Ty mě budeš poučovat o práci, dcero ďáblova! Kdo pak ti říkal, abys chodila do lázní? Cos dělala u hrobů? Nejspíš ti mám já dělat otrokyni a ty si budeš chodit po zábavách. Proč nejsi hotova s prací? Nebudeš jíst ani pít ani spát, dokud nebudeš hotova, tak se do toho honem pusť! A utečeš-li od toho, dřív než budeš mít uděláno, *valláh! billáh!* zaříkám se při Prorokovi, že tě zmlátím, až ti nehty upadnou.“ Nato jsem slyšel šoupání nohou a zvuky, jako když někoho strkají, a už jsem spatřil svou krásku, jak se zdánlivě vzpurně loudá k svahu terasy pod zdí; zrovna když už jsem nedoufal, že naše místečko bude oblaženo její přítomností. Připadlo mi, jak podivuhodná je láska, jak bystří vtip a jak je vynalézavá. Naráz jsem postřehl, jak obratně má milovaná všecko zařídila, abychom se nemusili obávat, že naše schůzka bude přerušena. Viděla mě, ale nevšímala si mne, dokud v domě trvaly dozvuky bouře; potom však, když bylo všechno pohlceno tichem, zamířila ke mně, a čtenář jistě nepochybuje, že jsem byl v okamžení po jejím boku. Kdo zná, co je láska, dovede snad

pochopit naše vytržení, neboť vylíčit je nelze.

Má kráska mi pověděla, že je dcera kurdského náčelníka, který upadl do otroctví s celou rodinou i se svými stády, když byla ještě dítě; a ona že se řízením osudu, jak mi ještě bude vypravovat, stala majetkem doktorovým a je nyní jeho otrokyní.

Když se první vzplanutí naší lásky trošičku umírnilo, zmocnil se jí výbuch vzteku nad příkořím, které právě zakusila. „Ah," zvolala, „slyšel jsi, jak mě nazvala ta žena bez víry, bez nábožného citu? Takhle se mnou pořád jedná. Spílá mi bez ustání. Mají mě tu za psa. Všichni se mi pošklebují. Každý se mne štítí. Žluč se mi mění ve vodu a duše mi uvadá. Jak si troufají nazývat mě dítětem ďáblovým? Jsem Kurdka, jsem Jezídka. Ano, bojíme se ďábla (kdo by se ho nebál), ale nejsem jeho dítě. Ó, kdybych tak mohla potkat tu ženskou u nás na horách. Koukala by, co dokáže kurdské děvče." Těšil jsem ji, jak jsem dovedl, a přemlouval jsem ji, aby zatím potlačila svůj vzdor, než se jí naskytne vhodná příležitost k pomstě. Ona však neměla nejmenší naději, že se to někdy stane, neboť každý její krok byl přísně střežen; sotva prý může přejít z místnosti do místnosti, aby o tom její velitelka nevěděla. Pověděla mi, jak se věci mají, totiž že se doktor, člověk nízkého rodu, oženil na králův rozkaz s otrokyní jeho veličenstva, která byla vyhnána z harému pro nějaký prohřešek. Nepřinesla doktorovi jiného věna než vzteklost a pořádnou dávku nadutosti, neboť stále vzpomíná, jaký mívala u dvora vliv. Svého manžela si neváží víc než prachu, po kterém šlape, a udržuje ho v bědném poddanství; a on se v její přítomnosti ani neodváží usednout, leda když mu to výslovně dovolí, a to se stává zřídkakdy; nadto je tak žárlivá, že není v harému otrokyně, kterou by nepodezřívala. Doktor je zase velmi ctižádostivý a pyšný na své povýšení; mimo to není prost lidské křehkosti a věru není netečný k půvabům svých krásných otrokyň. Zvlášť Zejneb je prý předmětem jeho pozorností, a proto se na ní vybíjí žárlivost jeho ženy, která číhá na každičký pohled, náznak, slůvko. Harém je samá pleticha, samé slídění; a když paní domu jde do lázní nebo do mešity, učiní všechna

možná opatření a určí, co, kdy a jak která otrokyně má dělat, jako by běželo při nejmenším o uspořádání svatby.

O poměrech v enderúnu jsem znal jen to, co jsem si pamatoval z domova, dokud jsem byl ještě chlapec, a proto mě vyprávění mé krásky o jejím životě v doktorově domácnosti udivovalo, a jak Zejneb pokračovala, má zvědavost jen rostla. „Kromě paní je nás v harému pět," vypravovala, „gruzínská otrokyně Šírín, Núr-Džihán, ethiopská otrokyně, ještě děvče, kuchařka Fátima a stará chůva Lejlá. Mne má chánum (tak se říká naší paní) jako osobní služku; pečuji o její dýmku, podávám jí kávu, přináším jídlo, chodím s ní do lázní, oblékám ji a svlékám, šiji jí šaty, suším, drtím a třídím pro ni tabák a vůbec jí musím být stále k službám. Šírín, Gruzínka, je sandúkdár neboli hospodyně; stará se o pánovu a paninu šatnu a vůbec o šaty všech lidí v domě; přehlíží všechny výdaje, nakupuje obilí a ostatní zásoby pro celou domácnost; odpovídá za porcelán, stříbro a všechno zboží, zkrátka dbá o všechno, co je v domácnosti cenné nebo důležité. Núr-Džihán, černá otrokyně, je něco jako ferráš, prostěrač koberců; dělá všechnu špinavou práci, prostírá koberce, zametá pokoje, kropí dvůr, pomáhá kuchařce, chodí po posílkách, slovem je k ruce každému. Stará Lejlá je cosi jako důvěrnice a dohlíží na mladé otrokyně; užívá se jí, je-li třeba zařídit něco mimo dům, vyjednává všechny záležitosti, které má chánum s ostatními harémy, a říká se, že také špehuje doktora na každém kroku. Jsme už takové, že naše dny míjejí v nicotných hádkách; vždycky aspoň dvě z nás uzavrou pevné přátelství a vylučují z něho všechny ostatní. Právě teď jsem v otevřeném boji s Gruzínkou, která si před časem vzpomněla, že ji štěstí nadobro opustilo, a obstarala si od jakéhosi dervíše talisman. A už druhý den nato, co jej dostala, darovala jí chánum novou kazajku. To ve mně vzbudilo závist, i vyjednávala jsem s týmž dervíšem a on mi prodal talisman, který mi měl opatřit dobrého manžela. Ještě ten den večer jsem tě spatřila na terase. Považ si, jak jsem byla šťastna! Vedlo to však mezi mnou a Šírínou k řevnivosti, která vyústila v záští, a tak jsme nyní nepřítelkyně na život a na smrt, není však vyloučeno, že obratem z nás budou nejlepší přítelkyně. Teď právě jsem důvěrná s Núr-Džihán a jsem přesvědčena, že se od ní chánum dovídá všechno, co je mé sokyni nepříznivé. Před několika dny jedna z šáhových dam poslala naší paní darem vzácné zavařené ovoce a k tomu baklavu (bábovku) z kuchyně královského seráje; většinu toho sežraly krysy, my však jsme nařkli Gruzínku a ona dostala bití na

chodidla a Núr-Džihán ji vyplácela. Rozbila jsem panin oblíbený pohár a Šírín to odnesla a musela opatřit nový. Vím dobře, že proti mně kuje pikle, věčně si šuška a radí se s Lejlou, která je nyní paninou důvěrnicí. Mám se na pozoru, abych nejedla a nepila nic, co jí prošlo rukama, neboť se bojím jedu, a ona dělá mé spolehlivosti stejné poklony. Ne že by naše záští už dospělo tak daleko, že bychom se chtěly otrávit, ale taková opatrnost se zachovává v každém harému. Dosud jen jednou mezi námi došlo k ranám; dopálila mě na nejvyšší míru tím, že si odplivovala a říkala *„lánet be-šejtán"*, buď proklet ďábel, což, jak snad víš, Jezídové pociťují jako hanebnou urážku. Tu jsem se na ni vrhla, častujíc ji všemi zlými jmény, která jsem z perštiny pochytila, a pověsila jsem se jí na vlasy a rvala jí celé prameny i s kořínky. Odtrhla nás Lejlá, která si přišla pro svůj díl nadávek, a tak jsme si spílaly, dokud nám vztek a vyčerpání nevysušilo hrdla. Od toho střetnutí naše zuřivost značně polevila; avšak její nepřátelství se nezmenšilo, neboť nepromarní ani jednu příležitost, kdy mi může navléknout nějakou zlomyslnou schválnost."

Zejneb mě takhle bavila málem až do bílého rána. Rozednívalo se, když jsme slyšeli, jak muezzin vyzývá k ranní modlitbě, i rozhodli jsme se, že už raději půjdeme spát; napřed však jsme si navzájem slíbili, že se budeme vídat co nejčastěji, pokud to opatrnost dovolí. Dohodli jsme se takto: kdykoli se jí úskokem podaří zařídit nerušenou schůzku, zavěsí svůj závoj na větev stromu, který stojí na dvoře a s terasy je dobře vidět; nebude-li závoj na svém místě, budu usuzovat, že není možno, abychom se večer sešli.

KAPITOLA XXV.: MILENCI SE OPĚT SETKAJÍ A JSOU VELICE ŠŤASTNI. HADŽI BABA ZPÍVÁ

Druhý den večer jsem vstupoval na terasu doufaje, že uzřím vytoužené znamení; ale má naděje byla lichá, po závoji nebylo ani památky. Oddával jsem se černému zoufalství. Tabákové listy byly ty tam a s nimi i zařízení k jejich čištění, všechno dole tonulo v nepohnutém tichu; ba ani se neozývalo věčné ječení doktorovy ženy, jež jsem teď začínal pokládat za nejlibější zvuk v přírodě; jen občas se ozval zvuk šouravého kroku, nejspíše to byly trepky staré Lejly; to byla jediná známka života.

Vnímal jsem po řadě vzdálený lomoz královské kapely, víření

bubnů a břesk trubek, které ohlašovaly západ slunce. Naslouchal jsem rozmanitému prozpěvování muezzinů zvoucích k večerní modlitbě a policejnímu bubínku, po jehož zaznění se zavírají krámy a lidé se uchylují na noc do domů. Volání hlídek se strážních věží královského paláce zaznívalo v dlouhých přestávkách, noc se na mne zvolna snášela a v doktorově harému ještě bylo stále ticho.

„Jaká jen je toho příčina?“ říkal jsem si. „Jestliže šly do lázní, nemohou se tam přece zdržet do tak pozdní hodiny; kromě toho jsou lázně otevřeny pro ženy pouze dopoledne. Jistě někdo stůně nebo je v tom nějaká svatba nebo porod nebo snad nějaký pohřeb; anebo snad stihla doktora bastonáda.“ Zkrátka, utápěl jsem se v domněnkách, ale tu bylo náhle slyšet hlučné bušení na dveře. Když se otevřely, dolehl ke mně pleskot trepek a hlahol ženského hovoru, mezi nímž vynikal dobře známý nevrlý hlas, jímž vládla chánum. Několik luceren se mihlo sem a tam a v jejich světle jsem viděl ženské postavy. Když odhodily závoje, poznal jsem mezi nimi svou Zejneb. Odhodlal jsem se zůstat na číhané v naději, že snad přece budu oblažen vytouženou schůzkou. A vskutku, netrvalo dlouho a Zejneb se objevila. Přikradla se ke mně nesmírně obezřele a pověděla mi, že nám okolnosti brání v dnešní schůzce, neboť družky by ji jistě pohřešovaly, že však to co nejdříve nějak navlékne, aby naši schůzku umožnila. Řekla mi v krátkosti, že její paní byla zavolána, aby přišla oplakávat svou sestru (jednu z dam královského seráje), která se náhle roznemohla a v zápětí zemřela, patrně jedem, který jí podstrčila některá sokyně. Paní s sebou vzala všechny ženy, aby svým ječením posílily smuteční bědování, jak už to bývá zvykem, když někdo umře. Byly tam od samého poledne a rozrývaly vzduch patřičným kvílením, až všechny úplně ochraptěly. Paní prý také podle zvyku roztrhla svůj šat, avšak provedla to velmi opatrně, neboť měla na sobě svou oblíbenou kazajku, a dala tedy dobrý pozor, aby nerozpárala víc než jeden či dva švy. Dále řekla má kráska, že se pohřeb bude konat druhého dne, a proto všechny už časně ráno musí zaujmout svá místa a pokračovat v naříkání. Doufá prý, že za tu službu dostane černý kapesník a nějaké mlsky. Pak mi slíbila, že vynaloží všechen svůj um, aby pro příští večer zabezpečila naši schůzku, připomněla mi smluvené znamení a opustila mě.

Když jsem ráno vstával, byl jsem tuze překvapen, že je závoj na ujednaném místě a Zejneb mi zdola kyne, abych sešel k ní. Dlouho jsem se nerozmýšlel a skokem seběhl s terasy po schodišti, po němž

ona vždycky vystupovala, a už jsem se octl v samém středu harému. Mimoděk jsem se začal třást na celém těle, když jsem si uvědomil, že jsem na zakázané půdě, kam muž beztrestně nesmí vstoupit. Avšak úsměvy a nenucené chování mé milenky mě povzbudily tak, že jsem šel dál.

„Pojď jen, Hadži," říkala, „zapuď všechen strach, živá duše tu

není mimo Zejneb, a bude-li nám štěstí přát, budeme snad mít celý den jen pro sebe."

„Jakým zázrakem jsi tohle dokázala? Kde je chánum? Kde jsou ženy? A i když tu nejsou, jak jen se vystříhám doktora?"

„Nic se neboj," říkala znovu, „dala jsem všechny dveře na závoru a přijde-li někdo, budeš mít spoustu času k útěku než otevru; ale z toho není strach, všechny ženy jsou na pohřbu, a co se mírzy Ahmaka týče, paní s ním tak zatočila, že se neodváží přiblížit se k vlastnímu domu víc než na parasang. Chtěla ho potrestat tím, že mě nechala samotnou doma. Vidím, jak jsi celý udivený," pokračovala; „věz tedy, že dráha našeho osudu stoupá a že jsme se potkali v šťastnou hodinu. Všechno nám hraje do rukou. Gruzínka, má soupeřka, namluvila velitelce, že nelze při pohřbu postrádat Lejlu, osvědčenou plačku, jíž je třeba dát přednost přede mnou, neboť Lejlá byla od dětství cvičena v tomto umění a ve všech jeho odstínech,

kdežto já jsem Kurdka a vím toho jen málo o perských zvycích. Nastrojila to arci jen proto, aby mě připravila o černý kapesník a ostatní výhody. I nechali mě doma; a celá výprava se před hodinou vydala do domu zesnulé. Stavěla jsem se rozzlobenou a na oko jsem se vášnivě bouřila proti tomu, aby Lejlá zaujala mé místo; tak tedy nebesa mějte díky, tu jsme, a hleďme až do dna využít času, který je nám dopřán."

Nato odešla do kuchyně, aby mi připravila snídani, a já jsem měl dosti času probádat vnitřek harému, který pro ostatní muže zůstává hlubokým tajemstvím, dokud nevstoupí do manželského stavu.

Nejdříve jsem zašel do místnosti, kterou obývala chánum. Bylo tu ohromné posuvné okno z barevných skleněných tabulek, obrácené do zahrady. V koutě bylo zřejmě panino oblíbené místečko; měla tam tlustý, plstěný koberec, který byl ještě přeložen, prachovou podušku se dvěma střapci v rozích, potaženou zlatým brokátem a povlečenou jemným mušelínem. Vedle bylo pěkné zrcadlo a skřínka, v níž byly všelijaké vzácnosti; surme (oční líčidlo) a malý nástroj, kterým se nanáší; trochu čínské červeni na tváře; dva náramky s talismany; tú-i-zulfí, ozdoba, která se zastrkává do vlasů tak, aby visela do čela, nožík, nůžky a jiné drobnosti. Opodál ležela loutna a tamburina. Ve vzdálenějším koutě bylo panino lůžko, svinuté a zabalené v modrobílém povlaku. Po stěnách viselo několik nezarámovaných obrázků a na poličce u stropu stálo plno různých sklenic, misek a jiných nádob. V jiném rohu jsem viděl několik lahví šírázského vína a do jedné z nich byl zastrčen květ, který uzavíral hrdlo; z ní si nejspíše milostivá paní před nedávnem dopřávala, aby si dodala odvahy pro skličující obřad, jehož se měla zúčastnit.

„Vida," řekl jsem si, „na Proroka v tomto domě příliš nedbají. Po druhé už budu umět lépe ocenit svatouškovskou a odříkavou tvář. Náš doktor, který si říká ‚kovaný muslim' se, jak vidím, za ty spousty vody a šerbetu, které vypije venku, odškodňuje pěknou zásobičkou vína doma."

Zatím, co jsem ukájel svou zvědavost ve velitelčině pokoji a prohlížel ostatní místnosti, v kterých bydlelo služebnictvo, Zejneb pro nás připravila snídani; prostřela k jídlu ve velitelčině komnatě. Usedli jsme bok po boku, hovíce si na podušce, kterou jsem právě popsal. Nikdy předtím jsem nejedl nic lahodnějšího než krmě, které připravila. Byla tu miska rýže, bílé jako padlý sníh, dále mísa s drobně nakrájenou pečení, zabalenou do chlebové placky, pak

podlouhlé řezy z nádherného ispahánského melounu, několik hrušek a meruněk, teplá omeleta, sýr, cibule a pór, nádobka s kyselým mlékem a šerbet dvojího druhu; nádavkem jsme měli ještě výborné sladkosti a misku čerstvého medu.

„Při jménu tvé matky," zvolal jsem čechraje si knírek a přehlížeje ty dobré věci před sebou, „jak jen jsi dokázala nahromadit tohle všechno v tak krátké chvilce? To je snídaně hodná šáha."

„Ó, tím se netrap," odpověděla, „a pusť se do toho. Paní si dala na ráno připravit snídani, potom však se po zralé úvaze rozhodla, že se nají v domě zemřelé, a tak jsem měla, jak vidíš, se snídaní jen málo práce. Pojď, jezme a veselme se."

Tak jsme snídani vzdali patřičnou čest, a kdyby byl někdo přišel po nás, mnoho by toho byl nenašel. Když jsme si omyli ruce, postavili jsme před sebe víno. Porušili jsme přikázání a chopili se pohárů a blahopřáli si, že jsme dvě nejšťastnější lidské bytosti.

Byl jsem tak rozradostněn, že jsem dal vale všem obavám dneška a starostem zítřka, sáhl po loutně, naladil ji k svému hlasu a zazpíval tuto Háfizovu ódu, které jsem se naučil v mládí a jíž jsem kdysi okouzloval své posluchače v lázni.

Když láska šeptá v jarním loubí,
Tu v laškování milostném
Ať rozkoš s rozkoší se snoubí,
Hop, hop, má milá, číši sem!

Když chvíle na tě kývá sladce,
Hleď dychtivě ji utrhnout,
Jen smutek zná, kdo všechno znát chce,
A pozdě pozná, že byl bloud.

Ta pouta, jež nás k žití víží,
Jsou víc než nitky slaboučké,
Však nač se soužit cizí tíží,
Když každý máme dost té své.

Je láska rodná sestra révy
A nezná mravnou nauku,
Vždyť vášeň o výčitkách neví,
Když vede srdce za ruku.

Když srdce mé je v hříchu čisto,
Když hřeším, zpívá jako pták,
Pak Bůh nemůže, kasuisto,
Než odpustit mi také tak.

Prý doušek vody lahodný je,
Leč Háfiz sedá u vínka
A zpívá, miluje a pije,
Než udeří mu hodinka.

Zejneb byla u vytržení; nikdy v životě neslyšela nic tak líbezného. Oba jsme zapomněli, že jsme jen ubohá stvoření – ona otrokyně, já nejnuznější z lidského pokolení – a připadali jsme si, jako by nám náleželo všechno, co nás obklopuje, a jako by víno a naše láska měly přetrvat věky.

Zazpíval jsem ještě několik písní, vyprázdnil ještě několik pohárů, a tu jsem poznal, že pramen mé poesie vyschl zároveň s lahví.

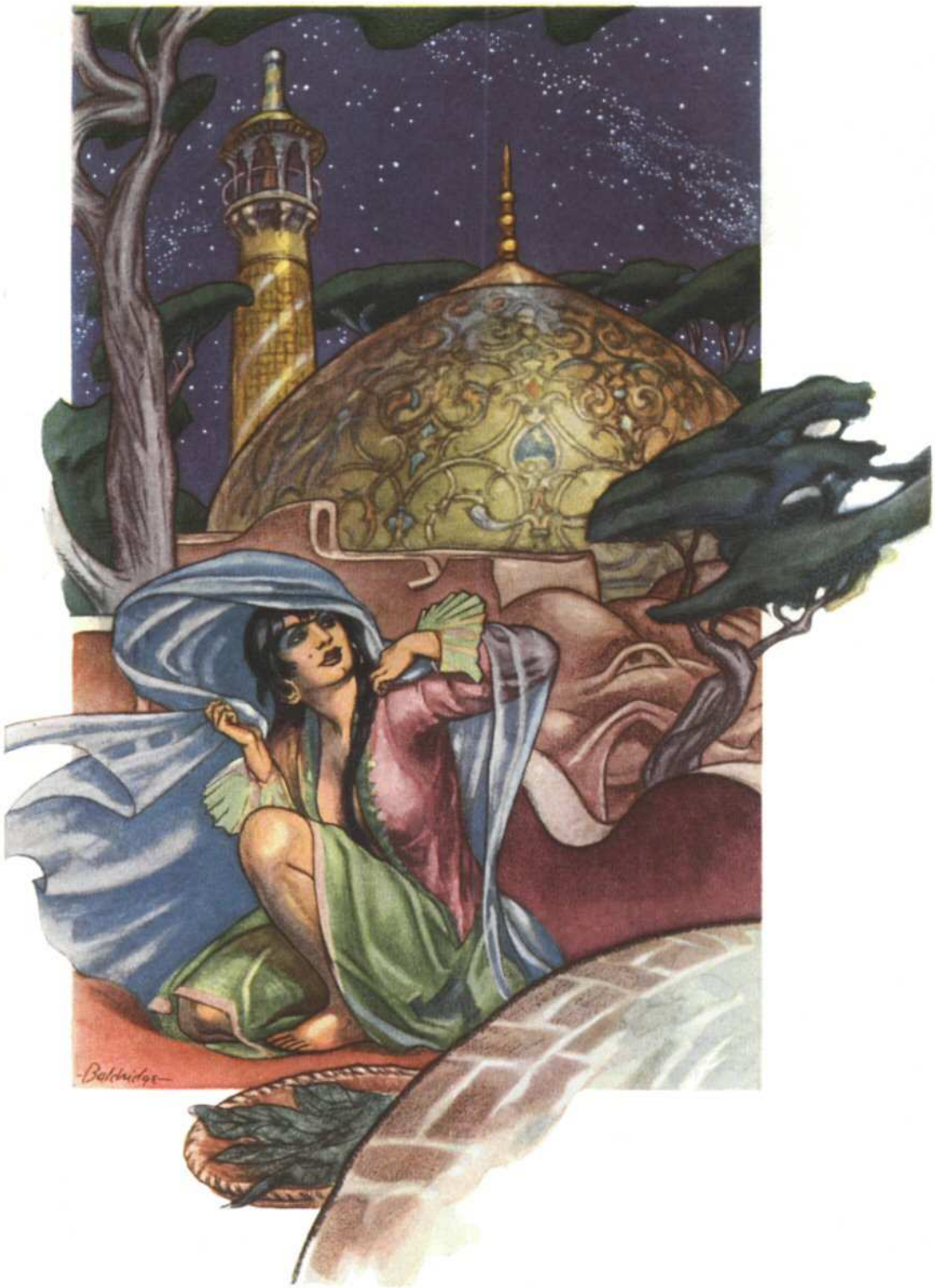
Bylo ještě brzo a měli jsme před sebou hromadu času. „Zejneb," řekl jsem, „už dlouho mi slibuješ, že mi povíš příběh svého života, a teď je právě dobrá příležitost; teď ještě asi budeme mít chvilku pokoj a naše noční schůzky jsou velmi nejisté. Lépe nelze hodinu vyplnit než vyprávěním tvých dobrodružství." Ráda přijala můj návrh a vypravovala tento příběh.

KAPITOLA XXVI.: PŘÍBĚH KRÁSNÉ ZEJNEB, KURDSKÉ OTROKYNĚ

sem dcera náčelníka, dobře známého v celém Kurdistánu pod jménem Ókúz ágá. Nevím dobře, kdo byla má matka. Doslechla jsem se, že jsem plod tajných shromáždění v Kerendu; ale poněvadž mezi Kurdy se zprávy o těchto tajných obřadech tutlají, nikdy jsem si netroufala někoho se na ně vyptávat a nemohu proto s jistotou říci, zda zkazky o mém původu jsou pravdivé nebo ne. Je však jisté, že nebylo ženy, ke které jsem vzhlížela jako k matce; vychovávaly mě nazdařbůh naše ženy a mým prvním přítelem bylo hříbátko, které jsme všichni tuze milovali. Narodilo se ve stanu, v kterém bydlely otcovy ženy; s jeho matkou, které v žilách proudila nejčistší arabská krev, se zacházelo spíše jako s členem rodiny než jako s němou tváří, ba dostávalo se jí více pozornosti než kterékoli z žen. Měla pro sebe nejteplejší kout stanu a její postroj byl nádherný. O ni jsme pečovali na svých cestách nejvíce. Když klisna uhynula, zněl nářek celým táborem. Hříbě vyrostlo v otcova válečného koně a ještě nyní je chloubou Kurdistánu. Ale kéž nám nebe nedalo takovou lásku ke zvířatům. Byla bych podnes svobodným tvorem; neboť příčinou nešťastných osudů, které jsme potom prožívali, byla klisna, o níž ještě uslyšíš.

Baldridge

Věz, že Kurdové nestrpí nad sebou cizí nadvládu, ale naši předkové (i můj otec až do jisté doby) často tábořili a pásli stáda v té části kurdistánského pohoří, která náleží Turecku a je pod vládou bagdádského paši. Ten, kdykoli měl na krku válku, zadával na našich kmenech, aby mu poslali na pomoc jezdce, kteří byli proslaveni po celé Asii a bývali tedy v bitvě vždycky vpředu. Mého otce měl paša zvlášť v oblibě pro jeho sílu, chrabrost a jezdecké umění, a vždycky ho mermomocí chtěl mít ve svém vojsku. Můj otec se na koni vyjímal velmi majestátně, a když byl jeho obličej zastíněn vrškem čepice, který si přetahoval dopředu až k obočí, budilo jeho vzezření hrůzu. Zabil v boji několik mužů a nosíval jako válečnou trofej na svém kopí pramen vlasů. A což teprve, když byl v plné zbroji; tu vzbuzoval obdiv u všech. Nikdy nezapomenu, jak velkolepě vypadal, když jsem ho viděla sedět na koni, jenž se pod ním vzpínal, mezi tisícem jezdců, kteří se hodlali připojit k pašovi. Všichni byli oděni v třpytné pancíře, z přílbic jim vlála paví pera a jejich kopí se blyštěla v slunci. Tato výprava zčásti zavinila naše neštěstí. – Vahhábovci pronikli do bagdádského okolí a ohrožovali už samo město, a tu paša usoudil, že je nejvyšší čas zavolat na pomoc Kurdy. Když dorazili, vydal se do pole s velikým vojskem a pustil se rovnou proti nepříteli. Stalo se, že se při jednom nočním přepadu můj otec utkal se synem arabského šejcha, velitele Vahhábovců, zabil ho a ukořistil odpůrcovy zbraně i jeho klisnu. Příliš dobře znal cenu takové kořisti a hned si ji dobře zajistil. Aby se o jeho válečném štěstí nedověděl turecký velitel, který by byl vynaložil všecko, aby od něho kořist dostal, poslal zvíře domů do tábora. Vzkázal, aby je dobře ukryli ve stanu, v němž byl jeho harém. Nadarmo však činil tato opatření, neboť brzy věděl kdekdo o jeho hrdinském činu i o kořisti. Ale protože paša ho velmi ctil a protože nemohl předpokládat, že by klisna byla něco zvláštního, nijak se ho na ni nevyptával. Válka skončila, Vahhábovci byli zahnáni zpět do pouště a Kurdové se vrátili do svých hor. Leč zanedlouho potom jsme byli jednoho rána překvapeni návštěvou pašova vysokého hodnostáře, mír áchora neboli nejvyššího podkoního, který byl provázen pěknou, dobře ozbrojenou družinou deseti mužů na krásných koních. Hned byl celý tábor na nohou, aby je náležitě přivítal. Jejich koně byli zavedeni na nejbližší pastvinu a uvázáni ke kolíku na místě, kde byla nejlepší tráva. Jezdci byli obřadně uvedeni do mužského stanu a poctěni kávou a dýmkami. Nad oheň byl zavěšen velký kotel rýže a

připravoval se pilav. Zabili jsme dvě jehňata a ženy z nich uvařily chutné jídlo a také napekly hromadu chleba. Zkrátka, všemožně jsme hleděli učinit zadost pohostinství, které je svatou povinností kočovných kmenů.

Sotva otec dostal zprávu, že se blíží návštěva, hned mu byl příjezd takových hostů podezřelý; poručil nejstaršímu synovi, aby vsedl okamžitě na klisnu, odjel s ní do nedalekého údolíčka a tam čekal na další pokyny. Naše stany stály řadou podle horské bystřiny, a proto bylo docela snadné odkrásti se nepozorovaně jejím hlubokým řečištěm; sousední vysoké pohoří, v jehož labyrintech jsme byli jako doma, skýtalo dobré útočiště, když jsme je potřebovali.

Mám ještě v dobré paměti každou podrobnost, jako by to včera bylo, neboť my ženy jsme mohly nakukovat do stanu, kde byli muži shromážděni, a puzeny zvědavostí jsme pilně naslouchaly. Mír áchor a jiní dva Turci seděli, ostatní stáli u stanového vchodu a opírali se o zbraně. Otec setrvával v uctivé vzdálenosti na koberci, s rukama před sebe vztaženýma, seděl si na nohou, ukrytých v záhybech šatu, a tvářil se velmi pokorně; přitom však bystře střílel očima kolem sebe.

„Buď vítán, přinesl jsi s sebou štěstí," zvolal otec.

„Radostné shledání," odpověděl mír áchor, „dlouho jsme se neviděli." Opakovali podobné poklony dlouho a dlouho do kolečka a potom se odmlčeli; místo hovoru si hleděli dýmek a dýmali z nich, až celý stan ztemněl kouřem.

„Paša, náš pán," pravil mír áchor, „ti posílá přání zdraví a míru. Miluje tě a říká o tobě, že jsi jeden z jeho nejlepších a nejstarších přátel. *Mášalláh!* buď Bohu chvála! Jsi dobrý muž. Všichni Kurdové jsou dobří. Jejich přátelé jsou našimi přáteli a jejich nepřátelé našimi nepřáteli."

Starý Turek, nejdůstojnější člen družiny, který stál u vchodu, schválil tuto řeč temným zabručením. Otec na znamení pokory pokrčil rameny, přitiskl si ruce na kolena a odpověděl: „Jsem pašovým otrokem a jsem i tvým otrokem. Prokazuješ mi velkou poctu. *Elhamdu-lilláh*, nebesa mějte dík, jíme svůj chléb v míru ve stínu pašově a dáváme si beze strachu čepici na stranu. Bůh mu dej hojnost!"

Po krátké pomlce řekl mír áchor: „Hleď, proč přicházíme, Ókúzi ágo! Vahhábovci (prokletí padni na jejich hlavy) vypravili nedávno k našemu veliteli poselství, aby jim byla navrácena klisna, na které jel syn jejich šejcha, když ho potkala smrt. Ačkoli říkají, že jeho krev

padá na naše hlavy a že nemůže být vykoupena leč životem pašovým nebo životem jeho syna, přece jen jsou zatím ochotni upustit od pomsty, aby získali zpět kobylu. Říkají, že její rodokmen je nejdokonalejší v celé Arábii; že lze stopovat její původ z pokolení do pokolení až ke kobyle, na níž jel Prorok, když prchal do Medíny. Nabízejí, aby ji získali, že budou sázet peníze na dřevo, dokud paša neřekne dost. Hle, celý svět ví, že tys ten jonák, který přemohl a zabil šejchova syna a ukořistil klisničku. Můj pán se radil s významnými muži a předáky bagdádskými a rozhodl se, že bude o vahhábovské nabídce uvažovat: protože se z věci stala státní záležitost, posílá mě se žádostí, abys mi hřebici svěřil. To je mé poslání a teď jsem ti všechno pověděl."

„*Valláh! billáh!* Při pašově soli, kterou jsem jedl, při tvé duši, při matce, která tě porodila, při hvězdách a při nebi přisahám, že všechno, co Vahhábovci říkají, je pustá lež. Jak lze porovnat klisnu, o níž mluví Vahhábovci, s ubohou herkou, kterou mi osud uštědřil? Pravda, ukořistil jsem kobylu, ale tak vychrtlou a ubohou, že jsem ji hned druhý den po bitvě prodal jakémusi Arabovi. Můžete mít uzdu a sedlo, avšak zvíře, zvíře nemám."

„*Alláh, Alláh!*" zvolal mír áchor, „tohle je nesmírně závažná věc. Ókúzi ágo, jsi přímý muž a já právě tak. Neposmívej se našim bradám a neposílej nás pryč bez čepic na hlavách! Nepřivedeme-li klisnu nazpět, naše tváře budou na věky věků černé a dveře přátelství mezi tebou a pašou budou zavřeny. Při mé duši mi pověz, kde to zvíře je!"

„Příteli," odpověděl otec, „co ti mám říci? Co mohu dělat? Klisna u nás není – Vahhábovci jsou lháři – já mluvím pravdu." Tu jeho hlas zesládl; potom přistoupil těsně k mír áchorovi a dlouho mu velmi živě cosi šeptal, zřejmě něco přesvědčivého, neboť ke konci rozmluvy oba vypadali spokojeně a patrně se dobře dohodli.

Pak pravil mír áchor nahlas: „Nuže, mají-li se věci takto a kobyla u tebe není, *Alláh kerím,* Bůh je slitovný, a proti osudu se nedá bojovat. Nezbývá nám tedy, než se vrátit do Bagdádu."

Potom otec povstal, zanechal hosty, aby si pokuřováním z dýmek a popíjením černé kávy ostřili chuť na hostinu, která se pro ně připravovala, a odešel do ženského stanu. Nařídil své ženě, která mu opatrovala peníze, aby přinesla měšec zlaťáků. Ten ležel, pečlivě zabalený v nesčetných hadrech, v staré truhlici, která byla uložena v koutě stanu spolu s bohatými koňskými postroji, s parádním

nákladním sedlem a s jinými cennými věcmi. Vyňal z něho dvacet bádžoglů (dukátů), zavázal je do rohu kapesníku a strčil za ňadra. Potom poručil, aby se ihned podávala jídla a vrátil se k hostům. Před jídlem se mluvilo jen málo a slova, která padla, se týkala jen koní, psů a zbraní. Mír áchor vytáhl z opasku dlouhou pistoli stříbrem vykládanou a celá společnost si ji podávala dokola jako pravou anglickou pistoli. Jiný muž ukazoval svou zakřivenou šavli a ujišťoval, že je to černá chorásánská čepel nejčistšího lesku. Můj otec se vytasil s dlouhým, rovným dvojsečným mečem, který také odebral synovi arabského šejcha.

Před obědem byl před mír áchora prostřen oválný kožený ubrus a na něj porůznu položeny čerstvě upečené chlebové placky. Potom se podávala kolem voda k omytí pravé ruky. Nato byla přinesena čorba neboli polévka ve velké dřevěné míse a postavena doprostřed ubrusu. Tu řekl otec nahlas *bismilláh* neboli ve jménu Božím a celá společnost usedla kolem mísy. Byli tu mír áchor, deset jeho průvodců, otec a tři z otcovy družiny, a všichni seděli s pravým ramenem natočeným kupředu a nabírali si dřevěnými lžícemi polévku. Následovalo jehně pečené v celku, které bylo v mžiku rozerváno, neboť si každý z něho utrhl co největší kus. Hostina byla zakončena ohromnou mísou rýže, do níž účastníci hbitě ponořovali prsty i ruce. Když se dosyta najedli, povstali, omyli se a každý proslovil *šukúr Alláh,* buď Bohu děkováno, a *Alláh bereket versin*, ať Bůh obnoví vaši hojnost. Zbytky jídla se pak přikryly koženým ubrusem a vynesly ze stanu; venku si na nich pochutnali otcovi pasáci.

Mír áchor chtěl stůj co stůj být na noc v jedné vesnici dole v rovině a projevil přání, vydat se hned na cestu. Jeho družina šla tedy připravit koně a zanechala ho samotného s otcem ve stanu. Já jsem bedlivě pozorovala vše, co se dělo, a rozhodla jsem se vypátrat i to, co spolu mají, a tajně vyslechnout, co si budou povídat.

Otec pravil: „Opravdu ti nemohu dát víc než deset dukátů – jsme chudí – kde mám sehnat víc?“ Mír áchor na to: „To je vyloučeno; dobře víš, co se stane, nedostanu-li dvakrát tolik; až paša uvidí, že jsme kobylu nepřivedli, pošle mě zase nazpátek, abych tě lapil, a odejme ti celé jmění. Vlastně mi bylo nařízeno, abych to udělal hned, když zamítneš jeho žádost, avšak ani se tě nedotknu, přistoupíš-li na mou podmínku – a ta zní: dvacet dukátů. Tak tedy, příteli, rozhodni se!“ Nato vytáhl otec ze záňadří šátek, vyňal z něho peníze a odpočítal mír áchorovi na dlaň dvacet dukátů. Ten se nejdříve ujistil,

že jsou všecky dobré, odvinul se svého turbanu bílý mušelín, zabalil do něho peníze a znovu si jej otočil kolem hlavy. „Nuže," říkal otci, „jedli jsme spolu sůl; jsme přátelé; ať podnikne paša cokoli, budu prostředkovat. Ale musíš mu poslat dar, sice mu nebudu moci zabránit, aby ti nepůsobil nesnáze."

„*Bašim ustum*, při mé hlavě se tak stane!" odpověděl otec. „Mám skvělého chrta, proslaveného po celém Kurdistánu, který chytí antilopu, běžící plným tryskem; je to zvíře, o jakém se otci perského šáha ani nesnilo. Postačí to?"

„To je velmi dobrý počinek, ale nestačí to. Pomysli, jak je důležité, aby ses mému pánu zalíbil."

„Povím ti, jak to uděláme," řekl otec, „něco mi napadlo. Mám dceru, krásnější než měsíc, oblou, širokých a plných kyčlí, která slibuje být ještě vnadnější. Řekni mu toto: i když jsou Jezídové v jeho očích nevěrci a jen jako prach pod jeho nohama, že snad přece touží mít krásku, na kterou by žárlily i húrisky z Mohamedova ráje, a že jsem hotov mu ji poslat."

Mír áchor nadšeně zatleskal rukama a zvolal: *„Áferín! Áferín!* Dobře řečeno! To je výborné! Předložím mu tu nabídku a nepochybuji, že ji přijme. A tak budeš mít v jeho harému mocnou oporu, která ti pomůže z tvého svízelného postavení a uchrání tě v budoucnosti podobných nepříjemností." Na tom se dohodli. Já pak, která jsem patrně měla být obětí, opustila jsem své stanoviště, abych mohla přemítat, jaký asi bude můj příští osud. Zprvu jsem div neplakala a nenařík̆ala nad svým údělem. Avšak po krátké úvaze jsem zvolala radostně: „Och, ty má duše! Budu tedy pašovou paní! Budu tedy mít pěkné šaty! Budou mě tedy nosit v nosítkách! Och, nosítka, to je nádherné! Všechna děvčata z hor mi budou závidět!"

Po nějaké chvíli jsem spatřila v dálce mír áchora s družinou; vzdalovali se od našeho tábora a nezapomněli vzít s sebou chrta, který měl na sobě pestrou čabraku; jeli po úbočí horského řetězu, který vroubil náš tábor. Tu jsem slyšela, jak otec projevoval vděčnost a liboval si, že se tak snadno zbavil nevítaných hostí.

Sotva byli z dohledu, vypravil jednoho ze svých pasáčků k synovi do hor se vzkazem, aby přivedl klisnu zpátky. Když byla kobyla v

bezpečí v ženském stanu, dal svolat všechny starší kmene. Byli většinou z jeho přízně nebo to byli příbuzní jeho žen a tábořili nedaleko nás. Vysvětlil jim obšírně, v jakém je postavení; dokazoval jim dále, že zkáza jich všech je neodvratná, budou-li dál žít na pašově území; že paša jistě nepromešká tuto příležitost a bude z nich dřít daně a poplatky, až je připraví o všecko, takže jim nezbude než žebrácká hůl. Shromáždění se konalo v mužském stanu a bylo tam deset mužů. Na čestném místě v koutě seděl otcův strýc, stařešina kmene, jemuž splýval sněhobílý vous až k pasu.

„Víte," promlouval otec, „že jsme Jezídové. Víte také, jak nás všichni muslimové nenávidí. Paša nám dosud předstíral přátelství, zvláště mně, protože jsem pro něho bojoval v bitvách, protože bojuji jako lev a piji krev jeho nepřátel. Leč jeho láska k penězům je tak veliká, že ji nic nemůže ukojit. Než by propásl tuto příležitost, raději by viděl mne, mého otce, děda, praděda i celý můj kmen smažit se ve věčném ohni. Je nás příliš málo, abychom se mu mohli postavit na odpor. Arci, kdybychom nemusili chránit ženy a děti, při Mocnosti, kterou všichni uctíváme, nebál bych se utkání s celou tou smečkou jeho zbabělých otrapů; stačilo by mít kopí v ruce, meč po boku a klisnu pod sebou; rád bych viděl čerkadžiho, který by se mi postavil. Takto však dávám návrh, abychom bez meškání opustili turecké území a odstěhovali se do Persie, kde jistě budeme vítáni a kde budeme v bezpečí."

„Ókúzi ágo," řekl mu strýc, a všichni naslouchali jeho slovům se zřejmou úctou, „jsi syn mého bratra; jsi mé dítě; jsi hlava našeho kmene a naše nejlepší opora a záštita. Kdybych ti radil, abys vydal klisnu pašovi, myslil by sis o mně, že nejsem hoden býti Kurd a Jezíd. I kdyby ji paša nyní dostal, nešetřil by nás. Neboť mám s tureckými místodržícími tuto zkušenost: jakmile mají záminku k útlaku, vždycky jí využijí až do dna. Proto s tebou souhlasím – nemůžeme tu zůstat. Ač jsem už stár, ač jsem od dětství uvykl pásat stáda v těchto horách – vídat, jak slunce vychází tady nad tím kopcem a zapadá tam v rovině – ať mi sebe víc přirostla k srdci tato místa, kde se narodili a vyrůstali naši předkové, nikdo nesmí říci, že jsem byl příčinou zkázy svého kmene. Jsem tedy pro okamžitý odjezd. Každé zdržení by teď bylo nebezpečné. Ve dvou dnech tu budou pašovy oddíly; vzali by od nás rukojmí a tím bychom tu byli připoutáni a zkáza by padla na naše hlavy. Pojďme, děti, Bůh je veliký a milosrdný. Snad přijde zase čas, že se navrátíte do starých

sídel a budete bez obav a bez rozpaků zase přecházet s letních pastvin do zimních ležení a ze zimních ležení zpátky na pastviny.“

Když skončil, promluvil starý, zkušený pastýř, který se vyznal v počasí a jeho ročních změnách a byl jako doma v kraji mezi našimi a perskými horami: „Půjdeme-li, musíme vyrazit okamžitě, neboť kdybychom prodleli třeba jen o den déle, mohli bychom tu uvíznout. Sněhy na horách už začínají tát a v týdnu budou bystřiny rozvodněny; pak bychom přes ně nepřepravili ovce. Kromě toho asi za tři týdny vstoupí slunce do znamení skopce a naše bahnice, *inšalláh*, kéž se zlíbí Bohu, počnou vrhat hojné potomstvo; do té doby musí mít cestu za sebou a nějaký den k odpočinku. Je třeba se napřed rozhodnout, v kterých končinách kraje se usadíme, neboť perští kočovníci žárlivě střeží svá vydržená práva na pastvu; kdybychom vnikli na jejich území bez řádného povolení od vlády, došlo by mezi našimi a jejich pastevci k ranám, a jen Bůh sám ví, co všecko by z toho pošlo.“

„Pravdu má,“ přisvědčil otec a obrátiv se k pastýři zvolal: „Dobře jsi promluvil, Karabegu, výborně! Jsi dobrý služebník a dobřes nám poradil. Než se opravdu rozhodneme usadit se v Persii, musí někdo

z nás do Kirmánšáhu poprosit prince, aby nám laskavě přidělil nějaký dobrý kraj. Obstarám to sám, jakmile se dostaneme z pašova dosahu, a vrátím se k vám včas, abych předešel třenicím s ostatními kočovnými kmeny."

Celá rada byla jako jeden muž pro okamžitý odjezd; otec vydal rozkaz, aby byl shromážděn hovězí dobytek, stany strženy, voli připraveni k nesení nákladů, velbloudi opatřeni nákladními sedly a všechno aby bylo kolem půlnoci hotovo k odjezdu, abychom na první zastávku dorazili hodinu po rozednění. Na klisně, která se teď stala tak drahocennou, měl jeti sám otec, jeho hlavní žena s dětmi měla jeti v kedžáve neboli v závěsných koších na velbloudu, vyšňořeném čabrakami z korálků, ozdobnými přehozy z červeného sukna a hojností třapců.

Jakmile se ženy dověděly o cestě, spustily hlasité kvílení a naříkání. Zlo se jim jevilo větší, než opravdu bylo. Při nejmenším už viděly, jak pašovy oddíly přepadají kmen a odvlékají je všechny do otroctví.

„Můj zármutek," vypravovala Zejneb dále, „pramenil z jiné příčiny. Od té doby, co jsem vyslechla otcovu rozmluvu s mír áchorem, neměla jsem myšlenky na nic jiného než na rozkošný život příští pašovy paní. Teď byl můj sen tentam a místo nádherných šatů, skvostných paláců, zlacených nosítek a knížecího přepychu jsem měla před sebou starou známou lopotu – nakládání na zvířata, balení zavazadel a stloukání másla.

Celý tábor byl už v pohybu, a kam až oko dohlédlo, proudila s hor stáda skotu a bravu, která pasáci sháněli do různých ležení. Stany byly rozebrány a připraveny k naložení. Ženy, na nichž z větší části spočívaly starosti s odjezdem, byly všude a činily se s balením nářadí a všeho zařízení. Svinovaly se koberce, plnily velbloudí vaky, snášelo se náčiní k přípravě másla, připravovala se nákladní sedla pro mezky, voly a velbloudy. Když pasáci přihnali dobytek, byli velbloudi postaveni do kruhu, musili pokleknout a byli osedláni nákladními sedly; pak byla i na voly položena měkká sedla. Mezci byli spojeni provazy do řad po pěti až po sedmi a dostali své zvonky a tlusté plstěné pokrývky. Ovce a kozy se vydaly na cestu už na sklonku dne pod dohledem psů a ovčáků, z nichž jeden kráčel v čele celého ohromného houfu.

O půlnoci se celý tábor zdvihl; a když se dnělo, bylo vidět, jak se náš průvod vine jako had po úbočí hor. Drželi jsme se málo užívané stezky, abychom nepotkali nikoho, kdo by dal pašovi zprávu o

našich pohybech; po několikadenním pochodu, na němž nás potkalo mnohem méně nehod a nesnází, než se dalo čekat, jsme dorazili k perským hranicím. Během cesty hlídkoval otec spolu s ostatními předáky neustále vzadu; byli odhodláni klást všemožný odpor, kdyby nás snad pašovi lidé dohonili a chtěli nám bránit v cestě. Ale štěstí nám přálo a nespatřili jsme živou duši kromě pastýřů, kteří náleželi ke kurdským kmenům usedlým v tom kraji.

Jakmile jsme byli v bezpečí, odjel otec do Kirmánšáhu, sídla to mocného knížete. Byl to jeden ze synů perského krále a otec se chtěl dožadovat jeho ochrany a poprosit ho, aby nám dovolil usadit se na některých pastvinách na perském území. Čekali jsme dychtivě na jeho návrat, neboť jsme byli v nebezpečí, že nás napadnou obě strany, Turci i Peršané. Protože však obě země sledují stejnou politiku a vábí kočovné kmeny na svou půdu, velitel perského města, jež bylo nedaleko, nás ani v nejmenším neobtěžoval.

Konečně se otec vrátil a s ním přijel knížecí úředník, který nám vykázal území ve vzdálenosti asi deseti parasangů od perských hranic. Naše zimní ležení bylo v chráněném horském chobotu a blízko byl bohatý pramen vody. Letní sídliště byla tři dny cesty odtud a říkalo se, že jsou to nejchladnější místa v celých horách; oplývala travou a pramenitou vodou a byla dosti daleko od hranic, takže jsme se vůbec nemusili obávat obtěžování s turecké strany.

Otec byl v Kirmánšáhu dobře znám, a jakmile se rozhlásilo, za jakým účelem přijel, kníže ho přijal a projevil velké potěšení, jednal s ním velmi milostivě a při rozloučení mu daroval čestný šat. Kníže nás bezpodmínečně přijal a slíbil otci neomezenou ochranu. „Prohlásí-li paša," řekl kníže, „tebe a tvůj kmen za své poddané a požádá-li mě, abych tě nepřijímal pod svou vládu, upražím jeho otce a vysměji se jeho vousu. Tvář Božího světa je otevřena každému. Zachází-li se s mužem špatně na jednom místě, odebere se tam, kde se může nadít lepšího zacházení." – I usadili jsme se a vrátili se k dřívějšímu způsobu života.

Stalo se, jak kníže očekával. Krátce po našem příjezdu objevil se v Kirmánšáhu pašův důstojník, který přinášel dopis s formální žádostí, aby byl otec i s celým kmenem poslán zpět na pašovo území; v dopise byly také vylíčeny všechny okolnosti našeho útěku. Paša v něm nazýval otce zlodějem a obviňoval ho, že ukradl klisnu nesmírné ceny, která prý je pašovým majetkem. Žádal, aby mu byl kůň okamžitě vydán, sice že podnikne odvetná opatření a bude se

odškodňovat na perském majetku. To všechno bylo otci oznámeno a byl vyzván, aby se ihned dostavil ke knížeti.

Jakmile se ta zpráva mezi námi rozšířila, zmocnilo se nás zděšení. Bylo jasné, že paša užije všech prostředků, aby se zmocnil klisny a zničil mého otce, a nedalo se předpokládat, že takový slabý a chudý kmen, jako byl náš, bude moci odolávat pletichám, úplatkům a piklům tak mocného pohlavára. Kromě toho bylo jisté, že nám Peršané budou zazlívat, že máme v svém majetku takový poklad, a budou se snažit, aby nám klisnu vzali, ne-li hned, tedy při první vhodné příležitosti. Rychle se rozkřikne, že mnozí z nás jsou Jezídové, a to samo stačí uvalit na naše hlavy záští a zlořečení každého věrného přívržence Alího; i kdyby neběželo o klisnu, bylo příliš pravděpodobno, že se za nějaký čas, až pleticha počne nést ovoce, staneme terčem všemožného pronásledování.

Než otec odjel, aby vyhověl knížecímu předvolání, vydal tajné rozkazy, aby klisna byla odvedena někam do bezpečí, kdyby snad musil popřít, že ji má. Ale když se vrátil, ukázalo se, že to byla zbytečná opatrnost. Kníže ho vlídně přijal a ujistil ho, že se rozhodl v ničem nepovolovat pašově žádosti; ať se jen otec těší ze své kobylky a spoléhá na jeho bezpečnou ochranu, dokud bude na jeho půdě. Mluvil asi takto: „Upokoj svou mysl, Ókúzi ágo! Dokud setrváš v našem stínu, můžeš v úplném bezpečí klást svou hlavu na podušku. Jak si to paša představuje, že prohlašuje tebe a tvůj kmen za své poddané? Brány paláce mého otce, Středu Všehomíra a Krále králů jsou každému otevřeny dokořán, a jakmile se cizinec dotkne lemu jeho roucha, je bezpečen. Vyhledal jsi naši ochranu a nebyli bychom muslimové, kdybychom ti ji odepřeli. Jdi, vrať se k svým stanům, buď šťasten a pašu ponech na starost nám.“

Z toho povstal v celém kmeni veliký jásot. Otec, aby oslavil svůj úspěch, dával hostinu pro předáky a starší kmene a při ní se rozbíralo naše nynější postavení a uvažovalo se o plánech do budoucna. Šťastný únik rozradostnil všechny vyjímajíc jediného, a tím byl otcův strýc. Příliš dobře se vyznal v Peršanech, neboť ve svém mládí byl ve službách Nádira šáha, a živou mocí se nedal přimět, aby uvěřil knížecím slibům a hladkým slovíčkům. „Neznáte Peršany,“ řekl shromážděným. „Nikdy jste s nimi nejednali, a proto se dáváte jejich lichotnými výrazy a jejich okouzlujícím a roztomilým chováním ukolébat v bezpečnost. Já však jsem mezi nimi žil a poznal jsem, jakou cenu má jejich slovo. Jejich zbraně neuvykly mužným

utkáním a otevřeným útokům. Za meč a kopí jim slouží zrada, šalba a faleš. A když se nejmíň nadějete, jste chyceni jako v síti. Domníváte se, že jste obklopeni růžemi, a obkličuje vás zpustošení a zkáza. Lež je jejich velkou národní neřestí. Nevšimli jste si, že každičké své slovo stvrzují přísahou? K čemu jsou přísahy mužům, kteří mluví pravdu? Jeden přísahá při vaší duši, při vlastní hlavě, při vašich dětech, při Prorokovi, při svých příbuzných a předcích. Druhý při kible, při králi, při svém vousu. Třetí při vaší smrti, při soli, kterou jí, při smrti imáma Husejna. Dbají na jedinou z těchto věcí? Ne, cítí, že každé jejich slovo je lež, odtud ty přísahy. Máme tedy věřit, že nás nebudou obtěžovat a klidně nám ponechají klisnu, která už přivolala tolik neštěstí na naše hlavy? Och, Peršané jsou, je-li to vůbec možno, lačnější koní než Turci a arabská klisna má v jejich očích větší cenu než démanty a rubíny. Doví-li se šáh o té, kterou máme, hned si pro ni pošle, a co pak? Budeme pak odporovat celému světu se zbraní v ruce? Ne, ne, přátelé. Myslete si, co chcete. Já však se dívám na naše postavení jako na tuze vratké a radím vám, nechť podniknete cokoli, abyste nedůvěřovali Peršanům, lhostejno, kdo jsou a jak se tváří."

Dopadlo to navlas tak, jak stařec předpovídal, a konec byl ten, že jsem se octla v poměrech, v nichž jsi mě nalezl.

Jednou časně ráno, asi hodinu před svítáním, jsme si všimli, že naši psi jeví neobvyklý nepokoj; v jednom kuse štěkali a tropili pekelný povyk. Protože jsme byli zvyklí na útoky vlků, které naši psi odráželi, zprvu jsme tomu hluku nevěnovali valnou pozornost. Konečně však můj otec a jeho synové vstali, vzali ručnice a vyšli, aby se poohlédli, co to znamená. Neušli ani dvacet kroků a spatřili osamělého jezdce, pak druhého a zakrátko několik dalších a poznali, že stany jsou obklíčeny. Otec hned zburcoval celý tábor a v mžiku bylo všechno na nohou. Jezdci se vrhli proti otci a chtěli se ho zmocnit. Po prvním střelil a ten mu padl mrtev k nohám; druhého poranil mečem. Avšak rána z pušky a hluk potyčky byly vetřelcům znamením k obecnému útoku; ihned pronikli do tábora se všech stran. Klisna byla zřejmě jejich hlavním cílem, neboť nejdříve napadli ženský stan; snadno našli, co hledali.

Jak se rozednívalo, poznávali jsme, že naši nepřátelé jsou Peršané, a brzo se ukázalo, že jednají na vyšší rozkaz. Otec na neštěstí zabil jejich náčelníka a to jim bylo dostatečným důvodem, aby nás vzali do zajetí. Uvaž, jak nám bylo. Byla to žalostná podívaná, nikdy na ni

nezapomenu. Před našima očima nakládali s otcem hanebně a zle. Drancovali náš majetek a –“

Zejneb mi chtěla vypravovati, jak se stala otrokyní mírzy Ahmaka, ale tu se ozvalo hlučné klepání na vrata domu. Zmateně jsme vyskočili. Má kráska mě prosila, abych odešel zadem přes terasu, a šla se podívat, co se děje. Kdosi se domáhal vstupu a po hlase poznala doktora. I otevřela vrata a vpustila ho, důvěřujíc vlastnímu důvtipu, že uspokojivě vysvětlí bohatou snídani, které si jistě všimne.

Mohl jsem s terasy dobře pozorovat, co se pak dálo. Doktor byl zřejmě velmi potěšen, že nalézá Zejneb samotnou a říkal něco tuze něžného, takže nebylo pochyby, jaké jsou jeho city. Pohlédnuv oknem do ženina pokoje, spatřil zbytky snídaně a četné známky, že v pokoji někdo byl, i vyptával se po příčině, když tu náhle vešla sama chánum, následována ženami. Vstoupila do domu docela nečekaně a stanula před nimi, než se mohli rozejít. Nikdy nezapomenu, jak se proměnila její tvář, když je spatřila.

„*Selám alejkum!* mír buď s vámi!“ pravila s posměšnou uctivostí, „jsem vaše ponížená služebnice. Doufám, že zdraví obou vašich výsostí je co nejlepší a že jste prožívali čas příjemně. Obávám se, že jsem přišla příliš brzo.“ Krev se jí hrnula do tváře; brzo zanechala úsměšků a vrhla se zuřivě na nebohé provinilce.

„A ještě ke všemu snídaně – a v mém pokoji. *Mášalláh! Mášalláh!* Patrně jsem už míň než pes, že se mé otrokyně oddávají radostem srdce v mém vlastním domě, ba na mém koberci, a dokonce na mé podušce! *Lá iláh ill-alláh!* Bůh je jediný! Jsem všecka udivena! Spadla jsem s nebe na zemi!“

Pak se obrátila k svému muži a spustila: „A ty, mírzo Ahmaku, pohleď na mne a pověz, při mé duši, lze tě považovat za muže mezi muži? Ba, doktor, Lokmán svého věku, mudrc, s touhle opičí tváří, s touhle kozí bradou, s tímhle hrbem si hraje na milovníka, na mladíčka! Proklet ať je takový vous.“ Tu mu zašermovala rukou před nosem a řekla: „Púf! Pliju na takovou tvář. Což nejsem nic, že dáváš nečisté otrokyni přednost přede mnou? Co jsem udělala, že mi prokazuješ tak málo úcty? Když jsi neměl nic než své předpisy a léky, přišla jsem já a udělala z tebe muže! Jenom mně můžeš děkovat, že ses něčím stal! Teď stáváš před králem a muži před tebou sklání hlavu. Nosíš kašmírský šál. Stal ses významnou osobností. Pověz tedy, ty stíne muže, co to všecko znamená?“

Doktor se během útoku zaklínal a zapřísahal při všem možném a vyrážel deset tisíc různých výkřiků, aby dokázal svou nevinu. Leč nic nemohlo překonat mrštnost ženina jazyka nebo zmírnit její zuřivost. To už se její vztek rozpoutal naplno a vzepjal do takové výše, že přísaha stíhala přísahu a rouhání následovalo za rouháním v jediném proudu neumdlévajícího zuření. S manžela přecházela na Zejneb a zase zpátky k manželovi, až se jí u úst ukázala pěna. Nespokojila se jen slovy, nýbrž popadla nešťastnou dívku za jeden z dlouhých copů, které jí visely na ramena, a smýkala jí, až ubožačka řvala bolestí. Pak ji s pomocí ostatních otrokyň shodila do bazénu a tu ji tloukly a máchaly, až síly opustily Zejneb i její mučitelky. Ó, jak jsem hořel touhou letět jí na pomoc. Mé tělo bylo v jednom plameni, byl bych chlemtal krev těch bezcitných zloduchů. Avšak říkal jsem si: „Co mohu dělat? Kdybych vtrhl do harému, smrt by mě neminula. Nejspíš by mě na místě napíchli na kůl; a co by to prospělo Zejnebě? Nakládali by s ní ještě krutěji než nyní a doktorova žena by proto nežárlila méně.“ A tak, když se bouře utišila, odplížil jsem se tiše ze svého úkrytu na terase a vyšel jsem si za město do otevřeného kraje přemýšlet, co si mám teď počíti. Zůstat u doktora, nepřicházelo v úvahu: bylo by bývalo bláznovstvím doufat, že se ještě někdy budu těšiti ze schůzek se Zejnebou. Mé srdce krvácelo, když jsem se dohadoval, co asi bude s ubohou dívkou; vždyť jsem slýchal tak hrozné povídačky o zločinech, které se páchají v harémech. A bylo těžko říci, kde se zastaví zloba takové ďáblice, jako je chánum, zvlášť když má někoho tak dokonale ve své moci.

KAPITOLA XXVII.: JAKÉ PŘÍPRAVY KONAL PRVNÍ KRÁLŮV LÉKAŘ, ABY MOHL POHOSTIT ŠÁHA VE SVÉM DOMĚ, A JAK MU HROZILY NESMÍRNÉ VÝDAJE

Na procházce jsem se málem rozhodl, že neprodleně odejdu z doktorova domu a opustím Tehrán, tak zoufalé se mi jevilo mé postavení. Leč má láska k Zejnebě zvrátila toto rozhodnutí a pro naději, že ji zase uzřím, vláčel jsem se dál bídným životem příživníka u mírzy Ahmaka. Nepodezříval mě ani v nejmenším, že jsem jeho sokem a že jsem byl příčinou nedávné výtržnosti v jeho harému, dobře však věděl, že tam někdo vnikl, a učinil taková opatření, že jsem narazil na veliké potíže, když jsem se chtěl dovědět, jak to dopadlo s mou milovanou a jaké následky měl nedávný vztek její velitelky. Nespouštěl jsem očí s dveří enderúnu doufaje, že uvidím Zejneb, až bude doprovázet chánum při vycházce. Ale nadarmo; nebylo po ní ani památky a mne už děsily představy, že je surově vězněna, nebo že se stala obětí zuřivé zloby svých harémových nepřítelkyň. Moje netrpělivost už vrcholila, když jsem jednoho dne zahlédl, že Núr-Džihán, černá otrokyně, vyšla samotná z domu a dala se směrem k bazaru. Sledoval jsem ji a důvěřuje přátelským citům, které před časem chovala k paní mého srdce, odvážil jsem se ji oslovit.

„Mír buď s tebou, Núr-Džihán!“ řekl jsem jí, „kam jdeš tak spěšně a sama?“ – „Kéž se tvá laskavost nikdy nezmenší, ágo Hadži, pospíchám ke kořenáři kvůli naší kurdské otrokyni.“

„Cože, kvůli Zejnebě?“ zvolal jsem rozrušeně, „co se jí stalo? Je nemocna?“

„Ach, děvečka ubohá,“ odpovědělo to dobré černošské děvče, „je nemocna a smutná. Vy Peršané jste zlí lidé. My, kteří jsme černí a otroci, máme dvakrát tolik srdce co vy. Mluvte si o své pohostinnosti a laskavosti k cizincům, ale zacházelo se někdy se zvířetem, a natož s lidským tvorem tak, jako s touhle ubohou cizinkou?“

„Co jí udělali, co jí dělají? Pro Boha živého mi to pověz, Núr-Džihán,“ řekl jsem, „pro mou duši!“

Má účast a zájem, který jsem projevoval o její slova, ji obměkčily a vypravovala mi, že Zejneb je žárlivou paní vězněna v malé zadní komůrce. Nesmí se odtamtud ani hnout. Ze strašného zacházení

dostala prudkou horečku, která ji málem přivedla do hrobu; avšak její mládí a síla přece nad nemocí zvítězily. Teď, když se zase uzdravila, paní trochu měkne a dovolila dokonce, aby Zejneb zase užívala henny a surme, pro které teď ona, Núr-Džihán, jde ke kořenáři. Černoška však projevila mínění, že by paní neukázala takovou shovívavost, kdyby nebyla z čista jasna přišla zpráva o šáhově úmyslu navštívit mírzu Ahmaka. Šáh jediný má právo vstoupit do kteréhokoli harému a prohlédnout si ženy nezahalené závojem. I chce se paní blýsknout co největším počtem otrokyň a služebnic a proto propustila Zejneb z uvěznění v komůrce, aby si dala od ní posluhovat; avšak dívčina volnost je omezena stěnami tajné komnaty.

Tato zpráva ulehčila mým starostem, ba počal jsem mudrovat, jak to navléci, abych se s ní sešel. Ale předvídal jsem nepřekonatelné překážky a bál jsem se, abych jí nezpůsobil nové nepříjemnosti. Proto jsem se rozhodl nepodnikat zatím nic a řídit se radou básníkovou – „svinout koberec svých tužeb a neslídit stále a stále kolem své vášně."

Blížila se doba, kdy šáh odjížděl na letní pobyt, a jeho veličenstvo si krátilo čas zbývající do dne odjezdu návštěvami u dvorských hodnostářů a sklízelo se svou družinou bohatou žeň darů, neboť každý, kdo je vyznamenán touto velikou ctí, se musí náležitě okázat.

Zpráva, kterou mi Núr-Džihán pověděla, byla pravdivá. Král pojal mírzu Ahmaka mezi ty, které zamýšlel poctít návštěvou. Doktor měl totiž pověst bohatého člověka a už dlouho byl vyhlédnut za kořist hodnou královského spáru. Bylo mu tedy vzkázáno, kterého dne se mu dostane toho dalšího neobyčejného důkazu přízně, a dále, že na znamení výjimečné šáhovy laskavosti nebude poctěn obyčejnou návštěvou, nýbrž bude mu dopřáno potěšení, aby mohl jeho veličenstvo pohostit. Zkrátka, král mu dovoluje, aby pro něho ve svém domě vystrojil šám neboli večeři.

Doktor, zpola opojen ohromným vyznamenáním, zpola se hroze zkázy, která očekává jeho finance, se pustil do nutných příprav. První, nač musil myslit, bylo, jaký má zvolit pá-i-endáz, jak drahocenný má být a z jakého materiálu. Věděl, že se o tom bude mluvit po celé zemi nejvíce a že pá-i-endáz bude směrodatný pro panovníkovu přízeň. To jitřilo jeho ješitnost a lekalo jeho lakotu. Ukáže-li přílišný blahobyt, bude to znamením pro další vydírání; nedá-li se vidět, jeho sokové mu dají znát pohrdání. – Už dávno se neráčil se mnou radit a já se scvrkl na pouhého obejdu; teď však si

vzpomněl, jak úspěšně jsem se zhostil vyjednávání s evropským doktorem, a přibral mě zase na poradu.

„Hadži," řekl mi, „co si jen počít v této choulostivé věci? Dostal jsem pokyn, že král ode mne očekává důstojný pá-i-endáz. Pověděl mi to sám nejvyšší správce pokladu, jehož okázalosti při takových příležitostech se podivuje celá Persie. Nu, je vyloučeno, abych s ním závodil. Tvrdil, že mám prostřít široký pruh sukna od vstupu do ulice až k místu, kde král sestoupí s koně; tam prý má vstoupit na brokát a kráčet po něm až ke vchodu do zahrady a odtud prý po celé délce dvora až k šáhovu čestnému místu mají být prostřeny postupně dražší a dražší kašmírské šály, a konečně šál, který bude pokrývat mesned neboli trůnní koberec, má být obzvláště cenný. Ty víš, že si nemohu dovolit takovou nádheru. Jsem hekím, jsem učenec a nedělám si nároky na bohatství. Kromě toho je nad slunce jasné, že nejvyšší správce pokladu to říká jen proto, že má na prodej sukno, brokát a šály a chce, abych je od něho koupil. Ne, není možné, abych propůjčil sluch jeho přemrštěným návrhům. Ale co jen dělat?"

Odpověděl jsem: „Pravda, jsi hekím, ale také jsi králův lékař, máš významné postavení; už kvůli paní domu, kvůli své ženě, která bývala v králově harému, musíš ukázat, že jsi hoden takového příbuzenství. Král bude dotčen, nepřijmeš-li ho náležitě a neprojevíš-li pochopení pro důvěru, kterou k tobě má."

„Ano," řekl mírzá, „to všechno může být pravda, příteli Hadži; nicméně však jsem jenom doktor a nemůže se o mně předpokládat, že mám po ruce všechny ty šály a brokát a kdovíco ještě, kdykoli to potřebuji."

„Ale co jiného ti zbývá!?" odpověděl jsem, „přece jeho veličenstvu nevysteleš cestu projímavými bylinami a nepokryješ jeho podušku hořčičnou náplastí?"

„To arci ne," řekl on, „ale mohli bychom mu sypat na cestu květy, což, jak víš, přijde lacino; a snad bychom mohli obětovat vola, a také rozbíjet před nohama jeho koně láhve zavařenin, spoustu lahví zavařenin. – Nebylo by to přiměřené?"

„To není možné," zvolal jsem, „uděláš-li to tak, šáh a tvoji nepřátelé si už najdou cestičky, aby tě obrali, že budeš nahý jako moje ruka. Snad není nutné činit všechno, k čemu radí nejvyšší správce pokladnice; na ulici bys mohl prostřít kartoun, samet na místě, kde sestoupí s koně, brokát na dvoře a šály v komnatě; to nebude tak nákladné."

„Nemluvíš nejhůř," doktor na to, „to by se snad dalo provést. Kartoun máme doma, měl být na kalhoty pro ženy; bude ho asi dost. Onehdy jsem dostal od pacienta pěkný kousek ispahánského sametu. Čestný oděv, který jsem dostal minule, mohu vyměnit za brokát. A pro komnatu postačí dva tři ženiny šály. – Při Alím a jeho požehnání, to bychom tedy měli."

„Ještě je tu harém!" zvolal jsem, „šáh tam rozhodně musí zajít, vždyť víš, že králův pohled přináší štěstí, i je třeba, aby se při té příležitosti tvé ženy ukázaly pěkně vyšňořeny."

„Eh, o to je malá starost," mínil doktor, „parádu si mohou vypůjčit. Mohou si vypůjčit od svých přítelkyň, cokoli budou chtít – šperky, kalhoty, kazajky, šály – mohou mít, nač jen si pomyslí."

Ale paní chánum soudila jinak. Jakmile před ní padla zmínka o tomto rozhodnutí, rázně se opřela. Řekla svému muži, že se narodil sprosťákem, že je držgrešle, že není hoden cti být jejím manželem. Trvala na tom, že se mírzá musí zachovat tak, aby bylo zřejmo, že si zasluhuje vysoké vyznamenání, kterým má být poctěn. Bylo marno přít se s ní a tak se konaly přípravy v měřítku mnohem větším než doktor zamýšlel; a zdálo se, že všechny členy domácnosti posedla jediná myšlenka vymámit z něho všechny peníze, které tak dlouho a tak nemilosrdně dřel z pacientů.

KAPITOLA XXVIII.: JAK BYL ŠÁH UVÍTÁN, JAKÝ DAR MU BYL PODÁN A O ČEM SE POTOM HOVOŘILO

Ráno toho dne, kdy se ta významná návštěva měla odbývat (datum řádně určili hvězdopravci, aby bylo příznivé), dům mírzy Ahmaka se od základů až po střechu ozýval horlivými přípravami. Královští čalouníci ovládli komnatu, kde král měl přijímat hold, prostřeli tam nové koberce, připravili královský mesned a pokryli jej nádherným šálem. Pokropili dvůr, rozehráli vodotrysky a na průčelí domu zavěsili novou draperii. Také přišli královští zahradníci a pokryli celé okolí květy. Na hladinu nádrže, která byla právě naproti místu vyhrazenému pro krále, nasypali růžové plátky do podivných obrazců. Kolem mramorové obruby bazénu postavili v řadách oranžovníky a vůbec dodávali všemu svěží a radostný ráz. Pak přišli kuchaři, početná a panovačná cháska, s takovou výzbrojí hrnců,

pánví, kotlíků a nádob s řeřavým uhlím, že doktora přešla všechna trpělivost; ptal se vrchního kuchaře: „Co to znamená? Mám snad hostit nejen krále, nýbrž i celé město?“ „No, zrovna celé ne,“ dostal za odpověď, „ale snad si vzpomínáš, co říká Sádí:

Král kdyby v rozmaru si po jablku vzdych,
Sad celý zpustoší sta rukou ochotných;
A zálusk na vejce, když probudí se v něm,
Hned ptáků na tisíc se peče nad ohněm.“

Opanovali kuchyni, která však jim byla těsná; byli by potřebovali čtyřikrát tolik místa. Bylo proto třeba jen tak nahonem zřídit četná ohniště na vedlejším dvorku. Rozestavili tam kotle s řeřavým uhlím a vařili rýži, která se při takových návštěvách rozdává všem přítomným. Nejen kuchaři, i celá tlupa cukrářů přišla. Uvelebili se v jedné místnosti a připravovali sladkosti, šerbety, zmrzliny a upravovali ovoce. Dožadovali se tolika rozmanitých přísad, že doktor div duši nevypustil, když mu podali seznam. Konečně se dostavil i sbor královských zpěváků a hudebníků, a také lútí báší (hlavní šašek), kterého doprovázelo dvacet lútí; každému visel přes rameno bubínek.

Bylo stanoveno, že šáh přijde po večerní modlitbě, která se koná při západu slunce. V určenou hodinu, kdy denní vedro bylo už mírnější a obyvatelé Tehránu ožívali večerním chládkem, opustil šáh palác a ubíral se k doktorovu domu. Ulice byly čistě zameteny a pokropeny, a jak se králův průvod blížil, byla cesta zasypávána květy. Mírzá Ahmak, který se odebral ke králi, aby oznámil, že je vše připraveno, šel pak celou cestu podle králova třmene.

Průvod zahajovali heroldové, nesoucí v rukou obušky a mající na hlavách příznačné ozdoby, což obojí je znamením jejich úřadu; ohlašovali, že se král blíží, a dělali pořádek. Nad zdmi všude, kudy se průvod ubíral, vykukovaly ženy v bílých závojích, v lepších domech se dívaly otvory v závěsech, obklopujících ženské balkony. Za hlasateli šla četa stavěčů stanů a prostěračů koberců; ti měli v rukou dlouhé pruty a čistili cestu od vetřelců. Pak následoval oddíl dohlížitelů nad stájemi, kteří měli přes ramena bohatě vyšívané sedlové pokrývky; potom sluhové v šatech veselých barev, nesoucí v rukou zlaté dýmky; královský nosič střevíců; královský nosič konvic a mís, zkrátka stolník; dále nosič králova pláště, opatrovník krabičky s opiem a mnoho jiných domácích služebníků. Při okázalých státních

průvodech ještě před jeho veličenstvem vodívají volné koně, kteří bývají zlatým hřebem nádherné podívané, ale toto byl jen malý soukromý průvod. Za sloužícími přicházeli ve dvojstupech králové běžci v pohádkových oděvech; někteří měli černé sametové kabátce, všelijak pošité zlatými mincemi, jiní byli oděni brokátem nebo hedvábím. Ti šli přímo před šáhem, kterého doprovázel náčelník běžců, významný to muž, kterému na znamení jeho moci trčel za pasem bič s rukojetí pestře pomalovanou. Král jel na klidném mimochodníku, vyšperkovaném nádhernými čabrakami; byl oblečen nenápadně, ale všecko, co na sobě měl, bylo z nejvzácnějších, nejvybranějších, nejjemnějších látek, nejlepší z nejlepšího. Za ním v odstupu padesáti kroků následovali jeho synové, a potom už přišli nejvznešenější ze vznešených, dále nejvyšší obřadník, nejvyšší podkoní, dvorní básník a mnoho jiných; každý byl obklopen svým služebnictvem. Celý ten průvod chtěl dnes týt z mírzy Ahmaka, a když se to spočetlo kolem a kolem, pět set bylo malé číslo.

Král sestoupil s koně u brány, neboť vchod byl příliš úzký a nedalo se jím projet. Ubíral se přes dvůr, kráčeje po prostřední stezičce a vstoupil do velké komnaty. S ním vešli pouze princové a všichni ostatní zůstali stát venku. Doktorovi připadla úloha sluhy.

Po malé chvilce vstoupil nejvyšší obřadník, kterého doprovázel pán domu. Oba šli bosi a stanuli vedle mramorové nádrže. Nejvyšší obřadník držel ve výši prsou stříbrný podnos, na němž bylo narovnáno sto čerstvě ražených túmánů, a zvolal zvučným hlasem: „Nejponíženější z otroků tvého veličenstva oznamuje pokorně Středu Všehomíra, Králi králů, Stínu Božímu na zemi, že se mírzá Ahmak, hlavní královský lékař, odvažuje přiblížiti k posvátnému prachu pod nohama tvého veličenstva a přináší sto túmánů na znamení své oddanosti.“

Král odpověděl: „Jsi vítán, mírzo Ahmaku. Buď Bohu chvála, jsi dobrý služebník. Šáh k tobě chová obzvláštní blahovůli. Tvoje tvář zbělela a získal jsi na vážnosti. Jdi a chval Boha, že král přišel do tvého domu a přijal tvůj dar.“

Doktor poklekl a políbil zemi.

Potom se jeho veličenstvo obrátilo k nejvznešenějším ze vznešených a zvolalo: „Při hlavě šáhově, mírzá Ahmak je dobrý muž. V celé Persii nemá sobě rovného – je mnohem moudřejší než Lokmán – daleko učenější než Galén.“

„Arci, arci,“ odpovídal výkvět dvořanstva, „což Lokmán a Galén,

kdo ví, co to bylo za psy. Leč také to je dílem šťastné hvězdy Krále králů. Takového krále Persie ještě neviděla, a jaký král – takový doktor! Ať jen si lidé chválí evropské a indické doktory; kde však je domov pravé vědy, ne-li v Persii? Kdo se může vypínat, dokud neporovnatelný šáh ozařuje perskou zemi?"

„Svatá pravda," pravil král. „Od počátku světa je Persie proslavena nadaným obyvatelstvem a moudrostí a leskem svých vládců. Počínajíc Kejúmarsem, nejstarším králem světa, a končíc mnou, nynějším šáhem – který královský rodokmen je tak dokonalý, tak skvělý? Indie měla své panovníky, Arábie své chalífy, Turecko chúncháry (doslovně pijáky krve), Tataři chány, Číňané císaře. Co však Frankové, kteří přicházejí do mých zemí bůhví odkud, aby kupovali a prodávali a přinášeli mi povinné dary? Ti ubozí nevěřící mají hrstku králů, ale k našemu sluchu nedolehla ani jména jejich zemiček."

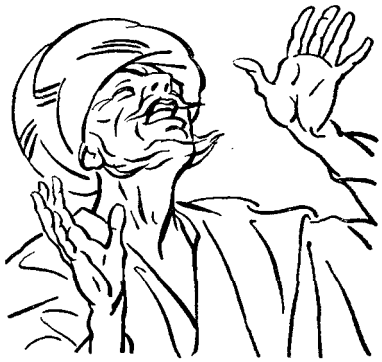
„*Belí, belí* – ano, ano," přitakal urozený dvořan, „jsem tvá oběť. – Až na malé výjimky jsou evropské národy o málo lepší než nic. A Moskvané – to nejsou Evropané – ti jsou míň než psi Evropy."

„Hahaha! Pravdu máš," smál se král. „Arci, měli svou Choršíd Kuláh, svou čepici slunce, jak jí říkali, která byla podivuhodný zjev mezi ženami. Všichni dobře víme: když žena má v něčem prsty, *penáh ber chodá*, pak je třeba odevzdat se do vůle Boží. – Ale po ní měli Pavla, a to byl úplný blázen; jako důkaz jeho šílenství uvádím, že chtěl vypravit vojsko do Indie. Jako by Kizilbášové něco takového dovolili. Rus si posadí klobouk na hlavu, oblékne si upjatý kabát, těsné kalhoty, oholí si vous – a říká si Evropan. Právě tak by si kdokoli mohl přivázat na záda husí křídla a myslit si, že je anděl."

„Báječné, báječné," volal nejvyšší z urozených, „Šáhinšáh mluví jako anděl. Kde je v Evropě král, který dovede hovořit jako on?"

„Ano, ano," přizvukovali všichni, kdo stáli okolo. „Kéž je živ tisíc let," pravil jeden. „Ať se jeho stín nikdy neumenší," říkal druhý.

„Avšak o jejich ženách přicházejí nejpodivnější zprávy," pokračoval král. „Předně, Evropan nemá ve svém domě enderún; muži a ženy žijí pohromadě, neodděleně. Za druhé: jejich ženy vůbec nenosí závoj – ukazují tvář volně a každý smí na ně hledět – jako ženy kočovných kmenů. Pověz mi, mírzo Ahmaku, jenž jsi lékař a mudrc, jakým zvláštním řízením prozřetelnosti se stalo, že na celém světě jen my muslimové dovedeme držet ženy v poddanství a že se

tedy na ně můžeme spolehnout. Povídá se," poznamenalo jeho veličenstvo s uštěpačným úsměvem, „že jsi nejblaženější z mužů, neboť máš nejposlušnější a nejoddanější ženu pod sluncem."

„Jsem požehnán vším, co může obšťastnit život," odpovídal doktor, „neboť jsem oblažován laskavostí a ochranou Krále králů. Já, má žena a celá moje domácnost, všichni jsme tvoji ponížení otroci a všechno, co máme, náleží tobě. Zásluhy, které se tvému otroku přičítají, nejsou jeho. Pocházejí od Útočiště Světa; ba i mé chyby se mění v ctnosti, poroučí-li král. Avšak která lampa může svítit před tváří slunce, nebo který minaret se na úpatí hory Elvend dá nazvat vysokým? Co se týče názoru, který tvé veličenstvo ráčilo pronést o ženách, nejnižšímu z tvých otroků se to jeví tak, že je nápadná shoda mezi Evropany a zvířaty, což je důkazem, že Frankové stojí mnohem níže než muslimové. Ani u zvířat ani u Evropanů nežije každé pohlaví odděleně. Zvířecí samičky si nezahalují hlavu, Evropanky také ne. Zvířata se neomývají, nemodlí se pětkrát denně, a stejně Evropané. Zvířata se přátelí s vepři, právě tak Evropané; my jsme tato nečistá zvířata vymýtili, ale v Evropě, jak jsem slyšel, je v každém domě místnost, zvlášť zařízená pro prase. A jejich ženy! – Kterýpak pes, když spatří na ulici fenu, se k ní nepřidruží a nelichotí se k ní? U Evropanů je tomu jistě také tak. Žena v oněch nečistých zemích je slovo bez významu, neboť kterákoli žena může být majetkem kohokoli."

„Dobře jsi promluvil, doktore," zvolal král, „je tedy jasné, že všichni mimo nás jsou zvířata. Náš svatý Prorok (buď s ním mír a požehnání) nám řekl totéž. Nevěřící se bude smažit na věčném ohni a pravověrný muslim se bude na věky radovat se svou húriskou v sedmém nebi. Ale doslechli jsme se, že se tvůj ráj, doktore, počal už na tomto světě; prý už máš svou húrisku, pověz, je to tak?"

Na ta slova mírzá Ahmak padl tváří na zemi a promluvil: „Všecko co ponížený otrok má z milosti krále, náleží králi. Bude to šťastná hodina, kdy požehnaný krok Krále králů přestoupí práh mého nehodného enderúnu; tehdy se bude hlava mírzy Ahmaka dotýkat nebe."

„Uvidíme na vlastní oči," odvětil král; „šáhův pohled přináší štěstí. Jdi, oznam svému harému, že jej šáh navštíví. Je-li tam nějaká nemocná nebo žena, jejíž přání jsou nesplněna, dívka, která vzdychá

pro milence, manželka, která se chce zbavit manžela, ať jen předstoupí a pohlédne na krále – štěstí a zdar ji nemine.“

Tu zvolal básník, který až dosud mlčel a zřejmě napjatě přemýšlel: „Co král ustanovil, je jen dalším důkazem jeho dobrotivosti a blahovůle.“ Nato zapěl v pěkných verších asi toto:

„Jediné slunce je na obloze a jediný král v Iráku,“
„Slunce i krále, jak jen se objeví, provází život, světlo, radost a zdar.“
„Ať se lékař pyšní svým lékem; leč který lék se rovná královu zraku?“
„Což je nard, což je múmijáí, což je pádzehr proti malému mžiknutí králova víčka?“
„Ó, mírzo Ahmaku, nejšťastnější z mužů, nejblaženější z lékařů!“
„V tuto chvíli máš věru pod svou střechou protijed proti každému zlu a pravý lék na každý neduh.“
„Sklapni svého Galéna, spal svého Hippokrata a Avicennu hoď do kouta: neboť otec jich všech je v tvém domě.“
„Kdo by užíval sennesových listů, kdo by se dal trýznit hořčičnou náplastí, může-li být vyléčen jediným pohledem?“
„Ó, mírzo Ahmaku, nejšťastnější z mužů, nejblaženější z lékařů!“

Po celou dobu básníkova chvalozpěvu nikdo ani nedutal, a když skončil, král zvolal: „Áferín, výborně, jsi věru básník, hodný našeho panování. Kdo byl Firdúsí, porovnáme-li jej s tebou? A Mahmúd Gazneví? *Chák búd*, byl jen špína.“ Tu se obrátil k nejvznešenějšímu ze vznešených a řekl: „Jdi, polib jej na ústa a pak mu je naplň kandisovým cukrem. Sebevětší rozkoš je málo pro ústa, z nichž vycházejí tak dobré věci.“

Nejvznešenější ze vznešených, který byl obdařen mohutným, hustým vousem, popošel tedy k básníkovi a vtiskl polibek na jeho ústa, krytá také slušným porostem. Potom mu podali talíř kandisového cukru; nabral z něho velikou hrst a chutě ji nacpal básníkovi do úst, pomáhaje si prsty.

Básník se snažil ze všech sil, aby dal znát, že je na vrcholu blaženství, ačkoli jím jeho náhlé štěstí zřejmě otřáslo; z očí mu prýštily bezděčné slzy a z úst cukrová šťáva.

Potom král propustil dvořany a začlo se s přípravami královské večeře.

KAPITOLA XXIX.: POPIS HOSTINY, KTERÁ KONČÍ ZNIČENÍM HADŽIHO ŠTĚSTÍ

Toliko tři princové a služebnictvo měli přístup do síně, ve které šáh hodoval. Královští synové stáli u stěny na opačném konci sálu; byli oblečeni v slavnostní hávy, po boku jim visely meče. Mírzá Ahmak zůstal venku. Nejvyšší komoří rozprostřel na koberci před králem nádherný kašmírský šál se zlatými třásněmi, a na umývání rukou bylo doneseno zlaté umyvadlo se zlatým džbánem. Jídla byla přinášena v mísách, jež byly v kuchyni opatřeny pečetí nejvyššího komořího, aby šáh měl jistotu, že pokrmy nejsou otráveny; teprve v přítomnosti šáhově odstranil komoří vlastnoručně pečeti. Byla to výstava nejjemnějších výtvorů kuchařského umění: na tabuli stála horká rýže, upravená všemi myslitelnými způsoby; předně tu byl sněhobílý čilav; pak pilav s kusem jehněčího masa dušeného v rýži; další pilav se smaženým kuřetem; čtvrtý pilav šafránově zbarvený a promíšený suchými hrášky; konečně koruna perských pokrmů, nárindž pilav připravený z tenkých plátků pomerančové kůry, z rozličného koření, mandlí a cukru; dále lososi a sledi z Kaspického moře, pstruzi z řeky Zengí poblíže Eriványu; v porcelánových mísách a na podnosech různé velikosti ragout z kuřete rozvařeného v rýži, sladkých bylinách

a cibuli; dušenina, v níž plovala morková kost z jehněte, na které visel kus masa vařeného ve vlastní šťávě; malé dýně nadívané masem a smažené na másle; kuřátko rozvařené v hnědé švestkové omáčce; veliká omeleta asi dva palce tlustá; plná mísa masité tresti s kousky jehněčího masa, mandlemi, slívami a tamaryškem, kterou se poléval čilav; mísa vajec sázených na cukru a másle; podnos s bádindžány uprostřed rozkrojenými a vařenými v sádle; dušená zvěřina a rozmanité jiné pokrmy, jichž bylo tolik, že se ani nedají podrobně vypočítat. Potom přišly na řadu pečeně. Jehně přímo od rožně, jehož ocas byl prostrčen páteří, z níž byl odstraněn morek. Koroptve obyčejné a pak největší perská lahůdka, totiž dvě kebg-i-derí čili horské koroptve. Mázenderánští bažanti a nejvybranější kusy masa z divokého osla a antilopy. – Všichni jsme byli překvapeni nebývalou nádherou a hojností lahůdek, které byly nakupeny kolem krále v takovém nadbytku, že se zdálo, jako by byl sám součástí celé té hromady. Ani se nezmiňuji o nesčíslných maličkostech, o zavařeninách a kompotech, o másle, cibulích, celeru, soli, pepři, sladkých a kyselých přípravcích, roztroušených po všech podnosech; bylo by to příliš nudné. Za povšimnutí však stojí pro svou obzvláštní lahodnost šerbety; podávaly se v nádobách z předrahého porcelánu a nabíraly se drahocennými lžícemi vyřezávanými z hruškového dřeva. Byly tu obyčejné, ale nadmíru chutné limonády; byl tu sekendžebín, směs z octa, cukru a vody, kteréžto složky byly tak vyváženy jako štěstí a neštěstí v lidském životě; byl tu šerbet z cukru a vody, jemuž růžová voda dodávala vůně a sladká semena chuti; šerbet z granátových jablek. Všechny byly chlazeny kusy ledu.

Král se naklonil nad jídly, až se jich skoro dotýkal hlavou, nořil ruku do pilavu a jiných pokrmů, které měl před sebou, a v klidu se dal do hodování, zatím co princové a sluhové stáli nehnutě v uctivé vzdálenosti. Když dojedl, povstal a šel do sousední místnosti, kde si umyl ruce, vypil kávu a vykouřil vodní dýmku.

Zatím co král ještě jedl, poručil jednomu služebníkovi, aby odnesl jeden z obzvláště chutných pilavů hostiteli mírzovi Ahmakovi. To byl projev vzácné přízně, a mírzá byl nucen dát sluhovi peněžitou odměnu. Podobné vyznamenání se dostalo básníkovi za jeho příležitostnou báseň, a on také musil dát přiměřenou odměnu. Jeho veličenstvo poslalo také jednu mísu, na které si výborně pochutnalo, doktorově ženě, která nosiče jídel štědře podarovala. A tak měl šáh

možnost odměňovat vždy dvě osoby najednou, tu, které dar posílal, a tu, která jej nosila.

Pak usedli k tabuli princové, a když se řádně najedli, povstali a mísy se podávaly v druhé místnosti, kde seděl šlechtic všech šlechticů, dvorní básník, spolu s nejvyšším štolbou a všemi státními hodnostáři a dvořany z královy družiny; ti pokračovali v hodech zahájených králem a jeho syny. Poté dostali jídlo různí služebníci podle své hodnosti, až stanaři a kuchtíci vylízali skoro už prázdné mísy.

Zatím doktor zavedl šáha osobně do harému. Protože každého, kdo by se tam byl nedovoleně díval, by byla nevyhnutelně stihla smrt, čekal jsem v největším napětí na zprávy o tom, co se v harému událo. Jaká byla má hrůza, mé zděšení, když jsem se ihned po králově návratu do velkého sálu doslechl, že doktor daroval jeho veličenstvu kurdskou otrokyni. Šílený strach mi svíral hrudník. Ačkoli jsem se mohl radovat, že Zejneb vyvázne ze svého svízelného postavení, přece jsem se tolik obával pravděpodobných následků, že mi při pomyšlení na ně tuhla krev v těle – následků, které mohly přivodit její smrt. Byli jsme do sebe příliš zamilováni a nedbali jsme opatrnosti; teď se na mne šklebila budoucnost, jejíž pozadí bylo zastřeno nejhroznějšími vyhlídkami, jaké si dovedeme vůbec představit.

„Pokusím se," pomyslil jsem si, „dovědět se něco určitého o tom, co se vlastně přihodilo; snad se mi v tom zmatku podaří spatřit Zejneb." Neztrácel jsem času a ihned jsem pospíchal k našemu obvyklému dostaveníčku na terase. Zdola ke mně zaléhalo žvatlání a štěbetání žen; mimo ty, které patřily k doktorově harému, byl mezi nimi velký počet návštěvnic. Ale nebyla mezi nimi ta, kterou jsem hledal. Už nastávala noc a ztrácel jsem naději, že se mi podaří dorozumět se se svou milenkou. Přece však jsem spoléhal na vnuknutí lásky a doufal jsem, že připadne na stejnou myšlenku jako já. Část terasy, na které jsme se po prvé sešli, ležela v blízkosti ulice; tam se ženy obyčejně shromažďovaly, když bylo v okolí vidět něco zajímavého. Spoléhal jsem, že se tam Zejneb dostaví ihned po šáhově odjezdu. Dusání koní, volání mužů, blikotavá světla luceren, to všechno naznačovalo, že k němu musí dojít každým okamžikem. K svému potěšení jsem také slyšel cupitání ženských nožek a hlasy blížící se ke schodišti terasy. Schoval jsem se za zeď, aby mě mohly vidět jen ty ženy, které byly zasvěceny do našeho tajemství, a lichotil jsem si, že Zejneb obrátí pudově oči ke mně. Nemýlil jsem se. Byla mezi ženami, které vystoupily na terasu, a poznala mě. Nic jiného

jsem nechtěl; teď jsem už mohl přenechat jejímu důmyslu, aby si vyvzpomněla způsob, jak bychom si mohli spolu promluvit.

Bylo slyšet volání *gečin*, odchod, kterým heroldové dávají znamení, kdykoli se šáh chystá vyrazit. Účastníci průvodu se stavěli do řady. Četné svítilny, které byly tím větší, čím vznešenějším osobnostem ozařovaly cestu, byly jedinou novinkou na zpáteční cestě. Jinak byly obřady stejné jako při šáhově příchodu. S jeho výsostí odešlo všechno, co ještě před malým okamžikem naplňovalo místo životem a ruchem.

Když se ženy přesvědčily, že není nic vidět, odcházely s terasy. Dokud tam stály, bavily se výhradně o otázce, které z nich věnoval šáh největší pozornost a kterou nejvíce obdivoval. Když sestupovaly se schodů, doléhaly k mému sluchu neomalené výrazy závisti a žárlivosti, kterými se vyjadřovaly o domnělém štěstí, jež potkalo Zejneb.

„Nechápu," řekla jedna, „co na ní mohl šáh vidět tak půvabného. Krásná přece jistě není. Už jsi někdy viděla taková široká ústa? Vždyť nemá pro muže vůbec žádnou přitažlivost."

„Je úplně křivá," řekla jiná.

„Postavu má jak slon," prohodila třetí; „a její nohy – ty jsou větší než velbloudí."

„Kromě toho je Jezídka," poznamenala čtvrtá. „Musila dostat nějaký kouzelný prostředek od samého šejtána, že na sebe mohla upozornit."

„To máš pravdu," volaly všechny. „Ano, to je ono – spojila se s ďáblem, aby král požíral špínu." Toto rozřešení je asi všechny uspokojilo a víc už jsem neslyšel.

Ale jedna žena zůstala na terase. Zdálo se, že ji zajímá, co se děje na ulici. Když její družky odešly, obrátila se ke mně. Byla to Zejneb.

KAPITOLA XXX.: SÁM ŠÁH SE STANE HADŽI BABOVI SOKEM V LÁSCE A PŘIPRAVÍ HO O MILOVANOU ŽENU

Stěna, za kterou jsem se ukryl, přestala být dělítkem mezi ní a mnou. Sotvaže jsem jí dal najevo, v jakém jsem bídném duševním stavu, upozornila mě na nebezpečí této naší rozmluvy. Dala mi ihned na srozuměnou, že to musí být naše poslední setkání, protože teď patří ke královskému harému, a kdybychom byli spolu přistiženi, musili bychom oba zemřít. Byl jsem

žádostiv slyšet, jakým způsobem se stala královým majetkem a jaký bude její příští osud; vzlykal jsem však tolik, že nebylo rozumět mým slovům. Ona naproti tomu nebyla příliš dotčena vyhlídkou na naše odloučení; snad ji oslňovala vyhlídka na skvělou budoucnost, snad byla příliš zkrušena nepříjemnostmi, které jsem jí způsobil, zajisté však neopětovala projevy mé horoucí lásky tak, jak bych se byl nadál.

Vypravovala mi, že šáh byl při vstupu do enderúnu uvítán souborem zpěvaček, které kráčely před ním a pěly na něho za doprovodu tamburinů chvalozpěvy; když usedl v otevřeném sále, chánum směla využít svého výsadního postavení a políbit mu koleno. Před králem byl rozprostřen pá-i-endáz z vyšívaného hedvábí, který popadli kleštěnci, jakmile se ho dotkla královská noha, neboť si jej směli rozdělit jako svou kořist. Službu konala králova ceremoniářka, jež mu podala na stříbrném podnosu chánumin dar: šest arakčínů neboli čepiček, které vyšívala milostivá paní vlastníma rukama; šest sínebendů, náprsenek z měkce vycpaných šálů, jaké se nosívají za chladného počasí přes košili; tři hedvábné košile a šest párů punčoch, pletených ženami z doktorova harému. Jeho veličenstvo přijalo tyto dary s velkými chvalořečmi na chánuminu píli a zručnost; pak se ženy rozestavily do dvou řad; „abych byla co nejvíc pokořena," pokračovala Zejneb doslovně, „musila jsem se postavit docela na konec, až za černou otrokyni Núr-Džihán. Měl jsi vidět, jak jsme se všechny i se starou Lejlou namáhaly, abychom na sebe upozornily šáha: některé z nás byly ostýchavé, jiné se na něho dívaly pokradmu, jiné zase se chovaly směle a hleděly šáhovi upřeně do tváře. Král si prohlížel jednu po druhé, pak se zastavil, nespouštěje se mne oči, přivrátil se k doktorovi a pravil: „Jaká věcička je tohle? To není zlé zboží! Při králově džíce, pěkné zvířátko! Doktore, *mášalláh!* máš dobrý vkus – všechno je tu pohromadě: obličej jako měsíc, oči jako laň, postava jako cypřiš."

Doktor se hluboce uklonil a řekl: „Ať jsem tvou obětí, ačkoli tato otrokyně je naprosto nehodná tvé pozornosti; protože však všechno, co mi náleží, je majetkem Krále králů, osměluji se, položit ji jako dar k nohám tvého trůnu."

„*Kabúl!* Přijímám!" řekl šáh, pokynul svému hlavnímu eunuchovi a nařídil mu, abych byla vycvičena jako bázíger (tanečnice nebo zpěvačka), aby všechny mé šaty a ostatní věci byly přizpůsobeny tomuto povolání a abych při jeho návratu z letního sídla byla dokonale přizpůsobena objevit se před ním.

Ach, nikdy nezapomenu, jak se doktorova manželka při této rozmluvě tvářila. Velmi pokorně se dívala na šáha a přisvědčovala všemu, co říkal, ale zároveň na mne vrhala tak výmluvné pohledy, že z nich přímo čišel hněv. Gruzínka dštila svými pohledy oheň a síru, kdežto na dobrácké tváři Núr-Džihán se projevovalo, jak se raduje z mého štěstí. Já jsem se zatím vrhla před králem na zem a on se na mne nepřestával dívat laskavým okem.

Byl bys měl vidět okamžitou změnu v chánumině chování, když jeho výsost odešla. Už jsem nebyla „satanova dcera“ a „zpropadená děvka“; byla jsem teď „její dušinka, její mazlíček, světlo jejích očí, její děťátko“. Dříve jsem před ní nesměla nikdy kouřit, teď mi nabízela svou vlastní dýmku; vlastními prsty mi strkala do úst sladkosti, ať jsem je chtěla nebo ne. Gruzínka se na to nevydržela dívat a stáhla se do jiné místnosti, aby tam přežvykovala svou bledou závist. Ostatní ženy mi blahopřály a neustále mi vypočítávaly všechny možné radovánky, které mě prý čekají. Láska, víno, hudba, šperky, krásné šaty, koupání a králova společnost – tak prý budu napříště trávit své dny. Některé mi prozrazovaly nejúčinnější kouzla, jak si zajišťovat lásku a odstraňovat vliv sokyň; jiné mi radily, jak získávat krásné dary; a mnohé mě zase poučovaly, jak způsobně a zdvořile musím švitořit, když mě osloví šáh. Zkrátka, ubohá Zejneb, nejponíženější a nejzanedbávanější lidská bytost, stala se pojednou předmětem všeobecné pozornosti a obdivu.“

Zejneb ustala ve vypravování. Radost z nastávající změny v jejím

postavení zdála se mi tak přirozená, že jsem neměl srdce ji o ni připravit. Neřekl jsem jí, jaké chovám obavy o její budoucnost. Nevěděla nic o příšerném trestu, který ji nemohl minout, až ji šáh povolá k sobě a shledá, že není hodna jeho pozornosti. Bylo známo, že v takových případech je jediným trestem hrozná, ukrutná smrt, od níž není odvolání k žádné soudní stolici na světě. Tvářil jsem se proto, jako bych sdílel její štěstí, a ačkoli jsme věděli, že se musíme rozloučit, utěšovali jsme se nadějí, že budeme mít občas příležitost vzájemně se dorozumívat.

Řekla mi, že druhého dne pro ni má přijet jeden z královských kleštěnců a odvézt ji do seráje, kde ji vykoupají a obléknou do nových šatů; pak prý přijde do oddělení bázíger, kde se ihned započne s jejím výcvikem.

Protože ji už několikrát volali, nechtěla se již u mne zdržet. Po tisícerých projevech své neutuchající lásky jsme se rozešli, abychom se snad už nikdy nespatřili.

KAPITOLA XXXI.: HADŽI BABA HLOUBÁ NAD ZTRÁTOU SVÉ MILOVANÉ ZEJNEB. JE NÁHLE VYZVÁN, ABY OSVĚDČIL SVÉ LÉKAŘSKÉ UMĚNÍ

Když Zejneb odešla, usedl jsem na místě, kde jsme spolu stáli, a začal jsem rozjímat. „Tak vidíš," říkal jsem si, „tomu se tedy říká dvě jádra v jedné skořápce. Je-li svět takový, pak ty poslední dva měsíce byly pouhým snem. Myslil jsem, že já jsem Medžnún a ona Lejlá, že se budeme milovat, dokud nezaniknou slunce a měsíc, že z lásky budeme hubnout a budeme jako řeřavé uhlíky a že ze svých srdcí uděláme kebáby. Ale teď už je jasné, že osud se vysmíval mému vousu. Přišel šáh, podíval se, řekl dvě slova – a je po všem. Na Hadžiho se zapomnělo a Zejneb se hned začala tvářit jako královna."

Noc jsem ztrávil jako v horečce a časně zrána jsem vstal pln nových záměrů. Abych mohl v klidu přemýšlet, rozhodl jsem se, že se projdu za městskými hradbami, ale sotvaže jsem vykročil z domu, potkal jsem Zejneb; seděla na krásně vystrojeném koni, kterého vedl za uzdu jeden z královských kleštěnců, a zástup služebníků jí razil cestu, čekal jsem, že pozvedne závoj, až mě spatří; ale mýlil jsem se:

ani se v sedle nepohnula. Šel jsem dál a byl jsem pevně rozhodnut, že ji zapudím ze svých vzpomínek. Nevím, jak k tomu došlo, ale nešel jsem k městské bráně, jak jsem měl v úmyslu, nýbrž kradl jsem se za ní až ke královskému paláci.

Když jsem přišel na velké prostranství před hlavním vchodem, viděl jsem, že je přeplněno jezdectvem; šáh, sedící v místnosti nad hlavní branou, konal osobně přehlídku neboli, jak my tomu říkáme, soum. Zejneb a její průvodce se mi ztratili v davu z dohledu, neboť měli volný průchod, zatím co mne zadržela stráž. Mé myšlenky byly záhy odvedeny jiným směrem, když jsem se díval na výjevy, které se tu přede mnou odehrávaly. Řada přišla právě na jezdecký sbor, který byl pod velením vrchního popravčího Námerda chána, jenž seděl na nádherném koni, byl oblečen v uniformu ze zlatého brokátu a měl na hlavě smaltované tretky, které se jiskřily ve slunci. Taková přehlídka byla pro mne něco docela nového; jak jsem se díval na koně a jezdce, na kopí a ručnice, vzpomněl jsem si maně na dobu ztrávenou mezi Turkmeny a pocítil jsem touhu vést zase činnější způsob života. Oddíly, které se ještě měly ukázat před šáhem, byly připraveny na jednom konci prostranství. Uprostřed seděl tajemník ministra války se šesti písaři, před kterými ležely kupy seznamů a zápisků. Vedle nich byli dva vyvolávači, z nichž jeden oznamoval hlasitě jméno vojáka, a druhý odpovídal *házir* (přítomen), když si vyvolaný voják odbyl své cvičení. Kdykoli zaznělo jméno, vyřítil se ze sraženého zástupu jezdec v plné výzbroji, přejel tryskem prostranství a před šáhem složil hlubokou poklonu. Tento cvik provedl každý jednotlivý muž, až byl přehlédnut celý sbor. Pohled na jezdce byl velmi rozmanitý. Někteří jeli elegantním stylem a vypadali jako Rustemové, jiní se belhali přes cvičiště s kobylami, které si asi pro tu příležitost vypůjčili, a vypadali, jako by už za sebou měli těžkou bitvu. Když cválali kolem mne, poznal jsem mezi nimi četné své známé. Právě jsem obdivoval odvážnou jízdu jednoho mladého muže, který vervně pobízel svého koně, když projížděli kolem vysokého dřevěného sloupu, zaraženého uprostřed závodiště; nešťastnou náhodou kůň v témže okamžiku klopýtl, jezdec spadl a narazil hlavou prudce o sloup. Neprodleně ho zvedli a odnesli davem lidu. Někdo ve mně poznal služebníka šáhova osobního lékaře a vyzval mě, abych zraněného ošetřil; ani dost málo mi nevadily mé nevědomosti a bez rozpaků jsem se jal sehrát úlohu doktora. Nešťastník ležel natažen na zemi a nebylo na něm vidět

známky života. Lidé, kteří stáli kolem něho, už se ujali léčení. Jeden mu lil do hrdla vodu „ve jménu blahoslaveného Husejna“, druhý mu foukal do nosu kouř z dýmky a chtěl ho tím probudit; třetí mu hnětl tělo a údy, aby podporoval oběh krve. Když jsem se objevil, zanechali těchto zákroků a ustoupili mi s cesty. Velmi slavnostně jsem změřil raněnému puls, a protože napjaté obličeje kolem mne se zdály očekávat nějaké rozhodnutí, prohlásil jsem důrazně, že ho ranil osud a že teď o něho svádí boj život se smrtí. Tak jsem podle osvědčeného způsobu svého mistra připravil posluchače na to nejhorší a nařídil jsem pak jako předběžné opatření, aby pacientem pořádně zatřásli, protože se musí zjistit, zda je v něm ještě život. Lidé z davu uposlechli mé výzvy s takovou ochotou, že mu vymkli téměř všechny klouby. Nemělo to však účinku. Chtěl jsem právě předepsat nějaký jiný způsob léčení, když z davu zaznělo volání „*ráh bedih*, s cesty“ a „*ser-i-hisáb*, hlavy pryč!“ Dostavil se franský doktor, o jehož dovednosti jsem se už zmínil; posílal jej vyslanec, který byl svědkem úrazu. Doktor se ani nepodíval na zraněného a volal: „Pusťte mu ihned žilou! Nesmíme ztratit ani okamžik.“

Cítil jsem, že je teď na mně, abych hájil čest perského lékařského stavu a dokázal svou vyšší moudrost; proto jsem řekl: „Pustit žilou? Jaký je to názor! Což nevíš, že smrt je chladná a krev teplá a že první zásadou lékařského umění je užívat horkých léků při studených nemocech? Pokrát, otec všech lékařů, to nařizuje, a přece o něm nemůžeš říci, že požírá svůj vlastní kal. Odejmeš-li tomu tělu krev, jistě to nepřežije. To je můj názor, a chceš-li, můžeš jej rozhlásit po celém světě.“

„Pokud se toho týče,“ řekl Frank, který si zatím prohlédl tělo, „můžeme si ušetřit další námahu; už je totiž stejně mrtev a na chladu či teple nezáleží.“ Poroučel se a já jsem tam zůstal civět i se svým Pokrátem.

„Smrt to tedy vyhrála,“ řekl jsem; „lidská moudrost je nicotná, když se chce postavit proti úradku boží prozřetelnosti. My doktoři můžeme bojovat proti osudu právě tak málo jako voda ve vodovodu proti vodě říční.“

Jakýsi molá, který byl náhodou přítomen, nařídil, aby nohy zesnulého byly obráceny směrem ke kible, aby palce u nohou byly svázány a brada přidržena šátkem; pak po něm začali všichni přítomní opakovat vyznání pravé víry. Zatím se shromáždilo kolem mrtvého několik příbuzných, kteří začali obvyklým způsobem

bědovat a naříkat. Potom byly doneseny máry a mrtvola dopravena do rodičovského domu. Dověděl jsem se, že zesnulý byl nesekčí, jeden ze sto padesáti pochopů přidělených vrchnímu popravčímu; jejich povinností je dělat šáhovi předvoj na jeho cestách, rozhánět dav, udržovat pořádek, dozírat na státní zajatce, krátce, zastávat po celé zemi povinnosti policejních úředníků. Okamžitě mi napadlo, jak by bylo příjemné a rozumné, kdybych si obul nebožtíkovy boty; myslil jsem si, že se povahou a celým založením hodím mnohem lépe k takovému úřadu než k míchání léků a navštěvování nemocných. Když jsem uvažoval o možnostech, jak se k tomu místu dostat, vzpomněl jsem si, že vrchní popravčí je dobrý přítel mírzy Ahmaka a že je mu zavázán díkem, protože před několika málo dny přemluvil doktora, aby přisahal šáhovi, že popravčí musí ze zdravotních důvodů pít víno, jehož požívání bylo jinak u dvora přísně zapovězeno; ministr spravedlnosti mu na základě toho udělil dispens a dovolil mu pít lihoviny – výsada to, jíž vrchní popravčí využíval v přehojné míře. Umínil jsem si tudíž, že získám mírzu pro svůj plán a že podle možnosti proměním pro sebe hořkou vodu, která se vylila ze studny osudu do nebožtíkova kalichu, v proudy sladkého šerbetu.

KAPITOLA XXXII.: HADŽI OBDRŽÍ MÍSTO VE STÁTNÍ SPRÁVĚ: STANE SE POPRAVČÍM

Následujícího dopoledne jsem vyčkal příležitosti, až doktor půjde k dercháne (k bráně paláce), abych si s ním pohovořil o svých plánech do budoucnosti. Požádal jsem ho, aby pro mne ještě téhož dne vymohl u vrchního popravčího místo po zemřelém nesekčím. Vysvětloval jsem mu, že je třeba jednat bez odkladů, neboť šáh se odebere v nejbližších dnech do svého ležení v Sultánáji, a protože ho doktor bude doprovázet, zůstal bych mu na krku, kdyby se o mne nějakým způsobem nepostaral.

Doktor, který ještě měl prázdnou pokladnici po šáhově návštěvě a který se rozhodl, že ve své domácnosti zavede úspornější systém hospodaření, nebyl zarmoucen, že bude mít na krku o jednoho darmožrouta méně. Proto mi ochotně slíbil, že mi pomůže. Umluvili jsme si, že půjde ihned navštívit vrchního popravčího a že já ho budu po dopoledním selámu (slyšení) čekat u dvora. Jakmile dozněla polední modlitba s mešit, šel jsem do paláce a postavil jsem se před

místnost, která je vyhrazena hlavnímu popravčímu a jejíž veliké okno je přesně naproti hlavní bráně. Viděl jsem, že je v ní shromážděno několik osob. Popravčí byl pohroužen do svých modliteb v koutě pokoje, ale zřejmě byl neustále vytrhován rozmluvou mezi mým přítelem laureátem a druhým ceremoniářem.

Mistr obřadů líčil synovi múz smrt nešťastného nesekčího a proplétal své vypravování tak notnou dávkou zázračných přídavků, že vrchní popravčí vykřikl uprostřed modlitby: „*In derúg est* – to je lež – mějte strpení, hned vám povím, jak to bylo." Pak pokračoval ve svém zbožném vzývání. Jakmile je dokončil, skoro dříve, než se vzpřímil z posledního úklonu, počal vykládat příhodu po svém; přeháněl skutečnost ještě mnohem více než před ním ceremoniář a skončil smělým tvrzením, že franský doktor nechal ubohého nesekčího vykrvácet k smrti, ačkoli ho už perský lékař přivedl otřásáním k životu.

Zatím co vrchní popravčí vykládal o smrti nesekčího, vstoupil do místnosti mírzá Ahmak. Byl dalek toho, aby popíral, co se tvrdilo o obou doktorech, naopak to doložil novými a závažnými podrobnostmi; pak ukázal na mne: „To je muž, který by byl nesekčímu zachránil život, kdyby mu v tom nebyli bývali překáželi." Všichni přítomní se na mne se zájmem podívali a vyzvali mě, abych jim zevrubně vypravoval celou příhodu. Učinil jsem to s poctivou snahou, přizpůsobit své znění nepravdám, které už byly řečeny dříve; veškerou zásluhu o dovednost, kterou jsem při té příležitosti projevil, přičítal jsem ovšem tomu, čemu jsem se naučil u vrchního lékaře. Mírzá Ahmak, kterému jsem svou chválou polichotil, se horlivě snažil, aby mi posloužil, a představil mě vrchnímu popravčímu jako muže schopného a ochotného zastávat úřad zesnulého nesekčího.

„Cože?" volal velitel nesekčíů; „doktor se chce stát popravčím? Jak je to možné?"

„Na tom není nic špatného," řekl poeta, dívaje se po očku na doktora, „oba mají stejné pole působnosti – jeden sice provozuje své zaměstnání s větší jistotou než druhý, ale konec konců celkem nesejde na tom, umírá-li člověk pomalu po pilulce nebo zahyne-li rychlou ranou meče."

„Soudíme-li podle tebe o celém tvém cechu," odvětil mírzá Ahmak, „pak mají básníci také stejné pole působnosti, protože zabíjejí dobrou pověst lidí; a každý musí uznat, že je to horší způsob zabíjení než doktorův (jak se ti zlíbilo tvrdit) nebo nesekčího."

„To je všechno v pořádku," zvolal vrchní popravčí; „můžete zabíjet, jakým způsobem chcete, jen když mi přenecháte způsob vojenský. Postavte mě do bitevní vřavy – nechte mě vrhat kopím a řezat šavlí, a už si nic jiného nebudu přát – dejte mi čichat střelný prach, pak přenechám vůni růže tobě, pane poeto – obšťastněte můj sluch řevem kanónů, a nebudu vám ani dost málo závidět slavičí zpěv. – Všichni máme své slabé stránky, tohle je moje."

„Ovšem," řekl ceremoniář, obraceje se k celé společnosti; „každý ví o tvých četných zásluhách. Obzvláště šáh (který mimochodem řečeno prostudoval zabiječské umění právě tak dobře jako kdokoli z vás) vyjadřuje často svou radost nad tím, že má ze všech panovníků, kteří v Persii kdy vládli, nejlepší služebníky. Proto se cítí dosti silný, aby zarachotil svými zbraněmi v samém srdci Gruzie. Až Rusové jednoho dne uslyší, že ty jsi mezi šáhovými bojovníky," oslovil vrchního popravčího, „mohou si na tomto světě dát pěkně všechno do pořádku a připravit se pro onen svět."

„Copak pro nás znamenají Rusové?" řekl popravčí, pokrčil rameny a zároveň se třásl strachem; „jsou jako prach – jako nic – že mají Gruzii, to znamená pro Persii asi tolik jako pro mne blecha v košili: chvílemi mě otravuje, ale kdybych si dal jen trochu práce, hned bych ji zahnal. Rusové nejsou ničím." Pak se obrátil ke mně, jako by byl rád, že může změnit téma, a řekl: „Přijmu tě tedy do svých služeb, při čemž ovšem předpokládám, že miluješ vůni prachu stejně jako já. Nesekčí musí být silný jako Rustem, udatný jako lev a čilý jak tygr." Prohlédl si mne od hlavy k patě a zdálo se mi, že se mu líbím. Nařídil mi, abych šel k jeho náibovi neboli pobočníkovi, který prý mi dá všechno, co potřebuji pro svůj úřad, a poučí mě o mých povinnostech. Když jsem přišel k náibovi, byl právě plně zaměstnán přípravami pro šáhův odjezd, udílel rozkazy a přijímal zprávy od svých podřízených. Jakmile se dověděl, že jsem byl ustanoven na místo muže, který přišel o život, odevzdal mi jeho koně se vším vybavením, důrazně mi kladl na srdce, abych o něho co nejlépe pečoval, a poučil mě, že za něho nemohu dostat náhradu, nepřinesu-li na ukázku ohon a zvláštní znamení, které se vypaluje královým koním do boku. Výše služného byla určena na třicet túmánů ročně, s volnou stravou pro mne a mého koně. O výstroj a výzbroj jsem se musil postarat sám, od státu jsem obdržel jen malou sekeru, která byla odznakem mé hodnosti.

Než budu pokračovat ve vypravování, musím seznámit čtenáře s

osobností svého nového pána Námerda chána. Byl to vysoký, ramenatý a kostnatý muž, asi pětačtyřicetiletý – tedy ještě dosti mladý, aby se mu dalo říkat chúb-i-dževá (pěkný mladík). Rysy jeho obličeje byly dosti výrazné, stíněné hustým černým obočím a smolně černým plnovousem a knírem. Jeho ruce byly nápadně dlouhé a svalnaté a podle černých chlupů, které vyčihovaly zpod košile, se dalo soudit, že je po celém těle hustě zarostlý. Jeho postava působila mohutně, ale též neotesaně, a celým svým vzhledem se výborně hodil pro úřad, který zastával, což bylo velmi na prospěch klidu v městě, neboť už pouhý pohled na něho stačil, aby naháněl hrůzu všem zlosynům. Měl pověst největšího tehránského chošguzerána (prostopášníka). Holdoval vínu bez nejmenších výčitek svědomí a bez ostychu proklínal moláhy, kteří mu slibovali věčné sídlo v podzemí, protože bral příkazy Prorokovy na tak lehkou váhu. Jeho dům byl sídlištěm neřestí, od večera do rána z něho zaznával hlučný zpěv a chřestění tamburinů. Vydržoval si tanečníky obojího pohlaví a držel ochrannou ruku nad nejnestydatějšími a nejoplzlejšími lútími. Přesto nepovoloval ani trochu v přísném dodržování svých úředních povinností; často bylo hýření doprovázeno kvílením a naříkáním nějakého ubožáka, který se svíjel pod mučivou bolestí bastonády. Byl výborný jezdec a uměl velmi dobře zacházet s kopím; ačkoli celý jeho vzhled se zdál nasvědčovat tomu, že je voják tělem i duší a že vyniká statečností, byl ve skutečnosti jen prohnaný zbabělec. Tuto vadu ve své povaze se snažil zakrývat vychloubáním a silnými slovy. Vskutku se mu dařilo budit u lidí, kteří neznali jeho pravou povahu, dojem, že je Sám nebo Efrásiják novodobé Persie.

Jeho pobočník, muž přísného vzezření, byl podnikavý a inteligentní důstojník. Dovedl dobře jednat se svým velitelem a namlouval mu, že kromě šáha a jeho není v Persii člověk, který by si zasluhoval jména muž. Záhy jsem přišel na to, že nejvýraznější vlastností pobočníkovou je lakota; když shledal, že jsem byl dosazen do svého úřadu, aniž jsem mu něco daroval, házel mi pod nohy klacky, kde jen mohl. Užil jsem však výhod, kterými příroda obdarovala můj jazyk, a přesvědčil jsem zase jeho, že je výkvětem všech pobočníků a že z takového těsta jako je on musí být budoucí vrchní popravčí; tím jsem si ho získal; začal mi dokonce lichotit, že s požehnáním milosrdného a slitovného Alláha se snad stanu během času ozdobou svého stavu.

Do šáhova odjezdu jsem mohl bydlet u doktora a konat přípravy

na cestu. Jako nesekčí jsem byl v bazaru velmi vážen a bez obtíží jsem sehnal všechno, co jsem potřeboval, na dluh. Dokud jsem byl doktorovým zaměstnancem, nashromáždil jsem si z darů od pacientů nebo svou vlastní vynalézavostí malou zásobu denních potřeb. Potřeboval jsem na příklad postel, pokrývku a podušku: stalo se, že pod naším dohledem zemřel nějaký chudák a já jsem namluvil jeho příbuzným, které jsem znal jako omezené muslimy, že jeho smrt nebyla zaviněna námi, protože nikdo nemůže pochybovat o tom, že jsme ho ošetřovali s největší možnou péčí; tvrdil jsem, že příčinou neštěstí byla jistě postel, na které ležel, protože předně byla pokrývka z hedvábí a za druhé nebyla postel obrácena směrem ke kible, jak by se bylo patřilo. To stačilo, aby se jí rodina hleděla rychle zbavit, a tak přešla do mého majetku.

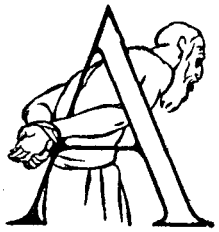
Nebo jsem potřeboval zrcadlo na svůj stolek: jakýsi mírzá, který onemocněl žloutenkou, podíval se do svého zrcadla a byl vyděšen barvou své pleti. Ujistil jsem ho, že je to způsobeno jen chybou ve skle a že ve skutečnosti vypadá svěže jako růže. Ihned zrcadlo odhodil a já jsem si je mohl odnést domů.

Nikdo nemohl být přísnější v dodržování náboženských vnějšností a nikdo se nemohl úzkostlivěji vystříhat všech nábožensky závadných věcí než mírzá Ahmak sám. Potřeboval jsem několik jachdánů neboli truhel; proto jsem často uvažoval, jak bych se mohl zmocnit prázdných beden, které se válely v jednom z doktorových neobydlených pokojů. „Jak to zařídit?“ myslil jsem si; „kdybych byl jen z poloviny tak vynalézavý jako dervíš Sefer, už bych do nich balil své věci.“ Přišel mi nápad: jedna divoká fena, jichž se potuluje po Tehránu velké množství, vrhla ve zbořeném průjezdu blízko našeho domu mladé. Ve vší tajnosti jsem přenesl štěňata do jedné z vytoužených beden a do druhé jsem naházel staré kosti. Když se doktor, který šáha doprovází na všech cestách, připravoval na odjezd, pohnul jeden sluha bednami a psiska spustila takový pekelný řev, že ubožák, který je vyrušil z klidu, pádil bez dechu k doktorovi, jenž se v doprovodu všech svých služebníků, mezi nimiž jsem byl i já, spěchal podívat, co se s truhlami stalo. Někteří služebníci byli zaraženi neobvyklým výjevem, který se jim tam naskytl, a viděli v něm špatné znamení pro doktorův dům. Jeden z nich řekl: „To je z toho, že si vzal chánum. Porodí mu spoustu harémzáde (nelegitimních potomků).“ Jiný sluha mínil: „Štěňata jsou ještě slepá. Dejž Bůh, abychom my nebo doktor neoslepli také.“ Doktora

rmoutila jen ztráta jeho truhel; prohlásil je za nedžes (nečisté) a nařídil, aby i s fenou, štěňaty a vším, co k nim patří, byly okamžitě vyhozeny z domu. Bez otálení jsem si je přivlastnil a hned jsem se také počal tvářit jako majitel truhel, o němž se dá předpokládat, že má dost cenných předmětů, aby je naplnil. Kus po kousku jsem si nahromadil docela slušné množství věcí, které mě podle mého názoru opravňovaly vést o svých zavazadlech důležité řeči; a před odjezdem jsem považoval za své dobré právo přít se s královými mezkáři, že je nutné, abych měl pro svá četná zavazadla vlastního soumara.

KAPITOLA XXXIII.: HADŽI DOPROVÁZÍ ŠÁHA DO LETNÍHO TÁBORA A SEZNÁMÍ SE BLÍŽE SE SVÝM ZAMĚSTNÁNÍM

strologové konečně určili vhodný den pro šáhův odjezd do Sultánije. Šáh opustil svůj palác přesně půl hodiny před východem slunce dne 21. rebí-ul-evvel a cestoval bez zastávky až do paláce v Sulejmáníji, který leží na břehu řeky Keredže, devět parasangů za Tehránem. Různé pluky armády, která se měla shromáždit v Sultánije, obdržely příkaz, aby se tam dostavily v přesně určenou dobu; šáha doprovázela jen jeho osobní stráž, velbloudí dělostřelectvo a četa těžké jízdy. Vysocí dvorní hodnostáři, vezírové i státní úředníci odjeli přibližně v touž dobu, a tak bylo město ochuzeno během jednoho dne o celé dvě třetiny obyvatelstva. V městě se jen hemžilo a nezasvěcený člověk by byl myslil, že všichni obyvatelé opustili jako rojící se včely svůj domov a dohodli se, že si vyhledají nový příbytek. Řady mezků a velbloudů, naložené postelemi, koberci, kuchyňským náčiním, stany, koňskými postroji a všemi možnými zásobami, zaplňovaly při odjezdu z města všechny ulice a cesty, rozvířovaly neproniknutelný prach a cinkaly svými zvonečky ve všech možných tóninách, do kterých se mísil povyk jejich průvodců.

V den odjezdu jsem konal dopoledne službu u Kazvínské brány, kde jsem měl udržovat pořádek a odstranit všechno, co by mohlo překážet šáhově průvodu. Venkované, zásobující město potravinami a čekající každý den před branami, až se otevrou, obdrželi rozkaz, aby šli do města s jiné strany. Sakkové (kropiči) z celého města zavlažovali silnici, a vůbec bylo dbáno všeho, co by mohlo šáhovi zpříjemnit cestu. Obzvláště přísně bylo nařízeno, aby se na ulici neukazovaly staré ženy, protože by byly mohly krále uhranout.

Při rozhánění davu jsem v sobě odkryl takovou ráznost a čilost, že bych to byl u sebe nikdy nehledal; vzpomněl jsem si, jak se mi dříve, dokud jsem býval součástí toho davu, protivil každý člověk v úředním postavení. Mlátil jsem svou holí tak bezohledně do hlav a do zad davu, že byli moji druzi v povolání celí udiveni, jaký to ďábel se mezi nimi objevil. Chtěl jsem si získat pověst statečného člověka, poněvadž jsem doufal, že mi to usnadní rychlý postup.

Konečně se dal průvod do pohybu. Jeden oddíl velbloudího dělostřelectva už odjel uplynulého večera, aby přivítal šáha při vjezdu do Sulejmáníje. Teď bylo slyšet salvy, které oznamovaly jeho odchod z tehránského paláce. Vše zmlklo v netrpělivém očekávání. Vrchní popravčí projel na svém nádherném oři v plném trysku ulicemi. Jezdci cválali všemi směry, aby se přesvědčili, že je cesta volná. V čele průvodu jeli heroldové, za nimi koně bez jezdců vystrojení skvostnými šperky, šály a zlatými brokáty; pak řada běžců a teprve za nimi šáh; za šáhem následovali princové, potom vezírové a konečně nesmírný zástup jezdectva.

Pomyslíte-li, že každá výše postavená osoba byla obklopena zvláštní družinou, jejíž někteří členové měli vlastní služebnictvo, a spočtete-li všechny ty mírzy, sluhy, nosiče dýmek, kuchaře, kuchařské pomocníky, prostěrače koberců, běžce, pacholky, mezkáře, velbloudáře a desítky tisíců jiných táborníků, dovedete si snad přibližně představit, jaké nesmírné množství lidstva prošlo kolem mne, když jsem konal službu u Kazvínské brány. Když se ke mně blížil šáh se svým dlouhým vousem vlajícím až k pasu, se svým pohledem strašlivého krutovládce, nemohl jsem se ubránit podivnému pocitu hrůzy, který mi projel celým tělem. Přehluboce jsem se klaněl tomu mocnému panovníkovi, který mi jediným pokynutím ruky mohl dát zkrátit tělo o délku hlavy, aniž bych se byl proti tomu mohl ohradit.

Když celý průvod projel městskými hradbami, zůstal jsem pohodlně na svém místě a vykouřil jsem si dýmku ve společnosti

stráže, která tam konala stálou službu. Právě jely kolem nás ženy jednoho vezíra, které obdržely povolení doprovodit ho do ležení, a to mi znovu připomnělo mou Zejneb. Hluboce jsem vzdychl, když jsem se zamyslil nad zlým osudem, který ji pravděpodobně čeká. Den před odjezdem mi donesla Núr-Džihán, že ji poslali do malé šáhovy vilky na úpatí jedné z vysokých hor v okolí Tehránu, kde se měla společně s četnými jinými bázígerami vycvičit v tanci, hudbě a akrobacii. Šáh si přál, aby byla do jeho podzimního návratu dokonale znalá všech těchto dovedností; pak měla být poctěna dovolením pochlubit se před ním tím, čemu se naučila. Když jsem odjížděl, nemohl jsem se zdržet, abych se znovu a znovu neobracel k místu, kde teď byla zajata, ačkoli se mi jevilo jen jako malá skvrna na úpatí hory. Kdykoli jindy bych asi byl zanedbal všechny své povinnosti, abych se na ni mohl byť jen letmo podívat; ale teď jsem musil zase spěchat do čela průvodu a dál do Sulejmáníje, neboť jsem tam musil být v pohotovosti, až král sestoupí s koně.

Po skončení denního pochodu a svých služebních povinností, odebral jsem se k oddílu vrchního popravčího, kde již byl připraven stan pro mne a jiných pět nesekčíů, které mi osud vybral za druhy. Seznámil jsem se s nimi již v městě, ale teď jsme přišli do užšího styku, neboť náš stan byl jen šest gezů dlouhý a čtyři gezy široký, takže jsme v noci leželi takřka jeden na druhém. Já jsem na to jako nováček ovšem doplácel nejhůře; předsevzal jsem si však, že budu snášet všechny prozatímní nepříjemnosti s velkým klidem, neboť jsem si z toho sliboval značné výhody pro budoucnost; důvěřoval jsem svým schopnostem do té míry, že jsem o nich vůbec nepochyboval.

Kromě náiba vrchního popravčího tu byl ještě druhý pobočník, kterému musím ve svém vypravování vyhradit kousek místa, protože to byl vlastně on, jenž mi posléze dopomohl k tomu, abych na sebe upozornil vysoké pány. Jmenoval se Šír Alí, podle hodnosti byl beg a pocházel ze Šírázu. Ačkoli jsme byli rodáci dvou soupeřících perských měst, stali jsme se bez zřejmého důvodu a shodou těch drobných okolností, které dávají vznik většině přátelských svazků, nerozlučnými druhy. On mi dal jednoho parného dne, když jsem byl žízniv, kus melounu a já jsem mu zase jindy zapálil dýmku; on mi pustil svým kapesním nožem žilou, když jsem se přejedl rýží a já jsem dávkou tabákové vody vyléčil jeho koně z koliky; krátce, jedno se přidružilo k druhému, až jsme se stali

důvěrnými přáteli. Byl o tři roky starší než já, velký, hezký, širokoplecí, úzký v pase, měl krásný okrouhlý vous, který sotva stačil krýt jeho bradu, a dvě dlouhé kadeře se mu kroutily půvabně kolem uší, jako víno přerůstající přes plot zahrady.

Sloužil už dost dlouho, aby znal všechny úskoky svého povolání; když jsme se o tom bavili, žasl jsem, jak nesmírné pole působnosti se naskýtá mému bystrému duchu.

Řekl: „Nemysli si, že plat, který dává šáh svým služebníkům, padá u nich na váhu. To by byl velký omyl; hodnota jejich postavení je určena tím, jakou mají příležitost k vydírání a jak chytře jí dovedou využívat. Podívej se třeba na našeho velitele: jeho roční plat činí tisíc túmánů, a ty se ani pravidelně nevyplácejí. To mu ale ani trochu nevadí. Utratí aspoň pětkrát nebo šestkrát tolik. A jak by ty peníze sehnal, kdyby mu neplynuly z příspěvků lidí, kteří jsou pod jeho mocí? Nějaký chán upadne třeba u šáha v nemilost; má být potrestán na těle a pokutován: vrchní popravčí bije a vyssává provinilce nepřímo úměrně k daru, který od něho obdrží. Nějakému povstalci se mají vyloupnout oči; na daru závisí, zda se trest provede surově mečem nebo opatrně perořízkem. Nebo pošlou vrchního popravčího na vojenskou výpravu; kamkoli přijde, všude dostane z měst i vesnic dary, aby se tam se svými tlupami neubytoval; a podle ceny obdržených věcí se rozhodne, které místo ušetří a které obšťastní svou přítomností. Většina vysokých hodnostářů mu posílá každoročně dary, aby měli naději, že s nimi bude zacházet ohleduplně, kdyby upadli u šáha v nemilost. Kdekoli se hrozí holí, kdekoli je nebezpečí trestu, všude popravčí vybírá své poplatky; a ty se směrem k nejnižšímu jeho úředníkovi postupně zmenšují. Než jsem se stal náibem, byl jsem často pověřován úkolem bastonádovat nějakého ubohého provinilce, a tu jsem se dával ochotně pohnout k útrpnosti přímými narážkami na svůj měšec. Mlátil jsem pak místo do nohou odsouzencových do feleku, ke kterému byly přivázány. Před necelým rokem uvalil na sebe první státní tajemník hněv šáhův. Měl dostat bastonádu, ale protože to byl vznešený muž, byl prostřen malý koberec, na kterém měl ležet. Výkon trestu padl na mne a jednoho mého druha, zatím co dva jiní nesekčíové drželi felek. Když jsme tajemníkovi sundávali s hlavy šálu a čepici a svlékali mu pás a svrchník, které byly naší zákonitou kořistí, pošeptal nám tak tichým hlasem, že to šáh, který byl přítomen celé proceduře, nemohl slyšet: „Při matkách, které vás porodily, nebijte mě příliš prudce. Dám vám

po deseti túmánech, když mě ušetříte.“ Udělali jsme smyčku kolem jeho nohou, vytáhli jsme je a pod záda jsme mu položili koberec; pak jsme se dali do práce. Ve vlastním zájmu jsme musili s počátku konat celou práci a činili jsme se tolik, že se dal do usedavého křiku; teprve, když jsme ho přiměli k tomu, aby svou nabídku zvýšil podle naší libosti, poznenáhlu jsme povolovali a rozbíjeli jsme své hole o felek. Obě strany si musily vésti velmi opatrně, aby šáh nezpozoroval, že se dorozuměly. Státní tajemník proplétal své nabídky hlasitým nářkem, takže to vypadalo asi takto: „*Áhi, amán, amán!* Při duši Prorokově, mějte slitování! Dvanáct túmánů. – Při lásce vašich otců a matek! Patnáct túmánů. – Při králově vousu! Dvacet túmánů. – U všech imámů! U všech proroků! Třicet, čtyřicet, padesát, šedesát, sto, tisíc – kolik chcete.“ Když bylo po zábavě, shledali jsme, že se jeho štědrost zmenšila právě tak rychle, jako předtím vzrostla, a byli jsme rádi, že jsme obdrželi obnos, který nám nabízel s počátku; o všechno nás nemohl ošidit, protože se obával, že bychom jinak neznali slitování, kdyby ho zase jednou potkalo podobné neštěstí.“

Tímto výkladem mi dal Šír Alí nahlédnout do výhod mého postavení a já jsem už nesnil o ničem než o bastonádách a plných měšcích. Celý den jsem chodil kolem stanu a šermoval nad hlavou holí; cvičil jsem se na všech předmětech, které jen trochu připomínaly lidské nohy, a nabyl jsem při tom takové dovednosti, že bych byl uměl zasáhnout každý prst zvlášť, kdyby to byl na mně někdo žádal. Věděl jsem, že nejsem od přírody krutý, a právě tak dobře jsem věděl, že nejsem ani surový, ani příliš odvážný; proto jsem se nesmírně divil, kde se ve mně bere najednou povaha bohaprázdného lva. Bylo to jistě tím, že příklad jiných působíval na mou duši a na mé činy velmi silným vlivem. A žil jsem teď v ovzduší tak násilnickém a krutém, slyšel jsem tolik o rozpáraných nosech, uřezaných uších, vypíchnutých očích, o lidech vystřelených z děla a rozkuchaných ve dvě půlky, že bych byl jistě býval s to vrazit na kůl svého vlastního otce, kdyby mi byl někdo šel příkladem vpřed.

KAPITOLA XXXIV.: HADŽI BABA PŘI VÝKONU SVÉ ÚŘEDNÍ POVINNOSTI. UKÁZKA PERSKÉ KRUTOVLÁDY

Šáh se ubíral se svým průvodem pomalu do Sultánije a po čtrnáctidenním pochodu, když byla určena hodina příznivá pro jeho příjezd, dorazil do svého letního paláce, který byl teprve před nedlouhou dobou vybudován. Stál na pahorku nedaleko zřícenin starodávného města a čněl velebně nad rovinou, která teď byla poseta bílými stany rozsáhlého ležení. Byl to velkolepý pohled. Nadýmal jsem se důležitostí, když jsem srovnával své tehdejší postavení s bídným a beznadějným životem v turkmenských stanech. „Žádná pomoc," řekl jsem si, „teď něco znamenám. Dříve jsem byl bit, teď jsem ten, kdo rozdává rány. Mohl bych dobře sloužit za příklad činného a trpného rodu, který mi byl vždycky záhadou, když se můj starý učitel, ispahánský mollá, snažil vtlouci mi do hlavy špetku arabské mluvnice. Chvála Bohu, že se mi naskytne brzy příležitost projevit svým bližním, jak dobře s nimi smýšlím."

Ještě jsem byl zabrán do těchto úvah, když ke mně přistoupil šír Alí a řekl: „Usmálo se na nás štěstí; byl jsi mi určen za průvodce, a *inšalláh*, dá-li Bůh, vykonáme čistou práci. Víš snad, že královské ležení je z největší části zásobováno okolními vesnicemi. Ze vsi Káč Sevár, která leží na cestě do Hamadánu, neposlali povinný podíl a vymlouvají se na to, že se u nich před nedávnem usadil na několik dní jeden z princů se svou družinou, který v okolí lovil, a celou vesnici prý vyjedl. Mým úkolem je zajeti tam, vyšetřit tu záležitost a dovést kedchodu (starostu) s obecními staršími před našeho velitele. Protože jsi můj přítel, vymohl jsem ti povolení, abys jel se mnou, přestože ostatní nesekčíové si naříkají, že jim ušlo tučné sousto. Musíme vyjet po večerní modlitbě, protože chci být zítra ráno na místě."

Zářil jsem radostí, že mohu tak brzy započít se svou činností, a ačkoli jsem neznal přesný plán, podle kterého chtěl Šír Alí postupovat, přece jsem byl dost bystrý, abych uhodl, že chytří chlapíci jako my, kteří dovedou využít každé situace, budou z toho moci něco vytěžit. „Naše hvězda by musila být vskutku nešťastná," mudroval jsem, „kdyby nám ten ničivý princ nebyl zanechal nic k paběrkování. Jakýsi básník řekl, že žádný meloun není tak špatný, aby neměl kůru, a i když tyran dá někomu vytrhat vousy do

posledního chlupu, přece mu ještě zbývá brada, na které vousy rostly.“ S takovými myšlenkami jsem si šel pro koně, který byl s jinými koňmi nesekčíů přivázán blízko našich stanů, a připravil jsem ho pro cestu. Když jsem mu sundával provazy s hlavy a nohou, přirovnával jsem ho v duchu k sobě. – „Tak vidíš, ty koni,“ řekl jsem mu, „teď můžeš vyhazovat a mlátit nohama a tropit neplechu“; „jako Peršan, který se nemusí bát svého pána,“ přidal jsem k tomu v myšlenkách.

Se západem slunce jsme vyjížděli z tábora. Doprovázel nás jeden mladík, jenž trůnil na mezkovi naloženém postelemi a houněmi, provazy a jinými potřebami pro naše koně. Jako voják jsem si přidal ke svému jménu titul bega, a abych si dodal důstojnosti při této naší výpravě, vypůjčil jsem si od jednoho kamaráda stříbrný řetěz pro koně a pěknou, stříbrem vykládanou pistoli; slíbil jsem mu za to, že mu přinesu nějaký soukat neboli dar, budeme-li mít bohatou žeň.

Jeli jsme po celou noc, popřáli jsme si jen dvě hodiny spánku ve vesnici ležící při cestě, a do Káč Seváru jsme dojeli právě v dobu, kdy ženy vyháněly ze stájí dobytek a muži si zapalovali před odchodem na pole ještě jednu dýmku. Bylo znát, že mezi venkovany nastal velký neklid, jakmile zpozorovali, že se blížíme k jejich vesnici. Ženy přestaly povykovat na dobytek a zakryly si tváře, muži se zvedali se svých míst. Přál bych čtenáři, aby byl mohl vidět, jak předůležitě se tvářil Šír Alí beg, když jsme vjížděli do vsi. Nadýmal se při nejmenším tak, jako by byl vrchní popravčí osobně, a zeptal se úředním tónem, který dostatečně naznačoval, kým a čím je, kde je starosta obce. Prostý mužík s šedivým vousem, pokorným výrazem v tváři a chudičkým šatem předstoupil a řekl: „Mír s tebou, ágo! To jsem já. Jsem tvůj sluha. Nechť jsou tvé kročeje šťastné, nechť tvého stínu nikdy neubude! *Bismilláh!* Ve jménu Božím!“

Pak nám pomáhali vesničané se vší náležitou úctou s koní. Jeden držel koni hlavu, druhý třmen, třetí nás chopil pod paží, a tak jsme sesedali, tváříce se hrozně důležitě a nesouce hlavu, jako by nám patřil svět. Před dveřmi kedchodova domu, ke kterému nás vyprovodilo skoro veškeré mužské obyvatelstvo vesnice, byl rozprostřen koberec, na nějž jsme usedli a čekali, až se pro nás v domě připraví místnost. Kedchodá nám zul vlastnoručně boty a vůbec s námi zacházel tuze zdvořile a pokorně, jak se to sluší u nově příchozích hostů. Šír Alí to přijal důstojně jako člověk, pro kterého je takové přivítání samozřejmostí, a když učinil několik dlouhých tahů z dýmky, řekl našemu hostiteli velmi důrazně: „Jako kedchodá Káč

Seváru víš, že sem přicházím v úloze šáhova pověřence – šáhova pověřence, opakuji –, abych se dověděl, proč tato vesnice neposlala do vojenského ležení v Sultánáji povinnou dávku zásob, jak to bylo nařízeno před dvěma měsíci ve fermánu, s jehož obsahem jste byli seznámeni prostřednictvím hamadánského guvernéra. Odpověz mi na to a očisti se, můžeš-li."

Kedchodá odpověděl: „Ano, při mých očích, řeknu ti, co už jsem jednou řekl. Všichni muži, kteří jsou zde přítomni (ukázal na ostatní venkovany) vědí, že je to pravda. A budu-li lhát, ať na místě oslepnu! *Arz míkunem*, dovol mi, abych prohlásil, ó nesekčí, že ti Bůh požehnal, že jsi celý muž – muž moudrý, chytrý, prozíravý – jsi také muslim a bojíš se Boha. Neřeknu ani více ani méně než pravdu. Vysvětlím ti, co se stalo, a pak můžeš rozhodnout sám."

„No dobře, dobře," řekl Alí; „jsem králův služebník; musíte dbát všeho, co král nařídí."

„Jsi náš pán," odvětil kedchodá; „ale snažně tě prosím, vyslechni, co ti povím. Asi před třemi měsíci, když pšenice dorostla výšky asi jednoho gezu a bečení jehňat se rozléhalo daleko široko po kraji, oznámil nám sluha prince Charába Kulího mírzy, že jeho pán se příštího dne ubytuje v naší vsi, protože v okolí, které je bohaté na antilopy, divoké osly, koroptve, dropy a zvěřinu všeho druhu, bude pořádat hon. Sluha nám nařídil, že musíme vyklidit pro prince a jeho družinu nejlepší domy, vystěhovat z nich všechny obyvatele a připravit zásoby rozličných potravin. Jakmile se tato zpráva rozhlásila po vesnici, nastalo veliké pobouření. Poněvadž se princův služebník nechtěl dát přemluvit ani slovy ani úplatky, rozhodli jsme se, že se vyhneme hrozícímu neštěstí útěkem a uchýlíme se do hor, dokud neuplyne ten neblahý den. Kdybys byl viděl, jak bylo sedlákům, když musili opustit všechny své pozemské statky, srdce by se ti bylo obrátilo naruby a játra by ti byla zvodnatěla."

„Co to říkáš?" zařval Šír Alí, „odejdete si z šáhových vesnic, a pak ještě chcete, abych litoval uprchlíky? Kdepak, všichni by na to byli doplatili životem, kdyby se to byl šáh dověděl."

„Buď milosrdný," pokračoval starý venkovan, „a vyslechni konec

mého vypravování. Když nastala noc, naložili jsme na dobytek všechno, co se dalo odnést, a prchali jsme do hor, kde jsme se zastavili v jednom údolí blízko čerstvého potůčku. Ve vsi jsme zanechali jen tři choré stařeny a kočky."

„Slyšíš, Hadži?" obrátil se na mne můj druh; „odnesli si všechno, co mělo nějakou cenu, a princovi nechali holé zdi a staré babizny. Tak pokračuj," poručil kedchodovi.

„Čas od času jsme posílali vyzvědače," pokračoval stařec, „aby nám přinášeli zprávy; pak jsme se ukryli za skalními útesy. Asi o polednách následujícího dne přijel do vesnice princ se svou družinou, a když viděli, že jsme jim uprchli, byli velmi rozzlobeni a zklamáni. Princovi sluhové chodili od domu k domu a násilím vypačovali dveře. Jediná osoba, která se jim postavila na odpor, byla jedna ze stařen, která se vzchopila s lůžka a zasypala je takovými výčitkami, že se jí nikdo neodvážil čelit. Princ si dal poslat pro zásoby do blízkého města a ubytoval se v mém domě. Všechno obilí, které našli, zabavili. Naše hospodářské náčiní jim sloužilo za palivo, a když z něho už nic nezbývalo, vrhli se na dveře a okenní rámy, ba dokonce na trámy a krokve našich domů. Koně přivázali v mladé pšenici, a dokonce jí velkou spoustu pokosili a odvezli. Jedním slovem, jsme úplně na mizině. Nemáme peníze, šaty, dobytek, domy, potraviny. A kromě Boha a vás," oslovil Šíra Alího a mne, „nezbývá nám útočiště."

Tu vyskočil Šír Alí se svého místa, popadl starce surově za vousy a křičel: „Nestydíš se se svým šedivým vousem takhle lhát? Zrovna před chvilkou jsi tvrdil, že jste odnesli do hor všechny cenné předměty, a teď předstíráš, že jste na mizině? To není možné! Nepřijeli jsme až sem, abychom si pochutnali na vašem kalu. Myslíš-li, že tady vystavujeme své brady, abyste se jim posmívali, tak jsi na ukrutném omylu. Ještě neznáš Šíra Alího. My jsme lidé, kteří spí s jedním okem otevřeným a druhým zavřeným. Žádná liška se nevykrade z díry bez našeho vědomí; myslíš-li, že jsi kocour, pak my jsme kocouří tátové. Tvůj vous by musil být o pěkný kus delší a musil bys mít ještě docela jiné životní zkušenosti, aby se ti podařilo ošidit nás."

„Chraň Bůh," řekl kedchodá, „aby mi přišlo na mysl vás podvádět. Kdopak jsem, abych si troufal na něco takového pomyslit? Jsme šáhova ráje (sedláci), co máme, náleží jemu; ale svlékli nás do naha, sedřeli nám s těla kůži, jdi se podívat vlastníma očima –

pohleď na naše pole – dívej se do našich sýpek – nemáme obilí ani venku, ani doma.“

„To je všechno pěkné,“ řekl Šír Alí; „ať s vás sedřeli kůži nebo ne, ať máte obilí nebo ne, my máme jen jeden úkol, a ten se dá vyjádřit velmi krátce – šáhovy rozkazy musí být splněny. Buď odevzdáte svůj podíl ve zboží nebo v penězích, nebo tě odvedu s tvými obecními staršími do Sultánije, kde vás dám příslušným úřadům.“

Když Šír Alí domluvil, nastalo dlouhé šuškání a tajné radění mezi kedchodou a staršími; smáčkli se do kouta a my jsme se zahalili do pláště důstojnosti a kouřili jsme své dýmky, předstírajíce naprostý nezájem o to, co se děje kolem nás.

Posléze nám mohli oznámit výsledek porady, ale změnili při tom bitevní plán. Starosta se jal konejšit mne, jiný starší muž vzal do práce Šíra Alího bega. Představený obce ke mně přistoupil s projevy nejlepšího přátelství a podle osvědčeného způsobu začal lichotkami. Podle něho jsem byl nejdokonalejší stvoření boží. Přisahal, že si mě on i jeho vesničané na první pohled zamilovali a že jsem jediný člověk, který jim může pomoci z nesnází. Dokud pronášel své chvalořeči, zachovával jsem ledovou tvář a pohrával jsem si s dýmkou, ale když zabíhal trochu více do podrobností a mluvil o tom, co bychom od nich mohli dostat, projevoval jsem už mnohem větší zájem. Řekl, že se radili, co by se dalo učinit a shodli se na tom, že není možné, aby poslali něco, co nemají; kdyby nám však mohli něco nabídnout, abychom hájili jejich zájmy, rádi by nás prý uspokojili vhodným darem.

„To je od vás hezké,“ řekl jsem, „ale já nejsem jediný člověk, na kterého se musíte ohlížet. Zde jsme jenom dva, ale nezapomeň, že náš velitel musí dostat také svou odměnu; nezačnete-li u něho, bude vaše práce a námaha zbytečná. Až ho budete podmazávat, nezapomeňte, že musíte mazání měřit na centy, nikoli na gramy.“

„Co máme,“ řekl kedchodá, „to rádi dáme; ale v poslední době jsme musili platit takové daně, že kromě svých žen a dětí nemáme, co bychom mu nabídli.“

„Něco ti povím, příteli,“ odpověděl jsem mu; „nemáte-li peníze, dobré hotové peníze, pak jsou všechny ostatní nabídky pro kočku. S penězi můžete odkoupit šáhovi korunu s hlavy, bez peněz vám nemohu slíbit nic než notnou dávku bastonád.“

„Běda!“ volal kedchodá, „peníze, peníze! Kde máme vzít peníze? Když naše ženy dostanou nějakou minci, hned ji provrtají a pověsí si

ji jako ozdobu na krk. A když my si můžeme za celou životní lopotu nastřádat padesát túmánů, zahrabeme je do země a máme o ně větší strach, než kdybychom byli majiteli kóh-i-núru.“ Pak přistoupil docela blízko ke mně a velmi vážně mi šeptal do ucha: „Jsi přece muslim a nejsi osel. Jistě si nemyslíš, že polezeme do lví tlamy, když se tomu můžeme vyhnout. Pověz mi (ukázal na mého druha), kolika penězi by se asi spokojil. Mohu mu nabídnout pět túmánů a pár červených šelvárů (kalhot)?“

„Já přece nemohu vědět, kolik ho uspokojí. Mohu tě jen ujistit, že nemá za mák slitování. Udělej z toho deset túmánů a kalhoty proměň v kabát, pak se pokusím přemluvit ho, aby se s tím spokojil.“

„Ach, to je příliš mnoho,“ řekl stařec; „v celé vesnici nemáme tolik peněz. Přiměj ho, aby se spokojil s pěti túmány a párem nohavic, a prokážeme ti svou vděčnost darem, nad kterým užasneš.“

Naše rozmluva byla skončena a já jsem byl nesmírně zvědav, co smluvil můj kamarád. Také on už netrpělivě čekal, až mu povím, co vzešlo z mého šeptání s kedchodou. Srovnávali jsme své zkušenosti a shledali, že oba staří vesničané chtěli vypátrat, kolik bude každý z nás přibližně požadovat. Ubezpečoval jsem Šíra Alího, že jsem ho líčil jako nejhrabivějšího člověka v Persii, který umí pohltit víc zlata než pštros železa, a který je tak pyšný, že jednotky nejsou vůbec hodny jeho pozornosti, pročež nebere nikdy méně než deset.

„Tos provedl dobře,“ chválil mě Šír Alí; „já jsem zase řekl svému starému vyjednavači, že jsi schopen dopustit se nejhorších násilností, jestliže ti dobře nezaplatí a že jsi ukrutný člověk, přestože jsi mlčelivý a máš mírný vzhled.“

Po delších průtazích se zase dostavila celá společnost, v čele s kedchodou, který přinášel honosný dar jablek a hrušek, hrnec medu a množství čerstvého sýru; způsobem, obvyklým při takových příležitostech, prosil starosta mého druha, aby přijal tyto dary. Když je před námi rozložili, nabídl mu kedchodá tichým hlasem pět túmánů a kalhoty; doprovázel svou nabídku tak srdcervoucím výkladem o zoufalém postavení svém i ostatních vesničanů, že by tím byl dojal kohokoli. Ale Šír Alí zůstal tvrdý jako kámen.

Jednomyslně jsme zamítli dar a poručili jsme, aby jej ihned odnesli. To vyvolalo u ubohých venkovanů velké zděšení a pomalým, smutným krokem odnášeli na hlavách podnosy s ovocem a ostatními potravinami, které nám chtěli darovat.

Asi za půl hodiny se zase vrátili, když se kedchodá napřed přesvědčil, že potraviny přijmeme, nabídne-li Šír Alímu deset túmánů a plášť. Když jsme ochutnali přinesených darů a můj druh si strčil do kapsy zlato a uschoval si plášť, začal jsem se ohlížet po slíbeném dárku, který mě měl tolik překvapit. Ale nic se neobjevilo, ačkoli na mne kedchodá neustále kýval a mrkal.

„Kde je to?“ obořil jsem se na něho konečně, když už jsem byl nedočkavostí přiveden z míry. „Co je to a kolik je toho?“

„Už je to tady,“ řekl; „jen měj chvilinku strpení, ještě to není úplně hotové.“

Za chvíli přinesli s velkou okázalostí na podnosu kalhoty, které Šír Alí zamítl, a s přívalem slov mě vybízeli, abych je přijal.

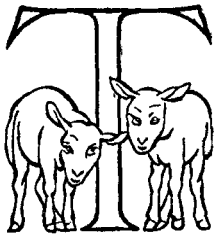
„Co to znamená?“ křičel jsem; „což nevíte, vy chlapi nestydatí, že jsem popravčí – že jsem muž, který může upálit vaše otce a dát vám spolknout víc hoře, než jste zakusili za celý život? Co si vůbec myslíte, že mi přinášíte pár všivých šelvárů? Chcete mi pověsit na krk věc, kterou dědili vaši mrzcí předkové po několik generací? Jste asi blázni, když se domníváte, že se vás za takový bídný cár ujmu a přednesu vaše stížnosti. Pryč s tím, nebo vám ukáži, čeho je nesekčí schopen!“

Už se chystali vykonat můj rozkaz, když je Šír Alí zarazil: „Počkejte, já se na ty kalhoty podívám. No,“ řekl, drže je proti slunci a prohlížeje si je se zájmem zkušeného vetešníka, „myslím, že ujdou; nemají celkem žádnou vadu. Vezmu si je a pěkně vám za ně děkuji. Ať vaše rodiny vzkvétají!“

Všichni byli překvapeni, ale nikdo neměl odvahu něco namítat. Tak jsem tedy marně doufal ve velký zisk, a přišel jsem dokonce o tu ubohou kořist, kterou jsem už měl v ruce. Získal jsem jen zkušenost, jak zacházet se svými krajany, a hlavně, jak důvěřovat člověku, který se nazývá mým přítelem.

KAPITOLA XXXV.: ZDÁ SE, ŽE ŠTĚSTĚNA SE NA HADŽIHO BABU MRAČÍ, ALE VE SKUTEČNOSTI SE NA NĚHO USMÍVÁ A DOPOMŮŽE MU K MÍSTU DRUHÉHO POBOČNÍKA VRCHNÍHO POPRAVČÍHO

Táhli jsme zase zpátky. Dvě tučná jehňátka, přivázaná k našemu soumaru, byla jediným darem, který jsme přiváželi svému veliteli. Jakmile jsme dojeli do ležení, hlásili jsme se u náiba, a ten nás odvedl k vrchnímu popravčímu, který seděl ve svém stanu a bavil se s několika svými přáteli.

„Nuže," zeptal se Šíra Alího, „co jsi vyřídil? Přivezl jsi obilí nebo je tu kedchodá?"

„Poslušně hlásím," odpověděl Šír Alí, „ani jedno, ani druhé. Kedchodá a obecní starší z Káč Seváru si dovolují poslat ti dvě jehňata. Na vlastní oči jsme se přesvědčili, že kromě těla jim nezbylo zhola nic; ani duši už nemají, tak dokonale byli obráni. Nedostanou-li rychle nějaké potraviny, snědí se navzájem."

„Komu chceš tohle namluvit?" zvolal chán; „mají-li jehňata, musí také mít ovce. Ty jsi mi divný počtář!"

„To je pravda," přiznal Šír Alí, „a všechno, co pravíš, je také pravda. Ale my jsme přece mluvili o obilí, nikoli o ovcích."

„Proč jsi tedy neuposlechl mého rozkazu a nepřivedl kedchodu a členy obecní správy?" zlobil se velitel. „Být tam já, byl bych ty darebáky usmažil za živého těla. Byl bych je mučil tak dlouho, až by se přiznali, že něco mají. Tak řekni, proč jsi je nepřivedl?"

„Hrozně rádi bychom je byli přivedli," řekl Šír Alí a díval se na mne, abych mu pomohl z tísně. „Ano, už jsme je všechny svázali a hrozně rádi bychom je byli přivedli. Také jsme je mlátili a nadávali jsme jim. Hadži Baba to může dosvědčit, protože Hadži Baba jim řekl, že si nemohou dělat naděje na milost, nemají-li peníze. Milost by vůbec nebyla bývala na místě, protože si musili uvědomit, když si vůbec něco uvědomili, že náš pán, nesekčí báší, je nesmírně udatný muž a tak rázný a tak neoblomný, že by po nich byla veta, i kdyby se mu dostali do spárů. Ano, to jsme jim všechno řekli a oni se skoro propadli do země."

„Co to blábolíš, Hadži Babo?" zeptal se mne chán; „nepochopil jsem docela, proč jste ty lidi nepřivedli?"

Odpověděl jsem velmi skromně: „Opravdu, ó cháne, já to sám nechápu. Tvůj zplnomocněný zástupce Šír Alí beg měl celou záležitost ve svých rukou. Byl jsem v jeho službách a nic neznamenám."

Chán se příšerně rozlítil a zasypával nás nejhoršími nadávkami a výčitkami, které si dovedl vymyslit. „Je vidět," řekl svým přátelům, „že mě ti padouši šidili. Pověz mi, Šíre Alí, při mé duši, při šáhově soli, pověz mi, kolik sis toho nahrabal? A ty, ágo Hadži, kolik ty sis strčil do kapsy, když sloužíš teprve měsíc?"

Marně jsme se oba dušovali, že jsme nevinni. Marně jsme přisahali, že se tam nedalo nic získat. Nikdo nám nechtěl věřit. Výstup skončil tím, že nás vyhnali ze stanu a nařídili náibovi, aby nás držel ve vazbě, dokud představení obce nebudou přivedeni do ležení a jejich výpověď srovnána s naší.

Když jsem se octl s Šír Alím o samotě, ihned se pokoušel rozdělit se se mnou o kořist a nabízet mi z ní polovičku.

„Kdepak, přítelíčku," řekl jsem, „teď už je pozdě. Když ses napil zapovězeného nápoje a radoval se z něho a dostal z toho bolení hlavy, nemá smyslu, aby ses pokoušel nakazit mě svou nemocí. Mně se dostalo poučení a tys při tom byl mým učitelem; to mi prozatím stačí."

Potom mě chtěl přimět k slibu, že se ho budu zastávat při

konfrontaci s kedchodou a že odpřisáhnu každé jeho tvrzení; ale já jsem si byl příliš dobře vědom, jaké by to mohlo mít následky, a nic jsem mu neslíbil. Tvrdil, že by to nepřežil, kdyby ho přivázali k feleku a chtěli ho bastonádovat; býval prý sám tak ukrutný, když častoval ranami nohy jiných lidí, že by s ním neměli nejmenšího slitování. Přisahal při koránu, že by se raději spokojil s nejhorším osudem, jen kdyby ho neuvázali ke kůlu.

Když nadešla doba, kdy jsme zase měli předstoupit před našeho velitele, za Šírem Alím jako by se propadla zem. Vzal do zaječích, a když se mne na něho vyptávali, mohl jsem jen říci, že měl nesmírnou hrůzu z bastonády a že pravděpodobně utekl, aby se jí vyhnul.

Před soudcem prohlásili mužové z Káč Seváru, kteří tam při mém příchodu už byli, jako z jedněch úst, že jsem je nevydíral a že jsem od nich také nic nevzal; naopak prý jsem na ně naléhal, aby poslali chánovi pořádný dar. Všechnu vinu svalovali na Šíra Alího, o němž prohlašovali, že nasadil jejich bídě korunu a sedřel z nich dokonce novou kůži, která začínala pokrývat nezahojené rány.

Všechny tyto věci pracovaly v můj prospěch a dláždily mi cestu k povýšení. Příhoda se rozhlásila po celém ležení, každý o ní věděl, a na mne se dívali jako na vzor umírněnosti.

„To je tím, že byl doktorem," tvrdil jeden; „moudrost je lepší než bohatství." „Zná zákon o příčině a následku," řekl jiný; „jeho nohy nebudou nikdy tam, kde má být hlava." Získal jsem si zkrátka pověst chytrého a opatrného chlapíka, protože mi osud hrál tak šťastně do rukou. Nikterak mi nevadilo, že jsem byl považován za člověka, jehož tálí (osud) je dobrý a jehož hvězdy jsou šťastné.

Výsledek tohoto dobrodružství byl, že jsem se dostal na místo uprchlíka a stal se druhým pobočníkem vrchního popravčího. Ať si o tom myslí čtenář cokoli, bylo to postavení nemálo důležité, jak ihned uvidí.

KAPITOLA XXXVI.: AČ POVOLÁNÍM POPRAVČÍ, UKÁŽE HADŽI BABA, ŽE MÁ DOBRÉ SRDCE. SETKÁ SE S MLADÝM MUŽEM A ŽENOU VE SVÍZELNÉM POSTAVENÍ

Tehdy vedl šáh válku proti Moskvanům, kteří se zahnízdili v Gruzii a ohrožovali pohraniční kraje Persie mezi řekou Kúrem a Arasem. Erivánský místodržící, známý pod názvem serdár neboli generál, jeden z nejoblíbenějších šáhových důstojníků, zahájil již před delší dobou polní tažení ojedinělými útoky proti vysunutým posicím nepřítele a pustošil vesnice a kraje, o kterých se dalo předpokládat, že je Rusové při svém postupu obsadí. Blízko Tebrízu se shromažďovala armáda pod velením následníka trůnu, jenž byl místodržícím ve velké provincii ázerbejdžánské; měl se svým vojskem neprodleně táhnout na bojiště, podle možnosti zahnat nepřítele až do Tiflisu a prorazit – tak se aspoň mluvilo u dvora – až k hradbám Moskvy.

Každým dnem očekávalo královské ležení v Sultáníji zprávu od serdára, který již před delší dobou oznámil, že má v úmyslu napadnout ruské posice v Gavmišlú; už byly vydány rozkazy, jakým způsobem mají být přivítáni velitelé nepřátelských vojsk, kteří bývali podle starého zvyku posíláni k šáhovi zároveň se zprávou o vítězství; každý totiž byl přesvědčen, že útok Peršanů nemůže jinak dopadnout. Konečně přicválal do tábora čápár neboli kurýr na rychlém koni. Přivezl sice pět koňských nákladů lidských hlav, které byly s velkou slávou a okázalostí nakupeny před hlavním vchodem do královských stanů, ale záhy se ukázalo, že se stalo něco nemilého a že je zapotřebí posily. Ještě téhož dopoledne byl jmenován náš představený Námerd chán velitelem armády deseti tisíců jezdců a obdržel rozkaz táhnout s nimi okamžitě k břehům Arasu.

Mínbášíové čili velitelé pluků, júzbášíové čili velitelé eskadron, ónbášíové neboli velitelé čet a všichni ostatní velící důstojníci spěchali táborem, aby se dostavili ke svým chánům a přijali jejich rozkazy. Stan Námerda chána byl přeplněn náčelníky výpravy; vrchní velitel jim dával instrukce o cestě a určoval každé jednotce místo pro zastávky. Mým úkolem bylo vyjeti s oddílem nesekčíů o den dříve a postarat se ve vesnicích, aby byly provedeny přípravy pro ubytování vojenských oddílů. Byl to úkol dosti namáhavý a vyžadoval neúnavné práce, měl

však také své velké výhody, a kdybych jich byl chtěl využít, byl bych si mohl lehce naplnit měšec. Ale odstrašující příklad Šíra Alího bega mi ještě nevymizel z paměti a udusil ve mně v zárodku touhu po vydírání; usmyslil jsem si, že si prozatím uchovám čisté ruce a že uhasím plamen hrabivosti vodou opatrnosti.

Vydal jsem se se svým oddílem na cestu a dorazil jsem do Eriványu několik dní před zamýšleným příchodem vojsk. Zde jsme zastihli serdára, který po svém nezdařeném útoku na Eriván očekával jezdeckou posilu pod velením našeho představeného. Vojsko královského prince odtáhlo k jinému úseku hranic a chystalo se k útoku na pevnost Gendže, které nepřítel před nedávnem dobyl. Protože serdár měl nedostatek mužstva, požádal šáha o pomoc.

Jakmile se Námerd chán a serdár sešli a uradili o dalším postupu, bylo rozhodnuto, že budou vyslány výzvědné tlupy, aby vypátraly stanoviště a pohyby ruských vojsk. Vrchní popravčí mi svěřil velení nad oddílem dvaceti mužů; stejně silný oddíl vyslaný serdárem měl jeti s námi a provádět nás končinami, s kterými jsem nebyl obeznámen.

Shromáždili jsme se v podvečer a vyrazili jsme právě, když muezzinové svolávali věřící k večerní modlitbě. Jeli jsme přímým směrem na vesnici Ešterek, nechávajíce ležet Ečmiadzin, sídlo armenského patriarchy, po své levici. Krátce před rozbřeskem dne jsme dosáhli mostu před Ešterekem, který se ještě halil v hluboký stín vysokých a skalnatých břehů řeky, jež tvořily s obou stran jakési strmé stěny. Vesnice ležící na pokraji těchto břehů byla právě dost osvětlena, aby ji bylo lze rozeznat od skal, do nichž byla vklíněna. Nejtemněji se rýsovaly zříceniny mohutné, těžkopádné stavby, která dodávala celému okolí důstojný a velkolepý ráz. Od svých druhů jsem se dověděl, že to jsou zbytky jednoho z četných armenských chrámů, jichž je v těchto končinách Persie velký počet. Řeka se valila svým temným korytem, a když jsme přejížděli most, viděli jsme její pěnivé vody. Dusot koňských kopyt vyburcoval vesnické psy, jejichž štěkot doléhal slabě k našemu sluchu. Do toho se mísily pronikavé zvuky kohoutího kokrhání a zraky nás všech byly obráceny k domům vesnice. Náhle zarazil jeden z mých mužů svého koně a zvolal, ukazuje rukou na kostel: „Při Alim! Co to je? Vidíte – tam – něco bílého."

„Ano, ano, vidím to," řekl jiný; „je to gól, určitě je to gól. To je jejich hodina. Hledá mrtvolu. Zdá se mi dokonce, že právě nějakou požírá."

Také jsem tam cosi viděl, ale nemohl jsem poznat, co to je.

Zastavili jsme na mostě a zírali jsme nahoru; byli jsme všichni přesvědčeni, že je to nějaká nadpřirozená bytost. Jeden se dovolával ochrany Alího, druhý Husejnovy, jiný vzýval Proroka a dvanáct imámů. Nikdo se neměl k tomu, aby se ke zjevení přiblížil, ale každý měl nějaký návrh, jak je zapudit. „Rozvažte si tkaničky podvlékaček," radil starý voják z Iráku; „tak zaháníme góly na poušti u Ispahánu, je to spolehlivý prostředek."

„To asi nebude k ničemu," odvětil delíchán, prostořeký mladík; „já bych si tu potvoru raději držel od těla a nepouštěl bych si ji do kalhot."

Napolo žertem, napolo vážně jsme o tom rozmlouvali, až se pořádně rozednilo a my jsme došli k přesvědčení, že zjevení musilo být přeludem našich smyslů, neboť jsme už nic neviděli. Ale když jsme přejeli most, delíchán se vzpřímil v sedle, pobídl svého koně a volal: „Já toho góla najdu." Vyjel po příkrém břehu a cválal k zbořenému kostelu. Vrátil se za malý okamžik se zprávou, že to, co jsme považovali za góla, byla žena, jejíž bílý závoj nám padl do očí; skrývá se prý s nějakým mužem v hlubokém stínu zříceniny.

Dychtil jsem dovědět se o té věci něco bližšího – bylo to také mou povinností – a ihned jsem se rozjel ke zřícenině, abych vypátral, proč se tam ti dva lidé tak tajuplným způsobem skrývají. Nařídil jsem pěti mužům, aby mě doprovodili, a ostatní musili čekat poblíže mostu.

Zprvu jsme neviděli nikoho; teprve když jsme zabočili v ostrém úhlu kolem jedné zdi, našli jsme pod polozbořeným obloukem hledanou dvojici. Na zemi ležela žena, pravděpodobně nemocná, a nad ní se nakláněl muž, který jí s největší starostlivostí podpíral hlavu. Den už dosti pokročil, aby bylo znát, že oba jsou ještě velmi mladí. Ženina tvář, částečně zahalená závojem, byla smrtelně bledá, ale přesto neobyčejně krásná. Mladík byl tak statný, bystrý a mužný, že jsem podobný zjev ještě nikdy neviděl. Měl na sobě šaty, jaké se nosívají v Gruzii, po boku mu visel dlouhý nůž a o zeď byla opřena puška. Sněhově bílý závoj jeho družky byl místy potřísněn krví a potrhán. Ačkoli jsem žil mezi lidmi, kteří byli zvyklí takovým drásajícím výjevům a neznali slitování s bližními, přece v nás budil tento obraz bídy živý zájem a naplňoval nás jakousi zbožnou úctou k těmto opuštěným cizincům. Trvalo dosti dlouho, než jsme se odhodlali přerušit ticho tklivé scény.

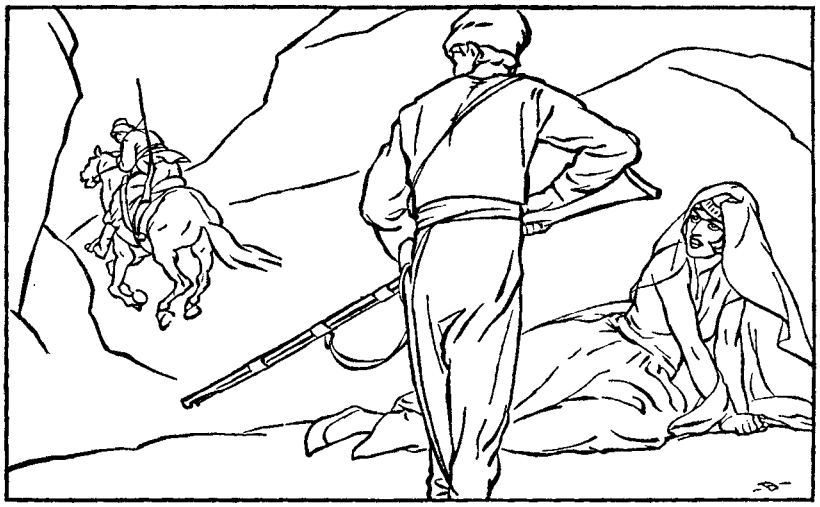
„Co tady děláte?“ zeptal jsem se. „Jste-li cizinci a pocestní, můžete přece jít do vsi.“

„Máte-li lidské srdce,“ promluvil mladík, „pomozte mi pro smilování boží! Když vás posílá serdár, abyste mě zajali, pomozte mi aspoň zachránit tuto ubohou umírající ženu.“

„Kdo jsi?“ ptal jsem se dále. „Serdár nám nedal žádný rozkaz ohledně tebe. Odkud přicházíte a kam jdete?“

„Náš příběh je dlouhý a smutný,“ řekl mladík; „pomůžeš-li mi dopravit moji ubohou trpící dívku někam, kde se o ni mohou postarat, povím ti vše, co nás potkalo. Bude-li mít dobré a láskyplné ošetřování, může se snad uzdravit. Je těžce raněna, ale pevně věřím, že to není zranění smrtelné. Snad se zotaví, bude-li mít náležitý klid. Díky Bohu, že nejsi serdárův důstojník! Snažně tě prosím, abys mi byl přítelem; až ti povím o svých truchlivých příhodách, vezmeš nás snad pod svou ochranu.“ Nebylo ani třeba dovolávat se mých citů. Mladík ve mně vzbudil svým zjevem a svým vystupováním sympatii a ihned jsem vyhověl jeho prosbám. Řekl jsem mu, že dopravíme jeho nemocnou přítelkyni do vsi, že vyslechnu, co mi chce povědět, a pak uvidím, co se dá pro něho dělat.

Ona ještě nepromluvila, jen se úzkostlivě zahalila do závoje a co chvíli bolestně zastenala pod návalem fysických bolestí nebo tlumeně vzdychala, ulevujíc tak svému duševnímu bolu. Poručil jsem jednomu ze svých mužů, aby sesedl s koně; posadili jsme ji na něho a neprodleně jsme jeli do vesnice, kde jsem prohlédl několik domů; vybral jsem ten, který skýtal největší pohodlí a jehož majitel působil dojmem laskavého a ochotného člověka. Tam jsme ji uložili a přikázali jsme obyvatelům domu, aby ji ošetřovali s největší péčí. Stará vesničanka, která měla pověst, že umí vyhojit zranění a pohmožděniny, se ujala jejího léčení. Mladík mi řekl, že on a jeho družka jsou Armenové; ježto obyvatelé Eštereku byli téže víry, záhy si dobře porozuměli a ubohá trpitelka poznala, že nemohla padnout do lepších rukou.

KAPITOLA XXXVII.: PŘÍHODY ARMENA JÚSUFA A JEHO ŽENY MIRJAM

Zamýšlel jsem zajeti se svými lidmi na vysočinu Aberánskou, abychom se mohli utábořit v chladnějším kraji a popřát svým koním dobrá pastviska; dověděl jsem se však, že se kočovní kmenové, které jsme tam doufali zastihnout a na jejichž stany a zásoby jsme spoléhali, odstěhovali hluboko do hor, obávajíce se válečné vřavy. Proto jsem se rozhodl, že přečkáme parný den v Eštereku. Mé mužstvo se tedy usadilo na různých koncích vesnice: jedni se uvelebili pod mostními oblouky a uvázali své koně ve vysoké trávě, několik se jich zmocnilo mlýnu uprostřed řeky, jehož kola byla poháněna vodou ze zvýšené stoky, já sám jsem rozprostřel svůj koberec na skalnaté plošince vysokého břehu, se kterého jsem mohl přehlédnout celý kraj a dobře rozeznávat všechno, co by se k nám blížilo od ruských hranic.

Dvě hodiny zdravého spánku mě osvěžily, a když jsem se probudil, dal jsem si přivolat armenského jinocha. Hodní vesničané nás pohostili lehkou snídaní, která nám šla oběma k duhu. I vyzval sem mladého Armena, aby mi zatím vypravoval své příhody, obzvláště tu, která ho přivedla na místo, kde jsme ho našli. Byl

posílen odpočinkem a jídlem, seděl tu v záři ranního slunce a jeho mužné rysy se jevily v plné kráse; když mluvil, byly tak živé a vážné, že mě pevně přesvědčily o pravdivosti jeho vypravování.

„Jsem Armen a křesťan," počal vypravovat; „jmenuji se Júsuf. Můj otec je starosta vesnice Gavmišlú, která leží nedaleko překrásné řeky Pembáki, asi šest agačů odtud. Bydlí v ní jen Armenové. Jsme zdravé a odolné plémě, neboť žijeme v zeleném kraji plném bohatých pastvin, v podnebí chladném a jasném. A ačkoli nás naši vladaři bezohledně vydírali, byli jsme šťastni ve své chudobě. Bydlíme tak hluboko v horách, že jsme lépe chráněni před útlakem než obyvatelstvo v bližším okolí velkých měst, kde sídlí vladaři. Žijeme odloučeni od světa, naše zvyky jsou prosté a celý způsob našeho života patriarchální. Jeden můj strýc, otcův bratr, byl pomocným duchovním ve službách hlavy naší církve, ečmiadzinského patriarchy; jiný strýc, z matčiny strany, byl duchovním správcem naší obce. Protože se jim ve službách církve dařilo docela dobře, rozhodla se má rodina, že se mám také věnovat duchovní dráze. Otec můj, který se živil obděláváním půdy a neúnavnou prací zúrodnil větší kus pozemku v blízkosti naší vesnice, měl kromě mne ještě dva syny a doufal, že jejich paže mu postačí při polní práci. Souhlasil tedy s tím, abych se stal duchovním, a když mi bylo asi deset let, poslal mě na vychování do Ečmiadzinu, kde jsem se naučil číst, psát a pomáhat při bohoslužbě. Učení mě velice těšilo a četl jsem každou knihu, která mi padla do rukou. V klášteře byla bohatá armenská knihovna a občas se mi podařilo, vypůjčit si z ní několik svazečků. Byly to sice většinou knihy náboženského obsahu, ale jednou jsem náhodou dostal do rukou armenské dějiny, které mě neobyčejně upoutaly. Dověděl jsem se z nich, že jsme byli kdysi národem, který měl své krále a byl ctěn po celém světě. Přemýšlel jsem o naší nynější porobě, o našich utiskovatelích, a zachvátila mě touha setřást toto jho. Tyto myšlenky mě odváděly od posvátného povolání, pro něž jsem byl určen. Tehdy vypukla válka mezi Persii a Ruskem. Poloha naší vesnice byla tak nešťastná, že vojska jí musila na svém pochodu k hranicím procházet. Věděl jsem, že má rodina bude potřebovat ochranu, a myslil jsem si proto, že se doma uplatním užitečněji než v klášteře. Krátce před vysvěcením na kněze jsem opustil své ečmiadzinské přátele a vrátil jsem se do otcovského domu. Všichni mě srdečně přivítali. Pocítili už válečné hrůzy, neboť se objevily loupeživé tlupy perské i ruské (oboje stejně nebezpečné) a

znepokojovaly mírumilovné, neškodné obyvatelstvo naší i okolních vesnic. Tyto pohraniční potyčky neměly celkem význam pro válčící strany, ale pro obyvatele končin, ve kterých se odehrávaly, měly zhoubné následky. Neustále jsme žili ve strachu před nepřátelským vpádem nebo před vydíráním a ukrutnostmi našeho vlastního vojska. Naše úroda přišla nazmar, náš dobytek byl roztroušen a my sami jsme žili ve stálém strachu, že budeme odvlečeni do zajetí. Abychom si zachránili majetek a nepřišli o svůj jediný zdroj obživy, nepřestali jsme obdělávat pole, ale šli jsme do práce s mečem po boku a s nabitou puškou na zádech. A když se objevil nějaký neznámý člověk, ihned jsme se srazili a ukazovali jsme mu, že jsme připraveni se bránit. Tímto způsobem se nám dařilo několik roků sklízet za velkých obtíží a s nesmírnou houževnatostí, co jsme zasili, a Bůh nám žehnal, že jsme měli z čeho být živi. Ale teď musím začít vypravovat některé podrobnosti, jež se týkají mých vlastních osudů.

Asi před dvěma lety jsem vyšel v době žní dlouho před rozedněním na jedno ze vzdálenějších polí, abych tam posekal žito. Byl jsem vyzbrojen jako obvykle. Najednou jsem spatřil perského jezdce, který měl za sebou na koni nějakou ženu a ujížděl s ní v plném trysku proláklinou, která se vinula kolem úpatí vyvýšeného místa, na němž jsem stál. Žena seděla na koni zřejmě proti své vůli, neboť se dala do hlasitého křiku a vztahovala ke mně ruce, jakmile mě spatřila. Nemeškal jsem ani okamžik. Seběhl jsem šílenou rychlostí po strmé skalnaté stráni a dosáhl jsem nejnižšího bodu údolí právě včas, abych se mohl postavit jezdci do cesty. Vyzýval jsem ho, aby se zastavil, a dodával jsem svým slovům důrazu tím, že jsem vytasil meč a připravil se ke skoku na uzdu jeho koně. Jemu překáželo břemeno, které měl za sebou, takže nemohl vytáhnout meč nebo sundat si se zad pušku; proto pobízel svého koně k většímu spěchu, doufaje, že mě porazí. Já jsem však měl pevnou půdu pod nohama, a když jsem se ohánět šavlí, kůň se vzepjal a uskočil tak prudce na stranu, že vyděšená žena ztratila rovnováhu a spadla. Teď měl jezdec volnost pohybu a jistě by byl sáhl po pušce; ale viděl, že má ručnice už je na něho namířena, a pokládal za nejmoudřejší pokračovat v cestě. Zmizel beze stopy.

Spěchal jsem na pomoc ženě, která spadla s koně, a podle šatů jsem v ní poznal Armenku. Pozbyla vědomí, neboť se při pádu zranila. Její vnější závoj už byl uvolněn a já jsem jí strhl také vnitřní závoj, kterým Armenky zakrývají dolení část obličeje; musil jsem tak

učinit, abych jí uvolnil ústa. Jaké bylo mé překvapení, když se pod závojem objevila nejkrásnější tvář, kterou si dovedeme vůbec představit! Kouzelné bytosti, již jsem podpíral svými pažemi, bylo asi patnáct let. Nikdy nezapomenu na pocity lásky, rozkoše a bázně, které mě prochvěly při pohledu na ni. Vpíjel jsem se do jejích rysů v záchvatu první silné vášně; neznámý cit mi zavalil srdce, zapomněl jsem na všechno kolem sebe a byl bych mohl zůstat přikován k tomu místu do soudného dne, kdyby nebyla otevřela oči a počala projevovat známky života. První slova, která promluvila, dotkla se mne v hloubi duše; když však poznala, že je v rukou úplného cizince, dala se do takového pláče a naříkání, že mě tím nemálo polekala. Ale ponenáhlu se uklidnila. Viděla, že jsem stejné národnosti a víry jako ona, vzpomněla si, že jsem ji vysvobodil z rukou uchvatitele, a počala na mne pohlížet jinými zraky. Byl jsem dosti ješitný, abych doufal, že zájem, který ve mne vzbudila, se jí nedotýká nelibě. Avšak jednu věc mi trpce vyčítala – odhrnul jsem její závoj; to mi nemohla prominout – byla to volnost, kterou si ani manžel nesměl často dovolit, bylo to prohřešení proti cudnosti a počestnosti, která je tak posvátná v očích armenských žen – porušil jsem zákony slušnosti a stál jsem před ní jako zločinec, který si nezákonitě přivlastnil pohled na celou její tvář. Marně jsem jí dokazoval, že by se byla zadusila, kdybych jí nebyl odstranil z úst a nosu neprodyšný spodní závoj; že pádem pozbyla vědomí a byla by umřela, kdyby se nebyla mohla nadýchat čerstvého vzduchu. Ničím se nechtěla dát přesvědčit, že není ztracená žena. Nakonec si však přece jen dala říci, když jsem ji ubezpečil, že kromě mne nebyl nikdo svědkem jejího ponížení (chce-li tomu tak říkat); a slavnostně jsem přisahal při Svatém kříži a při Svatém Řehoři, že to tajemství zůstane ukryto v nejhlubších hlubinách mého srdce, dokud budu nějaké mít. Tím se dala konečně uklidnit. Poprosil jsem ji, aby mi vypravovala, jak došlo k jejímu únosu, z něhož jsem ji mohl řízením šťastného osudu vysvobodit.

„O svém únosci nevím nic jiného," pravila, „nežli to, že je Peršan. Nikdy jsem ho neviděla a nedovedu si představit, jaký měl důvod, aby mě unesl. Snad mě chtěl prodat jako otrokyni. Před několika dny došlo k šarvátce mezi oddílem perské jízdy a Gruzínci. Gruzínci byli zahnáni a Peršané získali několik zajatců, které odvedli s velikou slávou do Eriványu. Několik dní před potyčkou obsadili Peršané naši ves a domnívám se, že si tehdy můj únosce usmyslil uloupit mě a

vydávat mě za gruzínskou zajatkyni. Dnes ráno jsem vstala a šla jsem se džbánem k vesnické studni pro vodu, když se na mne vyřítil ze svého úkrytu za pobořenou zdí, pohrozil mi svým nožem a řekl mi, že mě zabije, nepůjdu-li bez odporu s ním. Pak mě posadil za sebe na koně a odcválal. Právě v tom okamžiku přicházely ke studni jiné vesnické dívky a jedinou mou nadějí na záchranu bylo, že ihned vyburcují celou ves. Za několik minut se nám vesnice ztratila z dohledu, neboť jsme jeli šíleným tryskem přes hory a doly, krajinami, kam nevkročí noha poutníkova. Když jsem tě viděla na blízkém pahorku, dodala jsem si konečně odvahy a přes Peršanovy hrozby jsem počala křičet. Ostatní víš sám."

Sotvaže dokončila své vypravování, zpozorovali jsme několik lidí, z nichž jeden seděl na koni a ostatní šli pěšky. Kvačili proti nám. Když se k nám přiblížili tak, že je moje rozmilá krasavice mohla poznat, byla radostí jak u vytržení.

„Ó!" křičela, „to je přece můj otec. A moji bratři. Tam je Ovaneš a Agúp a Aratún! A můj strýc je tady také!"

Když k nám došli, vroucně je objala. Chvěl jsem se strachem, aby mezi nimi nebyl nějaký mladý muž, k němuž by lnula jiným druhem lásky než k své rodině; ale byli to jen příbuzní. Vysvětlili jí, jak se sem dostali. Její mladé přítelkyně způsobily poplach v celé vsi a šťastnou náhodou otec a bratři ještě nešli na pole; kůň byl dosud ve stáji, otec naň ihned sedl a jel po čerstvých stopách únoscova koně, dokud neodbočil se silnice; pak si všiml místa, kde zajel loupežník do pole, ještě několikráte narazil na zřetelné šlépěje, které ho zavedly žitným lánem na příkrý svah, až konečně Ovaneš – jenž se svými bratry běžel za otcem – spatřil jezdce sjíždějícího se svou kořistí do údolí blízko místa, na němž jsme teď byli šťastně shromážděni.

Dívka potvrdila, co otec řekl, a znovu děkovala Bohu a svatému Řehořovi za svůj únik. Pak chvíli zaváhala a cudně jim ukázala svého zachránce. Celá společnost se na mne se zájmem dívala. „Čí jsi?" zeptal se dívčin otec.

„Jsem syn chodži Petrose, starosty vesnice Gavmišlú," odpověděl jsem.

„Hle, to je náš přítel a soused," zaradoval se; „ale tebe neznám; nejsi ten syn, který se připravoval v Ečmiadzinu na duchovní dráhu a vrátil se, aby pomohl své rodině?"

Potvrdil jsem jeho domněnku a on pokračoval: „Buď nám vítán! –

Nechť prospívá tvůj dům! – Zachránil jsi naši dceru a jsme ti zavázáni k vděčnosti do nejdelší smrti. Musíš jít s námi a být naším hostem. Nikdy jsme neměli lepší důvod, abychom zabili ovci, abychom jedli a byli veselí. Všichni tě budeme nosit na svých hlavách, budeme ti líbat ruce, hladit tvé obočí za to, žes nám zachránil Mirjam, žes ji uchránil, aby se nemusila plahočit životem jako otrokyně nějakého muslima."

Její bratři a strýc mi blahopřáli a děkovali a všichni mě zvali tak naléhavě, abych šel s nimi do jejich vesnice, že jsem jejich prosbám nedovedl odolat. Také jsem toužil být nablízku Mirjam, a proto jsem nabídku jejich přijal. Všichni jsme se pak vydali společně na cestu.

Když jsme sestupovali po jedné horské stráni, ukázali mi Mirjaminu vesnici – tak ji budu nazývat. Byla stulena v teplém koutečku mezi vysokými stromy, chráněna se všech stran proti větru, jen východní vítr, vanoucí od Kulzumu čili Kaspického moře, v ní šířil rozkošný chládek a jasné ovzduší. Za vesnicí se vinula půvabným údolím řeka Pembákí, jejíž břehy jsou lemovány bujnou vegetací; a v pozadí se rýsoval kostel Kara Kilise neboli Černý Klášter, v jehož okolí bylo první stanoviště Rusů v těchto pohraničních končinách; byl vystaven na temné, strmé skále, která se zřetelně odrážela od okolní zelené krajiny.

Blízko vesnice jsme si všimli, že její obyvatelé (obzvláště ženy a děti) zpozorovali, jak sestupujeme do údolí, a nedočkavě čekají na zprávu, zda Mirjam byla zachráněna. Když viděli, že je v bezpečí, neznala jejich radost konce. Za chvíli už letěla zpráva o jejím únosu a zachránění od úst k ústům a vesničané si k ní přibájili tolik vlastních výmyslů, že se nakonec vykládalo o obrovi v železném brnění, s ocelovými drápy a nohama, se šupinami na zádech, který seděl na hrozné obludě, rozrývající při každém skoku půdu a způsobující při úprku přes hory a doly hluk, který se podobal výstřelům z děla. Pak se prý náhle objevil anděl v podobě mladého oráče, který v mračném hávu sestoupil s vysoké hory, třímal v ruce ohnivý meč, vyděsil koně, jenž nesl Mirjam tak mocně, že ji svrhl, a proměnil svým pohledem obra i oře v prach a popel. Vyplývá to prý z toho, že už je nebylo vidět, když se Mirjam probrala ze mdlob. Mne si ukazovali jako onoho udatného oráče a celá vesnice se mne nespouštěla očí. Bohužel mě poznal právě v okamžiku, když už mi chtěli prokazovat téměř božské pocty, jakýsi jinoch, kterého jsem často potkával, když jsme oba pásli v horách dobytek, a

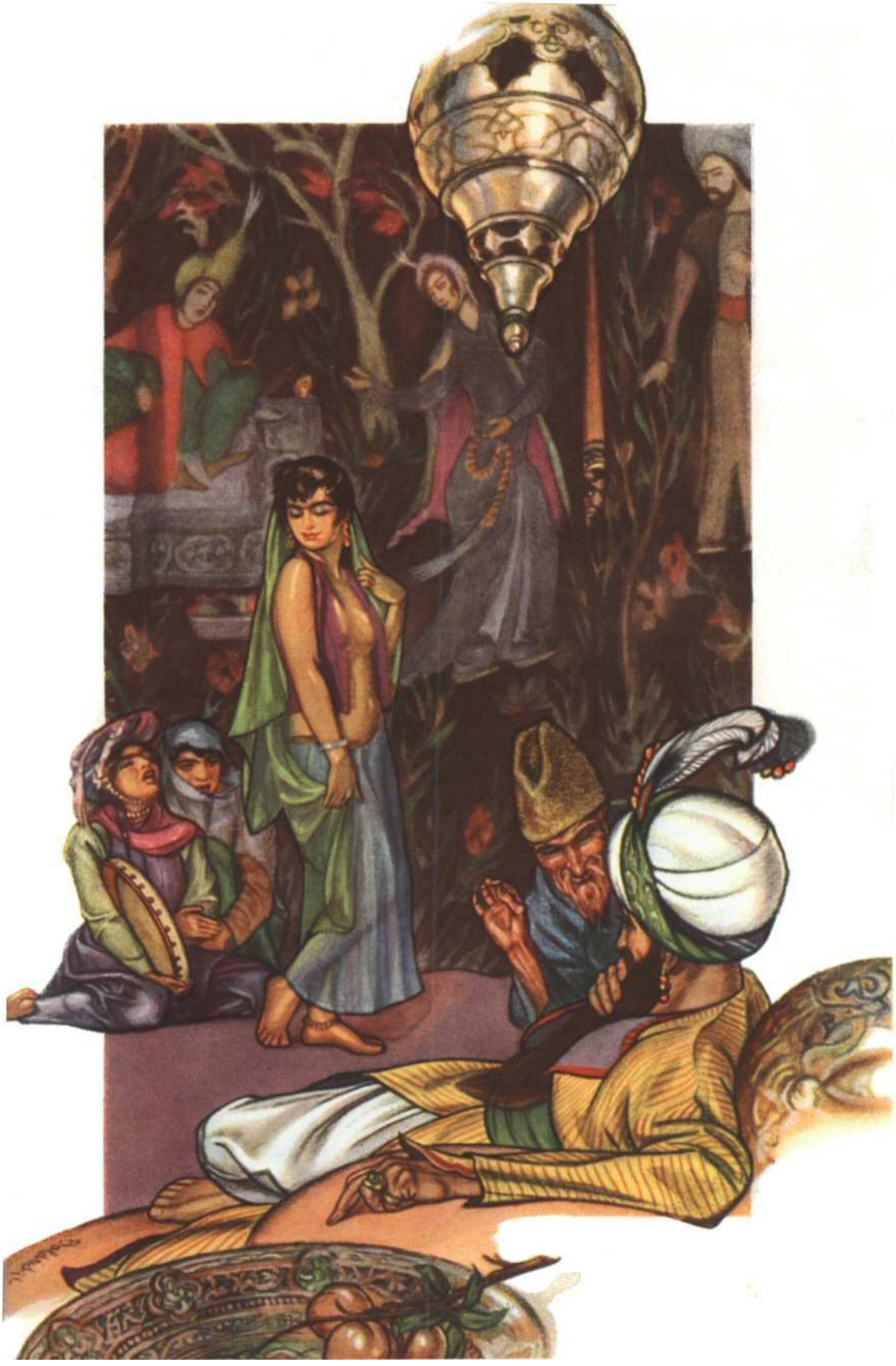
prohlásil: „Vždyť to není žádný anděl – je to Júsuf, syn chodži Petrose z Gavmišlú“ – a tak jsem se zase stal obyčejným smrtelníkem. Přesto však se mnou všichni zacházeli velmi uctivě a Mirjamini příbuzní mne neustále ujišťovali, že jejich vděčnost nezná mezí. Ale po celou dobu mi hlodala v srdci láska. Už jsem neviděl Mirjam bez závoje, nejšťastnější okamžik mého života byl tentam; ale navždy vtiskl svou pečeť mému příštímu osudu. „Ne,“ říkal jsem si v duchu, „nic mne už neodloučí od této krásné dívky; jsme navždy spjati nerozlučným poutem; nebe nás jako zázrakem svedlo dohromady a jen řízení Prozřetelnosti nás může rozdvojit. Musí se stát mou manželkou, i kdybych byl nucen jednat tak bezohledně jak ten Peršan a unést ji násilím.“ Ještě několikrát jsem ji spatřil. Padlo mezi námi jen málo slov, ale naše oči byly výmluvné, a poznal jsem, že má láska je opětována. Ach, jak jsem toužil střetnout se ještě s jedním, ba s dvaceti jinými Peršany, abych mohl dokázat, jak ji miluji. Vzpomněl jsem si však, že jsem jen ubohý Armen, příslušník poníženého a pohrdaného národa, pro něhož už je velkým hrdinstvím, když zažene vlka od otcových stád nebo vypudí záškodníky s pole.

Zbytek toho dne, tak bohatého událostmi, jsem ztrávil v Geklú (tak se vesnice jmenovala), kde zabili slíbené jehně a uvařili velký hrnec rýže. Druhého dne jsem se vrátil k rodičům, kteří již byli velmi zneklidněni mou nepřítomností a naslouchali vypravování o mých příhodách s velkou účastí a s upřímným zájmem.

Byl jsem tak zaujat svou láskou, že jsem na nic jiného nedovedl myslit, a rozhodl jsem se proto, že jim povím o své náklonnosti. „Jsem už dosti stár,“ řekl jsem jim, „abych samostatně jednal a rozhodoval. Bohu a vám vděčím za to, že mám silné paže a umím si vydělávat svůj chléb. Chci se oženit a Prozřetelnost mi k tomu ukázala cestu.“

Požádal jsem je pak, aby si promluvili s Mirjaminými rodiči a oznámili jim, že chci jejich dceru pojmout za ženu. Potom jsem políbil otci ruku a objal jsem matku.

Jejich odpověď vyzněla asi takto: „V těchto těžkých dobách je sňatek velmi považlivá věc a tvá rodina je nyní příliš chudá, aby mohla nésti náklady svatby. Je třeba koupit svatební roucho, prsten, svíčky, sladkosti, karmazínový závoj, postel a přikrývky, je třeba zaplatit zpěvákům a hudebníkům, musí se vystrojit hostina. Kde máme na všechny tyhle věci vzít peníze?“

Namítal jsem: „Je pravda, že svatba je spojena s výdaji a čest naší rodiny vyžaduje, abychom se jim nevyhýbali; také nesmím skrblit, aby bylo znát, jak miluji svou vyvolenou. Ale mohu si peníze vypůjčit. Mám přátele v Eriványu i v Ečmiadzinu a myslím, že bych si od nich mohl vydlužit tolik, aby to stačilo na všechny výlohy. Budu pracovat tak neúnavně a žít tak skromně, že poznenáhlu splatím svůj dluh. Kromě toho se mohu dát do služeb nějakého kupce, který mě učiní podílníkem svých zisků; jedna cesta do Cařihradu nebo do Astrachanu mi vynese tolik, že budu moci všechno i s úroky splatit."

Naléhal jsem tak dlouho, až jsem své rodiče konečně přemluvil a oni mi slíbili, že si promluví s Mirjaminými rodiči. Ujednalo se, že se v nejbližších dnech vypraví do Geklú otec se strýcem knězem a jedním z obecních starších, a požádá o její ruku. Zatím jsem tam každý den pod nějakou záminkou chodil a několikráte se mi naskytla příležitost, abych ji mohl zasvětit do svých úmyslů. Nechtěl jsem, aby ona a její rodiče byli příliš překvapeni, až jim otec oznámí mé záměry.

Rodiče mé vyvolené přijali otce a jeho druhy velmi přívětivě. Přetřásali otázku se všech stran, využili příležitosti k tomu, aby trochu přebrali araku a dohodli se, že máme být oddáni, jakmile se shodnou obě strany na svatební smlouvě a jakmile budou odbyty zásnubní obřady čili námzed.

Tři dny poté jsme se ubírali s matkou, se dvěma staršími vesničankami a se strýcem knězem do Geklú, abychom tam vyřídili námzed a dohodli se o podmínkách svatební smlouvy. Přijali nás okázaleji než otce a jeho druhy. Ženy z Geklú zahájily jednání se ženami z naší obce.

Matka nabízela mým jménem, že dám své nevěstě dvě soupravy šatstva, skládající se ze dvou košil, jedné červené hedvábné a jedné modré bavlněné, ze dvou párů podvlékaček, jednoho hedvábného a jednoho z pruhované bavlny, ze dvou kartounových džubbe neboli šatů přiléhajících těsně k tělu, ze dvou závojů, jednoho z bílé bavlny a druhého modře kostkovaného, ze dvou párů trepek, jednoho z chagrinové kůže s vysokými podpatky, druhého z hnědé kůže s podpatky kostěnými, nízkými a železem pobitými; k tomu jsem měl ještě přidat mušelínový kapesník a několik stuh a šátků na hlavu. Ke všemu ještě nabízela matka padesát piastrů ve stříbře na menší výdaje a náhrdelník se zlatým perským túmánem.

Ženy z Geklú se chvilku radily a pak přistoupily na naše podmínky; ale jedna stařena, která bývala služkou v perské rodině, vyslovila požadavek, jenž zavdal podnět ke krátké hádce. Chtěla totiž, abych dal šír-behá čili peníze na mléko, jak je to zvykem po celé Persii. Naše strana namítala, že to mezi Armeny neplatí, druhá strana tvrdila opak. Už z toho vznikala pěkná půtka, když jsem poprosil matku, aby nedělala zbytečné potíže a nabídla o deset piastrů víc. To stačilo a celá záležitost byla smírně skončena ke spokojenosti obou stran.

Tohoto vyjednávání se zúčastnily jen ženy. Pak zavolaly dovnitř mne a mého strýce, aby se mohlo započít se zásnubními obřady. Vštípili mi, abych se nesmál, ba abych se ani trochu nepousmál, dokud nebude po slavnostním úkonu, protože by naše manželství bylo nešťastné, kdyby se při první rozmluvě s nevěstou přihodilo něco tak nepatřičného.

Matka seděla na zemi a měla po každé straně jednu ze svých starých žen; naproti ní seděla matka nevěstina se svými stařenami. Vtom vkročila do místnosti Mirjam a matka jí podala prsten (bohužel jen mosazný); byl to dárek ode mne a nevěsta si jej navlékla na prst. Pak bylo podáno kněži víno; když se z něho pořádně napil, prohlásil, že jsme si zasnoubeni jako muž a žena, a všichni přítomní nám blahopřáli. Byl jsem nesmírně šťasten, ač mi ještě nebylo dovoleno mluvit se svou nevěstou. Chodil jsem od jednoho k druhému, každého jsem políbil a sklidil jsem takové množství požehnání, že snad ještě žádná dvojice snoubenců nebyla zasypána tolika přáními všeho nejlepšího.

Vrátil jsem se s matkou a jejími průvodci do vesnice a s lehkým srdcem jsem se pustil do příprav ke svatbě. Nic jsem nedbal všech těch překážek, které ji mohly znemožnit. Když jsme zase jednou mluvili o tom, jak drahá asi svatba bude a jakým způsobem si zaopatříme potřebné peníze, překvapil mě otec příjemně tím, že vešel do pokoje, v němž byla shromážděna celá rodina, a držel v ruce měšec s penězi. „Tady jsou," řekl; „kedchodá z Gavmišlú přece může vybavit svého syna tak dobře jako kdokoli jiný. Tu máš, Júsufe, synu můj, vezmi si těch deset túmánů a kup za ně své ženě šaty."

Poklekl jsem, políbil mu ruku a požádal o jeho požehnání.

Můj strýc byl dojat touto štědrostí a řekl: „Církev je sice chudá a její služebníci ještě chudší, ale tady máš, synovce, dvacet stříbrných abbásíů; kup za ně pochodně pro svou svatbu." Ostatní také něco

přidali, a tak jsem se ani nemusil uvrhnout do dluhů a měl jsem dosti plnou peněženku, abych mohl koupit naráz všechno, co jsem potřeboval. Vroucně jsem poděkoval svým dobrodincům. Stal jsem se náhle majitelem tolika peněz, že jsem ani nevěděl, jak se k tomu mám tvářit. Sžírala mě však netrpělivost; přál jsem si, abych už byl na cestě do Eriványu, kde jsem chtěl koupit šaty, neboť to bylo nejbližší město s bazarem. Vyznal jsem se však příliš špatně v nakupování, obzvláště v nakupování ženských šatů, a proto jsme se domluvili, že se se mnou vypraví do města matka. Mohla jet na oslu a já jsem mohl jít vedle ní pěšky. Měla v Eriványu armenského známého, u něhož jsme se mohli na několik nocí ubytovat, a po cestě jsme mohli přenocovat ve stanech kočujících kmenů, jejichž povinností je poskytovat cizincům pohostinství.

Vyjeli jsme. Ona seděla na oslovi, já jsem byl opásán mečem a přes rameno jsem měl přehozenou pušku. Půl vesnice nás vyprovázelo a přálo nám všechno nejlepší na cestu.

Z Aberánské vysočiny jsme spatřili nesmírný tábor bílých stanů. Zejména jeden z nich, náležející veliteli, byl velký a vznešený. Jakýsi jezdec, kterého jsme potkali po cestě, nám řekl, že je to ležení eriváského serdára, který se tu utábořil se značným počtem jezdectva, pravděpodobně proto, aby střežil pohyby Rusů a Gruzínců, jejichž silný nápor na Persii se očekával v nejbližší době.

Tato zpráva nás velmi zneklidnila. Matka byla pro to, abychom se vrátili domů a odložili svatbu. Byl jsem však příliš zaslepen svou láskou a nechtěl jsem o tom ani slyšet. Naléhal jsem, abychom si pospíšili a byli zase brzy zpátky. Už první den jsme ujeli takový kus cesty, že jsme mohli v dálce vidět kouř z eriváských komínů. Noc jsme ztrávili pod skalnatým výstupkem; před námi se zvedal k oblakům velebný Ararat. Když jsme jej po prvé zahlédli, neopominuli jsme se pokřižovat, a když jsme uléhali k spánku, vyprosili jsme si ochranu svatého Řehoře. Kočující kmenové zajeli příliš daleko od směru naší cesty a nebylo ani pomyšlení na to, abychom využili jejich pohostinství. Noční odpočinek nás naplnil novými silami, časně zrána jsme se vydali na další cestu a v bezpečí jsme dojeli do Eriványu.

Přátelé přijali matku velmi laskavě a den po našem příjezdu s ní šli do bazaru nakoupit svatební šaty. Já jsem se zatím potuloval po městě, všechno jsem si prohlížel a na náměstí jsem poslouchal, co si lidé povídají. Trousily se tu různé pověsti o serdárově tažení proti

nepříteli. Bylo jisté, že co nejdříve dojde k nějakému pohybu a že se chystá neobyčejně prudký útok. Zaměstnanci zbrojnic a pracháren měli v poslední době neobvykle mnoho práce, protože se tam vyráběly jakési nástroje zhouby, které dříve nebyly v Persii známy a byly zavedeny teprve ruskými přeběhlíky. Byl jsem tolik zaměstnán svými vlastními záležitostmi a štěstím, které mě očekávalo, že jsem si těchto poplašných zpráv vůbec nevšímal. Jen mi napadlo, že bychom se mohli pokusit zajistit si prostřednictvím svého patriarchy ochranu serdárovu, kdyby se naše vesnice a její okolí staly dějištěm války. Ale když jsem uvážil, kolik času by nám zabrala taková odbočka s cesty, vzdal jsem se té myšlenky a ve své nedočkavosti jsem spoléhal, že můj meč a má ručnice budou dostatečnou ochranou proti všem vetřelcům.

Vrátili jsme se do své vesnice stejnou cestou, po které jsme přišli, ale už jsme se nemohli dostat tak rychle kupředu, protože osel byl naložen našimi nákupy a také já jsem nesl kromě svých zbraní značné břemeno. Serdárův tábor byl ještě na stejném místě. Až na vyvýšeninu, se které je vidět do Gavmišlú, jsme se dostali bez překážek a zvláštních příhod.

Ale tam se matka náhle zastavila. Padl jí do oka nějaký stan.

„Co je to, Júsufe?“ vzkřikla; „podívej se, tam je stan!“

Nemyslil jsem na nic jiného než na svou svatbu a odpověděl jsem: „Ano, vidím jej. Možná, že pro nás chystají nějakou zábavu.“

„Při bradě mého muže, jdi mi k šípku se svou zábavou!“ zvolala; „kam se poděl tvůj rozum? Jsou tam buď Peršané nebo Rusové, jako že jsem křesťanka. A jedno je pro nás stejně špatné jako druhé.“

Neklidni a nedočkavi jsme pospíchali domů. Když jsme přišli na pokraj vsi, přesvědčili jsme se, že matka hádala správně. Vesnici právě obsadil oddíl ruských pěšáků v síle padesáti mužů, kterému velel pendžáhbáší. Byla to, jak se zdálo, přední stráž vojska, tábořícího den cesty od naší vsi. V každém domě musili ubytovat jistý počet vojáků a u nás se usadil jejich kapitán, protože dům starostův byl nejpěknější ze všech.

Dovedeš si snad představit, jak jsme se lekli, když jsme se to dověděli. Hlavně já jsem byl hluboce zarmoucen, neboť jsem se obával, že budeme musit odložit svatbu na neurčito. A pak jsme mohli být přivedeni na mizinu, mohli jsme se stát ubohými běženci bez šatů a bez střechy nad hlavou. Ó, byla to příliš hrozná myšlenka a já jsem spěchal ke svým přátelům v Geklú, abych jim vysypal své

srdce a nechal si od nich dodat naděje. Jejich vesnice neležela přímo na cestě vetřelců a zůstala prozatím ještě ušetřena cizích vojsk. Když však uslyšeli, co se děje u nás, začali se také obávat o svou budoucnost. Spatřil jsem Mirjam. Jak přirozená byla! Obyčej našeho národa nám nedovoloval, abychom spolu veřejně mluvili. Ale láska je vynalézavá a poskytla nám dosti příležitosti, abychom si slibovali oddanost až do smrti a přisahali při svatém kříži naší víry, že budeme navždy svoji, ať se stane cokoli.

Scházeli jsme se dosti často a já jsem téměř šílel zklamáním, že se nemůžeme vzít. Bylo zřejmé, že musí v nejbližší době dojít k hrozné srážce – vojska se mohla střetnout každým dnem, a pak musil být konec naším nadějím na svatbu. Odbýt tak důležitý obřad za daných okolností, bylo by znamenalo vyzývat boží Prozřetelnost a přivolávat úmyslně nešťastnou budoucnost. Byl jsem však příliš zamilován, příliš nedočkavý, a byl bych se oženil za podmínek jakýchkoli – snášel jsem toliko osud, který se nedal změnit.

Uběhlo však čtrnáct dní od našeho návratu a nic se nepřihodilo. Se svými ruskými hosty jsme se výborně snášeli. Byli tiší a pokojní, nesrovnatelně lidštější než Peršané za stejných okolností, a stali jsme se dobrými přáteli. Byli křesťané jako my, dělali stejné znamení kříže, modlili se v našich chrámech, jedli vepřové maso a pili víno. Všechno to nás sbližovalo a utužovalo naše přátelské svazky. Jejich kapitán byl mladý, velmi hodný člověk, který si nás všecky svým skromným chováním získal. Udržoval mezi svými vojáky přísnou kázeň a sám byl nadmíru střízlivý člověk. Zajímal se o naše zvyky a mravy a povzbuzoval nás, abychom s ním rozmlouvali o všem, co se týkalo našich rodinných zájmů. Tím získal jasný obraz o našich svatebních starostech, které v něm budily takový zájem, že jsem v něm viděl svého nejlepšího přítele.

Řekl: „Pročpak byste svou svatbu neslavili? Nic jí nepřekáží. Jsme tady, abychom vás chránili, a co vám můžeme dát nebo půjčit, to vám ochotně obstarám. Peršané se nehnou prozatím s místa a my musíme čekat na posilu z Tiflisu, než bude naše armáda moci postupovat. Máte tedy dost a dost času, abyste v klidu a pohodě oslavili svatbu. Možná, že s námi bude skvělejší, než by byla bez nás."

Mimo to ještě slíbil, že dá nevěstě svatební dar v podobě zlatých gruzínských krajek a že mi půjčí na cestu do kostela svého krásného karadagského koně. Řekl toho tolik, že posléze přemluvil nevěstiny i mé příbuzné, aby už veselici neoddalovali a aby určili den, kdy se má

konat. Kdyby byl kterýkoli jiný muž tolik naléhal na svatbu, snad bych byl zapochyboval o tom, že má ryzí úmysly a asi bych byl na něho žárlil. Ale kapitán byl tak ošklivý, tak příšerně ošklivý, takový opak všeho, co my pokládáme za krásné, že jsem se s jeho strany nemohl u Mirjam ničeho obávat; kdyby se byla mohla zamilovat do něho, byla by mohla stejně snadno vzplanout láskou k opičákovi. Měl bílou uhrovitou pleť, hlava byla pokryta rozcuchanými, žlutavými vlasy, či spíše štětinami, oči byly kulaté otvory, zaklestěné do hlubokých důlků za malými pahorky lícních kostí, nos byl jen malý kousek lidského masa, pod nímž byly dvě dírky jakoby provrtané šidlem, a brada, lesklá jako sklo, neukazovala ani nejmenší náznak vousu. Trochu chmýří rostlo na horním rtu, který daleko vyčníval nad svého doleního souseda. A tuto známku své mužnosti dal mazat a leštit stejně pečlivě jako hromotlucké boty, v nichž vězely jeho nohy.

„Kdepak," říkal jsem si, „Mirjam by se spíše zamilovala do svého perského obra než do tohohle stvoření; a když si pomyslím, že si ho srovná se svým vyvoleným (tu jsem se celou chvíli samolibě prohlížel), musím si lichotit, že mohu veškeré žárlení nechat stranou."

A tak bylo ujednáno, že se budu ženit. V předvečer svatby odneslo několik mužů na hlavách podnosy se šatstvem a jinými předměty k nevěstě. Před nimi šli zpěváci a hudebníci, které lze najít v každé naší vsi. Má kapela se skládala z jednoho hobojisty, jednoho tamburáše a dvou pěvců. Aby byl zvýšen její lesk, půjčili nám naši ruští přátele buben, na který tloukl jeden z našich malých ovčáků tak vzletně, že to vyvolalo v celém kraji velký dojem. Několik hodin za průvodem, který odnesl nevěstě mé dary, jsem si šel, jak to žádal zvyk, pro dary od ní. Dostal jsem pár kavkazských pistolí pobitých mosazí, které kdysi náležely jejímu prastrýci, jenž sloužíval ve vojsku gruzínského válího, když tato země ještě nebyla zabrána Rusy.

Příští den byl dnem dlouho očekávaného blaha. Všichni jsme ráno vyskočili brzo s postele. Počasí bylo jasné, ale dusné; několik dní už se schylovalo k bouři a těžké mraky s bílými čepci se táhly hrozivě po obloze. Příroda však byla krásná, osvěžená krátkým nočním deštěm. Můj přítel kapitán mi půjčil koně, kterého jsem vystrojil a ozdobil, jak jsem nejlépe mohl. Sám jsem vězel od hlavy k patě v nových šatech. Ověnčil jsem se stříbřitě tepanými pásy, sumkami, šavlí a jinými ozdobami, které mi půjčil jeden Gruzínec, sloužící v ruském vojsku, a rád jsem věřil, když mi říkali, že v tom vypadám

velmi pěkně. V doprovodu svých mužských příbuzných, ruského kapitána a tolika jeho vojínů, kolik se jich mohlo postrádat, jsem se ubíral do Geklú. Před vesnicí jsme se seřadili v průvod, v jehož čele kráčeli hudebníci a zpěváci. Zastavili jsme v domě mé nevěsty, kde jsme dostali občerstvení. Celá vesnice mi tam přišla blahopřát. Když bylo všechno přichystáno na cestu do Gavmišlú, kde můj strýc měl vykonat svatební obřad, sedl jsem zase na koně. Také nevěsta, zahalená od hlavy k patám do karmazínového závoje, který splýval s ploché korunky na hlavě, seděla na koni svého otce, jenž byl s každé strany veden jedním z jejích bratrů. Je u nás zvykem, aby ženich na cestě do kostela držel v pravé ruce pásku, kterou za druhý konec drží nevěsta. Všichni naši přátelé a příbuzní, celá vesnická mládež, někteří pěšky, někteří na oslech, jiní na koních, doprovázeli náš průvod, povykovali a projevovali po celou cestu svou radost rozličnými hrami a žerty. Když jsme dospěli na malou vyvýšeninu, se které je vidět naše vesnice, průvod se zastavil a každý účastník svatebních ceremonií obdržel pochodeň, kterou ihned rozžehl. Pak se průvod hnul pomalým a odměřeným krokem dále. Napřed kráčel můj strýc, který za přispění druhého strýce z Ečmiadzinu pěl uprostřed všeho toho hluku zbožné žalmy. Ruský kapitán byl tak pozorný, že poručil svým lidem obléci sváteční stejnokroje; vešli s námi do kostela, což hodně zvyšovalo slavnostní ráz celého výjevu.

U kostelních vrat jsme sesedli s koní, a stále ještě držíce konce pásu, který byl pojítkem mezi nevěstou a ženichem, kráčeli jsme k

prostému oltáři, jenž byl pro tuto příležitost skvěle ozdoben květinami, stuhami a zrcátky. Postavili nás tak, že jsem se svým čelem dotýkal čela své nevěsty, kněz otevřel bibli, položil ji na naše hlavy a vložil Mirjaminu ruku do mé. Pak se zeptal, chceme-li se státi manžely. Prudce jsme kývali hlavami, abychom projevili svůj vřelý souhlas, potom se přečtlo a zapělo několik modliteb a svatební obřad byl skončen. Shromážděný dav to zvěstoval světu svým křikem, bubny vířily, flétny pištěly, tamburiny zaznívaly dvojnásobnou silou.

Zatím zmizel poslední paprsek denního světla a bouře, která už dlouho hrozila propuknout, se blížila víc a víc. Obloha byla zatažena hustými mraky, v dálce duněl hrom. Hostina, kterou pořádal otec, se ukončila rychleji, než bylo zamýšleno. A když odešli naši hosté, přiblížila se konečně hodina, v níž jsem se měl stát nejšťastnějším člověkem na světě.

Mám ti teď vylíčit všechny hrůzy té noci – či je mám opominout, abych tě příliš nezarmoutil svým vypravováním? Představ si mou nevěstu, krásnou jak jitřenku, nevinnou jako anděla, milující mě nejryzejší láskou; pak snad pochopíš, co jsem v té chvíli cítil. Už jsem se přece vzdával naděje, že náš svazek bude uskutečněn, myslil jsem, že takové štěstí je jen krásným předludem v mém životě, který se nikdy nestane skutečností.

Aby sis dovedl učinit správnou představu o tom, co ti budu teď vypravovat, musíš si uvědomit, že vesnice v Gruzii a v našich končinách Armenie jsou stavěny částečně pod zemí, takže cizinec se třeba prochází po střeše nějakého domu a domnívá se, že je na rovné půdě. Světlo padá do těchto domů většinou otvory ve stropě. Takový byl i dům, v němž bydlila moje rodina a v němž jsme slavili svatbu. Pokoj, v němž jsme se měli spojit jako muž a žena, měl také takové okno, které bylo teď zavřené; dveře vedly přímo na volný vzduch.

Mezi Armeny je zvykem, že ženich se odebere jako první do svatební komnaty. Žena mu odejme boty a punčochy a jejím úkolem je také zhasnout světlo, nežli odloží závoj. Bouře právě propukla – hrom rachotil nad našimi hlavami – blesk se stíhal s bleskem – nekonečné proudy deště pleskaly do stropu – zdálo se, že se všechny živly odtrhly od řetězu: tu zhasla Mirjam světlo a odložila závoj. Sotva ulehla na lože, když jsme zaslechli nad stropním otvorem neobyčejně silný hřmot: mužské hlasy se mísily s duněním hromu, zaléhal k nám dusot koňských kopyt a v zápětí nás vyděsila rána

způsobená nějakým předmětem, který spadl vedle naší postele, krátce zazářil a šířil sirný zápach.

„Při všech svatých, uhodilo! Kéž nás ochrání nebe!“ křičel jsem. „Prchej, nejdražší, prchej!“

Stěží stačila uchopit závoj a vyběhnout z dveří, když v místnosti došlo k strašlivému výbuchu. Uprostřed padajícího kamení, zdiva a nábytku jsem pozbyl vědomí. Pamatuji se jen, že po prudkém záblesku světla se začal šířit odporný zápach síry – pak nastalo mrtvé ticho.

Ležel jsem tam celou chvíli a nevěděl, co se kolem mne děje. Ale pomalu jsem se probíral k vědomí, a když jsem shledal, že mohu pohybovat údy a že nejsem vážně zraněn, rozpomínal jsem se teprve, jak ke všemu došlo. Svatba teď už byla jen sladký sen. Slyšel jsem kolem sebe výstřely z těžkých ručnic, nesčetné výbuchy, křik a volání mužů – mužů úpějících v bolestech – mužů útočících a zabíjejících – slyšel jsem dupot koní, chřestot zbraní. „Co to, probůh, všechno znamená?“ uvažoval jsem. Stále jsem ještě myslil, že jsem se octl na nějaké cizí planetě, když mi zalehl k uším zděšený výkřik ženy. „To je Mirjam! Pane Bože, to je ona! Kde ji najdu?“ Pokoušel jsem se povstat, vyprostit se z trosek, kterými jsem byl zasypán, a když se mi to podařilo, vyběhl jsem ven, abych po ní pátral. Výjev, který se odehrával před mým zrakem, byl tak hrozný, že se nedá slovy vylíčit. První člověk, kterého jsem spatřil, byl Peršan, řítící se kolem mne s taseným mečem v jedné ruce a se zakrvácenou lidskou hlavou v druhé. Oslňující blesky prozařovaly v rychlém sledu noční temnotu; odpuzující tragedie, která se tu odehrávala, vyvstala přede mnou na zlomek vteřiny a pak zase zanikala ve tmě a jen fantasie si mohla dokreslit zbytek, který lidské oko nestačilo pojmout. Jeden záblesk mi ukázal Peršany ohánějící se svými meči proti bezbranným Rusům; v druhém záblesku jsem viděl ubohé vyděšené vesničany, prchající z hořících chat. Pak nastal nový výbuch, kterým se otřáslo celé okolí. Dobytek se utrhl ze stájí, zmateně pobíhal sem tam a přispíval svým žalostným mečením k hrůzám noci. Nedovedu vylíčit všechnu tu zkázu, mohu jen děkovat božímu milosrdenství, že jsem zůstal zachován uprostřed té záhuby.

Byl jsem bezradný. Nevěděl jsem, kam se mám obrátit dříve, abych hledal svou ženu. Zoufal jsem si při pomyšlení, že to snad bylo její smrtelné sténání, které mi zalehlo k uším. Vrhl jsem se do nejprudší bitevní vřavy, ozbrojen toliko loučí, kterou jsem popadl ve

svatební komnatě, a razil jsem si cestu bojujícím zástupem, podoben spíše šílenci v záchvatu zuřivosti nežli ženichovi ve svatební noci. Na pokraji vesnice se mi pojednou zdálo, že slyším výkřiky své milované manželky. Běžel jsem směrem, odkud se ozvaly. Vtom osvětlil nový blesk blízký pahorek a ozářil svým světlem dva jezdce, uhánějící na svých koních se ženou, jejíž bílý závoj jsem zřetelně zahlédl. Nedbal jsem ničeho; myslil jsem jen na svou ženu. Běžel jsem za nimi s rychlostí kamzíka. Ale bouře polevila, blesk ustal a na vrcholu pahorku mě obklopovala taková tma, že jsem nevěděl, kudy kam. Nemělo už smyslu pokračovat v pronásledování. Byl jsem skoro nahý a silně pohmožděn. Byl jsem sice zvyklý chodit naboso, ale při stíhání únosců jsem si o kamenitou půdu rozdrásal nohy do krve. Byl jsem tak skleslý, tak malomyslný, že jsem se ve svém zoufalství vrhl na sirou zem a zůstal tam v úplné tuposti ležet, až mi první zásvit ranních červánků poceloval zrak. Ponenáhlu jsem se vzpamatoval.

„Co se stalo? Kde jsem? Jak jsem se sem dostal?“ přemýšlel jsem. „Buď řádili v této noci zlí duchové a padlí andělé z jiného světa, anebo to byl všechno jen strašlivý přelud. Když vidím nádherné slunce vycházet na bezmračné obloze, když pozoruji líbezný jas ranní přírody, když slyším švitoření ptáků a blekotání ovcí a patřím na tklivou pohodu své rodné vsi, nemusím se domnívat, že všechny ty obrazy hrůzy, neskonalé hrůzy, které mi straší hlavou, jsou jen výplody chorobné fantasie? Což je možno, že jsem viděl v tom zastrčeném hnízdě, pod tímto laskavým nebem, uprostřed všech těch bohatých darů přírody lidi vraždící své bližní, hořící chalupy, zohavené mrtvoly, krvavou hlavu? A co je nejhroznější – je možno, že jsem byl oloupen o svou drahou, nedotčenou ženu?“ Teprve tehdy jsem si plně uvědomil vše, co se přihodilo. A slzy, které mi dosud byly odepřeny, přispěly mi na pomoc a ulevily mým hořícím spánkům a stísněné hrudi. Vstal jsem a pomalu jsem se vlekl do vesnice. Místy bylo ještě vidět lehounký kouř; za vsí se pásl zatoulaný dobytek; cizí lidé na koních byli zaměstnáni nějakou prací a zubožení sedláci tu postávali v malých skupinách; neprobrali se ještě ze svého úleku, jen pomalu začali chápat rozsah své bídy a s nejistotou hleděli do budoucnosti. Mne samotného se už po tom, co mě potkalo, žádné neštěstí nemohlo příliš dotknout. Už jsem se smířil s tím, že najdu svou rodinu mrtvou, že náš dům je v troskách a že budu opuštěným psancem bez ženy, bez domova, bez rodičů, bez

přátel. Ale tyto obavy nebyly odůvodněné. Mezi prvními jsem potkal ve vesnici svou ubohou matku, která si při pohledu na mne vzpomněla na všechnu námahu, již vynaložila, aby mi zajistila šťastnou budoucnost, padla mi kolem krku a začala prolévat hořké slzy. Když se trochu uklidnila, řekla mi, že otec utrpěl značné pohmožděniny a byl zraněn úderem do hlavy, že však ostatní příslušníci rodiny jsou zdrávi. Dům je prý v dosti bídném stavu, mnoho věcí z něho bylo uloupeno a obzvláště naše svatební síň je úplně pobořena. Řekla mi také, že hodný ruský kapitán se stal první obětí perského útoku, protože ihned po výbuchu v mém pokoji vyběhl ven, aby se podíval, co se stalo, a tu k němu přiskočili dva Peršané, z nichž jeden mu srazil hlavu. To byla tedy hlava, kterou třímali, když jsem se vyřítil z domu. Matka mě potom odvedla stranou a oblékla mě do takových šatů, jaké byly po ruce.

Peršané po dokonání svého hrozného činu odtáhli a přenechali nešťastným vesničanům smutnou povinnost pochovat bezhlavá těla třiceti ubohých Rusů, kteří padli za oběť jejich zrádnému přepadení. Hlavy si odnesli Peršané jako trofeje.

Šel jsem se podívat na otce, zařídil jsem doma vše, co se za tak svízelných podmínek zařídit dalo, a pak jsem se vypravil hledat svou ženu. Bylo zřejmé, že ji unesl někdo z účastníků přepadení a že byla odvlečena do Eriványu, kde je nejbližší trh na otroky; neboť jiný účel nemohl její únos mít. Svůj meč, pistoli a ručnici, které byly ještě nedávno pouhými ozdobami svatební síně, jsem našel v jejích troskách; opásal jsem se jimi, strčil jsem si do kapsy několik stříbrných mincí a dal jsem sbohem vesnici Gavmišlú. Když jsem z ní odcházel, vykonal jsem slib, že se do ní nevrátím bez své Mirjam.

Nejkratší cestou přes hory jsem spěchal do Eriványu. Když jsem přecházel silnici, potkal jsem dva pěkně vystrojené jezdce na dobrých koních, kteří mě zastavili, zeptali se mne, kam jdu a jaké mám poslání.

Bez okolků jsem jim vypravoval, své smutné příhody, neboť jsem si činil naději, že mi snad budou moci něco prozradit, co mě uvede na stopu mé manželky. Skutečně mi pomohli, ale způsobem tak krutým, že jejich slova ve mně vzbuzovala hrozné podezření, ba dokonce mě skoro přesvědčila, že moje nevinná, dosud neposkvrněná manželka upadla do spárů nejprostopášnějšího ukrutníka.

„Což je možné," ptal jsem se, když mi řekli, jakých hrozných prostředků používá serdár, jejich velitel (byli to totiž dva členové

jeho tělesné stráže), k dosažení svých podlých cílů – „což je možné, aby sobectví šlo do takových krajností, aby neřest nabyla takových rozměrů? Vím, že vy muslimové zacházíte se ženami, jako by to byly pouhé prostředky k ukojení vašich žádostí; ale jsou to přece také boží stvoření, která nejsou na světě jen pro potěšení serdárovo, jak se asi domnívá, nýbrž proto, aby nám byly v životě pomocnicemi, utěšovatelkami a družkami."

Jezdci se smáli mé přecitlivělosti a uštěpačně mě ujišťovali, že se zbytečně namáhám, chci-li najít ženu, která se dostala do serdárova harému. Radili mi, abych se raději vrátil tam, odkud jsem přišel.

Nedbal jsem jejich řečí a spěchal jsem dál, nevěda proč a kam. Ale měl jsem pocit, že nemůže být vůlí Všemohoucího, aby na ubohého hříšníka, jako jsem byl já, uvalil takové neštěstí, aniž mu nakonec poskytl nějakou náhradu nebo odměnu, kterou může ve své všemohoucnosti kdykoli udělit.

Byl jsem už blízko aberánského ležení, ve kterém, jak jsem věděl, dlel serdár. V naději, že se tam snad něco bližšího dovím, zrychlil jsem krok. V táboře byl právě velký ruch, neboť se vrátili Peršané, kteří přepadli naši vesnici, a jako důkaz svého úspěšného podniku ukazovali hlavy ubohých Rusů, které pak byly naházeny na několik hromad před velitelovým stanem. Podle jásotu a vychloubačných řečí by se bylo dalo soudit, že dobyli velkého a význačného vítězství. Hrůzostrašné lebky pak byly rychle posypány solí a s velikou pompou a okázalostí poslány perskému šáhovi, který nevěří, že bylo dobyto vítězství, dokud se mu nedostane tohoto makavého důkazu. Ale uprostřed toho radování přijel od ruských hranic rychlý posel, jehož zpráva působila jak studená sprcha. Oznámil totiž, že se Rusové dověděli o nedávném útoku na Gavmišlú a že se teď blíží jejich sbory rychlými pochody k serdárovi; postupují prý tak rychle, že lze čekat útok ještě téhož večera. Ihned byl dán rozkaz k zboření tábora a k okamžitému ústupu. Padaly stany, nakládalo se na mezky, povykovalo se; koně, velbloudi, lidé, děla, všechno bylo v pohybu; než uplynuly dvě hodiny, po ležení jako by se slehla zem. Vojsko už pochodovalo směrem k Eriványu.

Prozatím jsem se ještě nedověděl nic bližšího o osudu své ztracené Mirjam. Bylo však zřejmé, že je za hradbami serdárova seráje, je-li vůbec v jeho moci. Zamířil jsem k němu, neboť jsem doufal, že v tom všeobecném zmatku budu mít spíše možnost něco podniknout.

Postavil jsem se na most vedoucí přes řeku Zengí, odkud jsem

mohl dobře přehlédnout tu část serdárova paláce, v níž jsou ubytovány ženy. Protože přes most proudily neustále tlupy vojáků, nebyl jsem nikomu nápadný a mohl jsem být považován za jednoho z nich. Budova stojí na pokraji temné skalnaté propasti, kterou se valí jasná a prudká řeka Zengí; nad balvany rozeklaného říčního koryta se tvoří četné víry, které zvyšují klokotání neklidných vod. Řeka je překlenuta obloukovým mostem, který leží na silnici vedoucí do Gruzie a Turecka. Hlavní síň paláce, v jejímž koutě serdár rád sedává, má veliké okno obrácené k řece; z něho lze dobře přehlédnout celou propast. Na téže straně budovy jsou okna ženského oddělení, žárlivě střežená okenicemi a podobnými vynálezy. Zpozoroval jsem však, že nejsou zabezpečena tak dobře, aby z nich nebylo vidět člověka procházejícího se po mostě. Doufal jsem, že Mirjam, je-li tam vězněna, mě snad spatří. „Ale co z toho budu mít," naříkal jsem v duchu; „když mě pozná, zvýší to jen její muka a mé zoufalství." Uniknout z takové výšky se zdálo být nemožné, neboť skok nemohl skončit jinak než smrtí; kromě vrby, která vyrůstala ze skály přesně pod jedním oknem, nebylo tu nic, co by bylo mohlo zadržet pád. Obával jsem se, že mě někdo zpozoroval, jak jsem tu stál zabrán do svých myšlenek, a opustil jsem prozatím své stanoviště; byl jsem však rozhodnut, že se tam vrátím v podvečer a vůbec v každou dobu, kdy nebudu příliš nápadný.

Přes čtrnáct dní jsem tímto způsobem trávil svůj čas pod okny seráje a aspoň třikrát denně jsem stál na mostě. Jednoho večera, když se už stmívalo, všiml jsem si, že okenice nad vrbou jsou otevřeny a z okna se dívá nějaká žena. Napětím se mi tajil dech. Zdálo se, že mě poznává. Vztáhl jsem ruce a ona též. „Je to ona!" jásal jsem; „musí to být ona! Ano, je to má Mirjam!" Bez rozmyslu, bez myšlenky na to, jaké by mé počínání mohlo mít následky, skočil jsem do řeky, přebrodil ji a už jsem stál na dně propasti, která zela pod mou milovanou ženou. Ještě několikráte ke mně vztáhla paže, jako by se chtěla vrhnout dolů. Skoro jsem běsnil strachem. A přece jsem litoval, že to neučinila, tak jsem si přál, abych ji mohl tisknout k svému srdci. Ale náhle zavřela okenice a já jsem zůstal stát na svém místě v hrůzném očekávání. Chvíli jsem tu stál jak přikován a nic jsem neviděl. Ale náhle se rozlétly okenice a ona se objevila. Bylo vidět, že je nesmírně rozrušena. Netušil jsem, co se stane, ale očekával jsem nejbližší okamžiky se svírající úzkostí. Vyklonila se, zase couvala, vyklonila se znovu – pak víc a víc, až se s vypětím všech sil

odhodlala ke skoku. Viděl jsem ji padat se závratné výšky. Nohy mi vypovídaly službu, zamžilo se mi v očích, a snad bych už byl klesl pod tíhou svých strašných pocitů, když jsem ji spatřil napolo padající, napolo podepřenou silnou větví vrby. Jedním skokem jsem byl u stromu, v další vteřině jsem se na něj vyšplhal a sevřel bezvědomou Mirjam do náručí. Byla ve mně nová chuť k životu, nová síla; seskočit se stromu, přebrodit řeku, uprchnout se svým sladkým nákladem z obydleného předměstí do širých polí – to všechno se zdálo být dílem okamžiku. Byl jsem jako opojen neskonalým štěstím. Ačkoli jsem si počínal, jako bych byl přišel o rozum, přece jsem jednal úplně správně. Příroda mě vedla; zvíře, řízené jen svým pudem, bylo by jednalo jako já. Zachránil jsem nejdražší bytost na světě.

Když ochabovaly mé síly a můj sladký náklad začal jevit známky života, zastavil jsem se a položil ji za pobořenou zdí opatrně na zem. Byla vážně zraněna, ale zlomeniny neutrpěla. Větve stromu, který zarazil její pád, ji na několika místech poranily. Krvácela velmi silně, ale byla naživu, dýchala. Otevřela oči a vyslovila mé jméno. Skoro jsem šílel radostí; objímal jsem ji jako smyslů zbavený. Když se trochu probrala, vzal jsem ji zase do náručí a kvapil jsem dále, abychom byli co nejdříve v horách. Ale vzpomněl jsem si, že musíme překročit řeku Ešterek a že se přes ni dostanu se svým nákladem jen po mostě. Proto jsem k němu ihned zamířil.

Odpočívali jsme pod mostem, když jsem zaslechl dusot vašich koní. Ačkoli jsem byl vyčerpán k smrti, přece jsem měl ještě dosti sil, abych se vyšplhal po příkrém břehu a uchýlil se do zbořeného chrámu, v němž jste nás našli. Odtud jsem pozoroval s velkými obavami každý váš pohyb, neboť jsem se domníval, že vás poslal serdár, abyste nás pronásledovali. Musím ti po tom všem říci, že si získáš nejvroucnější dík dvou vděčných srdcí a že ti bude žehnat mnoho ubohých, ale zbožných lidí, kteří se budou nesmírně radovat z našeho návratu, jestliže nám poskytneš ochranu a dovolíš nám vrátit se domů. Nevím, kdo jsi a jaké máš poslání, ale jistě máš v hrudi lidské srdce. Bůh ti oplatí tvou laskavost tisíckrát. I když nejsme jedné víry a jedné národnosti, přece máme společné modlitby, které u trůnu nejmilostivějšího Boha budou vyslyšeny, jsou-li pronášeny v tak spravedlivé věci.“

KAPITOLA XXXVIII.: PŘÍHODA Z PŘEDEŠLÉ KAPITOLY POKRAČUJE A HADŽI BABA SE ROZHODNE, ŽE DO NÍ ZASÁHNE

Tak ukončil armenský jinoch své vypravování. Žasl jsem nad tím, co mi pověděl. Dovolil jsem mu, aby šel navštívit svou ženu, a dal jsem si od něho slíbit, že se okamžitě vrátí a poví mi, jaký je její stav a jak jí prospěl odpočinek. „Přece si to nemohl všechno vymyslit," řekl jsem si, když odešel; „a kromě toho svědčí o pravdivosti jeho slov také její zranění. Ale kdybych mu dovolil, aby se odtud ztratil, a serdár se o tom dověděl, měl bych z toho jen nepříjemnosti. Jistě bych přišel o místo a možná také o uši. Ne, ne, slitování by tu nebylo na místě. Kdybych to připustil, nezůstal bych nesekčím. Přidržím se toho, co kdysi pravil moudrý Lokmán při podobné příležitosti. Jak to jen řekl? Jsi-li tygr, buď jím z celé duše své; pak budou ostatní zvířata vědět, na čem jsou. Ale nosíš-li jen tygří kůži a pod ní ti vyčnívají dlouhé uši, naloží s tebou hůře, než kdybys zůstal tím, čím opravdu jsi – praobyčejným oslem."

Ale stále mi vrtalo hlavou, mám-li ho propustit či ne. Když se Júsuf vrátil, kolísal jsem ještě mezi oslem a tygrem. Oznámil mi, že se

jeho Mirjam vůčihledě zotavila, že však je zesláblá ztrátou krve a následkem poranění se nemůže dobře hnout (obzvláště zranění na jedné noze bylo dosti vážné), takže několik dnů bude vyloučeno, aby pomyslili na útěk. „Bude-li nás ovšem pronásledovat serdár," dodal, „vyrazíme ihned a dáme se zadržet jen násilím." Řekl mi také, že teprve teď nabyla dosti síly, aby mu vypravovala, co ji potkalo od doby, kdy opustila Gavmišlú.

Ukázalo se, že v okamžiku, kdy se vyřítila ze svatební síně, pokryta jen svým závojem, zmocnil se jí jakýsi Peršan, který v záři blesku poznal, že je mladá a krásná, odvlekl ji na odlehlé místo a držel ji v úkrytu tak dlouho, až mu přišel na pomoc druhý muž, jenž mu pomohl posadit ji na koně a násilím ji odvléci. Tito dva mužové ji odvezli přímou cestou do ležení v Aberánu a nabídli ji tam serdárovi ke koupi. Serdár se s nimi dohodl a nakázal, aby byla dopravena na jeho zámek v Eriványu a zaměstnána tam jako služebnice. Oddávala se naději, že zůstane nepovšimnuta, neboť po hrozných útrapách měla strhané rysy, a když ji ukazovali serdárovi, vypadala slabě a sklesle. Křečovitě se držela této naděje, neboť se doslechla o jeho povaze, která se neleká žádných ukrutností na ubohých obětech, byla-li uražena v své ješitnosti. Pak prý pokračovala: „Stále jsem zdůrazňovala, že jsem vdaná žena a doufala jsem, že se mnou budou z toho důvodu nakládat v muslimském domě trochu uctivěji než se svobodnou dívkou. Při každé příležitosti jsem uváděla jméno svého manžela a to mělo přece jen jakýsi účinek – skoro vůbec si mne nevšímali, pohybovala jsem se mezi ostatními otrokyněmi a vykonávala jsem různé služebnické práce. Bohužel jsem se však záhy provinila proti vlastní opatrnosti. Svěřila jsem se jedné perské ženě, která předstírala, že je mou přítelkyní, protože jsem doufala, že obměkčím její srdce, aby mi byla nápomocna při úniku. Ale ukázalo se, že je to zrádkyně. Chtěla se zavděčit serdárovi a všechno mu prozradila. Serdár mě přinutil, abych vlastními ústy potvrdila pravdivost jejích slov, a tu jsem poznala, jak nemoudře jsem si počínala. Dal mi na srozuměnou, že chce využít mého svízelného postavení a přikázal mi, abych byla připravena na jeho návštěvu. Snadno si představíš, jak mi bylo. Uvažovala jsem o všech možných a nemožných způsobech útěku, ale neviděla jsem východisko. Nikdy mě předtím nenapadlo, abych se podívala do propasti, která zela pod okny našeho vězení; ale teď jsem se začala obírat myšlenkou, že se raději vrhnu z okna, než bych byla po vůli tomu násilníkovi.

Uplynulo jen několik hodin od blaženého okamžiku, kdy jsem tě spatřila stát na mostě – a dostala jsem příkaz, abych všechno přichystala pro jeho návštěvu. Tehdy jsem se pevně odhodlala, že se vrhnu dolů, abych ti buď byla navrácena nebo zahynula. Náhle vkročilo do pokoje několik žen, které mě měly odvésti do lázní a ustrojiti. S nouzí jsem stačila zavřít okno, takže nic nezpozorovaly. Pod nějakou záminkou jsem je poslala na chvíli z pokoje, znovu jsem otevřela okno a provedla svůj úmysl."

Když Júsuf skončil vypravování o příhodách své ženy, vyzvídal na mně horečnatě, na čí stranu se postavím, a úpěnlivě mě prosil, abych mu byl nápomocen radou i činem.

Chýlilo se k poledni. Mé mužstvo již sedělo na koních a bylo připraveno pro výzkumnou výpravu. Také můj kůň byl osedlán, jen na něho nasednout. Tu mi napadla spásná myšlenka, jak mohu hladce odstranit všechny nesnáze s mladým Armenem a jeho ženou.

Dal jsem si ho zavolat a řekl jsem mu: „Po tom, co jsi vypravoval, je nemožné, abych tě nechal běžet. Podle vlastního udání jsi utekl se ženou ze serdárova zámku, kterýžto zločin se v muslimské zemi, jak je ti asi známo, trestá smrtí, neboť harém je nám posvátným místem. Kdybych jednal správně, neměl bych ani minutku váhat a poslat vás oba zpátky do Eriványu. Neučiním to pod tou podmínkou, že mi přislíbíš účast na naší nynější výpravě. Budeš nám sloužit jako průvodce končinami, v kterých se tak dobře vyznáš." Vysvětlil jsem mu pak, v čem spočívá mé poslání a v čem úkol naší výpravy.

„Budeš-li se činit," sliboval jsem mu, „prokážeš nám službu, kterou si vysloužíš odměnu. Budu moci mluvit v tvůj prospěch před serdárem a před svým velitelem a *inašalláh,* dá-li Bůh, vymohu ti propuštění. Tvoje žena může zatím zůstat zde, v rukou dobrých venkovanů bude úplně bezpečna. Doufám, že do našeho návratu už bude zdráva."

Když jinoch slyšel, co mu navrhuji, uchopil mou ruku a zulíbal ji. Souhlasil se vším, co jsem mu říkal, opásal se svými zbraněmi a už by byl mohl s námi vyrazit. Dovolil jsem mu však, aby se šel nejdříve podívat k své ženě, seznámil ji s naším ujednáním a ukonejšil ji, že si zase brzo budou navráceni. Ještě jednou mi vřele poděkoval a s hbitostí antilopy dosáhl vrcholku prvního návrší dříve, než my jsme se rozhýbali k výstupu.

KAPITOLA XXXIX.: ARMEN JÚSUF UKAZUJE, ŽE JE HODEN HADŽIHO DŮVĚRY

Postupovali jsme ke gruzínským hranicím. Naše cesta vedla nehostinými hornatými končinami; jimi nás bezpečně prováděl Júsuf, který nás uváděl v úžas tím, že znal každičký mezník a přesnou polohu všech míst v okolí. Připadalo mi, že ani netouží odskočit si do své rodné vsi, a skutečně mě později ujistil, že by to nemohl učinit, ani kdyby směl, protože je vázán přísahou, že se tam nevrátí jinak než v průvodu své ženy; vykonal tento slib, když naposledy opouštěl vesnici.

Zpráva, kterou obdržel serdár o postupu Moskvanů, byla mylná. Zaujali posice podél břehů řeky Pembákí, obsadili vesnici Hammámlú a opevňovali Kara Kilise. Byli jsme teď nedaleko tohoto místa; čím více jsme se k němu přibližovali, tím horoucněji jsem si přál dovědět se něco bližšího o počtu a výkonnosti nepřátelského vojska. Když jsem přemítal o osudu svého armenského chráněnce, projela mi hlavou dobrá myšlenka. „Toho mladíka buď zachráním nebo ztratím," pomyslil jsem si, „a tenhle okamžik je pro to neobyčejně vhodný. Pošlu ho do Hammámlú: přinese-li mi potřebné zprávy, snadno vymohu odpuštění jemu i jeho ženušce – zradí-li, aspoň se ho zbavím a mohu žádat na serdárovi odměnu, že jsem chytil uprchlici."

Zavolal jsem si ho a učinil jsem mu návrh v tomto smyslu. S rychlostí blesku pochopil otázku do všech podrobností a bez váhání přistoupil na můj plán. Zase se opásal zbraněmi, zastrčil šosy kabátu za pás, nasadil si nakřivo čepici, přehodil si přes rameno svou dlouhou ručnici, a už ubíhal po úbočí hory, takže nám za malou chvíli zmizel z dohledu mezi svažujícími se lesy.

„*Reft ki reft.* Zmizel a zmizel nadobro," poznamenal mladý delíchán; „už ho nikdy neuvidíme."

„Proč by se nevrátil?" já na to. „Což nemáme rukojmí? I když je Armen, svou ženu neopustí."

„Ano," mínil mladík, „je Armen; ale je také ísaví (křesťan). Rusové jsou také ísaví;

a všichni víme, že tihle nevěřící psi, když už jsou jednou pohromadě, raději zajdou, než by se vrátili k synům islámu. Ba ne, i kdyby byl sám cudný Josef a jeho žena byla Zulejchá osobně, vsadil bych tuto kobylu" – ukázal na koně, na němž seděl, – „že ho už nikdy neuvidíme."

„Nemluv do větru, malý rytíři!" řekl drsný starý válečník, jehož osmahlá tvář byla zbrázděna tisíci vrásek a temně vyhlížela zpod husté záplavy vousů, kníru a obočí, – „proč klábosíš, když to vůbec nemá smysl? Kůň náleží šáhovi a ne tobě. A ty si dovoluješ uzavírat na něho sázky?"

„Šáhův majetek je můj, a co je moje, to mi náleží," odvětil holobrádek.

Pokračovali jsme v takových planých řečech ještě drahnou chvíli a teprve pak jsme si vzpomněli, že bychom měli někde uložit znavené údy k odpočinku. Našli jsme si travnaté místo a tam jsme sesedli s koní. Roztrousili jsme se po celé zelené ploše. Každý si upravil své prozatímní bydliště z koňských houní a z kabátů, rozložených po zemi, zatím co si naši ořové pochutnávali na trávě. Řekl jsem svým lidem, že mám v úmyslu ztrávit na tom místě noc, nevrátí-li se Júsuf před rozedněním. Jako předběžné opatření jsme vyslali dva nejlepší kořistníky, aby někde sehnali ovci, drůbež, nebo cokoli by se hodilo k večeři. Za dvě hodiny se vrátili s ovcí, kterou ukradli ze stáda pasoucího se poblíže řeky. Porazili jsme ji a konali jsme přípravy, abychom ji upekli. V lese jsme uřízli dva kůly s rozsochami na vrchu a zastrčili jsme je do země. Pak jsme probodli zvíře dlouhou tyčí, kterou jsme položili přes vidlice. Rozdělali jsme oheň a postavili k němu jednoho z našich mužů, aby zvíře hezky pravidelně otáčel. Zanedlouho jsme se mohli dát do jídla. Aby nebylo pro mne příliš jednotvárné, uřízl náš kuchtík několik nejchutnějších kousků, nabodl je na tyčku a se sádlem z ohonu je roštil. Ovce byla podávána napíchnuta na tyči a naše družina se na ni vrhla s velikou chutí. Jen já, jako nejdůležitější osoba, jsem dostal tyčku s opečenými plátky masa.

Zatím už se den chýlil ke konci a Júsuf tu ještě stále nebyl. Uložili jsme se tedy k spánku a jen dva muži zůstali vzhůru, aby konali stráž a opatrovali koně. Asi hodinu po půlnoci, když měsíc už pomalu zapadal, zaslechli jsme z dálky výkřik – a za chvíli druhý, už bližší a zřetelnější. Ihned jsme byli v pohotovosti, když se volání stále opakovalo, nemohli jsme už pochybovat o tom, že je to náš Armen. Začali jsme také volat a zanedlouho nás našel. Byl téměř vyčerpán

únavou, ale přece ještě měl dosti sil, aby nám mohl vypravovat, co zažil.

Hlásil mi, že dorazil bez překážek do Hammámlú a tam byl poznán několika ruskými vojáky, kteří unikli při perském útoku z jeho vsi. Jednali s ním velmi slušně, ale ihned ho zavedli na pevnost. Byl předveden před velícího důstojníka, který se ho podrobně vyptával na účel návštěvy. Pohotově si vymyslil záminku, že hledá svou ženu, a odstranil tím každý stín podezření. Zničení jeho rodné vsi, ztráta rodinného majetku a známosti, které měl na místě, tvořily tak bohatý námět k rozhovoru, že nikdo nemohl uhodnout, co má za lubem. Obdržel dokonce povolení, aby se prošel opevněním. Kladl při tom opatrné otázky, dělal vhodné poznámky, a tak se toho dověděl tolik, že mi mohl podat potřebné zprávy o síle a postavení nepřítele, jakož i některé velmi cenné domněnky o způsobu jejich pravděpodobných operací. Než se zavřely brány pevnosti, podařilo se mu nenápadně se vytratit a uniknout bez nejmenší překážky do hor.

Dovolil jsem Júsufovi, aby jídlem a odpočinkem načerpal nových sil, a jsa přesvědčen, že mi všechno vylíčil pravdivě a že mu mohu bez výhrad důvěřovat, nařídil jsem své družině, aby se připravila k návratu do Eriványu. Júsufovi jsem dovolil, aby jel za kterýmkoliv z mých jezdců, když byl unaven chůzí. Přešli jsme hory po nejlepších zkratkách a dospěli jsme zase do vesnice Eštereku. Zatím co jsme tam tábořili, abychom se občerstvili, napojili koně a dověděli se, kde najdeme serdára a vrchního popravčího, dovolil jsem Júsufovi navštívit manželku. Při návratu zářil radostí, neboť Mirjam se už téměř zotavila ze svých zranění. Byl také velmi vděčen vesničanům, že s ní zacházeli tak mile a pohostinsky.

Serdár a vrchní popravčí už odtáhli z Eriványu a byli teď utábořeni v blízkosti sídla armenského patriarchy. Tam jsme se v doprovodu Júsufově odebrali.

KAPITOLA XL.: HADŽI BABA VYPRAVUJE, JAK SE SETKAL SE SVÝMI NADŘÍZENÝMI A JAK SE ZASTÁVAL UTLAČOVANÝCH.

Ečmiadzinský klášter, jak se mu říká armensky, neboli Úč Kilise (U tří kostelů), jak ho nazývají Turci a Peršané, leží na úrodné pláni, zavodňované Arasem a několika menšími řekami. Rozkládá se na úpatí Araratu, který se těší u křesťanů, zvláště u Armenů, veliké úctě, protože (jak mě poučil Júsuf) na jeho zasněženém, daleko viditelném vrcholu spočinula archa Noemova. Klášter a kostel, proslavené po celé Asii svým bohatstvím, jsou obehnány vysokými hradbami a zabezpečeny silnými, těžkými branami. Zde je stálé sídliště hlavy armenské církve a velikého počtu biskupů, kněží a děkanů, kteří tvoří základ, z něhož se doplňuje duchovenstvo většiny armenských obcí v Asii. V Persii je znám pod titulem chálify, kteréhožto označení užívali muslimové dříve pro vladaře, kteří vykonávali svou moc v Bagdádu a jinde. Mezi křesťany je obecně znám jako patriarcha a jeho kostel je cílem armenských poutníků, kteří se tam občas sjíždějí se všech konců světa.

Toto místo bylo teď naším cílem. Našli jsme společné ležení serdára a vrchního popravčího, jehož bílé stany byly rozloženy kolem celého kláštera. Než jsme se ještě dostali do okruhu jeho hradeb, už jsme se doslechli, že se naši dva náčelníci ubytovali uvnitř kláštera a že jsou chalífovými hosty.

„Upálíme táty těchto ďaurů," řekl mladý delíchán, když ke mně dojel, všecek rozradostněný nad touto zprávou; „a řádně si vynahradíme všechny útrapy, až budeme popíjet jejich víno."

„To jsi muslim?" osopil jsem se na něho. „Víno chceš pít? Sám se staneš ďaurem."

„To mi dělá nejmenší starosti," odpověděl; „serdár pije víc vína než kterýkoli křesťan a nechápu, proč bych já je neměl pít."

Než jsme dojeli ke klášteru, dal jsem si zavolat Júsufa a nařídil jsem mu, aby byl stále v pohotovosti, kdyby si ho dali zavolat, a aby kýval na každé mé tvrzení, které pronesu v jeho zájmu, hlavou. Obzvláště jsem mu vštípil, aby přeháněl, až se mu bude od huby prášit, když se ho budou vyptávat, jaké nám prokázal služby. Poradil jsem mu, aby uvedl, jakým nebezpečím se vydával v našem zájmu, a aby se nezapomněl zmínit, kolik peněz vydal ve prospěch serdárův a šáhovy vlády.

„Doufám, že za takové zásluhy bude moci být tvůj účet vyrovnán tím, že ti bude navrácena manželka. Po dlouhém zdráhání pak můžeš připustit, že už nemáš vůči našim náčelníkům žádné pohledávky."

Po tomto rozhovoru jsme prošli těžkým sloupořadím, které vede do prvního nádvoří kláštera. Hemžili se tam služebníci a pomocníci serdárovi a vrchního popravčího. Tu a tam bylo vidět řadu koní, svázaných dohromady lany a kolíky; ve všech koutech se usadili jejich pacholci uprostřed sedel a koňských postrojů a v jednom rohu bylo přivázáno několik mezků, vyznačujících se věčným cinkáním zvonečků a neméně věčným haštěřením lidí, kteří je obsluhují.

Na druhém nádvoří byli koně vrchních služebníků, ubytovaných v malých místnostech kolem dvora.

Sesedli jsme na prvním nádvoří. Zeptal jsem se ihned, kde bydlí můj pán, vrchní popravčí. Bylo poledne a dostalo se mi odpovědi, že právě dlí ve společnosti serdárově, k němuž mě v tom stavu, ve kterém jsem přijel – v zaprášených botách a ve špinavém cestovním oděvu – okamžitě zavedli.

Jak se zdálo, zabrali celou armenskou svatyni a zbavili chalífu sídla i hodnosti. Ubytovali se totiž zrovna v jeho místnostech, kdežto ubozí kněží se plížili sklesle a pokorně kolem, jako by se ostýchali, že jsou zákonitými majiteli svých bydlišť. Tělesní koně obou perských velitelů byli přivázáni ke zdím kostela, aby bylo znát, že o jejich pohodlíčko je postaráno lépe než o tělesné blaho Armenů.

Čtenář se již seznámil s osobností vrchního popravčího. Než budu pokračovat ve vypravování, musím ho také seznámit se serdárem. Jen těžko si představíme člověka zarputilejšího zevnějšku. Jeho oči, které se při každodenním výrazu obličeje vyjímaly jako neprůhledné kusy skla, zářily zlověstně a bezmála vyskakovaly ze svých scvrklých důlků, kdykoli se do nich dostalo trochu života. A jak oživly, vždycky se na ústech objevil úsměv, který šáhova dvorního básníka přiměl k tomu, aby prohlásil, že obličej Hasana chána se podobá hoře Araratu, v jejíž blízkosti žil. Když se totiž na vrcholu smrákalo a na pláni svítilo slunce, jistě se chýlilo k bouři, čas zanechal na jeho lících stopu v podobě dvou hlubokých vrásek, které nebyly zakryty prořídlým vousem, vzdorujícím všem pokusům, aby zhoustl. Týž nepřítel ho také připravil o všechny zuby kromě jednoho, který mu trčel z úst, a vykouzlil na hlavě prohlubně, na kterých vypadaly rozcuchané, tenounce roztroušené pačesy, jako vyhořelé strniště na úbočí údolí. Bylo těžko říci, zda se více podobá koze než tygrovi.

Jisto však je, že žádná lidská bytost se nepodobala němé tváři více než tento člověk. Jeho povaha byla v souhlase se zevnějškem. Žádný zákon, ať lidský či božský, nebyl na překážku jeho rozkošnictví. Když se v něm probudily vášně, neznalo jeho násilnictví a ukrutenství mezí. Nicméně však měl některé vlastnosti, které mu získávaly oddanost stoupenců. Byl štědrý a podnikavý, hbitý a prozíravý. Jednal tak obratně se šáhem a jeho vládou, že se těšil jejich neomezené důvěře a byl u nich velmi vážen. Žil v královském přepychu, byl věhlasný pro své pohostinství, netajil se tím, že podle libosti porušuje náboženské předpisy, byl otevřené a přímé povahy, kamarádský vůči svým poddaným a nejlepším přítelem těm, kdož se zúčastňovali jeho výstředních pitek a hodů. Po celé Persii se nenašel silnější pijan, snad kromě jeho tehdejšího druha, vrchního popravčího, který – pokud se tím nevydával nebezpečí, že vzbudí šáhovu nelibost – uzavřel věčnou přátelskou smlouvu mezi svými ústy a každou bečkou vína, jež se dostala na dosah jeho ruky.

K těmto dvěma úctyhodným osobám jsem byl uveden, následován dvěma nebo třemi lidmi ze svého průvodu. Zůstal jsem stát u dveří, pokud jsem nebyl osloven.

„Buď nám vítán, Hadži," promluvil vrchní popravčí, „pověz, kolik Rusáků jsi zabil? Donesl jsi nějakou lebku? Ukaž!"

Serdár ho přerušil a řekl: „Co jsi vykonal? Kolik Rusů je na hranicích? Kdy se do nich pustíme?"

Po obvyklém úvodu jsem odpověděl na všechny tyto dotazy takto: „Ano, agové, vykonal jsem vše, co bylo v mé moci. Vyšli jsme v šťastnou hodinu, neboť všechno, co si přejete zvědět, vám mohu vysvětlit. A je zřejmé, že osud je nakloněn serdárovi i mému pánovi, když tak bezvýznamný otrok jako já jim může prokázat užitečnou službu."

„Pravda, štěstí není špatná věc," prohodil serdár, „ale my také důvěřujeme hodně svým mečům." Koulel při tom očima a zároveň se usmíval na vrchního popravčího.

„Ba, ba," řekl jeho druh, „meče a prach, oštěpy a pistole – to jsou naši astrologové. Je to pro mne vždycky šťastná hodina, když se octnu v blízkosti hrdla nevěreckého psa. Pokud se mne týče, jsem *kizilbáš* (rudá hlava) a na víc si nároky nečiním. Dobrého koně, ostrý meč, oštěp v ruce a před sebou širý mejdán (otevřený prostor) se spoustou Moskvanů – víc si nepřeji."

„A co ještě nějaké dobré vínečko?“ zeptal se serdár. „Já si myslím, že je to právě tak dobré jako všechno, co jsi teď vyjmenoval. Zavoláme si chalífu a řekneme mu, aby dal Hadžimu číši svého nejlepšího. Ale nejdřív nám pověz,“ obrátil se ke mně, „co jsi viděl a cos udělal? Kde mají Rusové své stanoviště? Kolik je jich? Mají nějaká děla? Kdo jim velí? Kde jsou jejich kozáci? Slyšel jsi něco o Kurdech? Kde je vrchní velitel Rusů? Co zamýšlejí Lesgínci? Kde je ten odpadlík Ismáil chán? Všechno nám pověz.“ Pak se obrátil k písaři a řekl: „A ty, mírzo, piš, co řekne.“

Zaujal jsem přiměřený postoj, zatvářil jsem se co nejmoudřeji a pronesl jsem tuto řeč:

„Při duši serdárově! Při soli vrchního popravčího! Moskvané nejsou ničím. Ve srovnání s Peršany to jsou ubozí psi. Já, který jsem je viděl na vlastní oči, mohu vám říci, že jeden Peršan s oštěpem v ruce by zabil deset těch bídných holobradých červů.“

„Ach, ty statečný lve!“ zvolal můj pán, zřejmě potěšen mými slovy, „já jsem vždycky věděl, že jsi dobrý chlapík. Jen nechte Ispahánce na pokoji, ukáže vám, co dovede.“

„Na hranicích není mnoho Moskvanů. Nějakých pět, šest, sedm nebo osm set – snad tisíc nebo dva – ale jistě ne víc než tři. Mají asi deset, dvacet nebo třicet děl. A kozáci – *púč end,* vůbec nic! Je sice velmi nepříjemné, že se objevují všude, kde je člověk potřebuje nejméně, s těmi svými silnými kopími, která vypadají spíš jako jařmo volů než jako zbraně. A zabíjejí, to je pravda; ale jedou na starých kobylách, které se ani zdaleka nemohou vyrovnat našim koním. Takový náš kůň má mezi bratry cenu třiceti, čtyřiceti, padesáti túmánů a je pryč, než ještě mohou kozáci ty své staré klisny pořádně rozhýbat.“

„Proč mařís čas tlacháním o kozácích a jejich koních?“ řekl vrchní popravčí. „Proč nemluvíš hned o opicích sedících na medvědech? Kdo velí těm bezvěreckým psům?“

„Říkají mu delí major čili šílený major, protože před nikým neprchá. Vypravuje se o něm nesčíslně mnoho historek. Mezi jiným také, že má v kapse korán jeho veličenstva pana serdára. Ukazuje jej prý každému jako velikou trofej.“

„Ajejej, to je pravda," zvolal serdár. „Ten zpropadený pes mě vloni překvapil, když jsme leželi táborem asi pět parasangů odtud, a já jsem měl právě ještě čas, abych ujel na neosedlaném koni. Jen tak v košili a kalhotech. Rozumí se, že vydrancovali můj stan, a tak jim padl také do rukou můj korán. Ale já se s nimi vyrovnám. Už jsem jim ukázal v Gavmišlú, zač je toho loket, a mnohem rázněji jim to ještě ukáži na hrobech jejich předků. Kolik že mají děl?"

„Čtyři, nebo pět nebo šest," odpověděl jsem.

„Napsal jsem právě dvacet nebo třicet," poznamenal mírzá, který dřepěl při psaní na pokraji koberce. „Co z toho je správné?"

„Proč nám povídáš báchorky?" rozkřikl se serdár a jeho oči se zajiskřily. „Přijdeme-li na to, že něco z toho, co nám tady básníš, neodpovídá pravdě, při Alího hlavě, poučíš se, že se nikdo nesmí beztrestně vysmívat našim bradám."

„Abych vám tedy řekl pravdu," začal jsem se vytáčet, „tyhle zprávy nepocházejí ode mne. Velikost serdárova a štěstí mého ágy způsobily, že jsem připadl na prostředek, jak získat výborné informace pomocí mladého Armena, který dal za nás v sázku svůj život. Podařilo se mi to tím způsobem, že jsem mu slíbil jménem serdárovým odměnu."

„Mým jménem slibovat odměnu!" vykřikl serdár. „Kdo je ten Armen? A který Armen byl kdy hoden nějaké odměny?"

Vypravoval jsem jim celý Júsufův příběh od začátku až do konce. Doufal jsem, že tímto veřejným vystoupením v jeho prospěch dokáži, aby serdár považoval za nemožné klásti odpor mému spravedlivému požadavku. Spoléhal jsem, že můj mladý chráněnec bude obratem ruky zbaven strachu a obav před hněvem serdárovým a že mu bude bez zbytečných průtahů přiznán nárok na jeho ženu.

Když jsem domluvil, nikdo nic neřekl, ale tu a tam bylo slyšet stlumené výkřiky *lá iláh illa-lláh!* (je jen jediný Bůh) z úst přítomných muslimů. A serdár zakoulel očima, zkroutil ústa ve všelijaké podivuhodné tvary a zamumlal: „Ten Armen dokázal divy!" Pak zavolal hlasitě na své sluhy a poručil jim, aby mu přinesli kalián neboli dýmku.

Po několika dlouhých bafech řekl: „Kde je ten Armen? Zavolejte také chalífu!"

Za chvíli přivedli Júsufa se strkanci a ranami, s jakými se vodívají ubožáci jeho národnosti před perského granda. Stál tu před naším shromážděním jako zářivý obraz mužné krásy a bylo vidět, jak silný

dojem vzbuzuje u všech přítomných svým neohroženým vystupováním. Obzvláště serdár na něho hleděl se zalíbením a dával vrchnímu popravčímu znamení velikého obdivu, která jsou každému Peršanovi známa.

Nedlouho potom se také dostavil v doprovodu několika kněží chalífa, těžký, drsný muž růžových lící a dobromyslného vzhledu, na hlavě s černým kloboukem, příznačným pro armenské duchovní. Chvíli postál před serdárem a jeho druhem. Pak mu nabídli místo, které přijal teprve, když pronesl všechna svá obřadná zdvořilostní rčení a když si přikryl ruce a nohy způsobem, obvyklým při takových příležitostech.

Serdár se do něho hned pustil: „Tak mám dojem, že my muslimové jsme klesli v íránské zemi pod úroveň psů. Armenové se nám vloupávají do harémů, kradou nám před očima naše ženy a otrokyně a popuzují lid, aby potřísnil hroby našich otců. Jaké tohle jsou novoty? Je to dílo Alláhovo nebo tvé?“

Chalífa překvapený tímto náhlým útokem zatvářil se velmi zděšeně a na jeho širokém, pórovitém čele vyvstaly krůpěje potu. Ze zkušenosti věděl, že takovéto útoky bývají předzvěstí nějaké vysoké pokuty, a už zaujímal obranný postoj, aby se proti ní ohradil.

„Co to pravíš?“ odvětil. „Což jsme prašiví psi, abychom se opovážili třeba jen pomyslit na takovou podlost, o jaké tvá výsost mluví? Jsme šáhovi poddaní – ty jsi náš ochránce a Armenové sídlí v míru ve tvém stínu. Jaký to člověk kydal na naši hlavu takový hnůj?“

„To je on,“ odpověděl serdár, ukazuje na Júsufa. „Rci, chlape, ukradl jsi mi otrokyni či ne?“

„Jsem-li vinen tím,“ pravil jinoch, „že jsem někomu vzal něco, co nenáleželo mně, zde jsem, abych za to zaplatil svým životem. Ta, která se vrhla z okna do mého náručí, byla mou ženou dříve, než se stala tvou otrokyní. Jsme oba šáhova ráje a sám víš nejlépe, zda nás můžeš uvrhnout v otroctví. Jsme sice Armenové, ale máme lidskou duši. Po celé Persii je dobře známo, že náš ušlechtilý šáh nečiní násilí ani harému nejnižšího svého poddaného. A jsa si tím jist, jak jsem mohl předpokládat, vznešený serdáre, že se nám pod tvou vládou nedostane stejné ochrany? Jistě jsi byl oklamán, když ti řekli, že je kurdskou zajatkyní, a jistě by sis ji byl nikdy nepřivlastnil, kdybys byl věděl, že je manželkou jednoho z tvých poddaných.“

Chalífa byl vylekán Júsufovými slovy a snažil se ho umlčet hlasitými a hněvivými výkřiky. Serdár však byl zřejmě překvapen

tak neobvyklým způsobem řeči a nejen nevypadal rozezleně, nýbrž naopak se tvářil přívětivě, je-li vůbec možné, aby se v takovém obličeji přívětivost zračila. Zíral na mladíka udiveným očima a zdálo se, že dokonce zapomíná, z jakého důvodu dal mladého Armena předvést. Náhle, jako by chtěl zapudit své dřívější rozhořčení, zarazil veškeré rokování slovy: „Stačí, stačí. Vezmi svou ženu a už ani slovo neříkej! Za to, žes nám prokázal v Hammámlú takové služby, staneš se mým osobním sluhou. Jdi k mému vrchnímu služebníkovi, zasvětí tě do tvých povinností. Až budeš mít na sobě oblek, který odpovídá tvému novému postavení, vrať se sem. Jdi a buď pamětliv, že má přízeň vůči tobě bude záviseti na tom, jak se budeš napříště chovat.“ Když serdár domluvil, vrhl se mu vděčný Júsuf k nohám, políbil lem jeho šatu a ani nevěděl, co má říci nebo jak se má tvářit, aby vyjádřil svou nesmírnou radost nad tímto neočekávaným štěstím.

Všichni přítomní byli překvapeni. Vrchní popravčí pokrčil rameny a hluboce zívl. Chalífa, jakoby zbavený těžkého břemene, protahoval své údy, veliké krůpěje, které se mu předtím leskly na čele, rázem zmizely, a jeho obličej zase zářil dobrou náladou. Všichni blahopřáli serdárovi k jeho lidskosti a shovívavosti a přirovnávali ho k slavnému Núširvánovi. Od úst k ústům letělo *bárakalláh* a *mášalláh.* Zvěst o jeho velkodušnosti se rychle rozhlásila a celé ležení o ničem jiném nemluvilo. Nechci se pokoušet dovtípit se skutečných serdárových pohnutek; všichni, kdo ho dobře znali, byli si zajedno, že to z velkomyslnosti neučinil.

KAPITOLA XLI.: HADŽI BABA LÍČÍ VÝPRAVU PROTI RUSÁKÚM A PROZRAZUJE NÁM, ŽE JEHO VELITEL JE ZBABĚLEC

Můj velitel a serdár vyslechli všechny zprávy, které jsme jim mohli poskytnout o síle a stanovišti Moskvanů, a rozhodli se, že ihned podniknou útok. Vojsko obdrželo rozkaz, aby pochodovalo na Hammámlú.

Hned bylo všechno v pohybu; dělostřelectvo započalo svůj zdlouhavý a svízelný pochod pohořím; pěchota si razila cestu, jak nejlépe dovedla, a jezdectvo se roztrousilo v nesouvislých skupinách po celé pláni. Musím se ještě zmínit o tom, že mě přišel, krátce než jsme vyrazili, navštívit můj Armen. Už neměl vzhled neotesaného horala s hrubou beranicí, krátkou gruzínskou tunikou, s nohama v opánkách, s dlouhou dýkou, visící až ke kolenu, a s ručnicí, zavěšenou napříč těla; byl oděn v dlouhý háv z karmazínového sametu, zdobený zlatými krajkami a zlatými knoflíky; nádherný kašmírový šátek mu půvabně věnčil boky; malá čapka z bucharské jehněčinky byla nahoře pěkně prohnuta a dvě dlouhé kadeře za ušima byly vyčesány se vší náležitou péčí. Měl teď spíše vzhled ženy nežli muže, neboť celá jeho jemná postava byla zahalena rouchem. Když se ke mně přibližoval,

zarděl se studem a díval se trochu provinile, že se s ním udála taková změna. Poděkoval mi výrazy, které svědčily o jeho veliké vděčnosti, a ujistil mě, že se nenadál takového výsledku rozmluvy se serdárem, a aby pravdu řekl, že byl již smířen s tím, že ztratí manželku i život, pročež prý mluvil s troufalostí člověka odhodlaného zemříti. „Avšak přes tuto význačnou změnu v mých osudech," pokračoval, „přece myslím, že mé nové postavení nebude nikdy dělat dobrotu. Nemohu snésti takové ponížení, nemohu být pouhým nečinným přívěskem serdárova dvora; a nesmíš se na mne hněvat, zamítnu-li zanedlouho poctu být jeho služebníkem. Podstoupím vše, dokud nebude manželka v bezpečí; ale jakmile se to stane, pak sbohem! Raději budu žít v gruzínských horách jako nahý pasák bez střechy nad hlavou, než u nejpřepychovějšího perského dvora ve všem tom hedvábí a sametu jako pohrdaný nohsled."

S takovým smýšlením jsem mohl jen souhlasit, ač bych byl býval šťasten, kdyby byl učinil svým důvěrníkem někoho jiného než mne, neboť jsem nepochyboval, že po jeho útěku budu volán k odpovědnosti.

Zatím pronikla armáda kupředu. Když jsme jeli kolem Eštereku, dostala Mirjam povolení navrátit se k Júsufovi. Jako choť muže, jenž si získal pověst serdárova oblíbence, byla teď velmi vážena a hýčkána, jela na koni a náležela k početnému průvodu, který táhne s každým perským vojskem. Rozbili jsme tábor mezi Gavmišlú a Aberánem a výprava se zbavila vší zbytečné přítěže. Kdo se nemohl zúčastnit boje, musil vyčkati v táboře jejího návratu. Serdár a vrchní popravčí se dohodli, že každý z nich potáhne v čele svých sborů se dvěma oddíly dělostřelectva. V podvečer jsme vyrazili.

Když jsme se blížili k bojišti, serdár se stával netrpělivým a nechtěl již otáleti s bojem. Podobně, jak by to učinil každý Peršan shlížející na užitečnost pěchoty, vyslovil přání, aby nejdříve zaútočilo jezdectvo. Nemohu tvrdit totéž o nedočkavosti svého velitele. Je sice pravda, že do samého konce pokračoval v chvástalství a snažil se každému namluvit, že nepřítel, jakmile se on objeví na scéně, bude okamžitě zchvácen panickým strachem, na konec však povolil serdárově přání, aby posunul kupředu zadní voj, zatím co serdár bude postupovat s hlavním vojem jezdectva na Hammámlú. Já jsem samozřejmě zůstal u svého náčelníka, abych bojoval pod jeho velením. Serdár měl v úmyslu dosáhnout Hammámlú před rozbřeskem dne, aby vzal brány náhlým útokem, a odbočil se silnice,

chtěje přebrodit řeku Pembákí. Pokračovali jsme v přímém pochodu na toto místo; podle ujednání jsme se tam měli objeviti s rozedněním, abychom serdárovi kryli záda, bude-li odražen.

Právě svítalo, když jsme dorazili k břehu řeky. Vrchní popravčí byl obklopen oddílem asi pěti set jezdců a pěchota nás dohánělа seč byla. Chystali jsme se přebrodit řeku, když tu jsme náhle zaslechli hlas s druhého břehu, který vykřikoval dvě nebo tři podivná slova v jazyce nám neznámém; výstřel z ručnice nám v zápětí vysvětlil jejich význam. Tím byl zaražen náš postup a vzbuzena pozornost našeho velitele, který se přiřítil s tváří na smrt bledou.

„Co je nového?“ zvolal hlasem neobvykle hlubokým – „co děláme? – kam jdeme? – Hadži Babo,“ oslovil mne, „to ty jsi vystřelil?“

„Ne,“ řekl jsem, všímaje si jeho vyděšení trochu více než se slušelo; „ne, já jsem nevystřelil. Snad jsou mezi Moskvany *gólové* – jako v Eštereku mezi Armeny.“

Za necelou minutu bylo slyšet znovu barbarské výkřiky, nová rána zaduněla, a to už den dosti pokročil, aby na druhém břehu bylo vidět postavy dvou mužů, v nichž jsme poznali ruské vojáky. Jakmile náš velitel odhadl rozsah nebezpečí a spatřil našeho odpůrce, rozjasnily se jeho rysy a ihned se zatvářil velmi odhodlaně a silácky. „Jděte, chopte, řežte, zabte!“ zvolal takořka jedním dechem na muže, kteří ho obklopovali – „Jděte a přineste hlavy tam těch dvou chlapíků.“

Ihned se vrhlo několik mužů s tasenými kordy do řeky, zatím co ti dva ruští vojáci ustupovali na malý pahorek; zaujali tam výhodné postavení a zahájili proti útočníkům pravidelnou, byť střídavou palbu, jejíž vytrvalost nás překvapovala. Zabili dva naše muže, což mělo za následek, že zbytek se stáhl zpět k náčelníkovi, a nikdo už, jak se zdálo, neměl chuti následovat jejich příkladu. Nadarmo je vrchní popravčí zapřísahal, nadarmo žadonil, ponoukal, nabízel peníze za hlavy Moskvanů; ani jeden voják se nechtěl hnout kupředu. Konečně řekl nadmíru velkodušným hlasem: „Půjdu tedy sám; ustupte s cesty! Nepůjde nikdo za mnou?“ Pak se zarazil a obrátil se na mne: „Hadži, dušičko má, přítelíčku, nepůjdeš useknout těm dvěma chlapům hlavu? Dám ti vše, oč mě požádáš.“ Pak mě objal a volal: „Jdi, jdi; vím jistě, že bys jim uměl useknout hlavu.“

Takové a podobné řeči jsme vedli, až výstřel jednoho Rusáka

zasáhl třmen vrchního popravčího, což ho tolik vyděsilo, že ze sebe začal ihned soukat nejostřejší nadávky. Odvolal oddíl svých vojínů, a couvaje sám co mu nohy stačily, volal: „Jejich vous budiž proklet! Jejich otcové, matky, předkové i potomci buďtež prokleti! Kdo kdy viděl takovýhle způsob boje? Zabíjet, zabíjet, jako kdybychom byli samá prasata. Jen se podívejte na tu zvěř! Nechce utéci, ať děláte, co děláte. Jsou horší než dobytek; – dobytek aspoň má nějaké city – ale kdepak oni! Ó Alláhu, Alláhu, kdyby se přitom neumíralo, to by Peršané bojovali jako diví!“

Zatím jsme se dostali o kus vpřed a zastavili jsme. U každého křoviska, které jsme míjeli, trnul náš velitel hrůzou, že tam jsou skryti Rusáci; byl na rozpacích, jakým směrem se má dát, když náhle padlo rozhodnutí tím, že se objevil serdár ustupující se svým jezdectvem horem pádem před nepřítelem. Bylo zřejmé, že jeho podnik bídně ztroskotal a celému vojsku nezbývalo než se vrátit tam, odkud přišlo.

Nebudu se pokoušet o to, abych názorně vylíčil ubohý pohled, jejž skýtali serdárovi bojovníci; všichni byli vyčerpáni a zmoženi únavou a bylo znát, že mají pramálo chuti se vzchopit. Jeden jak druhý, jakoby po tiché úmluvě, se ubíral co nejpřímější cestou k svému domovu, aniž ho napadlo, aby se ohlédl, co se děje za ním. Ale čím oni byli skleslejší, tím více stoupala nálada našeho velitele. Tolik vykládal o své statečnosti, o zranění, které obdržel, o zamýšlených hrdinských činech, že na konec uchopil kopí, pobídl koně do plného trysku a dohoniv našeho kuchaře, který se právě ubíral ke svým hrncům a pánvím, mrštil po něm v nadbytku své udatnosti kopím a vskutku mu provrtal skrz několikráte ovinutý pás záda.

Tak skončila výprava, o níž serdár doufal, že mu přinese bohatou žeň slávy a moskvanských hlav, a o které si vrchní popravčí namlouval, že mu poskytne důvod k radování a vychloubání po celý další život. Nedbaje však naprostého neúspěchu, měl stále ještě dosti důvtipu, aby na ní našel okolnosti, k nimž si mohl sám srdečně blahopřát.

Právě se v kruhu svých přívržen̊ců, mezi nimiž jsem byl i já, vychloubal velkohubě svými hrdinskými činy, když mu serdár vzkázal, aby k němu poslal Hadžiho Babu. Šel jsem ihned s poslem a první slova, která serdár pronesl, když jsem předstoupil před něho, byla: „Kde je Júsuf? Kde je jeho žena?“

Okamžitě mě napadlo, že asi uprchli; tvářil jsem se proto co nejnevinněji a tvrdil jsem, že nemám nejmenší potuchy o jejich pobytu.

Serdár začal koulet očima a zkrucovat ústa do všelijakých podob. Jeho vášeň propukla v hrubých a sprostých výrazech; svolával na Júsufa, na jeho pokolení, na jeho rodiště a na všechno, co s ním nějak souviselo, nebeskou pomstu; a dávaje výraz své naprosté nedůvěře v má tvrzení, že o ničem nevím, naznačil mi, že použije veškerého svého vlivu, aby mou bídnou osobu vyhladil s povrchu zemského, vyjde-li najevo, že jsem se třeba v míře nejmenší přičinil o jeho útěk.

Doslechl jsem se později, že poslal do Gavmišlú tlupu svých vojáků, aby zajali a předvedli Júsufovy rodiče a příbuzné se vším, co jim náleželo; aby se zmocnili jejich majetku a spálili a vyplenili vše, co se nedalo odnést; vtipný a podnikavý mladík však to všechno předvídal a učinil opatření tak moudrá a pohotová, že udělal tyranovi dokonalou čáru přes rozpočet. On sám, jeho žena, její příbuzenstvo, jeho rodiče a rodina se podle plánu předem připraveného odstěhovali na ruské území se vším svým majetkem a na místě zanechali jen obdělanou půdu. Jak jsem se později dověděl, plán se vydařil k plné spokojenosti, neboť byli přijati velmi milostivě jak vládou, tak svou vlastní sektou; byly jim přiděleny pozemky a dostalo se jim veškeré pomoci, aby znovu nabyli ztraceného majetku.

KAPITOLA XLII.: HADŽI BABA SE ODEBÍRÁ DO KRÁLOVSKÉHO STANU A UKAZUJE, JAK VELKORYSE DOVEDE LHÁT

Navrátil jsem se k svému veliteli pln obav z vyhrůžek, kterými jsem byl zasypán; dobře jsem věděl, s jakou neústupností všichni naši velicí mužové uplatňují svou moc nad svými služebníky, a neopominul jsem proto zpravit ho ihned o výrazech, kterých serdár proti mně použil. Hrozně se rozlítil a mým úkolem bylo toliko rozdmýchat řádně plamen, který jsem rozžehl, abych mezi nimi vyvolal hádku; protože jsem se však víc obával serdárovy moci, nežli jsem spoléhal na ochranu vrchního popravčího, myslil jsem si, že bude nejlépe, zmizím-li s jeviště; požádal jsem proto svého pána o dovolení, abych se směl vrátit do Tehránu. Byl potěšen, že se mu naskytla příležitost ukázat serdárovi, že jen a jen on sám poroučí svým služebníkům, a proto vyhověl velmi ochotně mé prosbě; také mi okamžitě začal dávat instrukce, co mám říci velkovezírovi o naší poslední výpravě, zdůrazňuje při tom obzvláště, jakými barvami mám vylíčit jeho osobní zdatnost.

„Tys tam přece sám byl, Hadži," řekl, „a můžeš popsat celý podnik právě tak dobře jako já. – Nemůžeme zrovna říci, že jsme dobyli vítězství, neboť běda, nemáme hlav, které bychom ukázali; ale poraženi jsme také nebyli. Serdár, ten starý osel, místo aby čekal na dělostřelectvo, použije pěchoty a podnikne jen s jízdou útok na opevněné město; pak žasne, když posádka zavře brány a pálí na něho se šancí: samozřejmě nemůže ničeho dosáhnout a dá se na hanebný ústup. Kdybych byl velel já, dopadlo to docela jinak; a vezme-li se to kolem a kolem, byl jsem vlastně jediný, kdo se utkal s nepřítelem. Utrpěl jsem zoufalé zranění; a nebýt mezi námi řeky, ani jediný muž by z nich býval nezbyl, aby mohl vykládat o našem boji. Tohle všechno řekneš, přidat můžeš kolik ti bude libo." Pak mi dal svazek dopisů pro velkovezíra a různé jiné hodnostáře, aríze (pamětní spis) pro šáha a propustil mě.

Šáh ještě stále tábořil u Sultánije, ačkoli podzim již značně pokročil a bylo na čase vrátit se do Tehránu. Spolu s několika jinými kurýry z různých končin říše jsem se dostavil na dopolední audienci k velkovezírovi a odevzdal jsem své depeše. Když do nich nahlédl, přivolal mě k sobě a řekl zvučným hlasem: „Buď mi vítán! Byl jsi také v Hammámlú? Nevěrci se ani neopovážili stavět se na odpor kizilbašům,

he? Když to vezmeme všechno dohromady, nemůže nikdo čelit perským jezdcům a perskému meči. Jak vidím, byl tvůj chán raněn; je to vskutku jeden z nejlepších služebníků šáhových. Dobře, že to nedopadlo hůře. Byla to asi pekelná vřava na obou březích řeky."

Na všechno to a mnohé jiné jsem odpovídal „ano, ano" a „ne, ne" tak rychle nebo pomalu, jak to právě vyžadovala otázka. Liboval jsem si přitom, že mě pokládají za hrdinu, jenž se právě vrátil z bitvy. Vezír pak zavolal na jednoho ze svých mírzů neboli tajemníků. „Tady máš," pravil, „musíš okamžitě sepsat fethnáme (prohlášení o vítězství), které se musí ihned rozeslat do různých provincií, obzvláště do Chorásánu, aby tam byli zastrašeni povstalečtí chánové; a dbej toho, aby zpráva byla důstojná vznešenosti a povahy našeho vítězného mocnáře. Potřebujeme teď zrovna vítězství jako sůl; ale pomni, že to musí být dobré, hutné a krvavé vítězství."

„Jak silný byl nepřítel?" vyzvídal mírzá, obraceje se na mne. „*Bisjár, bisjár*, hodně, hodně," jsem odvětil, jsa na rozpacích, jaký počet mám udati. „Napiš padesát tisíc," řekl vezír chladně. „Kolik zabitých?" zeptal se mírzá, dívaje se nejprve na vezíra, pak na mne. „Napiš: deset až patnáct tisíc mrtvých," odvětil ministr, „vzpomeň na to, že ty dopisy musí vykonat dlouhou cestu. Chtěl bys, aby byl menší nežli Rustem a slabší Efrásijába? Nikoli, naši králové musí pít krev a vraždit lidi, aby si jich poddaní a okolní národové vážili. Nuže, napsals?" zeptal se velkovezír.

„Ano, k službám, výsosti," odpověděl mírzá; „napsal jsem," (počal čísti z dopisu) „že nevěřečtí psi moskvanští (jež milostivý Alláh škvařiž na hranici zžíravých ohňů!), se opovážili objevit se v počtu padesáti tisíc ozbrojenců obklopených a podporovaných stem hrdel dštících oheň a síru; sotvaže se však vynořila vojska šáhova, deset až patnáct tisíc z nich vypustilo duši; zajatci pak se nahrnuli v takovém množství, že cena otroků poklesla na všech tržištích po celé Asii o plných 100 procent."

„*Bárakalláh!* Dobře tak," pravil velkovezír. „Dobřes to napsal. I když to neproběhlo přesně tak, přece se to při známém štěstí šáhově ještě stane, a výsledek bude týž. Pravda je výborná věc, když se člověku hodí do krámu, ale jinak je velmi nepohodlná."

„Ano," pravil mírzá, když zvedl zrak s kolen, na nichž dal spočinout ruce při psaní dopisu, a citoval valně známý výňatek ze Sádího: „Šalba, protkaná dobrými úmysly, je lepší nežli pravda vyvolávající zápas."

Vezír si potom dal přinést boty, zvedl se se svého místa, sedl na koně, který naň čekal před vchodem do stanu, a odebral se na audienci k šáhovi, aby ho zpravil o rozličných poselstvích, jež byl právě vyslechl. Následoval jsem ho a vmísil jsem se mezi zástup jeho služebnictva, až se ke mně obrátil a řekl: „Propouštím tě, jdi si odpočinout."

KAPITOLA XLIII.: HADŽI BABA VYPRAVUJE HRŮZOSTRAŠNÝ PŘÍBĚH, JEHOŽ NÁSLEDKY JSOU NADMÍRU SKLIČUJÍCÍ

Několik dní poté byl tábor zrušen a šáh se navrátil do svého zimního sídla v Tehránu s nemenší pompou a nádherou, než je byl opustil. Nastoupil jsem opět místo podporučíka vrchního popravčího a byl jsem plně zaměstnán vedením mužstva mně podřízeného, neboť jsem musil dbáti toho, aby při pochodu byl zachováván pořádek. Obdržel jsem rozkaz vyslati do Tehránu posly, kteří se měli postarat, aby bázígery, tanečnice a zpěvačky, byly připraveny uvítat šáha při jeho příjezdu do Sulejmáníje. Zmínil jsem se již dříve, že je to palác na břehu řeky Keredže, přibližně devět parasangů od hlavního města.

Když jsem dostal tento příkaz, rozpomněl jsem se na dávno zapomenutou Zejneb a znovu se ve mně probudily všechny něžné city, které následkem mého činorodého života ležely zatím ladem. Sedm měsíců uplynulo od našeho prvního setkání; a ačkoli jsem během té doby obcoval s lidmi tak barbarskými, že by dovedli v člověku udusit každou dobrou jiskřičku, přece představa o jejím nynějším osudu obsahovala v sobě něco tak děsivého a já jsem se cítil tou měrou původcem toho osudu, že se mi srdce vždy prudce rozbušilo, jak mi ta věc zatanula na mysli. „Však se brzo ukáže," myslil jsem si, „zda mé obavy byly oprávněné. Za několik dní jsme v Sulejmáníji a pak se rozhodne její osud."

V den našeho příjezdu jsem byl v čele průvodu, abych obhlédl, byly-li v paláci vykonány veškeré přípravy; a když jsem se blížil ke stěnám harému, ve kterém tanečnice a pěvkyně již zaujaly svá místa, uslyšel jsem zvuk jejich hlasů a hudebních nástrojů. Co bych byl dal za to, kdybych byl mohl promluvit se Zejneb nebo ji aspoň mohl pozorovat zpovzdálí! Věděl jsem však, že by bylo nemoudré,

kdybych se na ni mnoho vyptával, neboť bych tím mohl vzbudit podezření, nebezpečné pro ni i pro mne, a mohl bych dokonce přivodit naši okamžitou záhubu. Ostatně, i kdybych to býval chtěl učinit, nebylo pro to ani kdy; neboť v zápětí jsem uslyšel pozdravnou salvu ze zembúreckých velbloudů, která ohlašovala, že šáh sesedl s koně.

Když byl vykouřil ve státní dvoraně dýmku a propustil dvořany ze svého průvodu, odebral se do harému.

Při jeho vstupu naplňoval ovzduší zpěv žen, provázený tamburiny, kytarami a malými bubínky. Kráčely v průvodu před ním a já jsem marně napínal sluch, abych rozeznal Zejnebin hlas. Kolísal jsem dále mezi nadějí a strachem, až můj dřívější nadřízený, mírzá Ahmak, králův osobní lékař, obdržel spěšný příkaz, aby okamžitě předstoupil před šáha. V záležitostech vysoce důležitých činíme s rychlostí blesku závěry, které pak necháváme na sebe působit jako předpovědi věštců. Když jsem se doslechl, že hekím byl předvolán, přeběhl mi po zádech mráz a řekl jsem si: „Zejneb je ztracena navždy!“

Za chvíli byl Ahmak propuštěn. Když mě zahlédl u vchodu do harému, vzal mě stranou a pravil: „Hadži, šáh je velmi rozezlen. Jistě se ještě pamatuješ na kurdskou otrokyni, kterou jsem mu daroval při oslavě Nourózu. Neobjevila se mezi tanečnicemi a předstírá, že je nemocna. Šáh ji miluje a chce ji mermomocí vidět. Zavolal si mě, abych mu vysvětlil její chování, jako kdybych já mohl za vrtochy té ďáblice; a hrozí mi, že mi dá oškubat bradu, když ji nezastihne v plném zdraví a v plné kráse, až přijde do ergu (paláce), což se stane při nejbližší příznivé konstelaci hvězd. Do horoucích pekel s tím prokletým okamžikem, kdy se stala mou otrokyní; a ještě proklatější budiž hodina, kdy jsem po prvé pozval šáha do svého domu!“

Domluvil a opustil mě, aby se bez prodlení vydal na cestu do Tehránu, zatím co já jsem se odebral do svého stanu, abych přemítal o hrozném osudu té neblahé dívky. Snažil jsem se vzpružit se nadějí, že je snad opravdu nemocna a že jí bylo nemožno objevit se před králem; a pak jsem se konejšil myšlenkou, že se snad – i když budou mé obavy oprávněny – doktorovo srdce dá obměkčit a že ji bude moci uchránit před královou zlobou, najde-li nějakou vhodnou výmluvu, proč se nedostavila. A konečně, jako kdybych chtěl vzdorovat svým vlastním citům, přeříkával jsem si verše básníka, který jako já ztratil svou milenku:

„Což na světě je jen jeden pár srnčích očí, či jen jeden cypřišovitý bok, či jen jedna tvář jak luny úplněk, abych se soužil pro ztrátu své ukrutnice?“

„Proč bych se sžíral, proč bych se do vlastního těla ťal a vyvzdychával bol pod okny hluché kouzelnice?“

„Ne, miluji, kde láska laciná, neb skrblím svými city!“

Tím způsobem jsem se pokoušel zlehčovat tu věc a jako pravý muslim projevovat pohrdání k ženskému pokolení. Kamkoli jsem se však obracel, kdekoli jsem chodil, stále mi vyvstával před očima a všude mě pronásledoval obraz roztrhané a zohavené mrtvoly Zejnebiny.

Konečně byla zvěstována šťastná hodina pro šáhův příjezd. Vjel do Tehránu vprostřed všeho obyvatelstva, které vyšlo do ulic, aby oslavilo jeho návrat. Mým nejhoroucnějším přáním bylo setkat se s hekímem jakoby náhodou, aby na mne nepadl ani stín podezření, kdyby Zejneb byla uznána vinnou. Ještě téhož večera se mé přání (běda však, jak osudným způsobem) vyplnilo. Právě jsem udílel rozkazy jednomu nesekčímu, když jsem viděl doktora vycházet z šáhových soukromých komnat. V jeho obličeji se zračila starost, jednu ruku měl zastrčenu za pás, druhou opřenu v bok, jeho záda byla sehnuta více než obvykle a zrak upřen k zemi. Postavil jsem se mu do cesty a pozdravil jej pozdravem míru, což ho přimělo k tomu, aby vzhlédl. Když mě poznal, zastavil se se slovy: „Tebe právě hledám; pojď se mnou,“ a odvedl mě do ústraní. „Kolují tady prapodivné pověsti,“ pokračoval; „ta Kurdka nahromadila na mou hlavu všechnu možnou špínu. *Valláh!* Přisámbohu, šáh se dočista minul s rozumem. Povídá, že udělá uvnitř i vně harému všeobecný masakr všeho, co je mužského pohlaví, že prý začne u vezírů a skončí u eunuchů. Přisahá při vlastní hlavě, že počátek udělá se mnou, nevypátrám-li vinníka.“

„Jakého vinníka? Koho? Co?“ divil jsem se. „Co se vlastně stalo?“

„No, přece Zejneb,“ odpověděl, „Zejneb!“

„Ó, už chápu,“ řekl jsem; „jéminářku, to je ta, kterou jste tolik miloval.“

„Já?“ odvětil hekím, jako kdyby se takového podezření bál. „Já? *Astagfirulláh!* Chraň Bůh! Snažně tě prosím, Hadži, takhle nemluv, kdyby takové podezření proniklo k sluchu šáhově, hned by svou hrozbu provedl. Kde jsi kdy slyšel, že jsem miloval Zejneb?“

„Svého času se o tobě povídalo dost a dost,“ řekl jsem, „a každý

byl překvapen, že muž tvého rozhledu, Lokmán svého věku, perský Galen se spouští s tak křehkým a nebezpečným zbožím, jako je kurdská dívka, nepochybný výplod samého ďábla, jejíž šlépěje nemohly, jak bylo valně známo, být jiné než neblahé; dívka, která sama o sobě stačila, aby přivedla do neštěstí celou říši, neřku-li jednu rodinu, jako je tvá."

„Pravdu díš, Hadži," řekl mírzá Ahmak, kývaje při tom hlavou se strany na stranu a hladě si levou rukou bříško. „He! Byl jsem báječný osel, že jsem se dal nachytat jejíma černýma očima. Vlastně to nebyly ani oči, bylo to kouzlo – učiněný ďábel z nich hleděl, a není-li teď v ní, můžeš mi říkat do nejdelší smrti *kurrámsák.* To jen tak mimochodem, ale řekni, co si mám počít?"

„Co já k tomu mám říci?" zněla má odpověď. „Co s ní udělá šáh?"

„Ať si jde do džehennem," odpověděl doktor; „ať odejde do sídel svých otců, já jí přeji šťastnou cestu. Myslím jen na svou vlastní kůži."

Pak se na mne něžně podíval a řekl: „Ach, Hadži, víš jak jsem tě vždycky miloval: přijal jsem tě do svého domu, když jsi neměl střechu nad hlavou – zaopatřil jsem ti dobré postavení a postoupil jsi jen mým přičiněním – přiznej, že na světě je, nebo by aspoň mělo být, něco takového jako vděčnost – máš teď dobrou příležitost, abys ji projevil." Pak se na chvilku odmlčel a pohrávaje si s mým vousem, pravil: „Už jsi uhodl, co chci říci?"

Lhal jsem: „Ne, ještě mi to není jasné."

„Nuže tedy," řekl, „krátce a dobře, přiznej se, že jsi vinník. Pro mne by to mělo za následek velikou ztrátu vážnosti, tobě by to nevadilo; jsi mlád a sneseš, aby o tobě kolovala taková pověst."

„Ztráta vážnosti, vskutku!" zvolal jsem, „co je na tom, když jde v zápětí ztráta života? Jsi šílený, hekíme, nebo si myslíš, že jsem se zbláznil já? Proč bych měl umřít? Proč chceš uvalit mou krev na svou hlavu? Vše, co mohu učinit, budou-li se mne na to vyptávat, je, že řeknu, že tě nepokládám za vinníka, protože se příliš bojíš své ženy; ale nikdy neřeknu, že jsem vinen já."

Když jsme byli uprostřed rozmluvy, přistoupil ke mně jeden ze šáhových kleštěnců a vyřídil mi, že jeho veliteli bylo přikázáno postarat se o to, aby podporučík vrchního popravčího byl o půlnoci s pěti muži v pohotovosti na úpatí vysoké věže při vstupu do harému a aby donesli tábút neboli máry, protože odnesou k věčnému odpočinku nějakou mrtvolu.

Vše, co jsem dovedl říci v odpověď, bylo „*be-češm* (při mých očích)“; a bylo mým štěstím, že mě eunuch ihned opustil, že už také mírzá Ahmak odešel a že se smrákalo, neboť jinak by mě byl musil prozradit strach a úzkost, která mě zachvátila, když jsem uslyšel tento vzkaz. Studený pot mi vyvstal po celém těle, oči se mi zakalily, kolena se pode mnou podlamovala a snad by se o mne byly pokoušely mdloby, kdyby proti tomu nebyla působila obava, abych nebyl spatřen v samém středu paláce v takovém stavu.

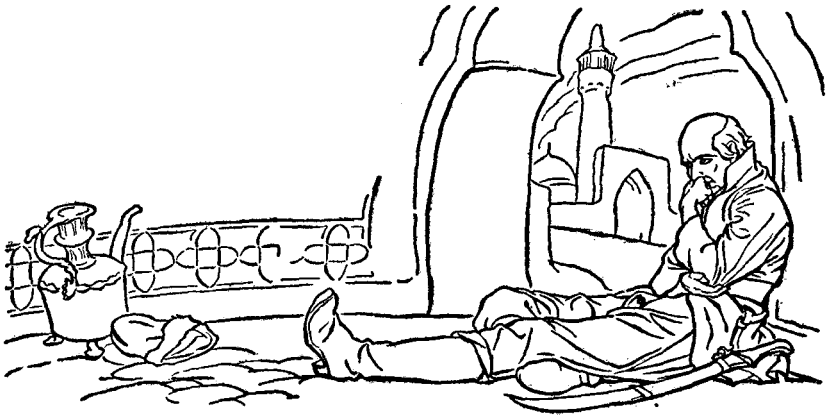
„Což nestačí,“ říkal jsem si, „že jsem příčinou její smrti? Musím být také ještě jejím katem? Musím být hrobníkem vlastního dítěte? Musí mě osud pronásledovat tak, že právě já uložím její vychladlé údy do hrobu a že pošlu zpět do matky země krev ze své krve? Proč sis mě vyvolil k tomuto činu, ó osude, krutý osude? Nemohu uniknout s toho jeviště děsů? Nemohu si raději proklát srdce? Ach ne, bezpochyby je můj úděl předurčen, neodvratně zpečetěn! Nadarmo zápolím – musím provésti úkol, který mi byl uložen! Ó světe, světe, co jsi, a oč lépe bychom tě znali, kdyby každý člověk pozvedl závoj, který zahaluje jeho vlastní činy; kdyby se jevil takovým, jakým skutečně je!“

S těmito pocity v hrudi a sklíčen, jako by sopka Demávend a všechna její láva tížily mé srdce, zarputile jsem se pustil do své práce, shledávaje těch několik mužů, kteří měli být mými druhy při krvavé tragedii; byli nevšímaví a nijak nebyli dotčeni událostí ne právě řídkou; bylo jim lhostejno, budou-li jen nosiči zavražděného těla, či sami nástrojem vraždy.

Noc byla temná a dusivá, jako stvořená pro strašný výjev, který se měl odehráti. Slunce zapadlo, ověnčeno krvavě rudými mraky – řídký to zjev v těchto krajích; a jak postoupila noc, valila se mračna s neustálým hřímáním přes vrcholky blízkého pohoří elburzského. Čas od času vysvitl měsíc náhle z hustých mlžin, ale stejně rychle jimi byl znovu zakryt a navrátila se tma a vznešenost noci. Seděl jsem sám ve strážnici paláce, až jsem uslyšel se strážních věží volání hlídek oznamujících půlnoc a s mešit hlasy muezzinů, jejichž popěvky zaháněl vítr v divokých notách k mému sluchu; chladivý van smrti mě prostoupil a hlásal mi, že nastala hodina vraždy. Vyskočil jsem – již jsem nesnesl zvuk hlasů, zvěstujících smrt bezbranné ženy – v zoufalém spěchu jsem pádil vpřed, a když jsem došel k určenému místu, už mě tam očekávalo mých pět druhů. Seděli netečně na rakvi, která měla nésti mou Zejneb do jejího věčného bydliště. Jediné

slůvko, které jsem ze sebe dovedl s napětím všech sil vypravit, bylo „*šud?* vykonáno?“; a oni odpověděli „*nešud*, ještě ne.“ Pak nastalo příšerné ticho. Doufal jsem, že už bude po všem a že budu ušetřen všech hrůz kromě dovedení smutného průvodu k pohřebišti; avšak nebylo tomu tak, čin ještě musil být vykonán a pro mne nebylo couvnutí.

Na konci komnat, vyhrazených v paláci šáhovým ženám, stojí

štíhlá osmihranná věž o výšce nějakých třiceti gezů, dobře viditelná se všech konců města; nahoře je místnost, v níž šáh často odpočívá a loká čerstvý vzduch. Věž stojí na hrbolatém pozemku a u samé její paty je hlavní vchod do harému. Docela nahoře je terasa (běda, místo, na něž nikdy nezapomenu!) a k ní teď byla upjata naše pozornost. Sotvaže jsme dorazili k věži a podívali se vzhůru, již jsme nahoře spatřili tři postavy, dvě mužské a jednu ženskou, jejichž obrysy byly osvětleny ojedinělými paprsky měsíce, které je zalévaly svým děsivým, nejistým světlem. Zdálo se, že muži vlekou svou oběť se značným násilím, a že ona klečí na kolenou a se vztaženýma rukama v mukách nejhlubšího zoufalství prosí o milost. Když ji dovlekli k okraji věže, zaléhaly k nám její skřeky, tak divoké, tak pozměněné nárazy větru skučícího kolem věže, že mi připadaly jako šílený smích.

Zachovávali jsme všichni hluboké bezhlesé ticho. I mých pět hrubiánů bylo snad dojato – sám jsem byl zkamenělý jako kus neživé hmoty, a zeptáte-li se mne na mé tehdejší pocity, nevím, co bych

odpověděl – vyprchal ze mne veškerý život, a přece jsem věděl, co se kolem mne děje. A na konec bylo slyšet jediný hlasitý, pronikavý výkřik nejstrašnějšího žalu, který se ztratil v děsivém tichu. Těžký pád, který v zápětí zaduněl, zvěstoval, že je po všem. Zvedl jsem se, maje zmatek v hlavě, a zpola v zaslepení, zpola vědomě jsem se hnal k místu, kde se zmítala má Zejneb – zmrzačené, zohavené tělo. Ještě dýchala, ale už se jí zmocňovaly smrtelné křeče a její rty se pohybovaly, jakoby chtěla promluvit, ač se jí z úst řinula krev. Neporozuměl jsem jediné slabice, přestože zvuky, které vyrážela, se podobaly slovům. Domníval jsem se, že šeptá „mé dítě, mé dítě“, ale snad to byl jen přelud mého mozku. Nakláněl jsem se nad ní v nejhlubším zoufalství, a pozbyv rozvahy a smyslu pro sebezáchovu, tak jsem se poddal svým citům, že by mě nic nebylo mohlo uchránit před záhubou, kdyby mužové okolo mne byli měli nejmenší potuchy o pravém stavu věcí. Zašel jsem ve svém šílenství dokonce tak daleko, že jsem omočil svůj kapesník v její krvi, šeptaje si: „To aspoň mě nikdy neopustí!“ Přišel jsem však k sobě, když jsem uslyšel ječivý a ďábelský hlas jednoho z vrahů, který volal s věže: „Je mrtva?“ „Jéje, jako kámen,“ odpověděl jeden z mých hrubiánů. „Tak ji odneste,“ řekl hlas. „Do pekla s tebou,“ vece tlumeným hlasem jiný můj pochop. Potom vyzvedli moji pomocníci mrtvé tělo na tábút, vzali jej na ramena a tak kráčeli k pohřebišti za městem, kde už byl připraven čerstvě vykopaný hrob. Šel jsem mechanickým krokem za nimi, pohřížen v truchlivé myšlenky; když jsme došli na pohřebiště, posadil jsem se na jeden z náhrobních kamenů a skoro jsem ani nevěděl, co se kolem mne děje. Díval jsem se na úkony nesekčíů jakýmsi neumíněně vyjeveným pohledem; viděl jsem, jak ukládají tělo do země; jak na ně nahazují hlínu; jak umisťují jeden kámen u nohou, druhý u hlavy. Když dokončili svou práci, přistoupili ke mně a řekli, že „vše je vykonáno“. Na to jsem odpověděl: „Jděte domů, přijdu za vámi.“ Opustili mě sedícího na kameni a vrátili se do města.

Noc byla stále temná a vzdálené hřmění rachotilo horami. Žádný jiný zvuk nezazněl, nežli tu a tam dětinské skřeky šakalů, kteří se buď v hordách nebo po dvou, po třech potulovali kolem sídliště mrtvých.

Čím déle jsem pobýval v blízkosti hrobu, tím méně se mi chtělo domů, zpět k strašlivému katovskému povolání. Štítil jsem se svého zaměstnání a toužil jsem být odvrácen od světa, od obcování s lidmi,

kteří v něm zaujímali vysoká místa. Jediné, co se mi dovedlo v té chvíli zalíbit, byl život pravého dervíše, který by trávil zbytek svých dnů v pokání a odříkání. Kromě toho mě posedl strach, že jsem snad slovy i činy dal najevo, jak dalece jsem byl zapleten do osudů zesnulé, což ještě zvýšilo mou nechuť k návratu.

Zatím už se počínalo rozednívat. Jsa popouzen jednak vědomím svého nebezpečného postavení, jednak touhou opustit místo, jež se mi zprotivilo, rozhodl jsem se vydati se pěšky do Kináregirdu, první to zastávky na cestě do Ispahánu, a připojit se pak k první karavaně, jež pojede do toho města.

„Budu hledat útěchu v ústraní, v lůně své rodiny," řekl jsem si. „Podívám se, co se stalo z mých rodičů – snad dospěji pod otcovskou střechu ještě včas, aby mi otec před smrtí požehnal, snad mu svou přítomností poskytnu útěchu v stařeckém věku, snad se bude radovat, že se mu navrátil dávno ztracený syn. – Jak jen budu moci plnit své povinnosti, když mě tíží toto neštěstí? – Dosti dlouho jsem žil v hříchu a je na čase, abych učinil *toube*, abych se odřekl bludných cest."

Zkrátka, ten děsný příběh zapůsobil na mne tak mocně, že bych se byl mohl ucházet o místo v čele našich nejsvětějších dervíšů, kdybych byl vytrval po celý život ve svém tehdejším smýšlení.

KAPITOLA XLIV.: HADŽI BABA SE SETKÁ SE STARÝM PŘÍTELEM, KTERÝ HO POVZBUDÍ, DOBŘE MU PORADÍ A UCHRÁNÍ HO PŘED NEBEZPEČENSTVÍM

Vyndal jsem ze záňadří šátek, stále ještě smočený krví neblahé Zejneb, a dumal jsem nad ním v trpkém bolu; pak jsem jej rozprostřel na hrob a udělal jsem něco, čemu jsem již dávno byl odvykl – pomodlil jsem se. Modlitba mě osvěžila a posílila mé odhodlání opustit Tehrán; odtrhl jsem se od hrobu a zmužile jsem vykročil směrem k Ispahánu.

Došel jsem do Kináregirdu, aniž jsem spatřil stopu karavany, a protože jsem měl ještě dost sil, abych pokračoval v cestě, vyhlédl jsem si za cíl karavanseraj „U sultánovy zásobárny", v němž jsem zamýšlel přenocovat.

Budova již byla v dohledu, když jsem spatřil nedaleko v poušti

muže, který zaujímal všelijaká roztodivná postavení, sám sobě šaškoval a zřejmě oslovoval něco, co leželo na zemi. Přiblížil jsem se k němu a shledal jsem, že rozmlouvá vervně se svým kloboukem, který byl pohozen několik metrů před ním. Když jsem přistoupil ještě blíže, zpozoroval jsem tvář, jež mi byla jaksi povědomá.

„Kdo to může být?“ ptal jsem se sama sebe; „musí to být jeden z mých starých přátel, dervíšů mešhedských.“

Vskutku, byl to kissegój, povídkář, který se právě o samotě cvičil ve vyprávění nového příběhu, přiděluje při tom svému klobouku úlohu obecenstva.

„Aj, Hadži,“ řekl, „mír budiž s tebou! Kdepak jsi po celou tu dobu byl? Tvé místo zůstalo dlouho prázdné. Oči mé jsou osvěženy pohledem na tebe.“ Tím způsobem přemílal několikrát po sobě stejné fráze, než se konečně dostala řeč na rozumnější věci.

Vypravoval mi, jaká prožil dobrodružství od doby našeho posledního setkání; byly to podrobnosti o dlouhých a svízelných cestách a o různých duchaplných způsobech, kterými si vydělával na živobytí. Vracel se teď pěšky z Cařihradu a pomýšlel na to, vydat se stejným způsobem do Delhi; dříve však chtěl ztrávit léto v Ispahánu, kamž měl právě namířeno.

Ačkoli jsem pro svou trudnomyslnost měl pramálo chuti k rozhovoru, přece jsem byl proti své vůli trochu nakažen překypující životností svého druha, a také jsem mu vylíčil své osudy ode dne, kdy jsem opustil Mešhed s dervíšem Seferem, jakmile jsem se zotavil z bastonády na chodidla svých nohou.

Když jsem pokračoval ve svém vyprávění o tom, kterak jsem krok za krokem stoupal v úřadu a ve vážnosti, byl jsem pobaven pozorováním, že se mnou zachází s úctou stále větší. Když jsem posléze dospěl až k svému povýšení na podporučíka vrchního popravčího, vskutku jsem měl dojem, že by se mi nejraději vrhl před nohy, neboť zkušenost ho naučila jednat s tak přehnanou zdvořilostí při styku se vznešenými pány tohoto cechu. Ale když uslyšel pokračování – jak jsem k vůli ženě opustil své vysoké postavení a všechny vyhlídky na postup – všiml jsem si, jak hluboce jsem klesal v jeho mínění. Zvolal, že nejsem hoden chalátu (čestného roucha), který mi štěstěna vybrala, přistřihla a oblékla. „Tedy proto, že šáh uzná za dobré zničit nevěrnou otrokyni,“ pravil, „na jejíž vině máš nanejvýše poloviční podíl, ty se domníváš, že je třeba opustit výborné životní postavení, kterého jsi s námahou dosáhl, a opět začít

dřít bídu v postavení ještě nižším a nejistějším, než je mé? Což," pokračoval po krátké přestávce, „cesty, po kterých se lidé berou při hledání svého štěstí, jsou rozličné a nevypočitatelné: někteří se drží hlavní cesty, jiní chodí po zkratkách a opět jiní si razí nové stezky; někteří se dávají vést, aniž se táží po cestě: kromě tebe jsem však ještě nikoho nepotkal, kdo měl všechny cesty a pěšiny otevřeny dokořán a dobrovolně s nich sešel, dávaje při tom v sázku, že je již nikdy nenajde." A pak skončil výňatkem z úvahy básníka Firdúsího, který se vztahuje na nejistotu vojenského života a měl mě usmířit s proměnami života mého: „*Gáhe pušt ber zín, gáhe zín ber pušt* (někdy sedlo nese váhu zad, někdy záda nesou váhu sedla)".

Zatím co jsme tak rozmlouvali, objevila se na ispahánské silnici karavana, která zamířila přímo do karavanseraje a ubytovala se tam přes noc.

„Pojď," řekl dervíš, veselý a zábavný chlapík, „pojď, zahoď teď své starosti; uděláme si příjemný večer, třebaže jsme uprostřed této trudné a vyprahlé pouště. Shromáždíme cestující, kupce a mezkáře z karavany, a až se dobře najíme a pěkně si zakouříme, povím vám příběh, který se nedávno odehrál v Istambulu, a o němž se zvěst jistě ještě nedostala do Persie."

Velmi ochotně jsem přistoupil na tento návrh, neboť jsem byl šťasten, že se mi vykouří z hlavy ponuré myšlenky; loudavým krokem jsme se odebírali ke stavení. Zastihli jsme tam lidi z různých končin Persie, kteří skládali své zboží se soumarů, uváděli do pořádku své movitosti a usazovali se pak v různých otevřených místnostech obklopujících nádvoří karavanseraje. Dervíš a povídkář v jedné osobě byl jim velmi vítán po únavné a nudné cestě Solnou pouští; když jsme se vydatně najedli, shromáždil je kissegój na čtvercové plošině uprostřed nádvoří a vyzval je, aby si sesedli do kruhu, v jehož středu sám zaujal místo. Pak vypravoval slíbenou povídku.

Pokoušel jsem se věnovat jeho vyprávění pozornost, ale mé myšlenky odbíhaly neustále k výjevům, jejichž svědkem jsem před krátkým časem byl, a nebylo mi možno podržet v paměti jeho slova. Všiml jsem si však, že vzbuzoval u svých posluchačů neobyčejný zájem; byl jsem totiž opět a opět vytrhován z nejhlubšího snění smíchem a potleskem, vyvolávaným dervíšovou povídkou. Umínil jsem si, že ho při vhodné příležitosti poprosím, aby mi ji vypravoval ještě jednou, a pro tu chvíli jsem se zcela dával unášet svými city.

Velmi jsem záviděl svým druhům jejich zdánlivou bezstarostnost, která působila, že klenuté místnosti budovy se co chvíli ozývaly veselými výkřiky. Toužebně jsem očekával okamžik, kdy zase budu stejný jako oni, kdy budu moci užívat požehnání svého pozemského bytí bez starostí; ale zármutek musí mít stejně jako každá jiná vášeň svůj normální průběh, a jako se pramen vyvěrající prudce ze skály mění postupně v klidně tekoucí potůček, tak i jemu musíme dát vyznít, až se promění v neprudký cit a posléze se ztratí v životním víru.

Den již zkomíral, když dervíš dokončil svou povídku. Modrá nebeská klenba byla poseta jasně blikotajícími hvězdami, které jako by nabyly čerstvého lesku po bouřích minulé noci; a měsíc se chystal přidati k tomu svou matnou zář, když se ve vratech karavanseraje objevil jezdec v plné výzbroji.

Hlavní osobnosti karavany ještě zaujímaly svá místa na plošině, klidně si pokuřujíce z dýmek a rozmlouvajíce o hodnotě povídky, kterou byly právě vyslechly; sluhové se roztrousili, aby přichystali svým pánům lůžka, a mezkáři se uchýlili ke svým mezkům a zavazadlům, aby se stulili mezi ně a ztrávili tak noc; já, který jsem byl zbaven všeho majetku, pojal jsem úmysl vyspat se na holé zemi s kamenem pod hlavou. Když jsem se však podíval na jezdce, vystupujícího z temného průjezdu na světlo, rozhodl jsem se jinak.

Poznal jsem v něm jednoho z nesekčíů, kteří pod mým velením byli přítomni smrti ubohé Zejneb. Hbitě jsem uhádl, co je asi účelem jeho cesty, neboť jsem slyšel, jak se ptá, zda karavana jede do Tehránu nebo odtamtud a zdali neviděli člověka, v němž jsem podle popisu poznal sebe samého.

Můj přítel dervíš se ihned dovtípil, jak se věci mají. Jsa výborně znalý úskoků a lstí, jal se bez okolků odpovídat za celou společnost.

Řekl, že všichni jedou do hlavního města, jen on a jeho přítel, oba dervíši, právě se navrátivší z Cařihradu, nepojedou s sebou; že však potkal muže, na něhož se hodí popis, muže, kterého zřejmě tížily starosti a sžíral bol a který bloudil jakoby bez cíle vyprahlou pouští. Přidal mnoho jiných podrobností, které do té míry odpovídaly mému vzezření a mému osudu, že jezdec nemohl ani na okamžik zapochybovat o totožnosti popisované osoby a v plném trysku odjel směrem, který mu dervíš udal. Čtenář si ovšem domyslí, že ho můj přítel úmyslně mátl.

Chvíli po jeho odjezdu mě dervíš odvedl stranou a řekl: „Chceš-li

tomu člověku uniknout, musíš okamžitě zmizet; až totiž shledá, že jeho pátrání je bezvýsledné, a bude unaven cestou pouští, jistě se sem vrátí, a pak už tě nemůže nic zachránit před odhalením."

„Učiním cokoli, aby mě nevypátral," řekl jsem; „je přece jasné, že byl vyslán, aby mě zatkl. Nemohu se nadít milosti od takového hrubce, obzvláště proto, že nemám peněz, kterými bych ho podplatil. Vždyť vím, kolik peněz je k tomu zapotřebí. Kam mohu utéci?"

Dervíš chvilku přemýšlel a pak řekl: „Musíš uprchnout do Komu. Můžeš tam být před svítáním; jakmile dorazíš, hleď se dostat bez meškání do svatyně, ve které je Fátimin hrob. Teprve tam budeš v bezpečí i před šáhovou mocí. Když tě polapí mimo obvod útočiště, bude zle. Zajmou tě, a potom nechť tě Alláh vezme do své svaté ochrany!"

„Ale co tam budu dělat, jak tam budu žít?"

„To nech mně na starost," řekl dervíš; „brzy tě dohoním, a protože znám místo i četné jeho obyvatele, nebude se ti, *inšalláh,* dá-li Bůh, dařit tak špatně, jak se snad obáváš. Sám jsem byl jednou nucen učinit totéž, protože jsem pomáhal opatřit jed jedné z šáhových žen, která ho použila k odstranění své sokyně. Byl na mne vydán zatykač a mně se podařilo dostat se do *best* (útočiště) v Šáh Abdul-Azím přesně o pět minut dříve než popravčímu, který mě měl zajmout. Nikdy se mi nedařilo lépe. Nic jsem nedělal, byl jsem vydržován milosrdenstvím těch, kteří se přišli pomodlit k svaté hrobce; a ženy, které často přijížděly zdaleka, aby se pomodlily a pobavily, vždy mě nějakým způsobem dovedly utěšit v mém zajetí. Jediné zlo, kterého se musíš obávat, je rozkaz šáhův, že ti pod trestem smrti nesmí nikdo dát pokrm: v tom případě budeš donucen hladem, aby ses vzdal, a pak tě ochraňujž Prorok! Tvůj případ však není dosti závažný, aby bylo třeba se toho obávat. Šáhovi nemůže tolik záležet na jedné otrokyni, má-li sta jiných, které mohou nastoupit na její místo. A konec konců, člověk neumírá tak snadno, jak si to my Peršané představujeme. Vzpomeň si, co praví šejch: Mraky a vichřice, měsíc, slunce, obloha (a mohl dodat dervíšové), všichni se přičiňují, abys ty, ó člověče, obdržel chléb svůj vezdejší; protož jej nejídej v pohrdání!"

„Nejsem muž," řekl jsem, „jenž zapomene na tvou laskavost. Snad se zase jednou obrátí můj osud k lepšímu, a pak vložím svůj vous do tvých rukou. Znáš Hadžiho Babu z dřívějška a víš, že není z těch, „kteří nosí své ctnosti na dlani a skrývají neřesti pod paží". Čím jsem

byl v Mešhedu, tím jsem dosud: prodavač padělaného kuřiva a zastupující poručík vrchního popravčího jsou jedna osoba."

„Nuž, jdi tedy," řekl dervíš, když mě objímal, „a Bůh budiž s tebou. Dávej pozor na góly a džinny, až budeš přecházet Solnou pouští; a znovu opakuji, nechť tě provází Alláh, mír a bezpečí!"

Za svítání jsem mohl rozeznati ve značné dálce pozlacenou kopuli hrobky; a tento maják mého bezpečí mě naplňoval při osamělém pochodu nevlídnou pouští novou chutí k životu. Právě jsem dospěl k prvním domům města Komu, když jsem zpozoroval v neveliké vzdálenosti za sebou jezdce, který se činil ze všech sil, aby mě dohonil; nedíval jsem se proto ani vlevo ani vpravo, dokud těžký řetěz, visící před hlavní branou útočiště, nebyl natažen mezi mnou a mým pronásledovatelem. Pak jsem zvolal: *„Elhamdulilláh!* Chvála Alláhovi! Ó Mohamede! Ó Alí!" a políbiv práh hrobky, pomodlil sem se tak vroucně jako člověk, který unikl bouři a přistál v bezpečném přístavu.

Ani jsem ještě neměl čas se poohlédnout, když už se ke mně nesekčí blížil. Oslovil mě chladně pozdravem míru a řekl, že má královský příkaz, přivésti mě před tvář šáhovu, kdekoli mě zastihne.

Odvětil jsem mu, že přes veškerou úctu k jeho listině mám v úmyslu využít uznané výsady všech pravověrných lidí a hledat útočiště u hrobu světice, a že on samozřejmě tuto výsadu nemůže porušit tím, že mě odvede násilím. „Kromě toho je to oblíbená světice Krále králů a on uctívá její svatyni víc než kteroukoli jinou," dodal jsem.

„Co si tedy mám počít, Hadži?" řekl. „Víš, tohle v rozkazu nestojí. Vrátím-li se bez tebe, není vyloučeno, že šáh uřízne uši mně místo tobě."

„*Inšalláh!* požehnej Bůh," řekl jsem.

„Požehnej Bůh, říkáš?" pravil vztekle; „přišel jsem proto tak dlouhou cestu, aby mi lidé nadávali oslů? Ať nejsem muž, když tě nedonutím k návratu." Načež jsme se dostali do takové hádky, že několik kněží náležejících k řeholi vyšlo ze svých kobek, aby se pozeptali, co způsobilo ten povyk.

„Zde je člověk," řekl jsem, „který se opovažuje porušit svátost útočiště. Uchýlil jsem se sem a on povídá, že mě donutí k odchodu! Vy, mužové boží," oslovil jsem molly, „promluvte a řekněte, zda toho dopustíte?"

Všichni byli při mně. „Je to neslýchané v Persii," řekli.

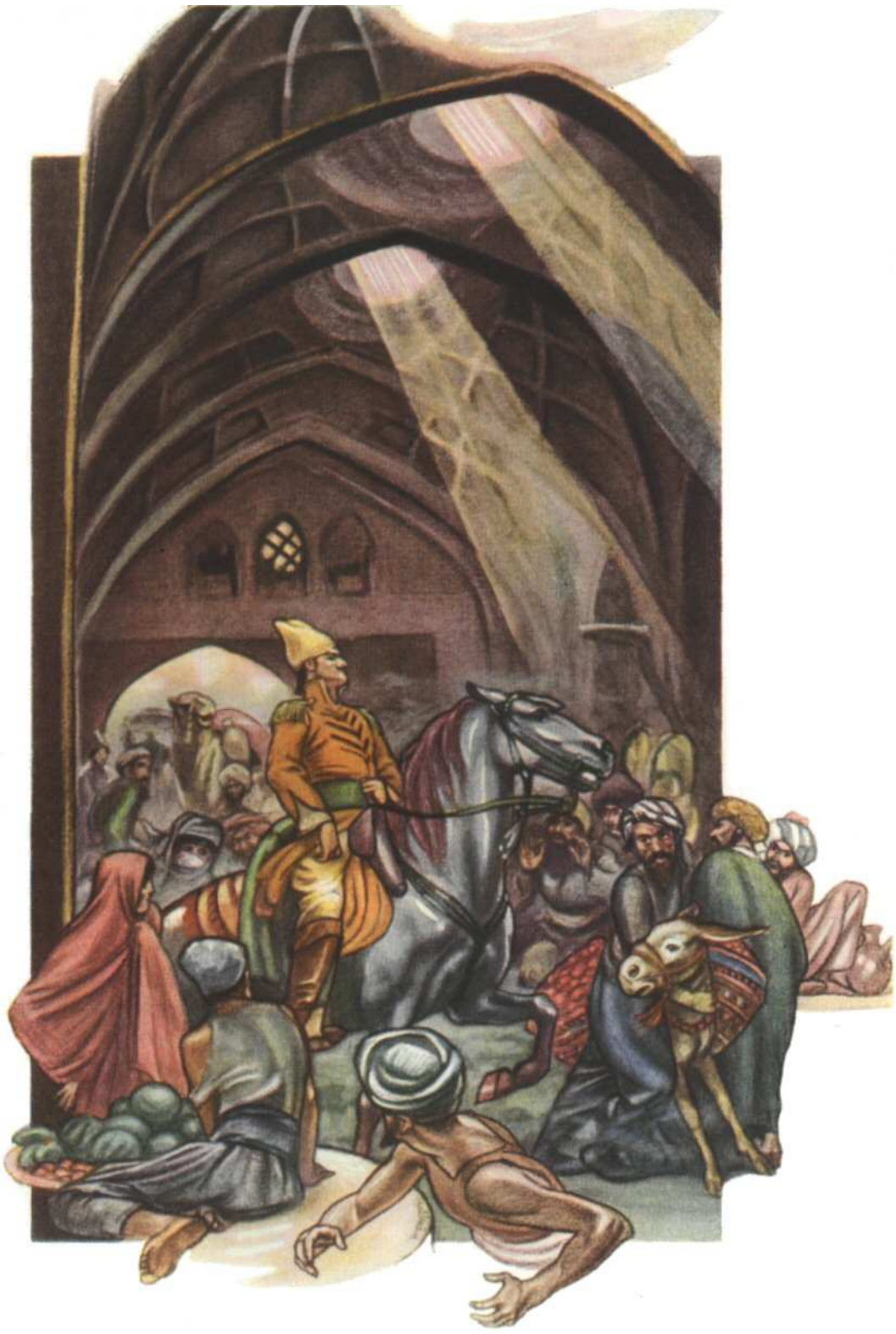
„Opovážíš-li se odvléci někoho z útočiště, svoláš na svou hlavu nejen pomstu světice, nýbrž sesype se na tebe také celý soubor ulemů; ani Král králů ani král ďáblů tě pak nezachrání před jejich zlobou.“

Nesekčí ještě stále nevěděl, co má činit, a tu nakonec zmírnil hlas a zkoušel udělat z nouze ctnost: začal se se mnou domlouvat, kolik mu dám, odejde-li a nebude-li mě již dále obtěžovat. Nepopíral jsem, že má nárok na to, abych mu zaplatil za jeho námahu, protože bych byl jednal přesně týmž způsobem, kdybych byl býval na jeho místě; připomněl jsem mu však, že nejsem s to, abych ho odměnil; znal právě tak dobře jako já okolnosti mého útěku a nebylo mu neznámo, že jsem si z Tehránu nic neodnesl.

Navrhl mi, že bych mu mohl dáti vše, co jsem tam zanechal; mne však ani nenapadlo, abych na to přistoupil, a doporučil jsem mu, aby šel zase tam, odkud přišel, a nechal postižené s jejich bídou.

Později jsem přišel na to, že ve skutečnosti se ten padouch už dávno zmocnil celého mého majetku, který se skládal z šatů, truhel, peřin, koňských postrojů, dýmek i jiných věcí, a že právě on mě udal šáhovi. Zpozoroval totiž, jaký na mne měla účinek násilná smrt neblahé Kurdky, a ihned ukul plán pro mou záhubu, aby se dostal na mé místo.

Když shledal, že nemůže využít pravomoci, jež mu byla udělena, a že jeho listina je pouhý cár papíru, dokud zůstanu ve svém útočišti, uznal, že bude nejlépe, navrátí-li se do Tehránu; dříve však odevzdal svou plnou moc správci města a přísně mu nakázal, aby bděl nad mými pohyby a aby mě zatkl a poslal jako vězně do sídelního města, jakmile se vzdálím z útočiště.

KAPITOLA XLV.: HADŽI BABA SE UCHÝLÍ DO KLÁŠTERA, KDE SE JEHO SMUTNÉ MYŠLENKY ROZPTÝLÍ ROZMARNOU POVÍDKOU

Ještě mi zněla v uších hádka s nesekčím, když jsem zaslechl hlas svého přítele dervíše, který oznamoval svůj příjezd do posvátného města, vzývaje všemožným způsobem Všemohoucího a jeho vlastnosti, jak to dobří věřící činívají. Opravdu jsem se zaradoval, když za malý okamžik přispěchal ke mně a vyslovil své zadostučinění nad tím, že jsem dosáhl bezpečného útulku dříve, než mě mohl můj pronásledovatel dohonit.

Nabídl mi, že mi po nějaký čas bude dělat společníka. Ubytovali jsme se v kobce na čtvercovém nádvoří, které je částí budov, v jejichž středu je umístěna hrobka. Na štěstí se mi podařilo vzíti s sebou své hotové peníze: dvacet túmánů ve zlatě a kromě toho nějaké stříbro; něco z toho jsme vydali za předměty nezbytně potřebné, jako za rohožku k pokrytí holé podlahy našeho pokoje a za džbán na vodu.

Než jsme se však dostali dál s přípravami pro naši domácnost, promluvil ke mně dervíš tímto způsobem: „Než budeme pokračovat, musíš se mi svěřit s jednou věcí. Modlíš se vůbec někdy? Dodržuješ posty? Konáš pravidelně předepsané umývání? Nebo žiješ ještě stále

způsobem, který se tak dobře hodí pro věčné zatracení, jak jsme tomu byli zvyklí v Mešhedu?“

„Proč mi tohle povídáš?“ odsekl jsem mu netrpělivě. „Co ti může záležet na tom, modlím-li se či ne?“

„Mně osobně na tom nezáleží,“ odpověděl dervíš, „ale pro tebe to znamená velmi mnoho. Kom je místo, kde nikdo ani hubou neklapne, nechce-li mluvit o náboženských záležitostech nebo určit, kdo je hoden spásy a kdo zatracení. Každý člověk, kterého zde potkáš, je buď potomek Prorokův nebo muž zákona. Všichni natahují obličeje a tváří se zkroušeně a mučednicky. Na toho, kdo má náhodou růžové líce a usměvavé oko, dívají se jako na člověka předurčeného, aby se věčně smažil v pekelném ohni. Jakmile se dostanu do blízkosti tohoto místa, proměňuji proto své přívětivé rysy v mračné a své mračné rysy v ponuré a zádumčivé, podle toho, jak toho poměry právě vyžadují. Má kolena, která se skoro nikdy nedotknou modlícího koberce, vykonávají teď tuto povinnost pětkrát za den; a já, který jinde neberu na potaz jinou kiblu než kiblu svého vlastního potěšení a svých vlastních zálib, znám teď směr pravé kibly tak dobře jako cestu do svých úst.“

„To je všechno hezké a dobré,“ řekl jsem mu, „ale jaký z toho plyne užitek? Pravda, jsem muslim, ale tak daleko nezajdu – to mi ani nenapadne.“

„Užitek?“ odpověděl dervíš. „Užitek je tento: že tě to uchrání, abys nebyl vyhladověn nebo ukamenován. Tihle kněží neznají střední cestu – buď jsi opravdový věřící nebo jím nejsi. Kdyby měli nejmenší podezření, že pochybuješ o některém článku víry – že se nedíváš na korán jako na živoucí zázrak a nečteš jej s patřičnou úctou, ať mu rozumíš či ne – brzy by ti ukázali, jakou mají moc. A kdyby tě podezřívali, že jsi súfí (volnomyšlenkář), při smrti tvého otce a tvé matky, roztrhali by tě na kousky a byli by spokojeni, že postoupili zase o kus dál na cestě do ráje. Snad ani nevíš, příteli Hadži, že zde je sídlo slavného mírzy Abdul-Kásima, vedoucího perského mudžtehida (bohoslovce), muže, který, kdyby si dal jen trochu práce, přesvědčil by lidi o jakékoli nauce, kterou by ho napadlo vyhlásit. Jeho vliv je nesmírný a mnozí se domnívají, že by mohl otřásti i postavením šáhovým a že by mohl přimět jeho poddané k tomu, aby považovali všechny jeho výnosy za bezcenné, za pouhé cáry papíru. Ve skutečnosti však je to dobrý muž; a kdyby nekamenoval volnomyšlenkáře a nejednal s námi toulavými dervíši

jako s blátem pod svýma nohama, nemohl bych mu vytknout žádnou vadu."

Když jsem ho vyslechl, musil jsem uznat, že přes svou lítost nad nedostatečnou zběhlostí ve vykonávání náboženských povinností, přece vidím při svém svízelném postavení nutnost osvojiti si potřebný cvik, aby si mne vysoko postavené osobnosti, pod jejichž přímým dozorem jsem byl, náležitě vážily; a napříště jsem odříkával své modlitby a konal omývání tak pečlivě, jako by na pravidelném dodržování těchto obřadů záviselo mé bytí a nebytí. To, nač jsem dříve pohlížel jako na obtížnou ceremonii, stávalo se mi dokonce příjemnou zábavou a pomáhalo mi zmírňovat nudu trudného života. Nikdy jsem neopominul povstat hned při první výzvě, omývat se u cisterny – veda si při tom jako nejpřísnější šíita – a pak se pomodlit na nejviditelnějším místě, které jsem mohl nalézti. Zvuky mého *Alláh akbar* bylo slyšet z každého koutu svatostánku a doufal jsem, že neunikají sluchu jediného jeho obyvatele. Žádná tvář neměla umučenější výraz nežli má: ani dervíš, který byl z nejlepších herců, se nemohl měřit s mým sklopeným zrakem, pokryteckými vzdechy a strojenou mlčelivostí obvyklou u mrzoutských, nabubřelých a pobožnůstkářských právníků.

Rozhlásilo se, že jsem se uchýlil do svatostánku jako uprchlík; a záhy jsem poznal výhody, které mi dervíš sliboval, přizpůsobím-li se ovzduší místa a budu-li se tvářit jako přísný muslim. Rozšířil pověst o neštěstí, které mě potkalo – samozřejmě tak, že pro mne vyzněla výhodně, neboť mě líčil jako člověka, trpícího za hříchy jiného; tvrdil, že by za ně měl vlastně trpět doktor.

Seznámil jsem se s hlavními hodnostáři města, kteří si byli zajedno, že nikdy nepoznali dokonalejší vzor pravého věřícího nežli mne; a kdybych nebyl býval nucen zůstávat uvnitř svatostánku, byli by mě pravděpodobně učinili píš-i-nemázem (vedoucím modliteb) při pobožnostech v mešitě. Poznal jsem, že hluboké mlčení, které jsem zachovával, je nejlepším prostředkem, aby lidé smýšleli vysoce o mé moudrosti; také jsem se poučil, že si pomocí svého růžence – který jsem neustále přepočítával – pomocí mumlavého pohybu rtů, příležitostných vzdechů a zbožných výkřiků otvírám cestu k veliké vážnosti.

Můj dervíš a já jsme žili skoro bez výdajů, tak hojně jsme byli zásobováni jídlem. Obzvláště ženy neopomíjely žádné příležitosti, aby mi nepřinášely dary v podobě ovoce, medu, chleba a jiných

potřeb, za něž jsem se jim odvděčoval laskavými díky a tu a tam talismanem, psaným vlastní rukou.

Ačkoli náš život byl pohodlný, přece byl tak nudný a jednotvárný, že se jeho vlivem kazila nálada dokonce také mému druhovi. Abychom zaplnili některé z dlouhých hodin nečinnosti, které na nás těžce doléhaly, přiměl jsem ho, aby mi vypravoval všechny své povídky, jednu po druhé, obzvláště však tu, kterou přednesl s takovým úspěchem v karavanseraji „U sultánovy zásobárny". Shledali jsme, že je to velmi příjemný způsob zakončení dne.

> *Zdá se mi, ó čtenáři, že snad máš také účast na nudě, která mě zchvátila; a myslím, že se patří, abych se pokusil rozptýliti ji stejným způsobem, kterým dervíš rozptýlil prázdnotu mou. Budu proto opakovat povídku, kterou mi vypravoval; a ať tě bude zajímat nebo ne, přece snad se rád dovíš, jakým způsobem byla mysl ubohého vězně ve svatostánku komském odvrácena od svých trampot.*

PŘÍBĚH O PEČENÉ HLAVĚ

Turecký chúnchár (to jest krvežíznivec, tak jest turecký sultán nazýván v Persii) je náruživý muslim a přísný zastánce pravé víry. Při svém nastolení prohlásil, že je jeho úmyslem odstraniti rozličné ďaurské obyčeje, které se za panování jeho předchůdce zahnízdily ve správě státu. Považoval za svou povinnost aspoň se pokusit o obnovení původní prostoty a ryze tureckého způsobu vlády. Z toho důvodu zavedl znovu zvyk, který již téměř upadl v zapomenutí – zvyk, chodit po městě v tibdílu čili v přestrojení. Při volbě převleku a při výběru lidí, které zasvětil do svého tajemství, byl však nadmíru opatrný, činil všelijaká opatření a vymýšlel všechny možné plány, aby jeho přestrojení a maska zůstaly co nejlépe utajeny.

Není tomu dávno, kdy v turecké říši panovala všeobecná nespokojenost, která v Cařihradě hrozila propuknout v otevřené povstání. Sultán by se byl velmi rád přesvědčil o veřejném mínění a rozhodl se proto svým opatrným způsobem dát si zhotovit oblek, ve kterém by ho nepoznali ani osobní sluhové.

Obyčejně si povolával k tomu účelu v rozličných dobách a na rozličná místa různé krejčí. Tentokráte nařídil svému nejmilejšímu otrokovi, bílému kleštěnci Mansúrímu, aby mu přivedl o půlnoci v největší tajnosti nějakého praobyčejného krejčíka, kterému by osobně dal všechny potřebné rozkazy, jak má oblek ušít.

Otrok pronesl pokorně své *bašim ustum* (ať přijdu o hlavu) a spěchal vykonat rozkaz.

Blízko vrat bezistánu čili soukenického trhu spatřil stařičkého muže, který spravoval starý plášť v tak těsné budce, že se v ní mohl sotva otočit. Z ustavičné práce u krámského stolku byl tak shrben, že se vousem skoro dotýkal země. Jeho očím tato činnost patrně také neprospívala, neboť nos mu zdobily silné okuláry. „To je můj člověk," myslil si otrok; „aspoň se nedá pochybovat o tom, že je to bezvýznamný krejčík." Stařec byl tak zabrán do své práce, že si ani nevšiml Mansúrího pozdravu „Pokoj buď s tebou, příteli!" Když vzhlédl a uviděl dobře oblečeného pána, který patrně tato slova pronesl, pokračoval klidně v práci a neodvětil na pozdrav, protože ho nemohlo napadnout, že by oslovení platilo takovému ubožákovi, jako je on.

Když však poznal, že je opravdu předmětem kleštěncovy pozornosti, sňal brýle, odhodil práci a už chtěl vyskočit na nohy. Mansúrí ho však zadržel a žádal ho, aby se nedal rušit v práci.

„Jak se jmenuješ?“ zeptal se kleštěnec.

„Abdalláh,“ řekl krejčí, „k službám. Ale moji přátelé a vůbec všichni mi říkají obyčejně Baba Abdul.“

„Jsi přece krejčí?“ pokračoval otrok.

„Jsem,“ řekl krejčík, „a mimo to jsem muezzin v malé mešitě na Rybím trhu. Čím ti mohu ještě posloužit?“

„Nuže, Baba Abdule,“ pravil Mansúrí, „chtěl bys udělat obchod – dobrý obchod?“

„Což jsem blázen,“ povídá stařec, „abych nechtěl? Řekni mi, co to je.“

„Neukvapuj se, příteli,“ napomenul ho kleštěnec; „musíme jednat pomalu a s rozvahou. Přistoupil bys na to, abych tě o půlnoci zavedl se zavázanýma očima, kam budu chtít? Běží o obchod.“

„To je jiná věc,“ rozmýšlel se Baba Abdul. „Doba je kritická, hlavy jen tak padají a palice nesedí chudému krejčímu na krku o nic pevněji než vezírovi nebo kapitánovi. Ale řádně mi zaplať a udělám oblek třeba i zlému duchu Iblísovi.“

„Souhlasíš tedy s mým návrhem?“ zeptal se kleštěnec a vpustil mu do dlaně dva dukáty.

„Zajisté, pane,“ prohlásil Baba Abdul, „souhlasím. Pověz mi, co mám dělat, a můžeš se na mne spolehnout.“

Ujednali si, že eunuch přijde o půlnoci k budce a odvede ho se zavázanýma očima.

Když Baba Abdul osaměl, dal se zase do práce a přemítal, do čeho to asi byl tak tajemným způsobem zapleten. Protože chtěl zasvětit svou ženu do dobrých novinek, zavřel svůj krám trochu dříve než obvykle a odešel domů. Bydlil v blízkosti mešity na Rybím trhu, jejímž byl muezzinem.

Stará Dilferíb, jeho žena, byla skoro tak přihrblá jako její manžel. Dva zlaťáky už měli v kapse a další odměna jim ještě kynula, i dopřáli si mísy kouřících kebábů, salátu, sušených hroznů a pečiva, načež si ještě pochutnali na kávě tak horké a hořké, jak ji jen stará krejčová dovedla uvařit.

Přesně podle úmluvy se dostavil Baba Abdul po půlnoci ke svému krámku, ke kterému s nemenší přesností přišel i Mansúrí. Krejčí si dal beze slov zavázat oči a kleštěnec ho vedl za ruku, až

došli různými oklikami ke královskému seráji. Mansúrí se jen na chvíli zastavil, aby otevřel tajná železná vrata, a uvedl pak krejčího do samého srdce sultánových soukromých místností. Obvaz z očí mu sňal v tmavém pokoji, osvětleném jen malou svítilnou, která stála na římse běžící podél horních stěn. V té místnosti, nádherně zařízené dívány z nejdražšího brokátu a vyložené drahocennými koberci, musil Baba Abdul usednout a čekat, dokud se Mansúrí nevrátil s uzlíkem zabaleným do velikého kašmírského šátku. Když jej otevřel, uviděl krejčík jakýsi dervíšský šat. Kleštěnec ho vybídl, aby se na něj dobře podíval, rozmyslil si, jak dlouho by potřeboval k ušití podobného oděvu, a pak jej zase pořádně zabalil do šátku. Řekl mu, aby zatím zůstal, kde je, a čekal, až se pro něho vrátí. Poté odešel.

Baba Abdul obracel oblek na všechny strany, počítal každý steh, a když všechno náležitě propočítal, zabalil jej zase, jak mu bylo poručeno, do šátku. Sotvaže s tím byl hotov, vkročil do místnosti jakýsi muž tak důstojného vzhledu a vystupování, že sebou ubohý krejčík leknutím trhl. Nepromluvil ani slůvko, vzal uzlík a odešel.

Za několik minut, když si Baba Abdul zrovna lámal hlavu o svém podivném postavení a ještě se zotavoval z následků toho zjevení, otevřely se dveře na jiném konci síně a dovnitř vplula tajuplná postava v nádherných šatech, nesoucí svazek přibližně stejně veliký jako ten, jenž byl Babovi Abdulovi právě odňat, a rovněž zabalený do kašmírského šátku. Tajuplný muž se před krejčím hluboce ukláněl a chvěje se očividně strachem, přiblížil se k němu, položil mu svazek k nohám, políbil podlahu a vzdálil se, aniž při tom promluvil jediné slovo nebo třeba jen pohlédl vzhůru.

„Dobrá," povídá si Baba Abdul, „to může být něco velmi pěkného a já podle všeho znázorňuji nějakou velikou osobnost. Ale jisto je, že by pro mne bylo lepší záplatovat v budce staré kabáty než se plést do takových obchodů, i když jsou vznešené a výnosné. Kdoví, proč mě sem přivedli? Tohle přicházení a odcházení podivných lidí, kteří zřejmě nemají v ústech jazyk, není zrovna příznivé znamení. Chtěl bych, aby se mi méně klaněli a raději nebyli tak skoupí na slova. Aspoň bych se dověděl, co z toho bude. Slyšel jsem, že nějakou ubohou ženu zašili do pytle a hodili do moře. Kdopak ví? Možná, že si mě osud vybral, abych dělal při takové příležitosti krejčího."

Horlivý krejčík dospěl ve své samomluvě asi až sem, když vešel do místnosti otrok Mansúrí a stručně ho vybídl, aby se chopil svého uzlíku. Zase mu zavázal oči a odvedl ho tam, odkud přišli. Baba

Abdul se řídil podle jejich ujednání, na nic se neptal a dohodl se s otrokem, že za tři dny bude v jeho krámku připraven hotový oděv, za který obdrží při dodání dalších deset dukátů.

Když se zbavil svého průvodce, kvapil domů, neboť věděl, jak netrpělivě ho manželka očekává. Po cestě si liboval, že se mu konečně podařilo udělat obchod, který stál skutečně za to. Měl radost, že se na něho ve stáří usmálo štěstí. Byly asi dvě hodiny, když dorazil ke dveřím svého domu. Jeho žena už byla velmi zneklidněna, že tak dlouho nejde, ale když jí šermoval před očima svým uzlíkem a řekl: „Ženo, chci odměnu za dobré zprávy; hle, mám svou práci a až ji dokončím, dostaneme za ni pěkné penízky," tu se celá rozzářila a její nálada se mžikem zlepšila.

„Nech to zabalené, až vstaneme; teď půjdem spát," řekl krejčí.

„Ne, ne," vzdorovala jeho žena, „než si půjdu lehnout, musím se podívat, co tam máš, jinak bych nemohla usnout." Držel lampu a ona rozvazovala raneček. Představte si zděšení krejčíka a jeho ženy, když tam objevili místo látky na oděv – lidskou hlavu. Byla zahalena do ubrousku a vypadala k nepopsání příšerně.

Vypadla stařeně z ruky a několik kroků se odkutálela. Manželé, zachváceni hrůzou, zakryli si rukama obličej a pak se na sebe podívali pohledem, který se slovy nedá ani popsat.

„Práce!" volala žena, „pěkná práce! To sis dal! Tak daleko jsi musil chodit a tak opatrně si počínat, abys uvalil na naše hlavy tohle neštěstí? Tu hlavu jsi asi přinesl, abys z ní ušil oblek, viď?"

„*Anasyna! Babasyna!* Prokleta budiž jeho matka! Ke všem ďasům s jeho otcem!" křičel ubohý krejčík. „Do takové šlamastiky mě přivést! Však jsem něco tušil, když ten vykleštěný pes klábosil o zavázaných očích a o mlčelivosti. Jako že jsem Turek, hned jsem si myslil, že celá ta práce nemůže záležet jen v ušití šatů. A ten čubčí syn do toho připletl lebku. Alláhu, Alláhu, co si teď počnu!? Neznám cestu k němu, jinak bych vzal tu hlavu a hodil mu ji do chřtánu. Za minutku tu bude bustándží báší a sto jiných báší a budou na nás žádat cenu krve. Nebo nás oběsí nebo utopí nebo strčí na kůl. Co si počneme, řekni, Dilferíb, dušičko má?"

„Co si počneme?" zvolala jeho žena; „nějak se té hlavy zbavíme, to je jisté. Strčíme ji někomu jinému, jako oni ji strčili nám."

„Ale za chvilku bude den," namítal krejčí, „a pak už bude pozdě. Musíme hned něco podniknout."

„Mám nápad," zvolala stařenka, „náš soused, pekař Hasan,

rozdělává v tuhle dobu oheň v peci a za chvíli začíná právě péci chleba pro své ranní zákazníky. Často mu nosí ze sousedních domů různé věci, aby je upekl, a jen je tam postaví. Co bys tomu řekl, kdybych dala lebku do hrnce a poslala ji k němu, aby nám ji upekl. Nikdo na to nepřijde, dokud to nebude hotové. A pak si pro ni už nemusíme chodit a hlava zůstane pekaři."

Baba Abdul se podivil důmyslnosti své ženy a ona svůj plán ihned provedla. Položila hlavu na pekáč, vyčkala vhodného okamžiku, kdy nikdo nebyl nablízku, a postavila nádobu do jedné řady s ostatními věcmi, které měly přijít do Hasanovy pece. Pak zatarasili staří manželé dveře svého domu a uložili se k spánku. Utěšovali se tím, že přišli lacino ke krásnému šátku a ubrousku, do kterého byla zabalena lebka.

Pekař Hasan a jeho syn Mahmúd právě vytápěli svou pec trním, odštěpky a spoustou jiného starého haraburdí, když jejich pozornost byla zaujata podivným vytím a štěkáním psa, který býval stálým zákazníkem u pece, hledaje tam pohozené kousky chleba. Hasan a jeho syn, svědomití muslimové, byli mu dobrými přáteli.

„Podívej se, Mahmúde," řekl otec synovi, „podívej se, co je s tím psem. Musí větřit něco zvláštního."

Syn učinil, co mu otec přikázal, ale nepřišel na to, proč se pes chová tak hlučně. „*Bir šej jok*, nic tam není,", řekl a zahnal ho.

Když však kňourání nepřestávalo, šel se Hasan podívat sám a pozoroval, jak podrážděně pes obskakuje a očichuje jeden z pekáčů. Vyskakoval na Hasana, pak běžel zpátky k hrnci, pak zase k Hasanovi, až pekař už nemohl pochybovat, že hrnec něco obsahuje, co to zvíře dráždí. Pomaloučku odsunul poklici. Nemusím vám snad ani líčit, jak byl zděšen, když se mu z hrnce dívala do očí lidská hlava.

„Alláhu, Alláhu!" křičel pekař. Jsa však mužem silných nervů, neupustil hlavu, jak by byla učinila většina lidí, nýbrž rozvážně ji vložil zpátky do hrnce, přikryl jej poklicí a zavolal syna.

„Mahmúde," řekl, „svět je špatný a žijí na něm zlí lidé. Nějaký podlý nevěrec nám poslal lidskou hlavu, abychom mu ji upekli. Ale díky našemu dobrému osudu a zásluhou ostražitého psa byla naše pec uchráněna toho potřísnění a my můžeme s čistýma rukama a s čistým svědomím pokračovat ve svém pekařském díle. Ale protože čert nikdy nespí, může navštívit někoho jiného stejně tak, jako nás. Kdyby se o nás rozhlásilo, že jsme měli upéci hlavu mrtvoly, kdo by

k nám ještě chodil? Musili bychom hladovět, musili bychom zavřít pec a povídalo by se o nás, že přiměšujeme do těsta lidské sádlo; a kdyby náhodou někdo našel v našem zboží chlup, hned by říkal, že je z vousu toho mrtvého."

Mahmúd byl mladík asi dvacetiletý a nezadal si s otcem v bezcitnosti a chladnokrevnosti. Kromě toho však byl obdarován značnou dávkou suchého humoru a bystrého vtipu, takže se díval na tu příhodu jako na povedený žertík a propukl v srdečný smích, když spatřil ohyzdně se šklebící hlavu v hliněném rámci.

„Víš co? Hodíme ji naproti do holičského krámu Kjöra Alího," radil mladík. „Právě otevírá a má přece jen jedno oko, takže nás uvidí tím méně. Jen mě to nech udělat, otče; uvidíš, že si mne nikdo nevšimne. Ale rychle, ať je to provedeno, než se ještě úplně rozední."

Otec s tím byl srozuměn a Mahmúd vyčkal okamžiku, kdy holič odešel na roh ulice vykonat nějaké umývání. Jinoch se vkradl do krámu, nasadil hlavu na tákče neboli skobu ve zdi, ověsil ji ručníky, aby vypadala jako zákazník čekající na holení, a se škodolibostí v srdci se vrátil ke své peci, aby odtamtud pozoroval účinek, který bude mít tento podivný zákazník na slepého holiče.

Kjör Alí se přibelhal do svého krámku, nedostatečně osvětleného slabými ranními paprsky, které stěží pronikaly olejnatým papírem v oknech. Rozhlédl se a uviděl domnělou postavu, opřenou o zeď a čekající na holení.

„Aj, mír s tebou," ji oslovil. „Přicházíš dnes časně zrána, ani jsem tě hned neviděl. Ještě jsem neohřál vodu. Vidím, vidím, že si chceš dát oholit hlavu. Ale proč pak sis už sundal fez? Vždyť nastydneš." Odmlčel se. „Žádná odpověď," pomyslil si lazebník. „Asi je němý a snad také hluchý. No což, já jsem zase skoro slepý, tak jsme na tom téměř stejně. Ale i kdybych přišel o druhé oko," obracel se ke hlavě, „řeknu ti, strýčinku, že bych tě uměl přesto oholit. Má břitva by jezdila po tvé hlavě tak hladce, jako doušek dobrého vína projíždí mým hrdlem."

Dal se do příprav, sundal se skoby cínovou misku, obtáhl břitvu o dlouhý řemen, jenž mu visel na pase, rozpěnil mýdlo a přistoupil k svému domnělému zákazníkovi. V levé ruce držel misku a pravicí už natahoval, aby postříkal hlavu vodou. Sotva se však dotkl rukou studené lebky, už jí trhl zpět, jako by se byl spálil. „Hu! Copak ti je, příteli?" křičel, „vždyť jsi studený jako kus ledu." Když chtěl hlavu namydlit po druhé, prásk – s hrozným rachotem se skutálela na zem,

takže vyděšený lazebník byl jedním skokem na druhém konci své holírny.

„*Amán, amán!* Smilování, smilování!“ skučel Kjör Alí, když se řítil do nejodlehlejšího koutu svého krámku. Neměl odvahu se pohnout. „Vezmi mi živnost, břitvy, ručníky – vezmi všecko, co mám, ale nech mě žít. Jsi-li šejtán, promluv, ale nežádej na mne, abych tě oholil!“

Když shledal, že po bouři nastal klid a že se není čeho obávat, pomalu se přikradl k lebce, vyzvedl ji za chomáč vlasů a s úžasem na ni civěl. „Hlava! U všech imámů!“ počal na ni mluvit. „Jak ses sem dostala? Chceš mě přivést do neštěstí, kuse masa prašivá? Ale kdepak, to se ti nepodaří. I když Kjör Alí přišel o jedno oko, jeho zbývající očko je dost bystré, aby věděl, na čem je. Dal bych tě tam tomu Hasanovi pekařskému, ale on se sem dívá ten zpropadený kluk, a ten vidí ještě ostřeji než mé samojediné oko. Ale teď mě napadá, odnesu tě někam, kde nemůžeš natropit zlo. Ať se z tebe raduje ďaur Janaki, ten řecký kebábčí (roštěnkář). Může z tebe udělat sekanou pro své bezvěrecké hosty.“ A Kjör Alí ukryl ruku, ve které držel hlavu, pod benišem neboli pláštěm, do druhé ruky si vzal dýmku a ubíral se do druhé ulice ke krámu onoho Řeka.

Chodíval k němu raději než k muslimům, protože tam mohl bez ostychu pít víno. Věděl přesně, kde jsou uloženy zásoby čerstvého masa, a jakmile vešel do krámu, kradmo se rozhlédl kolem sebe a mrštil hlavou do tmavého kouta, takže spadla za široký hřbet ovce, která byla určena pro čerstvé kebáby. Nikdo ho při tom neviděl, neboť stále se ještě úplně nerozednilo. Zapálil si dýmku o Janakiho dřevěné uhlí. Aby měl nějakou záminku pro svou návštěvu, objednal si k snídani porci masa. Byl to přepych, který si po svém ranním dobrodružství mohl s klidným svědomím dopřát.

Janaki zatím umyl své nádobí, dal do pořádku rožně, rozdělal oheň, připravil šerbety a zametal krám. Pak šel do špižírny, aby odtamtud vzal kousek masa pro holičovu snídani. Janaki byl pravý Řek: lstivý, opatrný, úskočný; podlézavý k nadřízeným, bezohledný k lidem nižšího postavení. Smrtelně nenáviděl své hrdé pány, Osmany, ale přece jim pochleboval, lísal se k nim a vtíral se do jejich přízně, když se někdo, třeba to byl člověk z nejnižších vrstev, spustil do té míry, že vzal na vědomí jeho přítomnost. Přebíral své zásoby, aby vyhrabal pár starých kusů masa, které by se hodily pro holiče, a bručel si při tom, že pro turecký žaludek je dobrá každá zdechlina.

Prohlížel půlku své ovce se všech stran, ohmatával ji a povídal si: „Hm, ta ještě vydrží.“ Ale jak zvedal tučný ocas, setkalo se jeho oko s okem useknuté hlavy. Vylekal se a uskočil o několik kroků. „Při mých očích,“ vykřikl, „kdo je tam?“ Žádná odpověď. Ještě jednou se podíval a ještě jednou. Přistoupil blíže – sáhl rukou mezi skopové hlavy a hnáty, mezi staré odpadky masa a jiné odpadky, vytáhl lebku – příšernou lebku – třímal ji v natažené ruce, jako by se obával, že mu provede nějakou taškařinu. „Ať je tvůj vous proklet!“ zvolal Janaki, jakmile poznal podle chomáče vlasů na temeni, že patřívala muslimovi. „Ha! Takhle mít všechny vaše hlavy, vy prokleté plemeno omarovské. Já bych z vás udělal kebáby, že by se přecpaly zdarma všechny cařihradské čuby. Tak byste měli skončit všichni. Kéž by se káně pásly na vašich zdechlinách! Kéž by každého Řeka potkalo takové štěstí jako mne, aby mohl hrát kopanou s vaší zpropadenou lebkou!“ A ve vzteku s ní mrštil o zem a odkopl ji. Ale potom se vzpamatoval a uvažoval: „Ale přece jenom – co si s ní počnu? Když ji tady najdou, jsem ztracen. Nikdo mi neuvěří, že jsem toho Turka nezabil sám.“

Náhle zvolal, celý bez sebe zlomyslnou radostí: „To jsem si na něco vzpomněl – Žid! Židák! – na vhodnější místo ještě nikdy nikdo nepřipadl; tam půjdeš, ty ohavný zbytku mohamedánská.“

Vzal hlavu, ukryl si ji pod plášť, pádil s ní ulicí až k místu, kde ležela natažená mrtvola Židova s hlavou mezi nohama.

Musíte totiž vědět, že hlava sťatého muslima se v Turecku klade pod jeho paži. Je to jakési vyznamenání, kterým se odlišuje muslim od křesťana nebo Žida; když tito jsou stiženi podobnou nehodou, položí se jim hlava mezi nohy, co nejblíže k ohanbí.

Janaki položil Židovu hlavu na toto vkusné místo. Učinil tak velmi hbitě, ale přece jen hleděl, aby se hlavy dotýkaly tvářemi.

Nikdo ho neviděl, neboť den ještě málo pokročil a daleko široko se nic nehýbalo. Vracel se do svého krámu s plesajícím srdcem, že se mu podařilo dát průchod své nenávisti proti utlačovatelům tím vtipným způsobem, že položil hlavu jednoho z nich na místo, nad něž podle jejich vlastního názoru nebylo v přírodě místa potupnějšího.

Nešťastník, který tam ležel s useknutou hlavou, byl sťat pro podezření, že uloupil a zabil muslimské děcko (náboženský obřad, který jak známo je rozšířen mezi Židy v Turecku i v Persii). Tento čin vyvolal u cařihradské luzy takové rozhořčení, že musil být sťat, aby

vlny pobouření opadly. Poprava byla vykonána úmyslně před domem zámožného Řeka a bylo nařízeno, aby tam mrtvola zůstala ležet po tři dny; teprve pak směla být pohřbena. Úředník, pověřený exekucí, vybral si toto místo, protože očekával, že Řek zaplatí s radostí slušnou částku peněz, bude-li ta ohavná zdechlina odstraněna a bude-li zbaven smůly, která je podle všeobecně přijatého názoru nevyhnutelným následkem takové věci. Řek se však nedal vyrušit z klidu, zavřel okna svého domu a byl pevně rozhodnut, že své utiskovatele připraví o očekávanou odměnu. A tak tam zůstal Žid ležet po celé tři dny. Jen málo nevěrců se odvážilo do blízkosti toho místa, neboť se právem obávali, že muslimské úřady, vždy ochotné svévolně potupovat ďaury, donutí někoho z nich, aby dopravil mrtvolu na pohřebiště. Tím se stalo, že ten děsný a odporný předmět zůstal, kde byl, a že kebábčí Janaki měl – jak už jsem vypravoval – možnost zbavit se hlavy, aniž ho kdo viděl nebo zastavil. Ale když den pokročil a na ulici nastal ruch, byla nadbytečná hlava objevena, a kolem ní se nakupily ohromné davy lidstva. Hned se rozhlásilo, že se stal zázrak a že je možno vidět mrtvého Žida s dvěma hlavami. Neobyčejná zvěst se šířila od úst k ústům, celé město bylo vzhůru nohama, všechno, co mělo nohy, běželo, aby se podívalo na ten div.

Ale nešťastná náhoda tomu chtěla, že se do davu přimísil také jeden janičár, který si se zájmem prohlížel přespočetnou hlavu. Náhle vzkřikl hlasem, v němž se jevila pochybnost a údiv: „Lá iláh illa-lláh, vždyť to nejsou hlavy nevěrců. Jedna z nich patří našemu pánovi a veliteli, ágovi janičárů.“ Přivolal pak ještě několik svých druhů a rozčileně jim oznamoval, nač přišel; ti se hrozně rozlítili a odběhli, aby rozšířili zprávu o tom, co se stalo, po celém pluku.

Rychle jako blesk se roznesla novinka po celém janičárském sboru a v zápětí vyvolala nebezpečné pobouření. V hlavním městě totiž ještě nebylo známo, že byl popraven milovaný velitel janičárů, jehož si sami vyvolili z vlastních řad.

„Což není dost na tom,“ stěžovali si, „že s námi jednají tak potměšile a berou nám velitele, jemuž jsme oddáni z celé duše? Musíme k tomu ještě snášet největší potupu, jaká může člověka vůbec potkat? Hleďte! Hlava našeho ušlechtilého janičárského ágy na židovském ohanbí! Kam jsme to dospěli? Není to urážka jen pro nás, celý islám je potřísněn, potupen, ponížen! Je to neslýchaná opovážlivost, skvrna, která se nedá smýti jinak než vyhlazením celé

rasy. A který prašivý pes se toho dopustil? Jak se sem ta hlava vůbec dostala? Je to snad práce zpropadeného vezíra nebo v tom má prsty reís efendi spolu s těmi proradnými franskými vyslanci? Valláh, billáh, talláh! Při svaté kábě, při Osmánových vousech, při Omarově meči, pomsta je sladká!“

Všeobecnou vřavu, která teď zuřila, musí si laskavý posluchač představit sám: Židy, prchající na všechny strany a ukrývající se před zraky rozhořčených Turků, kteří procházejí městem v tlupách ozbrojených až po zuby pistolemi a křivými šavlemi, pronášejí při tom nadávky a hrozby, jak jsme je právě slyšeli, a přisahají pomstu všemu, co se jim namane do cesty. Musí si představit město s úzkými uličkami a nízkými domy, překypující obyvatelstvem v přerůzných krojích křiklavých barev. Každý je vyděšen, každý štěbetá, každý hoří, aby se přihodilo něco nebývalého. Ale teď je zase opustíme a podíváme se do srdce sultánova seráje, abychom vypátrali, čím se jeho veličenstvo zabývalo od doby, kdy jsme se s ním naposled setkali.

Právě té noci, kdy do paláce přišel krejčí, sultán dal tajný rozkaz, aby byl sťat ágá janičárů, který byl strůjcem všech výtržností, jež se udály v jeho pluku, a následkem toho byl u svých podřízených neobyčejně oblíben. Sultán si přál, aby byl rozsudek vykonán co nejrychleji, a nařídil, aby mu přinesli ukázat hlavu ihned po stětí. Když muž, který byl pověřen dozorem nad popravou, vstoupil do pokoje, kam měl přinésti hlavu, uviděl tam sedící osobu, kterou samozřejmě pokládal za sultána. Neodvážil se ani pohlédnout vzhůru, položil hlavu k jejím nohám a vypoklonkoval se z místnosti, jak jsem vám to už vylíčil. Sultán, který necelou minutu předtím odnesl svazek s dervíšovým rouchem, učinil tak s úmyslem, aby oklamal také svého otroka Mansúrího. Přál si totiž zatajit své nové přestrojení i před ním, a proto zaměnil dervíšský kroj s jiným. Nepočítal ovšem s tím, že zatím přinesou hlavu, a nečekal, že se Mansúrí vrátí ihned ke krejčímu, takže byl na velkých rozpacích, když shledal, že krejčí už byl otrokem odveden. Kdyby byl někoho poslal za nimi, aby se vrátili, byl by si tím udělal čáru přes vlastní rozpočet. Proto uznal za nejlepší vyčkat Mansúrího návratu a dát si od něho vysvětlit, co se vlastně stalo. Věděl, že by bez toho oděvu neodešli, a měl jej přece u sebe. Zatím se stal netrpělivým a zvědavým, co se událo s očekávanou hlavou, i poslal pro důstojníka, který byl pověřen popravou. Dovedete si představit, jak byli oba překvapeni, když se všechno vysvětlilo.

„Při mém vousu," zvolal sultán po krátké úvaze; „při mém vousu, vždyť ten krejčí má naši hlavu!"

S nesmírnou netrpělivostí vyčkával Mansúrího návratu. Nadarmo zuřil, soptil a vzýval Alláha. Otrok se proto nevrátil ani o minutku dříve a byl by, chudák, šel klidně spát, kdyby nebyl dostal rozkaz, aby se okamžitě dostavil k sultánovi.

Jakmile byl v doslechu, volal na něho sultán: „Aj, Mansúrí, rychle běž ke krejčímu – vždyť ten člověk si odnesl hlavu janičárského ágy místo dervíšského roucha – utíkej, přines ji, neztrácej čas, nebo se stane něco hrozného!" Pak mu vysvětlil, jak došlo k té trapné záměně. Teď byla řada na Mansúrím, aby nevěděl kudy kam. Znal jenom cestu ke krejčího budce, ale vůbec nevěděl, kde bydlí. Nechtěl však svému pánovi pokazit náladu ještě více a šel hledat krejčího. V naději, že mu sousedé poví, kde bydlí, pospíchal nejdříve k jeho krámku. Bezistán ještě nebyl otevřen, protože bylo příliš časně; jen v jedné kavárně se už připravovali na příchod prvních hostů, ale tam mu nemohli nic bližšího říci, a tak byl Mansúrí prozatím v koncích. Šťastnou náhodou si vzpomněl na slova Baby Abdula, že je muezzinem v malé mešitě na Rybím trhu. Tam se ihned odebral. Právě zaznívalo se všech minaretů ezán neboli vyzvání k ranní modlitbě a kleštěnec doufal, že zastihne únosce hlavy, svolávajícího věřící k pobožnosti.

A jak se přiblížil k tomu místu, dolehl k jeho sluchu starý chraptivý a třaslavý hlas, který pronikal s velikou námahou jitřním tichem. Hned si myslil, že by to mohl být hlas Baby Abdulův. Ukázalo se, že hádal správně. Když stanul pod minaretem, spatřil na jeho ochozu starce, který tam obcházel s rukou přiloženou k ušnímu boltci, s ústy široce rozevřenými a vydával ze sebe při tomto namáhavém výkonu poslední zásobu hlasové energie. Jakmile krejčík zpozoroval, že Mansúrí mu dává nějaká znamení, vyznání víry mu uvázlo v hrdle. Byl všecek bez sebe strachem, že bude muset prozradit, co udělal s lebkou, a slova, jež měl pronášet, popletl tak dokonale, že prý někteří přísní muslimové z jeho sousedství, kteří uposlechli jeho výzvy, byli velmi pohoršeni nad jeho výkonem. Kvapně sestupoval s točitých schodů, zamkl za sebou dveře a spěchal k Mansúrímu. Ani nevyčkal, až se ho zeptá na osud toho ohavného předmětu, nýbrž ihned se na něho obořil a vyčinil mu za ten kousek, který mu podle jeho názoru vyvedl.

„To jsi muž," zlobil se, „že s chudým emírem zacházíš tak, jako by

jeho dům byl márnicí? To jsi také schopen toho, abys na mne žádal cenu krve, viď?“

„Ale příteli,“ chlácholil ho Mansúrí, „co to mluvíš? Což nevidíš, že to byl omyl?“

„Omyl! Pěkný omyl!“ křičel krejčí. „Omyl, kterého ses dopustil úmyslně, jen aby z toho měl chudý člověk oplétání. Jeden se vysmívá mému pošetilému vousu a nabulíkuje mi, že mu mám ušít oblek – druhý mi odnese předlohu – a třetí mi tam místo toho nastrčí lidskou lebku. Alláhu, Alláhu! Pěkným padouchům jsem se dostal do drápů, pěkné sebrance škodolibých taškářů!“

Tu mu položil Mansúrí ruku na ústa a řekl: „Neříkej už ani slovo, ani slovo, nebo se do toho uvrtáš ještě víc. Víš, komu nadáváš?“

„Nevím a nechci vědět; nezajímá mě to,“ odpověděl Baba Abdul. „Vím jen tolik, že člověk, který mi dá lebku místo obleku, nemůže být nic jiného než nevěřící pes.“

„Ty blázne jeden polokrejčovský, polomodlivý, ty nazýváš náměstka Božího na zemi nevěreckým psem?“ rozkřikl se Mansúrí v takovém vzteku, že úplně zapomněl na opatrnost, které dosud užíval s ohledem na svého pána. „Což mohu připustit, aby tvé sprosté rty tupily jméno toho, jenž je álempenáh, útočištěm světa? Jakou špínu to požíráš, jaký kal hromadíš na svou hlavu? Tak už ani slovo! Řekni mi, kde je hlava té mrtvoly, nebo ti dáme useknout tvoji.“

Krejčí tu stál s otevřenými ústy, jako kdyby se mu po těch slovech rozsvítilo v hlavě.

„*Amán, amán*, milost, milost, ó ágo!“ prosil Baba Abdul Mansúrího, „nevěděl jsem, co říkám. Kdo by si to byl myslil? To jsem osel, blázen, trouba, že jsem na to nepřišel. *Bismilláh!* Ve jménu Prorokově, prosím, pojď do mého příbytku. Tvé kročeje budou šťastné a tvá otrocká hlava se dotkne nebes.“

„Mám velmi naspěch,“ řekl Mansúrí. „Kde je ta hlava, hlava janičárského ágy?“

Když krejčí uslyšel, čí to byla hlava, a když si vzpomněl, co on a jeho žena s ní provedli, podlamovala se mu strachem kolena a celý se zalil potem.

„Kde vlastně je?“ opakoval. „Ach, co nás to potkalo! Jaký je to prokletý kismet (osud)!“

„Tak kde je?“ volal otrok znovu a znovu, „kde je, mluv, rychle!“

Ubohý krejčík vůbec nevěděl, co má říci, a dával tak dlouho vyhýbavé odpovědi, až se chytil jako ryba v síti.

„Spálil jsi ji?“

„Ne.“

„Zahodil jsi ji?“

„Ne.“

„Co jsi s ní tedy, ve jménu Prorokově, učinil? Snědl jsi ji?“

„Ne.“

„Leží v tvém domě?“

„Ne.“

„Ukryl jsi ji u někoho jiného?“

„Ne.“

Konečně pozbyl Mansúrí trpělivosti, chytil Babu Abdula za vous a lomcoval jím, křiče při tom jako tur: „Tak mi řekni, ty starý blázne, co je s tou hlavou?“

„Peče se,“ odpověděl zajíkající se krejčí, „teď je to venku!“

„Peče se, pravíš?“ volal užaslý otrok. „A proč se peče? Chceš ji sníst?“

„Řekl jsem ti pravdu, tak co chceš ještě více?“ skučel Baba Abdul. A pak mu vypravoval vše, co učinili on a jeho žena ve svém svízelném postavení.

„Ukaž mi cestu k tomu pekaři,“ vyzval ho Mansúrí, „dostaneme ji aspoň připálenou, když už to jinak nejde. Kdo to jakživ slyšel, aby se hlava janičárského ágy opékala? Lá iláh illa-lláh!“

Šli tedy k pekaři Hasanovi, který se právě chystal vyndat z pece chléb. Když se dověděl o účelu jejich návštěvy, vypravoval jim bez okolků všechny podrobnosti o tom, jak se dostala hlava s pekáče do holírny. Byl rád, že se může očistit z věci, která mu mohla být vykládána jako zločin.

Všichni tři (Mansúrí, krejčí a pekař) šli potom k holiči a vyptávali se ho, co učinil s hlavou svého nejranějšího zákazníka.

Kjör Alí nejprve trochu váhal, dušoval se, že na ten odporný předmět pohlížel jako na dar samého Iblíse a že tudíž pokládal za své dobré právo, aby ji přenesl přes ulici k ďaurovi Janakimu, který tou lebkou, rozsekanou na kebáby, už bezpochyby počastoval své spolunevěrce. Všichni byli velice udiveni; vzývajíce Proroka při každém kroku a jsouce si nejisti, jak asi skončí tak neslýchané dobrodružství, přibrali do své společnosti lazebníka a šli do Janakiho jídelny.

Řek se polekal, když viděl přicházet do svého domu tolik věřících, a něco mu povídalo, že jejich příchod nemá nic společného s

roštenkou, nýbrž že hledají maso poněkud méně chutné. Jakmile se ho však zeptali na hlavu, zarytě zapíral, že by ji byl viděl nebo že by o ní vůbec něco věděl.

Holič ukázal místo, kam ji položil a odpřisahal své tvrzení při koránu.

Mansúrí se ujal vyšetřování té věci, ale náhle k nim zalehl neobyčejný ruch, který zchvátil celé město po objevení dvouhlavého Žida a po následujícím odhalení, které vyvolalo takové rozhořčení v janičárském pluku.

Mansúrí a za ním krejčí, pekař a holič odešli pak k místu, kde leželo tělo mrtvého Israelity. Tam každý z nich poznal s úžasem svého ranního návštěvníka – hlavu, kterou tak dlouho hledali.

Řek Janaki zatím neztrácel času, neboť věděl, čeho se může nadít, shrábl všechny peníze, které měl na hotovosti, a uprchl z města.

„Kde je ten Řek?“ ptal se Mansúrí, ohlížeje se po něm v domnění, že se přidal k jejich společnosti; „musíme všichni předstoupit před sultána.“

„Mně se zdá, že upláchl,“ pravil holič. „Nejsem tak slepý, abych neviděl, že to byl on, který obdaroval Žida druhou hlavou.“

Mansúrí by byl hlavu odnesl, ale kolem něho se nakupila horda zuřících ozbrojenců, kteří přisahali pomstu tomu, kdo je oloupil o jejich velitele. Zdálo se mu proto, že bude moudřejší, odejde-li. Vzal s sebou své tři svědky a odebral se k svému pánovi.

Mansúri vylíčil sultánovi vše, co se přihodilo, vypravoval mu, kde našel hlavu janičárského ágy, jak se tam octla a jaký zmatek vyvolala. Posluchač si dovede zajisté sám představit, jak při tom vyprávění bylo sultánovi po těle. Zdálo se mu, že by se nesrovnávalo s jeho důstojností, kdyby i on vyložil otevřeně, jakou měl účast na té příhodě, neboť se obával, že by se tím zesměšnil; ale bylo také nemožno ponechat věci tak, jak byly, protože pobouření mohlo nabýt takových rozměrů, že by se už nedalo potlačit, a celá záležitost mohla vyvrcholit tím, že by ztratil korunu i život.

Chvíli nemohl dojít k žádnému rozhodnutí, kroutil si konce knír a vzdychal „Alláhu, Alláhu!“ Konečně si dal zavolat velkovezíra a muftího.

Oba vysocí hodnostáři byli nemálo znepokojeni náhlým předvoláním a dostavili se do císařského paláce ve stavu málo záviděníhodném. Ale když je sultán zpravil o nepokojích v městě, vrátila se jim obvyklá rozvaha.

Po delším rokování bylo rozhodnuto, že krejčí, pekař, holič a kebábčí mají být předvoláni před muftího a obžalováni ze spiknutí proti janičárskému agovi a z toho, že ukradli jeho hlavu za účelem pečení, holení a smažení. Měli být odsouzeni k zaplacení ceny krve. Protože však bezprostředním původcem nepokojů byl kebábčí, který naložil s hlavou s tak nehoráznou a neslýchanou drzostí, a protože byl Řek a nevěrec, bylo dále rozhodnuto, že muftí vydá proti němu *fetvu*, podle které mu bude sťata hlava a položena na stejně potupné místo, kam on položil hlavu janičárského ágy.

Sultán a velkovezír se pak dále usnesli, že za účelem uklidnění janičárů bude jmenován nový ágá, který jim bude vyhovovat, a že zesnulý ágá bude pochován s velikými poctami. Všechno to bylo vykonáno (kromě popravy Řeka, který uprchl) a v městě zase zavládl mír. Nutno však dodati k sultánově cti, že netoliko zaplatil veškeré pokuty za krejčího, pekaře a holiče, nýbrž jim dal navrch slušnou odměnu za nepříjemnosti, do kterých byli nešťastnou náhodou uvrženi.

Zkrátil jsem povídku velmi značně, obzvláště tam, kde Mansúrí vypravuje sultánovi o osudech hlavy. Kdybych byl uvedl všechny podrobnosti, které vykládal dervíš, bylo by mé vypravování dopadlo příliš obšírně. Omezil jsem se vlastně na pouhý nástin; kdybych byl přeplnil povídku nesčetnými odbočkami, ve kterých si liboval můj druh, nebyla by mi stačila celá kniha. Vypravěčské umění (podle kterého se poznávají vtipní lidé) záleží právě v tom, že se povídka protahuje do nekonečna, a že přesto nepřestane zajímat posluchače. To aspoň tvrdil můj dervíš. Dodal, že by s látkou povídky, o jejíž opakování jsem se pokusil, vydržel mluvit celý měsíc a že by nakonec měl stále ještě co říci.

KAPITOLA XLVI.: HADŽI BABA SE STÁVÁ SVĚTCEM A OBCUJE S NEJSLAVNĚJŠÍM PERSKÝM BOHOSLOVCEM.

bdul-Kásim, sám mírzá Abdul-Kásim, uslyšel o mé bohabojnosti, a při návštěvě svaté hrobky použil příležitosti a dal si mě zavolat k sobě. Toho setkání jsem se obával. Nevěděl jsem, jak budu moci zakrýt své nevědomosti před vynikajícím mužem, který bude bezpochyby chtít vyzkoušet, zda odpovídá pravdě, co předstírám o své učenosti. Mé vědomosti byly tak kusé, že jsem mohl jen stěží obstát v základních článcích muslimské věrouky.

Nejprve jsem si tedy zopakoval vše, co jsem přece jen znal. „Podívám se," řekl jsem si; „předně vím, že všichni, kdo nevěří v Mohameda a v Alího, jeho náměstka, jsou nevěrci a kacíři, hodní smrti. Za druhé vím, že všichni lidé kromě pravověrných přijdou do džehenem (do pekla); a dále věřím, že je správné proklínat Omara. – Jsem si jist, že všichni Turci půjdou do džehenem, že všichni křesťané a Židé jsou nedžes (nečistí) a půjdou do džehenem – že není přípustné píti víno a jísti vepřové, že je třeba modlit se pětkrát za den a omývat se před každou modlitbou tak, aby voda stékala od lokte k prstům a nikoli obráceně, jak tomu je u kacířských Turků."

Shledával jsem právě zásobu svých náboženských vědomostí, když vešel do místnosti dervíš; bez okolků jsem mu vyprávěl o své nouzi a její příčině.

„To už tak dlouho žiješ na tomto světě," vyčinil mi, „a stále jsi ještě nepřišel na to, že se bez nestydatosti ničeho nedosáhne? Což na tebe učinily příběhy, které jsme ti v Mešhedu vyprávěli já, dervíš Sefer a jeho druh, tak malý dojem?"

„Morální účinek, který zanechaly tyto příběhy v mé duši," řekl jsem, „měl za následek takovou bastonádu na chodidla mých nohou, že tě prosím, abys byl ujištěn, že do nejdelší smrti nezapomenu ani na tebe ani na ně: felek napomáhá paměti zcela obdivuhodně. A teď mě podle tvých vlastních slov místo bastonády ukamenují, shledají-li u mne nějaké nedostatky; a takových obřadů se raději zřeknu, i když tobě jsou lhostejné. Rci tedy, dervíši, co si mám počít?"

„Nebyl bys tím Hadžim Babou, za kterého jsem tě vždy měl," řekl dervíš, „kdybys neměl dosti vynalézavosti, abys dovedl oklamat mudžtehida. Drž se své mlčelivosti, svých vzdechů, svých posunků, svého sklíčeného pohledu, a kdo by mohl přijít na to, že jsi starý osel? Ani já bych na to nepřišel."

„Dobře," řekl jsem, „budiž: *Alláh kerím!* Bůh je milosrdný! – ale je to veliká smůla, když člověka pozvou na hostinu, při které musí požírat vlastní výkaly."

Vypravil jsem se tedy, zdoben svým nejzkrušenějším a nejpokornějším pohledem, na návštěvu k mudžtehidovi; opravdu věřím, že dík své pohromě jsem se mohl vychloubat nejžalostnějšími rysy v tváři a že nikdo v celém městě se mi v tom nevyrovnal. A když jsem tak zvolna kráčel k slavnému bohoslovci, vzpomněl jsem si na jednu z povídek, které ve své kapitole o morálce dervíšů vypravuje náš veliký mravokárce Sádí, na povídku, která se tak výborně hodila na můj vlastní případ, že mě značně rozveselila a dodala mi jakési odvahy, abych čelil otázkám mudžtehidovým, jež by mě jinak byly přivedly do rozpaků. Povídka zní takto:

Kdysi byl otázán jeden zbožný člověk, co smýšlí o povaze jakéhosi svatého muže, o němž ostatní přítomní mluvili lehkovážně a s opovržením. I odpověděl: „V jeho zevnějšku neshledávám vady a o tom, co je skryto uvnitř, ničeho nevím. Nepochybuj o dobrotě a zbožnosti toho, kdo se tváří nábožně, nejsou-li ti známa zákoutí jeho srdce. Co je mohtesibovi po vnitřku domu jeho?"

Pak jsem si občerstvil v paměti několik vět z téže kapitoly, které mohly být nadmíru vhodné pro případ, že bych měl projeviti učenost a zároveň pokoru; předsevzal jsem si, že svatému muži, naskytne-li se mi k tomu příležitost, řeknu: „Učiň mi to, co je tebe důstojno, a nenakládej se mnou podle mých zásluh. Zabiješ-li či odpustíš-li, hlava má a líce má jsou na tvém prahu. Není na sluhovi, aby rozkazoval; cokoliv poručíš, vykonám."

Mudžtehid právě dokončoval polední modlitbu a doplňoval její poslední scénu tím, že se ohlížel nejdříve přes pravé a potom přes levé rameno, když jsem vešel do sálu, ve kterém seděl. Po stranách a v čele seděli jeho učedníci, kteří na něho všichni pohlíželi s úctou a oddaností, jež přísluší mistrovi. Zde také konal své přednášky. Jeden mollá, který mě už znal, mě představil. Byl jsem vyzván, abych zaujal místo na koberci, což jsem učinil teprve, když jsem svatému muži políbil velmi pokorně lem roucha. „Jsi nám vítán," pravil; „slyšeli jsme toho o tobě hodně, Hadži, a *inšalláh*, tvé kročeje budou šťastné. Posaď se výš!"

Všemožně jsem se ohrazoval proti tomu, abych seděl na vyšším místě (zvolil jsem si nejnižší); a když jsem se doplazil tam, kam ukázal prstem, úzkostlivě jsem přitáhl nohy k tělu a přikryl jsem ruce i nohy rouchem.

„Slyšeli jsme, že jsi vybraný otrok Nejvyššího," pravil; „člověk, jehož slova a činy jsou jedno, jenž nenosí vous o dvou barvách, jako ti, kteří jsou muslimové navenek, ale káfirové v srdci svém."

„Nechť tvé milostivé přízně nikdy neubude!" odvětil jsem; „tvůj sluha je nejpokornější z nejmenších, kteří otírají svým čelem práh brány k Všemohoucí slávě."

Pak nastala přestávka a hrobové ticho, a každý z nás vypadal, jako by se obíral hlubokými úvahami. Mudžtehid přerušil mlčení a promluvil ke mně:

„Je pravdou, ó Hadži, že tvůj tálí, tvůj osud, se k tobě obrátil tváří zlou a že jsi sem přišel hledat útočiště? My a svět jsme si již dávno dali sbohem; mé otázky tudíž nejsou určeny, aby ukojily mou zvědavost, nýbrž k tomu, abych zvěděl, zda ti mohu nějak prospěti. Náš svatý Prorok (budiž mu požehnání a mír!) vece: Nechť si naši věrní stoupenci navzájem pomáhají: vidoucí nechť vodí nevidomé; šťastliví, nechť pomáhají těm, jež stihlo neštěstí."

Když jsem ho slyšel mluvit tímto způsobem, dodal jsem si odvahy, pronesl jsem věty ze Sádího, jak jsem je již uvedl, a

vypravoval jsem svou historku způsobem tak upraveným, že moji posluchači na mne počali pohlížet skoro jako na mučedníka.

„Je-li tomu tak," pravil mudžtehid, „snad není dalek den, kdy budu nástrojem v rukou Božích, který se postará o nápravu křivd spáchaných na tobě. Dříve než uplyne tento měsíc, má šáh navštívit hrobku, a ježto se na mne dívá laskavým okem, buď ujištěn, že pokusy, abych ti zjednal odpuštění, nebudou marné."

„Co může hříšník jako já říci člověku tak přesvatému, jako jsi ty? Budu se za tebe modlit; prach tvých šlépějí bude vonnou mastí pro mé oči. Cokoliv pro mne učiníš, bude způsobeno tvou dobrotivostí."

„Je jasné, že jsi jeden z *nás*," řekl mudžtehid, který byl zřejmě spokojen poctou téměř božskou, již jsem mu prokazoval. „Praví muslimové se vždy poznávají týmž způsobem; tak je tomu prý také u jedné sekty Franků, zvané ferámuš (svobodní zednáři), jejíž příslušníci se navzájem poznají i mezi tisícovými davy pouhým slovem, pohledem, dotykem."

„*Alláh akbar!* Bůh je veliký, a *lá iláh illa-lláh!* Bůh jest jen jediný!" opakovalo shromáždění žasnoucí nad mudžtehidovými vědomostmi. Ten se pak zase obrátil ke mně a pokračoval:

„Je zde s tebou Adžem, který si říká dervíš. Je to tvůj známý? Praví, že ty a on jste hemdem, jednoho dechu. Je tomu tak?"

„*Če arz bekunem?* Jakou pokornou odpověď mohu vysloviti?", řekl jsem, neboť jsem nevěděl, zda se mám k svému příteli hlásit či ne.

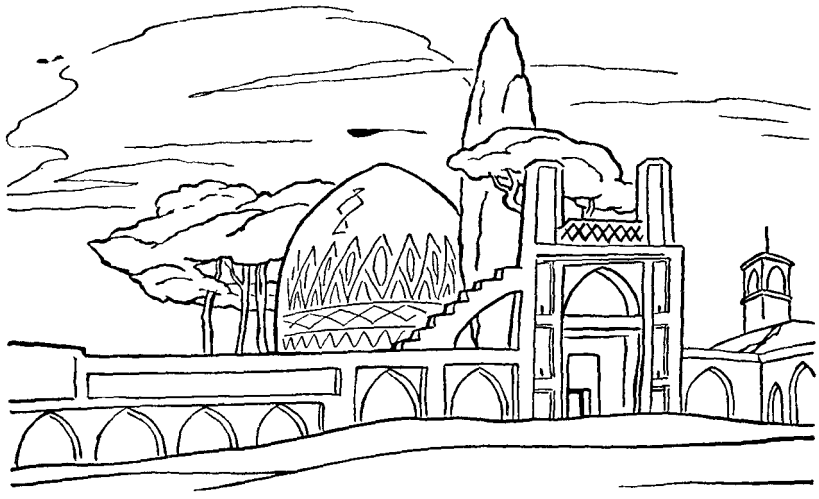
„Ano, je fakír, chudý muž, jemuž jsem popřál stezku poblíže sebe. Prokázal mi nějaké malé službičky a já jsem jich pamětliv."

„Musíš být pamětliv sebe samého," pravil starý mollá sedící po mém boku. „Všechno zlodějství a padoušství najdeš s jistotou mezi Adžemy."

„Ano," řekl mudžtehid a zkřížil obě ruce nad pasem, zatím co bylo znát na jeho učednících (kteří věděli, že je to jeho zamilovaný postoj, když se chystá pronésti delší řeč), s jakou napjatou pozorností ho sledují – „ano, tito lidé a všichni ostatní, kteří se nazývají dervíši, ať už jsou přívrženci *Núr-Alí-Šáhího,* ať jsou *Zahabíové,* ať jsou *Nakšbendíové,* nebo ať patří k proklatému pokolení *Uvejsíů,* všichni jsou káfirové neboli kacíři – všichni jsou hodni smrti. Jedni rozhlašují, že půst v ramazánu, naše očistné lázně, způsob a počet našich každodenních modliteb jsou vesměs nepotřebné pro spásu, že zbožnost dokazujeme srdcem a nikoli tělesnými výkony. Jiní sice uznávají korán, ale zavrhují všechno ostatní; výroky Prorokovy,

názory světců a podobné věci je naplňují nenávistí a svou náboženskou horlivost projevují tím, že vykřikují požehnané jméno Alláhovo tak dlouho, až jim jako řvoucím lvům stříká pěna od úst, a tomu pak přezdívají náboženství. Jiná odrůda si zase osobuje nárok na pobožnost vyššího druhu; zohavují své tělo, zapřísahají a kají se způsobem, který se podobá spíše kouskům mastičkářů nežli úkonům sluhů Božích. Stoupenci čtvrté skupiny, nejkacířštější ze všech, by nám chtěli namluvit, že žijí v ustavičném styku s nadpřirozenými mocnostmi; oblékají se do záplatovaného a otrhaného šatu, staví na odiv své pohrdání pozemskými statky a udržují se v teple metafysickými úvahami, kterým nerozumějí ani oni ani kdokoli jiný. Žádný rozdíl mezi čistým a nečistým (ať jest jim údělem věčné roštění!) jim nestojí v cestě, zákonné a nezákonné je jim jednostejné; jedí a pijí, co se jim zlíbí, a dokonce nevěřící ďaurové jsou v jejich očích bez poskvrny. A tihle lidé si říkají súfí, to jsou vaši mudrci, to jsou vaše hvězdy! Proklatý buďtež jejich vousy!" A celé shromáždění odpovědělo „Amen". „Proklatí buďtež jejich otcové a matky! Proklaty buďtež jejich děti! Proklatí buďtež jejich příbuzní. Proklat budiž šejch Attár! Proklat budiž Dželáluddín Rúmí!" Za každým proklínáním odpovědělo celé shromáždění „Amen!"

Když skončil, projevovalo celé shromáždění obdiv nad jeho učeností, a dívalo se při tom na mne, zda jsem také úžasem bez sebe. Nebyl jsem líný vyrážet potřebné výkřiky a zahrál jsem svou úlohu tak věrohodně, že jsem zanechal všeobecně příznivý dojem.

Mudžtehid, který se rozehřál vlastními slovy, pokračoval ve svém proslovu namířeném proti súfím s takovou prudkostí, že by byli jistě všichni přítomní jako jeden muž vyskočili a na kusy roztrhali každého súfího, který by se jim byl namanul do cesty. Měl jsem radost z úspěchu, jímž byl korunován můj pokus jevit se dobrým muslimem, a dokonce jsem teď začínal sám věřit, že jím opravdu jsem.

„Když to, co dělám," myslil jsem si, „činí nábožného člověka a zjedná mi ve světě vážnost, pak je to skutečně velmi snadné. Proč bych se lopotil životem, byl otrokem nějakého tyrana a byl vystaven všem proměnám osudu, proč bych se stále chvěl o své živobytí a proč právě já mám být obětí tisícerých nehod?"

Opustil jsem mudžtehida a navrátil se do své kobky s rozhodnutím, že setrvám ve svém zbožném rozpoložení. Když jsem se setkal se svým druhem, řekl jsem mu vše, co se událo, a také vše, co řekli o něm a o dervíších vůbec; poradil jsem mu, aby se zřetelem k obecnému smýšlení, které vládlo při mém odchodu ve shromáždění, hleděl co nejrychleji vytáhnout paty a zmizet s místa, kde se proti němu obracela mysl i paže jednoho každého člověka. „Když tě chytnou, příteli, ukamenují tě!" řekl jsem, „o tom tě ujišťuji."

„Kéž jim kameny spadnou na jejich vlastní hlavy!" zvolal dervíš; „smečka krvežíznivých pohanů je to! Jaké už může být to jejich náboženství, když je popuzuje, aby toužili po životě neškodného člověka? Přijdu sem, nemám co dělat ani se sunnity ani se šíity, ani se súfími, ani s muslimy, naopak, z čiré úcty k nim podstoupím celou tu maškarádu s pěti lázněmi a pěti modlitbami denně, a ani to je neuspokojí. Nechci však být jejich dlužníkem. Půjdu; opustím jejich mrzké pokrytecké město a nikdy se už nebudu umývat a modlit, dokud mě potřeba nepřinutí, abych tudy zase procházel."

Musím doznat, že jsem nebyl naprosto zarmoucen, když jsem uslyšel toto dervíšovo rozhodnutí. S potěšením jsem viděl, jak se opásává širokým koženým pásem, na němž visely veliké růžence, a jak do něho zastrkává svou dlouhou lžíci. Pomohl jsem mu upevnit na záda kožišinu. Vzal do jedné ruky svou železnou zbraň, kterou nosíval přes rameno, a v druhé ruce držel kalabasu, zavěšenou na trojitém řetězu. Pak jsme si dali sbohem se zřejmou srdečností.

Zůstal jsem tedy jediným obyvatelem kobky a on se vydal na další cestu s lehkým a veselým srdcem člověka, který neměl svět před sebou, nýbrž pod sebou, svět, jímž ho nevedlo nic jiného nežli dvě nohy a vlastní vtip.

„Nechť tě Alláh zahrne svou přízní," řekl jsem, když mi zmizel z dohledu, „ty milý darebáku! A nechť ti nikdy nechybí na nohy pár celých bot a na jazyk pěkná povídka, s nimiž projdeš životem s větší radostí pro sebe i jiné nežli bohatý muž, jenž je otrokem tisícerých věcí a v nejnutnějších životních potřebách je závislý na těch, kteří závisí na něm."

KAPITOLA XLVII.: HADŽI BABA, OKRADENÝ SVÝM PŘÍTELEM, ZŮSTANE ZCELA BEZ PROSTŘEDKŮ, VYVÁZNE VŠAK ZE ZAJETÍ

Zabýval jsem se teď stále slibem mudžtehidovým, který mě ubezpečil, že mi vymůže odpuštění a svobodu, až šáh přijede na návštěvu do komského svatostánku. Napadlo mě, že bych si měl zajistit přízeň tak mocného přímluvčího darem, bez něhož se v Persii nikdy ničeho nedosáhne. Ihned jsem také začal uvažovat, co by to mělo být. Peníze zbylé v mé peněžence byly jediným prostředkem k živobytí až do doby, kdy mi bude možno najít si nové zaměstnání; ačkoli jich bylo málo, schoval jsem je v bezpečném úkrytu blízko své kobky.

Rozhodl jsem se pro koberec k modlení, neboť ten se mi zdál nejvhodnějším darem pro člověka, který neustále klečí na kolenou. Měl jsem v úmyslu dát si z bazaru přinést jeden na ukázku.

„Při každičké modlitbě," uvažoval jsem, „vzpomene si ten dobrý muž na mne; a protože takové okamžiky jsou příhodné pro dobrá rozhodnutí, snad si také vzpomene, že mi slíbil pokusit se o mé osvobození."

Šel jsem tudíž do svého tajného koutu, abych odtamtud vyndal svou peněženku, a byl jsem rozhodnut obětovat pro ten účel jeden ze svých zbývajících túmánů. Ale zde mi dovolí laskavý čtenář, abych se zastavil a požádal ho, aby se trochu rozpomněl a uvažoval o pocitech způsobených nejkrutějším zklamáním, které kdy zažil. Povím mu, že nebyly ničím u srovnání s mým zármutkem, s mým vztekem, s mým rozhořčením, když jsem shledal, že má peněženka je tatam.

Duše mi vklouzla do úst a bez zaváhání jsem zvolal: „Ó ty pse jeden bankrotářský, ty zpropadený dervíši! Pravda, pomohl jsi mi do bezpečného přístavu, ale zanechal jsi mě tam bez kotvy. Ať je tvůj život hořký jako žluč, ať je tvůj denní chléb chlebem bolu! A tak nakonec zbyla Hadži Babovi přece jen žebrácká hůl!"

Dal jsem se do žalostného sténání a naříkání, neboť strach před hladovou smrtí mi teď zíral do tváře přes dobročinnost komského obyvatelstva; a protože zoufalství je nemoc, která vzrůstá tím více, čím více se člověk zabývá svým neštěstím, měl jsem jakési zvláštní potěšení, že se mohu znovu obírat všemi hrůzami, jichž svědkem jsem se stal při nedávné smrti Zejnebině; tížilo mě zajetí, hryzala mě ztráta a konečně jsem začal pohlížet na své postavení s takovým zoufalstvím, že bych byl jistojistě požil jedu, mít nějaký po ruce.

Vtom šel kolem mé kobky starý mollá, který mě byl za mé návštěvy u mudžtehida varoval, abych příliš nedůvěřoval dervíšovi. Pověděl jsem mu o svém neštěstí a počal jsem tak srdceryvně bědovat, že byl opravdu dojat.

„Měl jsi až příliš pravdu, mollo!“ naříkal jsem, „když jsi mě varoval před tím dervíšem. Peníze jsou pryč – a já jsem tu zůstal. Jsem cizinec, a ten, jenž se nazýval mým přítelem, projevil se jako můj nejhorší nepřítel! K ďasu s takovým přítelem! Ach, kam se jen mám obrátit o pomoc?“

„Nenaříkej, můj synu,“ řekl mollá; „víme, že je nad námi Bůh, a je-li jeho vůlí pokoušet tě neštěstím, nevzpírej se tomu. Je po tvých penězích – je po nich, nech je tedy běžet; ale peněženka ti zbyla celá – a co chceš víc? Konec konců celá peněženka také není k zahození.“

„Jaké to jsou rady?“ zeptal jsem se. „Vím, že celá peněženka není špatná věc; ale pomůže mi k tomu, aby mi dervíš vrátil peníze?“

Požádal jsem pak starce, aby donesl mudžtehidovi zvěst o mé pohromě a aby mu řekl, jak jsem sklíčen, že mi není možno projevit mu svou úctu darem, který mu přináleží.

Starý mollá odešel s příslibem, že vylíčí svatému muži můj případ ve správném světle. K mému velikému potěšení přinesl ještě téhož dne vrchní ubytovatel do Komu novinku o blížícím se příjezdu šáhově; jel napřed, aby připravil všechno potřebné pro jeho ubytování.

Rozlehlá otevřená síň svatostánku, v níž se král modlívá, byla pokryta nádhernými koberci, na nádvoří se kropilo a metlo, fontána uprostřed nádrže byla uvedena v činnost a příchody k hrobce se dávaly do pořádku. Ze všech duchovních byla sestavena deputace, aby mu šla vstříc a uvítala ho při vstupu; neopominul se žádný z obřadů příslušejících jasu a vznešenosti Stínu Všemohoucího na zemi.

Chvěl jsem se o svůj příští osud; již dlouho jsem neměl zprávy z Tehránu a neměl jsem zdání, jak daleko jde šáhova zášť ke mně. Když jsem se na to díval ze stinné stránky, strašila mě představa, že se nespokojí ničím jiným nežli mou hlavou; pak jsem se však zase utěšoval vyhlídkou příjemnější a pokoušel jsem se uvěřit, že jsem příliš nepatrná osoba, pročež na mé smrti nemůže šáhovi mnoho záležet. Skládal jsem veškeré své naděje v zákrok mudžtehidův.

Vrchní ubytovatel býval kdysi mým přítelem a mezi jeho pomocníky jsem našel mnoho známých. Dal jsem se jim poznat a oni se mi k mému nemalému údivu ani nevyhýbali, ačkoli jeden z našich největších mudrců pravil, že „člověk v neštěstí je opomíjen jako falešný peníz, který nikdo nechce přijmout; a když jej někdo omylem přijal, hledí jej strčit co nejrychleji někomu jinému."

Příchozí mě zpravili o všem, co se od mého odjezdu událo u dvora; ačkoli jsem prohlásil, že jsem se odřekl světa a stal se poustevníkem, který, jak se říká, dřepí v koutě, přece jsem stále ještě popřával sluchu těmto událostem. Pověděli mi, že vrchní popravčí se navrátil z výpravy proti Rusům a přivezl šáhovi dva gruzínské otroky, jednoho muže a jednu ženu, a nádavkem jiné vzácné dary, aby ho přesvědčil o svých velikých činech a vojevůdcovských schopnostech. Šáh ten dar přijal a vrchnímu popravčímu se mělo dostat čestného roucha, s podmínkou ovšem, že složí *toube*, přísahu pokání, a odřekne se pro budoucnost vína. Přesto, že bylo známo, jak hluboce jsem byl zapleten v Zejnebině záležitosti, dověděl jsem se také, že hekím, můj bývalý pán, byl nucen učinit šáhovi veliký dar a že mu kromě toho byla vyškubána z kořene polovina jeho vousu v náhradu za ztrátu, kterou jeho veličenstvo utrpělo Zejnebinou smrtí, a za zklamání způsobené tím, že nebyla ochotna tančit a zpívat mu při jeho návratu ze Sultánije. Králův hněv nad ztrátou kurdské otrokyně již z veliké části vyprchal vzhledem k tomu, že mu vrchní popravčí daroval Gruzínku, která podle slov mých známých byla nejkrásnější ženou vystavenou od dnů věhlasné Táus čili Páva na trhu s otroky; byla to, krátce řečeno, perla v lastuře krásy, morek v páteři dokonalosti. Měla tvář jako úplněk luny, oči velikosti ubytovatelova ukazováčku a palce dohromady, pás, který se dal obemknout dvěma prsty, a postavu vysokou a vznešenou jako vzrostlý cypřiš. Dokonce mě ujišťovali, že šáhův hněv vůči mně bude velmi snadno utišen darem několika málo túmánů.

Tu jsem znovu propukl v kletby proti dervíšovi; „nebýt jeho," řekl

jsem, „byl bych se před ním mohl objevit jinak než s holýma rukama.“ Byl jsem však potěšen, že můj případ není tak beznadějný, jak jsem se obával; seděl jsem teď na koberci naděje, kouřil jsem dýmku očekávání a umínil jsem si, že se dočkám svého osudu s oním pohodlným přesvědčením o jeho neodvratnosti, které vštípil Prorok všem svým pravým věřícím k jejich útěše a míru.

Král králů přijel druhého dne a ubytoval se ve svých stanech, které byly postaveny za městem. Nebudu připravovat čtenáře o drahocenný čas líčením obřadů, se kterými byl přijat a které na jeho vlastní přání byly co nejvíce zkráceny, hlavně z toho důvodu, že účelem cesty k Fátimině hrobce nebylo sklízeti světská vyznamenání, nýbrž zbožné přání, pokorně si vésti před Bohem i lidmi v naději na lepší a vyšší odměnu.

Šáh sledoval vždy politiku nejlepšího soužití s duchovenstvem své země, neboť dobře věděl, že jejich značný vliv na smýšlení lidu je jedinou přehradou mezi ním a neomezenou mocí. Dvořil se proto mírzovi Abdul-Kásimovi, mudžtehidu komskému, tím způsobem, že ho šel pěšky navštívit a dovolil mu, aby se v jeho přítomnosti posadil, kteréžto pocty se laikovi jen málokdy dostane. Procházel se také po celou dobu svého pobytu pěšky městem, dával štědré almužny chudině a obzvláště obětoval bohaté a cenné dary u hrobky světice. On sám i všichni členové jeho družiny uznali za vhodné přizpůsobiti výraz svých tváří zvykům města. Mně pak působilo

rozkoš, když jsem shledal, že nejsem jediný, kdo staví na odiv zkroušené rysy a mučednickou chůzi. Vzpomněl jsem si, že jsem za svého života na dvoře slyšel, že šáh je ve skutečnosti v hloubi svého srdce súfí, ačkoli velmi přísně dodržuje obyčeje svého náboženství; a působilo na mne téměř osvěžujícím dojmem, když jsem mezi vysokými hodnostáři jeho průvodu uviděl jednoho ministra, notorického hříšníka z přesvědčení, který byl nyní přinucen svázat své zásady do ranečku zapomenutí a odíti se do roucha víry pravé.

Když nastal den, kdy šáh chtěl vykonat svou modlitbu u hrobu světice, probudil jsem se již časně zrána a byl jsem stále ve střehu, neboť jsem doufal, že na sebe upozorním mudžtehida a připomenu mu, co mi slíbil.

Asi hodinu před polední modlitbou vkročil šáh provázený nesmírným zástupem dvořanů, kněží a lidu na půdu svatostánku. Byl oděn v tmavý oblek, jehož zádumčivé barvy se dobře hodily k slavnostnímu výrazu jeho obličeje. V ruce držel dlouhou smaltovanou hůl s podivně vykládanou rukojetí. Odložil veškeré ozdoby, neměl na sobě žádný z obvyklých šperků, ani nebyl ozbrojen mečem, bez něhož se při jiných příležitostech nikdy neobjevoval. Jediný drahocenný předmět byl na něm jeho růženec, složený z velikých perel z jeho vlastního loviště na Bahrejnu, průzračných jako nejčiřejší voda a dokonale souměrných; držel jej neustále v ruce.

Mudžtehid kráčel dva nebo tři kroky za ním po jeho levici, uctivě odpovídal na dotazy, jež král ráčil vznésti, a věnoval napjatou pozornost všem jeho poznámkám.

Když se průvod přiblížil ke mně (bral se těsně kolem mé kobky), využil jsem příležitosti, když nebyl nablízku žádný důstojník, vyběhl jsem ven, vrhl se na kolena, dotkl se tváří země a zvolal: „Útočiště, Králi králů, asyle celého světa! Ve jménu blahoslavené Fátimy, milost!“

„Kdo je to?“ otázal se král mudžtehida; „je to jeden z tvých lidí?“

„Uchýlil se do best (útočiště),“ odvětil mírzá, „a dovolává se od Stínu Všemohoucího obvyklé milosti, které se dostává všem nešťastným uprchlíkům, kdykoli on navštíví hrobku. On a my všichni jsme tvou obětí; cokoli šáh nařídí, staniž se.“

„Ale kdo jsi a co jsi?“ otázal se mne šáh; „proč ses sem uchýlil?“

„Kéž bych byl tvou obětí!“ řekl jsem. „Tvůj otrok byl zastupujícím popravčím u Středu Vesmíru, Hadži Baba je jeho jméno; a jeho nepřátelé zavinili, že se stal v očích šáhových zločincem, ač je nevinen.“

„*Jáfteím*, porozuměli jsme," odpověděl král po minutové přestávce. „Tak ty jsi ten Hadži Baba? *Mubárek*, ať ti to hodně prospívá. Zda to byl jeden pes nebo druhý, zda hekím nebo podpopravčí, výsledek je stejný – končilo to tím, že králův majetek pohořel. To je přece docela jasné, že ano, mírzo Abdul-Kásime?" oslovil mudžtehida.

„Ba, při posvátné hlavě králově," odpověděl svatý muž; „ve všech takových záležitostech mezi muži a ženami oni, a jen oni, mluví pravdu."

„Ale co o takových případech praví naše svatá víra?" prohodil král; „šáh přišel o otroka – i za nejnižšího lidského tvora je třeba zaplatit krevní cenu – i Frank a Moskvan mají svou cenu, a proč bychom my utráceli svůj majetek zbůhdarma? Jen pro potěšení svého osobního lékaře nebo svého podpopravčího?"

„Každé božské stvoření má svou cenu a krev nesmí být prolévána beztrestně; bylo nám však také přikázáno, abychom odpouštěli svým bližním a byli k nim milostiví," pravil mudžtehid, „což náš svatý Prorok (budiž mu žehnáno na věky) pronesl obzvláště pro ty, kteří jsou v držení moci, a čehož, ó králi, se nedá použíti lépe než v tomto případě. Nechť šáh odpustí neblahému hříšníkovi. Sklidí větší odměnu v nebi, než kdyby zabil dvacet Moskvanů, rozčtvrtil otce všech Evropanů nebo dokonce ukamenoval súfího."

„Staniž se," souhlasil šáh. Obrátiv se pak ke mně, řekl hlasitě: „*Murachchasí*, jsi propuštěn; a pamatuj si, že zásahem tohoto božího muže se stalo," položil ruku na rámě mudžtehidovo, „že jsi na svobodě a že je ti popřáno užívat světla slunce. *Berou!* Jdi! Otevři své oči a nikdy již se neukazuj před naší tváří."

KAPITOLA XLVIII.: HADŽI BABA DOSPĚJE DO ISPAHÁNU A POD OTCOVSKOU STŘECHU PRÁVĚ VČAS, ABY ZATLAČIL OČI SVÉMU UMÍRAJÍCÍMU OTCI

Nebylo nutno vyzývat mě k odchodu dvakrát. Ani jsem se nepodíval za sebe; opustil jsem Kom s jeho kněžími a obrátil jsem své kroky k Ispahánu a k své rodině. Měl jsem v kapse několik rijálů, za které jsem si mohl cestou nakoupit jídla; noci jsem trávil v karavanserajích, jichž bylo po celém kraji dostatek a kde jsem

mohl v nějakém koutě vždy složit hlavu. Ačkoli jsem byl ještě mlád, začínal se mi hnusit svět; kdybych byl v Komu zůstal dosti dlouho v tom duševním rozpoložení, ve kterém jsem tam přišel, snad bych byl zasvětil svůj další život přednáškám mírzy Abdul-Kásima, snad bych si byl získal světskou vážnost svou mlčelivostí, zdrželivostí a přísným dodržováním muslimského učení. Ale osud mi utkal jiný životní úděl. Mejdán (dráha) světa byla pro mne stále ještě volná, oř mého života ještě nevyčerpal ani poloviční zásobu skoků a úskoků, kterými mě udržoval v neustálém cviku. Měl jsem pocit, že všechny ty nehody mě stihly právem za to, že jsem tak dokonale zanedbával své rodiče.

„Byl jsem špatným synem," řekl jsem si. „Když jsem zastával vysoký úřad a když jsem se nadýmal svou vlastní důležitostí, zapomněl jsem na chudého lazebníka v Ispahánu; teprve teď, když zlý osud zatarasuje stezku mého života, vzpomínám si na původce svého bytí." Napadlo mě úsloví mého učitele, jež citovával s velikým důrazem v arabském jazyce. „Starého přítele nekoupíš," říkával, „ani když za něho můžeš nabízet poklady Hatimovy. Pamatuj proto, mladíku, že otec a matka jsou tvými nejstaršími přáteli."

„Však poznají ještě včas, že mají hodného syna," pomyslil jsem si, a pocit něžnosti mě zavalil, když jsem si opakoval tato slova; „dá-li Bůh, nebudou mně již moci vyčítat nedostatek patřičné úcty, až zase budu u nich." Tajemný hlas mi však šeptal, že už bude pozdě; vzpomněl jsem si na předtuchy, které mě naplňovaly, když jsem opouštěl Tehrán, pln zármutku nad ztrátou Zejneby, pln cnostných záměrů a předsevzetí.

Když jsem po prvé zahlédl vrcholek hory Kóh-i-Kází, která ční vysoko nad Ispahánem, prudce mi zabušilo srdce; co krok jsem s úzkostí uvažoval, v jakém stavu asi zastihnu svou rodinu. Bude ještě na živu můj stařičký učitel? Najdu ještě mezi živými našeho starého souseda kramáře, v jehož krámě jsem utrácel za sladkosti všechny drobné peníze, které se mi podařilo odcizit otci, když jsem za něho holil zákazníkům hlavy? A kapidži, vrátný karavanseraje, starý přítel, kterého jsem tolik vyděsil při útoku Turkmenů – zdalipak jsou ještě otevřena vrata jeho života? Či se už za ním zavřela navždy?

Takto jsem přemítal cestou, až přede mnou vyvstaly vrcholky ispáhanských minaretů, až jsem se zastavil, okouzlen tímto pohledem, naplněn vděčností, že jsem dosud byl zachován na své životní pouti. Pomodlil jsem se. Pak jsem zvedl kámen, postavil jej na

způsob pomníku na jiný a vykonal jsem tento slib: „Ó Alí, dopřeješ-li svému nejnižšímu a nejpokornějšímu služebníkovi radost, aby došel v bezpečí k svému domovu, zabije při svém příchodu ovci a uspořádá pilav pro přátele a rodinu."

Jak jsem se srdcem prudce tlukoucím procházel předměstím, každičké místo mi něco připomínalo. Bezpečně, bez jediné mýlky, jsem se proplétal dlouhými klenutými bazary, až jsem se octl před otcovým krámem a před starou známou bránou karavanseraje.

Dveře krámu byly zavřeny a v okolí se nehýbalo nic, co by bylo nasvědčovalo obchodnímu ruchu. Dlouho jsem váhal, než jsem si dodal odvahy jíti dál, neboť tento první pohled na domov mi připadal jako neblahá předzvěst; vzmužil jsem se však, když jsem si vzpomněl, že je šeb-i-džuma, předvečer pátku, a že se snad můj otec stal ve stáří svědomitým muslimem, který v těchto hodinách, jež jsou pravověrcům posvátné, nepracuje.

Karavanseraj však byl otevřen a skýtal stejný pohled jako v dobách dřívějších: balíky zboží nakupené na hromady, mezi nimi mezci, velbloudi, mezkáři a velbloudáři. Lidé ve skupinách a v přerůzných šatech dílem seděli, dílem živě rozmlouvali; jiní se bezstarostně rozhlíželi kolem sebe a opět jiní kvapně přicházeli a odcházeli a v jejich rysech se zračily starost a obchodní duch. Rozhlížel jsem se po vrátném, příteli svého dětství, a již již jsem se začal obávat, že on už také zavřel vrata za svým životem, když jsem zpozoroval jeho známou postavu, vlekoucí se pomaloučku vpřed; v ústech měl svou hliněnou vodní dýmku; hledal kousíček řeřavého uhle, kterým by si ji zapálil.

Od doby, kdy jsem ho naposledy viděl, hlava se mu znatelně scvrkla mezi rameny a poklesla mu na hrudník; ohnutá kolena napovídala, že let času s ním vytrvale účtoval. „Je to starý Alí Mohamed," zaradoval jsem se, když jsem přistoupil k němu. „Poznal bych ten jeho křivý nos mezi tisíci, tak často jsem přistříhával knír, jenž bují pod ním."

Když jsem ho oslovil obvyklým pozdravem míru, neustal s čištěním své dýmky, ba ani nevzhlédl, neboť byl zvyklý, že ho oslovovali neznámí lidé; ale když jsem řekl: „Což mě nepoznáváš, Alí Mohamede?" pohlédl na mne svýma starýma krví podlitýma očima a prohodil: „Příteli, karavanseraj je odleskem světa; lidé přicházejí a odcházejí, a nikdo si jich nepovšimne. Jak tě mám znáti? Alí Mohamed zestárl a jeho paměť zeslábla."

„Ale jistě se přece upamatuješ na Hadžiho Babu – na malého Hadžiho, který ti holíval hlavu a upravoval vous i knír!“

„Jest jen jediný Bůh!“ zvolal užaslý vrátný. „Jsi opravdu Hadži? Ach, synu můj, tvé místo zůstalo dlouho prázdné – přišel jsi konečně? Nuž dobře, Alí buď pochválen, že jediné dítě starého Kerbeláího Hasana mu před smrtí zatlačí oči.“

„Jak to?“ zvolal jsem, „pověz, kde je můj otec? Proč je krám zavřen? Co to blábolíš o jeho smrti?“

„Ano, Hadži, starý lazebník již doholil. Nemeškej ani okamžik a jdi do jeho domu, snad ti bude přáno přijití včas, abys přijal jeho požehnání, než odejde s tohoto světa. Dejž Bůh, abych brzy následoval, neboť vše na zemi je marnost. Otvíral a zavíral jsem brány karavanseraje po padesáte let a poznávám, že ze mne vyprchala všechna radost. Mé klíče se ještě lesknou, ale já už jsem dávno zrezavěl.“

Nevyslechl jsem konce starcova povídání a bez otálení jsem pospíchal k otcovu domu.

Když jsem se přiblížil k známému místu, uviděl jsem poblíže nízkého, úzkého vchodu dva molly.

„Ha!“ pomyslil jsem si, „jste zlověstní ptáčkové; kdekoli smrt koná svou práci, vy tam musíte být.“

Ani slůvko jsem na ně nepromluvil a vešel jsem přímo do hlavní světnice. Byla přeplněna lidmi obklopujícími starce, jenž byl natažen na lůžku rozprostřeném na podlaze. Poznal jsem v něm svého otce.

Nikdo si mne nepovšiml, neboť podle starodávného zvyku mohou cizinci, kteří nemají vůbec nic společného s umírajícím, vkročit bez překážek do jeho domu. Po jedné straně seděl doktor a u hlavy lůžka klečel starý muž, v němž jsem poznal svého bývalého učitele. Z jeho slov bylo znát, že se snaží utěšovat svého umírajícího přítele: „Nebuď sklíčen; snad ti dopřeje Bůh, aby ti na zemi bylo popřáno ještě mnoho dnů. Snad se ještě dožiješ příchodu svého syna; vždyť Hadži Baba může být nablízku. Přece se však sluší a patří, abys vykonal poslední vůli a ustanovil dědice. Je-li to tvým přáním, označ jím kohokoli z osob zde přítomných.“

„Ach,“ zavzdychal můj otec, „Hadži nás opustil – již ho nikdy nespatřím – stal se příliš velikou osobností, aby myslil na své ubohé rodiče – není hoden, abych ho učinil svým dědicem.“ Tato slova měla okamžitý účinek; již jsem nemohl déle ovládnout svou touhu dát se

poznat a vykřikl jsem: „Hadži je zde! – Hadži přišel, aby přijal tvé požehnání – já jsem tvůj syn – nezavrhuj mě!“ Pak jsem poklekl u jeho lůžka, uchopil jsem ruku umírajícího muže, políbil ji a hlasitě jsem vzlykal a naříkal, abych tak projevil svou synovskou náklonnost.

Způsobil jsem tím u všech přítomných značný rozruch. U některých jsem viděl zklamání, u jiných nedůvěru, u všech úžas.

Otcovy oči, skoro již zavřené, se na malou chvilku rozjasnily, jak se pokoušel rozpoznat mé rysy; sevřel chvějící se ruce a zvolal: „*Elhamdulilláh!* Chvála Bohu! Spatřil jsem svého syna, mám dědice!“ Pak mě oslovil: „Učinil jsi správně, synu můj, že jsi mě opustil na tak dlouho? Proč jsi jen nepřišel dříve?“ Byl by pokračoval v řeči, ale námaha a rozčilení, způsobené takovou událostí, byly nad jeho síly a v bezvědomí klesl zpátky do podušek.

„Zadrž,“ řekl můj starý učitel, který mě rázem poznal – „zadrž Hadži; neříkej už ani slovo! Ať se nejdříve probere, musí ještě udělat závěť.“

„Ano,“ řekl jakýsi mladistvý muž, který se na mne díval velmi nepřátelským pohledem – „ano, musíme se ovšem ještě podívat, zda tohle je opravdu Hadži Baba.“ Později jsem se dověděl, že to byl synovec otcovy první ženy, který si dělal naděje, že mu připadne největší část pozůstalosti; když jsem se pak vyptával na ostatní členy shromáždění, shledal jsem, že je to příbuzenstvo podobného rázu, které se slétlo v naději na podíl z kořisti, o niž jsem je teď připravil.

Všichni, jak se zdálo, pochybovali silně o mé totožnosti a byli by mě jednomyslně prohlásili za podvodníka, kdyby nebyl býval přítomen stařičký učitel: proti jeho svědectví nebylo odvolání.

Všechny pochybnosti o mé totožnosti však rázem utuchly, když se objevila moje matka, která se byla dověděla o mém příjezdu. Nemohla to již vydržet v omezeném enderúnu a vřítila se dovnitř s rozpřaženým náručím a vlajícím závojem. „Kde je, kde je?“ volala. „Kde je můj syn? Hadži, dušičko, kde jsi?“

Jakmile jsem se jí dal poznat, vrhla se mi kolem krku, hlasitě plakala, užívajíc všech něžných výrazů, jež si dovedla vymyslit, a měřila mě od hlavy k patě tím lačným pohledem a zaníceným výrazem, který je dán jen matkám.

Doktor se rozhodl, že podá mému otci nějaký posilující prostředek, aby ho probudil ze smrtelného spánku; když jej připravil,

pokoušel se vpravit mu jej do úst. Jak ho nadzvedával, umírající kýchl, což bylo, jak každý přítomný musil vědět, znamení tak špatné, že žádný rozumný člověk by se byl neodvážil dát mu užít medicíny před uplynutím plných dvou hodin. Zůstala proto v poháru.

Za dvě hodiny se pokusil lékař znovu podati mu svůj lék, ale jaké bylo zděšení všech přítomných a zklamání těch, kteří očekávali, že učiní závěť, když doktor shledal, že je mrtvý jak kámen.

„Ve jménu Alláhově, povstaň," volal na něho starý mollá; „vždyť se právě chystáme sepsat tvou poslední vůli." Snažil se nadzvednout otcovu hlavu, ale nemělo to účinku; všechen život už z něho vyprchal.

Vpravili mu do úst bavlnu namočenou ve vodě, nohy umístili pečlivě směrem ke kible, a jakmile bylo bezpečně zjištěno, že již nezbývá naděje, počal kněz u hlavy jeho lůžka čísti hlasitým a zpěvavým hlasem z koránu. Potom mu podvázali hlavu od brady šátkem a svázali dohromady oba palce u nohou. Celá společnost pak odříkávala *kelime-i-šehádet* (vyznání víry), obřad to, kterým, jak se předpokládalo, byl zesnulý propuštěn s tohoto světa jako neposkvrněný a pravověrný muslim; při tom postavili na jeho hlavu pohár s vodou.

Když byly řádně vykonány veškeré tyto přípravy, všichni jeho domnělí přátelé a příbuzní obstoupili v těsném kruhu mrtvolu a vyráželi hlasité, naříkavé výkřiky. To bylo znamením pro ony dva molly, jichž jsem si všiml při svém příchodu, aby se střechy domu, na kterou byli vylezli, zazpívali libozvučným hlasem verše z koránu, jimiž se při takových příležitostech má veřejnost zpravit o úmrtí pravověrce.

Naříkání a kvílení se zatím stalo všeobecným, neboť truchlivá zpráva se donesla k ženám, shromážděným ve zvláštní místnosti. Dávaly svému bolu průchod způsobem dávno osvědčeným. Můj otec býval pro svou

jemnost a ochotu velice oblíben u všech vrstev lidu, a matka, která byla sama plačkou z povolání a vedoucí účastnicí na pohřbech, nashromáždila kolem sebe takový soubor truchlících, že se prý pro žádného chána v den jeho smrti netruchlilo tolik jako pro mého otce.

Pokud se mne týče, truchlil jsem upřímně a opravdově, neboť jsem prošel již předtím očistnou lázní nešťastných příhod; a vzpomínka na skutky mého života, při nichž tak zřetelně vynikalo naprosté zanedbávání rodičů, způsobila, že jsem se viděl ve světle krajně nepříznivém.

Seděl jsem skromně v koutě, přičiňuje své upřímné vzlyky ke strojenému vzdychání všech ostatních. Tu ke mně přistoupil jakýsi kněz a pravil, že je mou samozřejmou povinností roztrhat si šat, protože jinak nemohu dokázat, že jsem dobrý syn. Nabídl se mi, že s mým souhlasem provede ten zákrok místo mne, aniž při tom poškodí můj kabát. Dovolil jsem mu, aby provedl, oč mě požádal, načež mi rozpáral lem náprsní klopy, která pak visela dolů v délce tří nebo čtyř palců. Řekl mi také, že je zvykem chodit s nepokrytou hlavou a bosýma nohama aspoň tak dlouho, dokud nebyly vykonány pohřební obřady.

Milerád jsem se k tomu uvolil a později jsem s uspokojením slyšel, že mě lidé pokládají za vzorného truchlícího.

Zármutek mé matky byl přepjatý: skryla své vlasy, zahalila hlavu černým závojem, skučela a ječela, aby tím projevila své zdrcení, a nepřestávala vyvolávat ducha svého manžela.

Mezitím se vyrojili před dům sousedé, kolemjdoucí, známí i neznámí, aby buď četli korán, nebo aspoň naslouchali jeho předčítání, což se při takových příležitostech považuje také za záslužný čin. Mnozí z nich přišli jako těšitelé, kteří bývají u truchlících pozůstalých velmi vítáni, neboť pro svou znalost řečnických forem jsou výborně způsobilí, aby poskytovali útěchu.

Můj stařičký kantor, vynikající těšitel, vzal si na mušku mne, usadil se po mém boku a spustil:

„Vidíš, tak tvůj otec už je tedy mrtev. Nereptejme! Co zlého se stalo? Není smrt konec všeho? Narodil se, měl syna, vykonal svou cestu a umřel. Kdo může udělat víc? Zaujmeš teď na zemi jeho místo. Jsi vzrůstající stéblo, které spolu s miliony jiných slibuje dobrou žeň, kdežto on je plný uzrálý klas, jenž byl skosen a uložen do špýcharu. Chceš se vzpírat proti něčemu, co by mělo být důvodem k radosti? Místo aby holil lidem hlavu, sedí teď mezi dvěma húriskami, popíjí mléko a pojídá med. Chceš nad tím plakat? Raději plač, že tam nejsi též. Ale proč vůbec plakat? Uvaž četné důvody, pro které se naopak můžeš radovat. Mohl být nevěrcem – byl pravověrný muslim. Mohl být Turek – byl Peršan. Mohl být sunnita – byl šíita. Mohl být nečistým křesťanem – byl řádný syn islámu. Mohl umřít jako prokletý Žid – vydechl naposledy s vyznáním pravé víry na rtech. To vše jsou důvody k radování."

Tímto způsobem pokračoval; když vyčerpal všechnu svou moudrost, odešel, aby přidal svůj hlas k všeobecnému nářku.

Teď byli přivoláni nečistí murdešúové neboli omyvači mrtvol; přinesli máry, na kterých se odnáší zesnulý do hrobu. Zeptali se mne, zda z nich mají udělat imárí, jakýsi baldachýn zdobený černými prapory, šátky a jinými látkami – obřad to, jenž bývá obvyklý jen při pohřbech vznešených osobností; přenechal jsem rozhodnutí svému příteli učiteli, který okamžitě prohlásil, že vzhledem k tomu, že můj ctihodný otec zastával jakési veřejné místo, zajisté by vítal, kdyby mu byla prokázána tato čest. Když se tak stalo, vynesli vzdálení příbuzní mrtvolu a uložili ji na máry, načež byla odnesena k místu omývání. Tam se jí ujali omyvači, kteří se dali ihned do práce. Nejdříve myli tělo čistou studenou vodou, pak je potřeli hlínou, solí a silicí, zabalili je do prostěradla, opět je přenesli na máry a konečně je dopravili na pohřebiště.

Množství lidí, kteří se nabízeli, že ponesou ostatky, bylo dokladem toho, jak značně můj otec musil být oblíben. I lidé zcela neznámí, kteří věděli, že je chvályhodným činem nésti k hrobu dobrého muslima, tlačili se vpřed, aby směli obtížit svá ramena tímto drahým břemenem. Než jsme dospěli k místu posledního odpočinku, zástup už byl nesmírný.

Šel jsem v malé vzdálenosti za márami, obklopen lidmi, kteří se nazývali otcovými přáteli a příbuznými; jeden mollá odříkal za

doprovodu všech přítomných modlitbu a pak jsem byl jako nejbližší příbuzný vyzván, abych uložil tělo do země. Když jsem tak učinil, uzly prostěradla byly rozvázány a pronesena nová modlitba, zvaná telkín. Střídavě pak bylo vzýváno dvanáct imámů a za opětného čtení modlitby telkín byl zasypán hrob. Poté se pomodlili všichni přítomní fátihu (první kapitolu koránu), hrob byl pokropen vodou a celé shromáždění se rozešlo, aby se opět shledalo v domě zesnulého. U hrobu zůstal kněz, který se tam měl modlit.

Teď teprve jsem se musil ujmout své úlohy. Stal jsem se v té truchlohře hlavním hercem a bezděky se mi vkrádala do hlavy nepříjemná myšlenka.

„Ach," řekl jsem si, „slib, který jsem vykonal, když jsem po prvé uzřel město, musí být nyní splněn, ať se mi chce nebo ne. Musím směle utrácet nebo si získám pověst nedobrého syna." Když jsem se vrátil domů, zařídil jsem všechno podle toho.

Dal jsem nachystat dvě místnosti, jednu pro muže, druhou pro ženy. Podle starého obyčeje jsem jako hlavní truchlící pořádal hostinu pro všechny účastníky pohřbu; a tu jsem nezapomněl na svou ovci a na pilav. Najal jsem také tři molly, z nichž dva byli určeni k tomu, aby čtli korán v místnosti mužů a třetí zůstal z téhož důvodu v blízkosti hrobu, obývaje tam malý stan postavený pro jeho potřebu. Délku smutečních obřadů, které trvají podle prostředků rodiny tři, pět, sedm dnů nebo dokonce měsíc, určil jsem na pět dnů, během kterých každý příbuzný pořádal hostinu. Po uplynutí této lhůty chodilo několik starších mužů a žen po truchlících a zašívali jim jejich natrhaný oděv. Toho dne jsem pořádal novou hostinu a mezi všechny přítomné byly rozděleny jednotlivé listy z koránu; každý jednotlivec přečetl svou část, až byla přelouskána celá svatá kniha.

Potom se odebrala matka v průvodu svých příbuzných a přítelkyň k otcovu hrobu; vzaly s sebou sladkosti a pečivo, které rozdělily mezi chudinu, když z nich byly samy něco požily. Vrátily se pak domů plačky a s nářkem.

Po uplynutí tří dnů odvedly přítelkyně matku do lázní, kde s ní sňaly smuteční roucho, oblékly ji do čistých šatů a obarvily jí ruce a nohy hennou.

Tím byly skončeny všechny obřady. K svému velikému potěšení jsem teď měl dosti klidu, abych vyřídil pozůstalost svého otce a uvažoval o své budoucnosti.

KAPITOLA XLIX.: HADŽI BABA SE STÁVÁ DĚDICEM JMĚNÍ, KTERÉ NEMŮŽE NAJÍTI, ALE TUŠÍ, KDO V TOM MÁ PRSTY

Ježto můj otec umřel bez posledního pořízení, byl jsem samozřejmě bez jakýchkoli námitek prohlášen za jediného dědice. Následkem toho všichni ti, kdo si činili naděje, že budou podílníky jeho jmění, a byli mým neočekávaným příchodem tak trpce zklamáni, ihned se stáhli do pozadí a ulevovali svým pocitům tím, že mě tupili. Líčili mě jako padoucha, který nemá ani špetku úcty k rodičům, jako člověka bez náboženství, světem protřelého dobrodruha a společníka lútíů a potulných dervíšů.

Nemaje v úmyslu zůstati v Ispahánu, přijímal jsem jejich urážky s pohrdáním a utěšoval jsem se tím, že jsem jim odplácel jejich sprosťáctví výrazy, jaké ani oni ani jejich otcové nikdy neslyšeli, výrazy, které jsem si osvojil ve vybrané společnosti, v níž jsem trávil první léta svého mládí.

Když jsem zůstal s matkou o samotě, naříkali jsme nejdříve hodně pathetickým hlasem; ona nad smrtí svého manžela, já nad ztrátou svého otce. Pak se odehrála tato rozmluva: „Nuž řekni mi, matko – nemůže přece být mezi námi žádných tajemství – řekni mi, jaký je stav věcí Kerbeláího Hasana. Miloval tě, důvěřoval ti a jsi do nich jistě zasvěcena lépe než kdokoli jiný."

„Copak já o nich vím, můj synu?" řekla překotně a ve zřejmém zmatení.

Zarazil jsem ji: „Víš, že jeho dědic je podle zákona povinen zaplatit za něho dluhy; musí se proto zjistit, kolik jich měl. Pak je třeba krýt pohřební výlohy, jež budou značné; mimo to jsem okamžitě tak potřebný jako v den, kdy jsi mě porodila. Ke všemu tomu je třeba peněz; jinak jméno mé i otcovo bude vykřičeno mezi lidmi a mým nepřátelům se podaří nabýt nade mnou vrchu. Jistě měl otec pověst bohatého člověka, neboť jinak by přece jeho smrtelné lůžko nebylo bývalo obklopeno takovým zástupem příživníků a dotěrů, který se rozprášil, jakmile jsem se objevil. Ty matko, mi musíš říci, kam měl ve zvyku ukládat své hotové peníze, kdo byli nebo kdo jsou jeho pravděpodobní dlužníci a jaký je asi jeho majetek, z kterého dosud je vidět jen nepatrná část."

„Ó Alláhu!" zvolala, „jaké to jsou řeči? Tvůj otec byl chudý, hodný muž, který neměl ani peníze ani jiné statky. To by tak hrálo,

peníze! Jedli jsme suchý chléb a to bylo vše! Tu a tam jsme si popřáli po příjezdu karavany, když bylo hodně práce s holením a obchod čilý, mísu rýže a rožeň kebábů, ale jinak jsme žili jak žebráci. Kousek chleba, sousto sýra, cibule, mistička kyselého tvarohu – to byl náš každodenní jídelní lístek. Můžeš na mně za takových okolností chtít peníze, a k tomu ještě hotové? Je tady dům, který vidíš a znáš, potom otcův krám se zařízením, a když jsem řekla tohle, už jsem řekla skoro všechno. Právě ses navrátil včas, synu, aby sis obul boty svého otce a ujal se jeho živnosti; a *inšalláh*, dejž Pánbůh, aby tvá ruka byla při tom šťastna a jak je rok dlouhý neustávala jezdit po bradách zákazníků."

„To je velmi podivné!" zvolal jsem teď zase já. „Padesát roků a ještě více těžké a neúnavné dřiny a nic za to! To je neuvěřitelné! Musíme si zavolat věštce."

„Věštce?" řekla matka trochu rozčileně; „k čemu to má být dobré? Volají se přece jen, když má být odhalen nějaký zloděj. Chceš snad svou matku prohlásit za zlodějku, Hadži? Jdi a přeptej se u áchonda, přítele svého a přítele svého otce. On je obeznámen s celou tou záležitostí a jsem si jista, že ti bude opakovat to, co jsem ti už řekla."

„Nemluvíš nerozumně, matko," přikyvoval jsem. „Áchond snad skutečně ví, jaké bylo poslední přání mého otce, neboť jak se zdá, byl důvěrníkem jeho posledních chvil. Když tu zbyly nějaké peníze, může mi říci, kde je najdu."

Ihned jsem se vydal za starcem, kterého jsem zastihl sedícího mezi svými žáky, přesně v témže koutku malé mešity, v němž se mi dostávalo nějakých dvacet roků předtím jeho poučení. Sotvaže mě spatřil, propustil své žactvo a uvítal mě poklonou, že mé kročeje jsou šťastné a že jiní jakož i on sám budou účastni radosti, kterou jistě rozsiji, kamkoli půjdu.

„Běda, áchonde," řekl jsem, „nevysmívej se mému vousu. Štěstěna mě opustila navždy; právě nyní, když jsem doufal, že mi osud, který mne oloupil o otce, vynahradí tuto ztrátu tím, že mi dá zbohatnout, právě nyní budu pravděpodobně zklamán a bude ze mne nakonec větší žebrák než kdy předtím."

„*Alláh kerím,* Bůh je milosrdný," pravil učitel; obrátil zrak k nebesům, položil ruce dlaní vzhůru na kolena a zvolal: „O Alláhu, cokoliv jest, ty jsi to." Pak se obrátil ke mně a řekl: „Ano, synu, takový je svět a takový bude, pokud člověk neuzavře své srdce všem

lidským touhám. Nic nechtěj, nic nehledej a nic nevyhledá tebe."

„Od kdy jsi súfí," řekl jsem, „že takto mluvíš? O těchto věcech dovedu vykládat sám od doby, kdy mě má nešťastná hvězda přinutila jít do Komu, ale teď mě zaměstnávají trochu jiné starosti." Oznámil jsem mu účel své návštěvy a požádal jsem ho, aby mi řekl, co ví o otcových záležitostech. Odkašlal se a zatvářiv se velmi moudře, spustil dlouhou litanii přísah a zaříkávání a skončil vším tím, co jsem už slyšel od své matky; že prý věří, že můj otec zemřel bez nakdu, hotových peněz, po nichž jsem se vlastně pídil, a že mi nemusí připomínat, jaký je jeho ostatní majetek, neboť to vím tak jako on.

Na chvíli jsem oněměl zklamáním, ale pak jsem vyjádřil svůj údiv jadrnými výrazy. Přesně jsem věděl, že můj otec byl příliš dobrý muslim, aby půjčoval peníze na úroky, neboť jsem si vzpomněl na jednu událost ze svých dětských let, která byla toho důkazem. Osman ágá, můj první pán, si chtěl od něho vypůjčit částku, za kterou nabízel ohromné úroky, ale můj otec vložil své svědomí do rukou přísného molly, který prohlásil, že toho předpisy koránu vůbec nepřipouštějí. Nemohl jsem vědět, zda od té doby neslevil ze svých zásad, ale byl jsem si jist, že se vždycky vyhýbal nezákonnému braní úroků a že umřel tak jak žil: jako dokonalý vzor pravověrce.

Odešel jsem z mešity v náladě nepříliš růžové a zamířil jsem k holírně svého otce, k místu, kde se odehrálo mé první vystoupení v životě. Cestou jsem uvažoval, jaké kroky podniknu, abych si zajistil budoucí živobytí. Zůstat v Ispahánu, nepřicházelo teď vůbec v úvahu – místo i obyvatelé se mi z té duše protivili; nezbývalo mi proto nic jiného, než se zbýti všeho, co mi teď patřilo, a vrátit se do hlavního města, o kterém jsem přece jen věděl, že je nejlepším působištěm pro dobrodruha mého rázu. Nemohl jsem se však rozloučit s myšlenkou, že otec zanechal nějaké hotové peníze, a skoro proti mé vůli se mi vtíralo podezření, že se někde děje něco velmi nekalého. Byl jsem na rozpacích, na koho se mám obrátit o radu, protože jsem v městě celkem nikoho neznal; pomýšlel jsem právě na to předložit svou při kádímu, když mě oslovil před branou karavanseraje starý kapidži. „Mír s tebou, ágo!" řekl, „nechť je ti údělem dlouhý život, nechť vzrůstá tvůj nadbytek. Mé oči jsou potěšeny, vidí-li tě."

„Jsi v tak dobré míře, Alí Mohamede," odvětil jsem, „že se mnou mluvíš tak žertovně? Pokud se týče toho nadbytku, je to nadbytek soužení, neboť o žádném jiném nevím. Och!" řekl jsem s povzdechem, „má játra zvodnatěla a má duše povadla."

„Jaké to jsou novinky?“ divil se stařec. „Tvůj otec (mír budiž s ním) právě umřel – ty jsi jeho dědic – jsi mlád a *mášalláh!* jsi hezký – nemáš nedostatek rozumu – co chceš víc?“

„Pravda, jsem jeho dědic; ale co z toho pro mne plyne, když dostanu jen starý hliněný domek, pár omšelých koberců, pár pánví a hrnců, ošuntělý nábytek a tamten krám s bronzovou mísou a tuctem břitev? Dovol, abych se na takové dědictví vykašlal.“

„Ale kde jsou tvé peníze, tvá hotovost, Hadži? Tvůj otec (Bůh budiž s ním) byl rozhlášen tím, že skrblí penězi a plýtvá mýdlem. Každý ví, že toho nahromadil spoustu a že neuplynul den, aby něco k svým pokladům nepřidal.“

„To může být pravda,“ souhlasil jsem; „ale co z toho mám, když nemohu najít místo, kde jsou uloženy? Má matka tvrdí, že žádné neměl – áchond to opakuje po ní – nejsem přece zaklinač, abych vypátral pravdu. Právě jsem zamýšlel jít ke kádímu.“

„Ke kádímu?“ řekl Alí Mohamed. „Chraň Bůh, abys šel k němu – právě tak bys mohl za mé nepřítomnosti bušit na vrata karavanseraje, jako se u něho dovolávat spravedlnosti bez zaplacení velkých peněz. Ne, ne, prodává tu svou spravedlnost za krvavé peníze a nakonec za ně dá velmi špatnou váhu. Ten neobrátí ani list v koránu, dokud jeho prsty nebyly pěkně pozlaceny. Když tvými odpůrci budou ti lidé, kteří si přivlastnili vaky tvého otce, nemyslíš, že z nich kádí raději vyždímá všechno, než by rozhodl v tvůj prospěch?“

„Ale co si tedy mám počít? Snad mi přispějí na pomoc věštci.“

„Z toho ti jistě nemůže vzniknout škoda,“ řekl vrátný. „Za své služby v karavanseraji jsem je už viděl dělat veliké objevy. Kupcům se často ztrácely peníze a jejich pomocí jich zase nabyli. – Jenom při vpádu Turkmenů, za kterého se kradlo na všech stranách, byli se svou moudrostí úplně v koncích. Ach, to byla podivná příhoda. Uvalila na mou hlavu velikou bídu. Někteří lidé byli tak podlí, že mě vinili ze spoluúčasti a dokonce tvrdili, že ty, Hadži, jsi byl mezi nimi! To je divné, co? Celá ta proklatá věc totiž vznikla tím, že ten čubčí syn použil tvého jména, aby mě přiměl k tomu otevřít vrata.“

Bylo pro mne štěstím, že Alí Mohamed byl velmi slabozraký, neboť jinak by si byl musil všimnout podivných změn v mých rysech. Naše porada tím byla skončena a on mi jen ještě slíbil, že mi pošle největšího věšteckého odborníka z celého Ispahánu; „je to muž,“ pravil, „který by ze země vyloudil kus zlata, i kdyby bylo pohřbeno v hloubce dvaceti gezů anebo ukryto v pověstné studni kášánské.“

KAPITOLA L.: LÍČÍ, JAKÉ KROKY PODNIKL HADŽI BABA, ABY VYPÁTRAL SVŮJ MAJETEK, A SEZNÁMÍ ČTENÁŘE S VĚŠTCEM TÍZ-NIGÁHEM

Toho rána, záhy po prvních modlitbách, vešel do mého pokoje malý mužík, v němž jsem ihned poznal svého věštce. Byl to hrbáček s nesmírnou hlavou, s očima tak nádherného jasu a s výrazem tak moudrým, že se mi zdálo, jako by mě dovedl prohlédnout jediným pohledem. Měl na hlavě dervíšskou čapku, zpod které vyvěraly proudy vlasů černých jak uhel, které spolu s hustým vousem dodávaly jeho rysům lepého vzhledu. Jeho oči, které se při rychlém pohybu víček (nevím, zda to byla vrozená vada nebo zvyk) třpytily jako hvězdy, přispívaly k tomu, že ta obluda, která nebyla větší než obušek, vypadala jako malý démon.

Začal tím, že se mne na všechno velmi zevrubně vyptával; musil jsem mu vypravovat každou okolnost ze svého života – obzvláště od svého návratu do Ispahánu. Vyzvídal, kteří lidé na mne činí dojem nejtěsnějších přátel a společníků otcových, a chtěl také vědět, k jakým závěrům mě vede mé vlastní podezření. Zkrátka, vyšetřoval každou

podrobnost stejně důkladně, jak by to činil doktor, kdyby chtěl přijít na kloub složité poruše v lidském ústrojí.

Dobře uvážil vše, co jsem mu odkryl, a chtěl pak vidět pokoje, v kterých můj otec nejčastěji přebýval. Protože matka odešla ráno do lázní, měl jsem možnost vzít ho bez jejího vědomí do jejích obytných místností. Tam mě poprosil, abych ho nechal o samotě, neboť se chtěl trochu seznámit s prostorem, který potřeboval pro objevy, jež doufal učinit. Zůstal tam plnou čtvrthodinku, a když vyšel, požádal mě, abych svolal důvěrné přátele a známé svého otce i lidi, kteří často navštěvovali náš dům; řekl, že se vrátí, až budou shromážděni a že pak ihned zahájí pátrání.

Aniž jsem řekl matce jediného slova o věštci, požádal jsem ji, aby pozvala na příští dopoledne své nejlepší přátele. Předstíral jsem, že pro ně zamýšlím uspořádat snídani; sám jsem poprosil áchonda, kapidžiho, synovce první otcovy ženy, matčina bratra a jiné známé, kteří měli volný přístup do našeho domu, aby se sem dostavili.

Přišli včas. Když jsem je pohostil podle svých možností, zpravil jsem je o svém trapném stavu a prozradil jsem jim, že jsem je pozval, aby byli svědky věštcových pokusů odhalit úkryt, kde otec schovával peníze, o jejichž existenci na tom či onom místě nemohl nikdo, kdo ho jen trochu znal, zapochybovat. Díval jsem se při řeči každému jednotlivci do očí, doufaje, že zpozoruji nějaký projev, který by mohl vrhnouti světlo na mé podezření; ale jeden každý se zdál býti ochoten pomáhat mi při vyšetřování a všichni vypadali nevinně jako andělé.

Na konec jsem jim představil dervíše Tíz-Nigáha (tak se zaklinač jmenoval) a jeho pomocníka, který držel v ruce šátek, v němž bylo cosi ukryto. Nakázal jsem ženám v enderúnu, aby zůstaly pod závojem, protože k nim přijde co nejdříve pánská návštěva, a požádal jsem dervíše, aby se dal do práce.

Nejdříve se podíval velmi vážně na každého přítomného a obzvláště důrazně upíral své baziliščí oči na áchonda, který zřejmě nemohl snésti tento pronikavý pohled a zvolal „Lá iláh illa-lláh – Bůh jest jediný“ – hladil si tváře a vous, foukal přes jedno a přes druhé rameno, aby si držel od těla zlé duchy. Trochu jsme se veselili na jeho útraty, ale on zřejmě neměl náladu, aby odpovídal na naše žerty.

Poté zavolal dervíš na svého pomocníka, který vyňal ze šátku mosaznou číšku s hladkým povrchem, popsanou však do posledního

místečka citáty z koránu, jež se vztahovaly k zločinu krádeže a k zpronevěře zákonitého majetku sirotkova. Dervíš byl muž skoupý na slova; prostě řekl: „Ve jménu Alláha, Vševědoucího, Vševidoucího“, a postavil šálek na podlahu, zacházeje s ním tak uctivě, jako by bral do ruky posvátný předmět.

Přihlížejícím pak řekl: „*Inšalláh*, povede nás to hned k místu, kde jsou nebo byly ukryty peníze zesnulého Kerbeláího Hasana (buď mu Pánbůh milostiv!).“

Podívali jsme se jeden na druhého, někteří s výrazem nevíry, jiní s nepředstíranou důvěrou. Věštec se sklonil k číšce a malými postrky a posuny ruky ji řídil vpřed, volaje při tom bez ustání: „Podívejte se, hleďte, jak se šine. Nic ji nemůže zastavit. Pohybovala by se, i kdybych nechtěl. *Mášalláh, mášalláh.*“

Šli jsme za ním až ke dveřím harému, kde zaklepal. Po krátkém vyjednávání se dveře otevřely a spatřili jsme hromadu žen (některé z nich si jen narychlo přehodily závoj), čekajících s nemalou netrpělivostí, aby se staly svědky divů, které vykoná malý šálek.

„S cesty,“ řekl věštec ženám, jež mu stály v cestě, jak zamířil k rohu nádvoří, do něhož se otvírala okna místnosti – „S cesty, nic nemůže zastavit běh mého průvodce.“

Jedna žena, v níž jsem poznal svou matku, několikráte zastavila jeho postup, až byl nucen přímo ji napomenout, aby se mu nepletla do cesty.

„Což nevidíš,“ pravil, „že konáme boží záležitost? Spravedlnosti bude učiněno zadost přes lidskou podlost.“

Konečně dospěl do odlehlého koutu, kde bylo dobře znát, že tam byla nedávno rozhrabána půda. Tu se zastavil.

„*Bismilláh,* ve jménu Alláhově,“ řekl, „ať se všichni přítomní postaví kolem mne a věnují pozornost tomu, co činím.“ Zarazil do země dýku, odhrabal rukama půdu a odkryl místo, kde byly střepy hliněné nádoby a vedle ní zřetelné stopy, které nasvědčovaly, že tu bývala ještě jiná nádoba.

„Zde,“ řekl, „zde byly peníze, ale už tu nejsou.“ Pak uchopil svou číšku, mazlil se s ní a vychvaloval ji, nazývaje ji svým strýčínkem a svou dušičkou.

Všichni žasli a vykřikovali „*adžáib*, skvělé“; obdivovali hrbáčka, jako by byl nadpozemskou bytostí.

Kapidži, pro kterého takové objevy nebyly novinkou, byl jediný, kdo byl dosti pohotový, aby řekl: „Ale kde je zloděj? Ukázal jsi nám,

kde kořist byla uložena, ale my se jí chceme zmocnit pro sebe: – zloděje a peníze nebo peníze bez zloděje – to je, co chceme."

„Pomaloučku, příteli," řekl dervíš kapidžimu, „nepřebíhej tak ukvapeně ze zločinu na zločince. Máme lék proti každé chorobě, i když to může chvilku trvat, než začne působit."

Měřil pak pohledem celou shromážděnou společnost, mžikaje při tom rychle očima, a řekl: „Jistě bude každý z přítomných šťasten, když se sebe setřese podezření; proto můj návrh bezpochyby dojde souhlasu všech. Úkon je jednoduchý a hned bude po něm."

„*Elbette*, jistě"; „*belí*, ano"; „*ín če harf est?* co to říká?" znělo od úst k ústům a já jsem vyzval dervíše, aby pokračoval.

Zavolal si opět svého pomocníka, který vyndal malý váček, zatím co se dervíš zase ujal své číšky.

„Tento měšec," pravil věštec, „je naplněn starou rýží. Vložím každé osobě do úst malou hrstku a všichni ji budou žvýkat. Kdo ji nebude moci rozkousat, nechť se má na pozoru, blíží se k němu Iblís."

Postavil nás do řady a nacpal každému do úst hrstku rýže. Všichni ji neprodleně začali přežvykovat. Jakožto žalobce jsem byl samozřejmě zproštěn tohoto božího soudu; také mé matce se zlíbilo řídit se mým příkladem; zůstala mimo šik. Bystrozraký dervíš to nechtěl připustit a donutil ji, aby podstoupila zkoušku jako všichni ostatní. „Jmění, které hledáme, nenáleží tobě, nýbrž tvému synovi," poučoval ji. „Kdyby byl tvým manželem, bylo by to něco jiného." Podřídila se jeho přání, ač se zřejmým odporem. Pak už se všechny čelisti rozhýbaly. Někteří na to hleděli jako na podařený žert, jiní to považovali za tvrdou zkoušku pro své nervy. Jakmile někdo rozmělnil svou hrstku rýže, zavolal k sobě dervíše a ukázal mu obsah úst.

Všichni již dokázali svou nevinu kromě áchonda a matky. Učitel, v jehož tváři se zračila líčená veselost a nervosní neklid, bez ustání žvýkal svou rýži a převracel ji mezi čelistmi, až konečně vybuchl svárlivým hlasem: „Proč mi tohle dáváte kousat? Jsem starý a nemám zuby: – je pro mne nemožné, abych zrnka rozdrobil"; a pak je vyplivl. – Také matka si naříkala, že nemá sílu, aby rozmělnila tvrdou rýži, a učinila totéž. Nastalo hrobové ticho, ve kterém jsme se na ně všichni dívali s velikým zájmem; mlčení přerušila teprve jedna stařena, která náležela k matčiným nohsledům, těmito slovy: „Jaká je tohle dětinskost? Kdo už kdy slyšel, aby syn zacházel se svou

matkou a se svým starým učitelem tak neuctivě? Hanba, hanba! – pojďme – možná, že je sám zloděj."

Nato dervíš řekl: „Což jsme blázni a oslové, abychom s sebou nechali takto nakládat? Buď byly v tom koutě peníze nebo ne – buď jsou na světě zloději nebo nejsou. Tento muž a tato žena," ukazoval při tom na áchonda a moji matku, „neučinili to, co udělali všichni ostatní. Snad mluví pravdu, jsou staří a nemohou rozlouskat tvrdé zrní. Nikdo netvrdí, že oni odcizili peníze – oni sami to musí vědět nejlépe," řekl, probodávaje je svým pohledem; „ale věhlasný věštec Hezárfenn, který se právem zval důvěrným přítelem Velikého medvěda a zmocněncem Saturna, který dovedl uhádnout vše, co člověk kdy myslil, tento muž řekl, že soud s rýží je mezi zbabělci nejlepším důkazem pro lidskou počestnost. Nuž, milí přátelé, podle toho, co jsem pozoroval, žádný z vás nevyniká udatenstvím a není nesnadné vzbudit ve vás strach. Ale když pochybujete o mé dovednosti v tomto směru, navrhnu vám zkoušku ještě lehčí – zkoušku, která nikoho nezlehčuje a působí na duši tak kouzelně, že se zloděj přihlásí o své újmě, aby ulevil svému svědomí a zároveň svému vaku od jmění, jehož nabyl neprávem. Navrhuji chákrézí neboli kupení prsti. Zde v koutě bude malá hromada hlíny a v noci se budu modlit tak vroucně, že v ní s požehnáním Alláhovým najde Hadži," ukázal při tom na mne, „své peníze zítra přesně v tuto hodinu. Kdo je na to zvědav, může se dostavit, a nenajde-li se nic, jsem ochoten, dát si vyrvat kus svého vousu."

Pak se pustil do práce a nakupil v koutě hlínu. Zatím se přihlížející loudali kolem, rozmlouvajíce o tom, co právě spatřili; někteří z nich pohlíželi na mne a na dervíše jako na zloduchy, jiní počali stejným způsobem smýšlet o mé matce a o starém školmistrovi. Pak se společnost rozešla a většina jejích členů slíbila, že se druhého rána v určenou dobu vrátí, aby byli svědky, až se bude prohledávat hromádka.

KAPITOLA LI.: O VĚŠTCOVÝCH ÚSPĚŠNÝCH OBJEVECH A O ROZHODNUTÍ, KTERÉ NA ZÁKLADĚ NICH UČINÍ HADŽI BABA

Musím se přiznat, že jsem začal pokládat svůj majetek za ztracený. Tíz-Nigáh sice vypátral svou věšteckou dovedností, že peníze byly ukryty v otcově domě a dokázal také vzbudit ve mně nepěkné a hříšné podezření proti dvěma osobám, ale silně jsem pochyboval, že se mu podaří učinit toho pro mne víc.

Druhého rána se však přece dostavil v doprovodu kapidžiho a několika jiných osob, které byly přítomny při posledním výstupu. Áchond se ovšem už neukázal a také matka nepřišla, vymlouvajíc se na to, že musí navštíviti nemocnou přítelkyni. V sevřeném šiku jsme se odebrali k hromadě hlíny. Dervíš nad ní proslovil posvátnou zaklínací formuli a přistoupil k ní s jakousi zbožnou hrůzou.

„Teď uvidíme," řekl, „zda džinnové a perí v noci pracovali!" Se zvoláním *„bismilláh"* zabodl do země svou dýku.

Odhrabal kus hroudy a tu se objevil veliký kámen, pod nímž se k úžasu všech a k mé nesmírné radosti objevil napěchovaný plátěný měšec.

„Na mou duši! Při mém srdci!" vzkřikl hrbáč, když sahal po váčku, „vidíte, že dervíš Tíz-Nigáh není mužem, jenž by ztratil jeden chlup svého vousu. Tu máš, tu máš," řekl, když mi jej tiskl do ruky, „tady je tvůj majetek: jdi vzdávat díky za to, že jsi mi padl do rukou a nezapomeň na mou odměnu."

Všichni se tlačili kolem mne a já jsem zatím odstraňoval vosk, kterým byl zapečetěn otvor pytlíku; poznal jsem na něm otisk otcova razítka. Na všech tvářích se zračila žádostivost, když jsem odstraňoval provázek, jímž byl váček zavázán. Žalostně jsem se však rozesmutněl, když jsem shledal, že místo očekávaného zlata obsahuje stříbro. Stal jsem se majetníkem pěti set rijálů; odpočítal jsem z nich padesát a odevzdal je důvtipnému nálezci. „Vezmi," řekl jsem, „ať prospívá tvůj dům. Kdybych byl bohat, dal bych ti více; a ačkoli tohle je nepochybně jen malý díl toho, co můj otec (Bůh mu buď milostiv) našetřil, přece opakuji znovu, ať tvůj dům prospívá, a vyslovuji ti svůj upřímný dík."

Dervíš byl spokojen způsobem, jakým jsem s ním jednal, a odporoučel se; brzy po něm odešli ostatní a zůstal se mnou jen kapidži. „Tak jsme dnes ráno udělali výborný obchod," řekl; „neříkal jsem ti, že tihle věštci konají divy?"

„Ano," odvětil jsem, „ano, je to báječné, nikdy bych byl nevěřil, že jeho zákrok může vůbec k něčemu vést."

Protože jsem před sebou viděl trochu lesklých peněz, posedla mě chamtivost a začal jsem si trpce stěžovat, že jsem obdržel tak málo; znovu jsem vyslovil přání předložit svou při kádímu; „mám-li totiž nárok na těch pět set rijálů," řekl jsem, „pak mám nárok na všechno, co můj otec zanechal; a to ti dá rozum, že tohle je jen nepatrná část jeho úspor."

„Příteli," odpověděl, „poslouchej, co ti řekne starý zkušený muž. Podrž, cos dostal, a buď spokojen. Půjdeš-li ke kádímu, budeš musit především dát z jistých peněz, aby se ti dostalo nejistých, a ty jsou ze všech majetků nejbídnější. Věř, že kádí, až z tebe vyssaje tvých čtyři sta padesát rijálů a od tvých protivníků dostane pět set, řekne oběma stranám: „Jděte v míru a nezneklidňujte město svými hádkami." Nežil jsi dosti dlouho na tomto světě, aby ses naučil známému přísloví „Zuby všech lidí se otupují žíravinou, jen kádího zuby se otupují sladkostmi?"

„Kádí, který se dal podplatit pěti okurkami, uzná důkaz za deset melounů."

Po krátké úvaze jsem se rozhodl řídit se radou kapidžiho, neboť mi bylo jasné, že bych mohl pohnat před soud jen matku a áchonda, kdybych chtěl vůbec s někým zahájit při; a tím bych proti sobě popudil takovou smečku nepřátel a způsobil bych takové neslýchané pohoršení, že by mě snad obyvatelstvo za mou námahu ukamenovalo.

„Zbavím se všeho, co mi v Ispahánu náleží," řekl jsem svému rádci, „a když s tím budu hotov, odjedu a nikdy se již nevrátím, ledaže nastane nějaký příznivý obrat. Nikdy mě už tohle město nespatří," zvolal jsem v záchvatu rozmaru, „leda, že se sem mohu vrátit jako člověk s velikou pravomocí."

Ani mě nenapadlo, když jsem pronášel tuto marnivou řeč, že má šťastná hvězda pracuje ze všech sil na tom, aby došlo na má slova.

Kapidži plně schvaloval můj záměr; měl také jistý zájem na tom, abych jej skutečně provedl, neboť jeho syn byl lazebník a otec mu chtěl zřídit samostatnou živnost. Co mu tedy mohlo být vítanější nežli možnost usadit svého syna v blízkosti karavanseraje v krámě, v němž živnost mého otce tak úspěšně vzkvétala?

Navrhoval mi, abych mu přenechal holírnu se zařízením, a já jsem na to přistoupil, dav si odhadnout jeho cenu od dobře známého

bratra svého cechu; tak jsem byl zbaven jedné ze svých dalších starostí.

Co se týče otcova domu a nábytku, rozhodl jsem se přes svůj hněv nad nedávným chováním matky, že je ponechám v jejím majetku (chtěl jsem si tím získat dobré jméno, jehož mi bylo velmi třeba), a vyhradil jsem si pro sebe jen temessuky neboli listiny, které dokazovaly, že jsem zákonitým majitelem domu.

Po urovnání všech těchto věcí jsem se dal neprodleně do práce. Za krám jsem obdržel od kapidžiho pět set piastrů; také on byl velikým milovníkem úspor a každý musil uznati, že své peníze nemohl nikde jinde výhodněji uložit, ježto bylo předem zaručeno, že krám bude mít pro svou výbornou polohu veliký příliv zákaznictva. Proměnil jsem všechny své stříbrné peníze ve zlato, abych je mohl pohodlněji nosit u sebe, a byl jsem tedy šťastným majitelem sto deseti túmánů. Část jsem z toho utratil za šaty a část za mezka. Toto zvíře jsem si koupil, ježto jsem se po zralé úvaze rozhodl, že se vzdám stavu sáhiba šemšíra neboli bojovníka, k němuž jsem se dosud v životě většinou hlásil, a že se ze mne stane sáhib kalem (muž pera), pro kteroužto roli jsem cítil po svých neblahých zkušenostech a po zlomkovitém pokuse v Komu značnou zálibu.

„Nesvědčilo by mi teď, kdybych jel na koni," říkal jsem si, „ozbrojen až po zuby, s mečem po boku, pistolemi za pasem a ručnicí na zádech. Také neprohnu příliš svou čapku, nenasadím si ji na jedno ucho jako dříve, aby mi za ušima vykukovaly dlouhé kadeře, nýbrž ovinu ji šátkem, což mi dodá zcela jiného rázu; a kromě toho si ještě ustřihnu kudrny a svět bude vědět, že jsem se ho odřekl i s jeho marnostmi. Místo pistolí si zastrčím za pás svitek papíru a neověnčím se již sumkami nýbrž koránem. Nebudu již chodit po špičkách, nebudu kroutit tělem, nebudu se stahovat v pase, ani se nebudu předklánět v ramenou, ani nebudu při chůzi házet rukama sem a tam, zkrátka, nebudu si dodávat vzhledu kašenga, hejska, v němž jsem si liboval, když jsem byl zástupcem vrchního popravčího. Nikoliv; napříště budu kráčet se sehnutými zády, se skloněnou hlavou, zrak budu upírat k zemi, ruce zastrčím buď za pás nebo je svěsím po boku a nohy povleku pomalu za sebou bez nejmenšího náznaku povýšenosti. Nejdůležitější je vypadat tak, aby to odpovídalo povaze; řeknu-li náhodou nějaký nesmysl, budou jej mít za moudrost, vyjde-li z úst v pokorné tváři a z hlavy ovázané mollovským šátkem, obzvláště pak, přičiním-li k tomu hluboký

vzdech a zvolání *Alláh akbar* nebo *Lá iláh illa-lláh!* A octnu-li se náhodou tváří v tvář muži skutečně učenému a bude na mně žádáno, abych obhájil svou pověst, budu musit jen moudře vypadat, zavřít ústa a být velmi opatrný. Ostatně umím číst a při zaměstnání, které chci vykonávat, naučím se také záhy psát pěkným rukopisem: už z toho důvodu budu mít nárok na všeobecnou úctu, neboť jsem způsobilý, pořídit opis koránu."

Takovými a podobnými myšlenkami jsem trávil čas, až nadešla doba, kdy mi bylo třeba rozhodnout se, kam se mám obrátit nejdříve. – Něco mi radilo k tomu, abych využil dobrého dojmu, který jsem po sobě zanechal u komského mudžtehida a jeho učedníků, neboť on byl osobou, která mi mohla nejspíše být nápomocna při zahájení nové životní dráhy: mohl mě doporučit některému známému mollovi, který by mě mohl přijmout jako písaře nebo pomocníka a zasvětit mě do cesty, kterou se mám bráti. – Také jsem ho opustil tak náhle, když jsem na jeho přímluvu vyvázl ze zajetí ve svatostánku, že jsem cítil potřebu splatit mu dluh vděčnosti. „Přinesu mu dárek," umínil jsem si; „nesmí říkat, že jsem zapomněl na jeho dobrotu." Přemítal jsem tudíž, čím bych ho měl obdarovat, a opět jsem se rozhodl pro modlící koberec, který jsem také ihned koupil; uvážil jsem zároveň, že mi bude sloužit jako pohodlné sedadlo, složím-li jej jak se patří na houni svého mezka.

Dokončil jsem teď už skoro všechny přípravné práce k odjezdu. Byl jsem vystrojen na cestu a lichotil jsem si, že svým vnějškem činím dojem přísného molly. Nepřijal jsem však tento název; přenechal jsem to raději náhodným okolnostem; prozatím mi pro zdůraznění mého nového stavu přicházelo vhod přízvisko Hadži, které jsem obdržel jako něžnou přezdívku, když jsem byl malým děckem. Ještě jsem musil splnit jednu povinnost, a to zaplacení výloh za otcův pohřeb. Musím doznat, že jsem tyto výdaje, které padly jen na má bedra, nesl velmi těžce, když jsem přece byl ošizen o své zákonité dědictví; několikrát jsem zamýšlel vytratit se nenápadně z Ispahánu, aby břemeno padlo na matku a áchonda, jimž bych byl tuto poctu s chutí přenechal; ale mé lepší svědomí zvítězilo a pomyšlení, že bych se tímto činem plně zasloužil o potupné přízví pidersúchte (člověk, jehož otec se smaží ve věčném ohni) a že bych se proti tomu nemohl nijak ohradit, přimělo mě k tomu, že jsem obešel všechny osoby, které měly nějakou účast při vystrojení pohřbu, totiž molly, truchliče a omyvače mrtvol, a zaplatil jim, co jim patřilo.

KAPITOLA LII.: HADŽI BABA OPOUŠTÍ SVOU MATKU A STÁVÁ SE PÍSAŘEM U PROSLULÉHO PRÁVNÍKA

Rozloučil jsem se se svou matkou bez veliké lítosti a ona také neprojevovala při našem loučení přílišnou něhu ani zbytečný zármutek. Každý z nás měl své plány. Uvážily-li se všechny okolnosti, musilo se uznat, že bude nejlépe, budeme-li se jeden druhému plést do cesty co nejméně.

Sedl jsem na svého mezka při rozbřesku dne a než slunce přestoupilo nadhlavník, urazil jsem už značný kus cesty do Komu. Otálel jsem po cestě jen zřídka, ačkoli zastávka v Kášánu by mi byla mohla poskytnout rozličné radosti. Devátého dne jsem zase spatřil pozlacenou kopuli Fátiminy hrobky.

Ubytoval jsem se v malém karavanseraji ve městě, svěřil jsem svého mezka do dobrých rukou a pak jsem se s dárkem pod paží vypravil k mudžtehidovi. Dveře jeho domu byly každému otevřeny, neboť nestavěl na odiv služebníky, aby vzbudil u cizích lidí úctu, jak to je vidět v domech velikých perských pánů. Nechal jsem koberec a boty přede dveřmi a vstoupil jsem do síně, v jejímž koutě seděl ten dobrý muž.

Ihned mě poznal a po laskavém uvítání mě vybídl, abych se posadil, což jsem učinil s veškerou úctou na samém okraji plstěného koberce.

Vyzval mě, abych mu vypravoval o tom, co jsem zažil od doby, kdy jsem opustil Kom, a projevoval živý zájem o můj osud; když jsem se mu patřičně poděkoval za to, že mi vymohl propuštění z útočiště, pověděl jsem mu vše, co mě potkalo. Také jsem mu řekl, že se cítím povolán, abych se věnoval posvátnému životu, a snažně jsem ho prosil, aby mi pomohl najíti nějaké postavení, ve kterém bych mohl osvědčit svou horlivost ve prospěch pravé víry.

Chvíli se zamyslil a řekl: „Právě dnes ráno jsem obdržel dopis od jednoho z předních tehránských právníků jménem mollá Nádán, který potřebuje nutně muže, jenž by mohl zastávat místo

písaře a zároveň sluhy; zkrátka muže z takového těsta, aby se jednoho dne mohl státi mollou. Všemu co je zapotřebí pro ten stav, by ses tam mohl naučit."

Srdce se mi hrozilo rozskočit radostí, když jsem to slyšel, neboť to bylo přesně takové místo, o jakém jsem snil. „Jen to přenech mně," pomyslil jsem si, „abych se stal celým mollou, když ze mne někdo udělá půlku."

Bez váhání jsem mudžtehida poprosil o zprostředkování v této záležitosti, což mi ochotně přislíbil; pak napsal vlastní rukou krátké psaní mollovi Nádánovi. Zapečetil je, přistřihl nůžkami, aby mělo správný tvar, svinul je a dal mi je se slovy: „Vydej se ihned na cestu do Tehránu; bezpochyby najdeš místo ještě neobsazené a mollá tě jistě rád zaměstná."

Byl jsem tak šťasten, že jsem políbil dobrému muži ruku a lem roucha, děkuje mu tisíckráte za jeho velikou dobrotu.

„Ještě musím svého mistra poprosit o jednu přízeň," řekl jsem, „a to, aby ráčil přijmout malý péškeš, dárek od svého poníženého služebníka; je to modlící koberec, a prokáže-li můj pán svému otroku tak velikou poctu, že ho bude používat, doufá dárce, že ho tu a tam neopomine uvésti ve svých modlitbách."

„Ať tvůj dům vzkvétá, Hadži," pravil velmi milostivě, „jsem ti vděčen za to, že sis na mne vzpomněl; nebylo nejmenšího důvodu pro ten dar. Buď dobrým muslimem, veď válku proti nevěrcům a kamenuj súfíe – to je jediný vděk, který od tebe žádám, a buď ujištěn, že vždy najdeš místo v mé paměti, budeš-li se řídit mou radou."

Odevzdal jsem mu pak svůj dar, kterým byl zřejmě velmi potěšen. Když mě propustil, vrátil jsem se do karavanseraje s rozhodnutím, že budu pokračovat v cestě do hlavního města, jak nejrychleji budu moci. Nepopřál jsem si ani času, abych navštívil své ostatní komské přátele, ba ani jsem se nešel podívat na svou nešťastnou kobku, nýbrž jsem osedlal mezka a vydal jsem se ještě téhož večera na cestu, maje za nejbližší cíl karavanseraj v Pul-i-dalláku.

Do Tehránu jsem dojel v podvečer a odbočil jsem s hlavní silnice, vstupuje Kazvínskou branou, abych nemusil spatřit místo, kde byla pohřbena nešťastná Zejneb. Byl jsem rád, že mě nepoznali strážcové, kteří bývali zvyklí vzdávat mi čest, dokud jsem zastával svůj úřad. Nebylo však skutečně divu, že čilého, hlučného, panovačného nesekčího nebylo lze poznat v rouchu kněze na pohled pokorného a

bezvýznamného; cítil jsem se tedy prozatím bezpečen ve svém přestrojení a směle jsem šel bazarem a nejživějšími místy města, kde jsem se ještě před nedávnem rozpínal víc než kdo jiný; a tuze rád jsem byl, že se na mne nikdo nepamatuje. Zeptal jsem se na dům molly Nádána. Ihned mi jej ukázali, neboť mollá byl dobře známou postavou. Když jsem si to však trochu rozmyslil, zdálo se mi, že bude vhodnější, ubytuji-li se v malém karavanseraji blízko domu svého nového pána, a teprve pak se mu představím; bylo už dosti pozdě večer a ve vlastním zájmu jsem musil hledět zapůsobit na něho co nejlepším dojmem, a to jak svým zevnějškem, tak svým vystupováním.

Když jsem dobře opatřil svého mezka, usnul jsem po námahách cesty tvrdým spánkem. Druhého rána jsem šel do lázní, kde jsem dal čerstvý nátěr svému vousu, nešetřil henny na ruce a nohy a mohl si pak lahoditi, že vypadám přesně jako osoba, která má přiměřené vyhlídky, že udělá dobrý dojem.

Mollův dům byl mezi královskou mešitou a kasárnami velbloudářského dělostřelectva, nedaleko vchodu do bazaru, který vede kolem brány uvedené mešity a táhne se až k příkopu před šáhovým palácem. Dům měl skromné průčelí; když se však prošlo vraty, přišlo se na malé nádvoří, jež bylo čisté a dobře kropené; místnost, do které bylo ze dvora vidět, byla toliko vybílena, ale pokryta koberci, které sice nesvědčily o bohatství majitelově, ale byly důkazem, že jistě není chudý.

V pokoji seděl bledý kněz chorobného vzhledu, kterého jsem pokládal za pána domu; byl to však omyl – pán byl v enderúnu a dověděl jsem se, že se brzy vrátí.

Abych dal najevo svou ctižádost býti víc než pouhým sluhou, posadil jsem se a dal jsem se do řeči s knězem, který byl, pokud jsem se mohl dohadnouti, ve službách mollových. On se také pokoušel vyzvědět, jaké mám záměry; ale to se mu příliš dobře nedařilo, ačkoli svými zvláštními a záhadnými otázkami mě udivoval.

„Zřejmě jsi právě přijel z Ispahánu?“ řekl.

„Ano, k službám,“ odvětil jsem.

„Hodláš se tady asi zdržet delší dobu?“ byla jeho další otázka.

„To není jisté,“ já na to.

Po krátké přestávce řekl: „Je nudné žít o samotě, i když je to jen týden; a Tehrán je město plné zábav a radovánek. Je-li nějaká služba, kterou ti mohu prokázat, milerád ji vykonám – při mých očích.“

„Ať tvé laskavosti nikdy neubude! Mám jednání s mollou Nádánem.“

„Není rozdílu mezi jím a mnou,“ řekl. „Mohu ti usnadnit každou záležitost, kterou máš; a díky Alláhu, budeš obsloužen k plné spokojenosti. Máme k disposici všechny druhy ve všech cenách.“

„Nejsem obchodník,“ řekl jsem.

„Není třeba být obchodníkem,“ pravil; „stačí, že jsi muž a cizinec. Shledáš, že ztrávíš svůj čas příjemně, ať je to na rok, měsíc, na týden, na den nebo dokonce na hodinu; přisahám při své hlavě.“

Byl jsem čím dále tím více popleten jeho řečmi a právě jsem se chystal požádat ho, aby mi osvítil rozum, když mollá Nádán vešel sám do místnosti.

Byl to vysoký, hezký muž, asi čtyřicetiletý, jeho vlasy, černé jako uhel, se leskly čerstvým barvivem a krásné zářivé oči byly podmalovány antimonovým práškem. Na hlavě měl ohromný turban z bílého mušelínu a přes ramena měl přehozenou chirku, arabský plášť se širokými bílými a hnědými pruhy. Ačkoli jeho atletická postava byla lépe uzpůsobena pro povolání vojenské nežli právní, přece jeho tvář neměla v sobě nic z vojenské přímosti, nýbrž naopak prozrazovala úskočnost a lstivost, zároveň však také dobrý humor.

Vyskočil jsem, když se přiblížil, a ihned jsem mu odevzdal mudžtehidovo psaní. Neodvážil jsem se již posadit se. – Rozvinul dopis, pak se podíval na mne, potom na něj, jako kdyby chtěl uhodnout, co mám za lubem; jakmile však rozluštil pečeť, vyjasnila se jeho tvář, kolem úst mu hrál široký smích a vybídl mě, abych se posadil.

„Buď vítán,“ řekl; a pak mě zahrnul řadou otázek o zdraví svatého muže, na které jsem odpovídal, jako bych byl jeho dobrý známý. Přečetl si psaní velmi pozorně, ale neřekl slova o jeho obsahu. Pak se začal omlouvat, že mi nemůže nabídnout kaliján (dýmku), protože prý nekouří tabák. „My, kdož jsme přísnými stoupenci pravé víry,“ řekl, „zavrhujeme všechen takový přepych a umrtvujeme své smysly. Náš svatý Prorok (budiž mu požehnání a mír), zapověděl svým následovníkům vše, co omamuje; a ačkoli se tabák požívá po celé Persii a po celém Turecku, přece je známo, že časem zatemňuje mozek, a proto se ho zdržuji.“

Mluvil dále o sobě, o svých postech, svém pokání a sebetrýznění, až jsem si začal myslit, že budu trávit čas v jeho domě způsobem nevalným a že tu žádné takové radovánky, jak mi je kněz právě před chvilkou slíbil, nebudou; když jsem však srovnával jeho zdravé a

červeňoučké líce, jeho statné a dobře živené tělo s životosprávou, kterou podle vlastních slov zachovával, tu jsem se chlácholil nadějí, že má jistě velice široké pojetí, jak vykládat zákon; snad poznám, myslil jsem si, že jeho zevnějšek je přizpůsoben potřebám světa, zatím co svůj vnitřek zasvětil sobě a své zábavě, právě tak jako dům, v němž bydlil, měl veřejné a soukromé místnosti.

KAPITOLA LIII.: MOLLÁ NÁDÁN ROZVÍJÍ PLÁN, JAK VYDĚLÁVAT PENÍZE A OBLAŽOVAT LIDI

Když jsme zůstali sami (kněz totiž brzy opustil místnost), mollá Nádán vyňal mudžtehidovo psaní a řekl, že mě přijme na základě takového doporučení s velikou radostí do svých služeb; vyptával se mně na všechny mé schopnosti a já jsem mu dával takové odpovědi, že s nimi mohl být opravdu spokojen.

„Hledal jsem dlouho osobu tvého druhu," řekl, „ale dosud jsem neměl úspěch. Muž, který právě odešel, pomáhal mi při mých rozličných povinnostech; ale je to přílišný nápák (pletichář), a proto mi nevyhovuje. Potřebuji člověka, který bude chránit mé zájmy právě tak jako své vlastní, který bude jísti svůj kousek chleba se mnou a spokojí se, když mu připadne díl, který mu náleží."

Na to jsem prohlásil mollovi, že jsem sice viděl pěkný kus světa, že však ve mně najde věrného služebníka, ochotného řídit se jeho zásadami, neboť jsem si usmyslil (jak jsem to také již vysvětlil mudžtehidovi), že začnu nový život a že se pokusím pod jeho vedením stát se obrazem pravého muslima.

„V tom ohledu," pravil mollá, „můžeš se považovat za nejšťastnějšího člověka; lidé se na mne dívají jako na vzorného stoupence blahoslaveného Mohameda. Krátce řečeno, mohu být nazýván živoucím koránem. Nikdo se nemodlí s větší pravidelností nežli já. Nikdo nechodí úzkostlivěji do lázní, nikdo se nezdržuje přísněji všeho, co se pokládá za nečisté. Nenajdeš ani hedvábí v mém šatu, ani zlata na mých prstech. Mé omývky jsou v celém městě známy jako nejdokonalejší, způsob mé očisty je už všeobecně rozšířen. Před jinými lidmi ani nekouřím, ani nepiji víno; také nehraji šachy, gendžífe (karty) nebo jakoukoli hru, která odvrací mysl od zbožného rozjímání. Jsem vyhlášeným vzorem postníků a v měsíci ramazánu neznám útrpnosti pro četné hladovce, kteří přicházejí ke

mně pod různými záminkami a žadoní, abych jim povolil přestoupit přísné předpisy. „Ne," říkávám, „raději umři, ale nejez, nepij, nekuř! Čiň jako já, který by spíše vydržel od džumy do džumy (pátku), aniž se dotkl zapovědněho pokrmu, než by porušil puntík ze svatého příkazu."

Ačkoli jsem v duchu neschvaloval jeho houževnatý půst, přece jsem nemeškal souhlasit se vším, co říkal, a vyrážel jsem tak vhodné výkřiky obdivu, že jsem pozoroval, jak se těší z mého porozumění neméně než ze svých vlastních řečí.

„Z téže náboženské vroucnosti," pokračoval, „jsem nikdy nepojal ženu, a v tom ohledu se o mně dá říci, že dokonce překonávám dokonalost našeho svatého Proroka, který (požehnán budiž jeho vous), měl víc manželek a otrokyň než sám Sulejmán ibn Dáud. Ačkoli se však sám nežením, přece v tom pomáhám jiným; a právě v tomto odvětví své činnosti tě chci hlavně zaměstnávat."

„Při mých očích," řekl jsem, „musíš mě o tom poučit, neboť dosud jsem v tom nezkušený jako Turci v poli."

„Musíš tedy vědět," řekl, „že pro ostudu náboženství a pro záhubu práva, živnost kólí čili kurtisán se v našem městě tak rozmohla, že manželky se už pomalu pokládají za zbytečné. Domovy mužů jsou rozvráceny a příkazů Prorokových se nedbá. Šáh, který je zbožný vladař a váží si ulemů, dbá svátosti manželství, a stěžoval si proto mollovi bášímu, hlavě spravedlnosti, na toto podkopávání mravnosti v hlavním městě; udělil mu důtku za jeho nedbalost a nakázal mu, aby našel lék proti tomuto zlu. Mollá báší (ale to musí zůstat mezi námi) je v každém ohledu osel, člověk, který ví o

náboženství a náboženských povinnostech právě tolik jako o Firengistánu a jeho králích. Ale já, já mollá Nádán – já jsem vypracoval plán, v němž jsou veřejné pohodlí a příkaz zákona zladěny tak dobře, že si vzájemně nepřekážejí. Víš, že je u nás dovoleno, oženit se na dobu tak dlouhou nebo tak krátkou, jak se to právě hodí; v tom případě se žena nazývá muta. „Proč bychom tedy neměli mít," řekl jsem hlavnímu knězi, „proč bychom neměli mít v zásobě dostatečný počet takových manželek pro ty, kteří nevědí, kde mají hledat družku? Taková věc se dá snadno provést a Nádán je pravý muž, aby se toho ujal."

Mollá báší, který sice ve všech ostatních případech náleží ke smetánce hlupců, ale je velmi bystrozraký, když jsou dotčeny jeho osobní zájmy, chopil se mého nápadu, protože viděl, že mu z toho kyne pěkný výdělek. – Nabyl vlastnictvím několik malých domů nepatrné hodnoty, ve kterých ubytoval jistý počet žen, jež se jeho prostřednictvím vdávají jako mútí a požívají také všech jejich výsad. Vdávají se za každého muže, který touží po takovém sňatku; a protože mu při takové příležitosti obě strany zaplatí poplatek, vzrostly tím jeho příjmy velmi značně. Lidé se vdávají tak horlivě, že báší zaměstnává několik mollů, kteří tráví celý den tím, že předčítají svatební obřad. Mne úplně vyloučil z jakéhokoli podílu na výdělku – mne, který jsem první na tu myšlenku připadl; proto jsem rozhodnut ujmout se toho obchodu na vlastní pěst a prospěti tak veřejnému pohodlí. Ale musím postupovat ve vší tajnosti; kdyby se mollá báší dověděl něco o mých plánech, zakročil by z úřední moci, překazil by je a snad by mě dal i vyhnat z města."

Když mollá přede mnou takto rozvíjel své plány, počal jsem ho měřit od hlavy k patám a tázal jsem se v duchu, zda je možné, aby toto byl věhlasný sloup zákona, o němž dobrák mudžtehid mluvil s takovým nadšením. Byl jsem však ještě nováčkem v bohulibém životě a nemohl jsem tudíž ani u sebe připustit výhrady proti takovým záměrům nebo pochyby o jejich přístojnosti; proto jsem stále přizvukoval všemu, co Nádán říkal, a on pokračoval:

„Mám v zásobě již tři ženy, které jsou ubytovány v malém domku v sousedství. Tobě chci svěřit úkol, abys pro ně hledal manžele. Navštívíš karavanseraje, budeš si všímat příchozích kupců a jiných cizinců, kterým nabídneš sňatek za podmínek snazších, než je může poskytnout velekněz; podle bohatství ženichova vymůžeš pak přiměřený poplatek. Nedám ti pevný plat, protože budeš mít příležitost získat u mne takové vědomosti, že se časem můžeš sám stát mollou a ukazovat všem pravověrným cestu při konání jejich povinností. V mém domě bude pro tebe všechno přichystáno; tu a tam se ti naskytne příležitost, abys něco strčil poctivým způsobem do vlastní kapsy. Kdykoli ke mně přijdou moji přátelé na šám (oběd), zastaneš úlohu mého služebníka; při jiných příležitostech můžeš v mé přítomnosti sedět a dělat mi písaře."

Mollá skončil svou řeč a vyčkával, co mu odpovím; já jsem však byl tak zmaten vyhlídkou na to nesmírné pole působnosti, které se přede mnou rozprostřelo, že mi trvalo několik minut, než jsem se vzpamatoval. Já, který jsem očekával, že povedu život poustevníka, že budu seděti celý den v koutě, mumlati modlitby, navštěvovati přednášky v medrese (ve škole) a výklady v mešitách, já, který jsem se nadál, že najdu ve svém pánovi člověka pohrdajícího pozemskými statky, jenž nemá jiných starostí než se připravovati pro příští život, já jsem byl náhle vyzván, abych se obíral záležitostmi života hlouběji než kdy předtím, abych kráčel ve stopách muže, který pravděpodobně nežil pro nic jiného než pro to, aby nahrabal jmění a nabyl vážnosti. „Mohu se o to pokusit," myslil jsem si. Mé postavení bylo tak zoufalé, že jsem si nemohl dovolit dlouho se rozmýšlet; a konec konců, učednictví u jednoho z nejvěhlasnějších mužů hlavního města nebylo zaměstnání, kterým se musilo opovrhovat. Přijal jsem tedy mollovu nabídku.

Řekl mi pak, že si o tom brzy promluvíme podrobněji, že však nyní musí rozmluvu přerušit, protože byl předvolán k ministru spravedlnosti; před odchodem však prohodil, že se odříkává vší

světské nádhery a nemá proto víc služebníků než je nezbytně třeba. Jeho domácí personál se skládal z kuchaře a ze sluhy, který zastával trojitou práci správce domu, komorníka a pacholka; a v jeho stáji byl prozatím jeden osel. „Po veliké námaze se mi podařilo opatřit si bílého osla, který, jak asi víš, dodává jezdci vážnosti; ale až mi přibude výdělků a vážnosti, mám v úmyslu zmoci se na mezka.“ Využil jsem této příležitosti a sdělil jsem mu, že mám velmi dobrého mezka na prodej; po krátkém vyjednávání jsme se dohodli, že podržíme mezka i osla; on jakožto pán bude jezdit na mezkovi, kdežto mne ponese pokornější zvíře.

KAPITOLA LIV.: HADŽI BABA SE STANE DOHAZOVAČEM A SEPISUJE VLASTNOSTI VDAVEKCHTIVÝCH ŽEN

Jako přípravu k plnému pochopení mých úředních povinností uložil mi mollá Nádán, abych se představil mutám a dostal z nich informace, které mi měly umožnit pořídit písemný seznam, do něhož jsem měl zapsati všechny údaje o jejich věku, vzhledu a kráse, o jejich letoře a vůbec o jejich všeobecných ženských vlastnostech. Tento seznam jsem měl míti stále u sebe, abych jej mohl předložit kterémukoliv cizinci, jenž se mi namane do cesty.

Zašel jsem především do bazaru a opatřil jsem si kněžský hábit, kabát, který se zapínal přes prsa, a dlouhý kus bílého mušelínu, který jsem si ovinul kolem hlavy. Vystrojen krojem, který dokonale odpovídal mému novému postavení, odebral jsem se k domu těch žen a byl jsem ochotně vpuštěn, neboť moje návštěva jim byla předem ohlášena.

Zastihl jsem je všechny tři v ubohém bídném pokojíku. Seděly tam a kouřily. Závoje měly jen volně přehozeny přes hlavu, ale když jsem vešel, úzkostlivě se do nich zahalily a vykukovaly jen jedním okem, jak je to zvykem u všech našich žen.

„Pokoj s vámi, chánumy!“ (věděl jsem, jak příznivě působí uctivé vystupování) – „přicházím z příkazu molly Nádána, abych vám nabídl své nízké služby; protože znáte účel mé návštěvy, nebudete snad nic namítat, když vás poprosím, abyste na chvilku odložily závoje.“

„Nechť přebýváš v míru, mollo,“ pravily a přívalem pochlebných

řečí mi daly na srozuměnou, že jsem jim vítán a že jim, jak doufají, přinesu štěstí.

Dvě z nich si ihned odhalily tváře, které daly již dávno sbohem dobám, kdy v nich kvetly lilie a růže. Přes surme kolem víček, přes modré hvězdy na čele a na bradě, přes líčidlo na tvářích, jsem v nich rozpoznával slušné množství vrásek. Třetí dáma zůstávala pečlivě zahalena.

Neopominul jsem vzkřiknout překvapením, jakmile ty dvě okouzlující bytůstky počaly na mne dotírat svým úsměvem. „Chvála Alláhovi! *Mášalláh!* To je pohled hodný samého Ferháda. Nedívejte se na mne příliš dlouho, nebo zajdu touhou. Jaké oči! Jaké nosy! Jaké rtíky! Smilujte se nade mnou a přestaňte se dívat. Ale proč," řekl jsem, „proč mě tato chánum" – (ukázal jsem na tu, která byla dosud zahalena) – „proč ona mě tak dlouho napíná? Snad mě nepokládá za hodna, abych pohlédl na její vnady; a má pravdu, neboť jsem toliko ubohý mollá, a přece ani slunce není ve své vznešenosti oprávněno, aby se kochalo takovým pohledem."

„Proč se tak upejpáš?" tázaly se její družky; „víš přece, že musí být s to podat o nás zprávu, nebo nám bude údělem kletba svobodného života a ženský svět námi bude pohrdat a bude se za nás hanbit."

„Budiž," řekla třetí žena: „kočka musí vylézt z díry." Trochu pobouřeně spustila závoj. K svému nemalému překvapení jsem spatřil dobře známé rysy manželky svého dřívějšího pána, šáhova lékaře.

„Při všem nejsvětějším! Při vousu blahoslaveného Proroka!" řekl jsem, „jak je tohle možné? Což v tom mají ruce džinnové, že se něco takového mohlo stát?"

„Ano, Hadži," řekla velmi klidně, „osud je prapodivná věc. Ale ty, ty, jenž jsi zabil mého manžela, jak ty ses stal mollou?"

„Tvůj manžel je tedy mrtev," řekl jsem, „že se mnou takto mluvíš? Proč pronášíš tak ukvapená slova? Co já mám společného se smrtí tvého manžela? Byl kdysi mým pánem a želím jeho ztráty. Ale stejným právem bys mohla říci, že jsem zabil mučedníka Husejna (jeho památka budiž požehnána), jako říkáš, že jsem zabil hekíma. Pověz mi, co se stalo, neboť bloudím a bloudím v bludišti nevědomosti."

„Proč předstíráš, že nic nevíš," řekla svým obvyklým písklavým hlasem, „když ti přece musí být známo, že šáh zprovodil se světa

Zejneb tvou vinou – že její smrt měla pro doktora za následek ztrátu vousu – že upadl v nemilost, když měl vyškubanou bradu – že tato potupa přivodila jeho smrt? – Proto jsi ty původcem všeho toho zla.“

„Jaký kal to hromadíš na mou skráň, ó chánum?“ volal jsem velmi rozhořčeně; „proč mám dovolit, aby se o mně říkalo, že jsem zavinil něčí smrt, když jsem tou dobou byl vzdálen na sto parasangů? Kdyby byl tvůj manžel zemřel z obžerství, mohla bys stejným právem tvrdit, že rolník, jenž zasel rýži, je příčinou jeho smrti.“

Ještě chvíli jsme se hádali, ale ostatní ženy se obávaly, že by mohly být dotčeny jejich zájmy, a vložily se do toho, což mi připomnělo, že máme obchodní jednání; byly žádostivy, aby jejich půvab už neležel ladem. Také chánum, která mluvila, jen aby mluvila, a o níž jsem věděl, že chovala vůči svému manželovi zcela neobyčejnou nenávist, přála si, jak se zdálo, abych zapomněl na její dřívější, poněkud vznešenější postavení, a žádala mě, abych přikročil k projednávání obchodních záležitostí.

Chtěl jsem však přece jen zachovat zdvořilostní frašku a začal jsem u doktorovy ženy; přál jsem si zvědět některé podrobnosti z jejího života, abych jej dovedl vylíčit co nejlépe v její prospěch, až o něm budu vypravovat nějakému netrpělivému ženichovi.

„Víš právě tak dobře jako já sama,“ začala, „že jsem se kdysi těšila přízni oné růže v ráji sladkých vůní, přízni Krále králů; bývala jsem největší krasavicí v jeho harému a postrachem všech svých sokyň. Ale kdo se může vzepřít rozhodnutím osudu? Přišla nová žena, která byla vybavena mocnějším kouzlem, a dovedla si získat šáhovu lásku. Připravila mě o moc. Tolik se obávala mých vnad, že nedala pokoje, dokud mě nevypudila; a pak mě šáh k mému neštěstí daroval svému osobnímu lékaři. Ach, nikdy nezapomenu na bol, který mě zachvátil, když jsem se dostala z nádhery a rozkoší královského paláce do objetí doktorova, do obydlí uprostřed mastiček a kelímků! Nechci opakovat příběh Zejnebin. Když hekím umřel, pokusila jsem se vzbudit u šáha znovu pocity, které kdysi vůči mně choval; ale přístup k jeho uchu mi byl zavřen; klesala jsem od stupně k stupni, až byla žena, která kdysi vodila za bradu Alláhova místodržícího, nucena hledat manžela na ulici.“

Řekla a dala se do pláče a naříkala nad svým krutým osudem; ukonejšil jsem ji však poněkud ujištěním, že se přičiním ze všech sil, abych jí opatřil vhodného životního druha.

„Vidíš," pravila, „že jsem stále ještě hezká a že se dráha mého mládí dosud neskončila. Podívej se na mé oči: pozbyly lesku? Obdivuj má obočí. Kde jinde najdeš pár, který tvoří tak dokonalý celek? Podívej se na můj pás, je stejně útlý jako dříve, rukou jej můžeš obemknout."

Pokračovala s podrobným výpočtem svých vnad a já jsem na to zíral vyjeveným zrakem, jak si to přála; ale místo mládí a krásy jsem neviděl nic lepšího nežli starou otylou a nabubřelou ježibabu, které jsem se chtěl z celého srdce pomstít za to, jak zacházela s nešťastnou Zejneb.

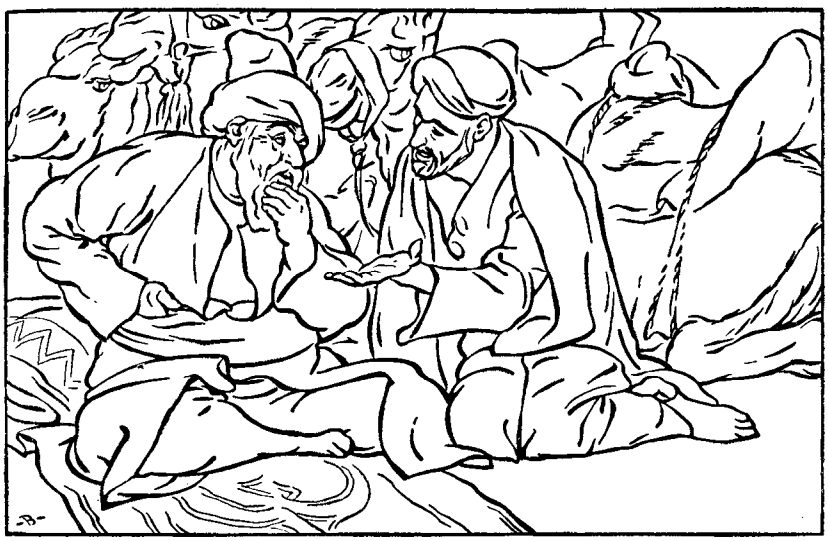
Pak mi načrtly běh svého života ostatní dvě dámy. Jedna byla vdova po stříbrotepci, který byl vystřelen z děla za to, že odcizil zlato, jež dostal, aby vyrobil pár svícnů pro krále; druhá se stala mutou pro svou vlastní ochranu, protože ji opustil její manžel, který uprchl před hněvem šáhovým a nalezl útočiště mezi Rusy.

Také ony se pokoušely přesvědčit mě, že jsou mladé a krásné, a já jsem s tím souhlasil, jak nejlépe jsem dovedl; zaznamenal jsem si potřebné údaje do svého seznamu a slíbil jsem jim, že se budu snažit ze všech sil, abych jim pomohl. „Pomni," řekla jedna, „že je mi teprve osmnáct."

„Nezapomeň," řekla druhá, „že jsem ještě dítě."

„Stále měj na mysli má srostlá obočí, která vypadají jako jedno," zařvala hekímova vdova.

„Při mých očích se to stane," zvolal jsem, když jsem vycházel z pokoje; a pak jsem se utěšil za pohled na trojici takových příšer tím, že jsem propukl v nehorázný smích.

KAPITOLA LV.: HADŽI BABA POTKÁ MUŽE, KTERÉHO POKLÁDAL ZA MRTVÉHO, A ZPROSTŘEDKUJE SŇATEK

Neleděl jsem vyřídit další část svého úkolu a loudavým krokem jsem se ubíral k jednomu z nejhojněji navštěvovaných karavanserajů ve středu města, podívat se, zda se náhodou nenaskytne příležitost, abych úspěšně hájil zájmy svého pána. V blízkosti karavanseraje jsem viděl, že všechny příchody k němu jsou zataraseny těžce naloženými mezky a velbloudy, mezi nimiž se proplétali cestující, z nichž někteří nosili bílou stuhu, poznávací znamení poutníků navštívivších hrobku imáma Rezy v Mešhedu. Podle toho jsem poznal, že karavana přišla z provincie chorásánské. Čekal jsem, až se šťastně proplete bludištěm úzkých ulic a až mezkáři a velbloudáři ukončí své obvyklé hádání a nadávání; konečně vešla karavana na nádvoří stavení.

„Snad mi má dobrá hvězda pošle nějakého mého dřívějšího známého z Mešhedu," říkal jsem si, dívaje se s velikým zaujetím na každého cestujícího. Uplynula sice už řada let od mé pamětihodné bastonády a čas věru způsobuje veliké změny v zevnějšku lidí, leč přece jsem doufal, že mě nezklame má dobrá paměť. Pamatoval jsem

si každou tvář, kterou jsem kdy viděl, a studovával jsem se zájmem výraz svých odběratelů, když kouřili mé zboží.

Již jsem se vzdával naděje, že učiním nějaký objev a chystal jsem se k odchodu, když můj pohled padl na jistý nos, jistá schoulená záda, jistý kulatý břich, který zaujal mou pozornost.

„Tyto tvary jsou mi známé," řekl jsem si v duchu; „mají nějakou spojitost s dávnými vzpomínkami a zajisté náležejí někomu, kdo není toliko mým praobyčejným známým." Můj první pán, Osmán ágá, mi přišel na mysl; zavrhl jsem však okamžitě tuto myšlenku, neboť bylo víc než jisté, že již dávno padl za obět hrůzám svého zajetí mezi Turkmeny. Přece však jsem na něho nepřestal zírat a byl jsem stále více přesvědčen, že je to buď on sám, jeho bratr nebo jeho duch. Přiblížil jsem se k němu v naději, že ho uslyším mluvit; ale zdálo se, že je úplně netečný (což byl nový důkaz pro mé podezření), a když jsem drahnou chvíli čekal marně, slyšel jsem konečně, jak se ptá jednoho z mimojdoucích kupců: „Ve jménu Boha, kolikpak asi platí za jehněčiny v Cařihradě?" K svému nemalému překvapení jsem zjistil, že také hlas je mi povědomý.

„Tak teď už nemohu být na omylu!" zvolal jsem. „Nemůžeš být nikdo jiný nežli Osmán," – a ihned jsem mu řekl, kdo jsem.

Uvěřil tomu, že člověk, který ho oslovuje, je Hadži Baba právě tak pomalu, jako já jsem se měl k tomu, abych uznal jeho za Osmána águ.

Když projevy našeho vzájemného překvapení poněkud utuchly, počali jsme si jeden druhého prohlížet se všech stran. Já jsem se zmínil o jeho šedém vousu a on chválil krásu a temnou čerň vousu mého. Mluvil s klidnou a veselou myslí o nenávratnosti času a o nicotnosti tohoto světa, z čehož jsem poznával, že jeho víra v předurčení ještě vzrostla nešťastným osudem; jediné ona byla vysvětlením, jak jej mohl snášet s tak vyrovnanou myslí. Svým stručným způsobem mi vypravoval, co ho potkalo od doby, kdy jsme se naposled viděli. Když pominulo prvotní zoufalství nad zajetím, trávil prý svůj čas způsobem příjemnějším, než se byl nadál; neboť neměl na práci nic jiného, než sedět u velbloudů, kteří mají stejně klidnou a filosofickou povahu jako on sám a dobře vyhovovali jeho tichému a usedlému způsobu života. Jídlo prý bylo nemastné neslané, ale zato měl výbornou vodu. Jediná věc, kterou postrádal, bylo kouření – starý naléhavý zvyk, jehož nedodržení mu prý působilo nesmírné potíže. Tímto způsobem prý ubíhala léta a již se smířil s myšlenkou, že ztráví zbytek svého života u velbloudů, když

prozřetelnost tomu chtěla jinak a on znovu nabyl krásné naděje, že mu bude vrácena svoboda. Jakýsi muž, který se vydával za proroka, objevil se mezi Turkmeny. Podle zvyku takových lidí získal vliv tím, že předstíral dva nebo tři zázraky, kterým prý lehkověrný lid skutečně uvěřil. Jeho slovo se stalo zákonem. Nejpověstnější a nejzkušenější raubíři mu prý dobrovolně kladli svou kořist před nohy a ochotně se přidávali k jeho praporům, kdykoli je potřeboval. Osmán ágá před něho předstoupil, zdůraznil výsady, které měl jako sunnita a jako emír nádavkem, a posléze se mu podařilo přiměti toho podvodníka k tomu, že mu vymohl svobodu bez výkupného, což prý učinil proto, aby přispěl ke slávě pravé víry. Jakmile dosáhl svobody, nemeškal prý ani okamžik a spěchal do Mešhedu. Štěstí mu přálo, že tam potkal několik kupců z Bagdádu, z nichž jeden s ním byl sešvagřen a zapůjčil mu malou částku peněz, aby mohl obchodovat. Dostalo se mu povzbudivých zpráv, že na tureckých trzích je příznivá nálada pro buchárské zboží; odebral se tudíž do Bucháry, aby na místě učinil nákup. Za svého dlouholetého pobytu mezi Turkmeny si osvojil důkladnou znalost jejich obyčejů a zvyků – především, co se týče kupování a prodávání – a proto mohl se značným úspěchem obchodovat mezi Buchárou a Persií, až si vydělal tolik peněz, že se mohl za výhodných podmínek vrátit do své vlasti. Byl teď na cestě do Cařihradu s několika mezky naloženými zbožím z Bucháry, Samarkandu a z perského východu. Bylo jeho úmyslem vrátit se do rodného města Bagdádu, až toto zboží prodá. Chtěl však zůstati v Tehránu, dokud se nesejde jarní karavana, aby užil něco z radostí říšského sídla; ztrávil tak dlouhá léta mezi divochy, jak říkal Turkmenům, že si to mohl s klidným svědomím dopřát. Zeptal se mne, jak by mohl co nejpříjemněji trávit svůj čas. Napadl mi ihned úkol, který mi byl svěřen; vzpomněl jsem si také, že býval vždy velikým zastáncem manželského stavu, a proto jsem mu navrhl, aby se bez otálení oženil.

Pomyslil jsem si, že nikdy se ještě neprojevila pravdivost učení o predestinaci pádněji, než na tomto příkladě. Přijede si jeden z mých pánů z krajů za východem slunce, aby pojal za ženu vdovu po jiném mém pánovi, který umírá právě včas, aby umožnil toto setkání, které já, jenž přicházím z jižních krajů, svým zásahem zprostředkuji.

Hekímova vdova byla nejtučnější ze všech tří, a proto jsem ji bez

skrupulí nabídl Osmánovi, který na můj návrh neprodleně přistoupil. Tím, že jsem poněkud zmírnil drsnost její letory, vychvaloval její dvě obočí slitá v jediný kus a podal všeobecný popis její osobnosti odpovídající osmánskému vkusu, podařilo se mi vzbudit u ženicha velmi příznivé mínění o jeho nastávající ženě.

Šel jsem pak zpravit mollu Nádána o svém úspěchu a on naslouchal se zřejmým pobavením mému zevrubnému vyprávění o osudech tohoto párku. Poučil mě, jak mám dále postupovat a řekl mi, že musí být přítomen vekíl neboli zplnomocněnec muže i ženy, aby svazek byl právoplatný. Dále pak, že vekíl ženy, dav předem souhlas k svatebním podmínkám, musí klásti mužovu vekílovi arabským jazykem tuto otázku:

„Souhlasíš s tím, abys mi dal svou duši za takových a takových podmínek?“ Načež onen odpoví: „Souhlasím.“ A pak jsou obě strany považovány za oddané podle zákona. Nadán navrhl, že on sám se ujme toho úřadu na straně ženy a já na straně Osmánově; přenechal mému umu, abych vymohl při té šťastné příležitosti co největší honorář pro něho i pro sebe.

Šel jsem oznámit radostnou novinku chánumě, jak jsem ji ještě stále nazýval, a ona neopominula vzbudit závist svých družek, neboť bez váhání přičítala svůj úspěch své vynikající kráse a onomu předmětu neutuchající péče: dvěma obočím slitým z jednoho kusu. Čtenář si snad domyslí, že se velmi strachovala o svůj zevnějšek; obávala se, že nebude dosti tělnatá pro svého Turka a také trochu zapochybovala o lesku svých očí, jak se dalo soudit podle velikého množství černidla, které si naplácala na obočí.

Od ní jsem se vrátil k Osmánu ágovi, kterýžto dobrý muž už také zbrojil k vítěznému tažení; myslil asi, že při svém dlouhém pobytu mezi velbloudy tolik nasákl jejich vůní, že se stal vhodným útočištěm pro vůni muškátu a ambry. Šel z té příčiny do lázní, jeho vous byl přebarven a leskl se černě; ruce se blyštěly zlatitě a knírek se kroutil vzhůru směrem k očním koutkům, kdežto předtím se mu obyčejně stáčel opačným směrem do úst.

Oblékl si pak své nejlepší šaty a šel se mnou do domu molly Nádána, kde na základě svého změněného zevnějšku působil dojmem muže o dobrých deset let mladšího, než ve skutečnosti byl.

Když se obě strany přiblížily k sobě na dohled, nestranný pozorovatel by byl zažil svou radost při prvním pohledu, který na sebe vrhly – on, ženich, se pokoušel objevit, s čím se to chce vlastně

oženit – ona, nevěsta, si pohrávala se svým závojem tak lstivě, aby uvěřil, že se za ním skrývá nebeský půvab. Já jsem však byl tak hluboce zapleten do této hry, že mi nemohla být předmětem zábavy. Kromě toho mi stále strašilo hlavou jistých padesát dukátů, které kdysi náležely Osmánovi a přišly bez nedopatření do mé kapsy; obával jsem se, aby si na ně nevzpomněl. Když ho něco popudí a on se řádně rozzlobí, říkal jsem si, sám Bůh ví, jaký kal nebude hromadit na mou hlavu!

Přece však byli oddáni; a věřím z celého srdce, že se mu nepovedlo zachytit sebenepatrnější pohled své vyvolené, dokud jsem nevyslovil ono příšerné slovo: „Souhlasím“. A tu ve své netrpělivosti poodhrnul její závoj; nemusím snad zdůrazniti, že byl dalek toho, aby omdlel rozkoší.

Jakmile se přesvědčil, že jeho kouzelnice není žádná Zulejchá, zavolal mě k sobě a řekl: „Hadži, myslil jsem, že aspoň bude mladá; ale vždyť ta ženská má víc vrásek než starý velbloud. Jak je tohle možné?“

Dostal jsem se z úzkých, jak jsem nejlépe dovedl. Ujišťoval jsem ho, že byla kdysi květem královského harému, a připomněl jsem mu také, že při sňatku nezáleží na ničem tolik jako na předurčení.

„Ach!“ odvětil, „tohle předurčení je odpověď na všechno; ale ať jsou jeho účinky jaké chtějí, z jedné a jedné nemůže udělat tři a ze staré čarodějnice nemůže udělat mladou ženu.“

Měl jsem trapné obavy, že nám své zboží s díky vrátí; svolil však, že ji přijme do svého domu a uznal, že se od muty nemůže ničeho lepšího nadíti. Vždyť muty bývají vyvrhelem krásného pohlaví – staré vdovy a opuštěné manželky, jež by se raději smířily s čímkoli, čemu se říká manžel, než by žily dále v hanbě, která je nevyhnutelným následkem svobodného života v našich muslimských zemích. Čekal jsem, že Osmán odnese svou krasavici, jakmile ji jen spatří, jako vyhladovělý sup, který se při první příležitosti vrhne na svou kořist; byl jsem však zklamán. Pomaloučku kráčel do svého pokoje v karavanseraji a řekl jí, že může přijít za ním, až se jí bude chtít.

KAPITOLA LVI.: UKAZUJE, JAK CTIŽÁDOSTIVOST MOLLY NÁDÁNA PŘIVEDE NA MIZINU JEHO I JEHO UČEDNÍKA

Při bližším seznámení se svým pánem mollou Nádánem jsem poznal, že je nejenom velmi hrabivý, nýbrž také nadmíru ctižádostivý člověk, jehož velikým a hlavním cílem je státi se tehránským veleknězem. Tomu věnoval všechno své úsilí a všemi možnými způsoby se snažil, aby si získal pověst horlivého vykonavatele všech náboženských přikázání a muže, jenž stíhá krutě všechny nepřátele pravé víry. Byl vedoucím při modlitbách v hlavní mešitě, přednášel na královské medrese neboli fakultě a kdykoli mohl, povzbuzoval lidi, vedoucí nějaký spor, aby se obraceli na něho. Při každičké příležitosti, hlavně však při oslavách Nourózu, kdy se všichni mollové shromažďují před králem, aby se modlili za jeho blaho, dovedl to nějakým způsobem zařídit, aby na sebe upozornil přemírou pochlebovačných řečí a zvučným hlasem, kterým přehlušoval všechny přítomné.

Těmito prostředky došel u lidu značného věhlasu, ač si ho ti, kteří ho znali blíže, příliš neváželi. Brzy se přihodila věc, která byla pádným důkazem pro všechny tyto jeho vlastnosti a která způsobila úplný obrat v mých osudech.

Minula zima a jaro už nemálo pokročilo, když došly do hlavního města zprávy, že v jižních okrscích království, obzvláště v Láru a Fársu, byl takový nedostatek dešťů, že vedoucí činitelé chovají vážné obavy před hladomorem. Zanedlouho vznikly podobné obavy v severnějších krajích; sucho, jakého nebylo pamětníků, bylo hrozivou předzvěstí neblahých časů. Šáh nařídil, aby se ve všech mešitách města konaly modlitby za déšť, a mollá báší se velmi přičiňoval, aby toto nařízení bylo prováděno. Pro mého mistra Nádána to byla tak dobrá příležitost, aby projevil své náboženské horlení a aby se stal nápadným svými snahami, že jí musil nutně využíti; neztrácel ani okamžik, aby vzbudil co největší hluk. Jsa si vědom vlivu, kterého nabyl nad lidovými vrstvami, šel o krok dále nežli jeho soupeř, velekněz mollá báší, a vyzval nesmírné množství příslušníků nižších tříd, aby se shromáždili na velikém volném prostranství za obvodem města, kde on bude předříkávat modlitby.

Protože sucho nepřestávalo, nařídil šáh, aby se obřadů zúčastnily

všechny vrstvy obyvatelstva a aby se připojily k prosebným modlitbám, ke kterým dal sám podnět. To pokládal Nádán za takový triumf, že jeho horlení už neznalo mezí. Přiměl všechny církve, křesťany, Židy, gebry i muslimy, aby neotáleli s modlitbami; ale nebe bylo neúprosné. Déšť se nedostavil, zoufalství se rozmáhalo a Nádán zdvojnásobil svou horlivost.

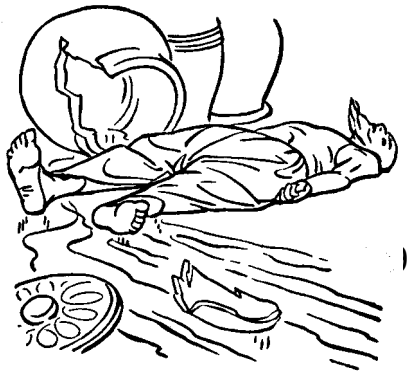
Konečně jednoho rána, když bylo počasí ještě dusnější než obvykle, promluvil k davu, který byl úmyslně shromáždil před svůj dům, asi v tomto smyslu:

„Což se nedá nic jiného podniknout, ó lide tehránský, aby se odvrátilo neštěstí, jež hrozí Íránu? Není pochyby, že se nebe obrátilo proti nám a že v tomto městě žijí lidé, jejichž neřesti a zločiny přivodily na naše hlavy hněv Všemohoucího. Kdo jiný to může být nežli káfirové, nevěřící, oni lidé porušující zákon, oni padouši, kteří prní čistotu našich hradeb tím, že veřejně pijí víno, nápoj to, který zakázal svatý Prorok (mír a požehnání budiž s ním); oni lidé, kteří činí z našich ulic hlediště svých neřestí? Pojďte, následujte mě k příbytkům těch zvrhlých pijáků vína; rozbijeme jejich džbány a zničíme aspoň jednu z příčin Alláhova hněvu vůči nám!“

Když domluvil, nastal všeobecný rozruch; fanatismus, jakého jsem se nikdy nenadál u lidských bytostí, propukl v nejhorších výrazech; a ty byly jen předehrou k násilnostem, které se vbrzku odehrály. Nádán se postavil v čelo zástupu, při pochodu štval dále a vedl nás do armenské čtvrti města. Následoval jsem v jeho patách stejný fanatik a násilník jako všichni ostatní.

Mírumilovní křesťané, vidouce zástup rozzuřených mohamedánů, blížících se k jejich domům, nevěděli, co si mají počít. Někteří zatarasili své dveře, jiní prchali, jiní zase stáli jako ukováni. Ale dlouho nebyli na pochybách o tom, co zamýšlíme; byli zasypáni krupobitím kamenů a takovými nadávkami a kletbami, že nemohli očekávat nic jiného než všeobecný masakr.

Mollá vtrhl v průvodu vzteklé luzy do domů čelných Armenů a zahájil tam pátrání po víně. Nečinil rozdílu mezi místnostmi žen a veřejnými pokoji a vypáčil všechny dveře; přenechávám čtenáři, aby si představil spoušť, která nastala, když konečně našli džbány s vínem. Rozdrtili jev tisíce kousků, víno

teklo proudem a ubozí majitelé mohli jen nečinně přihlížet a lomit rukama.

Zatím co se toto odehrávalo v každém armenském domě, dosáhlo zuření luzy vrcholu. Z domů se šlo k chrámům, které byly násilím otevřeny. Vše, co bylo uvnitř, podlehlo zkáze – knihy, kříže, ozdoby, zařízení – nic se neušetřilo; a poněvadž takových příležitostí využívají vždy četní nekalí živlové, přišlo se záhy na to, že tito dobrodinci odnesli všechny cenné předměty z vypleněných domů.

Zkáza byla dokonána a zuření luzy se už nemohlo vybíjet na ničem jiném než na obětech samých: jistě by se na ně byli vrhli, kdyby se byl neobjevil králův ferráš v průvodu jednoho z vedoucích Armenů. Jejich přítomnost přivedla dav skoro okamžitě k rozumu.

Všichni Nádánovi přívrženci se dali na kvapný útěk, obávajíce se následků svého počínání; přenechali svému milovanému vůdci a mně, abychom si to s královským důstojníkem vyřídili sami. Neměli jsme pocity hodné závidění, když nám sdělil, že král si přeje, abychom se k němu bez odkladu dostavili. Mollá se podíval na mne a já na něho; snad nevypadali dva vousáči nikdy tak pošetile jako my, když jsme se dověděli, co nás čeká. Mollá hleděl získat čas a požádal našeho průvodce, aby ho doprovodil do jeho bytu, neboť si prý chce obléci červené soukenné punčochy.

„Nebude příležitost pro červené soukenné punčochy," řekl ferráš suše.

To způsobilo, že se mollá počal třásti po celém těle a musím se přiznat, že jsem se od něho nakazil způsobem dosti nepříjemným. „Ale čehopak jsem se dopustil, ve jménu Prorokově?" zvolal; „nepřátelé naší víry musí být vyhlazeni. Není tomu tak?" obrátil se na ferráše.

„Uvidíš," řekl neproniknutelný muž.

Konečně jsme došli do paláce a při vstupu jsme viděli velkovezíra, sedícího s mollou báším v místnosti vrchního popravčího.

Když jsme stanuli u okna, řekl velkovezír mollovi Nádánovi: „Ve jménu Alího, co to slyšíme? Copak ses pominul s rozumem? Zapomínáš, že je v Tehránu ještě král?"

Pak zvolal mollá báší: „A kdo jsem já, že si osobuješ ujímat se velení proti nevěřícím?"

„Předveďte je před krále," poručil popravčí, který povstal a vzal do ruky úřední žezlo. „Nenechávejte Střed Vesmíru čekat."

Více mrtvé než živé nás vedli chodbami paláce k malým, nízkým

dvířkám, kterými jsme se dostali do uzavřené zahrady, kde na jedné z horních teras seděl král.

Když jsme se přiblížili, všiml jsem si, jak si vznešený mocnář nakrucuje knír, což je u něho vždy znamením zlosti. Vrhl jsem letmý pohled na Nádána a viděl jsem, že mu vyráží pot po celém těle. Zuli jsme si boty, jakmile jsme se dostali do králova dohledu, a postoupili jsme až ke kraji mramorové nádrže. Společnost, která stála před králem, skládala se z molly bášího, vrchního popravčího, Armena, Nádána a mne.

Vrchní popravčí postavil své úřední žezlo na zem a hluboce se ukloniv, pronesl úvodní slova, obvyklá při oslovení šáha. Pak řekl: „Toto je mollá Nádán a“ – ukazuje na mne – „jeho sluha.“

„Rci, mollo,“ pravil král, oslovuje velmi mírným hlasem mého pána, „od které doby se přičiňuješ o zkázu mých poddaných? Kdo ti k tomu dal pravomoc? Stal ses snad prorokem? Nebo se snad uvoluješ dělati ze sebe krále? Řekni, chlape, jaký to žereš kal?“

Vinník, kterému nikdy nechyběla slova, pozbyl všech vyjadřovacích schopností. Zakoktal několik nesouvislých vět o nevěřících, víně, o nedostatku deště, a pak zůstal nehybný.

„Co říká?“ zeptal se král molly bášího. „Ještě jsem se nedověděl, od koho se mu dostalo pravomoci.“

„Kéž jsem tvou obětí,“ řekl velekněz; „prohlašuje, že jednal ve prospěch poddaných jeho veličenstva, kteří potřebují déšť, jenž se prý nemůže dostavit, dokud nevěřící v Tehránu pijí víno.“

„Ty tedy ničíš část mých poddaných, abys prospěl ostatním? Při králově vousu,“ řekl král Nádánovi, „rci, nejsem já k ničemu ve svém vlastním sídelním městě? Má být před mým nosem přivedeno několik ubohých nevěřících psů na mizinu, aniž se mne kdo zeptá, zda je mou vůlí, aby se tak stalo? Promluv, člověče, jaký sen se ti to zdál? Asi ti vyschl mozek.“ Pak zesílil hlas a řekl: „A přece jsem k něčemu dobrý ve své říši, a káfirové, i když to jsou nevěřící psi, mají o tom vědět. Sem, ferrášové,“ (přivolal důstojníky) „sem pojďte; strhněte tomu ničemovi turban s hlavy a plášť se zad; vyškubejte mu vous, svažte mu ruce za zády, posaďte ho na osla tváří k ocasu, voďte ho městem a pak ho popadněte za límec a vyhoďte ho z městských vrat; jeho nadějného žáka (ukazoval na mne) pošlete za ním.“

Byl jsem šťasten, že nikdo ve mně nepoznal milence nešťastné Zejneb. Můj osud byl ve srovnání s osudem mého pána přímo rajský,

neboť žádný rozkaz ještě nebyl vykonán úplněji než ten, který přešel přes šáhovy rty.

Ferrášové vyškubali Nádánův vous s takovou lehkostí, jako kdyby otrhávali husu; popoháněli nás k spěchu hojnými ranami, chopili se prvního osla, kterého potkali, a posadili na něho kněze, kdysi tak hrdého a ctižádostivého, vedouce ho pomalu městem. Já jsem kráčel truchlivě za nimi; již předtím mi strhli s hlavy mollovskou šálu a se zad chirku (plášť).

Když jsme přišli k jedné z bran, sňali Nádána s osla a vyhnali nás do otevřené krajiny. Neměli jsme na zádech nic než několik cárů; je pozoruhodné, že v zápětí po našem hanebném odchodu z města začalo pršet jak z konví, jako kdyby nebe bylo čekalo, až se stane svědkem ponížení dvou největších perských padouchů, jako kdyby chtělo mollu Nádána vinit ze lži, které se dopustil na ubohých uražených a zničených Armenech.

KAPITOLA LVII.: HADŽIHO BABU POTKÁ DOBRODRUŽSTVÍ V LÁZNÍCH, KTERÉ HO ZÁZRAČNÝM ZPŮSOBEM UCHRÁNÍ PŘED ZOUFALSTVÍM

Sotvaže jsme byli sami, řekl jsem svému druhovi: „Tobě tedy vděčím za tohle neskonalé štěstí! Kdybych byl tušil, že výsledkem mudžtehidova doporučení bude tento krásný zážitek, nikdy bys byl neviděl Hadžiho Babu v takové bryndě. Co ti vlastně bylo po tom, zda prší, zda Armenové se opíjejí na mol nebo zůstávají střídmí? Teď vidíš následky své přílišné horlivosti.“

Mollá byl v tak bídném stavu, že jsem ho musil přestat peskovat. Vlekli jsme se spolu dále s přesmutnými obličeji, až jsme se dostali do první vsi při cestě. Můj neblahý druh byl vykázán z města a nebylo mu tedy možno, aby se tam ukázal dříve, než přejde vichřice hněvu; protože jsme však oba byli velmi zvědavi, co se stalo s naším majetkem – s jeho domy a movitostmi, s mými šaty, penězi a mezkem – dohodli jsme se, že se vrátím a pokusím se něco o tom vyzvědět.

Večer už jsem byl zase zpátky v Tehránu a změniv svůj vzhled, jak jsem nejlépe uměl, plížil jsem se ulicemi k mollovu domu. Na

první pohled jsem poznal, že jsme úplně zničeni. Na dům se vrhlo několik dravců, kteří pokládali za svou kořist vše, co jim přišlo pod ruku. Jeden z prvních známých, kterého jsem viděl vycházet z domu, byl ferráš, jenž nás ráno vedl k šáhovi; seděl na mém mezku a na klíně měl svazek, jenž nepochybně obsahoval mé nebo mollovo šatstvo.

Tento pohled mě tak zkrušil a kromě toho jsem se tolik bál, abych nebyl poznán, že jsem spěšně odešel; ani jsem pořádně nevěděl, kam jdu, když jsem se pojednou octl v lázních nedaleko domu našeho úhlavního nepřítele, velekněze.

Vešel jsem dovnitř, svlékl jsem se, a protože už bylo skoro tma, dozorci si mne ani nevšimli. Z první vytopené místnosti jsem přešel do nejteplejšího pokoje. Tam jsem se uvelebil v temném koutku a nikým neviděn, pouštěl jsem své myšlenky na procházku. Uvažoval jsem, čím se teď asi budu živit: štěstěna mě, jak se zdálo, opustila nadobro a podle všeho jsem byl vyvolencem nešťastného osudu.

„Sotvaže se zamiluji," řekl jsem si hlubokomyslně, „už se stane mým sokem král, odpraví mou milenku a zbaví mě úřadu. Stanu se dědicem muže nad vší pochybu zámožného: žije právě tak dlouho, aby ještě mohl potvrdit mé nároky; a třebaže mi všichni povídají, že bych měl být bohat, přece mě k mé nesmírné lítosti okradou a vyjdu z toho jako větší žebrák, než jsem byl kdy předtím. Nejpobožnější muž a nejmocnější právník Persie si mě oblíbí a zajistí mi postavení, o kterém doufám, že bude teplým místečkem pro celý další život: v temné hodině tento můj pán oroduje, aby nebe nás zasypalo svým požehnáním, místo čehož nás stihne jeho pomsta: vyženou nás z města a přijdeme o všechen svůj majetek." Žádný člověk snad přede mnou nevypočítal takové množství strastí jako já v tom opuštěném koutku v lázních. Připadalo mi, že svět už mi nemá co dáti a horoucně jsem si přál, aby mě na místě stihla smrt.

Z lázní se už vytráceli poslední hosté. Najednou nastal rozruch a do místnosti vkročil poněkud slavnostním způsobem muž, v němž jsem ve mdlém osvětlení poznal samého mollu bášího. Ani on, ani jeho služebníci mě nezpozorovali. Sotvaže ho sluhové opustili a mollá myslil, že je sám, neprodleně vstoupil do bazénu s horkou vodou neboli do chazíne, jak mu říkáme v perských lázních.

Chvíli jsem slyšel, jak šplíchá kolem sebe vodou a funí ze všech sil; taková hravost se mi zdála podivnou u člověka tak vážného a usedlého; pak dolehlo k mému uchu prapodivné pleskání, provázené chrochtavými hrdelními zvuky. Myslil jsem si, že snad provádí

nějaké mimořádné tělesné cviky, a jsa puzen zvědavostí, povstal jsem tiše ve svém koutě a nadmíru opatrně jsem se přikradl po špičkách k otvoru, kterým bylo vidět do bazénu.

S hrůzou jsem viděl hlavu zákona v posledním tažení. Zřejmě už dobojovával svůj boj se smrtí. Bylo mi jasné, že ho ranila mrtvice a že se utopil dříve, než mohl volat o pomoc.

Všechny hrozivé následky této nešťastné události se na mne šklebily. „Co jim může zabránit v tom," říkal jsem si, „aby mě neobvinili z vraždy? Každému je známo, jak napjatý poměr byl mezi ním a mým pánem, a mne budou pokládat za podlý nástroj tohoto nepřátelství."

Zatím co jsem tak uvažoval, stoje na schůdkách vedoucích do bazénu, přišel dovnitř sluha molly bášího s lázeňským dozorcem. Přinášeli teplé prádlo, kterého se užívá po koupeli. Muže, který, jak se zdálo, právě vystupoval z vody, měli přirozeně za zesnulého. Beze slov se mě jali otírat a pomáhat mi do koupacího prádla. Tím jsem získal čas k přemýšlení; předvídal jsem, že mě čeká dobrodružství, které mě může bezpečně vyvésti z nesnází, v nichž jsem se octl řízením osudu. Ponechal jsem mu volný průběh a okamžitě jsem se rozhodl, že sehraji úlohu velekněze.

Široce klenutá oblékárna byla osvětlena jedinou slabou lampou, která visela velmi vysoko. Protože jsem byl stejné velikosti a postavy jako zesnulý, nebylo divu, že mě jeho služebníci, kteří neměli nejmenšího podezření, co se stalo, považovali za svého pána. Dobře jsem ho znal a často ho vídal za svého pobytu u molly Nádána; byl jsem proto dostatečně obeznámen s jeho způsoby, takže jsem mohl doufat, že ho budu umět bez nesnází napodobovat po tu krátkou dobu, kdy mě jeho služebníci budou obskakovat. Nejnesnadnější část svého podvodu jsem měl před sebou při vstupu do místností žen, neboť jsem vůbec neznal místní poměry a neměl jsem nejmenší potuchu o tom, jak si stojí mollá s obyvatelkami enderúnu. Doslechl jsem se jen kdysi, že je učiněným tyranem ve styku s krásným pohlavím, a z tlachů, které jsem slyšel v domě svého pána, jsem si zapamatoval, že vede ustavičnou válku proti své zákonité ženě, která má z různých příčin důvod k žárlivosti. Býval to málomluvný muž. Mluvil-li, vyjadřoval se obvykle krátkými, přerývanými větami; ježto s oblibou užíval při všech příležitostech slov arabského původu, vnímal posluchač víc hrdelních zvuků, než tomu bývá u lidí mluvících čistou perštinou.

Po celou dobu oblékání jsem se neodvážil promluvit jediné slůvko. Tvář jsem nechával, pokud to bylo jen možné, ve stínu; když mi přinesli vodní dýmku, kouřil jsem tak, jak jsem to viděl u velekněze: dvakrát, třikrát za sebou jsem hluboce vtáhl kouř a pak jsem vypouštěl zdánlivě nekonečný oblak dýmu.

Jeden ze sluhů si asi všiml něčeho neobvyklého, když jsem pronesl při odchodu z lázní k majiteli své *Chodá háfiz;* ale všechno podezření je opustilo, když pocítili mou váhu při nasedání na koně, který čekal před vchodem.

Stejně vážně a těžce jsem sesedl před vraty bášího domu; ačkoli jsem byl na rozpacích, kudy mám jíti, přece jsem došel bez nesnází k malým dvířkám vedoucím do enderúnu, drže se muže, který se zdál zastávat úřad osobního sluhy. Nechal jsem ho vykonat vše, co bezpochyby dělával den co den; když otevřel dveře a já jsem učinil několik kroků, zvolal „*čirág beár,* doneste světla" a ztratil se.

V zápětí jsem zaslechl klapání střevíců a ženské hlasy. Dvě mladé otrokyně se svíčkami mi vyběhly vstříc a zřejmě závodily, která z nich ke mně doběhne dříve.

Největší místnost v budově byla osvětlena a mohl jsem rozeznat, že je v ní větší počet žen. Dohádl jsem se, že je to příbytek hlavní osobnosti v domě, totiž nynější vdovy zesnulého; hrozil jsem se, aby mě tam otrokyně nezavedly. Ale osud mi přál; přišel jsem asi právě ve vhodný okamžik, kdy se mollá báší a jeho manželka pohádali. Moje průvodkyně měly pro tuto událost patrně pochopení; vidouce, že se mi nechce do osvětlené místnosti, šly se mnou ke dveřím, které vedly do malé dvorany, kde byl chalvet čili soukromá místnost. Do ní mě zavedly. Další mou starostí bylo, jak se jich zbýti. Dokud totiž kráčely přede mnou, nemohly se mi podívat do tváře; ale kdyby byly se mnou vstoupily do pokoje, byly by snad učinily objev, který se mi mohl stát osudným. Vzal jsem od jedné z nich světlo a kývnutím hlavy jsem propustil druhou. Už jsem nebyl tím nerozvážným mladíkem jako za časů své známosti se Zejneb a nedopustil jsem se už žádného neprozřetelného činu, který by byl mohl vésti k mému odhalení. Ale teď jsem se bál těch dvou otrokyň, ba měl jsem z nich hrůzu; a jistě jsem zažil jeden z nejpříjemnějších okamžiků svého života, když jsem viděl, jak se ke mně obracejí zády a nechávají mě samotného s mými myšlenkami. Změna v mém osudu, která se udála během polední hodiny, byla tak nečekaná, že mi bylo, jako kdybych se vznášel mezi nebem a zemí. Když jsem věděl, že jsem v bezpečí a

že mám za sebou nejnesnadnější část svého podvodu, byl bych v prvním návalu radosti výskal a jásal, ale už jsem se zase chvěl strachem, aby mě můj dobrý anděl neopustil.

KAPITOLA LVIII.: O NÁSLEDCÍCH PODIVUHODNÉHO DOBRODRUŽSTVÍ, KTERÉ V SOBĚ CHOVÁ MNOHÉ NEBEZPEČÍ, ALE KONČÍ PROZATÍM ŠŤASTNĚ

Když jsem byl sám, zamkl jsem pečlivě dveře a postavil jsem svíčku do odlehlého koutu pokoje, aby nevítaný zvědavec, který by se díval pomalovaným sklem, nemohl poznati, že nejsem mollá báší.

Pak mi napadlo, že bych z tohoto dobrodružství mohl vytěžit poněkud více, než jsem si zprvu představoval. „Prohlédnu si kapsy svého dobrodince." říkal jsem si, „a svitek papíru za jeho pasem; snad je v nich obsažena historie mých plánů do budoucnosti." V pravé kapse byly dva dopisy, růženec a pečetě. V levé kapse kalamář, malé zrcátko a hřeben. Hodinky byly v náprsní kapse kabátu a v jiné malé kapse, téměř v podpaží, byla peněženka.

Nejdříve jsem prozkoumal obsah peněženky a našel jsem v ní pět túmánů ve zlatě a dvě stříbrné mince. Hodinky byly zlaté; anglická značka. Krásně pomalovaný kalamář byl také cenný kus a obsahoval perořízek, nůžky a pera. Vše to i ostatní drahocennosti jsem po právu pokládal za svůj osobní majetek, neboť jsem byl rozhodnut sehráti komedii do všech důsledků; vložil jsem je tedy zpátky na patřičná místa. Pak jsem prozkoumal obsah dopisů. Jeden z nich nebyl zapečetěn a zněl takto:

„Ó příteli! Důvěrníku! Bratře! (Hle, řekl jsem si, to psal člověk stejného postavení.) Víš dobře, jakou lásku chová přítel, jenž se na Tebe obrací, pro hvězdu tohoto věku, pro stín našeho blahoslaveného Proroka, i je jeho jediným přáním, aby každým dnem sílilo a vzrůstalo jejich přátelství. Posílá mu šest vybraných ispahánských melounů, jakých nenajde každý den, a žádá ho, jakože si cení jeho vousu, aby mu dal neomezené povolení píti víno; neboť lékaři ho ujišťují, že již nebude dlouho metlou a hubitelem nepřátelů víry pravé, nebude-li ho požívati v míře přehojné."

„To může být jen od vrchního popravčího," pomyslil jsem si

ihned. „Kdo jiný v celé Persii by mohl tak málo slovy vystihnout svou pochlebnickou, pijanskou a vychloubačnou povahu? Něco z toho udělám. Ale nejdříve se musím podívat na druhé psaní.“ Otevřel jsem je; obsah byl tento:

„Ó pane můj a mistře!

Pokorný služebník, který si osobuje osloviti oporu pravé víry, metlu nevěřících a útočiště hříšníků, prosí o svolení, aby mu mohl oznámiti, že se mu po překonání tisíce nesnází konečně podařilo vymoci na sedlácích jeho vesnic sto túmánů v hotovosti, kromě padesáti charvárů neboli oslích nákladů obilí; že onen Husejn Alí nemohl nebo nechtěl zaplatit, ačkoli ho dal dvakrát bastonádovat, a že mu z té příčiny zabavil dvě krávy; že bude pokračovat v mlácení jiných a ve vynakládání svých vlastních sil podle svých možností; a kdyby si někdo přijel pro peníze, které má nyní v rukou, odevzdal by mu je po předložení řádného potvrzení.“

Psaní pak končilo obvyklými formálnostmi, kterých užívá poddaný ve styku se svým pánem, a bylo zapečetěno malou pečetí, na které stálo jméno pisatelovo Abdul-Kerím.

„Nuže,“ řekl jsem si, „bude-li mi i nadále přáti štěstí, dovím se, kdo ten Abdul-Kerím je a kde je vesnice, ze které píše; a pak bude těch sto túmánů mých.“ Pro tu chvíli jsem však nechal tuto záležitost stranou a lámal jsem si hlavu, jak bych mohl využíti ve svůj prospěch psaní vrchního popravčího. Po zralé úvaze jsem napsal list tohoto znění:

„Ó příteli můj, duše má!

Dopis nevyrovnatelného přítele se dostal do pravých rukou a jeho obsahu bylo porozuměno. Hrozí-li posvátnému sloupu islámu nebezpečí, že pozbude onoho lva všech lvů, onoho dvojitého meče, oné bašty mužné síly, kdo může pochybovati o tom, co je třeba učinit, je-li možno tohoto muže zachránit a zachovat? Jen pij, ó příteli, pij víno a pij ho hojně. Nechť tvůj dům prospívá za ty melouny; ale přidej ještě jednu laskavost k těm, které jsi již prokázal; půjč svému příteli koně, náležitě vystrojeného a osedlaného, neboť ho čeká naléhavé obchodní jednání. Vrátí Ti ho neporušeného a v dobrém stavu, jakmile ho hvězda osudu přivede zpátky domů.“

Opatřil jsem dopis pečetí zesnulého a předsevzal jsem si, že jej časně zrána osobně odevzdám.

Na druhý dopis jsem napsal tuto odpověď:

„Milému Abdul-Kerímovi.

Obdrželi jsme tvé psaní a porozuměli jeho obsahu. Toto ti odevzdá náš důvěrník Hadži Baba beg, jemuž odevzdáš všechny peníze, které máš pro nás v držení. O ostatních věcech od nás brzo uslyšíš. Prozatím pokračuj ve svých bastonádách a prosíme Alláha, aby tě vzal do své svaté ochrany."

Když jsem všechno v pořádku dokončil, vyčkal jsem vhodné hodiny, abych unikl s místa, kde na mne číhalo každým okamžikem nebezpečí odhalení, jehož následkem mohl být můj rychlý a neslavný konec. Bylo po půlnoci a chystal jsem se právě vyklouznouti v největší tajnosti ze svého pokoje, když někdo zmáčkl tichounce kliku u dveří, jako kdyby se chtěl dostat dovnitř. Čekal jsem, že se vřítí do pokoje při nejmenším dárúga (policejní soudce) se všemi svými důstojníky a že mě budou chtít zatknout. Ve smrtelných úzkostech jsem očekával výsledek vpádu, když jsem zaslechl ženský hlas šeptající slova, kterým jsem při svém rozčilení nemohl rozumět. Ať byl účel návštěvy jakýkoli, mou odpovědí byl toliko hlasitý a těžký chrápot, který naznačoval dosti zřetelně, že obyvatel pokoje není v náladě, aby se dal vyrušovat.

Čekal jsem ještě chvíli, až se mi zdálo, že v celé budově zavládl klid. Pak jsem se plížil tiše k hlavním vratům, které jsem snadno otevřel. Dal jsem se na útěk, jako kdyby mě někdo pronásledoval. Vyčkával jsem vhodných okamžiků, abych se kradl ulicemi, aniž bych se střetl se strážníky a aniž bych byl objeven hlídkami, konajícími službu. Konečně svítalo a obchodníci otvírali postupně své bazary. Protože jsem měl na sobě šaty molly bášího, bylo mou první starostí, abych na nich provedl změny, jimiž bych se stal nenápadným; to jsem učinil za nepatrný peníz ve vetešnictví, maje se zároveň na pozoru, abych se nezbavil žádného z drahocenných předmětů, které se staly mým majetkem.

Šel jsem pak k domu vrchního popravčího a odevzdal jsem tam svůj dopis jednomu sluhovi, který mě na štěstí vůbec neznal. Řekl jsem mu, že mollá báší prosí o okamžitou odpověď, protože opouští město s důležitým posláním.

K svému potěšení jsem se dověděl, že vznešený pán je ve svém enderúnu a nemůže prozatím napsat odpověď, že však poručil, aby mi byl odevzdán jeden z jeho koní.

Jak jsem se díval na to zvíře, když je vyváděli ze stáje! Sametové sedlo se zlatými sponami, zlatý řetěz přes hlavu, otěže vykládané

smaltovými puklemi. Skoro jsem se hrozil toho, že se to všechno stane mým majetkem a že takové štěstí nemůže potrvat dlouho. Mé obavy byly tak značné, že jsem už měl na jazyku prosbu, aby dali koni méně honosný a účelnější postroj; pak jsem si však vzpomněl, že jakýkoli odklad by pro mne mohl mít zhoubné následky. Proto jsem bez ostychu sedl na oře, za malou chvíli jsem projížděl městskou branou a nedlouho potom jsem už byl v širém poli.

Jel jsem bez zastávky, ani jednou jsem nepohlédl za sebe a zastavil jsem se teprve, když jsem cítil pod kopyty rozervanou půdu širokého a neohraničeného řečiště proudu Keredže. Vzpomněl jsem si, že ves molly bášího leží někde směrem k Hamádanu, a zamířil jsem tam. Musím se však přiznat, že jsem při zastávce, kterou jsem učinil, abych popadl dechu, byl tak rozčilen z náhlého obratu v mém osudu, že jsem se cítil jako člověk, kterého pojala závrať na samém okraji propasti a který je něčím nutkán, aby se do ní vrhl; jen stěží jsem se ovládl, abych se nevrátil a nevydal se dobrovolně rukám spravedlnosti. „Nejsem nic víc a nic méně nežli zloděj," řekl jsem si. „Polapí-li mě, stane se mi dobře, když mě vystřelí z děla. Ale kdo tohle ze mne udělal? Když takdír (osud) dovede způsobit takové zázraky, nemůže to přece být moje vina. Já jsem molloví bášímu o život neukládal; ale když sám od sebe přijde a naposled vydechne v mém klíně, když bez vlastního přičinění jsem považován za něho, pak je jasné, že mě osud vyvolil za jeho vekíla neboli představitele; vše, co učiním v této úloze je tudíž v duchu zákona – jeho šaty jsou mými šaty, jeho sto túmánů je mých sto túmánů, a cokoli píši jeho jménem je zákonitě napsáno."

Těmito závěry jsem si dodal nového ducha, i sedl jsem na koně a pokračoval jsem v cestě do nejbližší vsi, abych se zeptal, kde jsou pozemky veleknězovy a zda v okolí je znám nějaký muž jménem Abdul-Kerím. Jako kdyby si kostky vzaly do hlavy, že mi nepřestanou nosit štěstí! Dověděl jsem se, že vesnice, po které se ptám, je v nejbližším sousedství a že Abdul-Kerím je kněz, který spravuje statky svého pána a vymáhá za něho berně. „Ho," řekl jsem si, „kněz! Musím pozměnit znění dopisu a užít patřičných oslovení." Posadil jsem se, vyňal jsem z kapsy kalamář, ustřihl ze svitku, který jsem měl za pasem, proužek papíru, a sestavil jsem nový dopis. Pak jsem pokračoval ve svém poselství, jsa pevně rozhodnut, že se vytratím přes nejbližší perské hranice, podaří-li se mi zmocnit se těch sto túmánů.

KAPITOLA LIX.: HADŽI BABA NEVYNIKÁ POCTIVOSTÍ. ŽIVOT A DOBRODRUŽSTVÍ MOLLY NÁDÁNA

Jakmile jsem dojel do Seídábádu (to bylo jméno té vesnice), dodal jsem si důležitého vzhledu, odpovídajícího mému vznešenému koni. Projížděl jsem branou s tak panovačným výrazem v obličeji, že se mi polekaní sedláci hluboce klaněli.

„Kde je Abdul-Kerím?“ zeptal jsem se, když jsem seskočil s koně a dal ho jednomu z kolemstojících.

Ihned se všichni rozběhli, aby ho hledali. Za chvíli se dostavil. „Přicházím,“ řekl jsem po obvyklých pozdravech, „z příkazu velekněžova, v záležitosti, která je ti dobře známa“ – bez dalších slov jsem mu podal psaní.

Abdul-Kerím měl pronikavý pohled, který mě nijak nepotěšil. Obzvláště nepříjemné mi bylo, že se na mne neustále dívá jaksi úkosem. Ale když si přečetl dopis a řekl: „*Be-češm!* Při mých očích! Peníze jsou připraveny,“ značně se mi ulevilo. „Musíš se však občerstvit,“ pokračoval; „ve jménu božím, pojď dál.“

Předstíral jsem, že mám velmi nakvap, neboť se mi nechtělo zůstat pod dohledem jeho bystrých očí; abych však nevzbudil podezření, uvolil jsem se sníst nějaké ovoce a vypíti sklenku kyselého mléka.

„Nepamatuji se, že jsem tě viděl v domě velekněžově,“ řekl mi právě v okamžiku, když jsem otvíral široce ústa, abych spolkl kus melounu; „a znám přece dokonale každého jeho služebníka.“

„Ne,“ řekl jsem, a zpola jsem se při odpovědi zakuckal, „ne, nenáležím k jeho domácnosti. Jsem ve službách vrchního popravčího, s nímž má mollá báší, jak se mi zdá, nějaké obchody.“

Tím jsem zaplašil poslední pochybnosti svého hostitele a zároveň jsem mu odůvodnil, proč mám tak vybraného koně se zlatolesklým sedlem a skvostnými otěžemi.

Dostal jsem sto túmánů a bezpečně jsem je uschoval na prsou. Pak jsem opustil ves a u srdce mi bylo mnohem lehčeji než při příjezdu. Na oko jsem se pustil po silnici vedoucí do města. Ale jakmile jsem byl z dohledu vesnice, obrátil jsem koně opačným směrem a zaklestiv mu ostruhy do slabin, poháněl jsem ho bez zastávky takovým tryskem, že mu z tlamy stékala pěna. Rozhodl jsem se, že pojedu přímo do Kirmánšáhu, tam prodám koně, sedlo a otěže, a budu pokračovat v cestě do Bagdádu, kde už budu mimo nebezpečí.

Ujel jsem asi pět parasangů, když jsem spatřil na cestě před sebou postavu muže, pochodujícího svižným krokem a zpívajícího z plna hrdla. Byl lehce oblečen, na hlavě měl jen čapku, obličej byl ovázán kusem plátna a na nohou měl pár trepek. Nic z jeho oděvu nenasvědčovalo tomu, že je to cestující. Když jsem k němu přijel blíže, měl jsem dojem, že jsem ho už někdy viděl; byl veliký a dobře urostlý, široký v ramenou a úzký v pase. Byl bych v něm ihned poznal mollu Nádána, nebýt jeho zpěvu; vůbec mě totiž nenapadlo, že by se člověk tak vážné povahy a tak vážných mravů mohl do té míry spustit. Ale postupně jsem z něho viděl tolik, že omyl byl vyloučen: byl to opravdu můj molá. On sám mě ještě nezahlédl.

Zastavil jsem koně a uvažoval jsem, mám-li se mu dát poznat. Minout ho bez povšimnutí bylo by vrcholem ukrutenství; hlásit se k němu, mělo by za nutný následek, že budu mít na krku nepohodlného druha. Kdyby mě však poznal a shledal, že jsem mu šel s cesty, udal by mě asi při první příležitosti jako zloděje; a kdybych mu pro tento okamžik unikl, musil bych se ho navždy obávat jako svého nepřítele.

Blížili jsme se oba k vesnici, kde jsme musili ztrávit noc; neměl jsem tudíž veliký výběr, neboť jsem se musil postarat, aby se mému koni dostalo patřičného ošetření vzhledem k dlouhé cestě, kterou jsem měl před sebou. Úplně vyloučeno bylo, abych jel ještě dál.

Zvolil jsem střední cestu. Pozná-li mě, budu s ním mluvit; ne-li, pojedu dál, aniž se mu dám poznat. Popohnal jsem koně, a když jsem se k němu přiblížil, otočil se, prohlížel si mě od hlavy k patě, ale zřejmě nepřišel na to, kdo jsem.

„Ó ágo, pro smilování boží," vzkřikl, „slituj se nad ubohým mužem, jenž na tomto světě nemá útočiště krom Boha a tebe!"

Nemohl jsem odolati takovému útoku na mou útrpnost, a když jsem byl chvíli mlčel a vyčkával, co mi ještě poví, propukl jsem v nevázaný smích. Tento výbuch se mu asi zdál právě tak nepochopitelným jako mně jeho zpěv. Byl ve velikých rozpacích, co si o mně má myslit; ale když jsem začal mluvit, všechny jeho pochyby se rázem rozprchaly a utíkal mi vstříc s radostí a nadšením, které hraničilo s šílenstvím.

„Aj Hadži, dušičko, strýčinku, světlo mých očí!" volal, líbaje mi koleno. „S kterého nebe jsi spadl? Co znamená ten přepych, ten kůň, to zlato, ty ozdoby? Obcuješ s džinny a divy, či se do tebe zamilovala Štěstěna a udělala tě svým dědicem?"

Byl jsem tak pobaven jeho žvatláním, že jsem se musil stále smát. Pokračoval: „Jak to, že jsi tak rychle zaměnil svého mezka za toho nádherného koně? A co můj majetek? Co se stalo s ním? Nezachránil jsi aspoň mého osla? Mám už toho cupitání dost. Pověz mi to, pověz mi vše. Při vousu Prorokově, povídej!“

Hned mi napadlo: nebudu-li mu chtít vypravovat o svém dobrodružství do všech podrobností, bude mě podezřívat, že jsem se zmocnil jeho majetku a proměnil jej ve všechnu tu nádheru, která právě vzbudila jeho obdiv. Slíbil jsem mu proto, že mu všechno povím, ale zároveň jsem ho požádal, aby se ozbrojil velikou dávkou důvěřivosti, neboť to, co mu řeknu, je velmi podivuhodné, a nejspíše si pomyslí, že mu chci něco namluvit.

Dojeli jsme do vsi a ubytovali jsme se v mihmáncháne neboli domě cizinců, výhodném to zařízení, které lze najíti v každé vesničce po celé Persii. Tam jsme zůstali přes noc.

Osobnost mého zevnějšku nemohla zůstati dlouho bez povšimnutí. Kedchodá mě úslužně obskakoval a zaopatřil nám dobrou večeři. Zatím co nám ji chystali, vypravoval jsem svému druhovi celé své dobrodružství. Dovedl plně ocenit jeho jedinečnost a téměř umíral potěšením, když slyšel, že všechen můj blahobyt vznikl na útraty jeho starého nepřítele molly bášího. Když jsme tak seděli a vyzpovídali se jeden druhému v plné důvěře (neboť lidé, stižení neštěstím, si velmi uleví, povídají-li o sobě), napadlo mě, že se mi dříve nikdy nepodařilo proniknout do skutečné povahy mého společníka. „Dokud jsem byl v tvých službách, musila v tobě být jakási vyumělkovaná nabubřelost,“ řekl jsem mu; „jinak by nebylo možno, aby člověk tak hrdý působil pojednou dojmem tak příjemným jako ty teď.“

„Ach, Hadži!“ řekl, „neštěstí pročišťuje krev víc, než si myslíš. Dráha mého života věčně klesala a stoupala. Často jsem ji přirovnával k houpačkám, které vidíš na novoročních trzích: stále se točí mezi nebem a zemí. Pohříchu náležím k těm lidem, kteří se nikdy neřídili poučkou: Neprostírej svůj koberec na vlhkých místech.“

„Povídej mi tedy o svých dobrodružstvích,“ vybídl jsem ho. „Je to nejlepší způsob jak ztrávit čas a doufám, že mě už znáš dosti dobře, abys mi neodepřel svou důvěru.“

„Neuslyšíš v mých příbězích nic jiného než to, co je společné mnohým Peršanům, kteří jsou jeden den princi a druhý den žebráky; ale protože jsi na ně zvědav, milerád ti je povím.“ Začal vypravovat:

„Jsem rodákem hamadánským. Můj otec byl tak vynikající mollá, že choval ctižádost státi se perským mudžtehidem; ale jeho spory o některých bodech věrouky ho bohužel zavedly tak daleko, že se proti němu utvořila strana, která ho připravila o kýžený postup v životní dráze. Jeho nejnápadnějším rysem byla nenávist proti Osmanům a sunnitům vůbec. O jednom našem předkovi jde pověst, že jako první vyvolal proti nim v Persii všeobecnější nenávist, která tu dříve nebyla známa. Dosáhl toho prý prostou novotou ve výchově šíitských dětí, a to tím, že jejich první myšlenky vedl k nepřátelství proti pokolení Omarově. Míním tím něco," řekl mollá, „nač se bezpochyby velmi dobře pamatuješ: když malý hoch musí během vyučování požádat z jistých důvodů svého učitele, aby se směl na chvíli vytratit, je veden k tomu, aby svou žádost pronesl slovy *„Lánet be-Omar,* Omar budiž proklet." Myslím, že se nemýlím, tvrdím-li, že jsi podobně jako já po celý svůj život spojoval všechno nečisté se jménem Omarovým a že jsi při nejmenším jednou za den opakoval prokletí, kterému tě naučili ve škole."

Plně jsem s tím souhlasil a on pokračoval ve svém vypravování.

„Otcova nenávist proti zastáncům Omarovým se rozšířila na všechny ostatní druhy nevěrců. Židé, křesťané, ctitelé ohně, uctívači obrazů, všichni byli předmětem jeho bezedné nenávisti; to, co zprvu provozoval ze ctižádosti, stalo se nejvýznačnějším rysem jeho povahy. Členové jeho rodiny, a já mezi nimi, byli vychováváni v jeho zásadách a nakaženi prudkým jedem všech jeho předsudků; jejich vlivem jsme na sobě lpěli do té míry, že jsme tvořili jakousi zvláštní sektu – byli jsme postrachem všech nevěřících a nejvášnivější obránci šíitské víry.

Po tom, co jsem ti teď řekl, nepřekvapuje tě asi úloha, kterou jsem před nedávnem hrál při ničení armenských vinných džbánů v Tehránu. To však není jediná nepříjemnost, do které mě má horlivost přivedla. Ve velmi mladých letech, když jsem ještě býval studentem v Hamadánu, zapletl jsem se do hrozných výtržností, jejichž jsem byl hlavním strůjcem.

Vyslanec bagdádského paši se jednoho dne ubíral klidně se svým průvodem středem našeho města; zdržel se tam několik dní na cestě k šáhovu dvoru. Hořel jsem touhou, abych činně prokázal, jak na mne zapůsobilo učení mého otce, a shromáždil jsem tlupu mladých fanatiků, kteří měli podobné názory jako já; promluvil jsem k nim způsobem, vhodným pro tuto příležitost, a tak jsem podnítil jejich vášeň, že jsme se rozhodli provésti hrdinný skutek důstojný našich zásad. Ujednali jsme si, že podnikneme útok na své turecké hosty, seznámíme je s kletbami na Omara a vyzveme je, aby se stali přívrženci Alího učení. Nedbali jsme předpisů, platných pro osobnost íl'čího neboli vyslance – snad jsme je ani neznali – a v Sulejmánu efendim jsme neviděli nic jiného nežli nepřítele šíitů, člověka, hlásícího se k sunnitům. Jednoho dne, když opouštěl svůj dům, aby navštívil hamadánského guvernéra, shlukli jsme se a uvítali ho hlasitými výkřiky „Omar budiž zatracen!“ To popudilo jeho služebníky, kteří na toto slovo do pračky odpovídali ranami. Nato je naše strana zasypala kameny a povstala z toho všeobecná rvačka, v níž byl pašově zástupci stržen s hlavy turban, popliván vous a šat serván skoro úplně s těla.

Takových výtržností si ovšem musila příslušná místa všimnout. Vyslanec soptil hněvem; hrozil, že vyšle k šáhovi posly a dokonce se

už chystal navrátit se k svému pánovi, když mu guvernér, hrozící se následků jeho neusmířeného hněvu, přislíbil, že se mu dostane dokonalého zadostiučinění a že mu původci nepřístojností budou vydáni.

Spoléhal jsem na otcův vliv v městě a byl jsem naplněn pýchou nad tím, čeho jsme docílili, takže jsem s počátku bral na lehkou váhu hrozby o pomstě, které na nás turecký vyslanec dštil. Ale guvernér se dal strhnout obavami, že by mohl přijít o své místo, kdyby se zprávy o té události dostaly do Tehránu; pramálo dbal toho, zda Alí je pravým nástupcem Prorokovým, či Osmán, Omar a Abúbekr jsou uchvatitelé a samozvanci. Okamžitě nařídil, abych spolu s několika soudruhy byl zatčen a abychom byli vydáni rozzuřeným Osmánům.

Nikdy nezapomenu na své protichůdné pocity, když jsem byl postaven tváří v tvář terčům své nenávisti. Nijak jsem se netěšil na pořádný výprask, kterým mě zamýšleli častovat; zároveň však jsem trpěl, vida nezbytnost, abych držel jazyk za zuby a nedal volnost strhujícímu proudu nadávek, který byl připraven utrhnout se při sebenepatrnější provokaci.

Bylo znát, že jsou zcela ochotni odplácet nám naši nenávist i s úroky; také neprome̊škali příležitost, aby nám to dali v plné míře najevo. Nebyli dosti velkomyslní, aby nás propustili, nýbrž nařídili, aby nám byla vysázena bastonáda. Činili to s takovou náboženskou horlivostí, jakou jsem se nenadál nalézti v jiných prsou než ve svých vlastních. Abych to řekl krátce, naše nohy byly rozsekány na kaši a naší jedinou útěchou při výkonu trestu bylo, že se nám naskytla příležitost, abychom popustili uzdu svému zadrženému vzteku. Turek tedy byl pomstěn a nás propustili na svobodu.

Toto dobrodružství mě přimělo na řadu let k umírněnosti; zaplétal jsem se ovšem i nadále do rozličných sporů, když jsem pomáhal svému otci při jeho ctižádostivých plánech. Když mi bylo asi pětadvacet let a vous můj už nabyl úctyhodného vzhledu, odešel jsem do Ispahánu, abych se zdokonalil stykem s našimi věhlasnými doktory a účastí na jejich rozpravách uvedl ve známost své vlastní schopnosti. Má nejsmělejší přání se splnila a získal jsem si významnou pověst. Potřeboval jsem jen vhodnou příležitost, abych se mohl vyznamenat, a ta se mi také vbrzku naskytla.

Za časů našeho slavného šáha Sefího, který byl sám polovičním bludařem, zřídili si Frankové (křesťané) v Ispahánu pro obchodní účely rozsáhlé závody. Šáh je při tom chránil a podporoval. Dopřál

jim náboženské svobody, dovolil jim, aby si stavěli chrámy a povolávali kněze, ba dokonce připustil pro ostudu víry pravé, aby vyzváněním svolávali své lidi k modlitbám. Tito Frankové mají nejvyšší hlavu své církve – jakéhosi chalífu, kterého nazývají papežem – jehož povinností je mezi jiným, aby podobně jako náš svatý Prorok šířil své náboženství po celém světě. Pod různými záminkami byly zřizovány kláštery pro jeho dervíše, některé v samotném Ispahánu, jiné v Džulfě mezi Armeny. Většina z nich je už opuštěna a z budov jsou zříceniny; ale jeden klášter, jehož zvláštním posláním bylo šíření křesťanské víry, byl ještě stále v činnosti. Snahy mé i některých našich přehorlivých mollů směřovaly k jeho zničení, ač vláda byla právě opačného názoru. Podporuje totiž usidlování křesťanů v Persii, protože je jí vítáno bohatství, které sem přinášejí svým obchodováním.

Tento klášter byl řízen dvěma dervíši, z nichž jeden byl sám o sobě hotovým neštěstím – člověk, jenž rozuměl světu – člověk širokého rozhledu a tak ostrovtipný, že by sám šejtán nebyl schopen být jeho otcem. Byl vysoký, tenký a silný. Jeho oči zářily jako žhoucí uhlíky a jeho hlas zněl jako svištící vichřice. Kde jen mohl, chytal se příležitosti, aby s našimi nejučenějšími muži rokoval o náboženských otázkách a se lvím srdcem směle tvrdil, že náš svatý Prorok Mohamed Mustafá (jeho jméno budiž požehnáno) byl podvodník a padouch. Zkrátka a dobře, plul na vodách slovních půtek, jako by mu byl Noe lodivodem. Nespokojil se však slovy, nýbrž napsal také knihu, ve které, jak prohlašoval, dokazoval pravdivost svých šílených tvrzení. Na neštěstí se pokusil jeden z našich bohoslovců napsat odpověď na tento spis, aniž si při tom uvědomil, že je pošetilé zahrávat si s ohněm, není-li po ruce dostatek vody na uhašení požáru. Jeho kniha obsahovala všechno možné, jen to ne, čeho bylo zapotřebí; výsledek byl, že nedokázala slávu a dokonalost islámu, nýbrž mnohem spíše jej zesměšnila. Když jsem přijel do Ispahánu, byla právě tato záležitost v plném proudu; dychtil jsem po uplatnění a navrhl jsem proto, aby franský dervíš byl pozván k osobní schůzce se všemi molly města. V určený den se měli sejíti v medrese, džedíde a rokovat o každém jednotlivém bodu svých náboženství tak dlouho, až by mollové přesvědčili dervíše, aby přijal muslimskou víru, nebo až by se oni sami obrátili na křesťanství, kdyby jeho důkazy byly mocnější. On na to okamžitě přistoupil; my jsme se však dohodli již napřed, že

takový trn v očích našich ulemů nesmí již déle v Persii přebývat a že důkaz zdrcující síly a pravdivosti své víry již nepřenecháme náhodným planým slovům a pozdviženým hlasům, nýbrž provedeme jej pomocí horlivosti a číselné převahy svých přívrženců. Z té příčiny jsme tajně sezvali na ustanovený den každou hlavu, která nosila turban, a každou bradu, která se kymácela; účast byla dokonalá – nikdy snad neprovedly děti islámu takovou ukázku své neodolatelné síly, jako při této pamětihodné příležitosti.

Medrese už byla přeplněna. Kromě mollů zaplňovaly dvorany veliké davy lidstva, které hořely touhou být svědky triumfu pravé víry. V hustém zástupu se tu tísnila hlava vedle hlavy; turban vedle turbanu se tlačil podél stěn i v nejodlehlejších koutech dvorany, když se tu před námi objevil franský dervíš. Byl sám, bez podpory a bez přátel. Úzkostlivě se díval kolem sebe, náš veliký počet ho zarážel. Dva nebo tři hlavní mollové seděli v čele svého sboru a já jsem byl těsně vedle nich. Připravili jsme si otázky, které jsme mu chtěli předložit, a ujednali jsme si, že podle odpovědí, které na ně dá, budeme jednat. Nebyl pro svou obranu vyzbrojen jinou zbraní než jazykem; posadil se naproti nám, zřejmě nemálo vylekán nepřátelskými pohledy, kterými ho častovali všichni přítomní.

Ani jsme mu nepopřáli času, aby se nad tím zamyslil, a ihned jsme spustili:

„Věříš," řekl jeden, „že se Bůh v nebi převtělil v lidskou podobu?"

„Uznáváš," řekl jiný, „že Bůh se skládá ze tří osob a přece je jen jednou osobou?"

„Jsi přesvědčen," řekl třetí, „že ten, jemuž říkáš Duch Svatý, přišel s nebes v podobě holubice?"

Tyto otázky jsme kladli tak rychle za sebou, že nevěděl, na kterou stranu se má obrátit dříve, i sebral všechny síly svého hlasu a zvolal: „Je-li vaším úmyslem zabíti mě, učiňte tak; pomůžete tím však své věci? Máte-li v úmyslu vyměňovat se mnou názory tím způsobem, že budete na mne útočit číselnou převahou a osobním násilím, dokážete tím toliko, že proti argumentům stavíte vášeň. Ukážete světu, že jste mi podlehli."

Už jsem viděl, že to pravděpodobně dopadne v náš neprospěch a pozoroval jsem, jak si svými slovy získává přízeň shromážděných; popouzel jsem proto jako první kolemstojící luzu a všechen ostatní přítomný národ: „Ó muslimové, muslimové! Přijďte na pomoc – naše víra je v nebezpečí – ten nevěrec nám ji chce rozvrátit – pomsta, pomoc!"

Tato slova měla okamžitý účinek a tisíc hlasů se pozvedlo proti němu. „Chopte se ho!“ volali někteří „zabte ho!“ běsnili jiní. Dav se vlnil jako rozbouřené moře a dervíš, vida, že mu hrozí nebezpečí, pokoušel se o útěk; byl mu při tom nápomocen jeden z mollů, jenž se nad ním slitoval. Přehodil přes ramena nevěreckého kněze svůj vlastní plášť a právě, když se po něm počaly vztahovat ruce násilníků, razil mu energicky cestu hustým zástupem a bezpečně dosáhl domu jakéhosi Armena.

My mollové, byvše připraveni o svou kořist, odebrali jsme se v sevřeném šiku před dům městského guvernéra. Za námi se táhl nepřehledný dav lidstva. Všechno bylo v kvasu a my jsme se přičiňovali, seč jsme byli, aby nálada nepoklesla.

Guvernér byl sám přísný a zbožný muslim. Proto jsme doufali, že bez váhání přidá svůj hlas k povyku, který jsme způsobili. Vinili jsme franského dervíše z toho, že rozhlašuje nepravé učení, aby podvrátil naši víru.

„Ten padouch,“ řekli jsme, „zove našeho Proroka podvodníkem a šíří hrůzostrašné zprávy. Žádáme, aby nám byl vydán.“

Guvernér si nevěděl rady; bylo mu známo, jak je nebezpečné zasahovat do věcí, které se týkají evropských poddaných, a nebyl proto nikterak nakloněn našim násilným snahám.

„Proč zvete dervíše k rozpravě,“ řekl, „nechcete-li vyslechnouti, co vám chce říci? Nemáte-li proti jeho tvrzením svých důvodů, hrubá síla může vaši věc jen zhoršit a našemu náboženství takovým způsobem spíše uškodíte nežli prospějete. Ale když naopak vaše důvody jsou pádnější nežli jeho a on na ně nedovede odpovědět, pak je opravdu káfir, nevěrec, a podle našich zákonů je hoden smrti.“

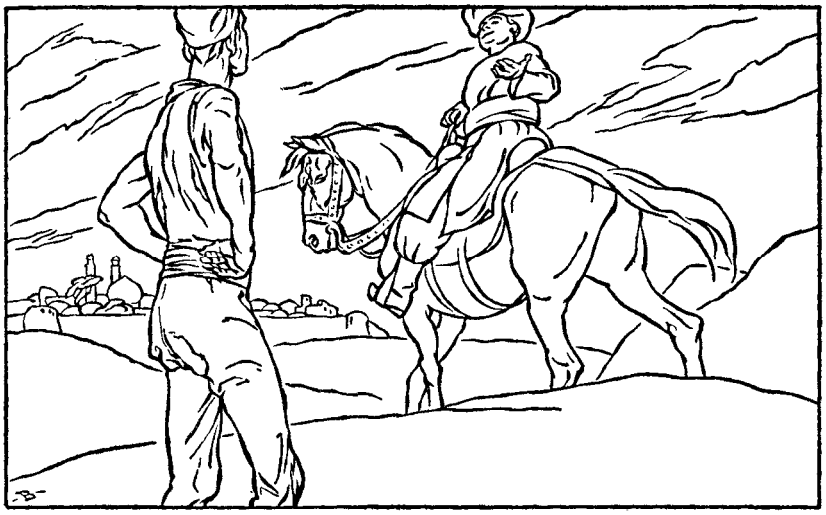
Zase jsme tedy byli ošizeni. Odešli jsme, lačníce po pomstě. Vpravdě věřím, že bychom byli rozsápali dervíše na tisíce kusů, kdybychom ho byli v té chvíli potkali. Toho si byl tak dobře vědom, že jsme záhy uslyšeli o jeho tajném odchodu z města; v tom aspoň byly naše snahy dovršeny úspěchem, neboť uplynul dlouhý čas, než se odvážil zase se ukázat.

Hrál jsem při této příležitosti úlohu tak význačnou a projevil jsem své zanícení tolika různými způsoby, že jsem se stal vynikající osobností. Ale dosud jsem tím nic nezískal. Zdálo se mi, že hlavní město je přece jen místem, kde bych se měl pokusit nabýt trvalého a výnosného postavení. K tomu jsem obrátil svůj zřetel. Abych toho dosáhl, odebral jsem se do Komu s úmyslem získat si náklonnost

mudžtehidovu, neboť jsem věděl, že mi jeho doporučení půjde lépe k duhu než deset let modlení a půstu. Měl jsem dokonalý úspěch, neboť na základě pověsti, kterou jsem si získal jako metla nevěřících, byl jsem přijat velmi milostivě a mudžtehid zářil radostí, když mě prohlašoval za jednoho ze svých nejučenlivějších žáků. Brzy jsem třímal s největším zápalem jeho prapor proti volnomyšlenkářům; a nedlouho potom jsem se osmělil požádati ho o doporučení ke sboru tehránských ulemů a k přednímu dvornímu úředníkovi. Mudžtehid přiznával, že se se mnou jen nerad loučí, ale splnil mé přání. Za krátký čas jsem náležel k počtu svatého bratrstva v sídelním městě.

U dvora jsem si nerazil cestu ani zdaleka tak úspěšně, jak jsem očekával. Musím to doznati, ačkoli mám o sobě při nejmenším tak dobré mínění jako jiní lidé. Soupeřů, kteří se také hleděli dostat vpřed, jsem měl velmi mnoho, a byli protřelejší světem nežli já. Jako oni jsem musil začít tím, že jsem s neutuchající pílí prokazoval pozornost držitelům vysokých úřadů. Když už se mi dostalo výsady zasedávat v medžlisu (shromáždění) ministra spravedlnosti, který byl vlastně mým představeným, poznenáhlu si mne počali všímat velkovezír, správce státního pokladu, státní sekretář, vrchní popravčí a jiní. Bylo mě stále vidět při jejich ranních shromážděních a večerních schůzích; ale přesto jsem nebyl ničím jiným než chudým mollou a touživě jsem očekával příležitost, abych se mohl vyšvihnouti nad obyčejné stádo. Velkovezírovu pozornost jsem po prvé upoutal tím, že se mi podařilo dojmouti ho k slzám při smuteční oslavě ve výročí Husejnovy smrti, kterou pořádal ve svém domě a při níž jsem kázal a zpíval způsobem, jenž došel souhlasu a chvály u něho i u celého shromáždění. Od té doby jsem činil značné pokroky, především v očích lidu, na jehož přízni si zakládám, neboť ji považuji za první předpoklad pro plány ctižádostivého muže.

Ale měl jsi sám příležitost přesvědčit se o tom, jak málo se lze spolehnouti na jejich podporu, když se proti ní postaví vůle neomezeného panovníka. Příliš jsem si zakládal na svém vlivu. Zbloudil jsem a teď jsem tím, co vidíš před sebou, ubohým poutníkem, který se vrací do svého rodného města s kapsou tak prázdnou, jak ji měl při odchodu."

KAPITOLA LX.: HADŽI A MOLLÁ DĚLAJÍ PLÁNY, ODPOVÍDAJÍCÍ JEJICH SVÍZELNÉMU POSTAVENÍ A UKAZUJÍCÍ, ŽE PADOUŠI NEMOHOU MÍT K SOBĚ DŮVĚRU

Tak ukončil mollá Nádán své vypravování. Snažil jsem se přesvědčit ho, že týž osud, který přivodil v jeho životě nejdříve úspěch a později neštěstí, poslouží mu opět a uvede ho zpět do ztraceného postavení. „Oba jsme viděli dost a dost z perského života," řekl jsem, „abychom věděli, jak je neskonale vrtkavý. Závisí-li všechno na vůli jediného člověka, může tě vyzvat k návratu z vyhnanství právě tak důrazně jako nařídil, aby ti byl vytrhán vous a abys byl vyhoštěn z města. Po neštěstí mnohdy následuje zvýšený blahobyt. Když kovář pokropí řeřavé uhlíky vodou, na chvíli pohasnou a je vidět kouř místo ohně; jak však jen trochu oheň rozdmýchá, vzplane dvojnásobnou silou."

„Touto myšlenkou jsem se právě utěšoval," řekl můj průvodce, „a ona mě ponoukala ke zpěvu, když jsi mě doháněl. Možná, že šáh pokládal za nezbytné stavět na odiv svou spravedlnost, aby se zavděčil křesťanským kupcům; ale nadejde den, kdy uzná potřebu spřátelit se s oporami muslimské víry. Pak mu bude velmi záležet na

muži jako jsem já, jenž jsem milován a ctěn lidem. Pravda, už jsem pomýšlel na to, že se vzdám duchovní dráhy a stanu se kupcem; ale když všechno dobře uvážím, zdá se mi výhodnějším pokračovat v původní cestě. Naskýtá se mi teď příležitost, abych ze sebe dělal mučedníka; napadá mě právě, že to vyvažuje ztrátu všech mých pozemských statků, domu, zařízení, bílého osla i vdavekchtivých žen."

„Co si tedy počneme?" zeptal jsem se ho. „Doprovodíš mě do Bagdádu, či vyčkáš lepších časů v Persii?"

„Mám v úmyslu," pravil, „pokračovat v cestě do rodného Hamadánu, kde se můj otec, který je ještě na živu, těší dobré pověsti; jeho prostřednictvím zahájím vyjednávání, abych byl opět připuštěn do hlavního města a abych na konec zase nabyl postavení, o něž jsem byl připraven. Ale co ty – jakou cestou se ty míníš dát? Až budu, *inšalláh,* dá-li Pánbůh, uveden ve starou hodnost, budu potřebovati tvé nadání, aby se mi vyplatil můj zprostředkovatelský podnik. Bylo by pro tebe výhodnější, kdybys zůstal se mnou v Hamadánu a sdílel můj osud."

„Ach příteli," odvětil jsem, „se vším svým nynějším zdánlivým blahobytem jsem víc psancem nežli ty. Události mi hrály zpropadeně do noty a teď tu stojím (Bůh ví, že nevolky) jako učiněný zloděj. Nemohl jsem jinak, než jít za svým určením, které mě odělo do šatů veleknězových, obohatilo mě jeho penězi a posadilo mě na krásně vystrojeného oře hlavního popravčího. Tentýž osud mě nutí, abych uprchl ze země; nemohu zde zůstat a připustit, abych byl objeven a rozčtvrcen pro výzdobu městských bran. Ba ne, než uběhne několik dnů, doufám, že dosáhnu tureckých hranic a teprve pak budu věřit, že jsem v bezpečí."

Poté jsem mu nabídl část své kořisti, čímž jsem si doufal zabezpečit jeho mlčelivost. Byl jsem šťasten, když jsem viděl, že proti tomu pranic nenamítá. Přijal deset túmánů (zbylo mi jich pak na hotovosti pětadevadesát) a tvrdil, že mu pro ten okamžik stačí a že mi je splatí, jakmile mu bude navrácen jeho majetek. Ale když je dostal, zase naléhal, abych s ním jel dále do Hamadánu. Živými barvami mi líčil nebezpečí, do něhož se vydám, než mi bude možno uniknout ze šáhova území, a strašil mě, že ani za hranicemi nebudu v bezpečí. „V okamžiku, kdy vejde ve známost smrt molly bášího," pokračoval, „a vrchní popravčí přijde na to, že byl okraden o koně, bez otálení vyšle do celé země ozbrojence, aby po tobě pátrali. A ty jsi nyní tak nápadný, že je velmi snadné tě stopovat. Bude pro tebe

mnohem lepší, když se uchýlíš ke mně, neboť mně se jistě podaří vyhnout se všem výslechům; až se utiší bouře, vyvolaná touto událostí, budeš moci v bezpečí sledovat své cíle. Můj otec je majitelem vesnice nedaleko Hamadánu, kde můžeš nenápadně žít; co se týče tvého koně a jeho výstroje, můžeme s nimi naložit tak, aby to nevedlo k tvému odhalení. Hamadán už není daleko. Vyjedeme-li o půlnoci, můžeme tam být zítra časně zrána; dokážeme to snadno, pojedeme-li oba na tvém koni. Uvaž, že cesta k tureckým hranicím je daleká; nevydrží-li ji tvé zvíře, nic nezabrání tomu, abys byl jat."

Jeho slova dala mým myšlenkám nový směr a musil jsem uznat, že mluví rozumně. Naprosto jsem se nevyznal v této části Persie a věděl jsem, jak je důležité pro mé bezpečí, abych byl obeznámen nejen s hlavními dopravními tepnami, nýbrž i s cestami vedlejšími; počal jsem pohlížet na překotný útěk přes hranice jako na podnikání mnohem nesnadnější, než jsem se domníval dříve. Měl-li mollá za lubem mě prozradit, mohl tak učinit bez ohledu na to, zda budu utíkat dál nebo přijmu jeho plán; zdálo se mi, že z těchto dvou možností je bezpečnější ta, která vyžaduje mé důvěry k němu; svolil jsem tedy, že ho doprovodím.

Vyjeli jsme o půlnoci, posíleni jídlem a občerstveni odpočinkem. Než vyšlo slunko, už jsme urazili pěkný kus cesty k Hamadánu. Přišli jsme na pahorek, se kterého jsme mohli vidět město, a tam jsme zastavili, abychom se poradili o nejbližších opatřeních. Nadán ukázal rukou na vesnici ve vzdálenosti asi jednoho parasangu a pravil: „To je ves, v níž se musíš ubytovat na dobu tak dlouhou, až pověsti o neobyčejné smrti molly bášího utuchnou. Ale nemůžeš se tam ukázat ve svém nádherném oděvu a na svém přepychovém koni, neboť by ses stal podezřelým. Navrhuji ti proto, aby sis se mnou vyměnil šaty a dal mi svého koně. Tak bude možno, aby ses objevil ve vesnici mého otce jako jeho služebník, a já zachovám svou důstojnost, když se navrátím pod otcovskou střechu se vší náležitou nádherou. Ty budeš prost podezření a já nebudu vypadat tak uboze jako teď. Pověst o mém ponížení dojde bezpochyby brzy ke sluchu mé rodiny a uškodí jí snad v očích ostatních lidí; ale v naší zemi, kde záleží tolik na okázalém zevnějšku, nabudeme zase všichni své staré vážnosti, jakmile se rozhlásí, že jsem se vrátil opásán kašmírem, na hrdém koni s vykládanými otěžemi a zlatotřpytným sedlem. Až využiji po několik dnů výhod, které skýtají tyto věci,

snadno je prodám pod vhodnou záminkou a vyplatím ti pak řádně, co jsem za ně utržil."

Trochu jsem byl tím návrhem přiveden z míry, neboť můj společník ve mně zajisté nevzbuzoval takovou důvěru, abych mu mohl svěřit svůj drahocenný majetek. Vždyť mi nenabízel jinou záruku nežli své slovo. Ale musil jsem uznat, že vše, co říká, odpovídá pravdě. Nebylo přece možno, abych ve svém ústroji a se svým skvělým koněm zůstal deset nebo čtrnáct dní na zapřenou ve vesnici, aniž bych vzbudil podezření. Mollá mě teď měl opravdu v hrsti; věděl jsem však, že přijetím jeho návrhu ho učiním svým spoluvinníkem a že mě nebude moci nikdy udat, nebude-li se do toho chtít zaplést sám.

„Ale představ si," řekl jsem, „že nějaký nesekčí objeví koně. Co se nám pak stane? Polapí tebe i mne!"

„Bůh je veliký," odvětil mollá; „nikdo nemohl urazit cestu tak rychle jako my, a nežli do Hamadánu dojede nějaký pochop, budu pod otcovskou střechou a vzbudím ve městě rozruch, který potřebuji pro své účely. Pak už bude maličkostí ukrýti koně a výstroj. Všechno nebezpečí beru na sebe."

Na to jsem již nemohl nic namítat. Ihned jsme se svlékli a vyměnili jsme si šaty. On ode mne obdržel bášího spodní roucho, jeho kabu neboli kabát, kašmírský pás a svrchní roucho z jemného, temně zeleného sukna; já jsem dostal výměnou zbytky jeho starých šatů, které mu byly strženy s těla, když byl vyhoštěn z Tehránu. Dal jsem mu svou černou pokrývku hlavy, kolem které si ovinul velekněžův šátek, jenž jsem měl ještě u sebe; a v náhradu mi dal svou malou čapku, kterou jsem si nasadil na temeno hlavy. Ponechal jsem si peněženku molly bášího se zbylými penězi a též hodinky a pečeti. Jemu jsem dal kalamář, růženec, kapesní zrcátko a hřeben. Zastrčil si pak za pás známý svitek papíru. Když byl se vším hotov a seděl na koni, byl tak podoben zesnulému knězi, že jsem nad tím žasl.

Rozloučili jsme se se zjevným dojetím. Slíbil mi, že o něm záhy uslyším a dal mi všechna potřebná poučení o vesnici svého otce, přenechávaje mé vlastní vynalézavosti, abych si vymyslil nějakou věrohodnou povídku, jíž bych odůvodnil, proč jsem se tam uchýlil.

Potom odklusal na mém koni a já jsem zůstal sám se svými nemilými pocity, opuštěn v širém světě, nejistý svou budoucností, nedůvěřivý k svému osudu.

Neprodleně jsem se vydal na cestu do vesnice, ale stále mi vrtalo

hlavou, jak se uvedu jejím obyvatelům. Vlastně jsem vypadal jako člověk, který spadl s nebe; co se také dalo říci o muži slušného zevnějšku bez pasu kolem boků, bez svrchníku, s trepkami na nohou a malou čapkou na temeni? Po dlouhých úvahách jsem se rozhodl, že se budu vydávat za kupce, kterého přepadli a oloupili Kurdové, a že pak budu předstírat nemoc, která mi bude záminkou, abych mohl zůstat ve vsi, dokud nebudu míti zprávy od molly; doufal jsem, že mi dá brzy vědět aspoň tolik, abych mohl rozhodnout, jak dlouho mám zůstat ve svém úkrytu.

Se svou povídkou jsem měl naprostý úspěch. Dobří vesničané, které obdarovalo nebe k mému štěstí značnou dávkou hlouposti, uvěřili mému vypravování a přijali mě mezi sebe. Jedinou nepříjemností, kterou jsem musil vytrpět, byla nutnost, abych polykal přípravky jedné staré babičky, která byla doktorkou obce a byla přivolána, aby na mně osvědčila své umění.

KAPITOLA LXI.: TREST, KTERÝ PATŘIL HADŽI MU BABOVI, STIHNE NÁDÁNA, COŽ UTVRDÍ HADŽIHO V JEHO VÍŘE V PŘEDURČENÍ

Po deseti dnech už jsem se skoro ukousal nudou ve svém úkrytu. Od molly Nádána jsem ještě stále neměl nejmenší zprávy. Měl jsem jakési tušení, že snad jeho hvězda svítí stále ještě pod úhlem trochu kosým a že neproběhlo všechno tak hladce, jak si to představoval. Mezi městem a vesnicí bylo špatné spojení a již jsem přestával doufat, že ještě někdy uslyším o svém koni, o jeho bohaté výstroji a o svých šatech, když mé obavy byly jednoho večera potvrzeny jakýmsi sedlákem, který byl na hamadánském trhu, aby se dal najmout jako zemědělský dělník, a vrátil se, protože nedostal práci.

Říkal, že bylo v městě veliké pozdvižení, protože přijel nějaký nesekčí, zatkl syna jejich ágy (majitele vsi), vzal mu koně a odvedl ho z města jako zajatce, obžalovaného z vraždy molly bášího v Tehránu.

Přenechávám laskavému čtenáři, aby si představil, jaké jsem měl pocity, když jsem slyšel tuto zprávu. Teď mi tedy bylo dosti jasné, proč o sobě mollá nedal vědět; ačkoli jsem byl prozatím v bezpečí, neměl jsem ani ponětí, co bude dál. Okamžitě jsem prohlásil, že jsem

zase úplně zdráv, kvapně jsem se rozloučil s pohostinnými vesničany a pospíchal jsem do Hamadánu, abych se přesvědčil o pravdivosti sedlákovy novinky.

Nádánův otec byl v městě velmi známou osobností. Bez obtíží jsem našel jeho bydliště. Nevstoupil jsem však do domu a měl jsem se na pozoru, abych nekladl žádné přímé otázky o osudu svého přítele; zašel jsem však do lazebnického krámu v blízkém sousedství, jednak proto, že jsem chtěl na hlavě a v obličeji vypadat slušně, jednak proto, že lazebník mi mohl nejspíše dáti zprávu o skutečném stavu věci.

Byl to člověk tak mnohomluvný a přehnaně úslužný, že jsem si lepšího nemohl ani přát. Zeptal jsem se ho na denní novinky a předstíral jsem, že nevím nic o poslední události, která vyvolala takový rozruch. Odstoupil o dva kroky a zvolal: „Odkudpak přicházíš, že nevíš nic o poklescích toho psa molly Nádána? Nestačilo mu, že zabil velekněze, ale nemohl si ani odpustit, aby se neoblékl do jeho šatů; ale ani tím se nespokojil, neboť nadto ještě ukradl vrchnímu popravčímu nejlepšího koně s celým postrojem. Podivnou špínu sežral ten pes!“

Pěkně jsem poprosil lazebníka, aby mi vypravoval tu příhodu se všemi podrobnostmi, předstíraje, že je vůbec neznám. Nemusil jsem ho žádat dvakrát. Ochotně spustil:

„Asi před deseti dny přijel ten Nádán před práh svého otcovského domu. Seděl na nádherném koni, vystrojeném způsobem, jenž se hodí spíše pro chána nebo vznešeného válečníka nežli pro chudého služebníka Božího. Měl na sobě šátky nejjemnější jakosti a věru vypadal jak velekněz sám. Toto jeho vystoupení v krásných šatech a na přepychovém oři vzbudilo neobyčejnou pozornost, neboť velmi krátkou dobu předtím se vypravovalo po městě, že upadl u šáha v nemilost a byl ponižujícím způsobem vyhnán z města. Když sestupoval s koně, tvářil se nadmíru důležitě; a když se ho ptali, jak se to má s tím jeho vyhoštěním z hlavního města, bral to na lehkou váhu a říkal, že mu bylo dáno tajně na srozuměnou, že jeho ponížení je jen dočasné. Tvrdil také, že koně, na němž jede, obdržel darem právě proto, aby byl odškodněn za utrpěná příkoří.

Každý té povídce uvěřil a v otcovském domě byl přijat s velikými poctami; k velikému jeho neštěstí však druhého dne, když se právě chystal nasedat na koně, aby se ukazoval v městě, projížděl kolem

domu jeden nesekčí, jenž zrovna přijel z Tehránu. Zastavil se a s výrazem velmi vážným si prohlížel koně; díval se pozorně na uzdu a na sedlo, které se jen tak třpytilo zlatem. Náhle zvolal: *„La iláh illa-lláh,* je jen jeden Bůh!" Vyptával se mimostojících lidí, čí ten kůň je a dověděl se, že je majetkem molly Nádána.

„Molly Nádána?" vykřikl pln zlosti; „čí pes je to? Tento kůň je vlastnictvím mého pána, vrchního popravčího; a kdo řekne, že to není pravda, je bídný lhář, ať je to kdokoli, ať je mollou nebo ne!"

Vtom se objevil vinník sám. Když zpozoroval, co se děje, pokoušel se skrýt před zrakem nesekčího, neboť náhoda tomu chtěla, že to byl jeden z vojáků, kteří ho vodili v den jeho ponížení ulicemi hlavního města.

Nádán měl na sobě roucho a turban zesnulého velekněze; ihned si uvědomil nebezpečí situace v plném rozsahu a byl by na místě vzal do zaječích, kdyby ho nebyl nesekčí poznal. Jakmile ho zahlédl, vykřikl: „Chopte se ho, vyrvěte mu duši z těla, to je on – to je zrovna on. Dobře jsi mě vedla, šťastná hvězdo! Při hlavě Alího, při svatém vousu Prorokově, to je ten zbankrotělý ničema, který zabil velekněze a ukradl koně mého pána."

Zatím nesekčí už seskočil s koně a za pomoci svého vlastního sluhy a několika lidí, kteří stáli kolem a brzy poznali, že jedná z úřední moci, zajal mollu, jenž na svou obhajobu pronášel jednu přísahu za druhou a tvrdil, že není zloděj ani vrah a že je ochoten odpřisáhnout svou nevinu při koránu."

Lazebník opakoval velmi věrně celou rozmluvu mezi Nádánem a nesekčím, jejímž výsledkem bylo, že nesekčí vzal svého vězně s sebou do Tehránu, nic nedbaje zákroků ve prospěch mollův, o které se pokoušeli jeho otec i přátelé.

Nikdy ještě nebylo uvnitř jedné lidské hrudi tolik vzájemně si odporujících pocitů jako tehdy, když jsem slyšel z úst lazebníkových, jaký osud potkal mého druha. Především jsem želel ztráty koně, bohatého postroje a jemných hedvábných šatů; ale v příštím okamžiku už jsem se radoval z pocitu bezpečnosti při pomyšlení na to, že bych už nikdy nikomu nemusil skládat počet ze svých nedávných přečinů, kdyby ubohý Nadán přišel náhodou o hlavu. Nemohl jsem na sebe pohlížet jinak nežli na člověka, jenž je pod ochranou šťastné planety, kdežto mollá byl podle mého mínění bezpodmínečně odsouzen k tomu, aby byl nešťasten: jak jinak si se mnou mohl vyměnit šaty a odejmout mi koně v době, kdy jsem nebyl

nijak nakloněn, abych přistoupil na jeho návrhy? Jakkoli bylo velmi pravděpodobné, že podstoupí trest, který náležel mně, přece jsem se nemohl cítit v bezpečí, dokud jsem byl na perském území; rozhodl jsem se proto, že učiním to, co jsem zamýšlel původně, a opustím bez dalších odkladů horkou půdu, kterou jsem cítil pod nohama. Zbylých devadesát pět túmánů, které stačily pro potřebu okamžiku, přeneslo mě přes ztrátu koně a šatů; a mocná slova „*Chodá buzurg est!* Bůh je veliký" byla mi (jako mnohému jinému ubožákovi) záštitou do budoucnosti a příslibem, že budu chráněn proti všem nepředvídaným nehodám, které nám chystá ruka osudu.

KAPITOLA LXII.: HADŽI BABA SLYŠÍ O NEOBYČEJNÉ DOHŘE, KTEROU MĚLO JEHO DOBRODRUŽSTVÍ V LÁZNÍCH, A ZAKUSÍ VŠECHNY ÚZKOSTI VINNÍKA

Ustrojil jsem se jako kupec, neboť už dávno jsem se rozhodl, že se vzdám kněžské dráhy, na níž jsem se setkal s tak značným neúspěchem. Vyhledal jsem vedoucího karavany, která byla na cestě do Kirmánšáhu, a vyjednával jsem s ním o zapůjčení mezka. Měl jednoho přebytečného, který šel z Tehránu bez nákladu a jehož mi přenechal za malý poplatek; protože jsem kromě toho, co jsem nosil na zádech, neměl zavazadla, zvíře se se mnou dobře shodlo.

Dojeli jsme na místo určení sedmého dne. Tam jsem se zase musil ohlédnout po nové výpravě. Dověděl jsem se, že před koncem měsíce se mi asi nenaskytne žádná příležitost, protože ze strachu před kurdskými loupežníky, kteří zneklidňovali hranice, žádná menší karavana si netroufala vydat se na tuto cestu. A než se taková výprava utvoří, uplyne prý vždy nějaký čas. Dověděl jsem se však, že právě den předtím vyrazila do Kerbely karavana poutníků a mrtvol a že ji mohu s malým vynaložením sil dohonit, než se ještě dostane do ohrožených končin.

Protože jsem měl neustále strach, že mě někdo pozná a zadrží, neváhal jsem ani okamžik a ihned jsem se vydal pěšky na cestu. Peníze jsem si uschoval starostlivě za pásem. Jediné moje zavazadlo při odchodu z Kirmánšáhu byla dobrá hůl v ruce.

Třetího dne navečer, když už jsem byl téměř vyčerpán únavou,

rozradostnil jsem se při pohledu na nedaleké ohně, jejichž kouř stoupal v obláčcích přes okraj pahorku; když jsem přišel blíže, spatřil jsem dobytek pasoucí se na pláni, a tím byla potvrzena má domněnka, že karavana je nablízku: Popošel jsem až k zavazadlům, která byla nakupena na čtvercovém prostranství. Věděl jsem, že tam najdu vedoucího karavany. Vtom jsem zpozoroval poněkud stranou malý bílý stan, podle kterého jsem poznal, že ke společnosti náleží vznešení poutníci a že mezi nimi jsou také ženy, neboť poblíže stanu bylo vidět tachtereván (nosítka) a kedžáve (ošatky).

Vydával jsem se za poutníka a vedoucí mi propůjčil velmi ochotně mezka. Vzhledem k mému nepříjemnému postavení mi záleželo na tom, abych byl co nejméně nápadný. Avšak vědomí důležitosti, které ve mně vyvolalo těch pětadevadesát túmánů za pasem, bylo tak značné, že mi bylo zatěžko držet se na uzdě a nestavět na odiv svůj majetek, jak to už bývá všeobecným zjevem u mých krajanů.

Mezi zavazadly, nedaleko prostranství, na kterém jsem seděl, leželo několik dlouhých úzkých balíků, zašitých do tlustých kožišin. Ležely v párech na zemi, očividně tak, jak byly složeny s velbloudů. Vyzvídal jsem, co v nich je, neboť nikdy jsem ještě podobné balíky neviděl, a dostalo se mi odpovědi, že jsou v nich těla mrtvých, která cestují do Kerbely.

„Je znát, že jsi cizinec," řekl vedoucí, který byl povídavý a vtipný jako většina příslušníků jeho cechu, „jinak bys věděl víc. Vezeme do Kerbely vzácné věci!"

„Ano," přitakal jsem, „jsem cizinec. Přicházím z daleka a jsem jako člověk, který sestoupil s hor. Ve jménu Boha, co vezete do Kerbely?"

„Což jsi neslyšel o neobyčejné smrti molly bášího z Tehránu?" opáčil. „O tom, jak umřel v lázních a jak jeho duch byl spatřen na koni a pak v jeho harému? A jak potom utekl na jednom z nejlepších koní z maštale vrchního popravčího? Kde jsi žil celý ten čas?" přidal, rozkládaje udiveně rukama a krče ramena.

Jeho slova mě vyděsila. Předstíral jsem, že o ničem nevím a prosil jsem ho, aby nenapínal mou zvědavost a vypověděl mi celou příhodu. On to učinil tak zábavným způsobem, že bych se byl výborně pobavil, nebýt do toho sám tak trapně zapleten.

„Musíš vědět," začal mezkář, „že to, co ti budu vypravovat, je pravdivý příběh; v době, kdy se odehrál, byl jsem osobně na místě. Velekněz šel na sklonku dne, hned po večerních modlitbách, do

lázní, vrátil se v průvodu svých služebníků domů a odebral se na lůžko v chalvetu svých ženských komnat.

Nemusím ti zajisté říci, že většina veřejných lázní v Persii je otevřena pro ženy hned časně zrána, a od určité denní hodiny je pak vyhrazena jen mužům. Manželka molly bášího se odebrala při prvním zaznění kokrhavých zvuků ranní trubky v průvodu svých služebnic a otrokyň do těchže lázní, ve kterých se uplynulého večera koupal její muž. Ona a její průvodkyně byly první, kdo tam toho dne přišly. Z úcty před svou paní neodvážila se žádná služebnice vstoupit do nádrže s horkou vodou dříve než ona.

Kopulí lázní pronikalo jen slabé světlo ranního soumraku a knězovu choť obklopovala téměř úplná tma, když vstupovala do vody. Představ si její hrůzu, když nesestoupila ještě ani po dvou stupních a její napjatá ruka už se dotkla těžké hmoty plovoucího lidského masa.

Prvním účinkem bylo, že ze sebe vyrazila hrozný skřek; v druhém okamžiku se zhroutila a pozbyla vědomí.

Snadno si můžeš představit, jaký zmatek nastal mezi ženami. Jedna za druhou se podívala s lucernou v ruce dovnitř, zaječela, a pak utíkala zpátky. Ani jedna dosud nevěděla, čeho se vlastně tolik bojí.

Konečně si dodala odvahy stará chůva, podívala se směle do nádrže a našla tam k svému překvapení mrtvolu muže. Nastalo nové ječení a vřískání, které velekněžovu manželku probudilo ze mdlob. I přidala se také k výzvědné družině. Posléze bylo možno vidět hlavu a tvář. A jakmile si na ně stará chůva posvítila, vykřikly všechny jako z jedněch úst: „Ó Alí! Je to mollá báší, je to mollá báší!“

Manželka upadla po druhé do mdlob, otrokyně kvičely; zkrátka, bylo mezi nimi takové pozdvižení, jako by byly zaslechly zavanutí zmatku z pozounů zvěstujících zmrtvýchvstání.

Ale uprostřed všeho toho nářku, který zatím přilákal všechny ženy z celé budovy, jedna z otrokyň zvolala: „Ale vždyť to nemůže být náš ágá, viděla jsem ho, když se vracel z lázní, odestlala jsem mu postel a jsem si jista, že brzo usnul. Je nemožné, aby spal a aby zároveň byl jako utopenec v lázních. Musí to být někdo jiný…“

Tento bystrý postřeh způsobil v řadách žen ještě větší zmatek, neboť ihned vycítily, že to co viděla otrokyně, musil být duch jejich pána. „Podívejte,“ řekla manželka, která se zatím probrala ze mdlob, ukazujíc na tvář mrtvoly, „tohle je jistě můj manžel; tady je místo, kde jsem ho zrovna včera poškrábala.“ „A zde,“ řekla jedna

služebnice, „zde je místo v jeho vousu, ze kterého jsi mu vytrhala pačesy.“ Tyto něžné vzpomínky dojaly ubohou vdovu tak, že prolévala celé potoky hořkých slz, které byly zastaveny teprve ujištěním jejích otrokyň, že mollá báší jistě ještě žije. „Jak by jinak bylo možno, že mi vzal z ruky svítilnu?“ řekla otrokyně – „Jak by byl mohl zavřít dveře? Jak mě propustit? Jak chrápat?“ Byla tak přesvědčena o pravdivosti svých slov, že se rychle oblékla a šla se podívat do ložnice svého pána; byla přesvědčena, že ho tam najde pevně spícího.

„Ale když je tam,“ řekla jedna z žen, ukazujíc na mrtvolu, „co může být tohle?“

„No, pak to zde musí být jeho duch,“ řekla jiná; „přece člověk nemůže mít dvě těla – jedno, ve kterém žije a druhé na měnění.“

„Ne,“ řekla třetí šibalským hlasem, „to by byla novota. Mohl by jich pak používat jako se používá městského a venkovského domu.“

Do lázní už se nahrnulo mnoho nových hostů. Zatím co ženy, jichž se to přímo netýkalo, rozumovaly tímto způsobem, vyrážely ženy veleknězovy po celou dobu hlasité a pronikavé výkřiky, které se ještě stupňovaly, když se vrátila otrokyně a oznámila jim, že nenašla žádného mollu bášího a že nezanechal za sebou jinou stopu nežli otisk těla na posteli.

Pověst už se mezitím rozšířila po městě a lázně byly obklopeny davem, který se chtěl dostat dovnitř; dříve než ženy měly čas se obléknout, síň byla přeplněna muži. Takový zmatek, jako vznikl teď, nezažily ještě žádné tehránské lázně. Toho naříkání a kvílení veleknězových žen – toho hluku a křiku těch, které spílaly mužským vetřelcům – řev byl nehorázný!

Konečně se dostavili přátelé a příbuzní zesnulého. S nimi přišli omyvači mrtvol, kteří odnesli tělo ihned na místo očisty, kde bylo balzamováno a připraveno pro cestu do Kerbely, neboť se považovalo za vhodné, aby tam bylo pohřbeno.

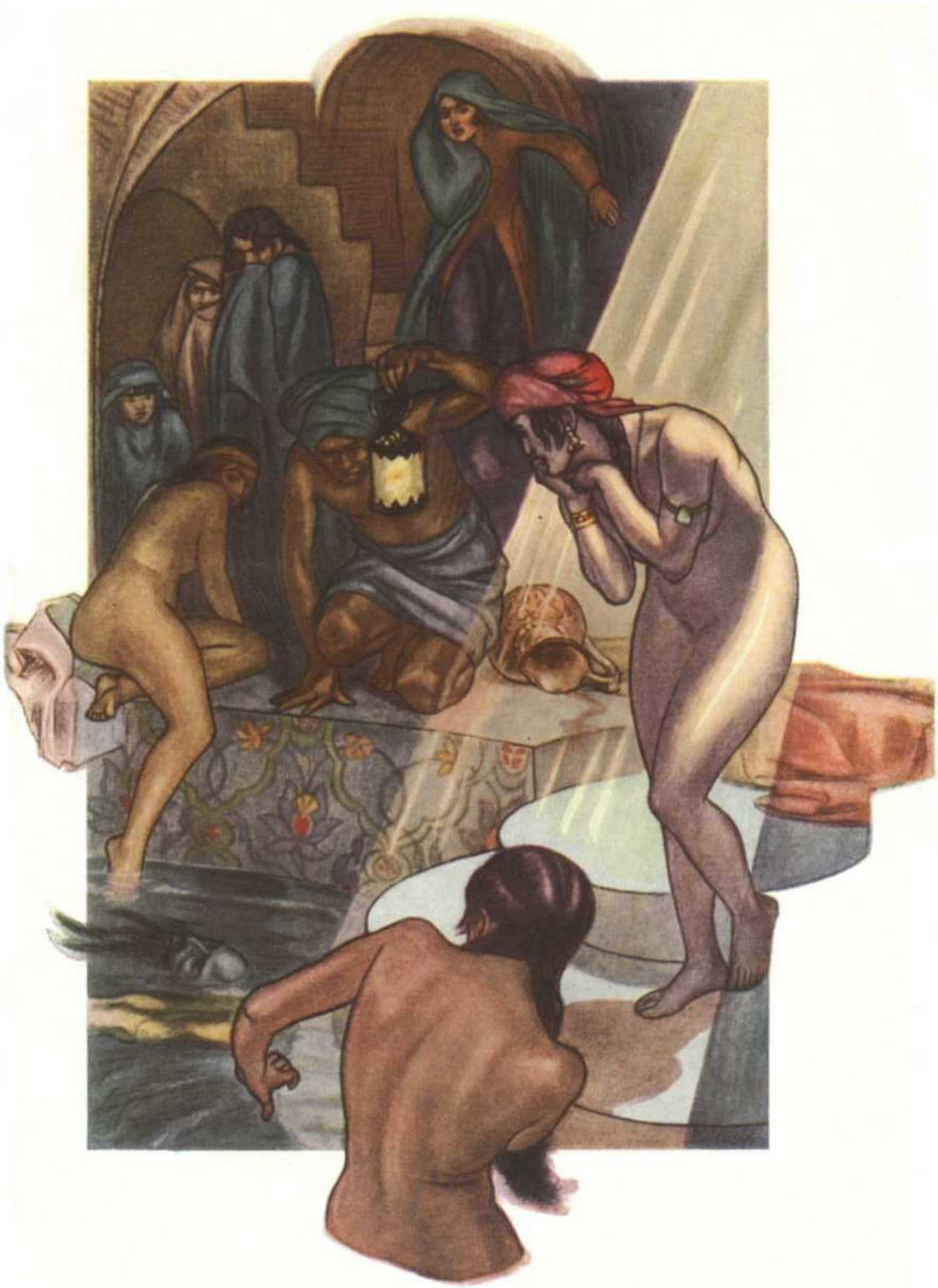
Vdova ihned prohlásila, že má v úmyslu vyprovodit mrtvolu; a moji mezkové,“ dodal mluvčí, „byli najati k tomuto účelu. Stan, který vidíš tam na druhé straně, je obýván jí a jejími otrokyněmi; a tam,“ ukazoval na balíky, „leží ostatky jejího manžela. Ty druhé mrtvoly jsou ostatky těch, kteří v Tehránu nebo v nějakém místě ležícím při naší cestě zemřeli v době, kdy se tento příběh udál, a jsou nyní posíláni do Kerbely, aby byli pohřbeni v průvodu a pod ochranou muže, který – jak se doufá – jim může v den zmrtvýchvstání být nápomocen, aby se dostali do ráje.“

Zde vedoucí karavany ustal ve svém vypravování a já, jenž jsem byl ohromen zakončením jeho příběhu, jsem téměř oněměl strachem. Ve snaze vyhnout se nebezpečí, vběhl jsem mu rovnou do osidel. Poznají-li mě sluhové veleknězovi, z nichž jsem některé znal velmi dobře, musilo to vésti k mému odhalení.

„Ale co se stalo, když tělo bylo vyneseno z lázní?“ řekl jsem, neboť jsem byl velmi zvědav, zda byly nalezeny šaty, které jsem zanechal v jednom koutě lázní.

„Při Alího hlavě!“ řekl muž, „už se na to dobře nepamatuji. Vím, že kolovalo hodně pověstí. Každý znal jiné znění. Někteří říkají, že velekněz, když už byl utopencem, byl spatřen ve svém enderúnu a šel spát. Jiní zase, že příštího rána se objevil před domem vrchního popravčího a odjel pak na jednom z jeho nejlepších koní. Vrchní popravčí sám ukazuje dopis opatřený jeho pečetí, ve kterém mu dovoluje pít víno. Zkrátka, zprávy byly tak hojné a protichůdné, že nikdo nevěděl, čemu má věřit. Všem bylo záhadou, jak se mohl dostat živý z lázní (neboť to dosvědčují jeho sluhové i lázeňský mistr), a přesto zůstat v bazénu, čím víc se o to lidé přeli, tím zapletenější se to stávalo, až byl učiněn objev, který celou záležitost rázem osvětlil. V temném koutu lázní byly nalezeny nějaké šaty. Byly roztrhané a umolousané; ale bez veliké námahy se přišlo na to, že patří jakémusi Hadžimu Babovi, žvástavému knězi a pomocníkovi onoho slavného strůjce výtržností molly Nádána, otevřeného a zapřísáhlého nepřítele ochránce zákona. Tehdy každý volal: „Hadži Baba je vrahem. Nade vší pochybnost je vrahem svatého muže. On musí zaplatit cenu krve!“ A celé město pátralo horečně po Hadžim Babovi. Mnozí říkali, že Nádán je vinníkem; krátce poslové byli vysláni po celé zemi, aby je oba dopadli a dopravili živé nebo mrtvé do Tehránu. Přál bych si toliko, aby ke mně byl osud milostiv a jeden z nich mi padl do rukou; to by mělo větší cenu než celá cesta mých mezků do Kerbely.“

Přenechávám každému, aby si udělal sám představu o mých pocitech, když jsem slyšel mezkáře takhle mluvit. Nikdy jsem přece nevynikal tím, že jsem nesnázím hleděl s odvahou v tvář, a vždy jsem užíval k svému zabezpečení nejraději ze všech prostředků rychlosti svých pat. Ale zde byl ústup nebezpečnější nežli postup; věděl jsem, že zanedlouho budu na území jiné vlády a do té doby, slíbil jsem si, zahalím se do pláště vlastní opatrnosti a budu pokračovat v cestě s ostražitostí člověka, který je obklopen nebezpečenstvím.

KAPITOLA LXIII.: HADŽI BABA JE ODHALEN A ZAJAT, ALE JEHO ŠŤASTNÁ HVĚZDA OPĚT ZAZÁŘÍ A PŘINESE MU OSVOBOZENÍ

Tak uběhla noc a druhého dne časně zrána se vydala karavana na další cestu. Abych na sebe neupozornil, zdržoval jsem se mezi mezkáři a příživníky, jichž má každá karavana slušný počet. Nosítka s velekněžovou vdovou a jejími průvodkyněmi byla nesena v čele pochodujícího průvodu, za nimi přišli velbloudi s mrtvými. Zbytek karavany, skládající se hlavně z naložených mezků, se vinul po cestě v dlouhé, rozběhlé řadě.

Záviděl jsem každému člověku, který měl ničemnější výraz tváře a rozdrásanější kabát nežli já; tolik jsem se obával, že bych snad mohl vypadat příliš slušně a že by si mne mohl někdo všimnout. Především jsem se strachoval, aby se ke mně nepřiblížili vdovini služebníci, a hbitě jsem odvracel obličej, kdykoli byla nejmenší pravděpodobnost, že se dívají mým směrem; zároveň bych však byl k smrti rád věděl, zda jsou mezi nimi nějací moji známí.

Prvního dne uběhl pochod bez překážek a večer jsem složil hlavu na vyčnívající kousek zavazadla, kde jsem prospal noc v hlubokém a nerušeném spánku. Stejně šťasten jsem byl i druhého dne a tento

úspěch mě naplňoval takovou důvěrou, že mě už zase sžírala ctižádost, pohybovat se ve společnosti trochu vznešenější, než ji mohli skýtat prostí mezkáři.

Dal jsem se do řeči s mužem, o němž jsem se dověděl, že je armenským biskupem. Již jsem mu dal na srozuměnou, jak vděčný by měl být za to, že mu věnuje pravověrec takovou pozornost, když tu jel kolem nás jeden z oněch nadmíru obávaných služebníků, v němž jsem poznal člověka, který se při mém prvním kroku do domu molly Nádána pokusil pověsit mi na nos nějakou mútí. Hrdlo se mi sevřelo úzkostí, když jsem ho zahlédl. Ani velekněžův přízrak by mne byl nemohl vyděsit víc. Rychle jsem odvrátil hlavu, ale on si mne nevšiml a jel dále. Pro tentokrát jsem tedy vyvázl pouhým strachem. Ale rozhodl jsem se, že se zase vrátím do svého prostého okolí a zanechal jsem biskupa s jeho vlastními úvahami. Příštího dne jsme se měli dostat do průsmyku ohroženého kurdskými bandity. Už jsem se těšil, že každý jednotlivý člen karavany bude příliš zaujat starostmi o své vlastní bezpečí, takže nikdo nebude mít čas, aby myslil na mne. A pak už budeme mimo perské území, radoval jsem se, a v případě potřeby se budu moci dožadovat turecké ochrany.

Toho pamětihodného dne, který je zapsán nesmazatelným písmem v análech mého pohnutého života, přijala karavana vojenský vzhled. Každý, kdo měl nějakou věcičku podobnou zbrani, vytasil se s ní a stavěl ji na odiv. Celý ten výjev mi připomínal podobnou scénu, o které jsem se zmínil na prvních stránkách svého životopisu; scénu totiž, když jsem v průvodě Osmána ágy čelil útoku Turkmenů. U mne se dostavily stejné příznaky bázně jako tenkráte; a poctivě přiznávám, že čas nezocelil mé nervy a že jsem si mohl právě tak málo jako dříve činit nárok na titul bohatýra.

Celá karavana pochodovala v sevřeném šiku, vedena čáúšem a majitelem, kteří tvořili spolu se sluhy velekněžovy manželky jakýsi předvoj hlavního jádra. Já jsem se musil starat o své bezpečí netoliko z jednoho důvodu a ukrýval jsem se mezi prostým zástupem; těšil jsem se z pomyšlení, že nejsem obtěžkán jiným majetkem než svými penězi za pasem.

Postupovali jsme v tichosti; nic nebylo slyšet kromě zvonků karavany. Byl jsem hluboko zabrán v myšlenkách, jakým způsobem naložím po příjezdu do Bagdádu se svými pětadevadesáti túmány. Když jsem zase zvedl zrak, viděl jsem, jak ke mně jede vedoucí karavany a nějaký pěkně oblečený Peršan.

Vedoucí ukázal prstem na mne a řekl svému společníkovi: „*Hemín est,* to je on!“

„Při Alláhově vousu!“ projelo mnou, „štěstí se ke mně obrátilo zády.“

Podíval jsem se na společníka vedoucího a rázem jsem poznal, že to není nikdo jiný než onen Abdul-Kerím, z něhož jsem vymámil ve vesnici Seídábádu pomocí dopisu, který jsem napsal jménem zvěčnělého velekněze, sto túmánů.

Užuž jsem se pokládal za ztraceného. Ale ulevilo se mi trochu, když mě vedoucí oslovil: „Ty jsi poslední, kdo se přidal k naší karavaně. Snad nám můžeš říci, co se teď povídá o loupežníku Kelibu Alím chánovi a ve které části pohraničního území se podle mínění lidí zdržuje.“

Odpovídal jsem mu velmi zmateně, ale přitom jsem neustále upíral zrak na Abdul-Keríma, který mě teď také začal měřit těma svýma pronikavýma očima. Sotva jsem dýchal. Pořád se na mne díval, jako kdyby si něčím nebyl jist, a já jsem se zatím pokoušel nenápadně se odplížit. Ale posléze se asi přece jen rozpomněl a zvolal: „Mám to, mám to! To je on! To je ten, co se vysmíval mému vousu a ukradl mi sto túmánů.“ Pak se obrátil na lidi, kteří stáli kolem, a řekl: „Chcete-li vidět zloděje, podívejte se na tohohle. Ve jménu Proroka, uchopte ho!“

Začal jsem se ohrazovati proti jeho nařčení. Snad by se mi bylo podařilo přesvědčit lidi, kteří nás obklopovali, že jsem byl křivě nařčen. Tu však, hrůza hrůzoucí, přišel sňatkový zprostředkovatel, mžikem mě poznal a oslovil mě mým jménem. Pak už se provalila celá moje aféra. Byl jsem prohlášen za velekněžova vraha. Tato událost vyvolala v celé karavaně tak všeobecný poplach, že strach před loupežníky se pověsil na chvilku na hřebík a každý se na mne běžel podívat.

Popadli mě, svázali mi ruce za zády a právě se chystali odvléci mě k veleknězově vdově, když mi zase

přispěla na pomoc má šťastná hvězda a dokázala, jak je mocná. Náhle totiž zazněl z povzdálí ryk a s plesajícím srdcem jsem viděl smečku ozbrojenců, řítících se na koních se svahu blízkého pahorku. Byli to Kurdové, kterých jsem se dříve tolik bál. Na všech stranách zavládl zmatek, celá karavana se popletla a odpor byl marný, neboť se nedostávalo rukou ani srdcí. Ti, kteří byli na koni, tryskem odjeli. Mezkáři, mající obavy o svá zvířata, přeřízli provazy jejich nákladů, a ty se skutálely na zem a zůstaly tam na pospas kořistníkům. Také velbloudi byli zbaveni svého břemene a po celé cestě se válely rakve. Všiml jsem si, že rakev s ostatky veleknězovými spadla do potůčku. Vypadalo to, jako kdyby osud se byl nenasytil tím, že ho utopil jednou.

Brzy jsem se octl o samotě a bez nesnází jsem se oprostil ze svých pout. Kurdové věnovali pozornost především nosítkám a jejich průvodcům, neboť samozřejmě předpokládali, že v nich najdou významné zajatce. Plesal jsem, když jsem si uvědomil, že ti, na něž jsem před několika minutami pohlížel jako na vykonavatele mé zkázy a velmi pravděpodobně i mé smrti, jsou teď sami v situaci, která je neméně svízelná než ta, z níž jsem právě vyvázl.

Vdovini průvodci hrozili, přisahali a vzdorovali marně. Jejich barbarští a divocí uchvatitelé se nechtěli dát ničím ukonejšit a pod nezákonitou záminkou, že mají dostati nějaké poplatky, počali soustavně drancovat tu část karavany, která jim neunikla. Zase jsem se mohl přesvědčit, že má šťastná hvězda ještě svítí. Zatím co těm, kteří měli nějakou část oděvu, jež jim dodávala důstojnosti, věnovali loupežníci velikou pozornost, mně a mému osamělému mezkovi se dostalo zadostučinění, že nás nikdo nepokládal za hodny zřetele. I pokračovali jsme nerušeně v původním směru své cesty. Nebyl jsem majitelem mrtvoly – nikdo na mně nechtěl daň z mrtvého příbuzného – byl jsem volný jak ten pták. A jak jsem unikl tomu bezmeznému hoři, které mě obklopovalo kol a kol a jako zázrakem bylo zapuzeno, bral jsem se svou cestou a jásal jsem: „*Bárak-alláh, ej táli-i men,* dobře provedeno, štěstěno má!“

KAPITOLA LXIV.: HADŽI BABA SE DOSTANE DO BAGDÁDU, POTKÁ SVÉHO PRVNÍHO PÁNA A ROZHODNE SE, ŽE SE STANE OBCHODNÍKEM

Zanechal jsem vdovu po molloví báším i s otroky a služebníky v rukou Kurdů a pospíchal jsem vstříc místu svého určení. Po tom, co se událo, neměl jsem chuť dát se s někým do hovoru, a jel jsem proto tak, abych zůstal nepozorován.

Po cestě se trousilo mnoho účastníků karavany prchajících před Kurdy. Ježto však všichni měli menší či větší zájem na osudu karavany, nepopojeli daleko, nýbrž potulovali se v blízkosti dějiště v naději, že najdou buď ztracené přátele nebo ztracené zboží. Zdálo se, že já jediný jsem byl naprosto nezávislý. Než jsem se vzdálil dva tři parasangy od nebezpečného místa, měl jsem cestu pro sebe. Vše, co mě potkalo, procházelo mi hlavou. Dospěl jsem k závěru, že mohu své kroky obrátit zase ke stezce ctižádosti, jsa tak očividně chráněn mocným osudem. Byl jsem pln nadějí, že poslední neúspěch v mém postupu bude odčiněn co nejrychleji a v míře přehojné.

„Pětadevadesát túmánů za pasem a celý svět před sebou," liboval jsem si, „to nejsou špatné vyhlídky. A když Nádán bude vystřelen z děla a velekněžova vdova zadržena Kurdy a přivedena na mizinu, nechápu, proč bych si neměl posadit čapku na ouško jako nejlepší muž celé Persie."

Konečně se mi naskytl pohled na bagdádské hradby a věže. Vstoupil jsem do města jako dokonalý cizinec, neznalý místa a lidu. Věděl jsem, že najdu karavanseraje na každém nároží, a nezáleželo mi na směru, kterým se dám, ani na místě, kde sesednu. Zajel jsem se svým mezkem do ulice, která se mi nejlépe zamlouvala. Zvíře znalo dobře každou ulici a zavedlo mě do velikého karavanseraje, do kterého bezpochyby zajíždívalo se svým pánem už po dlouhý čas. Tam se zastavilo a při vstupu do nádvoří několikráte hlučně zahýkalo v naději, že se setká se svými druhy z karavany. Bylo sice v této naději zklamáno, ale já jsem měl štěstí (dá-li se to štěstím nazvat), že jsem na dvoru spatřil několik svých krajanů. Záhy jsem se poučil, že je to jejich obvyklé dostaveníčko.

Lichotil jsem si, že nemohu svým zjevem vzbudit pozornost, ať přijdu kamkoli. K své lítosti jsem však shledal, že je tomu jinak. Když jsem sesedl, sesypalo se na mne tisíc otázek – karavana byla

očekávána každou hodinou, kupci čekali netrpělivě na své zboží a doufali, že jim budu moci něco povědět. Odpovídal jsem tak, jak to vyžadovaly okolnosti. Brzo jsem se však rozhodl, že uniknu té zvídavé společnosti a zmizím v neznámu. Přenechal jsem tedy mezka jeho osudu, uváživ, že se jeho majitel vbrzku vrátí, aby se ho ujal, a přímou cestou jsem se vytratil do jiných končin města.

Prvním krokem, který jsem podnikl za účelem zachování svého inkognita, bylo, že jsem zaměnil svou zaprášenou a ošlehanou čapku za pokrývku obvyklou v této zemi. Byla to dlouhá vakovitá čepice z červené látky, která visela volně dolů a připevňovala se k hlavě dvojbarevnou hedvábnou stužkou. Koupil jsem si také obnošený beniš čili plášť, jak jej nosívají Turci. Přehodil jsem si jej přes své perské šaty a vypadal jsem celkem jako Osmán. Svůj úbor jsem dovršil párem světle červených kožených trepek.

Když jsem byl hotov se svým přestrojením, připadl jsem na to, že by pro mne bylo velmi prospěšné, kdybych se představil rodině svého prvního pána Osmána ágy, neboť s jejím přispěním jsem mohl v městě uzavřití známosti a zlepšit tak své obchodní vyhlídky.

Vydal jsem se na obchůzku hlavními bazary bezistánu, abych se tam po něm pozeptal. Obzvláště jsem se zastavoval tam, kde se prodávaly ovčí kůže, neboť jsem se dobře pamatoval, že bývaly jeho hlavním zbožím. Vzpomněl jsem si také na četné podrobnosti o Bagdádu, které nám s oblibou vyprávěl na našich cestách, a zdálo se mi docela, že bych našel bez optání cestu až před jeho dům.

Mé útrapy také byly opravdu brzy u konce. Když jsem nahlédl do obchodu jednoho z předních buchárských kupců a ptal se, zda nedošly do Bagdádu zprávy o jakémsi Osmánu ágovi, zaslechl jsem odpověď pronesenou povědomým hlasem: „Kdo mě hledá? Ve jménu Proroka, já jsem to!“

Jaká byla má radost a mé překvapení – byl to starý pán sám! Jeho přítomnost v Bagdádu mě překvapovala skoro stejně jako naše setkání v Tehránu. A jeho překvapení nebylo menší mého. Pověděl jsem mu ze svých příhod tolik, kolik jsem pokládal za nutné, a on mi za to vypravoval o svých dalších osudech.

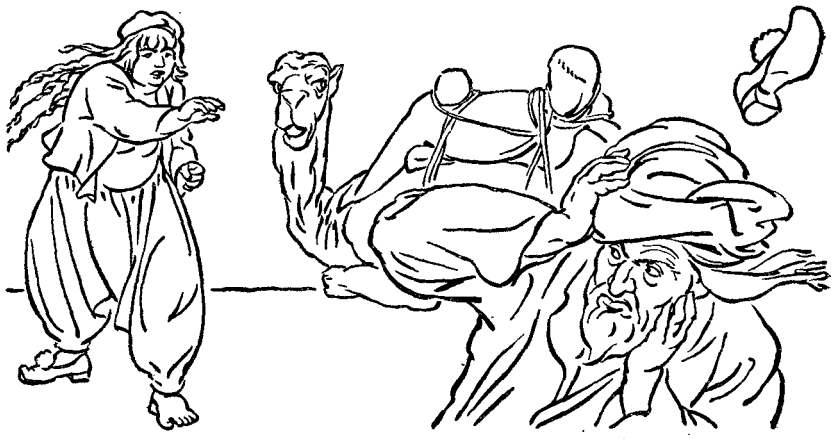
Opustil Tehrán, maje v úmyslu pokračovat v cestě do Cařihradu a najít tam kupce pro své zboží. Doslechl se však, že na cestě mezi Eriványem a Erzerúmem mu hrozí nebezpečí, že bude oloupen, a měl proto za bezpečnější navštívit Bagdád. A tak se vrátil po dlouholeté nepřítomnosti do svého rodného města. Našel tu svého syna,

dospěvšího v muže, který prošel všemi smutečními obřady nad jeho ztrátou a ujal se pak svého zákonem určeného dědictví, rozděliv se náležitě s matkou a sestrou. Jakmile však mu byl navrácen otec, nikterak se nevytáčel, nýbrž zachoval se jako pravý muslim a řídil se předpisem koránu, který přikazuje člověku, aby byl laskavý vůči svým rodičům a nepravil k nim „Fuj na tvou hlavu!“ Starý pán dodal, že jeho žena je ještě na živu a dcera už je v letech, aby se provdala.

Když si takto ulevil krátkým vyprávěním svých příběhů, osopil se na mne ostřeji, než kdy jindy: „Ale Hadži, přítelíčku, ve jménu blahoslaveného Mohameda, co tě to posedlo, žes mi v Tehránu pověsil na krk tu ďáblici? S tou jsem měl trávit příjemně čas? Při soli, kterou jsme spolu tak často pojídali, těch pár dnů, co jsem ztrávil v její společnosti, bylo naplněno většími trampotami než celá doba, kterou jsem prožil mezi Turkmeny. Bylo správné takhle zacházet se starým přítelem?“

Ujistil jsem ho, že jsem neměl na zřeteli nic jiného nežli jeho štěstí a spokojenost a pokládal za prokázané, že někdejší milostnice perského mocnáře musí mít i v pozdějších letech svého života nadbytek půvabů pro muže, jenž ztrávil několik svých nejlepších let mezi velbloudy.

„Velbloudi!“ zvolal Osmán, „ba, velbloudi! To jsou andělé ve srovnání s tou dračicí. Kdyby nebe dalo, abys mě byl raději oženil s velbloudicí. Aspoň by to ubohé zvíře bylo sedělo tiše, s klidnou a myslitelskou vážností, a bylo by mě nechalo na pokoji. Ale ta saň, ta hadice, ta mi po celý čas jen vykládala, jaká je to pro mne nesmírná

čest, že jsem pojal za ženu osobu, která vodila šáha za bradu; a každému slovu dodávala důraz plesknutím nebo škrábancem. Amán, amán.“ zvolal stařec, drže si tvář, „jako bych to cítil ještě teď.“

Konečně se dal uchlácholit mým ujištěním, že jsem neměl opravdu na zřeteli nic jiného než jeho blaho, a vyzval mě velmi přívětivě, abych se během svého pobytu v Bagdádu ubytoval u něho. Přijal jsem to ovšem s velikou radostí.

Tento rozhovor se odehrál v zadní místnosti krámu náležejícího buchárskému kupci. Za hovoru mě starý pán pohostil kávou za pět para, kterou dal donést ze sousední kavárny. Když nám vyschl proud řeči, navrhoval, abychom zašli do krámu jeho syna, který měl stanoviště v témže bazaru, jen několik kroků od nás. Syn se jmenoval Sulejmán. Za dlouhé nepřítomnosti svého otce si otevřel obchod s látkami a získal si tak snadné živobytí. Většinu dne (mimo dobu, potřebnou k cestě do mešity) trávíval sedě na malém stupínku před svým obchodem, obklopen svým zbožím úhledně srovnaným ve stojanech kolem stěn. Byl to tlustý, sporý mužík, velmi podobný svému otci. Když se dověděl, že jsem Hadži Baba, řekl, že jsem mu vítán, vyndal ze svých úst dýmku, z které právě kouřil, a ihned ji přemístil do mých.

Po těchto předběžných projevech vzájemné dobré vůle jsem mohl doufat v klidný a nerušený pobyt v Bagdádu ve společnosti těchto dobrých lidí. Abych jim však dal najevo, že na nich nechci být zcela závislý, dal jsem jim na srozuměnou, že jsem majetníkem devadesáti pěti túmánů a zeptal jsem se na jejich názor, jakým způsobem bych je mohl co nejvýhodněji vložiti do nějakého obchodního podnikání. Svěřil jsem se jim, že jsem syt všech ran, které s sebou nese život dobrodruha, a že je mým úmyslem věnovat v budoucnosti svůj čas tomu, abych se domohl vlastní pílí nezávislého postavení. Mnoho lidí nabylo bohatství z počátků mnohem menších, mudroval jsem. Oba přitakali; a když jsme hovořili o velikém jmění, kterého jednou nabudu, Osmán ágá utrousil jediný kousek perské poesie, který pochytil na svých cestách – „Kapka po kapce s hory prýští, moře je to, moře příští.“

Po tomto důstojném zakončení jsem šel se starým Osmánem do jeho domu, který měl výbornou polohu nedaleko bazaru.

KAPITOLA LXV.: HADŽI BABA NAKOUPÍ ZÁSOBU TROUBELÍ PRO DÝMKY A VZNÍTÍ V HRUDI OSMÁNOVY DCERY BEZNADĚJNOU VÁŠEŇ

Dům byl v úzké uličce, která ústila do širší třídy vedoucí k jednomu z hlavních bazarů. Před samými dveřmi se kupila hromada smetí, na níž kočka právě vrhla mláďata. Když jsme šli kolem, slyšeli jsme jejich žalostné kvílení. Kousek opodál, na podobné kupě, zahnízdila se smečka mladých psíků hlídaných prašivou fenou; kňourali spojenými silami. Člověk, libující si v nesouladném vřeštění, nebyl by si mohl nic lepšího přát. Uprostřed byla vrata Osmánova domu, kterými jsme vešli. Bylo to malé stavení, skládající se z několika chatrných pokojíčků, které nesvědčily ani o bohatství, ani o čistotě. Protože jsem kromě malého koberce neměl jiných zavazadel, přestěhování z karavanseraje bylo provedeno v mžiku, a ubytoval jsem se v koutku hlavní místnosti svého hostitele. Bylo v ní rozprostřeno také jeho lůžko.

Na oslavu mého příjezdu hostil mě jehněčí pečení a velikou mísou rýže, jakož i datlemi, sýrem a cibulí. Pokrmy připravily v harému jeho žena a dcera za pomoci otrokyně, která byla jedinou služebnicí v domácnosti. Ještě jsem žádnou z nich nespatřil, neboť při našem příchodu do domu se už stmívalo. Z důvodů mravopočestnosti jsem se též Osmána zbytečně nevyptával a spokojoval jsem se tím, co mi řekl sám.

Na hostinu pozval starý pán kromě mne a svého syna ještě obchodního přítele, který také obchodoval s ovčími kůžemi. Spřátelil se s ním důvěrně na svých cestách do Bucháry. Rozhovor se omezoval výhradně na otázky obchodní, jichž jsem byl tak neznalý, že jsem zasahoval do rozmluvy jen velmi zřídka, přestože jsem byl šťasten, že mohu nastavit uši všemu, co se povídalo, když přece bylo mým úmyslem chopit se tohoto povolání.

Šli věci pořádně na kloub a bavili se o přednostech i nevýhodách všeho možného zboží. Když je člověk slyšel mluvit, mohl se domnívat, že se blíží konec světa, protože se šířily pověsti, že cena jejich hlavního zboží na cařihradském trhu poklesla. Zrazovali mě, abych svou hotovost neukládal v tomto zboží, a doporučovali mi troubele dýmek, jejichž cena podle jejich mínění nekolísala a po nichž byla v Cařihradě stálá poptávka.

Když bylo po hostině a hosté odešli, přemítal jsem o všem, co jsem slyšel, a všechny mé myšlenky se soustředily na dýmkové troubele. Celý den jsem proseděl v koutě, vypočítávaje, jaké množství dýmek bych mohl nakoupit za své túmány a jaký asi bude výtěžek, až je prodám v Cařihradě. Když jsem nadějemi na konečné jmění, kterého bych mohl nabýti, roznítil svou představivost, oddal jsem se poněkud výstředním myšlenkám. Plány kupce, kterého potkal Sádí podle vlastního vyprávění na ostrově Kíši, byly směšné u srovnání s plány mými. Se ziskem za své troubele, řekl jsem si, nakoupím smyrenské fíky, které odvezu do Evropy. Tam na nich vydělám hromadu peněz, které uložím ve fezech. Ty odvezu do Káhiry, prodám je v drobném proti hotovému a pak nacpu peníze opatrně do žoků a pojedu dál do Habeše, kde koupím otroky. V Mokce je prodám s velikým ziskem kus po kuse a odtud podniknu pouť ke hrobu Prorokovu. Z Mokky dopravím do Persie kávu, za kterou dosáhnu neslýchané ceny. Potom se usadím ve svém rodném městě na tak dlouho, až se mi podaří koupit vysoké postavení u dvora, jež mě může během času dovésti až k úřadu velkovezíra Krále králů.

Když jsem si takto vybarvil budoucnost ve svůj prospěch, dal jsem se do nákupu svého zboží. Podle nejlépe osvědčeného způsobu jsem uzavřel smlouvu s dřevorubcem, a ten se vypravil do lurských a bachtijárských hor vyhledat háje divokých třešní a pořídit z nich výběr podle udaných rozměrů. Pak se měl vrátit do Bagdádu, kde se dřevěné tyče měly provrtat a srovnat do vhodných souprav pro turecká tržiště.

Vše to bylo plánovitě provedeno. Ale v době, kdy jsem vyčkával návratu dřevorubcova, onemocněl jsem chorobou, které zůstávají ušetřeni jen nemnozí bagdádští rodáci i cizinci, dlící v tomto městě. Choroba ta vyvrcholuje velikým vředem, který uschne a odpadne, ale zanechá na pokožce nevymazatelné znamení. K veliké mé lítosti vypukl nežit právě uprostřed mé pravé tváře, bezprostředně nad horním koncem plnovousu, a zanechal tam neblahou stopu, zničiv část mých nejmilejších chlupů a způsobiv, že to, co se dalo předtím přirovnat k pečlivě pěstěnému svahu, nabylo vzezření rozeklané a rozervané houštiny.

Snášel jsem toto neštěstí, jak jsem nejlépe dovedl, ačkoli jsem si nemohl odpustit vinit osud z toho, že si vybral tak nápadné místo pro věc, kterou mohl pohodlně umístit kdekoli jinde.

„Budiž," řekl jsem si s hlubokým vzdechem; „vždyť ten mudrc měl pravdu, když tvrdil, že by každý kámen chtěl být spíše

démantem, kdyby mu dali na vybranou, čím chce být. Kdyby si mohl každý zvolit místo pro svůj nežit, nebyly by v celém Bagdádu šeredné obličeje."

Utěšoval jsem se také pomyšlením, že tvář Osmána ágy je vzorem ohyzdnosti, ačkoli jeho vředy vzkvétaly jinde. On mě nijak nelitoval pro neštěstí, jež mě stihlo, nýbrž naopak se z něho zřejmě těšil.

„Když tě v životě nepotká nic horšího, milý Hadži," pravil, „buď vděčen za takové požehnání. I když jedna strana tvého obličeje je znetvořena, druhá je v úplném pořádku. Tyrkys má na jedné straně nejdokonalejší zbarvení, na druhé je černý a špinavý; a přece je to tyrkys, a přece je to drahokam."

„Podívejme," pomyslil jsem si pro sebe, „ohyzdný člověk snese pohled na krásného tvora zrovna tak málo jako podlý člověk na počestného; a potulná psiska na trhu vrčí na své vznešené bratry, ale nemají odvahu se k nim přiblížit."

Přes znešvaření své tváře jsem při svém dalším pobytu v domě svého starého pána pozoroval, že jsem učinil hluboký dojem na jeho dceru, krásnou Dilárám, která užívala tisícerých lstí, aby mě přesvědčila o své náklonnosti. Ona i její matka měly zkušenosti v léčení bagdádského neduhu a ujaly se ochotně mého ošetřování. Mám dojem, že můj vřed a Dilárámina láska vznikly přibližně v touž dobu. Jejich pokrok byl vzájemný a v době, kdy nežit nejkrásněji rozkvetl, láska se stávala už docela nesnesitelnou.

Této nákaze jsem se ovšem ubránil, neboť má svůdnice byla věrným obrazem svého otce, jehož tvář byla v mé mysli tak dokonale spojena s představou starého velblouda, že jsem se nikdy nemohl zbavit této nepěkné asociace myšlenek, když jsem se na ni díval. Proto jsem si nemálo oddechl, když se přiblížilo roční období vhodné pro cestování, a karavana do Cařihradu se pomalu shromažďovala. Troubele pro mé dýmky už byly sestaveny ve vhodných soupravách, účty s věřiteli vyrovnány, šatna doplněna. Celý jsem zářil radostí, když mi bylo oznámeno, že karavana vyrazí při nejbližší příznivé konstelaci hvězd. Zrak ubohé Dilárám však utkvíval zoufale na mém líci; a stejně rychle jak opadával otok, ztrácela jediné pouto, jež ji spojovalo s tímto světem a jeho radovánkami.

KAPITOLA LXVI.: HADŽI BABA SE STANE KUPCEM A ODJEDE S KARAVANOU DO CAŘIHRADU

Bylo krásné jarní jitro, když karavana vyjela cařihradskou branou z města. Trůnil jsem na jednom ze svých balíků, k sedlu jsem si přivázal lůžko, aby se mi měkčeji sedělo, kol dokola jsem byl obklopen svým zbožím, a tak jsem rozjímal v dobré míře o krásách krajiny, naslouchal jsem jasnému zvuku zvonků, jako by to byla líbezná hudba, a naparoval jsem se, jako bych byl kupec nadmíru významný.

Mými nejbližšími druhy byli Osmán ágá, jeho obchodní přítel (o němž jsem se již pochvalně zmínil při popisu hostiny) a několik jiných bagdádských kupců. Kromě toho však s námi cestovalo nemálo mých krajanů z rozličných perských měst; všichni jeli do Cařihradu za obchodem a většinou jsem je znal. Rozčilení, které vyvolalo mé dobrodružství s tehránským velekněžem, pominulo již skoro úplně, a mé převlečení a jizva v obličeji způsobily, že jsem se dokonale podobal bagdádskému rodákovi. Nezbylo na mně skoro nic, co by bylo mohlo připomenout okolnímu světu, že jsem Peršan.

Nebudu unavovat čtenáře vypravováním o tom, jaká jsme zažili dobrodružství při cestě Tureckem. Byly to jako obvykle strach z loupeživých hord, půtky s mezkáři a pranice v karavanserajích. Zajisté dostačí, řeknu-li, že jsme dojeli ve zdraví na místo určení. Nemohu však přejíti mlčením dojem, kterým na mne působil Cařihrad.

Jako Peršan z Ispahánu považoval jsem své rodné město vždy za nejkrásnější na světě. Nikdy mi ani nenapadlo, že by se s ním mohlo jakékoli jiné město byť jen zdaleka měřit. Když mi někdo tvrdil, že hlavní město Turecka je krásnější, pohrdlivě jsem se tomu smával. Jaké však bylo mé překvapení, ba zděšení, když jsem patřil po prvé na toto nádherné město. Královská mešita na ispahánském náměstí bývala pro mne nejvznešenější stavbou na širém světě. A zde bylo na sta mešit ještě krásnějších. Jedna překonávala druhou půvabem a vznešeností. Nikdy jsem si nedovedl představit město rozlehlejší než Ispahán – a zde se unavovalo mé oko, jak bloudilo po nesčetných pahorcích a zátokách, hustě posetých budovami bez počtu a konce. Byl-li Ispahán polovicí světa, toto zde byl svět celý. A tento drahokam všech měst má tu velikou výhodu nad Ispahánem, že je

lemován divukrásnými vodami, kdežto mé rodné město je obklopeno vyprahlými a rozeklanými horami. Ale jako by Cařihradu nestačila jeho rozloha a krása, stále se shlíží v zrcadle, které jej nikdy nezklame, které je vždy po ruce, aby jej zmnohonásobilo. Kde bych však musil ustat, kdybych chtěl popsat všechny hluboké dojmy, vše to, co upoutalo mou pozornost? Tisíce člunů všech možných tvarů a velikostí klouzalo po vodě každým směrem, větší lodi však, jejichž stěžně se podobaly hustému lesu mázenderánskému, zdobily břehy rozsáhlého přístavu s četnými zátokami.

„Jaký to ráj," řekl jsem těm, kteří stáli vedle mne; „kéž bych ho nemusil nikdy opustit!" Ale když jsem si vzpomněl, že je v rukou nejproklatějších kacířů, jejichž vous není ani hoden, aby nám sloužil za koště, tu jsem si pomyslil, že bych se příliš ponížil, kdybych zůstal u nich. Jednu útěchu jsem však vyvodil ze svých úvah, útěchu totiž, že pocítí tím silněji všechny hrůzy, které na ně bezpochyby čekají na onom světě, je-li jim popřáno dlít na tomto světě v místech tak vybraných.

Když jsem se podrobil se svými druhy potřebným celním formalitám a prohlídkám, najali jsme si ve Skutari loďku, ve které jsme se přeplavili do Cařihradu. Ubytovali jsme se se svým zbožím ve velikém karavanseraji, jenž bývá vyhledáván perskými obchodníky a leží v samém středu města, nedaleko hlavních bazarů. Cítil jsem, jakou jsem nepatrnou osůbkou, když jsem uvážil, že jsem jen malou součástí toho nesmírného zástupu, který se bez ustání valil širokými ulicemi. A když jsem spatřil všechno to bohatství v obchodech, přepychové šaty většiny obyvatelů a nepřetržitou řadu velikých pánů a ágů, projíždějících se na skvělých koních, tu jsem se nemohl zdržet tajného výkřiku: „Kde je Cařihrad se svým leskem, kde Persie se svou chudobou?"

Spolu se starým Osmánem jsme si najali místnost v karavanseraji a uskladnili jsme tam také své zboží. Ve dne jsem vystavoval své troubele v ladných řadách na stánku. Protože mé zboží bylo vybrané, byl obchod hned s počátku čilý a zisk velmi slušný. Čím více peněz se vracelo do mého měšce, tím více jsem se oddával přepychovému životu, který mě dříve nijak nelákal. Pořídil jsem si krásnější a pohodlnější šaty, koupil jsem si pěkný čibuk s jantarovou hlavičkou, opásal jsem se pestrobarevnou šálou. Měl jsem hedvábný ozdobný pytlíček na tabák, křiklavě žluté trepky a zmohl jsem se také na lesklou dýku. Se všech stran mě lákaly věci, za něž bylo třeba utrácet

peníze. Už jsem věděl, že život stojí za to, aby byl žit. Míst, na kterých jsem se mohl veřejně ukazovat, bylo tolik, že jsem si nemohl odpustit, abych nenavštívil nejoblíbenější kavárny, kde jsem sedával v křesle, opřen o měkké polštáře, pokuřoval si z dýmky a srkal kávu, jako bych náležel k nejvybranější společnosti.

Protože jsem byl v Persii zapleten do nepříjemných dobrodružství, nedůvěřoval jsem svým krajanům a raději jsem se jich stranil. Hleděl jsem však navazovat známosti s Turky. Moji spoluobčané, kteří jsou vždy velmi zvídaví a nesmírně citliví vůči nejnepatrnější nepozornosti, přišli ovšem záhy na to, co jsem zač, a nedívali se na mne příliš laskavýma očima. Já jsem se však přičiňoval, abych s nimi vycházel v dobrém. A pokud jsem nezasahoval do jejich obchodních zájmů, měl jsem od nich vskutku pokoj.

Ve veřejných místnostech jsem se vydával za bohatého kupce z Bagdádu. Jizva, kterou jsem předtím považoval za tak veliké neštěstí, přišla mi teď svým nápadným umístěním vhod, neboť dosvědčovala správnost mého tvrzení. Objevil jsem, že je neobyčejně snadné klamat Turky vnějšnostmi. Bez obtíží jsem si osvojil jejich nemluvnost, vážnost a důstojnost v jednání a mravech, jejich volnou chůzi, jejich jalové průpovídky. Za krátkou dobu jsem je uměl tak výborně napodobovat, že jsem si podle libosti mohl zahrát na nejtupější a nejvznešenější exemplář jejich rodu. Stal jsem se tak dokonalým mlčelivým posluchačem, tak dobře jsem si dovedl co chvíli zavzdechnout a pronést jemným hláskem zbožnou průpovídku „Alláh! Alláh jest jediný“, tak vytrvale jsem nechával proklouzávat svými prsty růženec, že mě přijímali v kavárně s obzvláštní pozorností. Sám majitel mi vařil kávu, a když mi ji s přehnané výšky naléval, neopominul nikdy uvítat mě laskavými slovy „můj ágo, můj sultáne“. Mé důstojné vzezření mi zjednalo takovou vážnost, že se na mne obraceli návštěvníci kavárny s každým směšným sporem o koních, psech, zbraních nebo kuřivu. A stačilo, abych zabručel buď *belí* (ano) nebo *jok* (ne), aby spor byl s jistotou urovnán.

KAPITOLA LXVII.: HADŽI BABA DOBUDE SRDCE VDOVY PO EMÍROVI

Nějaký čas jsem si žil tímto příjemným způsobem, když jsem při návratu z kavárny pozoroval po tři dny za sebou, že za večerního soumraku stojí na rohu malé uličky, jež ležela skoro přímo naproti kavárně, jakási stará žena. Když jsem šel kolem ní, po každé se na mne zvědavě podívala. Zdálo se, že by mě ráda zapředla do rozhovoru. Co chvíli vrhala letmý pohled k zamřížovaným oknům domu, před nímž stála, ale pak mě nechala beze slova odejít.

Po prvé jsem si jí sotva všiml. Nic nebylo nápadného na staré ženské stojící na rohu ulice. Po druhé jsem už byl trochu udiven a měl jsem se na pozoru. Po třetí už jsem hořel zvědavostí. A čtvrtého večera jsem si předsevzal, že půjdu věci na kloub, objeví-li se ta záhadná stařena zase.

Z té příčiny jsem se oblékl trochu lépe než obvykle, neboť jsem měl za prokázané, že v můj prospěch nepůsobí jen šťastná planeta, nýbrž i můj elegantní zevnějšek. Když jsem vyšel z kavárny, blížil jsem se pomalým a váhavým krokem k tajuplné stařeně. Už jsem ji chtěl oslovit, když se tu náhle otevřelo v tajemném domě okno obrácené do ulice, do níž jsem právě zahýbal, a v něm se objevila nezahalená žena oslňující krásy a nádherných tvarů. V ruce držela květinu. Jemným posunkem mě na ni upozornila, přitiskla si ji k srdci a hodila mi ji. Pak zavřela bleskurychle okno, takže mi to všechno připadalo jako zjevení, jež zmizelo tak rychle, jak se objevilo. Stál jsem tam s otevřenými ústy a zíral jsem na zavřené okno. Vzpamatoval jsem se teprve, když mě stařena, která mezitím zvedla květinu, zatahala za rukáv. Přitočil jsem se k ní a ona mi podala květinu.

„Co je to?“ otázal jsem se dychtivě, „ve jménu svatého Proroka, jsou v této zemi džinnové a perí?“

„Což jsi takový zelenáček,“ odvětila, „že nevíš, co tento květ znamená? Tvůj vous je přece dosti dlouhý, nejsi už dítě, podle obleku je znát, že jsi zcestoval mnoho zemí; ale málo ses přitom naučil, nevíš-li, co ti chce naznačit dáma, dává-li ti mandlový květ.“

„Jakpak ne," já na to, „však vím, že se rýmuje fystyk (mandle) a jasdyk (poduška). A je mi také známo, že dvě hlavy na jedné podušce se mnohdy přirovnávají ke dvěma mandlím v jedné skořápce. Ale můj vous už je také dosti dlouhý, abych věděl, že takové věci se nedějí bez nebezpečí a že je stejně snadné přijít o hlavu jako polknout mandlová jádra."

„Nemusíš se ničeho obávat," zvolala pohnutě, „při svatém Mohamedovi, jsme čisté a pohrdal bys štěstím, kdybys nás zavrhl. Což jsi osel, že tě plaší stín? Takové jsou tvé obavy."

„Řekni mi tedy, kdo je ta dáma, kterou jsem právě viděl? Co mám učinit?"

„Neukvapuj se," odvětila; „dnes už se nedá nic podniknout a musíš mít trochu strpení. Nevyhovuje nám teď ani místo ani čas. Ale sejdi se se mnou zítra v poledne na ejjúbském hřbitově a uslyšíš vše, co chceš zvědět. Vejdeš-li, budu sedět hned na hrobě prvního emíra vpravo; rozeznáš mě od ostatních žen podle červeného šátku, který si přehodím přes levé rameno. Teď jdi, a Alláh tě ochraňuj!"

Rozloučili jsme se a já jsem se vrátil do svého pokoje v karavanseraji, abych si celou tu událost trochu urovnal v hlavě. Nepochyboval jsem, že mě čeká něco pěkného, ale slyšel jsem hrozné věci o žárlivosti tureckých mužů a nemohl jsem se zbýt představy, že bych mohl padnout za oběť pomstě nějakého hluboce uraženého manžela. Zejneb a její věž, Mirjam a její Júsuf, Dilárám a můj nežit, všechny tyto nešťastné lásky mě strašily a udusily ve mně každou jiskřičku touhy, abych pokračoval v tom dobrodružství. Měl jsem však v žilách ještě krev tak mladou a bujnou, že mi nedala spát, a proto jsem se, i když trochu váhavě, rozhodl, že budu ve svém dobrodružství pokračovat.

K poledni příštího dne jsem tedy šel na smluvenou schůzku. Rozhlédl jsem se po prvním hrobě se zeleným turbanem, který jsem skutečně našel hned napravo od vchodu; na něm už také seděla moje stařenka s červeným šátkem. Poodešli jsme trochu stranou, abychom nestáli na hlavní cestě, a uvelebili jsme se ve stínu nejvyšších cypřišů na hřbitově. Před námi se rozevíral velkolepý pohled na cařihradský přístav. A tak jsme začali klidně rozmlouvat o své záležitosti.

Nejdříve mi složila poklonu za mou přesnost a pak mě ujišťovala znovu, že se naprosto nemusím obávat toho, co mi chce navrhnout. Byla povídavá jako všechny staré baby a nějakou chvíli vedla plané řeči; ubezpečovala mě, jak je mi nakloněna a jak jí záleží na tom, aby

mi dobře posloužila. Předvídal jsem, že všechny ty řeči budou míti ten výsledek, že zisk z mých troubelů se zmenší; proto jsem ji zarazil a požádal ji, aby mě bez dalších okolků seznámila se životními osudy oné krásné dámy.

Její vypravování, zbavené všeho opakování a všech zbytečností, vyznělo asi takto:

„Jsem služebnice dámy, kterou jsi viděl u okna. Je jedinou dcerou bohatého kupce z Alepa, jenž měl kromě ní ještě dva syny. Otec umřel před nedávnem a jeho obchodu se ujali synové, kteří jsou nyní zámožnými kupci a bydlí v onom městě. Má paní, jejíž jméno je Šekerleb neboli Cukrový rtík, provdala se ve velmi mladých letech za starého ale bohatého emíra, který zásadně nechtěl mít více žen než jednu, protože ho poučila zkušenost, že by v domě neměl klid, kdyby využil toho, co zákon povoluje, a žil s několika družkami. Byl velkým milovníkem domácí pohody a doufal, že duši tak mladé ženušky bude moci zformovat podle libosti a že mu nebude překážet v jeho zálibách. V tom měl opravdu štěstí, neboť pod širým sluncem není bytost tak něžná a učelivá jako moje panička. Jen v jednom bodě se nemohli nikdy shodnout, a ten vlastně přivodil emírovu smrt, která přišla tak záhy. Ona milovala dorty se šlehačkou, on se sýrem. Celých pět let se o tom každičký den při snídani hádali, až asi před půl rokem starý pán kapku přebral svých zamilovaných sýrových dortů a umřel na zkažený žaludek. Sličné Šekerlebě odkázal čtvrtinu svého majetku, dům jejž jsi viděl, vnitřní zařízení, otroky, zkrátka vše, co své nešťastné vdově mohl podle muslimského zákona zanechat. Můžeš si myslit, že při svém mládí, při své kráse a při svém bohatství neměla málo obdivovatelů; ale ona je moudřejší a zralejší než většina ostatních paniček jejího věku, a dosud se vzpírala každému novému svazku, neboť je pevně odhodlána čekat, až se jí naskytne dobrá příležitost a bude se moci provdat za někoho, koho by mohla opravdu milovat a kdo by nebyl otrokem své zištnosti nebo ctižádosti. Jak víš, bydlí proti jedné z nejvznešenějších kaváren města a má možnost pozorovat lidi, kteří ji navštěvují. Nechci ti dělat poklony, ale nemusím ti snad ani říci, že nejhezčí, kterého mezi nimi viděla, jsi ty; a dokonce tvrdí, že se jí zamlouváš nejlépe ze všech mužů, které vůbec kdy spatřila. Majitelem té kavárny je můj bratr. Vídám ho dosti často a při vhodné příležitosti jsem ho poprosila, aby vyzvěděl, kdo jsi a jakou máš pověst. Jeho zprávy byly takového rázu, že mou velitelku nesmírně potěšily. Rozhodly jsme se, že se

pokusíme upozornit tě na sebe a podle možnosti se s tebou také seznámit. Sám víš nejlépe, jak jsme pochodily, a budeš teď také moci posoudit, zda jsem ti prokázala dobrou službu.“

Když stařena začala mluvit, nenadál jsem se ovšem takového konce jejího vypravování. Bylo mi jako odsouzenci, který dostal milost. Místo záhad, převleků, šplhání po zdích a oknech, místo tasených šavlí a krvavých zranění, která jsou obvyklým zjevem při takovém tureckém milostném dobrodružství, viděl jsem jen bohatství, pohodlíčko, bezstarostnost. Žehnal jsem své šťastné planetě. Měl jsem pocit, že všechno už je vyhráno. Byl jsem tak popleten svým štěstím, že jsem babičku častoval spoustou nesouvislých a nesrozumitelných slov. Dušoval jsem se a přisahal jsem, že budu její velitelku věčně milovat; jí jsem sliboval štědrou odměnu.

„Ale zbývá ještě jedna věc,“ řekla stařena „kterou musím podle přání své paní zjistit, než tě bude moci přijmout. Jak je to s tvým rodem a s tvým bohatstvím? Musíš totiž vědět, že její bratři a příbuzní jsou velmi pyšní, a kdyby uzavřela nedůstojný sňatek, dokázali by naložit s ní neobyčejně krutě a jistě by jejího manžela pronásledovali nebo úplně odklidili s cesty.“

Na tohle jsem sice nebyl připraven, ale pochopil jsem celý rozsah štěstí, které mě očekávalo, tak rychle, že jsem stejně rychle a bez váhání odpověděl: „Jak je to s mým rodem, jsi řekla? S mým rodem? Kdo by neznal Hadžiho Babu? Jeho jméno je známo od hranic jemenských až k hranicím Iráku, od Indického oceánu až ke Kaspickému pobřeží.“

„Ale kdo byl tvůj otec?“ ptala se stará žena.

„Můj otec?“ řekl jsem po krátké přestávce. „To byl muž velmi mocný. Ani náčelník Vahhábovců nemá moc nad tolika lidmi a nevodí jich tolik za bradu jako můj otec.“

Získal jsem tím dost času, abych si vymyslil ve vší rychlosti malý rodokmen svých předků. Babička byla nad mou řečí celá rozradostněna, a proto jsem pokračoval podobným způsobem:

„Žádá-li tvá paní vzácnou krev, ať se podívá na mne. Buď ujištěna, že ona a její bratři, ať jsou co jsou, nikdy mě svým původem nemohou překonat. Vždyť v mých žilách proudí nejčistší arabská krev. Mezi mými předky byl mansúrský Arab z Nedždu, kterému perský šáh Ismáíl vyhradil s celým jeho kmenem jedno z nejlepších pastvišť v celém Iráku. Tam od toho času žili. Můj veliký předek Kátir ben Chur ben Asp ben al-Mádiján byl z kmene Korejšovců, tedy

přímý příslušník rodiny našeho blahoslaveného Proroka, z něhož pochází všechna nejlepší islámská krev.“

„Alláh, Alláh!“ volala stařena, „přestaň už, dost! Je-li tohle všechno pravda, nepotřebuje má paní už nic. A vyrovná-li se tvé bohatství tvému původu, budeme naprosto spokojeni.“

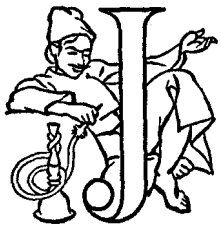
„Co se mého bohatství týče,“ řekl jsem, „nemohu se pochlubit příliš velikou hotovostí. Ale kterýpak kupec má hotové peníze? Víš přece právě tak dobře jako já, že jsou vždy uloženy ve zboží, které je roztroušeno po různých krajích světa, a po nějakém čase mu vynese pěkný zisk. Mám nyní v Chorásánu perské hedvábí a aksamit a za ně dostanu z Bucháry jehněčí kůže. V Mešhedu čekají moji zástupci s hotovými penězi a vydřinou, aby nakoupili ve vhodném okamžiku kašmírské šály a indické drahokamy. V Astrachanu se mají vyměnit mé bavlněné látky za sobolinu, zboží soukenné a skleněné. Indické zboží, jež kupuji v Basře a posílám do Alepa, má se ke mně vrátit v podobě čepic a krepových látek. Zkrátka a dobře, kdybych ti chtěl říci přesný stav svého jmění, bylo by to tak nesnadné, jako kdybych chtěl spočítat klasy na poli. Ale s klidným svědomím můžeš své paní říci, že muž, jehož si vyvolila, udiví velikostí svého jmění ji i její rodinu; jen co je dostane dohromady.“

„Chvála Alláhovi!“ řekla stará důvěrnice, „teď už je všechno v pořádku a nezbývá už nic jiného, než vás seznámit. Přijď tedy večer jistě na nároží naší ulice a budeš se vší potřebnou opatrností uveden k božské Šekerlebě. Dojdeš-li jejího souhlasu, nic už nemůže oddálit váš sňatek a vaše štěstí. Jen jedinou radu ti chci dát: jez dorty se šlehačkou a nejídej dorty se sýrem. V každém jiném ohledu je snášenlivá a bez předsudků. Alláh tě zachovej v pokoji a zdraví!“

Když domluvila, zakryla si ústa dolejší částí závoje, velmi ochotně přijala dva dukáty, které jsem jí vtiskl do ruky, a odešla. Zůstal jsem sám se svými myšlenkami.

KAPITOLA LXVIII.: HADŽI BABA SE PŘEDSTAVÍ KRÁSNÉ ŠEKERLEBĚ, UZAVŘE S NÍ SVATEBNÍ SMLOUVU A STÁVÁ SE JEJÍM MANŽELEM

ještě chvilku jsem zůstal sedět pod stromem, ale pak jsem kvapně odešel, neboť před schůzkou mě čekal perný kus práce. Bylo třeba budit dojem boháče, mít napěchovanou tobolku a podle toho se hodit do parády; slušelo se také, abych šel do lázní a navoněl se vybranými voňavkami; vždyť jsem musil v každém směru působit mile a příjemně. Po cestě ze hřbitova jsem si vyjadřoval své nejvyšší uznání: „Aj Hadži, přítelíčku," lichotil jsem si, „při vousu tvého otce, při tvé duši, tentokrát jsi ukázal, jaký je rozdíl mezi hlupákem a mudrcem. Výborně, potomku Mansúrího; skvěle, ty ratolesti z kmene Korejšovců."

V hlubokých myšlenkách o svém příštím osudu jsem došel do karavanseraje. V jednom koutě našeho pokoje seděl starý Osmán a počítal, co mu vynese jeho zboží; v jiném koutě ležel balík mých troubelí. Rozdíl mezi těmito bídnými předměty a velkolepými plány, které mi procházely hlavou, zasadil mi takovou ránu, že to nezůstalo bez vlivu na mé chování. Počínal jsem si sebevědoměji než jindy.

Nevím, zda si toho všiml Osmán, ale vím, že se kapku polekal, když jsem ho požádal, aby mi bez otálení půjčil padesát dukátů, za něž jsem mu jako záruku nabízel své zboží.

„Milý synu," řekl, „co to znamená? Co můžeš chtít s tolika penězi? A tak rychle! Zbláznil ses nebo ses vrhl na karban?"

„Chraň Bůh," ohrazoval jsem se, „nejsem ani blázen ani karbaník. Mám rozum v hrsti a svět mi projevil svou přízeň. Dej mi peníze a ostatní se dovíš později."

Už neváhal, neboť znal cenu mého zboží a věděl, že obchod, který mu navrhuji, je bezpečný a výnosný. Bez dlouhého rozmýšlení mi vysázel peníze a já jsem se měl k odchodu.

Ihned jsem si šel koupit několik kusů k doplnění své šatny, a pak jsem pospíchal do lázní, kde jsem se řádně vykoupal a vyparádil.

Těmito přípravami uběhl rychle čas, a sotva jsem je dokončil, už nastala hodina ujednané schůzky. S tlukoucím srdcem jsem se odebral k stanovenému místu.

Tam už na mne čekala stařena. Rozhlédla se na všechny strany, zda nás nikdo nepozoruje, a pak mě zavedla postranními dvířky do domu.

Nádherné a pohodlné zařízení celého domu mě neskonale nadchlo. Už jsem se viděl pánem všeho, co jsem teď vpíjel svými zraky. Vstoupili jsme přímo do posvátných místností žen. Hlavního vchodu se asi od smrti emírovy jen málo používalo, aby se tím uctila jeho památka. Také můj vstup byl obestřen rouškou tajemství a dál se tak opatrně, jako by ten dobrý muž byl ještě na živu. Když jsme prošli malými dvířky vedoucími s ulice, přišli jsme na dvorek s vodotryskem. Potom jsme stoupali po dřevěném schodišti, na jehož konci visela záclona z pestré látky; odhrnuli jsme ji a octli jsme se v jakési předsíni, v níž nebylo nic jiného než dámské střevíčky a jedna lampa. Z předsíně vedly čtvery dveře. Stařičká průvodkyně se odbelhala, aby připravila svou velitelku na můj příchod. Zůstal jsem sám. Z různých pokojů ke mně zaléhaly hlasy, které podle všeho náležely majitelkám sličných střevíčků. Měl jsem pocit, že jsem pozorován se všech stran, a vskutku jsem spatřil za skulinami dveří zvědavé oči. Konečně se otevřely v nejzazším koutě dveře a někdo mi pokynul, abych přistoupil blíž.

Uposlechl jsem výzvy, ale srdce se mi při tom hrozilo rozskočit. Na znamení úcty jsem se úzkostlivě zahalil do pláště, a tak jsem vstoupil do místnosti osvětlené jedinou lampou, která zalévala pokoj

mdlým a nejistým světlem.

Podél stěn se táhl díván, pokrytý přepychovým světle modrým atlasem se zlatými třásněmi. V jednom koutě, poblíže okna, seděla vytoužená žena. Od hlavy k patám byla zahalena v hustý závoj a vše, co jsem na ní mohl rozeznat, byl pár hlubokých černých očí, jež jako by zářily potěšením, že se jim podařilo vyvolat v mých rysech tak žasnoucí zvědavost.

Ladným pohybem ruky mi nabídla místo, ale já jsem se rozhodně zdráhal je přijmout, chtěje tím projevit svou hlubokou úctu a vděčnost. Teprve, když další zdráhání již nemělo smyslu, zul jsem si trepky a usadil jsem se na pokraji pohovky tak skromně, že skoro celá polovina mého těla visela ve vzduchu; ruce jsem si stále ještě ukrýval pod pláštěm, a vůbec jsem předstíral takovou cudnost a ostýchavost, že se při vzpomínce na ni nemohu zdržet smíchu.

Tak jsme seděli několik minut, zírali jsme na sebe a jen tu a tam jsme si řekli nějakou otřepanou poklonu. Ale pak nařídila má krasavice staré Áiše (tak se jmenovala moje průvodkyně), aby odešla z pokoje, naklonila se kupředu, jako by chtěla vzít s podušky vějíř z pavích per, a nenápadně spustila závoj. Mému nedočkavému oku se naskytl pohled na nejkrásnější tvář, jež příroda kdy vykouzlila.

To bylo znamení, abych odložil všechnu svou ostýchavost. Ve zbožném vytržení jsem poklekl před tou nadpozemskou krásou a pěl jsem jí takové ódy lásky a obdivu, že nemohla ani trochu pochybovat o něžnosti mého srdce, bystrosti mého vtipu a vybranosti mého vkusu. Jedním slovem, emírova vdova měla důvod být plně spokojena se svou volbou a záhy mi také projevila svou důvěru tím, že mě zasvětila do všech svých tajemství.

„Jsem v trapném postavení," začala, „a zlý pohled, kterým mě mnozí lidé měří, naplnil mé srdce hořkostí. Dovedeš si jistě představit, že bohatství, které mi odkázal můj nebožtík manžel, a mé vlastní věno, které bylo také značné, způsobily, že jsem pronásledována se všech stran. Div, že jsem se z toho nepominula s rozumem. Všichni příbuzní si na mne dělají nároky, jako kdybych byla část rodinného jmění. Bratři hájí své vlastní zájmy, když mi chtějí dohodit manžela, a počínají si při tom, jako by chtěli vyměnit balík vlny za pytel rýže. Jeden synovec mého manžela – je to právník – se dovolává starého zvyku, podle kterého po smrti muže má nárok na jeho vdovu někdo z příbuzenstva, a tvrdí, že se tento nárok stává právoplatným, když přes ni přehodí svůj kabát. Jiný příbuzný zase

prohlašuje, že podle zákona nemám právo na všechen svůj majetek, a hrozí mi, že se o něj bude se mnou soudit. To všechno na mne doléhá tak těžce, že už nevidím jiné východisko, než se znovu provdat. Osud mi poslal tebe a všechny rozpaky jsou skončeny."

Oznámila mi pak, jaké učinila přípravy, abychom mohli být bez odkladu oddáni, nebudu-li proti tomu mít námitek. V domě už čekal právník, kterého povolala, aby zastával její zájmy, a který prý vyhotoví všechny potřebné listiny. Vyzvala mě, abych s ním všechno vyjednal. Na tak veliký spěch jsem ovšem nebyl připraven. V duši mi háral nepokoj, jako bych se vznášel mezi nebem a zemí. Přesto jsem ji však znovu ujišťoval o své věčné lásce a náklonnosti a nešetřil jsem slovy, která musila mou vyvolenou naplňovat radostí a spokojeností.

Nechtěla strpět žádný odklad a ihned zavolala starou Áišu, aby mě odvedla k právníkovi, který čekal v malém pokojíku na druhém konci domu. Přivedl ještě jiného muže zákona, který měl být pověřen úřadem mého vekíla neboli svědka, neboť při svatebním obřadu potřebuje prostředníka muž i žena. Ukázal mi akdnáme čili svatební smlouvu, do které už předtím vepsal věno mé nastávající ženy, jímž byl celý její osobní majetek. Zeptal se mne, kolik chci sám přidat jako obvěnění.

Zase jednou jsem musil vzít rozum do hrsti. Nejlepší odpovědí se mi zdálo to, co jsem již dříve řekl Áiše. Opakoval jsem tedy, že kupec nikdy neví jistě, kolik činí jeho jmění, roztroušené po všech končinách světa, že však neváhám upsat své ženě celý svůj majetek, s podmínkou ovšem, že ujednání bude vzájemné.

„Jsi opravdu velmi štědrý," řekl můj vychytralý písařík; „ale rádi bychom něco určitějšího. Co ti na příklad náleží zde v Cařihradě? Přece jsi jistě nepřijel z takové dálky bez nějakého důležitého poslání. Upiš jmění, kterým nakládáš volně zde na místě, ať už je to v hotovosti, ve zboží nebo v domech. To nám prozatím postačí."

„Budiž," odpověděl jsem a tvářil jsem se, jak nejlépe jsem se uměl k takovému požadavku tvářit. „Tak počkej." Předstíral jsem, že uvažuji, kolika penězi mohu disponovat, a pak jsem drze prohlásil: „Můžeš napsat, že dávám dvacet měšců peněz a deset měšců v šatstvu."

Právní zástupce emírovy vdovy se teď ještě jednou sešel se svou klientkou, oznámil ji výši mých nabídek a čekal na její souhlas. Po krátkém vyjednávání se všechno vyřídilo ke zřejmé spokojenosti

obou stran, listiny byly opatřeny našimi pečeťmi, vekílové pronesli potřebné řeči a sňatek byl prohlášen za pravoplatný. Všechny přítomné osoby mi blahopřály.

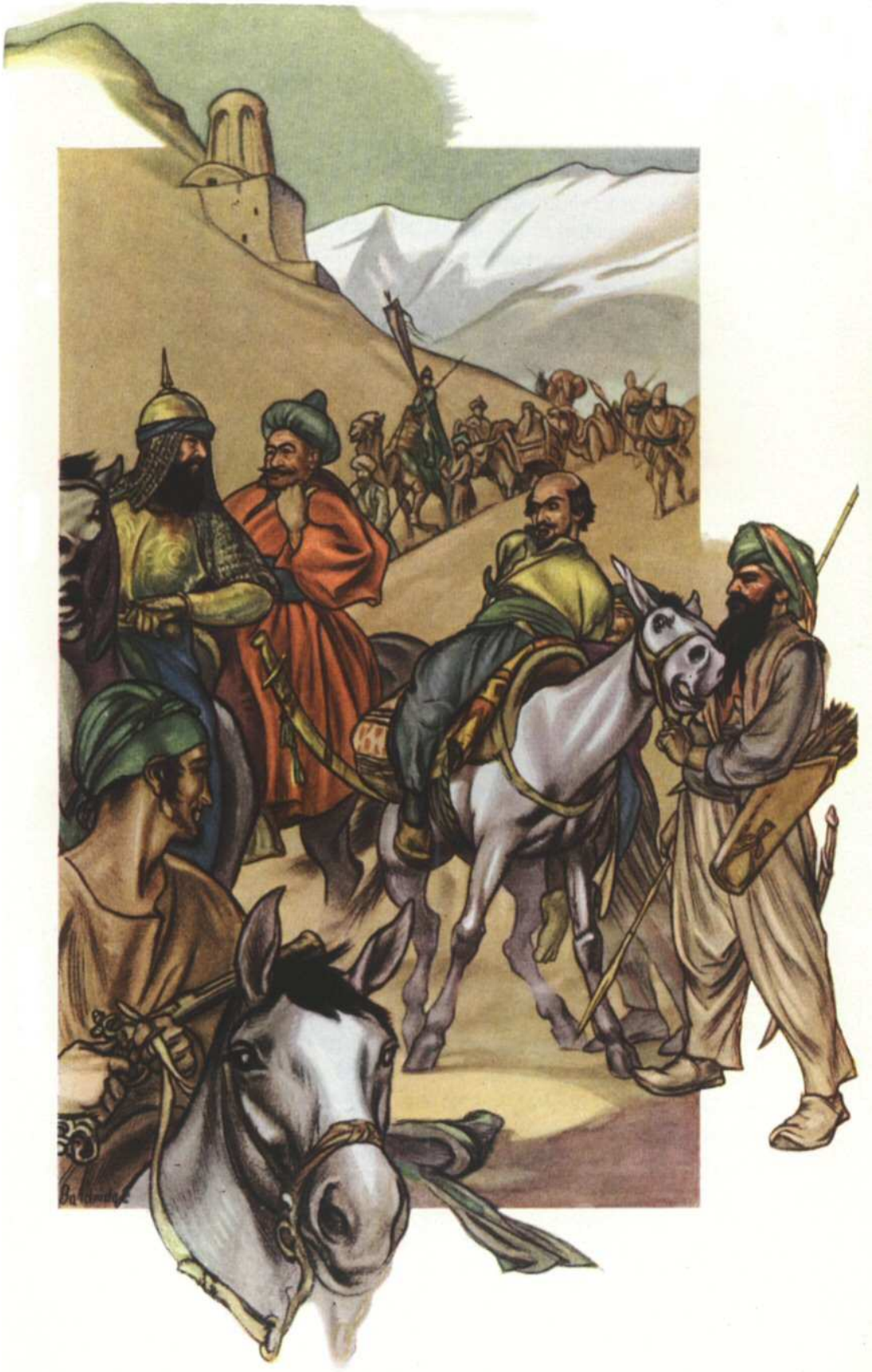
Písaře jsem před jejich odchodem štědře odměnil a poslal jsem také slušnou částku domácímu služebnictvu své sličné nevěsty. A pak – místo abych se vrátil ke starému Osmánovi a ke své podušce z troubelí, odebral jsem se důstojně a vážně jako vznešený Turek do nejintimnějších komnat svého harému.

KAPITOLA LXIX.: Z PRODAVAČE TRUBEK SE STÁVÁ BOHATÝ ÁGÁ, KTERÝ ZAKUSÍ VŠECHNY NEPŘÍJEMNOSTI PODVODNĚ NABYTÉHO POSTAVENÍ

Netrvalo dlouho a pocítil jsem, jak nesnadnou úlohu musím sehrát. Jakýsi čínský filosof prý řekl, že by na světě nebylo nic příjemnějšího než jídlo, kdyby se omezovalo jen na to, co se odehrává mezi ústy a patrem; člověk by prý mohl v tom případě jíst od narození do smrti; ale o tom, zda úkon jedení byl prospěšný nebo škodlivý, rozhodují prý s konečnou platností žaludek, zažívací ústrojí a dokonce celé tělo. Tak se to má i s manželským stavem. Kdyby se omezoval na to, co se odehrává mezi mužem a ženou, nic by nebylo jednodušší; ale přistupují k tomu příbuzenské svazky, rodinné zájmy, a ony rozhodují z veliké části, zda je manželství šťastné či nešťastné.

Moje spanilá ženuška mě bavila po několik dní tak rozmarnými a spletitými historkami o svých příbuzných, o jejich hádkách a opětném usmíření, o jejich žárlivosti a nenávisti, obzvláště však o bezedném sobectví, kterým se řídí jejich poměr k ní, že se mi zdálo, jako bych se byl octl ve vosím hnízdě. Mínila, že bude zapotřebí největší opatrnosti, až vyrozumíme její bratry o svém sňatku. Prohodila, že jsme sice právoplatně oddáni, že však nicméně naše budoucí štěstí závisí na jejich dobré vůli (neboť jako zámožní lidé mají v městě značný vliv), pročež se máme vynasnažit ze všech sil, abychom si je usmířili. Jako předběžné opatření dala do oběhu zprávu, že se chystá provdat za jednoho z nejbohatších a nejváženějších bagdádských kupců. Při rozmluvě s jedním svým bratrem se k tomu sice přímo nepřiznala, ale také to

nepopřela.

Bylo teď jejím přáním oznámit náš sňatek veřejnosti a z toho důvodu doporučovala, abychom pořádali pro celé příbuzenstvo hostinu, při níž se nemělo ničím šetřit, neboť chtěla, aby velkolepými hody přesvědčila všechny hosty, že se nezahodila s nějakým dobrodruhem, nýbrž naopak uzavřela manželství důstojné jak příbuzenstva tak jí samé.

Přistoupil jsem ochotně na její přání a byl jsem nadmíru rád, že se mi tak brzy naskytne příležitost blýsknout se svým bohatstvím. Počátek jsem učinil tím, že jsem najal pěknou řadu služebníků, z nichž měl každý svůj zvláštní úkol a svůj honosný titul. Soupravu dýmek po zesnulém emírovi jsem vyměnil za nové dýmky, které měly větší cenu a vyhovovaly požadavkům poslední módy. Totéž jsem učinil s nádobím: koupil jsem kávový servis s přepychovými tácky; některé byly z filigránového zlata, jiné smaltované a několik kusů, určených pro mou osobní potřebu, bylo vykládáno drahokamy. Když jsem se již obul do emírových bot, rozhodl jsem se, že vklouznu také do jeho kožichů. Býval podle všeho velkým milovníkem nádherných šatů, neboť jeho garderoba obsahovala obleky a kožišiny nesmírné ceny. Jeho vdova mi řekla, že to jsou staré rodinné kusy, a já jsem se nijak neostýchal ozdobit jimi svou maličkost. Abych neplýtval zbytečně slovy: než nadešel den slavnosti, měl jsem příležitost zařídit se způsobem důstojným velikého ágy. A jsem přesvědčen, že přes svůj lazebnický původ jsem působil vzhledem i chováním tak důstojně, že by byl nikdo nemohl sehráti mou úlohu věrněji.

Musím se však ještě zmínit, že jsem před hostinou neopominul vykonat obřadnou návštěvu u svých nových příbuzných. Ačkoli jsem choval jisté obavy o výsledku našeho setkání, přece má radost a mé nadšení neznaly mezí, když jsem na cestě k nim projížděl ulicemi na jednom z emírových tučných koní, ozdobeném sametovou pokrývkou plouhající se po zemi, a kolem sebe jsem měl průvod honosně vystrojených sluhů. Vidět, jak zástup ustupuje uctivě s cesty, vzhlíží ke mně, bije se rukama v prsa – cítit a slyšet, jak kůň hryže uzdu a hrdě si vykračuje pod svým vznešeným břemenem – tulit se v měkkém a pohodlném sedle, zatím co jiní musí šlapat po vlastních – zkrátka, kochat se důležitostí a vznešeností, kterou vzbuzovalo mé vystupování, a nebýt při tom opojen, to bylo víc než se mohlo žádat na obyčejném smrtelníkovi. Jaký div tedy, že jsem byl jak u vytržení. Požitku z tohoto mého prvního veřejného vystoupení

byla nasazena koruna, když mi vběhli do cesty někteří moji potřební krajané, kteří bývali mými společníky na cestě z Bagdádu a se svými beranicemi a nuznými bavlněnými oděvy se vyjímali velmi uboze mezi pěkně vystrojenými Osmány. Připadalo mi, že se mi schválně namanuli do cesty, abych své štěstí mohl vychutnat do posledního doušku. Nevím, zda mě poznali, ale jistě se pamatuji, že jsem raději odvracel hlavu, když jsem jel kolem nich, a že jsem skryl obličej co nejlépe ve stínu, vytvořeném vousem, mohutným turbanem a těžkým kožichem.

Návštěvy dopadly nad očekávání dobře. Ať byly pohnutky mých švagrů jakékoli, chovali se ke mně vysloveně zdvořile a dokonce mi lichotili, že jsem prokázal jejich rodině velikou čest, když jsem pojal jejich sestru za manželku. Protože to byli kupci, točila se rozmluva především kolem obchodu, a já jsem se snažil ze všech sil, abych byl práv svému předpokládanému zaměstnání. Také se mi podařilo, přesvědčit je o rozsahu svého obchodního podnikání. Měl jsem se samozřejmě velmi na pozoru, abych neodkryl nějakou svou slabinu. Proto jsem svou výřečnost omezil ihned na jednoslabičné poznámky, okořeněné všeobecnými průpověďmi, když se mne počali vyptávat na obchodní poměry v Bagdádu a Basře a na vztahy těchto měst a Arábie vůbec k Indii a Číně; a když mi nabízeli spoluúčastenství na různém svém zboží a výrobcích, přistoupil jsem na jejich návrhy takovým způsobem, že to k ničemu nevedlo.

Když jsem si odbyl všechny návštěvy, cítil jsem, že jednu povinnost jsem ještě zanedbal. Musil jsem učinit starého Osmána účastníkem svého štěstí, říci mu všechno o svém sňatku a pozvat ho na naši veselici. Je mi hanba o tom mluvit, ale měl jsem neodbytný pocit, že hraji nepoctivou hru, a hrozně jsem se obával, že bych mohl být prozrazen; proto jsem si netroufal svěřit se mu se svým tajemstvím, ačkoli jsem věděl, jak je spolehlivý, a rozhodl jsem se, že nenaváži spojení ani s ním, ani s kterýmkoli jiným krajanem, dokud nebudu ve svém novém postavení tak bezpečný, abych se už nemusil obávat, že z něho budu vypuzen.

KAPITOLA LXX.: CHCE VZBUDIT U SVÝCH KRAJANŮ ZÁVIST A PŘIVODÍ TÍM NA SVOU HLAVU NEŠTĚSTÍ. POHÁDÁ SE SE SVOU ŽENOU

Hostina skončila naprostým úspěchem. Nebylo pro mne pochyby, že se mi plně zdařilo vzbudit u svých hostů víru, že jsem opravdu tím, zač se vydávám. Už jsem se počal cítit bezpečným ve svém novém postavení. Oddával jsem se zábavám, stýkal jsem se s lidmi, kteří dovedli užívat pozemských radovánek, chodil jsem bezvadně oblečen a vůbec jsem vedl dům takovým způsobem, že se o tom se závistí mluvilo po celém městě. Každý den jsem však musil pociťovat, jak je nepříjemné být za své štěstí zavázán manželce, neboť přes nedávné ujištění staré Áiši jsem brzo přišel na to, že rozdíly v našich názorech se týkají nejenom lahodnosti smetanových nebo sýrových dortů, nýbrž kromě toho ještě četných jiných věcí. „Ten starý emír musil být báječný chlapík," říkal jsem si často, „že po celý svůj manželský stav měl se svou drahou polovici jen jeden sporný bod. To u nás je to jiné; když je možno pohlížet na nějakou věc se dvou stran, jistě se na ni díváme každý s opačného konce."

Dlouho už jsem se chystal popřát si jedno z nejznamenitějších potěšení, plynoucích ze šťastného obratu v mých osudech, a představit se v plné nádheře svým krajanům v karavanseraji. Těšil jsem se také na překvapený obličej starého Osmána.

Teď, když jsem důvěřoval, že všechno je v nejlepším pořádku, nemohl jsem již déle odolávat tomuto pokušení, oblékl jsem si své nejlepší šaty, obklopil se celým svým služebnictvem, a v nejživějších hodinách jsem se odebral do karavanseraje, ve kterém jsem vystupoval při svém příjezdu do Cařihradu jako prodavač troubelí k dýmkám. Když jsem prošel branou, nikdo mě zřejmě nepoznal, ale všichni závodili v projevech úcty, chovajíce snad naději, že ve mně najdou kupce pro své zboží. Ptal jsem se po Osmánu ágovi, zatím co mi moji sluhové rozprostřeli nádherný perský koberec a podali mi jeden z mých nejdrahocennějších čibuků s jantarovou hlavičkou. Osmán ágá přišel a posadil se uctivě na pokraj koberce. Nepoznal mě. Chvíli jsem se s ním bavil o lhostejných věcech, ale pak jsem si všiml, že mě pozoruje s nelíčeným zájmem. Konečně se již nemohl zdržet a zvolal: „Při vousu svatého Mohameda, buď jsi Hadži Baba nebo nejsi nikdo!"

Srdečně jsem se tomu zasmál, a když jsme se dorozuměli, bez

otálení jsem mu vypravoval, jaká proměna se se mnou udála a jak výhodně jsem použil padesáti zlatých, které mi půjčil. Jeho filosofická mysl nebyla, jak se mi zdálo, povznesena mým náhlým štěstím tolik, jak bych byl očekával. Ale v mých perských krajanech se ihned probudilo národní cítění, a jakmile se dověděli, že pod mohutným turbanem a těžkým kožichem se skrývá Hadži Baba, který byl kdysi jako oni handlíř s drobným zbožím a jemuž nyní náleží všechna ta nádhera, kůň, služebníci, skvostné dýmky, netajili se svou závistí a nepřízní.

Příliš pozdě jsem si uvědomil, jaké jsem se dopustil chyby, když jsem se jim ukázal v tak záviděníhodném světle, a rád bych se teď byl zřekl vší vítězoslávy a nenápadně se vytratil.

„Cože? Tohle je Hadži Baba?“ divil se jeden. „To je syn ispahánského holiče? Hrob jeho otce budiž potřísněn, matka jeho budiž potupena.“

„Dobřes to zaonačil, důstojný synu Íránu!“ posmíval se jiný. „Provedl jsi s tureckou bradou pravý div a já ti přeji, aby jiní provedli s tvým vousem totéž.“

„Jen se podívejte na jeho velký turban a na ty plandavé kalhoty a na tu dlouhatánskou dýmku,“ pobízel třetí; „jeho otci se o takových věcech jistě ani nezdálo.“

Takovým způsobem se mi moji krajané vysmívali, až jsem konečně sebral všechnu svou důstojnost, zvedl se se svého koberce, sedl na koně a opustil karavanseraj. Jejich zlomyslné úšklebky a pohrdlivé výkřiky mě provázely až k vratům. Zuřil jsem, že se ke mně tak zachovali, ale pak jsem se zlobil spíše na sebe než na ně.

„Dobře ti tak,“ spílal jsem si v duchu, „při duši lazebníka Kerbeláího Hasana! Copak se už někdy stalo, aby vyžraný pes šel mezi hladové vlky a nebyl jimi rozsápán? Už se někdy odvážil nejhloupější měšťánek mezi divoké Araby z pouště, aby nebyl oloupen a zmlácen? Snad Hadži Baba jednoho dne zmoudří, ale předtím bude musit zakusit ještě hodně mrzutostí. K čemu je mi vlastně moje brada“ – při tom jsem se za ni tahal – „když na jejím konci vězí tupá lebka? Má přibližně stejný význam jako ucho džbánu, v němž nic není. Však ten mudrc měl pravdu, když tvrdil, že žádný člověk se neraduje z povýšení svého bližního, leda že vidí, jak se houpá na oprátce!“

Takovou samomluvu jsem vedl až domů. Doma jsem se ihned uchýlil do harému, kde jsem chtěl zbytek dne ztrávit o samotě, abych

dožvýkal a spolkl své hořké sousto. Ale nedošlo k tomu. Ke zvýšení mých útrap žádala moje manželka Šekerleb, jako kdyby byla puzena nějakým zlým duchem, abych jí bez odkladu vyplatil peníze za šaty, jak jsem se k tomu zavázal ve svatební smlouvě. Dotírala na mne svou nerozumnou žádostí tak dlouho, až jsem na ni přenesl špatnou náladu, kterou mi způsobili moji drazí krajané, a pustil jsem uzdu svým citům, které se provalily v nejhorších nadávkách. Sypal jsem ze sebe tak hrozivé kletby a nadávky na ně i na svou ženu, že se mírný a trpělivý Hadži proměnil v zuřivého mázenderánského lva.

Šekerleb byla mým chováním nejdříve vyděšena a se všemi svými otrokyněmi a služkami se měla k ústupu; stará Áiša jí při tom podporovala. Pak čekala s ledovým, ale netrpělivým chladem, až se dostane ke slovu. Když se jí to konečně poštěstilo, spustila tak prudce, že se zdálo, jako by její ústa nestačila pojmout zásobu slov, která z nich proudila. Velitelčinou výmluvností se rozvázal také jazyk Áišin, a Áišin příklad povzbudil všechny ostatní ženy, až se strhla nad mou hlavou taková bouře skřeků a nevole, že jsem jí skoro podlehl.

Byl bych se bránil, ale musil jsem uznat, že je to nad mé síly. Bouře zuřila tak prudce, že pokoj, v němž jsme byli shromážděni, nás nestačil pojmout. Byl jsem první, kdo hledal spásu v útěku, a odtáhl jsem ze svého harému za vřeštění, plísnění a bouřlivého potlesku ženštin, které se pod vedením mé sladké manželky mnohem spíše podobaly smečce pomatenců nežli oněm rajským bytostem, jež náš Prorok přislíbil všem pravověrcům.

Unaven, vyčerpán a sklíčen událostmi dne, odploužil jsem se do svých komnat, zamkl jsem dveře a uprostřed vší nádhery, kterou si jen člověk může přáti, připadal jsem si jako nejubožejší tvor; byl bych se políčkoval za své idiotské chování a s nemilými předtuchami jsem myslil na budoucnost. Nepříjemné následky lhaní mi zíraly do tváře. Cítil jsem, že jsem se chytil do vlastních osidel. Kdybych se byl chtěl vyplést ze svých tehdejších nesnází novým lhaním, musil jsem se nakonec nutně zaplésti úplně.

„Kdyby nebe bylo dalo," naříkal jsem, „a já bych byl býval upřímný a poctivý hned od počátku. Byl bych teď volný jak ten pták a moje žena by mohla zuřit do soudného dne, aniž by co pořídila. Ale teď jsem vázán slavnostně zpečetěnými listinami, a před světem budu stát jako člověk, který prokázal slovem i skutkem, že je lhář."

KAPITOLA LXXI.: HADŽI BABA JE ODHALEN JAKO PODVODNÍK, PŘIJDE O SVOU MANŽELKU A ZASE JEDNOU STOJÍ NA SVĚTĚ S PRÁZDNÝMA RUKAMA

Noc jsem ztrávil jako v horečce; usnul jsem teprve, když muezzinové ohlašovali s minaretů počátek dne. Ale neuplynula ani hodina, a už mě zase probudil neobvyklý ruch v domě. Jeden z mých sluhů mi přišel oznámit, že venku čekají bratři mé ženy v doprovodu několika jiných osob.

Nemohl jsem se přemoci, abych se při této novince netřásl po celém těle. Nejdříve jsem nebyl vůbec schopen slov; následky mého lhaní byly samy o sobě dosti výmluvné. Mozek se mi zanesl sterými hrůzami, jednou příšernější než druhou, a v patách jsem počal cítit svrbění, které ani během těch dlouhých let docela nevymizelo, neboť poučení, kterého se mi dostalo v Mešhedu, bylo nadmíru důrazné. „Ale konec konců," utěšoval jsem se, „ať se stane cokoliv, Šekerleb je moje žena; když jsem předstíral, že jsem bohatší, než je tomu ve skutečnosti, dopustil jsem se jen viny, které se dopustilo tisíce lidí přede mnou." Obrátil jsem se tedy na svého sluhu a řekl jsem: „Ve jménu Prorokově, nechť vejdou – připrav dýmky a kávu."

Sluhové svinuli mé lože a vynesli je z pokoje. A pak už vcházeli v tichém průvodu moji návštěvníci a usedali jeden po druhém na pohovku. Přišli dva bratři mé ženy, bratr jejího zesnulého otce, syn tohoto bratra a jakýsi zamračený muž, kterého jsem ještě nikdy neviděl. Za nimi přišel značný počet služebníků, kteří se postavili do řady na druhém konci místnosti; v jejich čele byli dva strašliví chlapi ozbrojení holemi, kteří na mne vrhali obzvláště zuřivé pohledy.

Snažil jsem se vypadat co nejnevinněji a nejklidněji, a tvářil jsem se, jako bych byl neobyčejně potěšen, že je vidím. Poctil jsem je veškerými poklonami, které jsem si dovedl vymyslit. Dostalo se mi na ně arci jen jednoslabičných odpovědí. Dal jsem přinést dýmky a kávu a doufal

jsem, že své hosty přiměji k tomu, aby mi v klidu prozradili něco bližšího o účelu své návštěvy.

„Nechť jsou vaše hodiny šťastné!“ oslovil jsem staršího bratra. „Mohu vám něčím v těchto časných hodinách posloužit? Jestliže ano, poroučejte mi.“

„Hadži,“ odpověděl po hrozivé přestávce, „podívej se na mne! Pokládáš nás za zvířata, která nedovedou rozumně uvažovat, nebo si o sobě myslíš, že jsi kápo naší doby, vyvolené k tomu, aby vodilo celé lidstvo za bradu a dělalo s ním, co je mu libo?“

„Nevím, co tím chceš říci,“ divil jsem se. „Ó ágo, nejsem nikým a ničím. Jsem méně než špetka prachu.“

„Člověče!“ volal druhý bratr hlasem poněkud rozčileným, „nikým a ničím, říkáš? Co sis z nás tedy utahoval? Jsme takoví ubožáci, aby sis mohl dovolit přijet až z Bagdádu a vodit nás tady za provázek jako opičky, které tančí podle tvé noty?“

„Ó Alláhu, velký a mocný Alláhu!“ křičel jsem. „Co to všechno znamená? Proč takhle mluvíte? Co jsem, prosím vás, učinil? Promluvte, řekněte mi pravdu!“

„Ach Hadži, Hadži,“ řekl strýc mé ženy, „ty jsi snědl pěknou spoustu ohavností! Copak může člověk, který viděl takový kus světa jako ty, předpokládat, že ostatní lidé je budou jíst s ním a uctivě se mu za ně poděkují? Ne, ne – možná, že tvou nestydatost přežvykujeme, ale strávit ji nemůžeme nikdy.“

„Ale copak jsem provedl, strýčínku? Zapřísahám tě, promluv!“

„Co jsi provedl?“ spustil manželčin bratranec. „Lhaní není nic? Krádež není nic? Oženit se pod klamnými záminkami, to není také nic? Musíš být pěkně drzý, že tohle všechno pro tebe není nic!“

„Snad si myslíš,“ posmíval se starší sourozenec, „že syn ispahánského lazebníka prokazuje jedné z nejbohatších

cařihradských rodin velkou poctu, když si vezme její dceru."

„Nebo snad považuješ žebráckého handlíře s troubeli za velkoobchodníka, který je hoden takového svazku?" dodal druhý bratr.

„Ale Hadži, chvála Alláhovi, je přece velkoobchodník," poznamenal uštěpačně strýc; „jeho hedvábí a samet jsou právě na cestě do Bucháry a budou tam vyměněny za pěkné jehněčinky, jeho šály už byly odeslány z Kašmíru a jeho lodi pokrývají hladinu moře mezi Čínou a Basrou."

„A což teprve rodokmen!" pokračoval jeho syn stejným tónem; „řekl jsi, že jeho otec byl holič? Bůh chraň! Kdepak holič! Vždyť pochází z Korejšovců. Vždyť Bůh mu žehnal tak, že není toliko z příbuzenstva Prorokova, nýbrž jeho přímý potomek. Kdo by se mohl vyrovnat mansúrskému Arabovi?"

„Co to všechno znamená?" volal jsem znovu a znovu, když jsem viděl, že bouře se už schyluje nad mou hlavou. „Chcete-li mě odpravit, učiňte tak; ale neškubejte ze mne kůži po coulech."

„Já ti povím, co to je, ty neznabohu," řekl zasmušilý muž, který byl dosud nehybný; „jsi padouch, který si nezasluhuje zůstat na živu! Nevzdáš-li se okamžitě všech nároků na svou ženu a neopustíš-li tento dům se vším, co k němu náleží, neuplyne ani pět minut a tito muži (ukazoval při tom na ty dva siláky s holemi), vyženou ti duši z těla tak snadno, jako by vyklepávali tabák ze svých dýmek. To je vše, co jsem ti chtěl říci. Teď můžeš jednat podle libosti."

Popuzena touto řečí, rozvázala teď celá společnost. Nikdo se neostýchal říci mi do očí spoustu nepříjemných pravd. Zatím co zuřila bouře, proti které jsem se neohrazoval jediným slůvkem, měl jsem čas k přemýšlení a umínil jsem si, že se pokusím trochu odporovat.

„A kdopak vlastně jsi," zeptal jsem se zasmušilce, „že se opovažuješ vtrhnout do mého domu a jednat se mnou jako se psem? Těmhle lidem" – ukazoval jsem na příbuzné své ženy – „patří tento dům a oni jsou mi vítáni; ale ty, jenž nejsi ani její otec, ani bratr, ani strýc, co ty tu pohledáváš? Neoženil jsem se ani s tvou dcerou, ani s tvou sestrou, a proto ti po tom pranic není, kdo jsem."

Po celou dobu, kdy jsem mluvil, lomcovala jím zlost. On i jeho hrubiáni si nakrucovali knír a zlověstně blýskali očima jako lvi, kteří jsou připraveni skočit na svou oběť.

„Kdo jsem?" soptil. „Chceš-li se to dovědět, zeptej se těch, co mě přivedli. Já i moji muži jednáme z úřední moci. Chceš-li nám ji upřít, tím hůře pro tebe."

Když jsem poznal, že to jsou policejní úředníci, zmírnil jsem kvapně hlas a řekl jsem: „Ale když trváte na tom, abych se odloučil od manželky, se kterou jsem byl řádně oddán, musíte mi ponechat čas, abych se mohl poradit se svým právním zástupcem. Každý syn islámu se smí utíkat k svatému koránu a vy jistě nejste tak málo zbožní, abyste mi upřeli toto právo. Kromě toho ještě nevím, zda ona souhlasí s vaším návrhem. Ona přece přišla ke mně a ne já k ní. Namluvila si mě proto, že jsem se jí líbil, a ne pro nějaké světské zájmy. Když jsem se pro ni rozhodl, nevěděl jsem zhola nic o jejím jmění a o její rodině. Všechno to byl úradek prozřetelnosti; o tom nemůžete jako praví muslimové pochybovat."

„Co se týče Šekerlebina přání v této věci," řekl starší bratr, „nemusí ti to dělat těžkou hlavu. Přeje si rozvod ještě horoucněji než my."

„Ano, ano, ve jménu Prorokově, ať odtáhne v míru! Pro Boha, zbavme se ho!" a sto podobných výkřiků dolehlo zároveň k mému uchu. Podíval jsem se na dveře vedoucí do ženského oddělení, neboť odtamtud přicházely hlasy, a spatřil jsem tam svou ženu v čele jejích zahalených průvodkyň. Přišly sem, aby podaly svědectví proti mně.

Už jsem viděl, že je se mnou konec a že by bylo zbytečné zápolit proti přesile, které nemohu klásti odpor; byl jsem opuštěn a bez ochrany v cizí zemi, a proto jsem se tvářil k svému prohranému boji, jak jsem nejlépe dovedl; povstal jsem se svého místa a zvolal: „Když je tomu tak, nechť je tomu tak! Nechci ani Šekerleb, ani její peníze, ani její bratry, ani jejího strýce, nechci nic z toho, co jí náleží, když oni nechtějí mne; ale to musím říci: jednali jste se mnou takovým způsobem, že to není důstojno muslimského jména a muslimské víry. Kdybych byl pes mezi nevěrci, jistě by se mnou zacházeli slušněji. Z celého srdce věřím, že trest, který stihne v soudný den ty, již zavrhují našeho svatého Proroka, padne také na hlavy mých utiskovatelů." Pak jsem s velikým vzletem pronesl větu ze svatého koránu, pokud jsem ji ovšem měl v paměti: „Nechť mají roucho z živých plamenů, přiléhajících těsně k tělu; nechť se na ně lije vroucí voda; nechť útroby a kůže jejich se rozplynou, a v tom stavu, nechť na ně padají rány železných palic, nechť jsou mrskáni metlami, jejichž řemeny jsou z blesků a jejichž údery jsou rachocením hromu." Roznícen svou řečí, postavil jsem se doprostředka pokoje a shodil jsem se sebe každý kus šatstva, který byl majetkem mé ženy nebo byl koupen za její peníze. Zbavil jsem se ho, jako by pro mne bylo potupné nosit je na sobě, pak jsem si dal donést svůj starý kabát, přehodil jsem si jej přes rameno a s prokletím na všechny přítomné, kteří na mne vyjeveně civěli, jsem odtáhl.

KAPITOLA LXXII.: PŘÍHODA NA ULICI ZAPLAŠÍ JEHO ZOUFALOU NÁLADU; HLEDÁ ÚTĚCHU U STARÉHO OSMÁNA

Vyšel jsem na ulici a chvíli jsem bloudil bez cíle městem. V hrudi mi lomcovalo tisíce vášnivých citů; byl jsem jako zbavený rozumu, a když jsem došel k mořskému břehu, začal jsem se vážně obírat myšlenkou, že by snad bylo nejmoudřejší, kdybych se vrhl střemhlav do vody. Ale když jsem přecházel veliké prostranství, na které jsem náhodou zabloudil, přihodila se zdánlivě nepatrná věc, která však pro mne měla velký dosah, neboť uvedla mé myšlenky na novou dráhu a zachránila mě tak před záhubou. Stal jsem se svědkem jednoho z oněch urputných zápasů mezi psy, jež jsou v Cařihradě na denním programu. Jakýsi pes zaběhl na území nepřátelské smečky, ukradl tam nějakou kost a porušil tím platné právo. Ihned nastal ukrutný povyk, všichni psi povstali proti vetřelci a hnali ho s drásavým štěkotem na jeho území. Pronásledovaný pes tam našel několik svých druhů, přivolal je na pomoc, zahájil společně s nimi nový útok, a když jsem šel kolem, vznikala z toho právě všeobecná pranice.

Se zájmem jsem se na ni díval; a tu mi najednou bleskla hlavou

taková myšlenka, že jsem zvolal: „Ó Alláhu, Alláhu, jak nevyzpytatelné jsou tvé záměry! Omezený, krátkozraký člověk by neměl nikdy reptati proti tvým rozhodnutím. Posíláš mi poučení, jakou cestou se mám bráti, projevuješ mi, že pomoc je vždy po ruce pro ty, kteří ji hledají. A ač mi toto poučení dal pouhý pes, nepohrdnu jím. Ne, nic mě už nemůže překvapit, když vidím nerozumná zvířata jednat jako rozumné lidi. Již nechci být sklíčený, uchýlím se tam, kde ještě najdu přítele, a budu hledat útěchu v jeho zkušené radě."

Jako ve snu jsem kráčel k místu, kde jsem doufal najít svého starého přítele a rádce Osmána, který sice byl Turek a sunnita, ale choval se ke mně vždy, jako by byl můj krajan a souvěrec. Uvítal mě svým obvyklým klidným způsobem. Vypověděl jsem mu všechny své nešťastné osudy, a když je vyslechl, vypustil ze svého nepostradatelného čibuku dlouhý oblak dýmu a s hlubokým povzdechem pronesl: *„Alláh kerím* (Bůh je milosrdný)."

„Drahý příteli," řekl, „když ses tu objevil před Peršany v té své nádheře, hned jsem se počal strachovat, že to nedopadne dobře. Snad ještě nejsi dosti stár, abys věděl, jak protivné je lidem srovnávání. Dovedeš si vůbec představit, že by člověk, který se každý den utrmácí, aby prodal nějakou tu troubel nebo balíček šírázského kuřiva, mohl snést, aby byl škádlen pohledem na vznešenost a bohatství, jakého v životě nemůže nikdy nabýt? Kdyby ses byl objevil v lepším kabátě a s bohatší pokrývkou hlavy, než mají oni, nebo kdybys byl přijel na koni, kdežto oni si mohou dopřát jen osla, snad by nebyli řekli nic jiného, nežli několik slov o tvém větším štěstí a o tom, že dovedeš lépe obchodovat se svým zbožím. Ale drtit je, ponižovat je velkolepými šaty, jantarovými dýmkami, průvodem služebníků, bohatě vystrojeným koněm, hlavně však povýšeným a zároveň blahosklonným chováním, to bylo víc, než mohli snésti. Proto se k tobě hned s počátku chovali nepřátelsky a rozhodli se, že tě podle možnosti zase strhnou zpátky na svou úroveň. Zřejmě to byli oni, kdo našeptali bratrům tvé ženy, že nejsi bohatý bagdádský kupec, nýbrž jen syn ispahánského lazebníka a ubohý prodavač drobného zboží. Bezpochyby jim také záhy otevřeli oči, že není možno, abys plnil povinnosti, ke kterým ses zavázal ve svatební smlouvě své manželky. Je také jasné, že nešetřili slovy, aby vysvětlili, jak se to má s tvým tvrzením o šlechtickém původu a s honosným posudkem, který jsi podal o svých vlastních obchodních

záležitostech, o transakcích v Bucháře a o lodích plujících do Číny. Kdybys mě byl nejprve navštívil beze všeho povyku jako Hadži Baba z Ispahánu a nikoli jako Hadži Baba, turecký ágá, byl bych tě varoval, abys před svými krajany nestavěl zbytečně na odiv ani sebe, ani své bohatství. Ale nešťastné následky se projevily, jakmile bylo po tvém nerozvážném činu, a teď ti mohu dát jen radu, abys z minulosti čerpal poučení pro budoucnost." Domluvil, zase se chopil své dýmky a bafal s dvojnásobnou vervou.

„To může být pravda," řekl jsem. „Co se stalo, to se stalo, nechme to tedy odpočívat v pokoji. Ale nakonec jsem přece jen muslim jako kdokoli jiný a mám nárok na to, aby se se mnou jednalo spravedlivě. Nikdy jsem ještě neslyšel, že by žena vyhnala svého muže, a ještě stále nechápu, proč já mám být jediný pravověrný člověk pod sluncem, kterého si nejdříve pozvou do domu a pak jej zase vyhodí způsobem, který by byl ponižující i pro psa; a to všechno jen proto, že vrtošivé ženštině se uráčí, aby ve mně našla jeden den zalíbení a druhý den nikoli. Jako v každém jiném muslimském městě je tady habaděj kádíů, muftíů a šejch-ul-islámů; proč bych se nedovolal jejich ochrany? Jsou placeni za to, aby konali spravedlnost; co by tedy seděli s rukama v klíně a počítali růženec, když se v jejich zemi děje a po nápravě volá taková nebetyčná nespravedlnost, jaká se stala mně?"

„Pominul ses rozumem, Hadži," odvětil stařec, „že chceš žalovat vdovu jednoho z nejmocnějších islámských emírů, kterou ke všemu ještě podporují její bratři, dva z nejbohatších cařihradských velkoobchodníků? – To už jsi tak starý a stále ještě nevíš, že největší spravedlnost se dostane tomu, kdo má nejvíce zlata? Když se před soudní stolicí muftího objeví člověk jako ty a v jeho prospěch mluví každé slovo, každá řádka, každý list a každá súra v koránu, a na druhé straně stojí proti němu člověk, který je tak bohatý a mocný jako bratr tvé ženy, mohl by ses dovolávat své svaté knihy, až byste byli oba dokonale znuděni z toho, že chodíte stále kolem sebe; neboť pokud odpůrce má na své straně zlato, nikdy by se ti nestalo po právu."

„Ó Alí, ó Mohamede!" volal jsem; „je-li svět vskutku tak stranický, jak tvrdíš, pak udělal Hadži Baba mizerný obchod a přál by si, aby se zase stal majitelem svých troubelí k dýmkám; ale nepřipustím, abych tak snadno o všechno přišel – raději se postavím na střechu a budu vykřikovat své neštěstí do světa."

Byl jsem už tak zoufalý, že jsem se rozplakal a rozkňoural a vyškubal si několik vousů.

Osmán ágá se snažil mě uchlácholit – připomínal mi můj dřívější život a občerstvil mi v paměti vzpomínky na naše společná dobrodružství v turkmenském zajetí.

„Bůh je všemohoucí a slitovný," pravil. „Naše osudy jsou zapsány v knize, a co nám zbývá, než se jim podřídit?"

„Ale vždyť jsem Peršan," vykřikl jsem, neboť hlavou mi projela nová myšlenka, „nejsem jen muslim! Proč bych si dal líbit nespravedlnost od Turka? – Konec konců jsme národ, jenž měl své Džingíze, Tímúry a Nádiry, kteří proslavili naše jméno po celém světě a pálili předky Turků, kdekoli je našli. Vyhledám našeho vyslance, a je-li k čemu, vymůže mi, aby se mi dostalo spravedlnosti. Ano, ano. Vyslanec mi vynutí, abych dostal zpátky svou ženu (ó, jaká to šťastná myšlenka), a pak se podíváme, kdo mi ji zase odvede."

Tento nápad mě tak vzpružil, že jsem ani nevyčkal, co tomu řekne starý Osmán, a bez odkladu, pln nové naděje a nové síly, jsem se vypravil, abych vyhledal zástupce našeho Krále králů, který v nejšťastnější hodinu mého života přijel před nedávnem se zvláštním poselstvím k Vysoké portě.

KAPITOLA LXXIII.: HADŽI BABA SE DOMÁHÁ ZADOSTIUČINĚNÍ OD SVÝCH NEPŘÁTEL A ZÍSKÁ PŘI TOM PŘÍTELE. NĚCO O MÍRZOVI FÍRÚZOVI

Dověděl jsem se, že náš vyslanec sídlí ve Skutari a ihned jsem se tam odebral. Byl jsem rád, že mi zbude při převozu dosti času, abych si všechno urovnal pěkně v hlavě a mohl před vyslance předstoupit s jasnou a pádnou stížnosti.

Když loďka přistala, zeptal jsem se na jeho dům. V okolí jsem potkal četné jeho služebníky, kteří ve mně svým žvatláním a svými živými posunky vyvolali vzpomínky na vlast, tolik odlišnou od země, v níž jsem dlel.

Brzo ve mně poznali svého člověka, ačkoli jsem byl oblečen po turecku, a ochotně mi slíbili, že mě ihned dovedou k svému veliteli. Dříve však jsem si přál, dovědět se něco bližšího o jeho osobě, abych

podle toho mohl zařídit své chování. Proto jsem navázal rozhovor s jedním jeho sluhou, který mi bez okolků a bez ostychu prozradil všechny podrobnosti, jež jsem potřeboval znát.

Výsledek mých dotazů byl tento: Vyslanec, jménem mírzá Fírúz, je rodák ze Šírázu, úctyhodného, byť nevysokého původu s otcovy strany; s matčiny strany je tomu jinak: byla sestrou jednoho z dřívějších, velmi mocných velkovezírů, který vlastně dopomohl nynějšímu šáhovi na trůn. Mírzá se oženil se svou sestřenici, dcerou řečeného vezíra. Tím způsobem se dostal do vládních služeb, třebaže měl za sebou pestrý život, který ho zavedl do rozličných zemí. Tato okolnost však přispěla k tomu, že si ho šáh vybral, aby hájil jeho zájmy u cizích dvorů. „Je to bystrý a prozíravý muž," prozradil mi sluha; „snadno vybuchuje, ale právě tak snadno se zase dá ukonejšit; má jemnou a smířlivou povahu, ačkoli v prvním návalu hněvu se dovede dopustit násilností. Má přesvědčující řečnické nadání, jímž se dovede po každé dostat z nesnází, ve kterých se obvykle ocitá, když své výmluvnosti užije na nevhodném místě. Ke svým služebníkům je střídavě přívětivý a sprostý. Někdy jim dovoluje, aby mluvili a činili, co je jim libo, jindy si je drží na sto honů od těla. Celkem však je velmi přístupný, dobře se s ním jedná, má okouzlující vystupování a veselou, společenskou mysl."

To tedy byl muž, k němuž mě zavedli. Seděl po perském způsobu v koutě místnosti, takže jsem sice mohl zjistit, že má velmi pěknou postavu, ale nepoznal jsem, jak je velký. Hlava seděla souměrně mezi rameny, která přecházela lehkým obloukem v týl. Jeho přilehlý oblek dal vyniknout širokému hrudníku. Měl nejhezčí tvář, jakou jsem kdy u svých krajanů viděl: orlí nos, oči široké a jiskřivé, ústa i zuby bezvadné, bradu tak krásnou, že dovedla vzbudit závist každého muže.

Když jsme na způsob pravověrců vyměnili pozdravy, zeptal se mne: „Jsi Peršan?"

„Ano, k službám," řekl jsem.

„Proč tedy vypadáš jako Osmán? Chvála buď Alláhovi, že máme krále a zemi, za které se nepotřebujeme hanbit."

„Ovšem," odvětil jsem, „úplně s tebou souhlasím; také jsem na to těžce doplatil, že jsem na sebe vzal vzezření Turka. Mé dny byly samé hoře, a játra se mi rozplynula ve vodu, co jsem začal mít pletky s těmi proklatými lidmi. Jediným mým útočištěm je Bůh a ty."

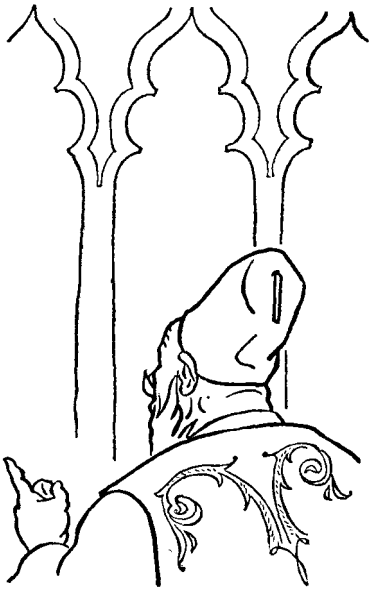
„Co to slyším?" řekl; „promluv! – Dal se syn Ispahánu (neboť jím

jsi podle svého přízvuku) napálit Turkem? To je mi skutečně divné! Jezdíváme sem přece, abychom je nakrmili svými kousky, a nikoli abychom polykali jejich."

Pověděl jsem mu svá dobrodružství od začátku do konce. Čím dále jsem se dostal, tím napjatěji poslouchal. Když jsem dospěl ve vyprávění k svému sňatku, velmi se rozveselil a naší svatební smlouvě se srdečně zasmál. Mé vypravování o hostině, o tom, jak se mnou uctivě zacházeli, o vznešenosti a přepychu, ve kterém jsem žil slyšel s upřímným potěšením; čím obšírněji jsem mu vykládal, jak jsem šidil kravské Turky (tak jim říkal), tím větší jsem v něm budil zájem. Ustavičně mě přerušoval výkřiky: „Aj, dobřes to udělal, Ispaháne. – Ó, ty rošťáku! – Při Alláhu, tak to bylo správné! – Být na tvém místě, tak jsem to nemohl provést líp."

Když jsem mu však vypravoval, jak špatně mi posloužili moji závistiví krajané, co se pak nakonec odehrálo v mém domě, jak ženy ječely a příbuzenstvo mé ženy vedlo řeči – a když jsem mu přesně zahrál, co jsem řekl a jak jsem se tvářil při odchodu, neviděl jsem na něm ani stopu očekávaného soucitu, nýbrž všiml jsem si jen, že mu skoro praskají žíly na čele: takového stupně dostoupilo jeho veselí. V záchvatu smíchu se skutečně válel po pohovce.

„Ó můj ágo," řekl jsem, „uvaž laskavě, v jakém jsem nyní postavení. Místo růžového pelechu, na němž jsem spal, nemám ani podušku pod hlavu. Měl jsem koně a samet, teď bych byl rád, kdybych mohl zvát osla svým vlastnictvím. A když si vzpomenu na ten přepych, kterým jsem byl obklopen, na své nádherné šaty, skvělé koně, zástupy služebníků, mramorové vany, dýmky, šálky – no zkrátka, co ti mám povídat, měl jsem všechno, co si jen člověk může přát, a teď jsem žebrák. Představ si, jak trpké pocity ve mně vyvolávají tyto vzpomínky, a pochopíš, že ve mně dovedou spíš vzbudit všechno jiné než smích, ať si o tom myslíš, co chceš."

„Ale tihle Turci, tihle turečtí buvoli," ječel, stále ještě se váleje smíchem. „Chvála Alláhovi. Dovedu si je živě představit s těmi jejich dlouhými bradami, velkými turbany a prázdnými hlavami, jak skáčí tomu

bystrému perskému šílenci na všechno, co se mu uráčí jim nabulíkovat. Jistě by byli neztratili důvěru, nebýt několik podobných šílenců, kteří je vyvedli z omylu."

„Ale co já v tom mohu učinit? Nejsem ani tvůj otec, ani tvůj strýc, abych do toho mohl zasáhnout a vyřídit spor s příbuznými tvé manželky. Také nejsem kádí nebo muftí, abych vaši rozepři rozsoudil."

„To nejsi," odpověděl jsem; „ale jsi tady mým jediným útočištěm a zastupuješ Božího náměstka na zemi; můžeš se postarat, aby mi bylo učiněno zadost a aby ubohý opuštěný cizinec nebyl utlačován."

„Copak bys chtěl dostat zpátky svou ženu," řekl mírza, „a vydávat se v nebezpečí, že tě její příbuzní odpraví? K čemu by ti bylo všechno to bohatství, kdybys byl den po jeho znovunabytí nalezen mrtev na svém lůžku? Ne, ne; poslouchej, co ti řeknu, a přijmi mou radu. Zahoď své turecké šaty a staň se zase dobrým Peršanem; až zas budeš vypadat tak, jak ti to přísluší, vzpomenu si na tebe a podívám se, co se pro tebe dá učinit. Tvé vypravování mě velmi zajímalo, jsi vtipný a máš příjemné způsoby. Věř mi, že na světě se dají dělat docela jiné věci než kouřit po celý den dlouhou dýmku a nemít žádný jiný cíl, než spát na růžovém loži a projíždět se na tučném oři. Zatím se tady můžeš ubytovat a považovat se za jednoho z mých služebníků. Kdykoli se budu chtít rozveselit, povíš mi zase své příběhy."

Přistoupil jsem k němu, na důkaz své vděčnosti jsem mu políbil koleno a odešel jsem se značným pocitem nejistoty. Nedovedl jsem ještě své nové postavení odhadnout.

KAPITOLA LXXIV.: HADŽI BABA PROKÁŽE SLUŽBY VYSLANCI, KTERÝ HO ZA TO UČINÍ SVÝM DŮVĚRNÍKEM

Básník vece: „Nutnost je silný jezdec s ostrými ostruhami, které přinutí vyzáblou kobylu k výkonnosti, jíž často není schopen ani statný oř."

Byl jsem zklamán, zkroušen, hluboce zarmoucen. Naděje, že povedu pohodlný život plný radovánek se rozplynuly, a tak zase jednou jsem byl nucen spoléhat na svou vynalézavost, abych neumřel hlady.

„Ztratil jsem domov," řekl jsem si, „ale aspoň jsem našel přítele. Neodmítnu jeho ochranu. Týž mocný osud, který mě vodil krok za

krokem bludištěm života, uchopí mě bezpochyby zase za ruku a dovede mě snad konečně do bezpečného přístavu, kde již nebudu na pochybách, kterou cestou se mám dát."

Umínil jsem si, že využiji co nejlépe všech možností, které mi poskytuje volný přístup k vyslanci. S potěšením jsem viděl, že sympatie, které jsem u něho nejdříve vzbudil jen citově, vzrůstají pomalu, ale vytrvale každou návštěvou. Používal mne k tomu, abych mu donášel zprávy, a rozmlouval se mnou otevřeně o vládních záležitostech a o věcech souvisejících s jeho posláním.

Po celý svůj dosavadní život jsem se věnoval jen utváření svého vlastního štěstí a málo jsem si všímal veřejných událostí. Ze všech národů světa jsem neznal skoro žádný kromě svého vlastního a Turků. Podle jména mi ještě byli známi Číňané, Indové, Afgánci, Tataři, Kurdové a Arabové; o Afrikánech jsem také něco věděl, protože jsem doma viděl různé jejich odrůdy, sloužící tam jako otroci. Z Franků jsme znali v Persii nejlépe Rusy (lze-li je tak nazvat), a také jsem se doslechl o Angličanech a Francouzích. Když jsem přijel do Cařihradu, velmi mě překvapilo, že kromě tří uvedených franských národů je ještě mnoho jiných. Byl jsem však i tehdy ještě příliš zaměstnán svým vlastním osudem a osvojil jsem si o nich jen velmi nepatrné vědomosti.

Ve vyslancově společnosti se teď můj mozek začal obírat novými věcmi. Slyšel jsem mluvit o záležitostech, které dosud nepronikly do mého vědomí, a stával jsem se zvídavějším. Mírzá byl potěšen, když viděl, že se zajímám o jeho poslání, a jednoho dne mě zasvětil úplně do svých tajemství.

Ráno obdržel od dvora psaní, zavolal mě k sobě a sdělil mi, že se mnou chce mít rozmluvu mezi čtyřma očima. Poslal proto všechny ostatní z místnosti.

Nabídl mi místo a řekl tichým hlasem: „Hadži, už dlouho jsem si s tebou chtěl promluvit. Lidé z mého průvodu – ale to zůstane mezi námi – nemají takové porozumění, jaké u svých spolupracovníků potřebuji. Jsou to sice Peršané a mají víc rozumu než celý ostatní svět dohromady, ale v záležitostech douletu (státních) nejsou k ničemu a mému poslání spíše překážejí, než mu jsou na prospěch. Chvála Alláhovi, teď vidím, že jsi z jiného těsta než oni. Jsi celý muž, jsi člověk, který poznal svět a jeho pletky, a něco může z díla tvých rukou vzejít. Jsi člověk, který dovede jiné lidi vodit za bradu a umí z případu vyssát morek, aniž se dotkne povrchu. Takového chlapa

potřebuji, a chceš-li svůj um věnovat mně a šáhovi, Králi králů, očistíš tím svoji i moji pověst; bude-li nám přát nebe, dotkneme se oba hlavami oblak."

„Všechny mé skromné síly jsou ti k službám," odpověděl jsem. „Jsem tvůj otrok a tvůj sluha a vložím své ucho do tvých rukou. Nařizuj a poroučej: při mé hlavě, při mých očích, jsem připraven."

„Snad ti už přišlo k sluchu," řekl mírzá, „že účelem mé návštěvy je nákup otrokyň pro šáhův dvůr; mám se postarat, aby se jim dostalo vzdělání v tanci, v hudbě a ve vyšívání, a mám nakoupit lesklé hedvábí a jiné přepychové věci pro královský harém. To je ovšem všechno jen chytačka pro široké masy. Nejsem vyslancem, který má na starosti tak ubohé záležitosti. Mé skutečné poslání je mnohem důležitější; a náš král, jehož prozíravost je pronikavá jako blesk, nevybírá si lidi k vyřizování svých zájmů bez závažných důvodů. Jeho volba padla na mne a to stačí. Teď tedy poslouchej, co ti povím.

Před několika měsíci přijel k Bráně říše do Tehránu jeden evropský vyslanec a řekl, že ho poslal jakýsi Bonaparte, který se nazývá císařem francouzského národa. Přivezl šáhovi dopis a dary. Vykázal se pověřovacími listinami, podle kterých se mělo pohlížet na jeho slova jako na slova jeho pána a na jeho činy jako na činy pánovy. Tvrdil také, že má příkaz uzavřít smlouvu. Byl velmi důležitý a mluvil o všech ostatních franských národech, jako kdyby byly prach pod jeho nohama a nestály ani za to, aby byly jmenovány. Slíbil, že přinutí Rusy, aby nám vrátili dobyté kraje v Gruzínsku, že učiní šáha zase pánem Tiflisu, Baku, Derbendu a vůbec všeho, co kdysi patřilo k Persii. Řekl, že pro nás dobude Indie a vyžene z ní Angličany; zkrátka, ať jsme žádali cokoli, vždy byl ochoten nám vyhovět.

Pravda, slyšeli jsme o Francouzech již dříve a věděli jsme, že vyrábějí dobrá sukna a bohaté brokáty. Ale nikdy jsme neslyšeli, že by mohli dokázat všecko, co nám sliboval jejich vyslanec.

Také jsme slyšeli něco zvonit, že dobývají Egypt, protože káva a henna podražily; a jeden z našich starých chánů ze sefevovského rodu se pamatoval, že na dvoře našeho šáha sultána Husejna byl spatřen vyslanec jakéhosi šáha Ludvíka Francouzského. Ale jak se ten Bonaparte stal šáhem, to nedovedl nikdo v Persii vysvětlit. Armenští obchodníci, kteří cestují do všech končin světa, potvrdili, že oni skutečně o osobě takového jména vědí a že je to známý výtržník.

Na základě jejich informací a jiných okolností se šáh uvolil vyslance přijmout. Nikdo ovšem nemůže vědět, zda jeho listiny, psané písmem, které nedovede nikdo číst, jsou pravé nebo padělané, a zda to, co povídá, má vůbec nějakou platnost. Naši velcí i malí vezírové nevěděli o tom nic. Náš šáh (Alláh nám ho zachovejž), který ví všechno pod sluncem, neví také nic. Kromě jakéhosi chodži Ábida, Armena, který byl po čtyřicet dní zavřen ve francouzském městě Marseille, a jakéhosi Narsese, kněze téže národnosti, který studoval v dervíšském klášteře také někde v těch krajinách, neměli jsme u Brány Krále králů nikoho, kdo by nám mohl osvítit mozek nebo kdo by byl aspoň mohl vysvětlit, zda ten Bonaparte nebo jeho pověřenec jsou podvodníci a zda přišli proto, aby nás svlékli do naha, či proto, aby nás oblékli do chalátu štěstěny.

Nezůstali jsme však dlouho na pochybách. Když totiž uslyšeli angličtí nevěrci, kteří obchodují mezi Indií a Persii a zčásti sídlí v Búšehru, že přijel vyslanec od Bonaparta, neprodleně vypravili posly, dopisy a jednatele, aby překazili přijetí toho Francouze. Namáhali se tak značně, že jsme záhy poznali, kolik se dá vytěžit ze sporu těch soupeřících psů.

„Při mé koruně," zvolal šáh, „to je všechno způsobeno mou šťastnou hvězdou. Tady sedím na svém trůnu, zatím co přicházejí prašiví psi ze severu a jihu, od východu a západu, přinášejí ohromné dary a žádají o dovolení, aby se mohli hádat a prát v mém stínu. Ve jménu Prorokově, nechť přistoupí blíž!"

Když jsem opouštěl Bránu říše, očekávali tam právě anglického vyslance; dopisy, které jsem před chvílí obdržel, jsou plny zpráv o jeho chystaném přijetí a o jednání, které tomu předchází. Ale šáh je nemůže dobře zahájit, dokud ode mne něco neuslyší. Doslechl se totiž, že v Cařihradě je vidět příslušníky všech možných evropských národů a že každý národ zde má svého vyslance. Proto ve své moudrosti usoudil, že bude výhodné mě sem poslat, abych obdržel informace, které tak nutně potřebujeme, a abych odstranil všechny pochybnosti, jež vládnou v Persii ohledně Francouzů a Angličanů. Podle možnosti mám také vypátrat, zda to, co sami o sobě tvrdí, odpovídá pravdě."

„Tak Hadži," končil vyslanec, „já jsem prozatím sám a to je

záležitost, která by podle mého úsudku stačila zaměstnat padesát lidí. Frankové se skládají z mnoha a mnoha národů. Jakmile se dovím o jednom praseti, už začne chrochtat jiné a za chvilku ještě jiné a ještě jiné, až přijdu na to, že je jich celé stádo. Už jsem ti řekl, že lidé z mého průvodu se nehodí, aby mi byli nápomocni při mých výzkumech. Proto jsem se obrátil na tebe. Mnoho si od tebe slibuji. Musíš se seznámit s několika nevěrci; rozumíš přece turecky a oni ti řeknou mnohé, co potřebujeme vědět. Půjčím ti opis směrnic, které mi o tom šáh dal. Musíš je samozřejmě dobře skrýt v nejtajnějších zákrutech svého mozku. Budou ti návodem při pátrání o věcech, které chceme vědět. Než se opis pořídí, jdi si sednout do kouta a přemýšlej, jak bychom to měli provést.“ Těmito slovy mě propustil. Zase mi kynuly nové vyhlídky na postup v životní dráze.

KAPITOLA LXXV.: PRVNÍ KROKY VE VEŘEJNÉM ŽIVOTĚ. HADŽIBABA SE OSVĚDČÍ VE SLUŽBÁCH SVÉHO PÁNA

Jakmile jsem obdržel od vyslance vekáináme čili výtah z jeho instrukcí, zašel jsem na blízký hřbitov, a tam jsem si jej v klidu přečetl. Ukryl jsem listinu pečlivě v podšívce své čepice. Bylo to mé první zasvěcení do státnických záležitostí, a proto mi utkvěl obsah v hrubých rysech po celý další život v paměti.

Prvním úkolem vyslancovým bylo vypátrat, jaká je rozloha země zvané Firengistán, a dovědět se, zda šáh, známý v Persii pod jménem *Šáh-i-Fireng* čili král Franků, skutečně existuje, a které je jeho hlavní město.

Druhým úkolem bylo objevit, kolik je ílů čili kmenů franských, zda jsou rozděleni jako Peršané v *šehrnišíny* a *sahránišíny,* v obyvatele měst a obyvatele pouště, kdo jsou jejich chánové a jací to jsou panovníci.

Za třetí bylo třeba vyzvědět, jak veliká je Francie, zda její obyvatelé jsou jen kmen franský nebo tvoří vlastní království, a kdo je ten nevěrec Bonaparte, který se nazývá císařem té země.

Za čtvrté pak měl věnovat zvláštní pozornost Angličanům, kteří byli v Persii už dlouho známi jako dodavatelé jemných látek, hodinek a perořízků. Měl se pozeptat, jaká je to odrůda nevěřících, zda žijí po celý rok na ostrově, či mají-li kišlák (teplé krajiny), do

kterých se stěhují v zimě; zda jich většina neobývá lodi a neživí se rybami a jak je možno, že se zmocnili Indie z takové dálky. Měl také objasnit otázku, přetřásanou v Persii již drahnou dobu, v jaké souvislosti je Anglie s Londýnem: je-li Anglie část Londýna nebo Londýn část Anglie.

Jeho pátou úlohou bylo získat spolehlivé zprávy o původu a povaze *company* (Indické společnosti), o níž se toho už tolik namluvilo – jaký má vztah k Anglii – zda je to nějaká stará ženská, jak se někdy tvrdívalo, či je složena z většího počtu starých žen, a není-li pověst, že je nesmrtelná jako tibetský dalajláma, prostě vylhaná. Měl také vnést světlo do nesrozumitelných zpráv o způsobu, jakým se v Anglii vládne.

Za šesté byly žádány určité zprávy o Jengí dunjá čili Novém světě; tato otázka byla pokládána za velmi důležitou a vyslanec se jí měl řádně obírat.

Konečně dostal příkaz, aby sepsal všeobecné dějiny Franků a vyzvěděl, jak by se dali nejsnáze přimět k tomu, aby se odřekli vepřového masa a vína a aby se obrátili na víru pravou a svatou, jíž je islám.

Zamyslil jsem se nad obsahem listiny a došel jsem k závěru, že bude nejsnadnější dát si ji zodpovědět od kátiba neboli písaře tehdejšího reíse efendiho (ministra zahraničí); znal jsem ho z krátké doby svého lesku a slávy velmi dobře. Věděl jsem, do které kavárny chodí a v kolik hodin se tam obyčejně vyskytuje. Ačkoli byl dosti málomluvný, přece jsem doufal, že rozváže, až bude srkat kafíčko a kouřit výborný tabáček (obzvláště, když je zaplatím), a že mi řekne svůj pravdivý názor o Evropě.

Svůj nápad jsem ihned sdělil vyslanci, který jím byl velmi potěšen a okamžitě mi prokázal poctu, že veškerou zásluhu přičítal sobě.

„Neřekl jsem ti to?“ plesal; „neřekl jsem ti, že jsi nadaný člověk? Uznej, že jsem prozíravý, připusť, že je zapotřebí značné dávky ostrovtipu, aby se poznalo na první pohled, v kom se skrývají schopnosti. Nebýt mne, nikdy bychom nebyli objevili toho kátiba, který nám všechno poví a splní tím příkazy Útočiště vesmíru.“

Pak mi dal plnou moc slíbit písaři, bude-li toho třeba, dar, který na něho měl působit, aby vylákal nějaké zprávy přímo z hlavního pramene, totiž reíse efendiho, kdyby sám nedovedl na všechno odpovědět.

Šel jsem ve vhodnou dobu do kavárny a skutečně jsem tam svého přítele zastihl. Přiblížil jsem se k němu s projevy upřímného přátelství, ihned jsem zavolal číšníka a objednal jsem dvě porce nejlepší jemenské kávy, kterou nám donesli, než jsme se ještě usadili u stolu. Seděli jsme naproti sobě a nenuceně jsme se bavili. Když během rozmluvy vyndal své hodinky, využil jsem toho, abych zavedl řeč na své téma.

„To jsou evropské hodiny, že ano?“ začal jsem.

„Ovšem,“ odpověděl, „jiné na celém světě nenajdeš.“

„Jsou báječné,“ já na to, „tihle Frankové musí být neobyčejní lidé.“

„Jsou,“ řekl písař, „ale jsou to káfirové (nevěřící).“

„Ve jménu Alláhově,“ – vyndal jsem si dýmku z úst a přistrčil jsem mu ji – „pověz mi o nich něco. Je ten Firengistán vlastně velký? Kde sídlí jeho král?“

„Ptáš se, je-li velký? To si myslím. Ale nevládne tam jediný král, nýbrž mnoho králů.“

„Ale slyšel jsem, že se skládá z četných kmenů, které mají různá jména a různé náčelníky, že však je to ve skutečnosti jeden národ.“

„Chceš-li, můžeš je nazývat jedním národem,“ řekl kátib, „a možná, že je to správné: všichni si holí bradu, nechávají si růst vlasy na hlavě, nosí klobouky a přilehlé obleky, pijí víno, jedí vepřové maso a nevěří v blahoslaveného Mohameda. Ale je jasné, že jim

vládne mnoho králů; jen se podívej na tu spoustu vyslanců, kteří se sem tlačí, aby otírali čelo o práh Vysoké porty. Je tady tolik těch psů, že člověk musí mít neomezenou důvěru v Alláhovo milosrdenství, aby se nebál, že se nakazí jejich špínou."

„Ve jménu Prorokově, mluv dále," řekl jsem, „a já budu psát. Chvála Alláhovi, že jsi takový mudrc." Zatím co jsem si vyndal z pasu kalamář a připravoval se k psaní, hladil si vous, nakrucoval knír a rozpomínal se, které jsou hlavní národy evropské.

Úvodem řekl: „Ale proč se vlastně o ně staráš? Jsou to všichni stejní psi – všichni se zrodili na jednom hnojišti; je-li nějaká nebeská pravda, a my přece věříme ve svůj svatý korán, všichni se budou na onom světě smažit v jedné peci. Ale abych mluvil k věci," řekl a počítal na prstech: „tak tu jsou především ďaurové Nemse, rakouští nevěrci, naši sousedé; klidný lid, který kouří tabák a posílá nám látky, ocel a skleněné zboží; vládne jim šáh, který pochází z nejstarší větve bezvěrců a posílá nám zástupce, kterého musíme šatit a krmit.

Pak přijdou na řadu moskevští kacíři, velmi nečisté a zpropadené pokolení. Jejich země je tak širá, že prý jeden konec je pohřben ve věčném sněhu, kdežto na druhém konci je nesnesitelné vedro. Jsou to naši urputní nepřátele; když je zabíjíme, voláme *mášalláh*, chvála budiž Alláhovi. Vládnou jim střídavě muži a ženy a podobají se nám v tom, že popravují své panovníky skoro tak často jako my.

Další jsou pruští nevěrci, kteří nám také posílají vyslance; proč, to ví jen Alláh sám. My přece žádnou takovou havěť nepotřebujeme. Ale jistě je ti známo, že císařská brána je otevřena bezvěreckým psům stejně jako pravověrcům, neboť požehnání Prozřetelnosti se dostává oběma rovným dílem.

Koho, ve jménu Prorokově, mám uvést jako dalšího? Počkejme: ještě tu jsou dva nevěrci ze severu, ze samého konce světa – Dánové a Švédové. Jsou to malé kmeny, které sotva stojí za řeč, ačkoli dánský

šáh je prý nejneomezenější franský panovník, jehož moc není omezena ani janičáry. Švédy proslavil nějaký potřeštěnec, který kdysi vyvolal v Evropě příšernou válku; nic nedbal, ve které zemi bojuje, jen když mohl bojovat; na jedné takové nesmyslné výpravě se dostal až k našim hranicím, kde ho konečně zkrotili jako divokou šelmu a odvedli ho jako zajatce. Tou příhodou jsme se dověděli o jeho národě, o jehož existenci bychom byli jinak, díky Bohu, nikdy nic nevěděli.

Ještě se zmíním o národě Vlámů; jsou to hloupí, těžkopádní a nevzdělaní nevěrci, kteří hrají mezi Franky takovou úlohu jako u nás Armenové – nemyslí na nic jiného než na svůj vlastní prospěch a jedinou jejich ctižádostí je zbohatnout. Posílají k nám takového ospalého vyslance, který vyjednává dovoz jejich sýrů, másla a slanečků; jejich vláda však byla smetena, když se objevil jakýsi Bonaparte, který (přiznejme i nevěrcům, co jim patří) je opravdový muž, člověk, jehož můžeme klidně jmenovat jedním dechem s perským Nádirem a naším Sulejmánem."

Tu jsem přerušil kátibův výklad, chytil jsem se jména, které jen tak mimochodem vyslovil a zvolal jsem: „Bonaparte, Bonaparte – to je slovo, které jsem potřeboval! Pověz mi o něm něco. Slyšel jsem, že je to mimořádně odvážný nevěrec."

„Mohu ti jen říci," pravil můj společník, „že kdysi nebyl ničím, jen takový obyčejný voják; a teď je sultánem ohromného národa a dává zákony všem Frankům. Snažil se ze všech sil působit nám také nepříjemnosti dobytím Egypta a poslal nesčetné armády, aby jej podmanily. Nepočítal však s ostřím pravověreckého meče a musil se dát na ústup, když vylekal několik mameluků a zahnal beduíny do pouště."

„Není také nějaký bezvěrecký kmen jménem Angličané?" zeptal jsem se ho; „je to prý nejnevypočitatelnější národ pod sluncem, žije na ostrově a vyrábí perořízky."

„Ano, vskutku," pravil kátib, „je to ten franský národ, který už po staletí otírá čelo nejpilněji o práh Vysoké porty. V očích našeho velikého a milosrdného sultána došli Angličané největší přízně. Jejich lodi je činí mocnými a ve výrobě hodinek a jemných látek se jim nikdo nevyrovná."

„Ale co jsi slyšel o jejich vládě?" vyzvídal jsem; „nepanuje tam ještě někdo kromě krále?"

„Ano," odvětil, „to ti řekli správně. Ale jak my dva můžeme rozumět vrtochům takových bláznů? Mají sice šáha, ale je to

komedie, když se mu tak říká. Krmí ho, oblékají ho, dávají mu bydliště a roční důchod, obklopují jeho trůn leskem a nádherou a kolébají ho pěknými slovy a krásně znějícími tituly, jaké my dáváme svým panovníkům; ale obyčejný ágá janičárů má větší moc nežli on. Vždyť si ani netroufá dát bastonádovat svého vlastního vezíra, ať se dopustil sebevětší chyby; to takový náš ágá dá polovině města uřezat uši, když to uzná za vhodné, a ještě za to sklidí pochvalu a odměnu.

Pak mají takové domy plné šílenců, kteří tráví polovinu roku schůzemi jen proto, aby se mohli hádat. Když jedni řeknou bílá, druzí řvou černá. Při vyřizování docela obyčejné záležitosti vyplýtvají více slov, než by potřeboval náš muftí po celou dobu své vlády. Zkrátka, dokud se tito lidé nepohádají, nemůže se žádná státní záležitost vyřídit, i když se třeba jedná jen o to, mají-li některému povstaleckému ágovi uříznout hlavu a zabavit majetek. Co si z toho máme vybrat? Všemohoucí a vševědoucí Alláh propůjčuje některým národům moudrost, jiným pošetilost! Žehnejme Jemu a našemu Prorokovi, že jsme se nenarodili se stejným údělem jako ubozí angličtí nevěrci a že můžeme v klidu kouřit svou dýmku na březích pokojného Bosporu!“

„Jsou to divné věci, které mi povídáš, a kdybych je nebyl slyšel na vlastní uši, nemohl bych věřit, že jim patří celá Indie a že tam vládnou staré ženy. Víš o tom něco?“

„Nedivil bych se u nich už ničemu, za tak velké blázny se všeobecně považují,“ odpověděl. „Ale že by Indie byla ovládána nevěreckými stařenami, o tom jsem ještě nikdy nic neslyšel. Možná, že je to pravda. Kdoví,“ řekl zamyšleně, „bláznivi lidé někdy dělají prapodivné věci.“

Nastala krátká přestávka. „Nuže,“ řekl jsem pak, „už tedy vím všechno. Nebo je na světě ještě víc nevěrců? Při tvém vousu, řekni mi to. Kdo by si myslil, že svět je tak složitý?“

Po chvilce přemýšlení řekl: „Ba, teď si vzpomínám, zapomněl jsem na několik národů, ale vlastně vůbec nestojí za řeč. Jsou ještě španělští, portugalští a italští nevěrci, kteří jedí vepřovou a uctívají obrazy svým zvláštním způsobem. Ale ani mezi Franky mnoho neplatí. První z nich jsou u nás známi pro své patáky (dolary), druzí k nám posílají nějaké Židy a třetí sem dovážejí různé druhy dervišů, kteří platí do státní pokladnice značné částky za to, že smějí stavět kostely a vyzvánět. Také se ještě musím zmínit o pápovi (papeži),

franském chalífovi, který sídlí v Itálii a neustává ve snaze získat pro svou víru jinověrce. To se však nám daří lépe, neboť obracíme na svou víru víc nevěrců než on, přestože musí člověk mnoho vytrpět, než může býti přijat jako pravověrec."

„Ještě jednu otázku," řekl jsem, „a pak už budu spokojen. Můžeš mi říci něco určitého o Jengí dunjá čili Novém světě? Slyšel jsem tom tolik zpráv vzájemně si odporujících, že jsem z toho celý pomaten. Jak se tam lidé vůbec dostanou? Snad pod zemí?"

„Nepřišli jsme s nimi často do styku," řekl kátib, „a proto o nich mnoho nevíme. Ale jistě se tam můžeš dostat po lodi, neboť lodi z Nového světa se tady už vyskytly. Jsou to všecko nevěrci, příteli," zavzdychal; „všecko nevěrci, právě tak jako na tom starém světě. Ale všemoudrý Alláh dá své požehnání a oni se budou smažit ve stejné peci jako ostatní nevěřící psi."

Přestal jsem se vyptávat, neboť jsem viděl, že kátib toho o poslední otázce mnoho neví. Naše rozmluva se už hezky dlouho protáhla a nechtěl jsem ho dále obtěžovat. Objednal jsem novou kávu, dal jsem nacpat naše dýmky, a když jsme ještě chvíli poseděli, rozloučili jsme se se slibem, že se zase co nejdříve sejdeme.

KAPITOLA LXXVI.: HADŽI BABA PÍŠE DĚJINY EVROPY A VRACÍ SE S VYSLANCEM DO PERSIE

Se svými dobrými informacemi jsem se vrátil k vyslanci a zářil jsem radostí nad úspěchem, kterým byl korunován můj první pokus na diplomatické dráze. Spis, který jsem pořídil z výtěžku kátibových zpráv se mu velmi líbil, a pokud jsme byli v Cařihradě, posílal mě každý den, abych vypátral nějaké další podrobnosti; konečně jsme dospěli k názoru, že už toho oba víme dosti, abychom mohli sepsat Všeobecné dějiny Evropy, které musil vyslanec při svém návratu předložit Středu vesmíru, jak si to přál ve svých směrnicích. Pracoval jsem na tom vzácném soustu historického díla velmi usilovně. Nejdříve jsem vypracoval hrubý nárys, který jsem předložil k opravě svému pánovi; ten poněkud upravil obsah podle vkusu Krále králů, zmírnil ty části, které nezněly pravdivě, a přidal tam, kde tvrzení nebyla dosti přesvědčivá; pak dal spis jednomu písaři, který jej přepsal krásným rukopisem, takže nakonec z toho byl

velmi pěkný svazek. Dali jsme jej svázat a vyzdobit, vložili jej do hedvábného a mušelínového obalu, a vyslanec se radoval, že jej můžeme bez obav vložit do rukou šáhových.

Mírzá Fírúz se teď domníval, že splnil své poslání, a konal přípravy k návratu. Oznámil mi, že je jeho úmyslem nejenom mě vzít s sebou do Persie, nýbrž také mě zaměstnat ve vládních službách, jakmile se dostaneme do Tehránu. „Osoba," řekl, „která zná tak dobře zájmy Franků jako ty, bude velmi užitečná při styku s nevěreckými vyslanci, kteří právě dlí v Persii."

Nic lepšího si pro mne nemohl vymyslit, neboť od doby, co se mnou Turci naložili tak bezohledně, nenáviděl jsem všechno, co s nimi nějak souviselo. Jejich město se mi zprotivilo, a kdykoli jsem si vzpomněl na Šekerleb, vše ve mně zlostí jen vřelo. Od události s tehránským velekněžem uplynulo hodně vody. Mollu Nádána vystřelili, jak jsem se doslechl, už dávno z děla, a vdova, kterou jsem zanechal v rukou Kurdů, se už nikdy nevrátila do Persie. Došel jsem tudíž k závěru, že se mohu bez nebezpečí ukázat v hlavním městě, neboť jsem uvažoval takto: i když mě někdo pozná, jistě nebude mít odvahu mě znepokojovat, protože jsem pod mocnou ochranou úředních osobností. Vrchnímu popravčímu byl vrácen kůň i s výstrojí, když nešťastný Nádán upadl do léčky. O Abdul-Kerímovi se dalo předpokládat, že sdílí osud své velitelky, velekněžovy vdovy, neboť o něm nebylo slechu. Nemusil jsem tedy mít obavy, že na mně bude chtít svých sto túmánů. A čeho jsem se měl jinak bát? Ničeho aspoň, co se dalo předvídat. Až vejde ve známost, že jsem šáhův úředník, budu moci nosit čepici nasazenou na ouško a procházet bez ostychu celou říší. A kdybych byl stokrát větší zločinec než ve skutečnosti, nikdo by mi nic neřekl.

Vyzbrojen takovými úvahami, dal jsem se s chutí do příprav, abych mohl odjeti s vyslancem. Před odjezdem jsem ještě chtěl navštívit karavanseraj, kde jsem se teď mohl nadát se svým důležitým vystupováním lepšího úspěchu než při posledním představení, které tak bídně ztroskotalo. Dal jsem jim na srozuměnou, že jsem členem vyslanectví, a už jsem se nebál jejich úšklebků. Lidé v tomto postavení vzbuzují takovou úctu, že jsem si tentokráte nemohl stěžovat na nedostatek náležité pozornosti. Každé slovo, které ke mně promlouvali, bylo uvedeno nějakou frází jako „k tvým službám", „s tvým laskavým souhlasem", nebo „ať tvé přízně nikdy neubude"; každá jejich věta byla propletena nekonečnými

poklonami. Když je člověk slyšel, nikdy by byl nemyslil, že jsem táž osoba, které se před necelými dvěma měsíci tak krutě posmívali; naopak, nezasvěcený posluchač by mě byl považoval za osobnost, na níž závisí bytí či nebytí člověka, který s ní rozmlouvá. Když jsem se však loučil se starým Osmánem, byl stejný jako vždycky a každé jeho slovo ukazovalo, že jeho náklonnost k holičskému synáčkovi z Ispahánu se řídí stále ještě stejnými pohnutkami jako kdysi. „Jdi, můj synu," řekl, když mi dával sbohem, „ať jsi turkmenský vězeň nebo kněz, prodavač troubelí k dýmkám nebo turecký ágá nebo perský mírzá, vždycky se budu modlit, aby se ti dobře dařilo. Ať Alláh chrání tvé kročeje, kamkoli kráčíš."

Vyslanec vykonal oficiální návštěvy, poklonil se tureckým úřadům a opustil Skutari v průvodu četných svých krajanů, kteří ho vyprovodili asi jeden pasarang po perské silnici a byli pak propuštěni. Naše cesta plynula šťastně a od našeho odjezdu z Cařihradu až do příjezdu v Persii se neudálo nic, co by stálo za zmínku. V Eriványu jsme se dověděli jen povrchně novinky dne, ale v Tebrízu, sídle vlády Abbáse mírzy, byli jsme zasvěceni do rozličných otázek, které tehdy hýbaly celou zemí a hlavně dvorem. Především to byla žárlivost mezi francouzským a anglickým vyslancem; Francouz, který byl šáhem už přijat, snažil se zamezit přijetí Angličana, jenž se před trůn ještě nedostal.

Vypravovalo se mnoho anekdot o tom, jak se oba namáhají, aby dosáhli svého cíle, a celá Persie byla udivena, že nevěrci přijeli z tak dalekých zemí, podstoupili takovou námahu a vrhli se do takových výdajů, jen aby se mohli hádat před zrakem celého národa pravověrců, kteří jimi opovrhovali, posmívali se jim a nakonec je jistě ještě ošidí.

Francouz uváděl k zdůraznění svých požadavků stále a stále, jak mocný a veliký je jeho panovník, jakou má převahu nad všemi ostatními evropskými státy, a nepřestával se vychloubat nesmírným množstvím vojska, které prý může postavit do pole.

Na to se mu dostalo odpovědi: „To může být všechno pravda. Ale co je nám po tom? Mezi námi leží celé říše; jaképak společné zájmy mohou mít Francie a Persie?"

Francouz namítal: „My však chceme dobýt od Angličanů Indie a potřebujeme volný průchod vaším územím."

„Co je nám po tom?" řekl šáh znovu; „není vyloučeno, že potřebujete Indii, ale my naprosto netoužíme živit vaši armádu."

„Ale my pro vás dobudeme Gruzínsko, dáme vám Tiflis a

zabezpečíme vás před dalším obtěžováním s ruské strany.“

„To je jiná věc,“ pravil šáh; „až poznáme účinek vašeho zásahu a uslyšíme, že na této straně Kavkazu už není ani jeden Rus, pak s vámi začneme vyjednávat; do té doby vám však nemůžeme dát průchod naším územím a nemůžeme také vypovědět staré přátelství Angličanům!“

Angličan zase řekl: „Francouzi přicházejí do Persie jen proto, aby nás tu obtěžovali; žádáme, abys je poslal domů.“

„Jak to?“ řekl šáh; „to nemůžeme udělat. Bylo by to proti zákonům pohostinství. Brány našeho paláce jsou otevřeny komukoli.“

„Ale můžeš zde nechat jen jednoho nebo druhého,“ naléhal Angličan; „musíš se nutně rozhodnout pro jednoho z nás. Buďto budeš naším přítelem a vyženeš Francouze, nebo se musíš připravit na to, že budeme nepřáteli.“

„A proč bychom si my dělali nepřátele pro vaše potěšení? My se chceme přátelit s celým světem.“

„Ale my vám pomůžeme,“ pokračoval Angličan; „posílíme vás a dáme vám peníze.“

„Ó, to je ovšem něco jiného,“ mínil šáh; „řekni, kolik dáte, a pak už se dá všechno zařídit.“

To byl přibližně stav věcí, když jsme odjížděli z Tebrízu, a protože můj vyslanec byl už netrpělivě očekáván v Tehránu, nezdržovali jsme se dlouho u královského prince a kvapně jsme pokračovali v cestě.

V den, kdy jsme dojeli do Sultánije, potkali jsme na tehránské silnici dlouhý průvod jezdců se zavazadly. Zřejmě to nebyli Peršané. Když jsme se k nim přiblížili, poznali jsme, že jsou to Frankové. Doprovázel je mihmándár, pověřenec šáhův, který nám sdělil, že máme před sebou francouzské poselství, které se vrací, byvši k tomu zdvořile vyzváno. Prozradil nám také, že uprázdněné místo bude co nevidět zaplněno vyslanectvím anglickým.

Tím se nám mžikem objasnila situace u dvora a pochopili jsme, že si Král králů vybral z obou uchazečů o jeho přízeň toho, který mu sliboval výhodnější obchod. Můj vyslanec byl velmi překvapen, že rozhodnutí padlo před jeho příjezdem, když přece byl tak napěchován zprávami o všech evropských národech. Ale každá nesnáz se dá snadno odstranit, mohou-li promluvit peníze; obzvláště, jsme-li pamětlivi slov šejchových:

„Rychle ukaž peníze a každá hlava se skloní.

Váha se nakloní tam, kam položíš nejtěžší břímě.“

Byli jsme šťastni, že máme možnost pozorovat zvyky příslušníků národa, o němž jsme před nedávnem tolik slyšeli. Ježto jsme ztrávili den společně v jednom městě, využil můj pán příležitosti a představil se francouzskému vyslanci.

Očekávali jsme samozřejmě, že je zastihneme ve velmi skleslé náladě, protože Střed země je vlastně vyhnal. K našemu úžasu tomu bylo právě naopak. Nikdy neviděla Persie takovou bláznivou sebranku. Zpívali, tančili, celý den ze sebe dělali lútí. Mluvili jeden přes druhého, překřikovali se a patrně vůbec nedbali hodnosti, neboť se zdálo, že jsou si všichni rovni. Nebrali nejmenší ohled na naše koberce, věčně po nich šlapali rychlými kroky a nejvíce se nás dotklo, že na ně dokonce plivali. Protože jsem se považoval vzhledem k námaze, se kterou jsem o nich sháněl zprávy, do určité míry za spřízněného s Franky, snažil jsem se přijít na to, zda je nějaká souvislost mezi jejich a naším jazykem; nemohl jsem však pochytit ani slovo. Přece však jsem udělal jakési pokroky, neboť jsem si zapamatoval a napsal slova, která se v jejich řeči nejčastěji vyskytovala. Jedno bylo *sacré,* druhé *Paris,* třetí *l'Empereur.*

Celkem se nám líbili. Zdálo se nám, že s námi mají mnoho společných rysů, a byli jsme přesvědčeni, že si i v dózachu na onom světě, k němuž byli jako nevěrci odsouzeni, zachovají stejně dobrou náladu jako v Sultáníji a nebudou kvílet a naříkat nad svým osudem.

Rozloučili jsme se druhého rána; oni se smáli, žvatlali a výskali radostí, my jsme měli plno starostí, jak bude náš vyslanec přijat Králem králů.

KAPITOLA LXXVII.: POPISUJE OBŘADY U DVORA PŘI PŘIJETÍ FRANSKÉHO VYSLANCE

Šáh přijal mého pána mírzu Fírúze velmi milostivě a byl potěšen pohotovými odpověďmi na četné otázky týkající se evropských národů. Mírzá byl skutečně výborně způsobilý pro své postavení. Na každou šáhovu otázku měl připravenu pohotovou odpověď. Neznalost mu nevadila a nelekal se žádných nesnází. Slova „*nemídánem*, nevím“, která se vždycky dotknou velmi nemile královského ucha, nepřestoupila nikdy přes jeho rty. Mluvil o jakékoli záležitosti s takovou sebedůvěrou, že všechno, co říkal,

platilo za bernou minci. Kdo ho slyšel mluvit o Evropanech, musil předpokládat, že se mezi nimi narodil a vyrostl.

Protože se o mně vědělo, že jsem mu sloužil při „shánění zpráv" o Evropě a že jsem mu také pomáhal při spisování evropských dějin, těšil jsem se do jisté míry pověsti muže vzdělaného ve všech otázkách týkajících se Evropanů. Ačkoli jsem neměl daleko tolik sebedůvěry jako můj pán, přece se mi dařilo odpovídat na dotazy dosti pohotově; musil jsem se arci mít na pozoru, abych nezlehčoval jeho tvrzení: žil jsem neustále v dvojitém strachu, že buď poznají mé nevědomosti, nebo že přijdu o uši, když budu příliš moudrý. Protože nám však nikdo z našich krajanů nemohl odporovat, věřili nám jako věštcům; dokázali jsme činem pravdivost slov, která pronesl tak oprávněně básník: „V zemi němých by nazvali jeden hlas, i kdyby vyšel z osla, souladným."

Anglický íl'čí (vyslanec) dorazil do Tehránu několik dní před námi. Byl přijat okázaleji, než to může nevěrecký pes očekávat od náměstka našeho blahoslaveného Proroka. Město bylo vlastně pobouřeno poctami, které mu byly prokazovány, a někteří z našich nejráznějších mollů prohlašovali, že jsme sami spoluvinni na jeho nevěrectví a připravujeme si vlastní záhubu, protože zacházíme s ďaurem tak dobře. Na různých zastávkách po cestě poráželi voly u nohou jeho koní, jinde ho zasypávali sladkostmi a při jeho vjezdu do hlavního města zazněly fanfáry; to všechno jsou pocty, na které mají nárok jen naši princové.

Pak mu bylo vším možným způsobem prokazováno pohostinství. Jednomu chánovi byl zabaven dům a odevzdán vyslanci, potřebné zařízení bylo vyvlastněno lidem ze sousedství. Jinému sousedovi byla zabavena krásná zahrada a připojena k domu. Správce státního pokladu dostal příkaz živit cizince z vlastních prostředků, jak dlouho jim to přijde vhod; dvořané a dvorní služebníci musili odevzdat šaty a šály na čestná roucha, která se podle starého zvyku při takových příležitostech zhotovují. Princové a šlechtici byli nabádáni, aby poslali vyslanci dary, a byla vydána vyhláška, že vyslanec i jeho průvodci jsou šáhovi hosté a že jim nikdo, kdo se nechce vystavit královskému hněvu, nesmí říci nic nepříjemného.

Člověk by se domníval, že všechny tyto pozornosti jsou víc než dostatečné, aby takového nevěrce uspokojily; ale naopak: když přišla na přetřes otázka etikety, vznikaly zdánlivě nepřekonatelné potíže. S íl'čím se dalo neobyčejně těžce jednat. Při audienci u šáha nechtěl sedět na zemi a trval na tom, že musí mít židli; a ta židle musila být v

určité vzdálenosti od trůnu, ani o píď dál. Když jako druhý bod byla projednávána otázka střevíců, trval zase na tom, že si je nezuje a že nepůjde naboso přes dláždění; ani červené soukenné punčochy si nechtěl obléci. Za třetí klobouk: oznámil, že má v úmyslu smeknout, aby projevil králi úctu, ačkoli ho ujistili, že je velmi neslušné obnažovat hlavu. Nejprudší spor vznikl v otázce šatů: předně mu bylo oznámeno, že on a jeho průvodci dostanou vhodné šaty, kterými přikryjí svá těla (jež byla prozatím příliš odkryta), tak účinně, aby mohli předstoupit před šáha; tento návrh s posměchem odmítl. Prohlásil, že se objeví před perským šáhem ve stejném oděvu jako před svým vlastním panovníkem. Protože však ani jeden Peršan ještě nebyl u dvora některého franského krále, nikdo nedovedl říci, jak takový oblek vypadá; ílčí by si byl mohl klidně obléci župan a noční čepici a my bychom byli nic nepoznali. To byla nesnáz zdánlivě nepřekonatelná. Ale když jsem o té věci přemýšlel, vzpomněl jsem si najednou, že mezi kresbami v ispahánském Sloupovém paláci jsou portréty Evropanů, kteří za doby velikého šáha Abbáse přicházeli v houfech k jeho dvoru a dokonce se usazovali v městě. Obzvláště živě jsem se pamatoval na obraz znázorňující šáha Abbáse a nějakého Evropana, jehož úbor byl bezpochyby jedině možný v přítomnosti korunované hlavy. Neprodleně jsem svůj nápad sdělil mírzovi, který se o něm zmínil velkovezírovi, a ten nakázal, aby nejlepší ispahánský umělec pořídil ihned kopii obrazu a dal jej poslat do Tehránu.

Jakmile jsme obraz dostali, odevzdali jsme jej oficiálně anglickému ílčímu s poznámkou, že šáh se spokojí, když před něho předstoupí v obleku, který nosil před svým panovníkem, a že mu zároveň přikládáme model, jehož se on a jeho družina, jak pevně doufáme, přesně přidrží.

Smích, v který vybuchli nevěrci, když uviděli obraz a uslyšeli zprávu, která jej doprovázela, nedá se ani popsat. Zeptali se, pokládáme-li je za opice, že se za ně na naše přání mají přestrojit; trvali tvrdohlavě na tom, že se obléknou podle vlastního dobrozdání, a nakonec nezbývalo než jim povolit.

Slyšení u šáha dopadlo mnohem lépe, než se dalo čekat u tak hrubých a nevzdělaných lidí. Všichni jsme se divili, že muži neznalí světských způsobů a forem, vedli si v tomto obtížném postavení tak slušně, že se nedopustili nejmenší nepřístojnosti. Král seděl na svém zlatém trůnu a měl na sobě tak nádherné šaty, že cizinci byli oslněni a i jeho vlastní poddaní volali: „Kdo byl Džemšíd, kdo Dárá, kdo

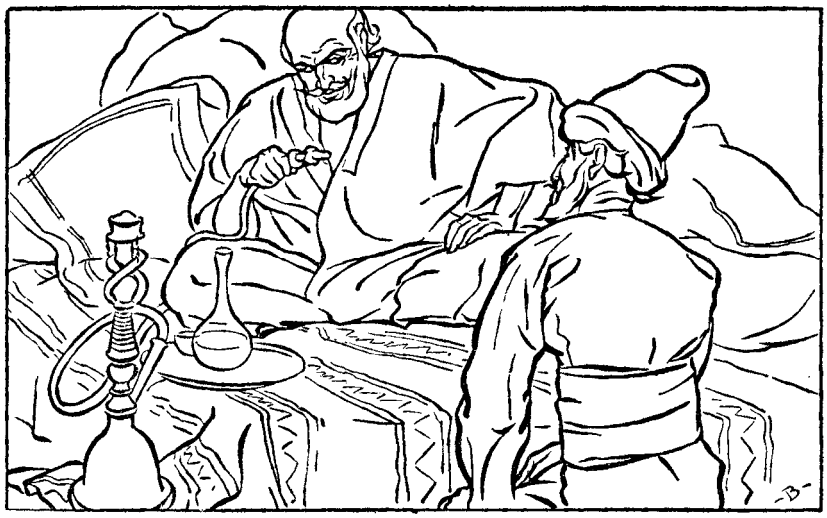
Núširván, že jsou jmenováni jedním dechem s tímto králem?“

Baldwin

Po pravici a levici stáli princové, krásnější drahokamů, které se stkvěly na jejich otci. Kus opodál stáli tři státní vezírové, ony zdroje moudrosti a dobrých rad. Zády proti zdi stála řada černookých královských pážat držících v rukou odznaky královské důstojnosti; podobala se andělům nesoucím planety hvězdnaté oblohy. Uprostřed vší té nádhery se objevili Frankové, kteří se svýma obnaženýma nohama, hlubokými výstřihy u kabátu, holými bradami a bezvousými rty vypadali jako opelichaní ptáci nebo churavé opice nebo cokoli jiného, jen ne jako lidské bytosti, vedle přepychově a nádherně oblečených lidí, kteří je obklopovali. A stáli tu pevně, ani trochu nebyli zaraženi oslňující přítomností velikého krále; podle jejich způsobu chování a vystupování by se bylo dalo soudit, že to jsou mužové bez kazu jako my.

Řeč, kterou ílčí při té příležitosti pronesl, byla příznačná pro národ, jehož byl zástupcem: neozdobná, neuhlazená, ani víc ani méně než pravda, tak prostá, jako by mluvil mezkář s velbloudářem. Nebýt tlumočníkovy vynalézavosti, nebyl by náš šáh býval vůbec osloven svými tituly jako Král králů nebo Kibla vesmíru.

Musil bych psát perem věčnosti, kdybych se chtěl pokusit vylíčit nesmírný rozdíl, který jsme objevili mezi mravy a smýšlením naším a anglickým. Někteří naši mudrci se snažili vyložit tento rozdíl filosoficky a přičítali jej z veliké části podnebí temných, deštivých a neradostných končin, ve kterých jsou Angličané vychováváni a přiváděni na svět. „Jak mohou lidé obklopení po celý život vodou a nikdy nepociťující teplé paprsky sluneční," praví naši myslitelé, „jak mohou tito lidé být podobni těm, kteří užívají každého dne blahodárných účinků slunečních paprsků a ani nevědí, co je moře?" Právníci však rozřešili tuto otázku mnohem uspokojivěji, neboť říkali: „Za své nevěrectví jsou prokleti už na tomto světě; kdyby vyslanec, jeho komorníci a jeho celý národ přestoupili na mohamedánskou víru, ihned by byli stejní jako my, skvrny na jejich povaze by zmizely, a snad by dokonce měli naději, že se budou na onom světě procházet ve stejném poschodí nebes jako praví synové islámu."

KAPITOLA LXXVIII.: VELKOVEZÍR SI VŠIMNE HADŽIHO BABY A POUŽIJE JEHO SLUŽEB K UKOJENÍ SVÉ HLAVNÍ ZÁLIBY

áhlé vyjednávání, o kterém jsem právě vypravoval, mělo velmi příznivý vliv na můj postup. Vzhledem k svým domnělým vědomostem o Evropě jsem se uplatňoval skoro ve všech záležitostech týkajících se Franků v Persii, a tu jsem měl často příležitost přijít do styku s velkovezírem, s jinými ministry a s různými vlivnými lidmi. Mírzá Fírúz nebyl zámožný, a poněvadž zvláštní důchod, který mu plynul jako vyslanci, nebyl mu již po návratu do Tehránu vyplácen, nemohl mě už podporovat a byl rád, že jsem si vydělával své živobytí na vlastní pěst. Při každé příležitosti vychvaloval mé přednosti a schopnosti. Nebyl jsem líný mu v tom pomáhat a využíval jsem pro své ctižádostivé záměry kdekoho, bez ohledu na to, zda je to nevěrec nebo vyznavač pravé víry. Osud (bez jehož přispění je lidské snažení liché) naznačoval mi velmi nápadně, že už mi nehodlá udílet rány.

Nemohlo být pochyby, že velkovezír je onen muž v Persii, který pro svou prozíravost, obezřelost a duchapřítomnost má největší vliv na šáha. Těšil se svému vysokému postavení téměř od samého

počátku královy dlouhé vlády a dovedl svůj úřad obratně spojovat snítkami vedoucími k veřejným i soukromým zájmům vladařovým, takže jeho rada se stala pro blaho země stejně nepostradatelnou jako východ a západ slunce.

Snažil jsem se proto především získat si jeho přízeň. Začal jsem tím, že jsem se u něho každodenně zúčastnil dopoledního slyšení; stál jsem vždycky v jeho blízkosti, a poněvadž věci týkající se Evropy byly v té době středem jeho zájmů, neuplynul den, aby se mne na něco nezeptal. To vedlo k tomu, že jsem byl pověřován úkolem vyřizovat anglickému vyslanci různé zprávy, na něž jsem také přinášíval odpovědi. Přidával jsem k nim vždycky něco ze svého, abych mohl vezírovi lichotit, že je velký státník. Tím jsem přispěl ke sblížení obou stran a sám jsem se stal jejich oblíbencem.

Hlavní zálibou vezírovou bylo přijímání darů. To byla má kibla při jednání s ílčím; stále jsem namáhal svůj mozek, abych z něho něco vylákal, z čeho by měl vezír radost, a abych tím posloužil zároveň sobě. Protože bylo samozřejmým požadavkem dobrého společenského chování, aby se s obou stran dávaly a přijímaly dary, nebylo by mi to samo o sobě vyneslo vavříny, kdyby se mi nebylo několikrát podařilo uplatnit se v tom smyslu, aby se váhy naklonily značně ve prospěch mých krajanů; od té doby se na mne vezír díval milostivým okem.

Mezi oběma zeměmi měla být uzavřena smlouva a můj ochránce byl jmenován jedním ze zplnomocněnců šáhových. Ačkoli to byla věc, do níž člověk tak málo významný jako já nemohl zasáhnouti, přece jsem neustále obskakoval smluvní strany jako pes čekající při hostině, aby polapil nějakou odhozenou kost; tu a tam jsem skutečně něco větřil, co mě ujišťovalo, že tu bude také nějaký úlovek pro mne.

Konečně jsem byl jednoho rána po schůzi vyjednavačů, která se protáhla dlouho do noci, povolán do velkovezírova enderúnu, kam měli přístup jen jeho nejdůvěrnější spolupracovníci. Našel jsem ho ještě na lůžku vystlaném měkkými poduškami. Byl úplně sám.

„Hadži," řekl přátelským tónem, „přistup blíže a usedni vedle mne. Musím ti říci něco velmi důležitého."

Takovou ctí jsem byl celý popleten; ale jeho přání mi bylo rozkazem a bez dalšího zdráhání jsem poklekl vedle lůžka.

Rovnou mi řekl, že je ve velmi nepříjemném postavení, protože anglický vyslanec prý klade některé požadavky, na něž není možno přistoupit, a zároveň prohlašuje, že by musil odjeti z Tehránu, kdyby mu nebylo vyhověno.

„Nuže," pokračoval, „šáh mi pohrozil, že přijdu o hlavu, dopustím-li, aby ílčí odjel s nepořízenou z Persie; avšak já i druhý zplnomocněnec jsme také napolo přesvědčeni, že jeho veličenstvo nepřistoupí na anglické požadavky. Co se tedy dá dělat?"

„Nedal by se podplatit?" zeptal jsem se velmi pokorně a tvářil jsem se, jako kdybych to ani tak nemyslil.

„On a podplatit?" řekl vezír; „předně nevím, kde bychom na to vzali peníze. Za druhé jsou ti lidé takoví blázni, že nevědí, co úplatek znamená. Ale poslouchej! My přece nejsme žádní hlupáci, i když oni jimi třeba jsou. Ílčí chce dosáhnout svého cíle za všech okolností, ale víš sám, že není nic, čeho bych nemohl dosíci, když se toho pořádně chopím. Musíš jít k němu a promluvit si s ním. Jsi jeho přítel. Můžeš mu říci, že jsi můj – můžeš mu pošeptat leccos, co já mu nemohu říci – rozumíš mi?"

Políbil jsem mu vroucně ruku, pozvedl jsem ji k své hlavě a zvolal jsem: „Při mé hlavě a při mých očích, půjdu – a *inšalláh*, dá-li Bůh, nevrátím se bez zralých plodů."

Propustil mě. Se šťastnými vyhlídkami do budoucnosti jsem pospíchal k anglickému vyslanci.

Nebudu vypravovat všechno, co jsem namluvil a učinil, abych ho přesvědčil, že musí přistoupit na velkovezírovy podmínky. Abych to řekl několika slovy: měl jsem takový úspěch, že jsem se vrátil s plným vakem zlata, napěchovaným dobrými hotovými mincemi; a to byla jen ukázka toho, co mělo následovat, bude-li všechno vyřízeno k plné spokojenosti vyslancově. Také mi slíbil velký démantový prsten, který měl být přemístěn z prstu Anglie na prst Persie na znamení věčného přátelství mezi představiteli obou států.

Vezír byl ohromen, když jsem před něho postavil měšec zlata, že se střídavě díval na něj a na mne, než byl schopen slov, a pak spustil nadšený chvalozpěv na mou diplomatickou dovednost a horlivost.

„Hadži," řekl, „od tohoto okamžiku jsi mým majetkem. Já něco v Persii znamenám a tvá hlava nezůstane dlouho bez ozdoby. Podej si arz, žádost, a já se postarám, aby jí bylo vyhověno."

Ujišťoval jsem ho o své věrnosti a neutuchající horlivosti. Prohlašoval jsem, že nežádám jinou odměnu než další jeho přízeň. Tvářil jsem se tak pokorně a nezištně, že vezír mohl věřit, že to myslím upřímně, jestliže vůbec někdy nějakému Peršanovi uvěřil.

Ale on chápal význam takových řečí ještě mnohem lépe než já sám a řekl: „Neplýtvej zbytečně slovy. Kdysi jsem také stál na světě s prázdnýma rukama a ohlížel jsem se jako ty po dobrém živobytí. Dovedu plně ocenit službu, již jsi mi prokázal. Pokračuj v cestě, která teď leží před tebou. Frankové jsou dobré zboží pro tvůj důvtip. Dávám ti svolení, abys jej na nich osvědčil. Mají plno zlata a potřebují nás. Je to dosti jasné? Obyvatelé Íránu jsou jako stroje; musí se dobře mazat, musí být řádně poháněni, než vydají výrobky. Frankové klábosí o citech ve veřejném životě; to my neznáme. Předstírají, že nejsou vedeni ničím než prospěchem své země; to jsou pro nás prázdná slova. Neboť jakmile odejdu s tohoto světa já nebo šáh, všechno, co jsme snad učinili pro blaho Persie, rozplyne se pravděpodobně v niveč. A až šáhův nástupce zničí národ, aby se udržel na trůně, všechno to napravování a ustalování poměrů začne znovu. Jisté výsady a důchody jsou zákonitým dědictvím perských šáhů: ať jich užívají ve jménu Alláhově. A jejich vezírové mají také svůj vymezený podíl: proč by jej zamítli? Jistě by to nebylo na prospěch země, protože ani jeden člověk v celé říši nechápe, co dobrý čin znamená, a být při něm nápomocen by už teprve nechtěl.“

Vezírova slova mi leccos osvětlila; když opona, která mi dosud zastírala obzor, byla poodhrnuta, otevřely se přede mnou nové vyhlídky a mému zraku se naskytla nová a rozmanitá pole působnosti. Slova „Frankové jsou dobré zboží pro tvůj důvtip“ zněla mi v uších a povzbuzovala mě k novým výbojům.

KAPITOLA LXXIX.: HADŽI BABA VYUŽIJE SVÉHO VLIVNÉHO POSTAVENÍ A ZNOVU NA SEBE UPOZORNÍ VEZÍRA

Velice jsem se přičiňoval, aby se po městě rozhlásilo, že jsem důvěrník velkovezírův, a snažil jsem se přesvědčit nevěrce, že bez mého prostředkování nelze u něho ničeho dosáhnout. Mé snahy mi brzo vynesly ovoce a mých služeb bylo využíváno k prospěchu obou stran.

Jedním z nejnápadnějších povahových rysů našich anglických hostů byla horlivost, se kterou se snažili prokazovat nám dobrodiní proti naší vůli. Činili tak, i když to bylo spojeno s velikou námahou a značnými výdaji. Záleželo jim na našem dobru mnohem víc než nám samotným a marně jsme si lámali hlavu, co je na nás tak milování hodného, když my jimi přece nepřestáváme ani na okamžik pohrdat a vidíme v nich nečisté tvory odsouzené k věčnému zatracení. Ale mně do jejich koníčků nic nebylo. Mým úkolem bylo poznávat, jak se jich dá co nejlépe využít, a musím říci, že to byl úkol zajímavý a výnosný.

Čtenář se snad bude ještě pamatovat, že jsem se v první části svého vypravování zmínil o svém seznámení s jakýmsi nevěreckým doktorem, který mezi jinými novinkami lékařské vědy chtěl v Persii mermomocí zavést nový způsob léčení neštovic. Tento způsob léčení byl od té doby zase úplně opomíjen a naše lékařská fakulta léčila tuto nemoc i nadále po způsobu našich předků, takže každoročně umíral veliký počet dětí. V průvodu anglického ílčího byl také doktor, jenž byl obzvláště žádostiv prokazovat nám dobro. Jeho horlení pro uplatňování kravské medicíny neznalo mezí a počet matek, které přilákal, aby mu přinesly své děti, přestoupil všechno očekávání.

Protože jsem měl stále na zřeteli své plány, spustil jsem jako první povyk, že tento příliv pravověrných žen do bytu nevěrce, ať je účel jaký chce, je úkaz velmi nemravný. Přemluvil jsem velkovezíra, aby před dveře doktorova bytu postavil jako stráž policejního úředníka, který by ženám bránil vstoupit. Tím se doktorova prakse rychle rozpadla a obětavý dobrodinec byl celý zoufalý.

„Proč se trápíš?“ řekl jsem mu. „Nic za svou námahu nedostaneš a lidé ti ani nejsou vděčni.“

„Ach,“ řekl (on a jeho soukmenovci se totiž naučili našemu jazyku), „nevíš, co mluvíš. Toto dobrodiní se musí rozšířit po celém světě. Nedovolí-li vaše vláda, aby bylo očkování zavedeno, bude mít na svědomí životy všech, kteří mohli být zachráněni.“

„Co je nám po tom?“ odvětil jsem; „nech je umřít – nic z toho nemáme, když zůstanou naživu.“

„Chcete-li z toho něco mít,“ zvolal doktor, „ochotně zaplatím, kolik budete žádat, jen aby nezůstala ležet ladem očkovací látka, která vyschne a pozbude ceny, když nemohu provozovat praksi.“

Začali jsme tedy vyjednávat a po dlouhých drahotách a

výkladech, co všechno dávám v sázku a že mohu upadnout u velkovezíra v nemilost, přistoupil jsem na to, že za jisté výhody vymohu doktorovi zrušení zákazu. Kdo mě zná, dovede si představit, jaké množství dětí teď začalo proudit do lékařova domu. Dveře se celý den netrhly a o nepatřičnosti ženských návštěv už nepadlo ani slůvko.

Jiná doktorova vášeň bylo kuchání mrtvol. Toužil po každém mrtvém těle, které bylo neseno kolem jeho domu na hřbitov, a opravdu jsem se divil, že lidé přihlížejí s takovým klidem této jeho nečisté náklonnosti.

„Jaké dobro z toho může plynout lidstvu," zeptal jsem se ho, „když rozpitváš mrtvého muslima?"

„Ani se nedá říci, jaké dobro může přijít nazmar, když ho nerozpitvám," zněla jeho odpověď; „kromě toho pozbudu dovednosti, když se nebudu stále cvičit."

Navrhl mi pak z vlastního popudu, že zaplatí velikou částku za mrtvolu a tvrdil, že mu celkem nezáleží na její jakosti a že mu stejně dobře poslouží Žid jako křesťan nebo pravověrec.

Vzal jsem to na vědomí a měl jsem tolik příležitostí být mu nápomocen při jeho plánech a zároveň naplňovat vlastní kapsu, že jsem pomalu a jistě bohatl.

Vyslanec sám si přál, aby se zlepšily naše poměry (tak tomu říkal), a na tomto místě musím vypravovat příhodu, která se udála mezi ním a velkovezírem. Projevil úmysl darovat nám nějakou zemní plodinu, která byla v Asii jen málo známa, ale v Evropě se hojně pěstovala; tvrdil, že bude nesmírným dobrodiním pro perský lid, a žádal velkovezíra, aby mu byl při tomto podniku nápomocen, slibuje mu, že mu co nejdříve pošle ukázku zamýšleného daru. Vezír, který byl vždycky velmi nedočkavý, když větřil nějaký dar, bavil se se mnou denně o velikém dobrodiní, jež nám vyslanec podle všeho prokáže, a už se toho ani nemohl dočkati. Prozradil jsem mu také, že si anglický pověřenec přivezl zásobu krásných látek, a ty nedaly vezírovi klidně spát. Když na sebe slíbené dobrodiní dalo příliš dlouho čekat, usoudil ve své moudrosti, že se ílčímu bude hodit proměnit je v soukromý dar. Proto si mě jednoho rána zavolal k sobě a řekl: „Bůh nám požehnal a máme všechno, co potřebujeme: máme chléb a maso – máme sůl a rýži, obilí a ovoce, o jakém se nevěrcům ani nezdá; zkrátka máme vše, co srdce ráčí. Proč bychom tedy měli být nevěreckému vyslanci zavázáni za něco, co nepotřebujeme? Mám dobrý nápad, na kterém on ještě vydělá a bude

ušetřen zbytečných námah: přijmu látky místo veřejného dobrodiní. To je tak snadná záležitost, že ji bystrý člověk jako ty bez námahy zprostředkuje. Jdi to říci vyslanci a bez otálení mi dones látky."

Dal jsem se tedy ohlásit u ílčího a vyřídil jsem mu vezírův vzkaz. Věřili byste, že on a jeho holobradí průvodci vybuchli v takový smích, že by byl mohl přicházet s vrcholu Demávendu? „Jaká je souvislost mezi suknem a brambory?" řekl jeden. „Chceme dát tvým krajanům lacinou a chutnou potravu," volal jiný. „Ale zdá se, že tvůj vezír chce přenést všechny výhody daru z břicha svého lidu na svá vlastní bedra," posmíval se třetí. Ale vyslanec, který se zdál být nejrozumnější z celé společnosti, dal přinést bez rozmyšlení kus látky a velmi zdvořile mi jej předal jako dar pro mého pána. Poprosil mě, abych ho znovu ujistil o jeho přátelství a o jeho nezměnitelných sympatiích pro perský národ, který, jak doufá, přijme brambor jako projev jeho veliké lásky a náklonnosti.

Velmi rozradostněn nad svým úspěchem jsem se vrátil k vezírovi. Tímto novým, a ještě dalšími důkazy svých schopností, jsem si ho tak naklonil, že jsem záhy předstihl všechny své soky a stal se jeho miláčkem a hlavním důvěrníkem.

KAPITOLA LXXX.: ZÁVĚR. ZDÁ SE, ŽE NEŠTĚSTÍ NAVŽDY OPUSTILO HADŽIHO BABU. VRACÍ SE DO RODNÉHO MĚSTA S DŮLEŽITÝM POSLÁNÍM

Jednání s nevěrci se chýlilo ke konci. Aby přátelské svazky mezi oběma zeměmi byly zpevněny, bylo rozhodnuto, že šáh vypraví k anglickému králi poselství. Každý další den mě utvrzoval v názoru, že můj vliv na velkovezíra neustále vzrůstá. Příhoda, kterou jsem právě vypravoval, mi dokázala, jak je závislý na mých službách a na mé horlivosti. Den po podepsání smlouvy s Anglií si mě dal zavolat do svých soukromých komnat a řekl mi:

„Poslouchej, Hadži, co ti teď povím. Jsou to důležité věci; a protože tě považuji za člověka, který je mi zcela oddán, očekávám, že je vyslechneš s patřičnou pozorností."

Zase jsem ho počal ujišťovat o své naprosté oddanosti, ale on mě přerušil a pokračoval:

„Naše záležitost s anglickým vyslancem je konečně vyřízena, zda dobře nebo špatně, to se teprve ukáže. Šáh přistoupil na jeho přání a vyšle do Anglie svého zástupce. Znáš Peršany stejně dobře jako já a víš, s jakou nechutí opouštějí svou vlast. Bude pro mne velmi nesnadné najít člověka, který se tomu úkolu bude chtít plně věnovat. Už mám na mysli někoho, koho bych nejraději poslal. A protože je pro mne nesmírně důležité, aby ten člověk prozatím zmizel z Persie a obzvláště z dohledu šáhova, chtěl bych, abys uplatnil všechen svůj vliv a přesvědčil ho, že je pro něho výhodné přijmout to jmenování."

Byl jsem si jist, že nemůže myslit nikoho jiného než mne samotného, ačkoli jsem nechápal, jaký má důvod odstranit mě od dvora. Byl jsem tak nadšen skvělou vyhlídkou na náhlé povýšení do vysokého úřadu, že jsem přiskočil k němu, uchopil jeho ruku, začal ji vroucně líbat a vykřikoval: „Tvůj nejnižší otrok bude vždy tvým nejvěrnějším služebníkem; promluv a najdeš mě ochotného k službám až do smrti."

„To jsi řekl dobře," odpověděl velmi klidně, „a teď poslouchej, člověk, kterého myslím, je mírzá Fírúz" (můj obličej se protáhl a vypravil jsem ze sebe jen pomalé „*belí*, ano"). „Abych ti řekl pravdu, v poslední době jsem si všiml, že má na šáha čím dále tím větší vliv. Je velmi obratný řečník a jeho výmluvnost je tak značná – dovede lichotit a lhát jako nikdo druhý –, že král je jím pobaven víc než kterýmkoli jiným dvořanem. Kdo může vědět, kde to skončí? Kromě toho jsem se doslechl, že je mým zarputilým odpůrcem, ačkoli se na oko tváří, jako by mi byl nejvěrnějším služebníkem. Třebaže jsem se nikdy nebál nenávisti a pletich, přece se musím přiznat, že v tomto případě nejsem prost strachu. Pošlu-li ho jako králova vyslance k nevěrcům, odstraním tím rázem to, co mě nejvíce znepokojuje; a až ho budu mít s krku, budu to umět zařídit tak, aby už nikdy nenabyl starého vlivu nad šáhem, i kdyby jeho poslání dopadlo příznivě, což se bohdá nestane."

Váhavě jsem souhlasil s jeho vývody a uvažoval jsem, jak bych mohl využít jeho důvěry ve svůj prospěch, když vezír pokračoval:

„Zasvětil jsem tě prozatím jen do části svého plánu. Dále k němu ještě patří, abys ty, Hadži, doprovodil vyslance jako jeho první mírzá čili generální tajemník. Jsi můj přítel a důvěrník, znáš všechna má přání a víš přesně o všem, co se událo od příjezdu nevěrců. Jsi přímo předurčen pro tento úřad a prokážeš mi největší služby, když na můj návrh přistoupíš."

Ačkoli mě vyhlídka, že se stanu hlavou poselstva, tak nesmírně rozradostnila, vzbuzovala ve mně tato nabídka podřadnějšího postavení docela odlišné pocity. Věděl jsem, že odchodem ze svého nynějšího úřadu sejdu s hlavní cesty vedoucí k vysokým metám a octnu se v slepé uličce. Mimo to jsem sdílel naši národní vlastnost a měl jsem velikou nechuť opustit vlast; obzvláště jsem se děsil myšlenky, že budu musit cestovat po moři. Když jsem pak ještě uvážil, že země, do které jsem měl jeti, je mi zcela neznáma – že je to země věčné tmy, že v ní nesvítí slunce a že její obyvatelé jsou nečisté

a nevěřící plemeno – tu jsem couval před vezírovou nabídkou, jako by přede mnou zela propast záhuby.

Odpověděl jsem ministerskému předsedovi chladnými souhlasnými frázemi, kterých má každý Peršan hojnou zásobu, ať je jeho smýšlení jakékoli. Řekl jsem: „Při mých očích; jsem tvůj služebník; mé ucho leží na tvé dlani; tvé přání je mi rozkazem," a pak jsem zůstal němý jako kámen.

Vezír uhodl bez námahy, co se děje v mém nitru, a pravil: „Nehodí-li se ti má nabídka, jsi svým vlastním pánem. Náhrada se najde snadno. Mám však na zřeteli tvůj prospěch stejně jako svůj vlastní. Jel bys především jako šáhův pověřenec do Ispahánu vymáhat od obyvatelů převážnou část darů určených pro královský dvůr v Anglii. Měl bys při tom příležitost se obohatit –"

Nenechal jsem vezíra ani domluvit. Vyhlídka, že se vrátím do rodného města s takovým posláním a takovou mocí, byla tak lákavá, že jsem jí nemohl odolat. Můj hlas byl jako proměněn, když jsem zvolal:

„Při soli tvé výsosti, při tvé smrti a při šáhově vousu, jsem ochoten jíti. Už není třeba jediného slova – půjdu, kamkoli mě pošleš, i kdybych měl vytáhnout praotce všech Franků z nejhlubšího podsvětí."

„Dobře," řekl vezír; „první krok, který podnikneš, je ten, že půjdeš ihned k mírzovi Fírúzovi, budeš mu pochlebovat a ujišťovat ho, že je jediný muž v Persii, který se hodí pro takové poselství; přesvědčíš ho o výhodách, které mu z toho vyplynou, čest, bohatství, šáhova přízeň, moje ochrana, všeho bude nadbytek. A až se vrátí, řekni, ví Bůh, jak vysoko se může dostat. Naznač mu, že se uvažovalo, zda by se poselství nemělo raději svěřit jednomu jeho sokovi, jehož jméno prý můžeš vyzvědět, bude-li mírzá chtít. Uvidíš, jak lehce se na to dá nachytat. Teď jdi a Alláh tě opatruj!"

Šel jsem a ani jsem nevěděl, vznáším-li se k nebesům nebo šlapu-li po zemi. „Dosáhnu tedy vrcholu pozemského štěstí?" ptal jsem se v duchu; „splní se konečně má dávná předpověď? Vrátím se vskutku do rodného města, oděn v čestný chalát, vyzbrojen mocnou paží, sedě na oři nádhery? Nechť se mají na pozoru ti, kteří kdysi pohrdali holičským synkem Hadži Babou, neboť budou mít co dělat se zplnomocněncem šáhovým. Nechť se sklání skráně, které jsem měl kdysi pod břitvou, neboť ten, kdo může stínat hlavy, je nablízku. Vy, kteří jste mě připravili o dědictví, třeste se, neboť má je moc, abych vám je vyrval."

Poddával jsem se těmto citům a kráčel jsem ulicí tak nadutě, že jsem musil překvapit každého pozorovatele. Na nic jiného jsem nemyslil než na své pocty; už jsem se viděl, jak sedím na bohatě vystrojeném koni, ozdobeném zlatým řetězem a stříbrnými třásněmi, jak přede mnou běží sluhové a jak mě vítá v rodném městě guvernérova deputace.

Když jsem přišel k mírzovi Fírúzovi, byl ihned ochoten vyjednávat o poselství, neboť anglický ílčí mu už učinil návrh v podobném smyslu, jak mu jej hodlal předložit velkovezír. Ačkoli jsem vstoupil úplně do služeb ministerského předsedy, přece jsem nepřerušil přátelské styky s příštím vyslancem, jenž byl potěšen, když slyšel, že ho doprovodím. Dlouho jsme spolu rozmlouvali o svých plánech do budoucnosti i o minulých dobrodružstvích, ale když se mne s hlasitým smíchem zeptal, zda bych se teď chtěl vrátit ke své nevěrné Šekerlebě, horempádem jsem se odporoučel, neboť jsem nebyl právě potěšen, že mi připomíná tuto trapnou episodu z mého života.

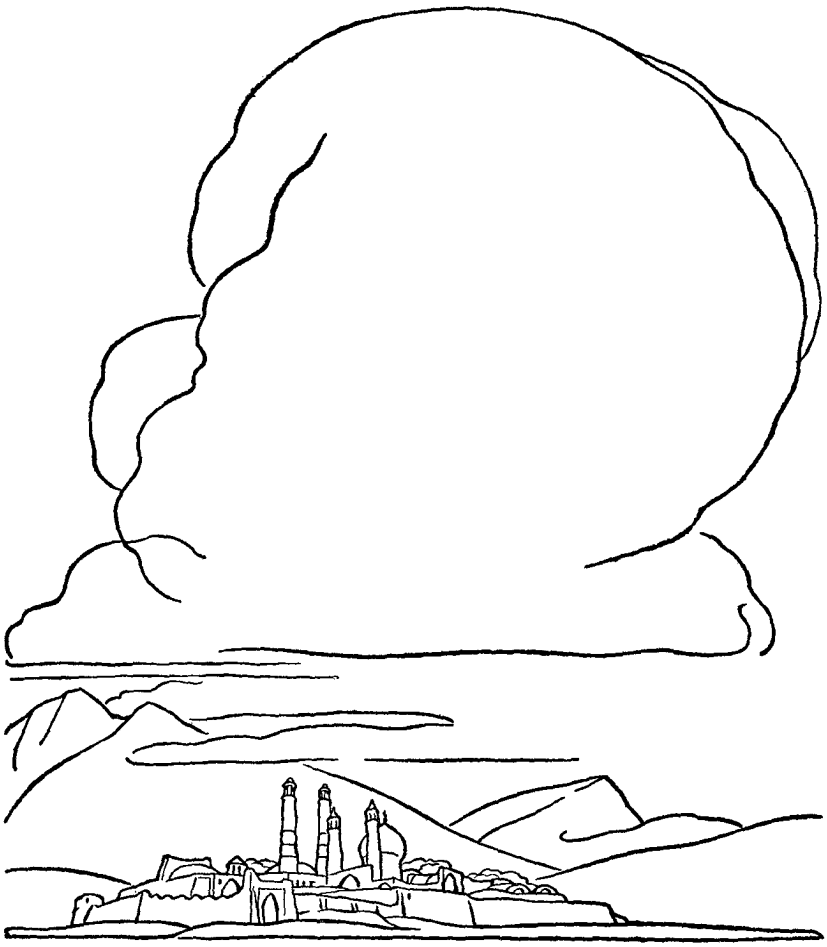
Druhého dne ohlásil šáh při veřejném slyšení, že hodlá poslat do Anglie mírzu Fírúze jako svého zástupce, a velkovezír mi nařídil, abych byl připraven na odjezd do Ispahánu, jakmile budou vyhotoveny fermány, potřebné k tomu, abych mohl vykonávat svůj úřad.

Nebudu čtenáře unavovat popisováním četných příprav pro tuto výpravu. Dostačí, řeknu-li, že jsem cestoval do Ispahánu s okázalostí význačného muže a že jsem vjel do rodného města s pocity, které může chápat jen Peršan, zrozený a vychovaný ke ctižádostivým cílům. Byl jsem na vrcholu toho, co jsem pokládal za lidské blaho. Zdálo se, že neštěstí mě navždy opustilo, a všechno nasvědčovalo tomu, že se v knize mého života otvírá nová kapitola. Lazebnický synek Hadži Baba vstupoval do rodného města jako šáhův vyslanec mírzá Hadži Baba. Potřebuji říkat víc?

A zde, vzácný čtenáři, si tě dovoluje pokorný tlumočník Hadži Babových dobrodružství oslovit, a těže z rady perských povídkářů, ustává ve svém vypravování, hluboce se ti klaní a vece: „Dodej mi odvahy a povím ti toho víc. Dovíš se, jak Hadži Baba doprovázel velkého vyslance do Anglie, co je potkalo po souši a na moři, co spatřil a pozoroval a jak se mu dařilo po návratu do Persie.“ Shledá-li však jako třetí dervíš, Hadžiho přítel, že ještě nedovede upoutat pozornost zvědavých lidí, neodváží se už předstoupit před veřejnost, dokud nenabude potřebné zkušenosti, která mu zajistí úspěch.

Tím se ti ponížene klaní

P. P. TEMÁM ŠUD

DOSLOV K ČESKÉMU VYDÁNÍ

Když roku 1824 vyšly „Příběhy Hádžího Báby z Ispahánu“, srovnával Sir Walter Scott jejich hrdinu s Le Sageovým Gil Blasem. Stejná struktura k tomu přímo vybízela, svěží vyprávěcí umění dotvrzovalo. Než mám zato, že srovnání bylo případnější, než se snad sám věhlasný recensent nadál. Čas, soudce nejspravedlivější, ukázal, že Hádží Bábá patří neméně než Gil Blas mezi nepomíjející literární postavy, mezi hodnoty ražené z nerezavějícího kovu. Po době víc než jednoho věku, literárně nesmírně rušné, v níž se přemnoho exotiky převalilo a zase rychle a

nenávratně zapadlo, i po této a takové době vidíme, že nic neubralo knize na ceně. Tak dalece by stěží sahala síla pouhého kratochvilného vyprávění. Její jiskry svítí z větší hloubky, právě z té, kterou nemohou zasypat ani staletí. James Morier zachytil život soudobého Íránu, zachytil jej takovým způsobem, že každý musí žasnout, nejvíce arci ten, kdo sám zná život Orientu, zdánlivě perlivý a křičících barev, ve skutečnosti však skrytý a skrývající až do nepřístupnosti. Pierre Loti a jiní psali rovněž nádherná díla z Východu. Leč to vše jsou líčení subjektivní, plynoucí z pohledů a myšlenkových pochodů čistě evropských. James Morier proniká dále. Jeho Hádží Bábá souvisí vnitřně i zevně s pravým životem národa. Je nepochybně oasou v poušti, výjimkou v literární produkci čerpající z Východu. Než jak tu výjimku vysvětlit? Byli by jiní k témuž efektu dospěli, kdyby byli šli prostě Le Sageovou technikou? Ano, po stránce formálně umělecké připouštím tuto možnost beze všeho, apodikticky však neguji, jestliže se klade důraz na podložení dobrodružství tím nejvyšším – vnitřní soudržností se skutečným, opravdivým životem země. Morierův případ žádá víc než kterýkoli jiný, abychom poznali autora samého. Vycházeli z reálné zkušenosti, ze znalosti kraje a jeho lidu.

Podrobnější životopis James Moriera nebyl bohužel ještě napsán. Divím se tomu nemálo, poněvadž jeho osud netrpěl právě nezajímavostí. Sir Robert Morier, poslední po meči, sebral sice bohatý biografický materiál, ale zemřel dříve, než mohl veřejnosti podat zprávu o svém velikém strýci, vlastní náhodou neznáme přesně ani rok narození autora Hádžího Báby. Proto píšeme 1780 nejen s hvězdičkou, nýbrž hned také s otazníkem. Ale na tom konečně tolik nezáleží. Raději bychom se více dověděli o jiných, důležitějších okolnostech, v nichž tápeme. Svým rodištěm je James Morier příslušníkem Orientu, přece však nanejvýš jen nepravý Levantinec, poněvadž, pokud mohu sledovat, není v jeho rodokmenu ani kapky jiné krve než francouzské a holandské, byť už otec byl rozen ve Smyrně stejně jako syn. Britského občanství nabyl Isaac Morier, původem francouzský hugenot, teprve naturalisací. Zámožná a vážená rodina se postarala zajisté o pečlivou výchovu svých čtyř dětí. Ačkoli James vyrůstal v prostředí levantských a levantinských upper classes, příboj východních vln se ovšem nemohl zastavit před vraty rodného domu. Právě jako dítě a jinoch se musil chtě nechtě stýkat, tudíž i dobře se obeznámit, se světem jej bezprostředně obklopujícím. Dost možná též, že tento východní svět měl pro jeho duši zvláštní kouzlo, které ji spontánně jímalo. Ani na okamžik nepochybuji, že si osvojil i praktickou znalost turečtiny, vedle jiných jazyků více méně běžných v obchodním centru,

jakým byla Smyrna. Soudím tak i z toho, že anglický hrdina jeho románu „Áiša, dívka z Karsu" mluví turecky se stejnou dokonalostí jako svou anglickou mateřštinou. Jazyková zdatnost bývá ostatně karakteristickým příznakem Evropanů působících nebo rozených na Východě. Vyžaduje toho pestrý obchodní ruch. Poněvadž také James Morier ve svých mladých letech se ho činně zúčastnil, mohu tím méně ustoupili od svého předpokladu. Nelituji ani dost málo, že jsem takto zabrousil na linguistické pole, neboť rozšířil-li jsem se poněkud o těchto věcech, neměl jsem na zřeteli svůj zájem o východní filologii, nýbrž jedině své přesvědčení, že právě v této okolnosti je nutno hledati klíč k podstatě Morierova obdivuhodného Hádžího Báby. Zlatým mostem turečtiny mohl James Morier rychle proniknout do perštiny. Jazykem se otvírá nitro člověka, duch a duše národa i země.

Finanční nepohody otřásly roku 1803 tak těžce majetkem Morierovy rodiny, že z něho nezbylo skoro nic. Bohaté zkušenosti života ztráveného v Turecku dávají otci Isaacovi možnost přijmouti vedoucí místo v britské konsulární službě v Cařihradě. Ačkoliv mladý James zůstal za svými obchody ve Smyrně, rozhodla změna v osudu otcově nakonec i o něm. Už také on sám přeložil své bydliště do Istanbulu, když se tudy ubíral Mr. Harford Jones s důležitými politickými zprávami z tehránského dvora. Vzav s sebou do Anglie mladého Moriera, splnil jeho dávnou touhu poznat Evropu a domovinu. Pověřen novou missí do Persie, vymůže na Foreign Office, že jej, tentokráte již vyslance, doprovází jeho svěřenec ve vlastnosti čerstvě jmenovaného osobního tajemníka. Berou se oklikou přes Bombay. Běželo o to, aby co nejrychleji byl eliminován Napoleonův vliv na šáhově dvoře. Ale plavba se protáhla do té míry, že generální guvernér indický zatím již spěšně vyslal generála Malcolma vyjednávat s Fath-Alím šáhem. Nevím, jak dalece byl výborný historik obratným diplomatem. Ať tak či onak, z Tehránu odcházel s nepořízenou. Teprve Sir Harford Jones, jenž tam přibyl v únoru 1808, přesvědčil šáha, že s Persii to myslí dobře král Jiří, nikoli Napoleon. Na tomto velkém úspěchu měl nemalý podíl James Morier. On byl určen, aby v květnu téhož roku doprovodil do Londýna mírzu Abulhasana, právě jmenovaného vyslancem na důkaz pravého a ryzího přátelství. Jdou přes Malou Asii a Smyrnu, Morier v perském kroji. Zdlouhavý a obtížný způsob tehdejšího cestování mu však dává nejlepší příležitost číst v duši členů perské výpravy, Jeho Excelenci pana vyslance nevyjímajíc, jako z knihy. Mírzá Abulhasan poznává později v příbězích Hádžího Báby pod osobou mírzy Fírúze sama sebe a nemálo se zlobí.

Ale nebylo to po prvé a naposledy, co Morier spatřil Írán. Zvěčnil-li už tuto cestu svým klasickým prvním cestopisem, ještě více mohl poznat zemi a lid za svého druhého pobytu v Persii, který si vyžádal celkově šest let (1810 –1816). Tentokrát provázel mimořádného vyslance a zplnomocněného ministra Sira Gorea Ouseleye. Situace neukládala již tak závažných úkolů, nicméně osvědčil se i tu jako obratný vyjednavač, neboť se mu podařilo zastavit nepřátelství mezi ruskými a perskými zbraněmi. Po odvolání svého šéfa zůstal Morier sám jako zplnomocněný ministr v Tehránu.

Jeho misse do Mexika (1824 – 26) nemá pro nás již přímé důležitosti. Jí končí Morierova dráha diplomatická a začíná sláva literární. Stranou veřejné činnosti žije v Londýně, oddán jen spisovatelským ambicím a sběratelské vášni. Poslední roky svého života tráví v Brightonu. Tam jej zastihuje smrt dne 19. března 1849.

Žeň Morierovy literární tvorby není malá. O jeho prvním cestopisu jsem se zmínil již shora. K němu se druží další (1818), dílo ve vědeckých kruzích doposud stejně proslulé jako první a stejně stěžejních kvalit. Roku 1824 překvapuje svým Hádžím Bábou. Tvorba, jež po něm následuje, nemůže přidat již ani lístek k vavřínu. Nejsou to špatné věci, stěží však víc než běžná, poněkud zdlouhavá romantika. Ani „Hádží Bábá v Londýně" (1828), v níž se Morier pokouší vidět Evropu bizarníma očima východního člověka, nemá sílu prvního dílu. Východní svět, obestřený vlastními bohatými vzpomínkami a zkušenostmi, jej znovu a znovu strhuje k románům a povídkám, tak v „Zohrab the Hostage" (1832), „Ayeesha, the Maid of Kars", „The Mirza" a jiných. Někdy volí své sujety také ze západu, ba i překládá. Než kde je Hádží Bábá a kde všechno ostatní!

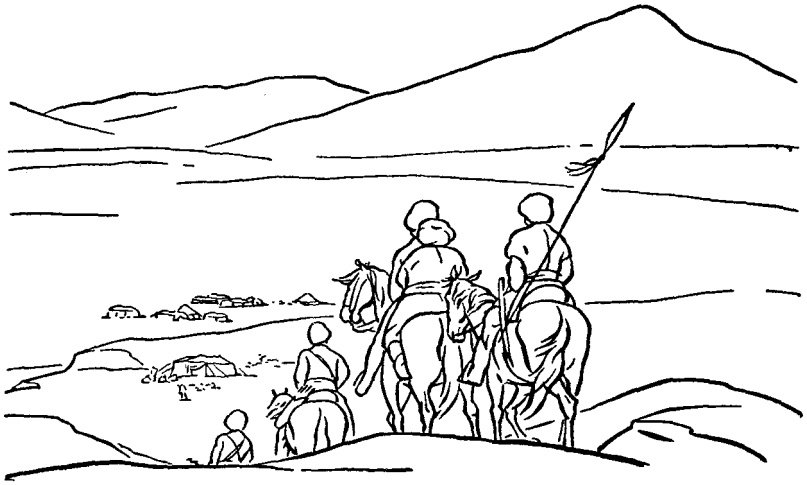
Vnější formou je Hádží Bábá dobrodružný román. Mladý hrdina upadá v plen loupeživým Turkmenům, dovede se však odtud vyprostit a mění pak své zaměstnání jistě častěji než svou košili. Někdejší malý holič se loučí nakonec s námi v předvečer svého odjezdu do Londýna jako první tajemník šáhova vyslance. Taková kariéra se neobejde ovšem bez dobrodružných příhod a kniha jimi vskutku oplývá. Je psána zábavně a svižně, kypí nápady a humorem, jednou vzrušuje i děsnou tragikou. Ale kulisy nejsou ještě divadlem. To, co příhodám dává nepomíjející hodnotu, je život, skutečný perský život, který v nich proudí. Hádží Bábá se ukazuje typem pravého kádžárského Peršana. Nadaný, učenlivý, přizpůsobivý, skromný, nikoli však bez ambicí, lstný a zase důvěřivý, naivní, a přece ne bez rafinovanosti, věčně usměvavý, otřepe se a je zase dobře, sobecký, ač nikoli bez srdce, utilitarista

živelně cítící, že cíl a nutnost posvěcují prostředky, třebas i bezohledný a ukrutný, káže-li tak okamžitá nutnost – to je Hádží Bábá. Mnoho zevních okolností padlo od Morierových dob anebo se alespoň změnilo, avšak lidská povaha není náchylná zbýti se radikálně sama sebe. Velké romány líčí svou dobu; líčíce však celého člověka, dívají se do dna duše a tím do dalekých věků.

James Morier pronikl duší perského člověka tak, jako žádný cizinec před ním a málokdo po něm, ba v té umělecké formě a šíři vlastně vůbec nikdo. V dobrodružstvích Hádžího Báby je zhuštěn život všech perských vrstev. Fraseologie, obrazy, úsloví a vůbec veškerá dikce odpovídá dokonale perským způsobům. Každý znalec Íránu musí bez váhání potvrdit úžasné bohatství těchto detailů. Charles E. Beckett praví velmi pěkně, že Hádží Bábá konsekventně sleduje sama sebe a že Evropanova ruka nikde není patrna. Tuto naprostou shodu s perským bytím, toto vžití se a splynutí s ním neupírají ani Íránci. Když byl Hádží Bábá přeložen do perštiny, nikdo netušil překlad. Smáli se rozkoší, to že je jednou vylíčení íránského člověka, které se rovná nejlepším evropským dílům. Teprve když se ukázalo, že autorem není Íránec, začali se odvracet, žehrajíce na hrubé skreslení a paskvil. Že však ani doposud proslulost Hádžího Báby jim nedává spát a že stojí tedy o jeho slávu, mohu dosvědčit z vlastní zkušenosti. Jeden z mých íránských přátel sbíral a snad doposud ještě sbírá materiál pro důkaz, že Morierova předmluva k Hádžímu Bábovi není pouhou spisovatelskou fikcí, nýbrž doslovnou pravdou; James Morier skutečně prý jen překládal, dokonce v některých perských idiomatismech chybně, z rukopisu, jejž mu právě Hádží Bábá svěřil. Poněkud pod vlivem svého přítele byl jsem po nějakou dobu i já sám na vahách, znaje až příliš dobře, jak těžko je Evropanu nahlédnout do nitra východního člověka, natož tak skvělým, ba dokonalým mistrovským způsobem, jak nám je odhaluje James Morier. Opakuji, že jsem zakolísal. Dnes vím, že neprávem. Kdybych teď potkal svého íránského přítele, odpověděl bych na jeho útok protiútokem. Poukázal bych předně na Morierovu biografii, z níž samé nutně plyne, že autor svým mládím ztráveným ve smyrenském prostředí a svým praktickým působením v něm musil srůsti s tureckým životem a tudíž snadno se vžil i do perského. Zejména však bych zdůraznil fakt, že ani dnes, po více než sto letech, nemá perská literatura románu, jenž by měl byť zdaleka podobnou slovesnou úroveň. Je tedy literárně historicky zhola nemožné, aby se byl našel tehdy, kdy Íránci tápali v nejhlubší tmě, mezi nimi člověk, byť sebe většího íránského

vzdělání, neřku-li vzdělání Hádžího Báby, jenž by šel tak smělým krokem v Le Sageových stopách. I kdybychom jen na okamžik připustili možnost evropského vzdělání nebo vlivu, ne! – takový jedinec, který s podobnou západní literární koncepcí spadne jako s nebe, odporuje všemu, co myšlenka vývoje vyžaduje, nehledíc k tomu, že evropsky vzdělaného nebo ovlivněného Peršana tehdy vůbec nebylo. V tom však je úsilí mého íránského přítele pozoruhodné, že Irán, podnes spolu s Evropou souhlasí, že Morierovo dílo je skvělým dokumentem, mistrovskou satirou, jež plně karakterisuje duši bystrého národa, přivedeného bídou XVIII. stol. do úpadku. Kádžárská dynastie sjednotila sice Persii politicky, ale čelit mravnímu rozvratu nedovedla. Hádží Bábá je proto obrazem Persie celého XIX. století, byť byl napsán na samém jeho úsvitu.

JAN RYPKA

SLOVNÍČEK ORIENTÁLNÍCH VÝRAZŮ*

SESTAVIL MIROSLAV KAFTAN

A*bbási,* stříbrná perská mince, zvaná podle šáha Abbása II. (1642 až 1666). 50 abbásí = 1 túmán.

Abúbekr, tchán a první nástupce (neboli chalífa) proroka Mohammeda.

Áferín (pers.), sláva, výborně, bravo.

Ágá (turec.), starší bratr, starší osoba, pán; titul nižších důstojníků a úředníků; poníženě i kohokoliv.

Agač, turecká délková míra velikosti 5.3 km, užívaná v Turecku a Zakavkazsku.

Áchond (pers.), bohoslovec, kazatel, učitel, vychovatel.

Alí, zeť Mohammedův a čtvrtý chalífa v letech 656–661. Šíité uznávají pouze jeho a jeho potomky za oprávněné chalífy.

Alláh (arab.). Bůh, Bože! – *Alláh kerím,* Bůh je milosrdný.

Amán (arab.), bezpečnost, ochrana, milost.

Arakčín, dětská čapka a čepička, kterou nosí muži pod kuláhem.

Aras, hlavní řeka Armenie, tvoří hranici mezi Ruskem a Tureckem s Persií.

Armeni, 1½ milionový křesťanský národ v Přední Asii; mluví indoevropským jazykem a zabývají se rolnictvím a chovem dobytka, v cizině vynikají jako obchodníci.

Asterábád, obchodní město v severní Persii nedaleko Kaspického moře na karavanních cestách do Tehránu a Afgánistánu.

Astrachan, ruské město na dolní Volze, asi s 225.000 obyvateli, kteří se živí hlavně rybářstvím.

Attár, Feríduddín (1119–1228 n. 1231), perský básník a obchodník s kořením (= attár), jeden z nejskvělejších perských mystiků. Z jeho básnických děl vyniká Pendnáme (Kniha rad) a Mantik-ut-tajr (Rozhovor ptáků), v próze ho proslavilo dílo Tezkeret-ul-evlijá (Životopisy světců).

Avicenna, arabsky *Ibn Síná,* muslimský lékař a filosof, žil 980–1037 v Persii, v středověku byl největší lékařskou autoritou i v Evropě.

Ázerbejdžán, nejbohatší perská provincie v severozápadní Persii s hl. městem Tebrízem, s velkým bohatstvím nerostným i zemědělským, s obyvatelstvem většinou turko-tatarským.

B*aba,* turec. otec, oslovení staršího muže; též příjmení duchovních. Perská výslovnost je bábá.

Bádindžán, lilek, rostlina s okurkovitými, fialovými nebo červenými šťavnatými plody.

Bádžoglí, evropský zlatý dukát v ceně

---

* *Do tohoto slovníčku nejsou pojata slova, která jsou vysvětlena na svém místě v tekstu. Slova, jež byla na přání vydavatelstva ponechána v běžném tvaru nebo v tvaru uváděném v Pravidlech českého pravopisu a v Příručním slovníku jazyka českého, jsou doplněna zněním ve správné transkripci. Zkratky arab., pers., turec. označují jazyk, z něhož slovo pochází.*

asi 1 túmánu.

Bagdád, hlavní město Iráku, za Abbásovců hlavní město muslimské říše, má na 290.000 obyvatel a žije ponejvíce z transitního obchodu.

Bahrejnské ostrovy, skupina ostrovů v Perském zálivu, nazvaná podle největšího ostrova Bahrejnu. Na ostrovech jsou proslulá loviště perel.

Bárakalláh (arab.), Bůh požehnej, chvála Bohu.

Bastonáda, trest bitím na holá chodidla (viz vyobrazení na str. 46).

Báší (z turec. *baš* hlava, náčelník, velitel) ve spojení s jinými tituly značí „vrchní" a pod., na př. *hekím báší* vrchní lékař.

Bazar, správněji *bázár,* kryté orientální tržiště.

Bázíger (pers.), tanečník (i na provaze), kejklíř (muž nebo žena).

Beduín, arabský kočovník.

Beg (turec.), pán, vladař, představený, člověk vynikajícího postavení, titul vyšších úředníků, při přepjaté zdvořilosti i obyčejných lidí.

Belí, ano.

Bezistán (pers.), soukenický trh, v bazaru oddíl prodavačů tekstilního zboží.

Billáh (arab.), přisámbohu.

Bismilláh (arab.), ve jménu Božím.

Bustándží báší (pers.-turec), velitel bustándžíů, gardistů v sultánově paláci v Cařihradě, a polic. ředitel.

Búšehr, pers. obchodní přístav při Perském zálivu Indického oceánu.

Č*áúš* (turec), v Turecku výkonný úředník a hlasatel, v Persii podnikatel a vůdce poutnických karavan.

Čep, kůň s bílými nohami na jedné straně, jaké Peršané nemají rádi.

Čerkadži (turec), v orient. armádách nejlepší vojáci a jezdci, kteří jsou v čele a započínají boj.

Čilav (pers.), vařená rýže.

Činár, čenár (pers.), platan.

D*ámgán,* město v perském Iráku, v 14. stol. dočasně hlavní město, dnes z větší části v zříceninách.

Dárá, arab. tvar pers. jména Dárejavauš, řecky Dareios. – D. I. Veliký vládl 521-485 př. Kr., rozšířil říši až k Indu, ale neměl úspěch v Evropě proti Skythům a Řekům. – D. III., 335-330 př. Kr., bojoval nešťastně s Alexandrem Vel. a byl po prohrané bitvě na útěku zabit.

Dárúga, totéž co *mohtesib.*

Delíchán (turec), horkokrevný, prostořeký mladík.

Demávend, nejvyšší perská hora v pohoří Elburzu, asi 80 km severovýchodně od Tehránu o výšce asi 5650 m, s vyhaslými krátery a sirnými prameny.

Dercháne (pers.), brána paláce, u níž se projednávají veřejné záležitosti.

Dervíš, pers. žebravý mnich. Dervíšové kladou důraz na citový náboženský život, oddávají se hloubání a asketickému životu, sdružují se v řády, jež se odlišují oděvem a způsobem vnějších náboženských projevů.

Dínár (z řeckolatinského), zlatá mince, dukát.

Dív (pers.), démon, duch.

Džehennem (z hebrejštiny), muslimské peklo.

Dželáluddín Rúmí (1207-1273), nejslavnější pers. mystický básník, zakladatel dervišského řádu mevlevíů (tančících dervíšů).

Nejoblíbenější jeho dílo je Mesneví-i-méneví, soubor legend a historických příběhů, v nichž předvádí učení súfismu.

Džemšíd, první báječný král perský, jehož vláda je pokládána za zlatý věk perských dějin.

Džengiz, též Čingischán, mongolský dobyvatel, žil 1155-1227, vytvořil říši, sahající od Černého moře až k Tichému oceánu.

Džídda, přístavní město pro Mekku při Rudém moři.

Džíka, ozdoba na čele koruny, odznak šáhovy hodnosti.

Džinn, též *džin* (arab.), démon, duch.

*Ďaur (*z pers. *gabr, gaur,* t. j. párs, ctitel ohně, pak každý nemuslim), nevěrec, přezdívka jinověrců u muslimů.

E*ble,* bílé skvrny na nose, kolem očí a pod ocasem koně, které jej pro Peršany činí méněcenným.

Ečmiadzin, náboženské středisko Armenů, klášter u města Eriványu, proslulý chrámy a knihovnou.

Efrásiják, v pers. pověstech praotec tureckých dynastií.

Elburz, pohoří v severní Persii s nejvyšší horou Demávendem (5670 m).

Elhamdulilláh (arab.), chvála Bohu.

Elvend, srázné horstvo v záp. Persii, západně a jihozápadně od města Hamadánu, proslulé vydatností vody. Dosahuje výše 3746 m.

Emír (arab. „kníže"), titul kmenových náčelníků a potomků Mohammedových.

Enderún (pers.), ženské oddělení pers. obydlí, harém.

Eriván, rusky Erivaň, hlavní město ruské Armenie přes 1000 m vysoko, asi se 120.000 obyvateli, žijícími většinou ze zemědělství.

Erzerúm, město v turecké severovýchodní Malé Asii, 31.500 obyvatel, s tekstilním průmyslem a čilým obchodem.

F*árs,* provincie v jihozápadní Persii, s hlavním městem Šírázem. Při Perském zálivu jsou důležité přístavy Bender Abbás a Búšehr.

Fátima, dcera Mohammedova, matka šíitského mučedníka Husejna a jeho staršího bratra Hasana.

Felek, kláda se smyčkou uprostřed, v níž se zachycují provinilcovy nohy, dostává-li bastonádu (vyobrazení na str. 46).

Ferhád, milovník Šíríny, pro jejíž potěšení prorazil mocné horstvo, častý motiv pers. básnictví.

Fermán, firmán (pers.), rozkaz, zvláště panovníkovo nařízení.

Ferráš (arab.), prostěrač koberců, stavěč stanů, sluha, komorník.

Fetvá (arab.), soudní nebo náboženský výrok, vyhlášený muftím.

Firdúsí, Firdousí, nejslavnější perský epický básník. Žil 939-1020 a proslul svou Knihou králů (Šáhnáme) o 60.000 dvojverších, v níž zbásnil celé perské dějiny. V knize Júsuf u-Zulejchá zpracoval biblickou episodu s ženou Putifarovou.

Firengistán, t. j. Země Franků, orientální název pro Evropu.

Frank, pers. *Fireng,* orientální název pro Evropany. – *Franský* značí evropský.

G*alen,* osobní lékař římského císaře Marka Aurelia v 2. stol. po Kr., spolu s Hippokratem dlouho do středověku lékařská autorita.

Gebr, u muslimských Peršanů název pro vyznavače učení Zarathuštrova, zvané v Evropě *pársové.*

Gez, délková míra, loket.

Gól (arab.), duch zjevující se v různých podobách, který svádí v poušti lidi z cesty a požírá je.

Gruzínsko, ruská republika na jih od Kavkazu s hlavním městem Tiflisem. Od 4. stol. př. Kr. samostatné království kavkazských Gruzínců, dosáhlo nejvyššího rozkvětu v 12. až 13. stol., 1801 připadlo k Rusku.

H*adži,* správněji *hádždž* nebo *hádždži* (arab. „poutník"), titul muslima, který vykonal předepsanou pout do Mekky.

Háfiz, perský básník radostného života, lásky, vína a přírody, odpůrce přetvářky. Žil v Šíráze 1320-1389.

Haleb, méně správně *Alepo,* město v severní Sýrii s ½ mil. obyvatel, křižovatka obchodních cest od Středozemního moře k Indickému oceánu a od Rudého moře do Malé Asie.

Hamadán, město v západní Persii ve výšce přes 1900 m., asi se 100.000 obyvateli, živícími se výrobou koberců a safiánového zboží.

Harém (arab.), ženská část obydlí, nepřístupná mužům, a její obyvatelky.

Hárún ar-Rašíd, abbásovský chalífa 786-809, oslavovaný v orientě jako vzor moudrého panovníka. Vyzdobil Bagdád nádhernými stavbami.

Hasan, vnuk Mohammedův.

Hátim at-Tái, arab. rytíř a básník z konce 6. stol. po Kr., proslulý pohostinstvím a štědrostí, v Persii hrdina oblíbeného lidového románu.

Hekím (arab.), lékař; *hekím báší,* osobní lékař šáhův.

Henna (arab.), oblíbené orientální červené barvivo, jímž si orientálci barví ruce, nohy a vlasy.

Hippokrates, řecký lékař v 5. stol. př. Kr., zakladatel řeckého lékařství, lékařská autorita dlouho do středověku.

Húriska, pers. *húri,* z arab. označení „bílé", t. j. panny v ráji, jež vynikají bělostnou krásou. Vítají a obveselují zemřelé věřící.

Husejn, vnuk Mohammedův, mladší syn Alího, padl 680 v bitvě u Kerbely. Šíity je uctíván jako mučedník a jeho hrob v Kerbele je cílem poutí.

CH*alát* (z arab.), čestné roucho.

Chalífa, nesprávně kalif (arab. „zástupce"), titul nástupců Mohammedových v duchovním vedení islámské říše.

Chán (tatarsky „pán"), náčelník kmene, kníže, šlechtic; úřednický titul.

Chánum (tur. „dáma"), titul vznešených dam.

Chirka (arab.), ošumělý oděv, hábit, vatovaný plášť.

Chodža, vynikající člověk, učenec, velitel, hlava rodiny.

Chorásán, území mezi pohořím Hindúkušem a řekou Amúderjá, dnes rozdělené mezi Persii a Afgánistán.

Churšíd Kuláh, pers. přezdívka carevny Kateřiny Veliké.

I*blís* (arab. z řec.), muslimský výraz

pro ďábla.

Imám (arab.), předčítač v mešitě; nejvyšší duchovní hlava šíitů.

Inšalláh (arab.), chce-li Bůh, kéž dá Bůh, Bohu poručeno.

Irák, 1. poříčí Eufratu a Tigridu, Mesopotamie. – 2. *Irák,* jinak *Džibál,* pers. provincie s hl. městem Hamadánem.

Írán, starobylé jméno Persie, nyní opět obnovené.

Ísaví (arab., od jména Ísá, t. j. Ježíš), křesťan.

Islám (arab. „spasení"), náboženství muslimů, založené prorokem Mohammedem.

Ismáíl, perský šáh 1502-23, zakladatel dynastie Sefevovců.

Ispahán, Isfahán, staré hlavní město Persie, na karavanní cestě od Perského zálivu do Tehránu. Je ve výši přes 1600 m v úrodné rovině a má na 100.000 obyvatel, živících se výrobou koberců a vykládáním dřevem a stříbrem. Má četné zbytky starých nádherných staveb.

J*aničáři,* turec. elitní vojsko, vybírané, zejména s počátku, hlavně z mladých poturčených Slovanů.

Jezídi, kurdská náboženská sekta, vznikla smíšením živlů muslimských, párských, křesťanských a pohanských. Ctí slunce a ďábla v podobě páva.

K*ába,* krychlovitá budova v hlavní mešitě v Mekce, v níž je chován posvátný černý kámen. Je hlavní svatyní muslimů a cílem předepsaných poutí.

Kábul, hlavní město Afgánistánu na karavanní cestě z Ruského Turkestánu do Indie.

Kádí (arab.), muslimský soudce, který soudí podle náboženského práva.

Kádžárský způsob, nazvaný podle vládnoucí kádžárské dynastie, jež vládla v Persii v letech 1779– 1925. Původem byla turkmenská.

Káfir (arab.), nevěřící.

Káhira, nesprávně Kairo, hlavní město Egypta, největší v Africe (přes 1 mil. obyvatel), malebné středisko egyptského kulturního života, živé obchodní město.

Kalabasa, tykvová láhev.

Kalenderové, řád dervíšů, odštěpený od bektášíů; vyznačují se stálým putováním.

Kalián, vodní dýmka (viz vyobrazení na str. 362, 390).

Kapidži (turec), vrátný.

Karavanseraj, správně *kárvánseráj* (pers.), zájezdní dům pro karavany (viz vyobrazení na str. 21).

Kášán, město o 30.000 obyvatel na karavanní cestě z Tehránu do Ispahánu. Podle lidové pověsti je v okolí nesmírně hluboká studna, na jejímž dně jsou čarovné zahrady.

Kašmírské šály se vyrábějí z nejjemnějších vlněných tkanin v indické provincii Kašmíru.

Kátib (arab.), písař.

Káuk, turecká čepice.

Kazvín, město na západ od Tehránu, podle něhož se zve jedna z tehránských bran.

Kebáb, maso na kousky nakrájené a na rožni opečené. – *Kebábčí,* majitel jídelny, kde se podávají kebáby.

Kedchodá, kedchudá (pers.), předák, pohlavár.

Kedžáve, ženská nosítka na velbloudy.

Kejúmars, v pers. pověstech první král na světě.

Kerbelá, město v Iráku s obyvatelstvem většinou perským, s hrobkou

Husejnovou, která je cílem šíitských poutí. – *Kerbelái* = kerbelský.

Kibla (arab.), směr ke kábě v Mekce, v němž věřící konají modlitby.

Kirmán, pers. město asi s 60.000 obyvateli, živícími se výrobou koberců a šál.

Kirmánšáh, pers. obchodní město na karavanní cestě Tehrán-Bagdád, asi se 70.000 obyvateli.

Kissegój (arab.-pers.), povídkář, vypravěč.

Kizilbášové (turec. „Zrzkové"), dávná přezdívka pro Peršany.

Kóh-i-núr (pers.-arab. „Hora světla"), jméno velkého diamantu z šáhova pokladu.

Kom, poutnické město na cestě z Tehránu do Ispahánu s hroby muslimských světců, 40.000 obyv.

Korán (arab. „četba"), posvátná kniha muslimů, zjevená Bohem proroku Mohammedovi.

Korejšovci, arabský kmen v Mekce, z něhož pocházel prorok Mohammed.

Kuláh (pers.), kuželovitý klobouk z černé jehněčí kožišiny, pak i jakákoli pokrývka hlavy.

Kúr, největší zakavkazská řeka, tekoucí z Armenské vysočiny do moře Kaspického.

Kurdistán, hornaté území Kurdů v jihovýchodním Turecku, zasahující na východě do Ruska a Persie, na jihu do Iráku a Sýrie. Obyvatelstvo se živí zemědělstvím a kočovným chovem koní, ovcí a koz.

Kurdové, íránský národ v Kurdistánu o 2½ milionech hlav, s bohatou lidovou poesií. Většinou kočují a podnikají loupežné nájezdy.

Kurramsák (turec), paroháč.

L*á iláh illa-lláh* (arab.), není boha kromě Boha, muslimské vyznání víry.

Lahor, správně *Lahaur,* hl. město indické provincie Pendžábu s 430.000 ob., dřívější sídlo velkých mogulů.

Lejlá a Medžnún, arabský motiv nešťastné vytrvalé lásky Medžnúna k Lejle. Počínajíc Nizámím byl mnohokrát zpracován v romantické a mystické poesii perské a později i turecké.

Lokmán, postava arabských pověstí, dlouhověký hrdina a mudrc, v koráně ministr krále Davida a básník přísloví, později i básník bajek, arabský Ezop.

Lútí, šašek a cvičitel opic, medvědů a pod. – *Lútí báší,* vrchní šašek.

M*ahmúd* syn Sebuktegínův, jeden z nejslavnějších muslimských dobyvatelů, vládl 997-1040, rozšířil říši na všech hranicích. V hlavním městě Gazně (odtud *Gaznevi)* vytvořil kulturní středisko, kde působil i básník Firdúsí.

Mameluk, správně *mamlúk* (arab.), bílý otrok; jméno egyptské dynastie (1252-1517) takového původu.

Mášalláh (arab.), co chce Bůh, jak se Bohu líbí.

Mázenderán, pers. provincie při jižním a jihových. pobřeží Kaspického moře, s teplým, nezdravým podnebím, s krásnými lesy a úrod. poli.

Medína (arab. „město"), město v arab. kraji Hedžázu, s hrobem proroka Mohammeda.

Medrese (arab. „učebna"), kolej, akademie, vysoká škola rázu

převážně náboženského.

Medžnún (arab. „Posedlý džinny, Pomatený“) napolo zešílel z beznadějné a neutuchající lásky k Lejle.

Mejdán, prostranství, závodiště, cvičiště, aréna, bojiště.

Mešhed, město v severových. Persii se 140.000 ob., hlav. město provincie Chorásánu, důležitá křižovatka karavanních cest do Ruského Turkestánu a do Afgánistánu. Hrobka, v níž byl pohřben imám Rezá, je cílem šíitských poutí.

Minaret (arab.), štíhlá věž při mešitě, s níž muezzin svolává věřící k modlitbě.

Mírzá (arab.-pers.), písař; stojí-li za jménem, značí titul prince, před jménem má význam vzdělanec, předák, samotné značí písař.

Miskál (arab.), pers. a afgánská váha pro drahé kovy, klenoty, léčiva a pod., rovná 4,25 g. Dělí se na 24 zrn.

Mohamed, správněji *Mohammed* (arabsky Velebený), zakladatel náboženství islámu a původce jeho posvátné knihy koránu. Žil 570 až 632, 610 vystoupil jako prorok, pro neúspěch v rodné Mekce přesídlil 622 do Medíny. Tento rok se stal východiskem muslimského letopočtu.

Mohtesib (arab.), dozorce nad zachováváním náboženských předpisů a veřejné morálky; tržní dozorce se soudní pravomocí.

Mollá (pers. z arab.), učitel, učenec, soudce, kněz.

Mudžtehid (arab.), titul vynikajících znalců náboženského práva; u pers. šíitů titul nejvyšších církevních hodnostářů.

Muezzin (arab.), muž, který zpěvavě svolává s minaretu věřící k modlitbě.

Muftí (arab.), vykladač muslimského práva, jehož výrok, zvaný *fetvá,* má platnost práva.

Múmijái a *pádzehr* (bezoar) jsou podle Peršanů velmi účinné protijedy.

Muslim (arab.), vyznavač islámu, učení Mohammedova, podle něhož v Evropě zván též *mohammedán.*

Muta (arab.), u pers. šíitů dočasné manželství, uzavřené za určitou odměnu na určitou libovolnou dobu; manželka v takovém manželství.

N*abob* (arab.-ind.), v Indii čestný titul ve významu „místodržící“, udělovaný bez úřadu. U Angličanů přezdívka těch, kdo se v Indii obohatili, odtud velký boháč vůbec.

Nádir, pers. šáh 1736-47, stálými válkami, v nichž dobyl i hl. m. Delhi v Indii, rozšířil svou říši až po Eufrat, Kaspické moře a řeky Amúderjá a Indus.

Náib (arab.), zástupce.

Nakšbendíové, dervíšský řád, nazvaný podle zakladatele Nakšbenda (1317-89).

Názir (arab.), správce.

Nedžd, srdce Arábie, asi 1000 vysoká náhorní rovina.

Nesekčí (arab.-turec), člen tělesné stráže šáhovy (viz vyobrazení na str. 154).

Nouróz (pers.), Nový rok, jeden z největších pers. svátků, kdy služebnictvo dostává nový oděv. Připadá na den, kdy slunce vstupuje do znamení Berana.

Núširván, příjmení pers. vladaře Chosroua I. Velikého (531-579),

jenž uvedl v poplatnost říši Byzantskou, rozšířil říši v Turkestánu a do jižní Arábie. Ochránce kultury, pro orient vzor vladaře.

O*mar,* druhý chalífa 634-44, tchán Mohammedův, vynikající vladař, rozšířil arabskou vládu v Sýrii, Persii a Egyptě a zavedl nový letopočet, hedžru.

Osmán (arab.), muslimské mužské jméno; též dřívější označení Turků podle osmánské dynastie, pojmenované podle zakladatele Osmána.

P*á-i-endáz* (pers.), prostírání nádherných látek před šáhem jako projev zvláštní úcty.

Parasang, délková míra měřící 6232 m.

Paša (turec), titul nejvyšších důstojníků a úředníků.

Pataky (španěl.), orientální mince různé ceny.

Penáh ber chodá, penáh-i-chodá (pers.), ochrana boží, Bůh ochraňuj!

Pendžáhbáší (pers.-turec), velitel padesáti lidí.

Perí (pers.), okřídlený dobrý duch, víla.

Péškeš (pers.), nádherný dar, věnovaný obyčejně vladařům a vysokým hodnostářům, zvláště při obdržení vynikajícího úřadu.

Piastr (ze španěl.), evr. jméno pro turec. stříbrnou minci, zvanou gruš (t. j. groš), v ceně asi 22 předválečných haléřů. Má 40 para.

Pilav (z turec), oblíbené orientální jídlo, vařená rýže, omaštěná a kořeněná, smíchaná s kousky dušeného masa, obyčejně skopového.

Pokrát, persky místo Hippokrates.

R*áje* (z arab.), stádo, nevolníci. Dřívější turec. název pro neplnoprávné nemuslimské turecké poddané.

Ramazán, devátý měsíc muslimského kalendáře, v němž byl zjeven korán. V ramazánu ustává všechen ruch, lidé se ve dne postí, nepijí ani nekouří a většinou spí, v noci se pak odříkání vynahrazuje hodováním a zábavami.

Rebí-ul-evvel (arab. „první rebí"), třetí měsíc muslimského kalendáře.

Reís efendi (arab.-turec), náčelník písařů, v staré době hlavní státní sekretář, asi dnešní ministr zahraničí.

Rijál, pers. stříbrná mince, osmina túmánu.

Rustem, syn Zálův, nejslavnější hrdina pers. hrdinských pověstí.

S*ádí* (1184-1291), pers. básník moralista, proslulý díly Bústán a Gulistán, z nichž prvé veršem a druhé střídavě prózou i veršem podává mravní naučení, provázená vyprávěním anekdotických příhod z dějin i současnosti. Dílo Sádího došlo takové obliby, že se mu dostalo cti, aby vedle koránu sloužilo k předpovídání budoucnosti.

Sakká (arab.), nosič a prodavač vody, kropic, číšník (viz vyobrazení na str. 52).

Sám, pers. hrdina, děd Rustemův.

Sefí, pers. šáh 1628-42, proslulý krutostí.

Sekendžebín, pers. nápoj, vzniklý z vody smíšené s octem a cukrem.

Selám (arab.), ranní slyšení u

panovníka, audience. – *Selám alejkum,* pokoj vám, nejběžnější muslimský pozdrav.

Seráj (pers.), palác, zvláště též palác vladařův, nesprávně serajl.

Serdár (pers.), vojevůdce, velitel.

Sínebend (pers.), náprsenka, která se nyní již nenosí.

Súfí, člověk, oblečený pláštěm z bílé vlny, oddávající se přemítavému životu. Súfíové zdůrazňují vnitřní prožití náboženských vnějších úkonů a za účel lidského života pokládají splynutí s bohem, jenž je nejvyšší pravda a krása, prostřednictvím lásky, kterou předvádějí ve formě erotické.

Sulejmán (t. j. Šalomoun), arab. mužské jméno. – *Sulejmán* Veliký n. Nádherný, turecký sultán 1520–66, který přivedl říši k největšímu rozkvětu, dobyl Uher, 1529 obléhal Vídeň, porazil Peršany a ovládl Středozemní moře.

Sulejmán ibn Dáud, arabsky Šalomoun syn Davidův, biblický král Šalomoun, proslulý v orientě i jako kouzelník.

Sulejmáníje, šáhův palác nedaleko Tehránu na břehu řeky Keredže.

Sultán (arab. „vláda"), vladař, titul muslimských sunnitských panovníků.

Sultánije, město v perském Iráku, v době mongolské hlavní město říše.

Sunnité, příslušníci převládajícího směru v islámu, uznávající vedle koránu za stejně závazné i tradice (arabsky *sunna)* o životě Mohammedově i jeho prvních nástupců. Nástupcem prorokovým se podle nich může stát každý muslim. Posvátnou barvou je pro ně zelená, hlavním poutním místem Mekka.

Surme, černé barvivo z antimonu na obočí.

Š*áh* (pers. „král"), titul panovníků v zemích s perskou kulturou.

Šáhí, pers. drobná mince; 4 šáhí = 1 abbási, 20 šáhí = 1 krán, 200 šáhí = 1 túmán.

Šáhinšáh (pers.), král králů, titul pers. šáha.

Šáhnáme (pers. Kniha králů), básnické zpracování perských dějin v 60.000 dvojverších od básníka Firdúsího.

Šáhzáde (pers.), kralevic, princ.

Šejch (arab.), stařec, stařešina, náčelník, představený.

Šejtán (arab.), satan.

Šíité (z arab.), příslušníci směru v islámu, který učí, že první tři nástupci Mohammedovi (Abúbekr, Omar a Osmán) jsou usurpátoři a že jedinými oprávněnými nástupci jsou jeho zeť Alí a vnuk Husejn a jejich potomci. Šíité převládají v Persii. Jejich hlavními poutními místy jsou Kerbelá v Iráku s hrobkou Husejnovou a Mešhed v severovýchodní Persii s hrobem imáma Rezy.

Šíráz, město v jižní Persii, proslulé od pradávna pěstěním růží a vína a jako sídlo básníků Sádího a Háfize.

Šírín, hrdinka pers. romantického eposu, mnohokrát v perské literatuře zpracovaného.

T*alláh* (arab.), Bože!

Tebríz, hlavní město perského Ázerbejdžánu v severozápadní Persii, jehož 180.000 obyvatel se živí tkaním koberců a obchodem.

Tehrán, hlavní město Persie na úpatí Elburzu, na obchodní cestě od

Kaspického moře k Perskému zálivu.

Telkin, modlitba nad mrtvým a jeho chválení; pohřební obřady.

Temám šud (arab.-pers.), konec.

Tiflis, hlavní město gruzínské republiky na jižním úpatí Kavkazu.

Tímúr, jinak *Tamerlán* (1336-1405), mongolský dobyvatel, jenž si podmanil a zpustošil střední a přední Asii.

Tokat, město v severovýchodní Malé Asii.

Tú-i-zulfí (pers.), zlatá nebo stříbrná jehlice do vlasů.

Túmán, pers. zlatá obchodní mince hodnoty 8,50 předválečných korun. 1 t. = 50 abbásí a 200 šáhí.

Turban, obvyklá pokrývka hlavy v orientě, čapka ovinutá dlouhým pruhem barevné látky. Zelený turban je vyhrazen potomkům Mohammedovým.

U*lemové* (z arab. ulemá „znalci"), znalci náboženského práva a theologie.

V*ahhábovci,* muslimská reformistická sekta, hlásající návrat islámu k původní prostotě. Po velkých úspěších na počátku minulého století se opět vzmohla po světové válce, kdy vedoucí rod Ibn Saúd ovládl celou střední Arábii a založil království Saúdskou Arábii.

Válí (arab.), správce provincie, zvané vilájet.

Valláh (arab.), u Boha, Bože!

Vezír (arab.), ministr. První ministr se zve velkovezír.

Z*embúrek,* lehké dělo; *zembúrekčí báší,* velitel jízdního dělostřelectva na velbloudech; *zembúrecký* velbloud, velbloud určený k nošení děl v jízdním dělostřelectvu.

Zemzem, posvátný pramen při kábě.

Zulejchá, perské ženské jméno; jméno ženy Putifarovy, jejíž episoda s Josefem je mnohokrát zpracována v perském romantickém eposu.

JAMES MORIER

HADŽI BABA

Z ISPAHÁNU

—

PŘEKLAD JARMILA KRŮTY PO STRÁNCE ODBORNÉ PŘEHLÉDL A SLOVNÍČEK ORIENTÁLNÍCH VÝRAZŮ SESTAVIL MIROSLAV KAFTAN. DOSLOV NAPSAL JAN RYPKA. 107 ČERNÝMI A 10 ČTYŘBAREVNÝMI KRESBAMI VYZDOBIL CYRUS LEROY BALDRIDGE, JEHOŽ KRESBY BYLO TÉŽ POUŽITO PRO OBÁLKU. VAZBU NAVRHL JINDŘICH ŠTÝRSKÝ. PODLE TYPOGRAFICKÉ ÚPRAVY STANISLAVA KOHOUTA VYTISKLA ČESKÁ GRAFICKÁ UNIE A. S. V PRAZE PÍSMEM BASKERVILLE. VYDALO NAKLADATELSTVÍ SFINX, BOHUMIL JANDA, SPOLEČNOST S R. O. V PRAZE ROKU 1941 JAKO 917. SVAZEK EDICE NOVÉ CÍLE